

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

VAN SARAY AĞZI
(İNCELEME/METİN/SÖZLÜK)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
NURSEN ANKAY

DANIŞMAN
DOÇ. DR. MELTEM GÜL

VAN-2022

KABUL VE ONAY

Nursen ANKAY tarafından hazırlanan “Van Saray Ağzı” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Yüzüncü Yıl Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.	
Danışman: Doç. Dr. Meltem GÜL Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.	
Başkan : Doç. Dr. Meltem GÜL Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.	
Üye : Doç. Dr. Engin GÖKÇÜR Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Gümüşhane Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.	
Üye : Doç. Dr. Orhan VAROL Dil Bilimi ABD, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.	
Yedek Üye : Prof. Dr. Seyit Battal UĞURLU Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.	
Yedek Üye : Dr. Öğr. Üyesi Fatih UYAR Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Gümüşhane Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.	
Tez Savunma Tarihi:	19 / 09 / 2022
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum. Prof. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. (19.09.2022)

Nursen ANKAY

İTHAF

“Sevgili annem Halime Ankay ve sevgili babam Ahmet Ankay’a ithaf ediyorum”

Yüksek Lisans Tezi

Nursen ANKAY

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eylül, 2022

VAN SARAY AĞZI

ÖZET

Bir toplumun varlığının en büyük sembolü, onu ortak bir payda etrafında toplayan ve kutsal değerlerinin taşıyıcısı olan dildir. Toplumun içindeki maddi ve manevi değerleri oluşturan ve yarınlara taşıyan dilin bölgeden bölgeye, yöreden yöreye değişen ağız özellikleri, bir dilin bilinmezlerinin kilit noktasıdır. Ağız araştırmaları, bir milletin kültürüne ve tarihine ışık tutarak milli değerlerini yansıtmaları bakımından büyük önem taşıyan çalışmalardır. Bir bölgede veya yörede konuşulan yerel ağız özelliklerinin toplanarak incelendiği bu çalışmalar; ayrıca Türk dilinin geçmişinden bugününe gelenek, görenek, din, sanat ve tarihine açılan bir penceredir.

Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan Van ilinin Saray ilçesinin ağız özelliklerinin derleneceği bu çalışma; *Giriş, İnceleme, Metinler ve Sözlük* başlıklarından oluşan ana bölümlerle kurulmuştur. Giriş bölümünde, yapılan çalışmanın amacı, hedefi ve yöntemlerinden söz edildikten sonra Van ili ve Saray ilçesi detaylı bir biçimde tanıtılmıştır. *İnceleme* bölümünde, *Ses Bilgisi ve Biçim Bilgisi* alt başlıkları altında yöreden toplanan veriler, ses bilimsel ve yapı bilimsel açılardan ele alınmıştır. *Metinler* bölümünde, Saray ilçesinden derlenmiş olan ve çeviri yazı işaretleri ile yazıya geçirilmiş olan veriler, metne aktarılmış olarak gösterilmiştir. *Sözlük* bölümünde ise metinlerdeki Türkiye Türkçesi yazı dilinden farklı söyleyiş ve biçime sahip sözcük ve sözcük grupları açıklanmıştır.

Bu çalışmanın konusu, yapılan araştırmalar sonucunda Van'ın Saray ilçesinin ağız özelliklerine yönelik bu nitelikte bir çalışmanın henüz yapılmamış olması ile belirlenmiştir. Çalışmada, duru söylemlerin derlenmesi için, araştırma sahasının tarihî değerleri ve etnik kökeni üzerinde durulmasına dikkat edilmiştir. Böylece ağız araştırmalarına bir katkı sunmak istenilerek bu yönde bir eksikliğin giderilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler : Van, Saray, Ağız, Van Saray Ağızı, Doğu Anadolu Ağızları, Dil.

Sayfa Sayısı : xxii+415

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Meltem GÜL

M. Sc. Thesis

Nursen ANKAY

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

September, 2022

VAN SARAY DIALECT

ABSTRACT

The greatest symbol of the existence of a society is its language, which gathers it around a common denominator and is the carrier of its sacred values. The dialect characteristics of the language which constitutes the material and spiritual values in the society and carries them to the future, are the key point of the unknowns of a language. Dialect studies are studies that are of great importance in terms of reflecting national values by shedding light on the culture and history of a nation. These studies, in which the local dialect features spoken in a region or area are collected and examined, It is also a window opening to the tradition, custom, religion, art and history of the Turkish language from its past to present.

This study, which will compile the dialect features of the Saray district of Van province in the Eastern Anatolian Region of Turkey, has been established with the main sections consisting of Introduction, Review, Texts and Dictionary. After mentioning the aim, target and methods of the study in the introduction part, the province of Van and Saray district has been introduced in detail. In the analysis section, the data collected from the region under the subtitles of Phonology and Morphology are discussed in terms of phonology and structural science. In the Texts section, the data compiled from the county of Saray and transcribed with transcription signs are shown as transcribed into the text. In the Dictionary part, the words and word groups that have different pronunciation and form from the Turkey Turkish written language in the texts are explained.

The subject of this study has been determined as a result of the researches, since a study of this nature has not yet been conducted on the dialect characteristics of the Saray district of Van. In the study, attention was paid to focus on the historical values and ethnic origin of the research area in order to compile clear discourses. Thus, it is aimed to make a contribution to dialect researches and to eliminate a deficiency in this direction.

Key Words : Van, Saray, Dialect, Eastern, Anatolian Dialects, Language.

Quantity of Page: xxii+415

Supervisor :Doç. Dr. Meltem GÜL

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR DİZİNİ	xvii
TABLolar DİZİNİ	xix
ÖNSÖZ.....	xx
GİRİŞ	1
a. Van İlinin Genel Tarihi.....	7
a.a. Saray İlçesinin Genel Tarihi.....	11
a.b. Saray İlçesinin Adının Kaynağı	15
b. Saray'ın Konumu ve Jeomorfolojik Durumu	15
b.a. Yeryüzü Biçimleri.....	16
b.b. İklimi ve Bitki Örtüsü	17
c. Saray'ın Nüfus Yapısı	18
c.a. Bölgenin Etnik Yapısı ve Diyalektolojik Durumu	18
d. Kültür ve Edebiyat.....	21
e. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi	21
e.a. Tezin Kapsam ve Sınırlılıkları	23
f. Araştırma Alanı Listesi	24
g. Saray Ağzının Genel Özellikleri	27
g.a. Saray İlçesinin Mahalleleri Arasındaki Bazı Ağız Farkları	28
1. İNCELEME.....	31
1.1. Ses Bilgisi.....	31
1.1.1. Ünlüler	37
1.1.1.1. Ünlülerin Boğumlanma ve Oluşumları	37
1.1.1.1.1. Ünlülerde Uzunluk ve Kısalık.....	43
1.1.1.1.1.1. Alıntı Sözcüklerde Uzunluk.....	43
1.1.1.1.1.2. Aslında Normal Uzunlukta Olup Kısalmaya Hatta Düşürülmeye Uğrayan Ünlüler	43
1.1.1.1.1.3. Ses Bilgisi Nedenlerine Bağlı Olarak Uzamış Ünlüler	44

1.1.1.1.3.1. Şimdiki Zaman Ekinin Erimesiyle.....	44
1.1.1.1.3.2. Gelecek Zaman Ekinin Erimesiyle.....	44
1.1.1.1.3.3. Üçüncü Çokluk Şahıs Çekimlerinde.....	44
1.1.1.1.3.4. “-v-, -ğ-, -y-” Ünsüzlerinin Erimesiyle	45
1.1.1.1.3.5. Söze Güç Katmak için ya da Kavramların Anlamlarının Pekiştirilmesiyle.....	45
1.1.1.1.3.6. Manzum Konuşmalara Bağlı Olarak Uzayan Ünlüler .	45
1.1.1.3. Ünlü Uyumu.....	45
1.1.1.3.1.Kalınlık-İncelik Uyumu	45
1.1.1.3.1.1. Alıntı Sözcüklerde Kalınlık İncelik Uyumu	46
1.1.1.3.1.1.1.Gerileyici Benzeştirme Yoluyla.....	46
1.1.1.3.1.1.2. İlerleyici Benzeştirme Yoluyla	46
1.1.1.3.1.1.3. Orta Ünlüyü Benzeştirme.....	47
1.1.1.3.1.1.4. Karmaşık Benzeştirme	47
1.1.1.3.1.2. Kalınlık-İncelik Uyumunun Bozulması	47
1.1.1.3.1.2.1. Şimdiki Zaman Ekinde.....	47
1.1.1.3.1.2.2. Görülen Geçmiş Zaman Ekinde	48
1.1.1.3.1.2.3. Öğrenilen Geçmiş Zaman Ekinde	48
1.1.1.3.1.2.4. Gelecek Zaman Ekinde	49
1.1.1.3.1.2.5. Geniş Zaman Ekinde	49
1.1.1.3.1.2.6. Olumsuzluk Eklerinde.....	49
1.1.1.3.1.2.7. Teklik 2. Şahıs Emir Ekinde	50
1.1.1.3.1.2.8. Yeterlilik Fiilinin Çekimlerinde.....	50
1.1.1.3.1.2.9. Çokluk 1. Şahıs Ekinde.....	50
1.1.1.3.1.2.10. Emir Teklik ve Çokluk 1. Şahıs Çekimlerinde	50
1.1.1.3.1.2.11. Emir Çokluk 2. Şahıs Çekimlerinde	50

1.1.1.3.1.2.12. İstek Çokluk ve Teklik 1. Şahıs Çekiminde.....	51
1.1.1.3.1.2.13. Teklik ve Çokluk 2. Şahıs Eklerinde.....	51
1.1.1.3.1.2.14. Şart Ekinde	51
1.1.1.3.1.2.15. i- Fiilinde.....	51
1.1.1.3.1.2.16. Son Hecesinde Dar Ünlü Bulunan Sözcüklerde.....	52
1.1.1.3.1.2.17. İnceltici Ünsüzlerin Etkisiyle	52
1.1.1.3.1.2.18. Orta ve Son Hecelerdeki a-e Ünlülülerinin Değişmesiyle	52
1.1.1.3.1.2.19. Ünlü Değişmeleriyle	52
1.1.1.3.1.2.20. İlgi Eklerinde.....	52
1.1.1.3.1.2.21. İyelik Eklerinde.....	53
1.1.1.3.1.2.22. Alıntı Sözcüklerde.....	53
1.1.1.3.1.2.23. Durum Eklerinde	53
1.1.1.3.1.2.24. Çokluk Eklerinde	54
1.1.1.3.1.2.25. Vasıta Eklerinde	54
1.1.1.3.1.2.26. Bazı Yapım Eklerinde	54
1.1.1.3.1.2.27. “-mağ” Ad-fiil Ekinde.....	56
1.1.1.3.1.2.28. “-dik, -dık” Sıfat-fiil Eklerinde	56
1.1.1.3.1.2.29. “-ken” Ulaç Ekinde	56
1.1.1.3.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu.....	56
1.1.1.3.2.1. Düzlük Yuvarlaklık Uyumunun Bozulması.....	57
1.1.1.3.2.1.1. -dır-, -dır- Fiilden Fiil Yapım Ekinde	57
1.1.1.3.2.1.2. Geniş Zaman Ekinde	57
1.1.1.3.2.1.3. İkinci Hecesinde Düz-dar Ünlü Bulunduran Sözcüklerin Ünlülerinin Yuvarlaklaşmasıyla.....	57
1.1.1.3.2.1.4. Özel Adların Kısaltma Sonucu Yapılarının Bozulmasıyla	57

1.1.1.3.2.1.5. “Teklik 3. Şahıs İyelik Ekinde	57
1.1.1.3.2.1.6. Son Hecedeki Dar-Yuvarlak Ünlülerin Düz-dar Ünlüye Dönüşmesiyle	58
1.1.1.3.2.1.7. İnceltici Ünsüzlerin Etkisiyle	58
1.1.1.3.2.1.8. Teklik 2. Şahıs Emir Ekinde	58
1.1.1.3.2.1.9. Öğrenilen Geçmiş Zaman Ekinde	58
1.1.1.3.2.1.10. Görülen Geçmiş Zaman Ekinde	58
1.1.1.3.2.1.11. Belirtme Durumu Ekinde	59
1.1.1.3.2.1.12. “i-” fiilinde	59
1.1.1.3.2.1.13. Şimdiki Zaman Ekinde	59
1.1.1.3.2.1.14: “-ma, -me” Olumsuzluk Ekinde	59
1.1.1.3.2.1.15. Teklik 3. Şahıs Emir Ekinde	60
1.1.1.3.2.1.16. Bazı Yapım Eklerinde	60
1.1.1.3.2.1.17. Teklik 2. Şahıs İyelik Çekiminde	60
1.1.1.3.2.1.18. Çokluk 1. Şahıs İyelik Ekinde	61
1.1.1.3.2.1.19. Orta Hecedeki Dar-Yuvarlak Ünlülerin Düz-Dar Ünlüye Dönüşmesiyle	61
1.1.1.3.2.1.20. Yabancı Sözcüklerdeki Ses Değişmeleriyle	61
1.1.1.4. Ünlü Değişmeleri	61
1.1.1.4.1. Kalın Ünlülerin İncelmesi	61
1.1.1.4.2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması	66
1.1.1.4.3. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması	68
1.1.1.4.4. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi	70
1.1.1.4.5. Geniş Ünlülerin Daralması	72
1.1.1.4.6. Dar Ünlülerin Genişlemesi	75
1.1.1.5. Ünlü Düşmesi	77

1.1.1.5.1. Sözcük Kökündeki Ünlü Düşmeleri	77
1.1.1.5.2. Sözcüklere Getirilen Yapım ve Çekim Eklerinde	78
1.1.1.6. Düşme Aşamasındaki Ünlüler	78
1.1.1.7. Ünlü Birleşmesi	79
1.1.1.8. Ünlü Türemesi	79
1.1.1.9. İkiz Ünlüler	79
1.1.2. Ünsüzler	80
1.1.2.1. Ünsüzlerin Boğumlanma ve Oluşumları	80
1.1.2.1.1. “g” Ünsüzü ve Çeşitleri	83
1.1.2.1.2. “h” Ünsüzü ve Çeşitleri	84
1.1.2.1.3. “k” Ünsüzü ve Çeşitleri	85
1.1.2.2. Ünsüz Değişmeleri	86
1.1.2.2.1. Ötümlüleşme	86
1.1.2.2.2. Ötümsüzleşme	88
1.1.2.2.3. Sızıcılaşma	90
1.1.2.2.4. Süreksizleşme	92
1.1.2.2.5. Ünsüzlerde Genizli Olma ve Genizliliğini Yitirme	92
1.1.2.2.6. Akıcılaşma	93
1.1.2.2.7. Yöredeki Diğer Ünsüz Değişiklikleri	93
1.1.2.2.8. Ünsüz Benzeştirmeleri	94
1.1.2.2.8.1. İlerleyici Benzeştirme	95
1.1.2.2.8.2. Gerileyici Benzeştirme	95
1.1.2.2.9. Aykırılışma	96
1.1.2.2.10. İkiz Ünsüzlerin Tekleşmesi	97
1.1.2.2.11. Ünsüz Düşmeleri	97
1.1.2.2.12. Ünsüz Türemesi	100

1.1.2.2.13. Göçüşme.....	101
1.1.2.2.14. Ünsüz İkizleşmesi	102
1.1.3. Hece Yutulması.....	103
1.1.4.Vurgu	103
1.2. Biçim Bilgisi.....	105
1.2.1.Yapım Ekleri.....	105
1.2.1.1. Addan Ad Türetme Ekleri	105
1.2.1.1.1. +cá, +ca, +ce; +ça, +çe, +Ça	105
1.2.1.1.2. +cı, +ci, +çi, +Çi, +cí	105
1.2.1.1.3. +cılı	106
1.2.1.1.4. +daş	106
1.2.1.1.5. +gil, +gül	106
1.2.1.1.6. +ki	107
1.2.1.1.7. +li, +lı, +lu, +lü	107
1.2.1.1.8. +lik, +lük, +lig, +liğ, +líh, +lıh, +lıK, +lıK, +lig, +líh, +luK, +lüg, +lih, +nük, +luK, +lüh, +luh, +lıh, +li	107
1.2.1.1.9. +°nci	108
1.2.1.1.10. +sız, +síz, +siz, +suz, +süz	108
1.2.1.1.11. +düz, +nüz.....	108
1.2.1.2. Addan Fiil Türetme Ekleri	108
1.2.1.2.1. +a-, +e-	108
1.2.1.2.2. +al-, +el-.....	108
1.2.1.2.3.+ar-, +er-	109
1.2.1.2.4. +da-, +te-	109
1.2.1.2.5. +la-, +le-.....	109
1.2.1.3.Fiilden Ad Türetme Ekleri	110
1.2.1.3.1. -acağ, -eceğ, -ecek, -ecağ, -eceK.....	110

1.2.1.3.2. -aḥ.....	110
1.2.1.3.3. -alaḥ, -alak.....	110
1.2.1.3.4. -amaḥ.....	110
1.2.1.3.5. -an, -en.....	110
1.2.1.3.6. -caḥ.....	110
1.2.1.3.7. -dık, -dik.....	111
1.2.1.3.8. -enek, -eneK.....	111
1.2.1.3.9. -ğan, -Kān.....	111
1.2.1.3.10. -gı, -gi, -gí, -gǔ.....	111
1.2.1.3.11. -°ḥ, -°ğ, -°g, -°k.....	111
1.2.1.3.12. -i, -ı, -ü, -u.....	111
1.2.1.3.13. -ici, -ücü, -üçü, -üci, -üçi.....	112
1.2.1.3.14. -ğun, -gün, -ğın, -gin.....	112
1.2.1.3.15. -ma, -me.....	112
1.2.1.3.16. -maḥ, -mek, -maḥ, -mağ, -meg, -maK.....	112
1.2.1.3.17. -°m.....	113
1.2.1.3.18. -miş.....	113
1.2.1.3.19. -°n.....	113
1.2.1.3.20. -°ş.....	113
1.2.1.3.21. -ti, -tı.....	113
1.2.1.4. Fiilden Fiil Türetme Ekleri.....	113
1.2.1.4.1. -°l-.....	113
1.2.1.4.2. -°n-.....	114
1.2.1.4.3. -°r-.....	114
1.2.1.4.4. -°ş-.....	114
1.2.1.4.5. -°t-.....	115

1.2.1.4.6. -dır, -dir, -dur, -dür	115
1.2.2. Adlar ve Ad Çekimleri.....	115
1.2.2.1. Adlarda Çokluk	115
1.2.2.2. İyelik Ekleri.....	116
1.2.2.3. Yalın Adlar.....	118
1.2.2.4. İlgi Çekimi (+ın, +in, +in, +ın, +un, +ün; +nın, +nín, +nin, +nín, +nun, +nün)	119
1.2.2.5. Belirtme Durumu (+ı, +i, / +nı, +ni, +nu, +nü).....	119
1.2.2.6. Yönelme Durumu (+a, +e)	120
1.2.2.7. Bulunma Durumu (+da, +de / +Ta, +Te).....	120
1.2.2.8. Ayrılma Durumu (+den, +dan)	121
1.2.2.9. Vasıta Çekimi (+nan, +nen; +la, +le; +na, +ne; +lan, +len)	122
1.2.3. Sıfatlar.....	123
1.2.3.1. Niteleme Sıfatları	123
1.2.3.2. Belirtme Sıfatları.....	123
1.2.3.2.1. Belirsizlik Sıfatları	123
1.2.3.2.2. Soru Sıfatları	123
1.2.3.2.3. İşaret Sıfatları	124
1.2.3.2.4. Sayı sıfatları	124
1.2.3.2.4.1. Asıl sayı Sıfatları.....	124
1.2.3.2.4.2. Sıra sayı sıfatları.....	124
1.2.3.2.4.3. Üleştirme sayı sıfatları	124
1.2.3.2.4.4. Kesir sayı sıfatları	124
1.2.4. Zarflar	124
1.2.4.1. Yer-Yön Zarfları	125
1.2.4.2. Zaman Zarfları	125
1.2.4.3. Nitelik Zarfları	126

1.2.4.4. Nicelik Zarfları.....	126
1.2.4.5. Soru Zarfları	126
1.2.5. Zamirler	126
1.2.5.1. Kişi Zamirleri	127
1.2.5.2. Dönüşlülük Zamirleri	129
1.2.5.3. İşaret Zamirleri.....	130
1.2.5.4. Belirsizlik Zamirleri	131
1.2.5.5. Soru Zamirleri	131
1.2.6. Edatlar.....	132
1.2.6.1. Yalın Durumda Kullanılan Edatlar	132
1.2.6.2. Yönelme Durumuyla Kullanılan Edatlar	132
1.2.6.3. Ayrılma Durumuyla Kullanılan Edatlar.....	133
1.2.6.4. İlgili Durumuyla ya da bir Eylemsiyle Kullanılan Edatlar.....	133
1.2.7. Bağlaçlar	134
1.2.7.1. Ulama Bağlaçları.....	134
1.2.7.2. Denkleştirme Bağlaçları.....	134
1.2.7.3. Karşılaştırma Bağlaçları	134
1.2.7.4. Karşı Durum Bağlaçları	134
1.2.7.5. Sebep Bağlaçları.....	135
1.2.7.6. Netice ve İzah İfade Eden Bağlaçlar	135
1.2.7.7. Katılma Bağlaçları	135
1.2.7.8. Kuvvetlendirme Bağlaçları	135
1.2.8. Ünlemler	135
1.2.8.1. Asıl Ünlemler	135
1.2.8.2. Çağırma ve Seslenme Ünlemleri.....	136
1.2.8.3. Gösterme Ünlemleri	136
1.2.8.4. Cevap Ünlemleri	136

1.2.9. Fiiller.....	136
1.2.9.1. Ek-Fiil (İsim-Fiil).....	136
1.2.9.1.1. Ek-fiilin Geniş Zaman Çekimi	137
1.2.9.1.2. Ek-fiilin Görülen Geçmiş Zaman Çekimi	138
1.2.9.1.3. Ek-fiilin Öğrenilen Geçmiş Zaman Çekimi	139
1.2.9.1.4. Ek-fiilin Şart Çekimi	139
1.2.9.2. Fiillerin Birleşik Çekimleri	140
1.2.9.2.1. Hikâye Birleşik Zaman	140
1.2.9.2.1.1. Şimdiki Zamanın Hikâyesi.....	140
1.2.9.2.1.2. Geniş Zamanın Hikâyesi	140
1.2.9.2.1.3. Gelecek Zamanın Hikâyesi	140
1.2.9.2.1.4. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi	140
1.2.9.2.1.5. İstek Kipinin Hikâyesi.....	141
1.2.9.2.1.6. Şart Kipinin Hikâyesi.....	141
1.2.9.2.1.7. Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi	141
1.2.9.2.2. Rivayet Birleşik Zaman	141
1.2.9.2.2.1. Geniş Zamanın Rivayeti.....	141
1.2.9.2.2.2. Gelecek Zamanın Rivayeti	141
1.2.9.2.2.3. Şart Kipinin Rivayeti	142
1.2.9.2.2.4. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Rivayeti.....	142
1.2.9.2.2.5. Şimdiki Zamanın Rivayeti	142
1.2.9.2.3. Şart Birleşik Zaman	142
1.2.9.2.3.1. Şimdiki Zamanın Şartı	142
1.2.9.2.3.2. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı.....	142
1.2.9.2.3.3. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Şartı.....	142
1.2.9.2.3.4. Geniş Zamanın Şartı.....	142

1.2.9.3. Fiil Kipleri.....	142
1.2.9.3.1. Haber Kipleri.....	142
1.2.9.3.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Çekimi	143
1.2.9.3.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman Çekimi.....	144
1.2.9.3.1.3. Şimdiki Zaman Çekimi	146
1.2.9.3.1.4. Gelecek Zaman Çekimi.....	148
1.2.9.3.1.5. Geniş Zaman Çekimi.....	150
1.2.9.3.2. Tasarlama Kipleri.....	152
1.2.9.3.2.1. Emir Kipi.....	152
1.2.9.3.2.2. Şart Kipi	154
1.2.9.3.2.3. İstek Kipi.....	156
1.2.9.3.2.4. Gereklilik Kipi	157
1.2.10. Fiilimsiler.....	159
1.2.10.1. Ad-Fiiller.....	159
1.2.10.2. Ortaçlar.....	160
1.2.10.3. Ulaçlar	161
1.2.11. Birleşik Fiil	164
1.2.11.1. İsimle Birleşik Fiil Yapan Yardımcı Fiiller	164
1.2.11.2. Fiille Birleşik Fiil Yapan Yardımcı Fiiller.....	165
SONUÇ.....	166
KAYNAKÇA	171
EKLER.....	182
ÖZGEÇMİŞ	
TEZ ORJİNALLİK RAPORU	

KISALTMALAR DİZİNİ

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
Ar.	Arapça
AT	Azerbaycan Türkçesi
bkz.	Bakınız
BT	Batı Türkçesi
C	Cilt
DLT	<i>Dîvânu Lugat'it- Türk</i>
Doç.	Doçent
Dr.	Doktor
EAT	Eski Anadolu Türkçesi
ET	Eski Türkçe
Far.	Farsça
Fr.	Fransızca
Kr.	Kürtçe
krş.	Karşılaştırınız
IPA	International Phonetic Alphabet (Uluslararası Fonetik Alfabe)
MÖ	Milattan önce

MS	Milattan sonra
Os. T.	Osmanlı Türkçesi
OT	Orta Türkçe
ÖT	Ölçünlü Türkçe
Prof.	Profesör
Rum.	Rumca
Rus.	Rusça
s.	Sayfa
S	Sayı
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TDK	Türk Dil Kurumu
Tr.	Türkçe
TT	Türkiye Türkçesi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve diğerleri
yy.	Yüzyıl

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1	24
Tablo 2	31
Tablo 3	31
Tablo 4	34

ÖNSÖZ

Ağızdan çıkan her sözden sorumlu tek canlı varlık olan insanoğlu, yüzyıllardır sözcüklerin gücünden istifade ederek toplumu birçok açıdan yönlendirmiştir. Sözcükler aracılığıyla çağ açıp, çağ kapayacak hadiseler yol açarak tarihi de biçimlendirmiştir. Sözün gücüne sığınan insan, bazen onu yazıya geçirerek, ölümsüzleştirirken, bazen ise söylenenleri kayda geçirmemiş ve ağızdan çıkan sözcükler, zamanın sırlı kapıları ardında saklı bir hazine gibi gizlenmiştir. İnsanın varoluşunun en büyük sembolü olan dilin sırlı kapılarının aralanıp gizeminin çözülmesi, ait olduğu toplumun tarihinin bilinmezlerine ışık tutabilir. İnsanlık tarihinin başlangıcından bu yana bir toplumun kültürel değerleri, tarihi, halk bilimi, literatürü gibi varlıklarının taşıyıcılığını da yine o toplumun kendine özgü dili sağlar. Bir toplum içinde konuşulan dilin; bölgeden bölgeye, yöreden yöreye çeşitlilik gösterdiği hatta daha küçük yaşam alanlarında dahi belirli bir sisteme uymaksızın değiştiği görülür. Bu değişimin en alt koluna ağız denir. Ağız, kullanıldığı toplumun geçmişten bugüne gelen zenginliklerini taşıyan önemli bir kaynaktır. Ağız araştırmaları, bu zenginlikleri keşfeder ve korunmasını sağlar. Her şeyin hızla tüketildiği bilişim çağının getirdiği yenilikler, ağızların korunmasını engeller. Bu bağlamda ağız çalışmalarına da büyük görevler düşer.

Alan araştırmaları ile yapılan derlemeler neticesinde, derlenen veriler aracılığıyla, Türkiye Türkçesine [TT] ve Türkiye'nin tamamlanmamış ağız atlasına disiplinlerarası bir katkı sunulabilir. Ağız araştırmalarının disiplinlerarası etkileşimde oynadığı rol nedeniyle bu çalışmalar oldukça önemlidir. Bu nitelde, keşfedilen yeni ses, sözcük ve verilerle Türkiye'nin tarihine ve kültürüne ışık tutan bu araştırmalar; TT'de kullanılan yabancı sözcükler yerine kullanılabilecek Türkçe sözcüklerin elde edilebilmesi açısından ilerlemelerin katedilmesini sağlar. Türkçenin ses bilgisi ve yapı bilgisi bakımından yaşadığı değişim yine ağız çalışmalarının aracılığıyla görülebilir.

Türkoloji, dilbilim, halk bilimi, tarih gibi birçok bilim dalına katkılar sunan ağız araştırmaları; sözcüklerin tarihî seyir esnasında yaşadığı ses değişimlerini ve dilin tarihimize ilişkisini bize gösterebilir. Binlerce yıllık tarihî olan Türkçenin bu süreçte geçirdiği evreler hâlâ kesin hatlarla sınıflandırılmamıştır. Bu durum, TT

ağızları için çözülmesi gereken problemlerden biridir. Ağız çalışmalarında elde edilen veriler, TT'ye sözcük ve yapı bakımından yeni veriler sunar. Bu çalışmalar, bu bakımdan dil tarihine tutulan bir ayna niteliğindedir. Bu nedenle dilin çözüm bekleyen sorunlarına bu bağlamda kapı aralayabilir. Dilin bilinmeyen özelliklerinin ve yeni sözcüklerin keşfiyle daha duru bir Türkçe kullanabilmemiz açısından yardımcı olabilir.

Hızla ilerleyen zamana ve gün geçtikçe gelişen teknolojiye yenilmeye başlayan ağızları, tamamen kaybetmeden, en duru yapısına ulaşmak için *Van Saray Ağızı* başlıklı bu çalışmanın yapılmasına karar verildi. Bu gayeyle, yöre insanıyla görüşülerek yörenin dil zenginliği kayıt altına alınmak istenildi. Çalışmanın sınırları, henüz Van'ın Saray ilçesinin ağız özellikleri üzerine detaylı bir çalışmanın yapılmamış olması nedeniyle Saray ilçesi olarak belirlendi. Böylece bugüne kadar yapılmış ağız araştırmalarına bir katkı sunmak isteğiyle bu yönde bir eksikliğin giderilmesi de amaçlandı.

Van Saray Ağızı adlı bu çalışma; “Giriş, Ses Bilgisi, Biçim Bilgisi, Metinler” ve “Sözlük” bölümlerinden ibarettir. Bu çalışmada, halkın konuştuğu yerel ağız özellikleri; kişilerle yüz yüze görüşme sağlanarak, video kayıtlarla görüntülü bir biçimde ve kaynak kişinin isteğine bağlı olarak ses kayıtları ile de gerçekleştirildi. Kayda alınan malzemelerin izleme, dinleme ve çeviri yazı işaretleriyle yazıya geçirme gibi yöntemler kullanılarak metin üzerinde incelemesi yapıldı. Metne aktarılmış bu veriler, *Metinler* başlığı altında sunulurken korundu. Daha sonra *İnceleme* bölümünde, *Ses Bilgisi* ve *Biçim Bilgisi* başlıkları altında, bu metinler; ses bilgisi (fonetik) ve yapı bilgisi (morfolojik) bağlamlarında irdelendi. Yöreye özgü sözcükler ve söyleyişler de *Sözlük* başlığı altında açıklandı.

Tezin *Giriş* kısmında konu üzerine yapılmış çalışmalar ve Van ili ve Saray ilçesi ile ilgili yapılan araştırmalar hakkında da bilgi verildi. Van ilinin genel tarihi aktarıldıktan sonra Saray ilçesinin genel tarihi, fiziki coğrafyası, iklimi, yeryüzü biçimleri, coğrafi durumu, yörenin dil bilimsel nitelikleri, etnik özellikleri, tezin kapsamı ile yöntemi açıklandı.

Araştırmada derlenen veriler; *İnceleme* başlığı altında irdelenerek *Ses Bilgisi* ve *Biçim Bilgisi* açılarından ele alındı. *Ses Bilgisi* başlığı altında derlenen metinler,

ses bilimsel açıdan incelenirken *Biçim Bilgisi* başlığı altında, yöreden derlenen veriler, biçim bilimsel olarak incelendi. Toplanan veriler ise Türk Dil Kurumu'nun [TDK] önerdiği çeviri yazı işaretleri ile yazıya geçirilmiş olarak *Metinler* başlığı altında yer aldı. Daha sonra bu metinlerde yer alan, yazı dilinden farklılaşan sözcük ve sözcük grupları *Sözlük* kısmında açıklandı.

Van Saray Ağzı adlı yüksek lisans tezimin konusunun belirlenmesinden, yazım aşamasına ve tezin tamamlanmasına kadar her detayında, bana sabır ve özenle kılavuzluk yapan saygıdeğer danışman hocam Doç. Dr. Meltem GÜL'e çok teşekkür ederim.

Başta, bana her daim sabır ve ilgisiyle her konuda destek olan annem Halime ANKAY olmak üzere; saha çalışmalarında yanımda bulunarak desteklerini esirgemeyen babam Ahmet ANKAY, amcam Reşit ANKAY, kardeşim Nurullah ANKAY'a çok teşekkür ederim. Saha çalışmalarında bana en büyük desteği sağlayan ve yine eğitim hayatım boyunca en büyük desteği gördüğüm kardeşim Dr. Öğr. Üyesi Nurcan ANKAY KARDAŞ'a çok teşekkür ederim. Destekleri ve ilgileriyle her daim yanımda bulunan ablam Necla ANKAY ve kız kardeşim Eda ANKAY YILMAZ'a çok teşekkür ederim.

Alan araştırmaları sırasında her türlü yardımı sağlamasının yanında; bize evinin kapılarını açan, derlemeler sırasında yanımda bulunarak, yöre halkıyla iletişim kurma imkânımızı kolaylaştıran, Saray ilçesinin Mahmudiye Mahallesi'nin muhtarı Murat YILMAZ'a, kardeşi Mehmet Reşit YILMAZ'a ve ailelerine çok teşekkür ederim. Araştırmalarımız sırasında kaynak kişi bulmamız konusunda bize yardımcı olan ve bizi evinde ağırlayan Nurgül YAVAŞ ve ailesine çok teşekkür ederim. Bize yönlendirmeleriyle yol göstererek kaynak kişi bulmamız konusunda ve yaşadığımız ulaşım güçlüğüne aşmamızda bize yardımcı olan Şeref GÖK'e ve Cihan ÇAÇAN'a çok teşekkür ederim. Bizi evinde ağırlayan ve alan araştırmalarında yaşadığımız güçlükleri aşmamız için bize yardımcı olan Şerafettin BARLIK ve ailesine çok teşekkür ederim. Ve içtenlikle bizi karşılayıp pandemiye rağmen bizleri evlerinde ağırlayan tüm Saray halkına ve kaynak kişilere çok teşekkür ederim.

GİRİŞ

Bir toplumun varoluşunun en büyük sembolü, onu ortak bir payda etrafında toplayan ve onun kutsal değerlerinin taşıyıcısı olan dilidir. Toplumun içindeki maddi ve manevi değerlerin oluşmasında ve yarınlara taşınmasındaki en büyük araçlardan biri de yine o toplulukta konuşulan dildir. Konuşma dili; insanlar arasındaki en önemli iletişim unsuru olmasının yanı sıra gelenek, görenek, din, sanat ve tarih gibi birçok etkenin de nesiller arasında aktararak bugüne taşınmasında bir kanal işlevi görür. Bir konuşma dilinin kullanıldığı ülkenin çeşitli bölge ve kentlerinde, sözcüklerin söyleyiş biçimi açısından birbirinden farklı olarak kullanılmasına “ağız” denir (Ergin, 2004: 10).

“Ağız” terimi birçok dilci tarafından çeşitli biçimlerde tanımlanır: Güray Çağlar König; aynı dilin kullanıldığı bir ülkenin bölgelerinin arasında, sesletim, sözcük seçimi ve dil kalıplarının kullanımında görülen belirgin değişiklikler taşıyan, yazılı geleneği olmayan, bölgesel dil türlerini “ağız” olarak adlandırmıştır (1991: 59-70). Tahir Nejat Gencan; kentlerin ve köylerin arasında karşılaşılan insanların birbirinden farklı konuşmaları ve sözcüklerin söyleyişinde, cümlelerin kuruluşunda görülen tüm ayrılıkları “ağız” biçiminde açıklamıştır (1975: 19). Tahsin Banguoğlu; yaşayan dillerde gidilen dallanmanın oldukça değişik konuşma türlerine ayrıldığını ve bunlarda görülen daha küçük konuşma farklılıklarına “ağız” denildiğini belirtmiştir (1986: 11). Doğan Aksan; bir dilin türlü bölgelerinde ve çeşitli ülkelerde meydana gelmiş, bazen büyük farklılıklar gösteren, değişik biçimi olan “lehçe”nin içinde, küçük bölgeye özgü olan ayrımların ortaya çıkardığı dilsel toplulukları “ağız” olarak tanımlamıştır (2000: 17).

Bu tanımların “ağız” terimini tam olarak karşılamadığını belirten Nurettin Demir’in tanımı ise şöyledir: Ağız; eğitim seviyesi düşük, yaşadığı bölgenin dışına çok az çıkmış kişilerce konuşulan, doğal bir biçimde oluşmuş, aynı kökenden çıktığı üst sistem biçimindeki ölçünlü bir dile bağlı, yakın çevre ile iletişimde kullanılan ve resmi mekânlarda kullanımından kaçınılan, yazı sistemi olmayan, dar bir bildirişim alanı olan ölçünlü Türkçenin [ÖT] altında bir saygınlığa sahip yerel konuşma türleridir (2002: 105-116).

Bu yöresel konuşma türleri, toplumun içindeki maddi ve manevi değerleri oluşturan kültürü yarınlara taşır. Bir milletin kültürünün izlediği seyri, tarihten günümüze geçirdiği ilişkiler örgüsünü belirleyip çözmede ağızların korunması oldukça önemlidir. Ağızların korunmasının sağlanması amacıyla yapılan ağız araştırmaları; TT'nin tarihî dokusuna, farklı Türk lehçelerine ve ağızlarına, Türk dillerini etkileyen yerli dillere kadar dil bilimle ilgili birçok özelliğe ulaşmamızı sağlar. Bu çalışmalar; Türkoloji, dil bilimi ve halk bilimi için bir ulusun kültürel değerlerinin korunduğu bir alan olması bakımından bir dilin dün ve bugün arasında bir köprü vazifesi görür. Bu bağlamda ele alındığında halk ağzının derlendiği bu araştırmalar, Türk dilinin tarihine ışık tutarak geçmişine açılan bir penceredir. Bu açıdan, ağızların saklanıp yarınlara taşınmasının sağlayıcısı olan ağız çalışmaları, araştırmacılar için büyük öneme sahiptir.

Eski çağlardan bu yana, Türk dili ağızlarının üzerine, çok sayıda yöntemli araştırmalar yapılmıştır. Türk dili ağızları ile ilgili yapılan ilk çalışma, Kaşgarlı Mahmut tarafından 1072-77 yılları arasında yazılan *Dîvânu Lugat'it-Türk* [DLT] (Türk dillerini toplayan kitap) adlı eserdir. Kaşgarlı Mahmut; bu yapıtta Türk dillerinin yazı dillerini, lehçelerini ve ağızlarını çeşitli Türk boylarının ağızlarından derleyerek ele almıştır (Ercilasun, 2008: 314-315). Bu bağlamda, Evliya Çelebi de *Seyahatname* adlı eserinde, gittiği bölge ve yörelerin dil özellikleri hakkında bilgiler vermesiyle öne çıkar. Böylece, kendi devrinin ağız özelliklerini bize sunarak ilk ağız araştırmacıları arasındaki yerini alır (Sarıca, 2006: 2-5).

Anadolu ağızları üzerine yapılmış olan araştırmalar ise A. Maksimov'un Hüdevendigâr ve Karamanlı ağızlarını konu alan, 1867 yılında basılan çalışması ile başlar. Maksimov'un ardından birçok yabancı ismin daha Türk dili hakkında incelemeler yaptığı görülür. Bunların arasında, Kowaleski'nin Anadolu ve Rumeli ağızlarının genel yapısını ele alan makalesi de yer alır. Anadolu ağızları ile ilgili daha detaylı derlemelerin başlangıcı, A. M. Oktavianus Rösönen'in Karadeniz çevresi ve Orta Anadolu bölgesinde yaptığı çalışmalarıdır (Korkmaz'dan aktaran Adıgüzel: 2013: 387-401).

Bu çalışmalardan sonra, daha yöntemli araştırmaların yapılmasına öncülük edecek Türk Dilini Tetkik Cemiyeti kurulmuştur. Türk Dilini Tetkik Cemiyetinin

1932 yılında kuruluşu ile araştırmacılar daha çok dil sorunlarına eğilmiş ve bu durum daha sistemli çalışmaların yapılmasına da zemin hazırlamıştır (Adıgüzel, 2013: 387-481). Ahmet Caferoğlu, Anadolu ağızları üzerine nice eserler vererek bu alanda yapılan çalışmalara öncülük etmiştir. Böylece Türkiye'deki bilimsel ağız araştırmalarının sayısı artmaya başlamıştır (Gülensoy ve Alkaya, 2011: 68-74). Bu ilerlemeye, Zeynep Korkmaz'ın Anadolu ağızları hakkındaki daha sistematik nitelikteki araştırmaları da çok katkı sağlar. Anadolu ağızları üzerine yapılmış çalışmaların niteliklerinde ve sayılarında, 1970 yılından itibaren daha hızlı bir gelişme görülür (Adıgüzel, 2013: 387-481). Ömer Asım Aksoy, Sadettin Buluç, Selahattin Olcay, Turgut Günay, Ahmet B. Ercilasun, Tuncer Gülensoy, Hamza Zülfikar, Efrasiyap Gemalmaz, Ahmet Buran, Nuri Yüce, Paki Küçüker, Mukim Sağır, Leylâ Karahan, Nurettin Demir, Erdoğan Boz, Ahmet Günşen, Ali Akar, Muharrem Öçalan ve daha niceleri bu sahada yaptıkları araştırmalar ile emek vererek, yapıtlar vermiş, bu alana nice değerler kazandırmışlardır (Gülensoy ve Alkaya, 2011). Bu alandaki araştırmalarıyla kendilerinden sonra yapılacak çalışmalara kılavuzluk yapmalarının yanında, danışmanlıklarını yürüttükleri yüksek lisans ve doktora tezleriyle alanda önemli bir ilerleme kaydedilmesini de sağlamışlardır (Adıgüzel, 2013: 387-481).

Doğu Anadolu ağızları üzerine yapılan çalışmaların başlangıcı ise Evliya Çelebi'nin *Seyhatname* adlı eseridir. Evliya Çelebi'nin, Anadolu ağızlarına değindiği *Seyhatname* adlı eserinde, dil özellikleri hakkında bilgi verdiği bölge ve yörelerin arasında, Van da yer alır. Evliya Çelebi; eserinde Van'ın o dönemdeki ağız özelliklerini aktararak Van ağızı üzerine tarihte yapılmış ilk çalışmayı sunar (Sarıca, 2006: 2-5). Ahmet Caferoğlu'nun *Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler (Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları)* adlı çalışması Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak illeri ağızlarının ele alındığı geniş bir sahada yapılmış bir ağız araştırmasıdır. Çalışmada, Van ve civarından toplanan veriler çeviri yazı işaretleriyle yazıya geçirilerek sunulmuştur. Eserin Van'a ayrılan kısmında; Vanlı kaynak kişilerden derlenmiş hikâye, bilmece, destan ve çeşitli şiir örnekleriyle daha çok halk bilimine özgü ögeler barındırdığı görülür. Bu kapsamda, Van ağızını ele alan ilk çalışma olması nedeniyle ilk başvurulacak kaynaklardan biridir (1995: 3-50). Bedri Sarıca'nın *Van Gölü Çevresi*

Ağızları Sözlüğü isimli eseri de Van ağızı hakkında hazırlanan önemli bir sözlük çalışmasıdır. Bu eser, alan çalışması ile elde edilen verilerin derlenmesiyle yapılmıştır (2006).

İbrahim Tosun'un hazırladığı, *Doğu Anadolu Halk Ağızlarının Ortak Dil Özellikleri* adlı doktora çalışması, Van ağzının da ele alındığı bir araştırma olması nedeniyle bu bağlamda daha ileri gidilmesine zemin hazırlar (2010). Engin Gökçür; *Van Gölü Havzası Ağızları* adlı doktora çalışmasında, Van ili ve Van'a bağlı Erciş ve Edremit ilçelerinin merkezleri ve köylerinden derlenen verileri irdlemiştir. Bu araştırma, Van ağızı hakkında yapılmış çalışmalara büyük katkı sağlar (2012). Şahap Bulak'ın *Van Küresin Ağızı* adlı doktora tezinde Van'da yaşayan Küresinlilerin ağızı üzerinde durulmuştur. Bu tezin çalışma alanı Van il merkezi, merkeze bağlı belde ve köyler, Saray ve Edremit ilçe merkezleri ve ilçelere bağlı köylerdir. Çalışmada Saray ilçesinden üç kişi ile görüşülmüştür (2015).

Mehmet Emin Gönen'in hazırladığı *Van Gölü Kuzey Havzası Ağızları* adlı yüksek lisans çalışması; Erciş, Ahlat ve Adilcevaz ilçelerinden derlenen metinlerin ses bilgisi ve yapı bilgisi yönünden ele alındığı bir incelemedir (2003). Engin Gökçür'ün, *Van ve Merkez Köyleri Ağızları* isimli yüksek lisans çalışması, yine Van ağızı ile ilgili yapılmış önemli araştırmalar arasındadır (2006). Ayşe Nur Kırgız'ın *Van Ulupamir Kırgız Ağızı Üzerine Derleme Çalışması (İnceleme-Metin-Sözlük)* adlı yüksek lisans tezinde, Van'ın Erciş ilçesine bağlı Ulupamir Köyü'nden derlenen veriler incelenmiştir (2009). Serpil Çelebioğlu'nun hazırladığı *Erciş Ağızı* adlı yüksek lisans tezi de yine Van ile ilgili yapılmış ağız çalışmaları arasında yer alır. Bu çalışmada, yöre halkından derlenen malzemeler, ses bilimsel ve biçim bilimsel olarak irdelenmiştir (2019). Ümit Oğur tarafından hazırlanan *Van Azeri Ağızı-İnceleme, Metin (İpa), Sözlük-* adlı yüksek lisans tezinde, Van merkez ve köylerinde yaşayan Azeri kökenli ve Küresinli Türklerinden toplanan veriler üzerinde durulmuştur. Van ağızı hakkında yapılmış diğer çalışmalardan farklı olarak derlenen metinler, Uluslararası Fonetik Alfabe [IPA] ile yazıya geçirilmiştir (2019).

Ali Yardım'ın *Van İli Karagündüz Köyü Küresinli Ağızı* adlı 1999 yılında yapılmış lisans bitirme tezi, halk bilimsel unsurların yer aldığı bir derleme araştırmasıdır (Yardım'dan aktaran Gökçür 2012: 28). Nebi Kaçira'nın *İskele*

Mahallesi, Bardakçı Köyü, Alaköy ve Kasımoğlu Köyü Ağızları adındaki 1995 tarihli lisans bitirme çalışması; Van ilinin merkezinde yer alan İskele Mahallesi, Bardakçı Köyü, Alaköy ve Kasımoğlu Köylerinde yaşayan Küresinli Türklerinin ağzı üzerine yapılmıştır (Kaçira, 2012: 28). Metin Çetin'in *Küresinli Ağzı* adlı 1998 yılında tamamlanmış lisans bitirme tezinde İskele, Abdurrahman Gazi Mahalleleri; Alaköy, Karagündüz köylerinden toplanan veriler irdelenmiştir (Çetin, 2012: 28).

Hamza Zülfikar'ın *Ömer Asım Aksoy Armağanı* adlı eserde yer alan “Van Gölü Çevresinin Ağızlarının Özellikleri” adlı bildirisi, Van Gölü çevresi ağızları hakkında yapılmış bir araştırma olmasıyla önem taşır. Bu eserde Bitlis ve Ahlat ağızlarından verilen örneklerin ses özellikleri incelenmiştir (1978: 297-317). *Van Kütüğü*'nde yer alan Muzaffer Akkuş'a ait “Van Ağzı” adlı çalışmada Van ağzı konu olarak ele alınmıştır (1993: 258-304). Bedri Sarıca'nın Van ağzı hakkında yapılmış araştırmalardan yola çıkılarak hazırlanmış “Van Ağzının Oluşumu ve Bazı Özellikleri” adlı makalesi, Van ağzı ile ilgili ses bilgisinden söz dağarcığına kadar birçok bilgi sunar (2003: 72-90). Bedri Sarıca'nın “Van Gölü Çevresi Ağızlarıyla Divânü Lugat'it-Türk'ün Söz Varlıkları Arasındaki Ortaklıklar” adlı çalışması, *Van Gölü Çevresi Ağızları Sözlüğü* adlı eserinden yola çıkılarak hazırlanmıştır (2006). Bedri Sarıca'nın “Sözcüklerde Zamanla Oluşan Ses ve Anlam Ayrılıkları Konusunda Van Ağzı Örneği” adlı çalışması, *Van Gölü Çevresi Ağızları Sözlüğü* adlı kitabındaki sözcüklerle *Derleme Sözlüğü*'nden alınan sözcüklerin karşılaştırıldığı bir bildiridir (2009). Yine Sarıca'ya ait olan “Orta Türkçe Dönemi Eserleriyle Van Gölü Çevresi Ağızlarında Görülen Sözcük Denklikleri” adlı yazısı Orta Türkçe ve Van ağzının sözcüklerinin benzerlik açısından incelendiği bir araştırmadır (2009). Funda Kara'nın “İki Masalda Van Ağzının Genel Ses Özellikleri” adlı çalışması Van ağzının ses uyumları ve ses olayları ile ilgilidir (2006: 321-326). Bedri Sarıca'nın “Evliya Çelebi'ye Göre Van Gölü Çevresinde Türkler ve Türkçe” isimli çalışmasında da Evliya Çelebi'nin *Seyahatname* adlı eserinden Van ağzına dair örnekler vardır (2009: 37-45). Servet Ertekinoglu'nun hazırladığı “Van Gölü Çevresi Ağızlarındaki -gınan Eki Üzerine” adlı makalesi de yine Van ağzı hakkındadır (2014: 85-94). Engin Gökçür'ün; “Van Gölü Havzası Ağızlarında Kullanılan Eski Türkçe ve Orta Türkçe Menşeli Sözcükler Üzerine” adlı çalışmasında, bölge ağzında kullanılan Eski Türkçe ve Orta Türkçe kaynağına bağlı sözcükler ele alınmıştır (2016-35-45). Şahap Bulak'a

ait olan “Van Küresin Ağzında Deyimler” adlı makale, Van’da yaşayan Küresinlilerin ağzından topladığı deyimleri açıkladığı bir araştırmadır (2016: 837-857). Yine Şahap Bulak’ın hazırladığı “Van Küresin Ağzı’nda Atasözleri” adlı araştırmada, Van Küresinli ağzından derlenmiş atasözleri açıklanmıştır (2017: 51-78).

Burada sözü edilen Anadolu ağızları üzerine yapılmış çalışmaların dışında, TT ağızları üzerine birçok araştırma daha yapılmış olmasına karşın Türkiye’nin ağız atlası hâlâ tamamlanamamıştır. Yapılan literatür taraması sırasında, hâlâ üzerinde ağız araştırması yapılmamış bölge ve yörelerin olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle TT’ye ve ağız çalışmalarına katkı sunulması adına, ağız özellikleri henüz ele alınmamış bölge ve yöreler araştırılmıştır. Van ağzı hakkında yapılmış çalışmalar da incelediğinde Van’ın Saray ilçesi ile ilgili detaylı bir ağız araştırmasının yapılmadığı görülmüştür. Türkiye’nin ağız atlasının tamamlanamamış olması, Van ilinin birçok ilçesinde hâlâ ağız araştırması yapılmamış yörelerin bulunması bu çalışmanın yapılmasını teşvik eden diğer sorulardandır. Bu problemlere bir çözüm sunmak amacıyla, ağız özellikleri henüz irdelenmemiş olan Saray ilçesi, çalışma alanı olarak belirlenmiştir.

Van Saray Ağzı adlı bu çalışmada; Van’ın Saray ilçesinde yaşayan kişilerle görüşülerek derlenen veriler, çeviri yazı işaretleriyle metne aktarılarak ses ve biçim bilgisi açısından incelenmiştir. Yöreye özgü sözcükler ve söyleyişler, bu bağlamda ele alınarak irdelenmiştir. Daha önce Van’ın Saray ilçesinin ağzı hakkında bu nitelikte bir çalışma yapılmamıştır. Bu anlamda, yörenin ağız özelliklerini bu araştırma aracılığıyla korumak da istenilmektedir. Bu sayede, TT ağızları üzerine yapılmış olan araştırmalara, bu çalışma ile bir katkı sunulması da amaçlanmıştır.

Bilişim Çağı’nın getirdiği yenilikler ve teknolojik gelişmelerle dünyanın günden güne küreselleştiği görülür. Bilişim ve iletişim ağının bugün geldiği nokta ile ağ toplumu kurulmuş ve sözlü kültür değerlerimizin korunması da gün geçtikçe güçleşmiştir. TV, internet, bilgisayar vb. araçlar aracılığıyla dil tek biçimde kullanılmaya ve ağızlar kendine özgü yapısını yitirerek kültür taşıyıcısı olma işlevini kaybetmeye başlamıştır. Bu bağlamda, bu çalışmayla bir milletin tarihinin aynası olan ağızları derleyerek kendi değerlerini yitirmeden yazı aracılığıyla korumak amacı da gaye edilmiştir.

a. Van İlinin Genel Tarihi

Van'ın adını nereden aldığı henüz kesin olarak belirlenememiştir. Konu üzerine ileri sürülen birkaç görüş vardır (Kılıç, S., Saruhan ve Tatlı, 2006: 13). Bunlardan ilki, Evliya Çelebi'nin *Seyahatnamesi* 'nde yer alır. Buna göre; Büyük İskender Van kalesinde yapılan büyük bir kiliseyi, tapınak anlamında olan Vank sözcüğüyle isimlendirmiştir. Ardından zamanla kentin adı, bu sözcükle özdeşleştirilerek Van biçiminde anılmaya başlanmıştır (Evliya Çelebi, 1986: 538). İkinci görüşe göre ise kente, başlarda Asur Kraliçesi Şah Meryem'in adından yola çıkılarak Şahmerimekerd denilmiştir. Daha sonra şehre büyük hizmetleri olan Van isimli bir valinin adı kente verilmiştir. Bir diğer görüş ise, Urartu Krallığının başkentinde yaşayan Urartu halkı, kendilerine Bianili demektedir. Urartuca olan Bian sözcüğünün yalın biçiminin uğradığı değişimle beraber bölge Van adını almıştır. Bu farklı söylentiler arasında en mantıklı ve bilimsel bulunanı, sözcüğün Urartuca Biane ya da Viane'den geldiği görüşüdür (Tanılır, 1998: 39). Buna göre Van adının 3.000 yıllık bir tarihî olduğu düşünülür. Bian sözcüğündeki “i” harfinin düşmesi ve “b” harfinin zamanla yerini “v” harfine bırakmasıyla günümüzdeki biçimini alıp “Van” olarak kullanılmaya başlandığı belirtilir (Belli, 1986: 20).

Anadolu'nun en büyük kapalı havzası olan Van Gölü (Uçankuş, 2000: 503)'nün sahilinde bulunan Van; bereketli toprakları, çok sayıdaki akarsuları ve insan yaşamı için olabildiğince uygun iklim şartları ile tarihten günümüze oldukça çekici bir yerleşim alanı olmuştur (Gökçür, 2006: 9). Tüm bu nitelikleri, tarihi çok eski çağlara dayanan Van'ın, önemli bir yerleşim merkezi olmasında etkin rol oynar (Sekmen, 1993: 62). Sonuç olarak bölgenin güney doğusunda keşfedilen birçok mağara ve boyalı kaya resimleri bu durumu kanıtlar niteliktedir. Yapılan arkeolojik araştırmaların sonucunda, Van ve çevresindeki yerleşim alanlarının tarihi belirlenememiştir. Van ve çevresinin Prehistorik dönemleri, MÖ 4. binden başlayarak 3. ve 2. bin yıllarında karanlık bir evrededir. Buna göre bölgenin tarihinin hangi zamana dayandığı kesinleşmediğinden çeşitli evreleri yansıttığı düşünülür (Belli, 1975: 1-40).

Van Gölü Bölgesi hakkında ulaşılan ilk yazılı bilgilere, Asur krallarının askerî harekâtlarının anlatıldığı kayıtların bulunduğu yıllıklardan ulaşılır (Çilingiroğlu, 1995:

32). Tarihî seyrine bakıldığında, bölgenin defalarca el değiştirdiği görülür. Bölgede, bilinen ilk devlet düzenini kuranların, henüz kesin olarak kim oldukları belirlenememiştir. MÖ 4000 yıllarından sonra, Kafkasya üzerinden Doğu Anadolu'ya Hurri kökenli topluluklar göç ederek yerleşir. MÖ 3000 yıllarının sonlarına doğru Hititlerin Anadolu'ya akın ettikleri ve MÖ 2000'li yıllarda ise Hititlerin Doğu Anadolu'dan Orta Anadolu'ya geçerek orada yerleştikleri görülür. MÖ 2000 yıllarında Van Gölü'nden Kızılırmak ve Yeşilırmak Nehirlerinin Karadeniz ile birleştiği alana kadar olan bölgeler Hurrilerin yönetimi altındadır. MÖ 13. yy.da, Hurri-Mitanni devletinin eski siyasi gücünü kaybetmeye başladığı ve parçalanarak beyliklere ayrıldığı bir dönemdir. Böylece zayıf bir duruma düşen Hurriler'i Asur krallarının kendi yönetimine katma çabası başlar. Bu sürede, Van Gölü'nün çevresinden Batı İran'a dek olan bölgeyi elde etmek isteyen Nairi, Uruatri ve Asurlular arasında savaşlar çıkar (Kılıç, O, 2021:5). Asurlular ve Urartular arasındaki mücadele ise MÖ 9. yy.ın ortalarına kadar sürer. Sonuçta bu savaşın kazananı, Asurluların dağlık bölge şartlarına alışkın olmaması nedeniyle onların karşısındaki güçlü topluluk Urartular olur. Böylece bölgede Urartu Krallığı kurulur (Erzen, 1986: 26-27). Ülkenin birinci kralı I. Sarduri, devletin ilk başkenti Tuşpa'da Van Kalesi'ni yaptırır (Uçankuş, 2009: 518). Urartu Krallığı'nın üç yüzyıl süresince başşehri olan Van'ı (Çilingiroğlu, 1995: 32) ve kalesini elde edebilmek adına, o dönemde yapılan savaşların bölgeye verdiği zararlar büyüktür (Belli, 1986: 5).

Urartu Krallığı'nın, hangi devlet tarafından ve hangi tarihte yıkıldığı ile ilgili bilgiler ise henüz kesin değildir. Fakat bunun sorumlusunun Medler olduğu öne sürülür (Çilingiroğlu, 1995: 65). MÖ 7. yy.ın başlarında, Asurluların Mezopotamya'dan Anadolu'ya yaptığı akınlardan sonra, Asurlular, Van Kalesini Urartulardan alır. Babil kralının desteğiyle MÖ 612 yılında Medler, Asur imparatorluğunu parçalar. Asurluların topraklarının bu ülkeler arasında bölüşülmesi sonucunda Anadolu Medlere kalır. Medler, Doğu Anadolu'ya Kızılırmak Nehri'ne kadar egemen olur (Kinal, 1991: 261).

MÖ 585 tarihinden sonra Mezopotamya ve Doğu Anadolu Bölgesi Medlerin yönetimindedir. MÖ 550 senesinde Perslerin Med egemenliğine son vermesi ile İran ve Doğu Anadolu Bölgesi Perslerin eline geçer. Büyük İskender; MÖ 331 tarihinde Persleri yenerek Mısır, İran ve Doğu Anadolu Bölgesini yönetimi altına alır. Van

Bölgesi'ni Seleukoslar MÖ 215'te, MÖ 133 yılında ise Romalılar yönetir. Bu devrede, Van'a Tuşpa sözcüğünün kökünden çıkan Thospia, Van Gölü'ne ise Thospitis Lakus denilir (Belli, 2007: 115-116).

Van Bölgesi; MS 5. yy.ın ardından İran ve Roma, İran ve Bizans arasındaki çekişmelerin sonucunda bu ülkeler arasında el değıştirir. MS 638 tarihinde ise bölgeye Arap akınları başlar. Bu akınlardan sonra, Van'ın tarihinde, artık İslamî unsurların ortaya çıkmaya başladığı görülür. Daha sonra Hz. Ömer devrinde, 640 tarihinde, İslam orduları; İyaz bin Ganem kumandasında bölgeyi ele geçirir. Fakat 7. yy.ın sonunda Van'ın çevresiyle birlikte Ermenilerin yönetiminde olduğu görülür. Ardından Abbasiler, Van Gölü ve çevresine, Ermeni prenslerini vali olarak atar ve Ermeniye olarak isimlendirilen bölgeyi merkez yaparak yönetmeye başlar. Abbasi Halifesi Muktedir; Van'ın Güney Doğusunda bulunan Vaspurakan'da oturan Prens Gagik'i, 908 senesinde kral yaptıktan sonra Vaspurakan Krallığı kurulur. Vaspurakan Krallığı'nın merkezi, şimdiki ismi Gevaş olan Vastan yapılır. Krallık dış işlerinde Abbasilere uyarken iç işlerinde serbesttir (Belli, 2007: 120).

Selçukluların 1018'li yıllarda başlayan Anadolu keşif hareketlerinin hemen ardından başlayan Dandanakan, Pasinler ve Malazgirt Savaş'ının yanında Moğol saldırıları da Türklerin Asya'dan gelip bölgeye yerleşmesini hızlandıran olaylar arasındadır (Sarica, 2006: 2). Vaspurakan'ın son kralı Senekerim, bu tarihten itibaren doğudan başlayan Selçuklu akınlarıyla 1021 yılında Bizans İmparatoru II. Basil ile anlaşp Van ve çevresini Bizans Devleti'ne bırakır. II. Basil; Senekerim'e müsteşar sanı verdikten sonra, Senekerim'i 40.000'e yakın kişi ile birlikte Sivas bölgesinde yerleştirir. Bizans egemenliği devrinde devamlı baskı altında olan Ermenilerin Orta Çağ'da yaptıkları en büyük göçlerinin de sonucunda, Van ve çevresinde üç yüzyıldır var olan Vaspurakan Ermeni Krallığı yıkılır (Belli, 2007: 120-121).

Van ve çevresinde, Bizans yönetiminin gücü, Türklerin doğudan başlayan akınları neticesinde sarsılır. Tarihler 1040'ları gösterdiğinde, Selçuklu orduları, artık Doğu Anadolu'da etkin bir güce sahiptir. Bunun sonucunda, Türkler ve Türkçe, zamanla bölgeyi birçok açıdan etkilemeye başlar (Sarica, 2006: 2). Selçuklular; Van Gölü bölgesine ilk defa, Tuğrul Bey önderliğinde 1054 tarihinde girer (Talay, 1988:11 25). Selçukluların Van'a kalıcı olmayan ilk girişinin ardından, 1064 yılında Sultan

Alparslan, Rey kentinden Anadolu'ya doğru ilerlerken; ordunun ön birliklerini idare eden oğlu Sultan Melikşah, bu tarihte Van ve kalesini çevre şehirleriyle beraber ele geçirir (Talay, 1996: 33). Bu fetih ile birlikte Türklere, Anadolu'nun ve Balkanlar'ın kapıları da açılır. 1071 tarihinde Selçuklu Devleti, Malazgirt Savaşı ile Bizans Devleti'ni büyük bir bozguna uğratarak Doğu Anadolu Bölgesi'ni egemenliği altına alır (Belli, 2007: 126).

Selçuklu sultanı Muhammed Tapar'ın, Van ve Ahlat çevresini 1100 yılında Emir Sökmen'e vermesiyle Ahlatşahlar (Ermenşahlar) Beyliği yönetimi, Van Gölü ve dolaylarında başlar. 1207 tarihinde ise Van, Eyyubilerin elindedir. Celaleddin Harezmşah, Van ve Van'ın etrafındaki şehirleri 1229 tarihinde kuşatır. 1232 tarihinde, Anadolu Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad, Van'ı ele geçirir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin 1243 Köseadağ Savaş'ında yaşadığı yenilgiyle Van Gölü ve havzası, Moğolların eline geçer. Daha sonra Moğollar, İslamiyet'i kabul edip yönetim yerini İran olarak belirledikleri İlhanlı Devleti'ni kurarlar (Belli, 2007: 127).

İlhanlılar; Doğu Anadolu havzasındaki güçlerini kaybetmeye başlayınca 15. asrın yarısına doğru, Karakoyunlu Türkmenleri, bölgede bağımsız bir devlet kurar. 1387'de, Timur'un Karakoyunlulara saldırmamasından sonra, Van Kalesi'nin lideri Melik İzzeddin, daha fazla dayanamayarak Timur'a bağlanır. Timur; bölgeye ve bölge halkına birçok zarar verdikten sonra, Van'ın yönetimini tekrar Melik İzzeddin'e bırakır (Belli, 2007: 129-130).

1467 tarihinde, Karakoyunluların yöneticisi Cihan Şah'ın Akkoyunluların yöneticisi Uzun Hasan tarafından öldürülmesi üzerine bölge Akkoyunluların eline geçer. Fakat Van ve kalesi, İzzeddin Hanedanı'nın yönetimi altındadır. Akkoyunlular ve Safevilerin 1503 tarihinde yaptıkları savaşın kazananı Safevilerdir. Bunun üzerine Van Gölü Havzası, Safevilerin yöneticisi Şah İsmail'in egemenliği altına girer. Şah İsmail'in Doğu Anadolu'da çıkardığı karışıklıklar üzerine, Osmanlı Devleti'nin padişahı Yavuz Sultan Selim, 1514 tarihinde İran'a sefere çıkar. Böylece Çaldıran Savaşı'yla Safevileri yenen Osmanlı İmparatorluğu'nun bölge yönetimini ele geçirme süreci başlar. Osmanlı Devleti'nin 1548 yılında gerçekleştirdiği bir kuşatma ile Safeviler, Van'ı Osmanlı güçlerine devreder. Bunun sonucunda bölgede Osmanlı

hakimiyeti başlar. Ancak Osmanlı ve İran arasında bölge üzerine yapılan savaşlar sürer (Belli, 2007: 130).

19. yy.da, I. Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla ayaklanan Ermeniler, Rus kuvvetleri ile beraber Van'ı ele geçirir. Türklerin bölgeyi geri almasıyla Ermeniler tarafından harap edilmiş olan Van, zamanla geliştirilerek 1923 yılında il merkezi yapılır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son devirlerinde Ermeniler bölgeye büyük zarar vererek Van'ı terk eder. Daha sonra Müslümanlara ait yerleşim alanlarının Ermeniler tarafından yıkılmış olmasından dolayı Ermeniler'in boşalttığı yerleşim alanlarına, I. Dünya Savaşı sırasında yöreden ayrılmak zorunda kalan Türkler, Kürtler ve İran'dan göç eden Küresinliler yerleştirilir (Levendoglu, 2006: 67).

Bölgedeki bu topluluklar, bölgenin zengin bir kültüre sahip olmasında etkili olur. Zamanla farklı etnik kültürlerin de Van'a yerleşmesiyle Van'ın nüfusu hızla artar. Böylece Van ili, 6 Aralık 2012'de büyükşehir pozisyonuna getirilir. Van'ın ilçeleri ise: İpekyolu, Tuşpa, Edremit, Erciş, Çaldıran, Muradiye, Gürpınar, Gevaş, Çatak, Başkale, Bahçesaray, Özalp ve Saray olmak üzere toplam on üç tanedir¹ (2020: 2).

a.a. Saray İlçesinin Genel Tarihi

Van ilinde yer alan Saray ilçesinin kurucuları ve kurulduğu tarih hakkında elde kesin bilgiler yoktur (Kılıç vd., 2006: 41; Kılıç, 2006: 58). Söylenenlere göre, ilk kurulduğu bölge, 1 km kuzeyde bulunan "Yusufpiti"dir. Fakat bu konu henüz bilimsel olarak araştırılmamıştır. Saray vilayetinin merkezi Saray Ovası'nın ortasındadır (Kılıç vd., 2006: 41). Van'ın Saray ilçesi geçmişte Urartuların yerleşmiş olduğu alanlardan biridir (Kılıç vd., 2006: 41; Kılıç, 2006: 58). Tarihte Türklerle birlikte yörede Kürtlerin ve Ermenilerin de yaşadığı bilinir (Şemsettin Sami, 1898: 4230-4231). Çeşitli bulgular yörenin tarih öncesi çağlara dayanan bir geçmişi olduğunu gösterir (Kılıç vd., 2006: 41; Kılıç, 2006: 58). Saray ilçesinin güneyinde, Yeşilalçı Köyü'ne yakın olan bir Urartu Kalesi'nin bulunduğu kayalık tepe yamacında bir kaya nişi vardır. Halkın Taşkapı veya Derge-i Aşot (Aşot Kapısı) diye isimlendirdikleri bu yer, Van'da bulunan Urartululardan kalma kutsal yerlerden biri olması bakımından

¹ https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/icerikler/van_2019_cevre_durum_raporu-20200901150601.pdf (29.12.2021)

önemlidir. Yeşilalıç Köyü’nde bir kaya sığınağının etrafındaki kayaların üzerinde resmedilmiş hayvan figürlerinin varlığı belirlenir. Bu kayalar köyün 30 km doğusundadır. Bu figürlerin tarihinin ne kadar geriye gittiği henüz kesin değildir (Kılıç, S. vd., 2006: 41). Yeşilalıç’ın güneybatısında bulunan kayalık vadide, ufak bir mağaranın içinde duvar resimleri vardır (Kılıç, S. 2006: 58). Tarihte yörenin Urartu hakimiyeti altında olduğunu gösteren bu tarihsel değerler, yörenin geçmişinin ne kadar eskilere dayandığının ve o dönemde yaşayan Urartulular için yörenin ne kadar önemli bir konumda bulunduğunun da göstergesidir.

Saray’ın, eski adı; çeşitli kaynaklarda Mahmûdî, Mahmûdiye, Mahmûdiyan biçimlerinde geçer. İlçenin ilk ismini, Karakoyunlu hükümdarı Kara Yusuf’un yönetimi zamanında kendine bağlı olarak kurulmuş Mahmudiye Beyliği’nden aldığı anlaşılır. Şeyh Mahmud adlı bir kişi; söylentilere göre Şam’dan veya Ömeriye Ceziresi’nden hareket ederek, kendisine bağlı kişilerle beraber Azerbaycan bölgesine doğru gider. Kara Yusuf, bu topluluğa yaşamaları için Aşut Kalesi’ni verir. Topluluğun öncüsü olan Şeyh Mahmud’u da emir subaylarından biri yapar. Şeyh Mahmud’un savaşlardaki cesaret ve başarılarını fark eden Kara Yusuf, Şeyh Mahmud’a güvenerek Aşut Bölgesi’nin ve Hoşab (Hoşap, şimdiki adı Güzelsu olan Gürpınar’ın ilçesi) Bölgesi’nin beyliğini kendisine verir. Böylece Kara Yusuf Tarafından bu nahiyelerin Bey’i olarak atanan Şeyh Mahmud liderliğinde, Mahmudiye / Mahmudîyan Beyliği kurulur. Kürt olan bu topluluğun beylerinin kökeninin hakkında iki söylenti vardır. Bunlardan ilki beylerin kökenini Mervani Hükümeti’nin sultanlarına bir diğeri ise Cezire hükümdarlarının amca oğullarına dayandırır (Şerefname, 1971: 335).

Bölge 1230 tarihinde Eyyubilerin egemenliği altına girer, fakat Moğolların egemenliği kısa sürer. Daha sonra Karakoyunlu Türkmenleri bölgeyi ele geçirir. 1287 senesinde ise Van bölgesini Timur elde eder² ve 15. yy.ın ikinci yarısında Akkoyunlular, Karakoyunlu Devleti’ni yıkarak bölgeyi egemenlikleri altına alır. 1503 tarihinde, Şah İsmail Akkoyunluları yenerek, bölgeye kısa bir süre için egemen olur. 1514 senesinde Yavuz Sultan Selim Çaldıran’da Şah İsmail’i yener. Bölgeyi, Osmanlı

² <http://www.saray.gov.tr/ilcemiz-tarihi> (11.12.2021).

Devleti 1548 tarihinde kuşatarak, Safevilerden alır ve topraklarına katar (Belli, 2007: 130).

XVI. yy.da Anadolu sancakları ve alt teşkilatları arasında (Baykara, 1988: 173) Mahmudî adı, Nâhiye-i Hoşab biçiminde geçer (Baykara, 1988: 205). XIX. yy. eyalet teşkilatlarında da (Baykara, 1988:226) yine Van eyaletine bağlı Mahmudi, “nâm-ı diğer Hoşâb” olarak yer alır (Baykara, 1988: 253).

Osmanlı Devleti’nin yönetim sisteminde, XVI. yy. geçiş sürecidir (Baykara, 1988: 111-112). XVII. yy.da, “sancak” sistemi yerine, “eyalet” sistemine geçiş tamamlanmaya başlar (Baykara, 1988: 115). Tanzimat Fermanı’nın 1839 yılında duyurulmasının ardından, Osmanlı Devleti’nde yönetsel düzenlemeler yapılır (Baykara, 1988: 122-123). Doğu ve Güneydoğu Anadolu’daki irsî hükûmet yönetim birimleri kaldırılır. Bunların yerine yeni kaza ve bucaklar meydana getirilir. 1856 (1273) yıllarında Van Eyaleti sınırları içinde bulunan Mahmûdî kaza konumundadır (Baykara, 1988: 205, 253; Şen, 2018: 47). XIX. yy.ın başlangıcında Osmanlı Devleti’ne bağlı bir eyalet olan Van (Baykara, 1988: 115)’a bağlı bölge, “Hoşab; nâm-ı diğer Mahmudî Hükûmet” ifadesiyle geçer (Baykara, 1988: 118). 1864-67 ıslahatı ile birlikte, yönetim birimlerinde yeni düzenlemelere gidilir (Baykara, 1988: 130-131). 1869 tarihinde Mahmûdî kazasının merkezi Seray beldesine taşınır. Hoşap adıyla anılan eski Mahmûdî’nin merkezi de bugünkü Saray ilçesinin Mahmûdî adını almasıyla ona bağlı bucaklardan biri olur (Şemsettin Sami, 1898, 1312: 4230-4231).

Saray, Osmanlı Devleti devrinde 1869 yılında Mahmudiye ismiyle kaza yapılır (Bozkurt, 1992: 147). Şemsettin Sami’nin *Kâmûsu’l-A’lam* adlı eserinde yöre ile ilgili bilgiler vardır. O yıllarda Saray ilçesi, Mahmûdî adıyla Van vilayetinin Hakkâri sancağının sonunun kuzeyinde yer alan, merkezi Seray karyesi olan bir kazadır (Şemsettin Sami, 1898 (1312): 4230).

Saray, Ermeni çetelerinin 1895 tarihinde başlattığı saldırılarda büyük zarar görür (Kılıç, S. vd., 2006: 41). Bölge, 1915 yılına kadar Osmanlı Devleti’nin yönetimindedir. 1915 yılındaki Ermeni isyanından önce, Saray’da bulunan Seyyar Tümen Komutanı Kazım Özalp, 12 Aralık 1914 tarihinde tutuklu iki kişiden alınan bilgiyle Van’da Ermenilerin isyan edeceğini telgraf aracılığıyla İstanbul’a iletir. 20 Mayıs 1915’te Ruslar, bölgeyi Ermenilerle birlikte ele geçirir (Şahin, 2017: 15-17).

Daha sonra Ruslar, geri çekilerek bölgeyi Ermenilere bırakır (Çelik,1993: 26). Yöredeki Ermeni mezalimine uğrayan Müslüman halk kaçmak zorunda kalır (Şahin, 2017: 20). Osmanlı ordusunun 2 Nisan 1918’de Van’a geldiğini öğrenen Ermeniler, önce Van’ın merkezini terk eder (Çelik,1993:26). Daha sonra 3 Nisan 1918’de, Osmanlının silahlı güçlerinin Saray’ın merkezine gelmesiyle Ermeniler Saray’dan da ayrılır (Kılıç, S. vd., 2006: 41). Ermeniler, bu kısa zaman içinde bölge halkına birçok eziyet ve işkence yaparak onları yöreden ayrılmak zorunda bırakır (Çelik,1993:26).

Osmanlı silahlı kuvvetlerinin Saray’ı geri almasıyla Ermeniler tarafından tahrip edilmiş olan yöreye, savaş sırasında yöreden göç etmek zorunda kalan Türkler, Kürtler ve İran’dan göç eden Küresinliler yerleştirilir. Ardından Saray’a bağlı olan Özalp (Kargalı Mahallesi) ilçe yapılır. Yöreye, I. Dünya Savaşı sırasında Rus ordusuna karşı yöreyi savunan Kâzım Paşa’nın unvanı verilir. Daha sonra yöre, Kâzım Paşa’nın soyadı olan Özalp adını alır (Levendoglu, 2006: 67-68). Saray, 1948’den sonra Özalp ilçesine bağlı bucak merkezi yapılır. 1990 yılında ise yeniden ilçe yapılmış ve tekrar kendi adıyla anılmıştır (Kılıç, S. vd., 2006: 40-41).

İran ile sınır komşusu olan ilçenin Özalp’a bağlı bucak merkezi yapılması ve sonra tekrar il yapılması Saray’ da yaşanan 33’ler olayından sonradır. Bu durumun üzerine, yöreye Genel Kurmay Başkanı Fevzi Çakmak, uçakla gelir. Uçak, Saray ilçesinde bulunan bir düzlüğe iniş yapar. Fevzi Çakmak; Saray’ın İran ile sınır komşusu olduğunu görünce, 33’ler olayını ilçenin İran ile sınır komşusu olmasına bağlar. Fevzi Çakmak; bu olayların önüne geçilmesi amacıyla ilçe merkezini, sınıra 20 km uzaklıkta bulunan Özalp yapılması kararını verir (Bayram, 2020: 39). Bundan sonra Saray ilçesi önce köy, sonra bucak ve sonra tekrar köy durumuna getirilir. Süleyman Demirel’in 1990 yılında cumhurbaşkanı olmasının ardından, yöre halkı, bu durum üzerine devlete konu hakkında bir dava açar. Süleyman Demirel bizzat kendisi telefonla arayarak yörenin yeniden ilçe yapıldığını müjdeler (Bayram, 2020: 40).

Saray ilçesinin eski muhtarlarından Osman Kurbanî’nin anlatımına göre, Saray’ın yeniden ilçe yapılması dönemin belediye başkanı tarafından atılan adımların sonucudur. Bu amaçla mahkemeye başvurulmuş, Osman Kurbanî ve birçok Saray efradının şahitliğiyle tarih defterleri açılmıştır. Böylece Saray’a 1990 yılında ilçelik hakkı iade edilmiştir (Osman Kurbanî ile kişisel iletişim, 1 Kasım 2020).

a.b. Saray İlçesinin Adının Kaynağı

Eski ismi Mahmudiye olan ve daha sonra Saray adını alan ilçenin (Bozkurt, 1992: 147), Osmanlı Devleti zamanındaki adı kimi eserlerde Mahmûdî kimi eserlerde Mahmûdiye olarak geçer (Levendoğlu, 2006:67). *Van Vilayet Salnamesi (Van İl Yıllığı) 1315 (1899)* adlı, Os. T.den Latin harflere çeviri eserde ise yörenin adı Mahmudi kazası olarak belirtilir. Kazanın merkez yönetiminin o yıllarda Saray kasabası olduğu da verilen bilgiler arasındadır (Levendoğlu, 2006: 67). *İbn-i Nuh Van Tarihi* adlı Os. T.den Latin harflere çeviri yapıtta da Mahmûdî adından yer yer bahsedilir (Tekin, 2003: 113-114). Şemsettin Sami'nin eseri *Kâmûsu'l-A'lâm*'ın Mahmûdî maddesinde, Mahmûdî'nin merkezinin Seray karyesi olduğu da verilen bilgiler arasındadır (Şemsettin Sami, 1898: 4230-4231). Bu da o zamanlar Saray'ın adının Seray biçiminde kullanıldığını gösterir. Saray'ın Mahmûdî ismiyle anılması Mahmûdî Beyliği'nin merkezi olmasından sonra zamanla Mahmûdî biçiminde adlandırılmaya başlamasıyla ilişkili olmalıdır.

İlçenin adı kimi kaynaklarda Serav biçiminde geçer (Kılıç, S. vd., 2006: 41). Serav, Serâ sözcüklerinin zamanla Saray şeklini almasıyla oluşan isim; aslında Farsça kökenlidir. “Suyun üzerindeki / suyun üstündeki yer” anlamına gelen Serav sözcüğü (Levendoğlu, 2006: 67), zamanla e harfinin a harfine, v harfinin y harfine değişmesiyle günümüzdeki biçimini almıştır. Yörenin Serav adını alması, Saray ilçesinin kazılan her yerinde, bir metre derinliğe gelindikten sonra su çıkmasına bağlanır. Saray sözcüğünün anlamıyla yörenin bu özelliği arasında bir bağlantı olması bunu doğrular niteliktedir.

b. Saray'ın Konumu ve Jeomorfolojik Durumu

Van'ın en doğusunda bulunan Saray'ın coğrafi konumu, 38° 39' 1.8036" Kuzey ve 44° 10' 12.36363" Doğudur (Turna, 2016: 2). İlçe merkezi Saray Ovası'nın ortasında olan Saray, İran ülkesi ile sınır ilçedir. İran sınırı ile mesafesi 4 km'dir. Yüzölçümü 1.334 km² olan (Kılıç, S. vd., 2006: 41) Saray'ın, Van'ın merkezi ile aralarında 79 km mesafe vardır (Turna, 2016: 2). Saray'da bulunan Türkiye-İran Kapıköy sınır kapısından Türkiye-İran tren yolu hattı geçer (Kılıç, S. vd., 2006: 41). Söylenenlere göre, yörenin ilk kurulduğu bölge, 1 km kuzeyde bulunan

“Yusufpiti”dir. Fakat bu konu henüz bilimsel olarak araştırılmamıştır (Kılıç, S. vd., 2006: 41).

Batı ve Kuzeyinde Özalp, Güneybatısında Gürpınar, Güneydoğusunda Başkale ilçeleri ve Doğusunda ise İran devleti yer alır (Turna, 2016: 2). İlçenin toplam 27 mahallesi vardır. Saray’ın mahalleleri, bir beldesi ve 2 mezası ile birlikte toplam 30 yerleşim birimi bulunur (Kılıç, S. vd., 2006: 41).

b.a. Yeryüzü Biçimleri

Saray ilçesinin merkezi, 45 km² kadar büyüklükte olan Saray Ovası’nın ortasındadır. İlçenin doğu tarafındaki dağları İran ile Türkiye sınırını meydana getirir (Kılıç, S. vd., 2006: 41).

Saray’ın yükseltisi, yaklaşık olarak 2.080-2.400 metredir. Merkezinin güney taraflarının daha dağlık olduğu görülür. Güney tarafında 3.000 metre yüksekliğinde Beyazıt Dağı, doğu tarafında İran ile olan sınırı boyunca 2.120 metre yüksekliğinde Gel Dağı, merkezinin güneydoğu tarafında ise Van Doğusu Dağları vardır. Bu dağların dışında Hacı Muhammet Tepesi, Çarıkyırtan Tepesi ve Nacabarat yükseklikleri ile dikkat çeken tepelerdir (Turna, 2016: 4).

İlçe merkezinin güneyinde yer alan Saray Ovası, yaklaşık 2.100 metre yükseltiye sahiptir. 45 km²’lik bir alanı kaplayan Saray Ovası, Memedik Çayı’nın yukarı çıkırındadır (Başarır, 1992:13). Saray ilçesindeki en önemli akarsular: Kotur Çayı ve Memedik Çayı’dır. Bu akarsuların çok sayıda kolları vardır. Saray’da bunlardan başka küçük akarsular da vardır (Turna, 2016: 11).

İran sınırından itibaren başlayan Memedik Çayı, Saray’ın doğusundadır. Doğudan batıya doğru akan 60 km uzunluğundaki çay, Özalp’tan geçtikten sonra Memedik Vadisi’ni aşarak Erçek Gölü’ne akar. İran’daki Urumiye Gölü’ne akan Kotur Çayı ise Saray’ın güney tarafındadır. Bunların dışında Kom Deresi, Kurucan Deresi, Cemel Gölü Pınarı, Çaybağı ve Akkaya yöreye hayat veren derelerdir (Turna, 2016:11).

Saray’da birden çok göl ve gölet vardır. Bunların başında gelenler: Çimenova Sulak alanında bulunan Değirmi Göl, Tuz Gölü ve Çağan Gölü’dür. Değirmi Göl,

Saray merkezinin güney tarafında ilçeye yaklaşık 5 km'lik uzaklıktadır. Özalp Ovası'na doğru dökülen Kurucan Deresi, İran sınırına paraleldir (Turna, 2016:11).

b.b. İklimi ve Bitki Örtüsü

Merkezi 45 km² kadar büyüklükte olan Saray düzünün ortasında olan ilçenin toprağından, çoğunlukla koyun üreticiliği için yararlanılır (Kılıç, S. vd., 2006: 41).

Karasal iklim bölgesinde olan Saray, Van Gölü'nün de bölge hava şartlarına etki etmesiyle daha yumuşak bir iklim yaşar. Saray ilçesinde en yüksek sıcaklığın görüldüğü ay, ağustos ayıyken en soğuk günlerin görüldüğü ay ise ocak ayıdır. Doğu Anadolu Bölgesi'nin yüksek yaylaları karla kaplıdır. Bu nedenle havanın açık olduğu günlerin sayısı pek fazla değildir³ (2020: 1).

Karasal iklim bölgesinin etkisiyle Saray'ın geçmişte kışları sert, soğuk, karlı, uzun ve yazları kısa geçerken şimdilerde iklim değişikliğiyle kışları daha sıcak ve yazları daha uzun geçer. Yörenin güneşlenme oranı oldukça yüksektir. Bu sürenin en yüksek olduğu ay ise hazirandır (Turna, 2016: 77).

Saray Ovası ve yöredeki dağlar, çıplak bir görünüme sahiptir. İlçe halkının anlatımına göre, yörenin toprağı beyaz toprak denilen ve fidan dikimi ve sebze ekimine uygun olmayan, ekileni kurutan bir özelliğe sahiptir (Nihat Işıkkay ile kişisel iletişim, 22 Kasım 2020). Bu nedenle toprağın yöre halkı tarafından değerlendirilemediği görülür. Saray ilçesinde evler çoğunlukla müstakildir ve evlerin bahçelerinde birkaç ağaç yer alır. Saray'ın dağlarında ve ovasında mevsimlik otlaklar ve bozkır bitkileri görülür. Akarsu kenarlarında yer yer ağaçlar ve otlar vardır.

Halkının çoğunluğu çiftçilikle uğraşır. Kurak ve yarı kurak olan Saray'da tarla bitkileri yetiştiriciliğinde baklagiller, endüstriyel bitkiler, yağlı tohumlar ve yumru bitkilerinin üretimi ihtiyaca göre yapılır. Tahıl ürünleri ve yem bitkileri yetiştiriciliği fazladır. Yörede en çok yetiştirilen tahıl buğday ve arpadır. Yem bitkisi olarak da daha çok yonca ve korunga yetiştirilir (Turna, 2016: 30).

³ https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/icerikler/van_2019_cevre_durum_raporu-20200901150601.pdf
Van. (29.12.2021).

c. Saray'ın Nüfus Yapısı

Van iline oranla Saray ilçesinin nüfusu oldukça azdır. Nüfusun çoğunluğu kırsal kesimde yaşar. 2021 yılı TÜİK verilerine göre toplam 20.224 kişinin yaşadığı Saray'ın nüfusunun 10.679 erkek ve 9.545'i kadındır. Nüfusun %52,8'i erkek, %47,2'si ise kadınlardan oluşur. Nüfusun yaş yapısına bakıldığında zaman genç nüfusun daha fazla olduğu görülür. Yaş arttıkça kadın ve erkek nüfusunun payı azalır. Geçmişten bugüne bakıldığında zaman erkek nüfusu kadın nüfusuna göre daha yüksek bir orandadır⁴. Nüfus artış hızı yavaş olan Saray'ın bazen göç yoluyla nüfusunun azaldığı da görülür (Turna, 2016: 20).

c.a. Bölgenin Etnik Yapısı ve Diyalektolojik Durumu

Van'ın Saray ilçesi, geçmişte Urartuların yerleşmiş olduğu alanlardan biridir (Kılıç, S. vd., 2006: 41; Kılıç, 2006: 58). Tarihte Türklerle birlikte yörede Kürtlerin ve Ermenilerin de yaşadığı bilinir (Şemsettin Sami, 1898: 4230-4231). Bugün ise ilçede Türkler ve Kürtler birlikte yaşar. İlçede yaşayan Türkler kendilerini çoğunlukla Küresinni / Küresinli Türkü olarak adlandırır. Yörede oturan Türklerin bazılarının kendilerini Azerbaycan Türkü olarak tanıttığı, bazılarının ise yörenin yerli Türkü olarak tanıttığı görülür (Leventoğlu, 2006:66-113).

Yörede oturan Küresinli Türkleri ile ilgili yapılmış pek fazla akademik çalışma yoktur. Küresinlilerin hakkında yapılan bütün akademik çalışmalar irdelendiğinde bu topluluğun adının kökeninin çeşitli biçimlerde anlamlandırıldığı ve yazımında da değişimlere gidildiği görülür (Eratalay, 2021; Yücebaş, 2019; Leventoğlu, 2006). Engin Gökçür, yüksek lisans ve doktora çalışmalarında bu topluluğa “Küresinli” (Gökçür, 2006, 2012); Şahap Bulak ise doktora çalışmasında bu topluluğu “Küresin” sözcüğüyle adlandırır (Bulak, 2015). Ferit Yücebaş'ın “Millî Şuurun Sağlam Bir Vesikası: Küresünni Türkleri” adlı makalesinde ise Küresinli sözcüğü, “Küresünni” biçiminde kullanılır (2019: 73-88).

Küresinli sözcüğü, köken bilimi açısından incelendiğinde çeşitli tanımlamalarla karşılaşılır. Bunun üzerine yapılmış çalışmalar incelendiğinde yalnızca Süleyman Eratalay'ın “Küresinli” sözcüğünün kökenini; kültürel, coğrafi ve tarihi

⁴ <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr> (10.09.2022)

bilgilerin çerçevesinde incelediği görülür. Sözcüğün kökeni ile ilgili ileri sürülen Sünnioğlu anlamındaki “Kuresünni, Küresünni” ve Giresun ilinden geldikleri görüşüne dayanan Giresunlu gibi açıklamalar diğer görüşler arasında öne çıkar. Süleyman Eratalay, Küresinli topluluğunun Küresünni (Guresünni, Kuresünni: Sünnioğlu) olarak adlandırılmasının sözcük kökünün *kûre* + *sünni* (Far. + Ar.) ve *kûre* + *sünni* (Kr. + Ar.) biçimindeki kullanımının doğru olmadığını açıklar. Eratalay; Küresinli toplumunun Giresun ilinden geldikleri ve sözcük kökünün Giresun ilinin adından geldiği ile ilgili görüşün de doğru olmadığını belirtir. Buna göre, Küresinli topluluğunun Sünni olması ama gelindiğine inanılan Giresun’un yöre halkının alevi olması ve sözcüğün tarihsel sürecinin ses bilimsel olarak bu tanımlamayla ilişkilendirilememesi nedeniyle bu kullanım doğru değildir (2021: 611-628).

Sözcük ile ilgili ileri sürülen bir başka görüşe göre ise Küresinli topluluğunun bölgeye göçlerinden önce yaşadığı yer, Kür ve Aras adlı nehirlerin arasındadır. Kür ve Aras (Kür + Aras) sözcüklerinin birleşmesiyle ortaya çıktığına inanılan Küresinli sözcüğü, zamanla ses değişimleriyle bugünkü biçiminde kullanılır. Eratalay; sesler arasındaki benzerliklere dayandığı bu görüşün de gerçek olmadığını açıklar. Eratalay; sözcüklerin birleşmesinin olasılığından söz ederken “n” ünsüzünün sonradan ortaya çıkmasının, dil bilimi açısından anlam taşıma işlevindeki ünsüzlerde nedensiz türemenin söz konusu olmadığını belirtir. Eratalay; Hasan adının Kör ya da Kürt lakaplarıyla kullanılmasıyla doğduğuna inanılan; Körhasan, Kürthasan biçimlerindeki kullanımların da ses benzerliklerine bağlar (2021: 611-628).

Sonuç olarak Eratalay; bu çalışmada, “Küresinli” sözcüğünün kökeninin hakkında yapılan çeşitli anlamlandırmalara bilimsel verilerin ışığında yaklaşılarak bir netlik kazandırır. Buna göre, Küresinli sözcüğü, İran’ın kuzey doğusunda yer alan ve bir bölümü sınırlarını da aşan Horasan bölgesinin adından gelir. Böylece, Horasan sözcüğü tarihsel süreçte geçirdiği ses değişimlerinin sonucunda Küresin sözcüğüne dönüşmüş ve Horasanlı sözcüğü zamanla Küresinli biçiminde kullanılmaya başlanmıştır. Zamanla gerçekleşen bu değişimde sözcüğün “r, s, n” sesleri kendini korurken, ilk sesinin *h > k* biçimindeki değişimi ve “a” ünlüsünün Türkçede görülen *a > e*, *a > i* değişimleriyle Küresin biçimindeki kullanımı ortaya çıkar. Bu bağlamda Küresinli sözcüğünün Horasanlı sözcüğünden geldiğini belirtir (2021: 611-628).

Ekonomik nedenlerden ötürü, Cumhuriyet yeni kurulduğu zamanlarda Karadeniz'in Çaykara ve dolaylarından Saray ilçesine aileler yerleştirilir. 1915-1925 tarihlerinde İran'da siyasal, etnik ve mezheplere dayalı bazı olayların çıkması sonucu orada yaşayan Küresinli adlı Sünnî Türkler Van'a yerleştirilir. Hoy'un Yestikan Köyü'nden göç eden Küresinliler Saray ilçesine; Şapur'un Şekeryazı Köyü'nden göç edenler İskele Mahallesi'ne, Verdan'dan göç edenler Şahbağı'na (Beyüzümü), Slav'dan göç edenler Köprüler'e yerleştirilir. Rızaiye'ye bağlı Hoy'dan göç edenler Alaköy'e ve Hoy'a bağlı Yestikan'dan göç edenlerden bazıları Karagündüz'e, İsdiren'den göç edenler Kasımoğlu'na yerleştirilir. Şireki'den göç edenler Sıhke'ye (Bostaniçi), Kotur'dan göç edenler Çaldıran'ın Kilimli (Metkulu), Umuttepe ve Sınd köylerine yerleştirilir (Sarica, 2006: 9).

Yöre halkının anlattığı kadarıyla İran'dan gelen Küresinliler önce yukarıda adı geçen yerlerde yaşamıştır. Fakat içlerinden bazıları hep özlemle İran'a geri dönecekleri günün hayalini kurmuştur. Belki bir gün geri döneriz umuduyla İskele Mahallesi'nde, Özalp ilçesinde, Karagündüz ve Alaköy gibi yerleşim merkezlerinde oturan Küresinlilerden bazıları İran sınırına daha yakın olan Saray'a taşınmıştır.

Saray halkının arasından da birçok kişinin İstanbul, İzmir, Bursa, Gaziantep ve Van'ın merkezine doğru göç ettiği görülür. Bakışık Mahallesi'nde oturan birçok kişinin ise Muğla ilinin Bodrum ilçesine yerleştiği söylenir. Özalp ilçesinin Saray ilçesine göre daha gelişmiş olması nedeniyle, Saray ilçesinde yaşayan birçok kişinin Özalp ilçesinin merkezine taşındığı belirtilir.

Alan araştırmaları sırasında yöre halkının ağzının kendine özgü yapısını, gelişen teknolojiyle birlikte büyük oranda yitirdiği görülmüştür. Geçmişte yöre halkının çoğunluğunun Azerbaycan Türkçesine çok yakın bir biçimde konuştuğu söylenir. Bugün ise yöre ağzının Azerbaycan Türkçesinden daha çok ÖT'ye yaklaştığı görülür.

Yöre halkına diyalektolojik açıdan bakıldığında konuşmalarının Azerbaycan Türkçesine yakınlığı dikkat çeker. Van ve çevresinin ağzına göre Saray'ın ağzında yoğun olarak Azerbaycan Türkçesi özellikleri ile birlikte Os. T., Arapça, Farsça ve Kürtçe dillerinin etkileri de kendini gösterir.

d. Kültür ve Edebiyat

Saray ilçesinde geçmişte Türkler, Ermeniler ve Kürtler birlikte yaşamıştır. Buna göre geçmişte zengin bir kültür birikiminin bulunduğu söylenebilir. Saray'ın İran sınırında bulunmasından ve Küresinli halkının İran'dan göç etmiş olmasından dolayı İran kültür ve edebiyatı etkisi çok fazladır. Yöre halkının Müslüman olması nedeniyle İslam kültüründen ve Arapçadan da etkiler görülür.

Saraylı yazar ve şairler arasında divan ve aşıklık geleneğini sürdürenler de vardır. Hakkında bilgi elde edebildiğimiz Saraylı yazar ve şairlerin sayısı pek fazla değildir. Abdülkadir Efendi; (20. yy.) ilim sahibi, Farsça, Türkçe ve Kürtçe şiirler yazabilen bir şairdir. Saray'a sonradan göç eden bu alim burada şiir, şiir usulü ve aruz ilmini öğreterek yöreye bu bağlamda katkılar sunmuştur (Bayram, 2020: 36-37).

Yörenin önemli şairlerinden biri de hem halk şiirleri yazabilen hem de dvn şiirleri yazabilen Mikail Bayram'dır. Mikail Bayram ilk olarak Âşık Saray mahlasıyla halk şiirleri yazıp bunları cura alarak icra eder (Bayram, 2020: 52). Zamanla aruz ilmini, şiir usul esaslarını öğrenen şair, Dvn Edebiyatı'ndan da etkilenir. şairin aruz ölçüsüyle yazılmış şiirleri *Saray Dvn* adlı eserinde yer alır (Bayram, 2010: 9-10). Mikail Bayram'ın kardeşi olan Mehmet Yasin Bayram ise şairlik yönü olan biridir. Ayrıca, yörede okuma-yazma bilmediği halde, geçmişte birçok halk şairiyle atışma yapmış olan Tayyip Günbaş, irticalen şiir söyleyen bir halk ozanıdır.

e. Araştırmanın Kapsam ve Yöntemi

Ağız araştırmaları TT'nin tarih dokusuna ve farklı Türk lehçelerinin ve ağızlarının yanında Türk dillerini etkilemiş yerli dillere kadar çeşitli özelliklere ulaşmamızı sağlar. Bu alışmalar aracılığıyla Türkçenin bilinmeyen yapısına, sözcüklerine ve niteliklerine erişilebilecek ve zenginliği gözler önüne serilebilecektir. Çalışmada yalın söylemler elde etmek için araştırma sahasının tarihi değerleri ve etnik kökenine de dikkat edilmesi gerekliliği dikkate alındı.

Tez konusu için yapılacak incelemeden önce bir ön araştırma gerçekleştirildi. Bu araştırma kütüphaneler ve internet üzerinden yapıldı. Tezin konusu hakkında literatür taramasını da kapsayan bu araştırmada, konu ile ilgili akademik nitelikli olan

ve olmayan kaynaklar incelendi. Van ağız üzerine yapılmış ağız araştırmaları hakkındaki kitaplar, doktora ve yüksek lisans tez çalışmaları; Van'ın tarihini anlatan eserler ve bu konu hakkında yön gösterici olabilecek makaleler irdelendi. Bu sayede daha hazırlıklı bir biçimde çalışmaya başlandı. Yök Tez, Google ve Google Akademik üzerinden yine tarama yöntemiyle ilgili kaynaklara erişildi. Çalışma için Van'da bulunan bütün kütüphanelerde kaynak taraması yapıldı. Ardından çalışılacak bölge ve yöre hakkında da araştırma yapılarak derleme yapılacak ilçe belirlendi. Böylelikle daha önce çalışılmamış bir araştırma alanının seçilmesine gayret edildi.

Yapılan bu ağız çalışmasında Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan Van ilinin Saray ilçesinin ağız derlenerek irdelendi. Saray ilçesinin ağız özellikleri üzerine henüz bir çalışma yapılmamış olduğu görüldüğünden bu yönde bir ağız araştırması yapılmasına karar verildi. Saray ilçesini kapsayan bu çalışmanın sınırları, bu ilçede yaşayan sadece Türk kökenli ve ağız özellikleri ile konuşan bireylerle derleme yapılmasıdır. Bu çerçevede kişilerin yöreye özgü ağız ile konuşmalarının yanı sıra, bu kişilerin ağız ve diş yapısına, ilçe dışına çok az çıkan kişiler olmasına - özellikle kadınlar- ve ileri yaşta olan kişilerle görüşülmesine dikkat edildi.

Van Saray Ağız adlı bu çalışma; “Giriş, Ses Bilgisi, Biçim Bilgisi, Metinler” ve “Sözlük” bölümlerinden oluşmaktadır. Bu çalışma, yöre ağızının özellikleri ile konuşan kişilerle yüz yüze görüşme sağlanarak yapıldı. Görüşmeler, video kayıtlarla görüntülü bir biçimde ve kaynak kişinin isteğine bağlı olarak ses kayıtları ile gerçekleştirildi. Kayda alınan veriler; izleme, dinleme ve yazıya geçirme gibi yöntemler kullanılarak yazılı metin üzerinde incelendi. Daha sonra elde edilen veriler; inceleme, ses bilgisi ve biçim bilgisi yönünden irdelendi. Ardından yöreye özgü sözcükler ve söyleyişler *Sözlük* başlığı altında açıklandı.

Çalışmada derlenen veriler metne aktarılırken kullanılacak çeviri yazı işaretleri; TDK Yayınları'dan çıkan “Türkiye Türkçesi Ağızları Atlası Kılavuzu” nda açıklanmış, TDK'ce kabul edilmiş çeviri yazı sistemine göre belirlendi. Açıkladığımız tüm bu yöntem ve araştırma teknikleri ile daha hazırlıklı bir biçimde tasarlanmış bir araştırma yürütülerek sağlıklı bir çalışma yapılması istenildi.

Çalışmada verilen örnekler, Saray ilçesinde derlenen verilerden yola çıkılarak hazırlanan “Metinler” bölümünden alındı. Bazı başlıkların örnekleri ise “Metinler”

başlığında bulunamadığından “Metinler” bölümüne alınması uygun görülmeyen kayıtlardan ve kayıtlar sırasında atlanan selamlaşma, vedalaşma gibi kısımlardan alınarak “Metin dışı derlemelerden” biçiminde belirtilerek verildi.

e.a. Tezin Kapsam ve Sınırlılıkları

Bu çalışma için yaklaşık bir yıl kadar süren bir ön araştırma yapıldı. Bu araştırma sırasında en korunmuş ağız niteliklerinin edinebileceği bölgelerden birinin Van ilinin Saray ilçesi olduğu anlaşıldı. Daha önce bu yörenin ağızını temel alan bir araştırmanın yapılmamış olması gibi nedenlerle tezin çalışma alanı, Saray ilçesi olarak belirlendi. Tezin konusunun belirlendiği zamanın, küresel Covid 19 pandemisine denk gelmesi ve yaşanan bazı aksilikler sebebiyle alan çalışmalarına uzun süre çıkılamadı. Ardından Mahmudiye Mahallesi muhtarı Murat Yılmaz’ın aracılığıyla yöreye ilk defa 1 Kasım 2020 tarihinde gidildi. Alan araştırmaları sırasında sürekli ilerleyen teknolojiyle birlikte yitirmeye başlayan ağızların bu yörede de kaybolmaya yüz tuttuğu görüldü. Fakat ilçedeki Kürtlerin, yerli ağız yörede yaşayan Türklerden çok daha korunmuş olarak kullandıkları da fark edildi. Evlilik yoluyla ve siyasî baskılar nedeniyle burada yaşayan Türklerin bir kısmının Kürtçeyi sonradan öğrendiği görüldü. Yöredeki Türklerin bazılarının ise ÖT’yi, yerli ağızını ve aynı zamanda Kürtçeyi de çok iyi konuşabildikleri anlaşıldı. Kayıt sırasında kaynak kişinin ÖT’ye özenerek konuştuğu görüldü. Bunun üzerine konuşucuların ağız özelliklerini daha doğru bir biçimde derlemek adına onların ağız özellikleriyle konuşmaya çalışıldı. Araştırmada, hedef kitlesi ileri yaştaki kişiler olduğundan özellikle bu nitelikte şahıslarla görüşülmek istenildi. Bu yüzden yöre ağızını en iyi yansıtan ve en az 30 yaş üstü olan kişilerle görüşüldü. Fakat bazı kişiler pandemi nedeniyle görüşmeyi kabul etmedi, bazı kişiler ise seslerinin kayıt altına alınmasına izin veremeyeceklerini yalnız yazılı bilgi verebileceklerini söyledi.

Şahap Bulak; hazırladığı *Van Küresin Ağızı* adlı tezinde, Saray ilçesinden 3 konuşucu ile görüşmüştür. Tezde Bakışık Mahallesinde ise Türklerin yaşamadığından söz etmiştir. Fakat daha detaylı çalışmaların sonucunda bu mahallede de Türklerin oturduğu tarafımızdan belirlendi. Böylece bu mahallede de alan araştırmasına çıkıldı. Bu mahalledeki Türklerin daha çok Muğla’nın Bodrum ilçesine taşınmış olmasından dolayı buradan pek fazla kişi ile görüşülemedi.

Yöredeki bütün mahalleler çalışma kapsamında incelendi. Yörede yaşayanlardan edindiğimiz bilgiye göre şu mahallelerde Küresinliler oturmaktadır: Atatürk Mahallesi, Mahmudiye Mahallesi, Ferit Melen Mahallesi, Kazımpaşa Mahallesi, Sıımlı Mahallesi, Bakışık Mahallesi, Örenburç Mahallesi, Keçıkayası Mahallesi, Beyarslan Mahallesi. Bu mahallelere çalışma kapsamında belirli tarihlerde gidildi. Mahallelerin muhtarlarıyla ve Küresinli olduğu söylenen kimselerle görüşüldü. Yapılan araştırmalar neticesinde Örenburç, Keçıkayası ve Beyarslan mahallelerinde yaşayan Küresinlilerin Türk olmadıklarını belirtmesi nedeniyle bu iki mahallede derleme çalışması yapılmadı. Bu mahallelerde yaşayan ve Türk Küresinli olarak adlandırılan kişilerle görüşüldü. Fakat bu kişiler kendilerinin Kürt Küresinlisi olduklarını belirtti. Bu kişilerden bir kısmı, atalarının Türk olduğunu fakat kendilerinin artık Kürtleştğini söyledi. Bir diğerk kısmı ise Küresinlilerin Kürt Küresinliler ve Türk Küresinliler olmak üzere ikiye ayrıldığını ve kendilerinin Kürt Küresinliler olduklarını bildirdi. Sonunda yörede yaşayan Küresinli Türkleri, Azeri Türkleri ve yerli Türkler ile Atatürk Mahallesi, Mahmudiye Mahallesi, Ferit Melen Mahallesi, Kazımpaşa Mahallesi, Sıımlı Mahallesi ve Bakışık Mahallesiine gidilerek yüz yüze görüşüldü. Bu görüşmeler neticesinde elde ettiğimiz verilerden yola çıkılarak bu araştırma hazırlandı.

f. Araştırma Alanı Listesi

Van ilinin Saray ilçesinde yapılan bu çalışmada, görüşülen kaynak kişiler ve derleme yapılan yerlerin bilgisi aşağıdaki tablodadır. Listede çalışma kapsamında tutulan mahalle adları ve o mahallelerde görüşme yapılmış kaynak kişilerin adları ve soyadları derleme yapılan tarihlerin sırasına göre yer almaktadır.

Tablo 1: Konuşucu ve derleme yeri ile ilgili bilgiler.

No	Adı Soyadı	Derleme yeri
1	Mehmet Yasin Bayram	Mahmudiye Mahallesi
2	Güzel Soyalan	Mahmudiye Mahallesi
3	Songül Soyalan	Mahmudiye Mahallesi

4	Osman Kurbani	Mahmudiye Mahallesi
5	Ayşe Aydın	Ferit Melen Mahallesi
6	Süreyya Aydın	Ferit Melen Mahallesi
7	Tayyip Günbaş	Kazımpaşa Mahallesi
8	Remziye Günbaş	Kazımpaşa Mahallesi
9	Hayrettin Barlık	Sırımlı Mahallesi
10	Zeynep Barlık	Sırımlı Mahallesi
11	Yılmaz Yavaş	Ferit Melen Mahallesi
12	Zafer Barlık	Sırımlı Mahallesi
13	Hazime Barlık	Sırımlı Mahallesi
14	Cemile Yavaş	Ferit Melen Mahallesi
15	Kurtuluş Yavaş	Ferit Melen Mahallesi
16	Cihan Aslan	Ferit Melen Mahallesi
17	Nesibe Yavaş	Ferit Melen Mahallesi
18	Sedat Yavaş	Ferit Melen Mahallesi
19	Kıyafet Haykır	Ferit Melen Mahallesi
20	Makbule Çakıcı	Mahmudiye Mahallesi
21	Fatma Tancan	Ferit Melen Mahallesi
22	Havva Yılmaz	Ferit Melen Mahallesi
23	Bilal Günbaş	Kazımpaşa Mahallesi
24	Mehmet Reşat Yılmaz	Mahmudiye Mahallesi
25	Mahir Işı kay	Bakışık Mahallesi
26	Nihat Işı kay	Bakışık Mahallesi

27	Adil Ayaz Güngördü	Bakışık Mahallesi
28	Müyesser Yavaş	Mahmudiye Mahallesi
29	Gülsüm Yavaş	Mahmudiye Mahallesi
30	İffet Talay	Mahmudiye Mahallesi
31	Halime Günbaş	Atatürk Mahallesi
32	Cemal Günbaş	Kazımpaşa Mahallesi
33	Mehmet Salih Aslan	Mahmudiye Mahallesi
34	Asker Güngören	Ferit Melen Mahallesi
35	Rabia Gök	Kazımpaşa Mahallesi
36	Gökhan Gök	Kazımpaşa Mahallesi
37	Bedrettin Aracı	Kazımpaşa Mahallesi
38	Emrah Gök	Kazımpaşa Mahallesi
39	Kemal Günbaş	Atatürk Mahallesi
40	Nihat Aydın	Ferit Melen Mahallesi
41	Adem Aracı	Sıırlı Mahallesi
42	İbrahim Can	Sıırlı Mahallesi
43	Beşir Barlık	Sıırlı Mahallesi
44	Nuran Barlık	Sıırlı Mahallesi
45	Şerafettin Barlık	Sıırlı Mahallesi
46	Feride Barlık	Sıırlı Mahallesi
47	Alya Acar	Atatürk Mahallesi

g. Saray Ağzının Genel Özellikleri

“Van Saray Ağzı” adlı bu çalışma, Atatürk Mahallesi, Mahmudiye Mahallesi, Ferit Melen Mahallesi, Kazımpaşa Mahallesi, Sıımlı Mahallesi ve Bakışık Mahallesi’nde alan araştırmalarında derlenen verilerden yola çıkılarak hazırlandı. Bu çalışmada belirlenen yöre ağzına ait özellikler şunlardır.

1. “a” ve “e” ünlülerinin arasında boğumlanan açık e “ä” ünlüsü; Azerbaycan Türkçesinin [AT] etkisi altındaki yöre ağzında, çok az kullanılmasıyla AT’den ayrılır: ävet äfendim “evet, efendim” (14-11).
2. Türk dilinin eski metinlerinde bazen kapalı e “è” bazen “i” olarak kullanılan kapalı e “è” sesi yöre ağzında da bu belirsiz kullanımını sürdürmesine rağmen en çok kapalı “è” sesi ile belirtilir: vèrmedim “vermedim” (28-45), virerdim “verirdim” (5-22).
3. Art damak “k” ünsüzünün yerini, yöre ağzında, yazı dilinden farklı olarak daha çok “K” veya “ğ” art ünsüzleri alır: Kazarları “kazarları” (29-34), gızım “kızım” (31-10).
4. Yöre ağzında geniş zaman ekinin kullanımı AT ile benzerlik gösterir. Kalın ünlülü sözcüklere, ekin ince ünlülü olarak eklenmesi kalınlık-incelik uyumunu bozar: arıyarıh (28-13), çıher “çıkır” (21-97).
5. Yöre ağzında olumsuzluk eki kalın ünlü almış bir sözcüğe ince ünlüyle bağlandığında kalınlık-incelik uyumunun dışına çıkılır: çıhmedi. “çıkmadı” (4-11).
6. Belirtme durumu eki, yöre ağzında, yazı diliyle aynı biçimde kullanılmasının yanı sıra AT’deki gibi “+nı, +ni” biçimleriyle de kullanılır: buğdanı “buğdayı” (7-51), eçe peçeni “Eçe Peçeyi” (36-136).
7. Yöre ağzında i- fiili, AT’deki gibi ekleşmeden kullanılır. Ekin kalın ünlü almış sözcüklerde de ince ünlüyle kullanılması kalınlık-incelik uyumunu bozar: vaş idi (14-34), yoş idi (45-28), yoş idu (44-36).
8. Yöre ağzında ünlü değişimi sık görülür. Sözcük başı, ortası ve sonunda da karşılaşılan “a > e” ve “e > a” değişimi en yaygın görülen ünlü değişimidir: eyağının “ayağının” (35-82), barambar “beraber” (14-39).

9. Ünsüz düşmeleri; diğer Doğu grubu ağızlarında olduğu gibi sıkça görülür. Ünsüz düşmeleri sırasında karşılaşılan ses olayı, “ünlülerde uzama” yöre ağızında bazen görülmeyebilir. Bu durum, özellikle üçüncü çokluk ekinde kendini gösterir: Kūlidile “kuyuluyordular (gömüyordular)” (30-50), diydile “diyordular” (30-51), küresinnile “Küresinliler” (1-48).
10. Birinci ve ikinci kişi zamirleri, yönelme ekini AT’de olduğu gibi ince ünlüyle de alır: bene “bana” (44-41), sene “sana” (1-203).
11. Yöre ağızında, AT’de olduğu gibi soru eki kullanımı yerine, vurgulu konuşma soru anlamı taşır: ac deyilsī’n “aç değil misin?” (46-12).
12. ÖT’de kullanılmayan, fakat EAT’de ve AT’de görülen “-Ip, -Up, -Ib, -Ub” biçimindeki zarf-fiil ekleri, yöre ağızında öğrenilen geçmiş zaman çekimi için kullanılır: gelıPleş (1-50), çekıb (45-168), olub (45-127).
13. Şimdiki zaman eki; yöre ağızında, “-yor, -yör, -yur, -yir, -yu, -yır, -ır, -i, -i, -er” biçimindeki kullanımlarıyla ölçünlü ÖT’deki kullanımlardan ayrılır. Bazen bu kullanımların, kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymadığı görülür: Kātırīh tökürih “katıyoruz, döküyoruz” (5-24), diyir “diyor” (5-41).
14. Yöre ağızında; emir ekleri genellikle yazı diliyle benzerlik gösterirken, tekil 2. şahıs emir eki için ET’de kullanılan “-ğıl, -gil” ekinin genişlemiş ve ekleşmiş biçimi olan “-ğınan, -ginen, -günen, -güne, -gene, -genen, -yene, -ne” biçimleri de kullanılır. Ekte bazen ünlü uyumlarının dışına çıkıldığı görülür: yürügünen “yürü” (39-59), atgene “at” (36-122), dēyene “de” (36-140), dēne “de” (5-37,36,38).

g.a. Saray İlçesinin Mahalleleri Arasındaki Bazı Ağız Farkları

Saray ilçesinde oturan Küresinli, Azerî ve Yerli Türkleriyle görüşülerek yapılan bu çalışmanın sonucunda, çalışma kapsamındaki mahalleler arasında bazı ufak değişiklikler görüldü. Mahalleler arasında ve bazen kişisel konuşmalarda karşılaşılan bu küçük farklılıklar şunlardır.

AT etkisi altındaki yöre ağızında, açık e “ä” ünlüsünün AT’de olduğu gibi kullanımı yaygın değildir. Bu ünlünün kullanımıyla daha çok Ferit Melen Mahallesinden derlenen metinlerde karşılaşılır: ävet äv hanımısan “evet, ev

hanımısın” (14-9) äv ablasısın “ev ablasısın” (14-10) äfendım “efendim” (14-11).
äşkerimize “askerimize” (8-39) bänim säkiz “benim, sekiz” (8-42), äsıl “asıl” (43-16).

Art damak “k” ünsüzü, yöre ağzında “k, K, ğ, h” art ünsüzlerinden biriyle ya da dip damak k “k” sesi ile kullanılır. Bunlardan Arapçadaki kaf sesinin karşılığı olan dip damak k (ق) ünsüzünün kullanımının Sıımlı Mahallesinde derlenen metinlerde öne çıktığı görülür. Bu sesin bu mahalledeki kullanımı yalnızca alıntı sözcüklerde değil Türkçe sözcüklerde de kendini gösterir: İakabımız “lakabımız” (9-1), yakın olarak “yakın, olarak” (9-24), kaħrëtsin “kahretsın” (9-37), kädëşim “kardeşim” (42-4) kıbrisa “Kıbrıs’a” (42-6), kuran kursu, kızım “Kur’an kursu, kızım” (42-13), bankacı “bankacı” (42-14), kalın “kalın” (43-14), kavvana “kervana” (45-59) kader “kadar” (45-128), koy “köy” (45-139).

Arapçadaki ayn (ع) sesinin kullanım sıklığının Sıımlı Mahallesinde derlenen metinlerde daha çok olduğu görülür: bızım ‘aylenin şeceresi “bizim ailenin şeceresi” (12-31), ‘elekalidir “alakalıdır” (45-32), bi buçūh sa‘at, iki sa‘at “bir buçuk saat, iki saat” (45-64), ‘alım, ‘alım “alim, alim” (45-43), mu‘ane ederlerdi “muayene ederlerdi” (45-215), ‘adetler “adetler” (45-276).

Örnekleri az olmakla beraber, yöre ağzında AT’deki “+nı, +ni” biçimleriyle de kullanılan belirtme durumu ekinin örnekleriyle Kazımpaşa Mahallesinde derlenen metinlerde karşılaşılır: buğdanı, buğdānı “buğdayı” (7-51,52), eçe peçeni “Eçe Peçeyi” (36-136).

c-j ünsüzlerinin arasında bir ses olan “ç” sesi, en çok Ferit Melen Mahallesi’nden derlenen metinlerde görülür: çoçuh “çocuk” (5-14), sallıyeçah “sallıyacak” (14-72), çile “çile (iplik demeti)” (19-9), nêçe “nice” (21-2), ança “ancak” (21-17), geleçem “geleceğim” (21-6), açemiyim “acemiylim” (22-1), öğreneçen ança “öğreneceksin ancak” (22-4), azerbeyçan “Azerbaycan” (39-27).

AT’de görülen “-(y)Ar” biçimindeki geniş zaman eki kullanımlarıyla AT, etkisi altındaki yöre ağzında da karşılaşılır. Bu kullanımın örnekleri daha çok Mahmudiye Mahallesinde derlenen metinlerde bulunur: arıyarız “ararız” (28-12), yarıyar “yarar” (20-41), bağıyar “bağlar” (28-33).

Tekil 2. şahıs emir eki için ET’de kullanılan “-ğıl, -gil” ekinin genişlemiş ve ekleşmiş biçimi olan “-ğınan, -ginen, -günen, -güne, -gene, -genen, -yene, -ne” biçimleri yöre ağzında ÖT’nin etkisiyle az görülür. Bu kullanım, metin dışı derlemelerden alınan bilgilerde dahil olarak daha çok Kazımpaşa Mahallesi’nde derlenen verilerde görülür: yürüğünen “yürü” (39-59), atgene “at” (36-122), dèyene “de” (36-140), dène “de” (5-37,36,38), ètgine “et” (14-39), vèrgine “ver” (36-119), Metin dışı derlemelerden: oturgine, yapgene, yapgenen.

1. İNCELEME

1.1. Ses Bilgisi

Tablo 2: Yöre Ağzında Kullanılan Çeviri Yazı İşaretleri

İşaretler	Ses Ayraçları (Diacritics)
(˘)	Ünlülerin normalden uzun olduğunu belirten işaret.
(ˇ)	Ünlülülerin normalden kısa olduğunu belirten işaret.
(°)	Ünlülerin normalden yuvarlak olduğunu belirten işaret.
(ˉ)	Ulama işareti.
(˙)	Geniş ünlülerin üstünde yarı daralma işareti.
(˘)	Kalın ünlü bulunan sözcüklerin ünsüzlerini inceltme işareti.
(˘)	Gırtlaktan çıkan ayn (ɛ) sesini belirten işaret.
(-)	Fiile bağlanmayı belirten işaret.
(+)	İsme bağlanmayı belirten işaret.
(˘)	Vurgu işareti.
(>)	Gelişim işareti.

(Gökçür, 2012: 29), (Karahana ve Ay, 2022: 24-26), (Bulak, 2015: 7).

Tablo 3: Ünlüler

İşaretler	Ses Ayraçları
(a)	Normal a sesi
(ā)	Uzun a
(ă)	Kısa a

(‘a)	Gırtlaktan çıkarılan ayn sesi (ayınlı a)
(ă)	Yuvarlaklaşmış a (a-o arası a)
(â)	a-ı arası ünlü
(a ^u)	a-u arası ünlü
(á)	a-e arası ünlü
(ā)	Uzun a-e arası ünlü
(ä)	Açık e
(ǣ)	Uzun açık e
(e)	Normal e sesi
(ē)	Uzun e
(ě)	Kısa e
(‘e)	Gırtlaktan çıkarılan ayn sesi (ayınlı e)
(ĕ)	Yuvarlaklaşmış e, (e-ö arası e)
(ě)	Kapalı e
(ē)	Uzun kapalı e
(e ^ü)	e-ü arası ünlü
(ı)	Normal ı sesi
(ī)	Uzun ı
(ĭ)	Kısa ı
(i̇)	ı-u arası ünlü
(ī)	Uzun ı-u arası ünlü
(í)	ı-i arası ünlü
(i)	Normal i sesi
(ī)	Uzun i
(ĭ)	Kısa i

(ı̇)	Gırtlaktan çıkarılan ayınlı i sesi
(ı̂)	Kapalı, vurgulu “y” ye yakın ünlü
(i̇)	i-ü arası ünlü
(ī)	Uzun i-ü arası ünlü
(o)	Normal o sesi
(ȯ)	Uzun o
(Ȯ)	o-ö arası ünlü
(Ȫ)	Uzun o-ö arası ünlü
(Ȯ)	o-u arası ünlü
(Ȫ)	Uzun o-u arası ünlü
(Ȯ)	Normal ö sesi
(Ȫ)	Uzun ö
(Ȯ̇)	ö-ü arası ünlü
(u)	Normal u sesi
(ū)	Uzun u
(ũ)	Kısa u
(ú)	ü-u arası ünlü
(ū̄)	Uzun ü-u arası ünlü
(ü)	Normal ü sesi
(ū̄)	Uzun ü
(ũ̇)	Kısa ü

(Karahana ve Ay, 2022: 24-26).

Tablo 4: Ünsüzler

İşaret	Ses Ayraçları
(b)	Normal b
(<u>b</u>)	b-v arası ünsüz
(ḡ)	b-m arası ses
(c)	Normal c
(<u>c</u>)	c-j arası c
(ç)	Normal ç
(Ç)	Yarı ötümlü ç ünsüzü
(d)	Normal d
(<u>d</u>)	İnce (palatal) d
(f)	Normal f
(F)	Yarı ötümlü f ünsüzü
(g)	Öndamaklı g
(<u>g</u>)	İnce (palatal) g
(ḡ)	Artdamaklı g
(ḡ)	Yumuşak g
(ḡ)	Dip damak ḡ
(h)	Normal h
(ḡ)	Nefesli h
(ḡ)	Arka damak (ḡ) h (hırıltılı)
(<u>h</u>)	Ön damak h (yh ünsüzü)

(j)	Normal j
(k)	Normal k (ön damak)
(k̟)	İnce (palatal) k
(ƙ)	Dip damak k (ق) ünsüzü
(K)	Ön damaklı, yarı ötümlü k ünsüzü
(Ƙ)	Arka damaklı, yarı ötümlü k ünsüzü
(ƙ)	Arka damak k
(l)	Normal l
(l̟)	İnce (palatal) l
(m)	Normal m
(n)	Normal n
(p)	Normal p
(P)	Yarı ötümlü p ünsüzü
(r)	Normal r
(r̄)	Titrekliği uzatılan r ünsüzü
(ř)	Titrekliği azaltılan r ünsüzü
(s)	Normal s
(š)	İnce (palatal) s
(S)	Yarı ötümlü ünsüz
(ş)	Normal ş
(t)	Normal t
(T)	Yarı ötümlü ünsüz
(v)	Normal v
(v̥)	Çift dudak v ünsüzü

(y)	Normal y
(ğ)	Ötümlü, sızıcı, orta damak ünsüzü
(z)	Normal z
d, g, ğ, h, l, n, r, v	Düşme aşamasındaki ünsüzler

(Karahana ve Ay, 2022: 24-26), (Gül, 2016:32).

1.1.1. Ünlüler

1.1.1.1. Ünlülerin Boğumlanma ve Oluşumları

Araştırma alanı kapsamında derlenen verilere dayanarak belirlenmiş ünlüler ve bu ünlülerin değışkelerindeki boğumlanma ve oluşum aşağıda açıkladığımız biçimdedir:

‘a:

Gırtlaktan çıkarılan ayınlı a sesidir. Arapçadaki (ع) “ayn” sesine yakındır. Yöre ağzında daha çok yabancı dilden alıntı sözcüklerde kullanılır (Aksoy, 1946: 5): ‘aleme “âleme” (1-22), ‘aslında “aslında” (1-51), ‘aceP “acep” (7-79), ‘ayni “ayni” (9-15), ‘aylenin “ailenin” (12-31), ma‘aşimde “maaşımda” (13-30), ‘affedín “affedin” (14-53), ‘ala “âlâ” (45-29).

â:

Boğumlanma bölgesi “a” ve “o” ünlüleri arasında olan yarı yuvarlak bir sestir. Tuncer Gülensoy, dudak ve dil oynaması ile tınlama açısından a sesine yakın bulduğu bu ünlünün “geri, yuvarlakça ve genişçe bir ünlü” olduğunu (1988: 20); Efrasiyap Gemalmaz, “o” ve “a” ünlülerinden dönüştüğünü (1995: 74); Turgut Günay “yarı-yuvarlak, geniş, kalın ‘a’ ve ‘o’ arasında bir ünlü olduğunu (1978: 15); Zeynep Korkmaz “geri yuvarlakça ve genişçe bir ünlü” olduğunu (1956: 9) belirtir. Yöre ağzında görülen örnekleri daha çok dudak ve diş-dudak ünsüzleri komşuluğundadır. Yöre ağzında bu sesin yalnızca birkaç örneği bulunur: sâvururdîh “savururduk” (7-40), bambaşkaydı “bambaşkaydı” (40-17), ârtah “artık” (45-123).

â:

a-ı arasında olan bu ünlü hakkında Efrasiyap Gemalmaz; dudakların yayvanlaşmasından dolayı bulanık, a-ı seslerinin arasında kapalı bir a sesi olduğunu belirtir (1995: 73). Zeynep Korkmaz; bu sesi yarı-açık, düz a-ı sesleri arasında bir orta ünlü biçiminde tanımlarken boğumlanma bölgesinin çene açısına göre “a” sesine daha yakın bir noktada bulunan kapalı bir “a” olduğunu ve ortaya çıkışında, yanındaki ünlülerin daraltma etkisi olan ünsüzlerle, kendinden önceki ya da sonraki hecelerdeki dar ünlülerin etkili olduğunu (1956: 9); Ahmet Bican Ercilasun; “a” ve “ı” seslerinin arasında, “y” sesinin etkisiyle daralarak oluşan bir ünlü olduğunu söyler (2002: 51). Yöre ağzında çok az örneğiyle karşılaştığımız bu ünlü daha çok “ç, ş, l” gibi dişeti

ünsüzlerinin komşuluğunda görülür: çalâşa “çalışa” (4-59), bāğışlarlār “bağışlarlar” (16-46).

á

a-e seslerinin arasında bir orta damak ünlüsüdür (Özçelik, 1997: 13). Ahmet Bican Ercilasun, “a > e” veya “e > a” değişimlerinin arasında bir evrede olduğunu belirtir (2002: 51). Zeynep Korkmaz, çoğunlukla Arapça ve Farsça alıntı sözcüklerde görüldüğünü (1956: 8) söyler: bená “bana” (7-108), yárdan “yardan” (7-160), sána “sana” (8-1), kázımbaşā máhlesinde “Kazımpaşa Mahallesi’nde” (8-5), yándıríp “yandırıp (yakıp)” (8-7), irándán “İran’dan” (9-2), burá “bura” (11-53), tárla “tarla” (8-38), vállah ne diyecágım? “vallah(i) ne diyeceğim?” (9-26), állah, ya rábbım “Allah(’ım), Ya Rabb’im” (9-29), ğardáš “kardeş” (4-17), götürmeğá “götürmeye” (11-14), Káynerdım “kaynatırdım” (14-15), ğıná “kına” (14-35), beráber “beraber” (14-40).

ä:

Açık e sesidir. Efrasiyap Gemalmaz; boğumlanma sırasında çene açısının bir dereceye kadar genişlemesi ile “e” ünlüsünden ayrılan bu sesin, bu sırada oluşan gerileme ile “a” bölgesine yaklaşarak ortaya çıktığını ve örneklerinin “a” sesinin incelenmesi ve “e” sesinin genişlemesiyle oluştuğunu (1995: 75) belirtir. Zeynep Korkmaz, yarı açık, düz ön bir ünlü olduğunu ve “e” ye göre daha geride boğumlandığını (Korkmaz, 1994: 6) söyler. Yöre ağzında, çok az örneği görülen bu ünlüyle daha çok dudak ünsüzlerinin komşuluğunda karşılaşılır: bānim? sākız “benim (mi) ? sekiz” (8-42), ävet, äv “evet, ev” (14-9), äfendım “efendim” (14-11). Metin dışı derlemelerden: kändí “kendi”.

‘e:

Gırtlaktan çıkarılan ayınlı “e” sesidir. Arapçadan dilimize giren sözcüklerdeki ayın (ع) sesinin e ünlüsü ile söylenen biçimidir (Özçelik, 1997:15). Yöre ağzındaki örnekleri az olmakla beraber, bunların Arapçadan alıntı sözcükler olduğu görülür: ‘eyni “aynı” (3-22), ‘ecemsiz “Acemsiniz” (18-81), t’elime çıḥyīrdīḥ “talime çıkardık” (25-15), ‘emīcem “amcam” (25-25), ‘ecemīḥ “Acemiz” (2-19), ‘eli īḥsan körpüsünde “Ali İhsan Köprüsü’nde” (4-47), ‘effet “affet” (9-33), ‘elekalidir “alakalıdır” (45-31) rebbil‘elemin “Rabbe’l-‘Âlemîn” (39-59).

ê:

Yuvarlaklaşmış e-ö seslerinin arasında bir sestir. Ahmet Bican Ercilasun; bu sesin hafifçe yuvarlaklaşmış, e ve ö ünlülerinin arasında bir ses olduğunu belirtir (2002: 52). Zeynep Korkmaz “yuvarlaklaşmış bir e türü” biçiminde tanımlama yaparken (1963: 30); Turgut Günay “yarı-yuvarlak, geniş, ince ‘e’ ve ‘ö’ arasında bir ünlü” olduğunu söyler (1978: 15). Dudak ünsüzlerinin etkisiyle oluşan e > ö değişiminin ya da yöre ağızındaki düzleşme nedeniyle (ö > e) bir ara evresi olarak görülür (Ercilasun, 2020: 52). Yöre ağızında örnekleri az olan bu ses, daha çok öndamak ünsüzlerinin komşuluğunda görülür: şöfêrlük “şoförlük” (1-4), bëyle “böyle” (7-47), şeyle “şöyle” (7-144), êretmeni “öğretmeni” (13-1) êyleydi “öyleydi” (16-12), êle “öyle” (17-20), êyle “öyle” (27-11), sêyle “söyle” (13-15).

ê:

Kapalı e, e-i arası bir sestir. Muharrem Ergin; kapalı e’yi açık “e” ünlüsünden daha dar, “e” ve “i” sesleri arasında bir açıklıkta söylenişinin olduğunu söyler (2004: 41). Zeynep Korkmaz, dil sırtının i sesine göre biraz geride kabarması ile oluştuğunu (1994: 5); Saadettin Özçelik, e > i değişiminin bir ara evresi olduğunu (1997: 13); Selahattin Olcay, ön sesinde esreli ayn (ع) veya “i” olan alıntı sözcüklerde, bu seslerin yerini kapalı “ê” ye bırakarak oluştuğunu (1995: 20); Tuncer Gülensoy ise bu ünlünün oluşumunda, a’ya oranla dil sırtı biraz daha kabarık, i’ye göre daha aşağıda ve i’ye en çok yaklaşan dar bir ses olduğunu (1988: 21); Turgut Günay ve Mukim Sağır, “düz, yarı-geniş, ince, e ve i seslerinin arasında” bir ünlü olduğunu belirtir (Günay, 1978: 15; Sağır, 1995: 12). Yöre ağızında kapalı e’nin oluşum çeşitleri şöyledir:

1) Düz ünlülerin kapalı e’ye dönüşmesi “a > ê, e > ê, ı > ê, i > ê”:

Türkçe sözcüklerdeki bazı “ê” seslerinde, kimi ünsüzlerin inceltme ve daraltma etkisiyle değiştikleri görülür (Korkmaz, 1977: 35): şeyleri “şeyleri” (8-39), muhaceret édípeler “muhaceret etmişler” (1-2), yêr “yer” (45-6), gêne “yine” (1-129), cêhiz “çeyiz” < Ar. cihâz (3-18), pêncer “pancar” (8-20), patatêS “patates” (13-14), tomatêS “domates” (13-15), Kêlacêyim “kalacağım” (13-29), yanê “yanı” < Ar. ya‘nî (1-51), gêtîdi “gitti” (8-53), nêcê “nice” (1-37), yêne “yine” (4-36), êyi “iyi” (1-54), hê? “hı” (8-34).

Yöre ağzında, kapalı e “è” sesinin alıntı sözcüklerdeki uzun seslerin kısılmasıyla oluşan örnekleriyle de karşılaşılır: hêç “hiç” < Far. hīç (1-85), vērānē “virane” < Far. vīrāne (7-79).

2) Yuvarlak ünlülerin kapalı e’ye dönüşmesi “o > è, ö > è”:

Yöre ağzında, yuvarlak ünlülerin kapalı e’ye dönüştüğü örnekler de görülür: èle “öyle” (46-29), bèle “böyle” (47-159), èlê “öyle” (3-4), èyle “öyle” (1-149), diyè “diyor” (7-10), ėyle “öyle” (7-15), yapèrem “yapıyorum” (7-37), gözetèr “gözetiyor” (7-133), ekèrdîh. biçèrdîh, toplèrdîh “ekiyorduk, biçiyorduk, topluyorduk” (7-39), “getirèrdîh getiriyorduk” (7-40).

î:

ı-u arası bir sestir. Ahmet Bican Ercilasun, bu ünlünün ı-u arası, çok hafif bir biçimde yuvarlaklaşmış bir ses (2002: 53) olduğunu; Efrasiyap Gemalmaz, dudakların çok güçsüz bir yuvarlaklaşmayla “ı” sesinin boğumlanmasına katılarak ortaya çıkmış ı-u arasında bir ses (1995: 77) biçiminde tanımlar. Turgut Günay; bu sesin yarı-yuvarlak, dar, kalın ‘ı’ ve ‘u’ arasında bir ünlü (1978: 15) olduğunu söyler: onın “onun” (25-27), soldî “soldu” (1-37), unîtîyörüm “unutuyorum” (1-90), tòprağa doğru “toprağa doğru” (1-121), doğmîşîh “doğmuşuz” (2-1), doğîmîmîz “doğumumuz” (2-1), çocuğîmîz “çocuğumuz” (3-2), Çöcuğî “çocuğu” (3-15), çociğî “çocuğu” (3-17), çociğîin “çocuğun” (3-32), goyîin “koyun” (4-5), memnunîz “memnunuz” (4-14), bîrda “burada” (4-68), doğîsunda “doğusundan” (7-6), suyîin “suyun” (7-7), tohîim “tohum” (7-22), bîrahîp “bırakıp” (7-23).

î:

ı-i arasında bir ünlüdür. Turgut Günay, bu ünlünün düz, dar, yarı-kalın ı-i arası bir ses (1978, 15) olduğunu; Tuncer Gülensoy, bu ünlünün oluşumu sırasında ağzın ı’ya göre biraz daha açık olmasından dolayı yarı kapalı bir ünlü olduğunu (1988: 21) belirtir. Ahmet Bican Ercilasun, bu sesin iki nedenden ötürü ortaya çıktığını söyler. Buna göre bu ses, ünlü benzeştirmeleri neticesinde veya “y” nin inceltme etkisiyle oluşmuştur (2002: 53): bîlsîn “bilsin” (1-26), gûnderîn “gönderin” (1-43), mûnasîP “münasip” < Ar. munāsib (1-51), keklîklerin “kekliklerin” (1-80), Kâbîr “kabir” < Ar. kabr (1-135), esâletîmîz “asaletimiz” < Ar. aşâlet (2-17), ğalp Kırîzinne “kalp

kriziyle” (3-7), kına Koyırē “kına koyuyorlar” (3-20), ekincilīḥ “ekincilik” (4-4), çürüdüirdīḥ “çürütüyorduk” (8-9).

‘i:

Arapçadan alıntı sözcüklerde karşılaşılr. Gırtlaktan çıkarılan ayınlı (ع) “i” sesidir (Özçelik, 1997:15), Metinlerde bir yalnızca bir örneği görölmüştür: yan‘ı “yani” < Ar. ya‘nı (1/85).

‘i:

Diğer ayınlı sesler gibi, Arapçadan alıntı sözcüklerde görölür. Gırtlaktan çıkarılan ayınlı (ع) “i” sesidir (Özçelik, 1997:15), Metinlerde birkaç örneğiyle karşılaşılmıştır: şafī‘iyīḥ “Şâfiîyiz” < Ar. Şâfi‘ī (7-34), ‘ilmini “ilmini” < Ar. ‘ilm (21-135).

‘i:

Efrasiyap Gemalmaz, bu ünlünün darlaşma sebebiyle boğumlanma bölgesini öne doğru kaydırđını ve “i” sesine yakın olduğunu (1995 :79); Ahmet Bican Ercilasun, normal “i” sesinden hem daha kapalı hem de vurgulu olmasının yanında “y” ünsüzüne yakın bir ses olduğunu (2002: 53); Selahattin Olcay, bu ünlünün geniş zamanı belirtirken vurgulu, kapalı ve yarı uzun bir “i” sesi olduğunu (1995: 21) belirtir: bin‘yirdīḥ “biniyorduk” (7-46), sāvur‘yirdīḥ “savuruyorduk” (7-49), gel‘yirdiler “geliyordular” (7-53), al‘yirdi “alıyordu” (7-55), bağl‘yir “bağlıyor” (7-90), çalış‘yirdīḥ “çalışıyorduk” (25-15).

‘i:

i-ü ünlülerinin arasında bir sestir. Ahmet Bican Ercilasun ve Mukim Sağır; bu sesi, hafifçe yuvarlaklaşmış “i” ünlüsü olarak tanımlarken ünlü benzeştirmesi veya dudak ünsüzlerinin etkisiyle ortaya çıktığını belirtir (Ercilasun, 2002: 53; Sağır, 1995: 23). Yöre ağzında, bu ses çok az sözcükte görölür: Pisikletlen “bisikletle” (7-67), köprīsīnī “köprüsünü” (7-93), içīn “için” (30-24), küyīnden “köyünden” (8-47), böyüyīp “büyüyüp” (16-20), özīmi “özümü” (18-6), ömrīm “ömrüm” (26-6), görüřīyūruz “görüşüyoruz” (26-24), sıret-nebi (45-53), mīhendisi (45-35), dīnya(42-19), çīnki (45-145).

‘o:

o-ö seslerinin arasında bir ünlüdür (Özçelik, 1997: 15). Ercilasun; bu sesin, “y” ünsüzünün, yerli ağızlar ve yazı dilinin etkisiyle ortaya çıktığını, “o” ve “ö”

ünlüleri arasında, geçici bir evreyi gösterdiğini söyler (2002: 53). Daha çok “o” ünlüsünün yerini alan bu sesin metinlerdeki örnekleri azdır: móhebbet étdîh “muhabbet ettik” (7-102), öldürüyóler “öldürüyorlar” (13-27), óynerdileř “oynardılar” (14-35), oynuyórdîh “oynuyorduk” (16-39), gózel “güzel” (26-37), kór “kör” (1-27).

ó:

Yuvarlaklaşmış olan bu “u” ünlüsü, u ve o arası bir sestir (Ercilasun, 2002: 54). Turgut Günay; bu sesi “yuvarlak, yarı-geniş, kalın ‘o’ ve ‘u’ seslerinin arasında bir ünlü” olarak (1978: 15) tanımlar. Mukim Sağır; “o ve u ünlülerinin arasında, ‘u’ ya oranla ‘o’ ya daha yakın bir ses” olduğunu söyler (1995: 24): órya “oraya” (7-132), ólsan “olsan” (7-140), óhudîm “okudum” (8-4), göyîn “koyun” (8-6), çingó “çinko” (8-34), silópide “Silopi” (13-5), yohdór “yoktur” (14-8), yohdî bolluh “yoktu, bolluk” (14-83), óhudúm. óndan sónra “okudum, ondan sonra” (16-2), bílmiyórdum “bilmiyordum” (16-10), bılyór “biliyor” (13-33), bóllîh hòşduř “bolluk, hoştur” (14-77), seviyórdum “seviyordum” (16-10), bögdā “buğday” (29-33).

ö:

ö-ü sesleri arasında bir ünlüdür (Sağır, 1995: 25). Yuvarlaklaşmış ü sesi olan bu ünlünün Ahmet Bican Ercilasun, “ü ve ö ünlülerinin arasında bir ünlü” olduğunu (2020: 54) belirtir: görmesîn “görmesin” (14-61), önce “önce” (14-27), önceKi “önceki” (14-82), böyükler “büyükler” (15-5), köyde “köyde” (3-7), dört dörtlüh “dört dörtlük” (16-15), dökelim “dökelim” (16-26), õretim görevlisi “öğretim görevlisi” (1-61).

ú:

ü-u arası bir ünlü olup ü sesine yakın bir sestir. Ahmet Caferoğlu; bu sesin “u” ve “ü” arası, ancak “ü” ye nispeten boğazın daha çok gerisinde boğumlanan ve “u” ya doğru yaklaşan bir ünlü olduğunu belirtir (1945: XV). Zeynep Korkmaz; kalın bir ü ünlüsü olduğunu, boğumlanma noktasını “u” ve “ü” seslerinin arasındaki orta damak alanında, dil sırtının orta damağın ön bölümüne yükselmesi ile ortaya çıkan bir ünlü olduğunu söyler (1956: 7): súlālemíz “sülalemiz” < Ar. sulāle (2-5), úzúçümüz “kuzucuğumuz” (2-10), üstüne “üstüne” (13-43), dörtlüh “dörtlük” (6-28), búyúr “buyur” (7-28), vúcuduma “vücuduma” < Ar. vucūd (7-134), dúnya “dünya”

< Ar. dunyā (14-1), mevlūd oħutmiş “mevlit okutmuş” < Ar. mevlid (16-36), böyüdüh “büyüdük” (18-72), yúz “yüz” (4-40).

1.1.1.1.1. Ünlülerde Uzunluk ve Kısalık

Yöre ağızında birincil uzunluk ve kısalıktaki ünlüler yoktur. Konuşma sırasında, ünlülerin normalden uzun söylenişine tanık olunduğu gibi, bazen konuşucularda “en az çaba kanunu” etkisiyle ünlülerin daha kısa bir söyleyişle de kullanıldığı görülür (Aydın, 2011: 1-6). Sözcük yapısında, uzunluk-kısalık farkı bulunduğu zaman bazen uzunların kısaltılıp, kısaların ise düşürüldüğü dahi duyulurken bazen ise bir şarta bağlı olarak kısa ünlü saklanır. Yöre ağızındaki ünlülerin, uzatılması veya kısaltılmasında ses bilimsel bir nitelik bulunmaz. Uzun ünlüye sahip olan alıntı sözcüklerdeki uzunlukların korunduğu da görülürken bazen bunların daha kısa bir biçimde kullanıldığı görülür (Gemalmaz, 1995: 80-81).

Bu özelliklere göre ünlülerin uzunluk veya kısalık durumu birkaç başlık altında ele alınabilir:

1.1.1.1.1.1. Alıntı Sözcüklerde Uzunluk

ÖT’ de kullanılan yabancı dilden alıntı sözcükler, başta Arapça ve Farsçadan dile giren sözcükler olmak üzere, alındıkları dilde kullanıldığı gibi uzatılarak kullanılabilir (Gemalmaz, 1995: 81): mānisi “mânisi” < Ar. māni‘ (1-16), ğurbān “kurban” < Ar. ħurbān (1-27), zemān “zaman” < Ar. zamān (1-95), selām “selam” < Ar. selām (7-80), farsī “farslı” < Ar. fārs (23-8).

1.1.1.1.1.2. Ashında Normal Uzunlukta Olup Kısalmaya Hatta Düşürülmeye Uğrayan Ünlüler

Daha çok “i” ünlüsü ile dar ünlülü olan sözcüklerde normal ünlüyü daha kısa söyleme eğilimi vardır (Gemalmaz, 1995: 82)⁵.

Kısalmaya uğrayan ünlüler: ahā “aha” (8-3), sanātçılardan “sanatçılardan” (12-25), sayābiliyurum “sayabiliyorum” (12-30), āh “ah” (13-10), burāya “buraya” (18-32), ānnāmam “anlamam” (21-15), gelēcem “geleceğim” (11-8), efendim “efendim” (26-16), yapıyuruz “yapıyoruz” (4-5), çıkıyör “çıkıyor” (4-53), aparırdıh “aparırdık” (7-17), onlarī “onları” (7-40), üzerīne “üzerine” (7-46), ğapīlārını

⁵ krş.: Gemalmaz, E. (1995). s. 82’de: met’ire, bed’ire.

“kapılarını” (11-6), menî “beni” (14-8), tereyâğı “tereyağı” (17-4), çoğū “çoğu” (12-4), yarisi “yarısı” (19-10), namızgileşime “namazkılarıma (namazlığıma)” < Ar. namaz + Tr. kılar (19-42), şansinîz “şansınız” (20-39), analarımın “analarımın” (18-26), efendim “efendim” (26-16).

Konuşucunun hızlı konuşma eğilimi göstermesiyle alıntı sözcüklerdeki uzun ünlüler normal uzunlukta söylenebilir veya kısaltılabilir: zaten “zaten” < Ar. zāten (16-3), muhāfaza “muhafaza” < Ar. muhāfaza (24-14), sēmayî “semayı” Ar. semā (7-147), meselē “mesela” < Ar. mešelā (12-4), ispat “ispat” < Ar. işbāt (6-29), zamanında “zamanında” < Ar. zamān (14-16), cumūriyet “cumhuriyet” < Ar. cumhūriyyet (1-51), veyautta “veyahut” < Ar. + Far. yāhūd (23-8).

Düşme aşamasında olan ünlüler: bur^ayā “buraya” (1-52), ah^a “aha” (5-13), üniversⁱteye “üniversiteye” (20-20), sertleşⁱyo “sertleşiyor” (26-78), doğ^udun “doğurdun” (28-127).

1.1.1.1.1.3. Ses Bilgisi Nedenlerine Bağlı Olarak Uzamış Ünlüler

Yöre ağzında, sözcük yapısındaki seslerin düşmesiyle ünlülerin uzayabildiği görülür (Gemalmaz, 1995: 82):

1.1.1.1.1.3.1. Şimdiki Zaman Ekinin Erimesiyle⁶

diyî “diyor” (4-6), işitmî “işitmiyor” (2-4), Kırîrdi “kırıyordu” (35-82), dî “diyor” (19-57), yēmîle “yemiyorlar” (26-44), unutî “unutuyor” (26-55), Kırutuyî “kurutuyor” (26-74), biraḥmî “bırakmıyor” (26-71), yumuşatî “yumuşatıyor” (26-77).

1.1.1.1.1.3.2. Gelecek Zaman Ekinin Erimesiyle⁷

ekecām “ekeceğim” (7-64), teşekkür edecēm “teşekkür edeceğim” (19-35).

1.1.1.1.1.3.3. Üçüncü Çokluk Şahıs Çekimlerinde

Yöre ağzında öğrenilen geçmiş zaman, geniş zaman ve şimdiki zaman kipinin üçüncü çoğul şahıs çekiminde, ekin son ünsüzü genellikle erir. Eriyen ünlünün görevini üzerine alan ünlü uzayabilir (Gökçür, 2012: 48)⁸: öldülē “öldüler” (5-14), diyilē “diyorlar” (21-72), diyerlē “derler” (21-101), gelmesinlē “gelmesinler” (28-181), söylesinlē “söylesinler” (14-63), göÇ etmişlē “göç etmişler” (18-47).

⁶ krş. Özçelik, S. (1997). s. 17’de deyîsen, verîler.

⁷ krş. Ercilasun, A. B. (2020). s. 56’da yîm, verîm.

⁸ krş. Gökçür, E. (2012). s. 48’de açallā, sevirlē.

Bu zamanların birleşik çekimlerinde de düşme görülür: dēseydīlē “deseydiler” (35-51), ġariştiridīlē “karıştırıyorlardı” (36-37).

1.1.1.1.1.3.4. “-v-, -ğ-, -y-” Ünsüzlerinin Erimesiyle⁹

En az çaba kanunu etkisi ve konuşucunun hızlı konuşma eğilimi göstermesiyle “v, ġ, y” ünsüzleri sözcükten düşerken bu ünsüzlerden önce kullanılan ünlülerde uzama görülür: dēl “değil” (12-13), pēnir “peynir” (3-11), ēlirdīh “eyliyorduk” (7-44), īne “iğne” (26-66), tōbeler olsun “tövbeler olsun” (36-135).

1.1.1.1.1.3.5. Söze Güç Katmak için ya da Kavramların Anlamlarının Pekiştirilmesiyle

Konuşucunun söze güç katmak ya da kavramların anlamlarını pekiştirmek için çoğunlukla sözcüklerin son ünlüsünü uzun ve vurgulu okumasından dolayı uzayan ünlülerdir (Gökçür, 2006: 10-11): küresinnidīr “Küresinli’dir” (1-3), sinilerī “sinilerini” (14-76), askerliġimī “askerliğimi” (15-3), ‘eynīdī “aynıydı” (19-29), adīm “adım” (25-3).

1.1.1.1.1.3.6. Manzum Konuşmalara Bağlı Olarak Uzayan Ünlüler

Yöre ağızında yapılan derlemelerde, kaynak kişinin şiir, şarkı ve ezgili olan söylemlerinde bazen ünlüyü gereğinden çok daha fazla uzattığı görülür: çarpār “çarpar” (1-40), yaşdā “yaşta” (1-139), üreKlerī “yürekleri” (1-89), çıhīb “çıkıp” (1-88), açīP “açıp” (1-110), geçdī “geçti” (1-111), olsūn “olsun” (7-80), gelīyōōr “geliyor” (7-96), götūrūūr “götürür” (7-126).

1.1.1.3. Ünlü Uyumu

Ünlü uyumu, bir sözcükteki ünlülerin birçok yönden aralarında uyumlu olmasıdır. Bu konu, kalınlık-incelik uyumu ve düzlük yuvarlaklık uyumu olmak üzere iki ayrı başlıkta ele alınacaktır (Ergin, 2004: 70).

1.1.1.3.1. Kalınlık-Incelik Uyumu

Kalınlık-incelik uyumu; bir sözcükte yer alan ünlülerin, kalınlık-incelik açısından aralarında uyumlu olmasıdır (Ergin, 2004: 70). Yöre ağızındaki kalınlık-

⁹ krş. Korkmaz, Z. (1977). s. 37’de dērmene; Gemalmaz, E. (1995). s. 82’de: çocu’ n, de’ l.

incelik uyumu, süreklilik göstermediği gibi farklı biçimlerde karşımıza çıkmasıyla da dikkat çeker (Ercilasun, 2020: 66).

1.1.1.3.1.1. Alıntı Sözcüklerde Kalınlık İncelik Uyumu

Yöre ağızında, Arapçadan ve Farsçadan alınmış birçok sözcük vardır. Bunların bazıları, Azerbaycan Türkçesinde [AT] varlığını koruyan, fakat yazı diline yerleşmemiş olan sözcüklerdir. Uyum dışı kalan bazı sözcüklerin uyuma girdiği de görülür. Bu sözcükler; gerileyici benzeştirme, ilerleyici benzeştirme ve ilerleyici-gerici benzeştirme etkisiyle ortaya çıkar. Kimi zaman ise uyum yarım kalırken kimi zaman da uyum sırasında ünlüler değişir (Ercilasun, 2020: 66).

1.1.1.3.1.1.1. Gerileyici Benzeştirme Yoluyla

Yöre ağızında gerileyici benzeştirme daha çok inceltme açısından a > e değişimiyle ortaya çıkar (Ercilasun, 2020: 66)¹⁰: heber “haber” < Ar. haber (1-34), edetimiz “adetimiz” < Ar. ‘aded (3-21), edetleri (8-47), söhbet “sohbet” Ar. şuhbet (7-102), pılavı “pilav” < Far. pelāv (6-7), mehellesinde “mahallesinde” < Ar. mahalle (7-2), esKere “askere” < Ar. ‘asker (7-72), tene “tane” < Far. dāne (46-35), teneden (25-10), teze “taze” < Far. tāze (7-49), rehmet “rahmet” < Ar. rahmet (18-38), çingö “çinko” < İt. zinco (8-34), tebi “tabi” < Ar. tābi‘ (9-11), nesib “nasip” < Ar. naşīb (5-25), nağıl “nakil” < Ar. naql (21-18), ‘ecem “acem” < Ar. ‘Acem (18-83), rehmetli “rahmetli” (14-74), fısTan “fistan” < Rum. fistan” (8-37), t’elime “talime” < Ar. ta‘līm (25-15).

1.1.1.3.1.1.2. İlerleyici Benzeştirme Yoluyla

Yöre ağızında görülen örnekler, hem kalınlaştırma hem de inceltme eğilimindeyken daha çok kalınlaştırma yönündedir (Ercilasun, 2020: 67)¹¹: mahır “mahir” < Ar. māhir (26-22), baḥçāsındā “bahçesinde” < Far. bāğçe (7-80), Ḳabrīmā “kabrime” < Ar. ḳabr (7-81), adām “adem” < Ar. Ādem (7-73), ‘arıfsın “arifsin” < Ar. ‘Arif (7-146), muḥacır “muhacir” < Ar. muḥācir (7-5), zabuT “zabit” < Ar. zābiṭ (7-27) zabiT “zabit” < Ar. zābiṭ (7-27), sendelyenin “sandalyenin” < Ar. şandaliyye (20-33).

¹⁰ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 99’da: löğet, lehze, Gülensoy, T. (1988). s. 33’te dene, esger.

¹¹ krş. Ercilasun, A. B. (2020). s. 67’de ataş, sağabı.

1.1.1.3.1.1.3. Orta Ünlüyü Benzeştirme¹²

bereber “beraber” < Far. berāber (12-34), enteri “entari” < Ar. ‘anterī (8-55).

1.1.1.3.1.1.4. Karmaşık Benzeştirme

hekketen “hakikaten” < Ar. ḥaḳīqaten (1-108), azarı “azeri” < Far. āzer + Ar. -ī (7-34), ihtiyar “ihtiyar” < Ar. ihtiyār (7-94).

1.1.1.3.1.2. Kalınlık-İncelik Uyumunun Bozulması

1.1.1.3.1.2.1. Şimdiki Zaman Ekinde

Yöre ağzında, şimdiki zaman ekinde de kalınlık-incelik uyumunun bozulduğu görülür. Şimdiki zaman eki “-yor” un aslı, “yorır” sözcüğünden gelir. Sözcük zamanla ekleşerek “-yor” biçimini almıştır. Ekin, ince ünlülü sözcüklere gelmesiyle uyum dışına çıkıldığı görülür (Ergin, 2004: 71). Yöre ağzında “-yor, -yör, -yo, -yö, -yu” biçimindeki şimdiki zaman kullanımları da görülür: biliyōsunuz “biliyorsunuz” (1-62), diyör “diyor” (1-120), diyoruz (12-12), döküyoruḥ “döküyoruz” (16-29), giriyoḥsun “giriyorsun” (23-35), geliyudu “geliyordu” (26-29), geliyōsa “geliyorsa” (18-22).

“y” ünsüzünün inceltme etkisiyle “-yor” biçimindeki şimdiki zaman ekinin kalın-geniş-yuvarlak ünlüsü dar-yuvarlak-ince ünlüye dönüşür. Bu durumda, şimdiki zaman eki “-yir” biçiminde kullanılırken kalın ünlülü sözcüklerde kalınlık-incelik uyumu bozulur: olüyir “oluyor” (24-7)

“y” ünsüzünün inceltme etkisi ve şimdiki zaman ekinin erimesiyle i veya ī biçiminde kullanılır. Bu kullanım, kalın ünlülü sözcüklerde söylendiğinde kalınlık-incelik uyumunun bozulduğu görülür (Sağır, 1995: 39-41)¹³: yazı “yazıyor” (1-152), ḥatırlami “hatırlamıyor” (2-3), unuṭī “unutuyor” (26-55), Ḳurutuyī “kurutuyor” (26-74), biraḥmī “bırakmıyor” (26-71), yumuṣatī “yumuşatıyor” (26-77).

Yöre ağzında kullanılan şimdiki zaman eki ile yazı dilinde kullanılan “-yor” şimdiki zaman eki, birbirinden farklı biçim ve söyleyişlere de sahiptir. Şimdiki zaman eki, hece kaynaşması yoluyla yöre ağzında “-yir, -ēr” biçimlerinde kullanılır

¹² krş. Olcay, S. (1995). s. 26’da merhemet, merdene.

¹³ krş. Sağır, M. (1995). s. 40’da baḥ-i-y+im; Özçelik, S. (1997). s. 24’te yapıyam, alisan, anlatiler.

(Ercilasun, 2020:143). Ekin bu ince ünlülü kullanımı kalın sesli bir harfin olduğu sözcüğe geldiğinde kalınlık-incelik uyumu bozulmuş olur (Ercilasun, 2020: 68-69)¹⁴: Kavır^yir “kavırıyor” (1-76), Kırⁱirdi “kırıyordu” (35-82), otur^yirih “oturuyoruz” (7-2), yap^erem “yapıyorum” (7-37), al^yirdi “alıyordu” (7-55).

1.1.1.3.1.2.2. Görülen Geçmiş Zaman Ekinde

Yöre ağzında, görülen geçmiş zaman ekinin de uyum dışı kullanımları görülür. Ekin “-dı” biçimindeki kullanımının ince ünlülü sözcüklere getirilmesi uyumu bozarken “-di” biçiminin kalın ünlülü sözcüklerle söylenmesi de yine kalınlık-incelik uyumunun dışına çıkılmasına sebep olur¹⁵: öldi “oldu” (23-19), Kaldı “kaldı” (46-6), ayrıldı, gelemmedim “ayrıldı, gelemmedim” (1-85), çalışdı “çalıştı” (4-31), birağdı “bıraktı” (4-32), yapılmadı “yapılmadı” (4-29), Konuşurdi “konuşurdu” (25-27), çalışKandı “çalışkandı” (21-41), vardı “vardı” (41-3), geç oldi “geç oldu” (1-85), aldı “aldı” (4-81), Kaldı “kaldı” (46-6).

1.1.1.3.1.2.3. Öğrenilen Geçmiş Zaman Ekinde

Ekin “-miş” biçimi kalın ünlü taşıyan sözcüklere getirildiğinde kalınlık-incelik uyumunun bozulmasına yol açar¹⁶: unutilmişdi “unutulmuştu” (4-62), nasıl ölmüşdi? “nasıl olmuştu?” (4-63), galdırmışlar “kaldırmışlar” (4-76), almiş “almış” (7-131), gılmışem “kılmışım” (14-12), yaşlanmışih “yaşlanmışız” (14-14), çalışmışih “çalışmışız” (14-16), Kızmamışam “kızmamışım” (14-69), unutmışim “unutmuşum” (15-1), dağılmışdi “dağılmıştı” (18-74), doğmışih “doğmuşuz” (5-10).

Türkçede öğrenilen geçmiş zaman ekinin ayrıca “-ip” zarf-fiil (gerundium) biçiminin de kullanımıyla karşılaşılır. Eski Anadolu Türkçesinde [EAT] bu ekin sıklıkla üçüncü kişiler için kullanıldığı görülür. Yöre ağzında da bu ekin kullanımı varlığını sürdürür. Öğrenilen geçmiş zaman eki, daha çok EAT’de olduğu gibi 3. kişi kullanımlarında kendini gösterir (Ergin, 2004: 301): bitip “bitmiş” (19-4), muhaceret

¹⁴ krş. Ercilasun, A. B. (2020). s. 68-69’da tanımır, yatırım, vermiyollar, veriyorsuğ; Olcay, S. (1995). s. 44’te almırdiz, satır mi?.

¹⁵ krş. Olcay, S. (1995). s. 47’de satdi, gildi; Ercilasun, A. B. (2020). s. 69’da oldi, deduh; Özçelik, S. (1997). s. 24’te yöriyemedih.

¹⁶ krş. Ercilasun, A. B. (2020). s. 70’te açarmışler, almiş; Özçelik, S. (1997). s. 24’te getmişih; Gemalmaz, E. (1995). s. 92.93’te doğmış, goymışlar.

edipler “muhaceret etmişler” (1-2), muhacır gelipler “mahacir gelmişler” (7-5), vuruPlār gacıPlār geliplēr KalıPlār “vurmuşlar, kaçmışlar, gelmişler, kalmışlar” (5-8)

1.1.1.3.1.2.4. Gelecek Zaman Ekinde

Yöre ağızında, ince ünlü bulunduran sözcüklerde, ekin sadece ilk ünlüsü uyuma girerken, ikinci ünlü ise kendini koruyarak uyumun dışında kalır (Özçelik, 1997: 24)¹⁷: değışilecağıdi “değıştirilecekti” (4-30), sürecağız “süreceğız” (7-22), girecağ “girecek” (7-61), gidecağ “gidecek” (18-93), örtecağ “örtecek” (7-154), gıdecaz “gideceğız” (11-15), beklemeyecáhşın “beklemeyeceksin” (18-12), vërecağsan? “verecek misin?” (31-17).

Kalın ünlülü sözcüklerde ek, “-eca, -ecağ” biçimindeki kullanımıyla uyumu bozar: ölecağ “olacak” (4-92), ayrilecam “ayrılacağım” (30-45), Konuşecağşın “konuşacaksın” (25-24)

1.1.1.3.1.2.5. Geniş Zaman Ekinde

Yöre ağızında geniş zamanın “-er” biçimindeki kullanımı, yazı dilinden farklı olarak yalnızca ince ünlülere bağlanmaz. Bu kullanım, kalın ünlülü sözcüklere getirildiği zaman, ünlü uyumları bozulur: çığher “çıkar” (21-97), Kırğherler “kırkarlar” (21-149), yığerdığ “yığardık” (45-167).

Geniş zaman ekinin ince ünlülü sözcüklere kalın ünlü alarak bağlanmasıyla kalınlık-incelik uyumu bozulur: getirirdığ “getirirdik” (36-53), gelir “gelir” (45-232).

1.1.1.3.1.2.6. Olumsuzluk Eklerinde

Eskiden bu yana değışmeyen bu ekin, orta hecedeyken özellikle “y” ünsüzünün etkisiyle incelendiği görülür (Ergin, 2004: 201). Ekin kalın ünlülü sözcüklere incelerak gelmesiyle kalınlık-incelik uyumu bozulur: çığmedi “çıkmadı” (4-11), rastlamiyalım “rastlamayalım” (4-91), Kırpme “kırpma” (18-17), Konuşmeye Konuşmeye “konuşmaya konuşmaya” (15-1).

¹⁷ krş. Edip, K. U. (1945). s. 54’de düşecağtım, düşecağığ, Özçelik, S. (1997). s. 24’te geçecağığ, diyecağığ.

1.1.1.3.1.2.7. Teklik 2. Şahıs Emir Ekinde

ÖT’de Eski Türkçedeki [ET] “-gıl / -gil” tekil 2. şahıs emir ekinin genişlemiş biçimleri yoktur. Yöre ağzında tekil 2. şahıs emir ekinin genişlemiş ve ekleşmiş biçimlerinin kullanıldığı görülür. Ekin kalın ünlülü sözcüklere ince ünlüyle, ince ünlülü sözcüklere de kalın ünlüyle bağlanması kalınlık-incelik uyumunu bozar (Ertekinoglu, 2014: 85-94): atgene (36-122). Metin dışı derlemelerden: yapgine, yapgenen.

1.1.1.3.1.2.8. Yeterlilik Fiilinin Çekimlerinde

Yeterlik fiilinin (iktidarî fiil) yöre ağzında, kalın ünlüyle söylenişinin de olması ve ara sıra kalın ünlülü sözcüklere, ince biçimiyle gelmesiyle kalınlık-incelik uyumunun bozulduğu görülür (Ercilasun, 2020: 75)¹⁸: sahlıyemem “saklayamam” (19-4), gidebilirsın “gidebilirsın” (15-18), gıdebilırdı “gidebilirdi” (1-55), geçebilırıh? “geçebilir miyiz?” (7-158), dönebilmemiz “dönebilmemiz” (18-67).

1.1.1.3.1.2.9. Çokluk 1. Şahıs Ekinde

Doğu grubu ağızlarında sızıcılaşan çokluk birinci şahıs eki yöre ağzında da sızıcılaşır. Ekin yardımcı ünlüsü, ince ünlülü sözcüklerde bile kalınlaşma eğilimi göstererek kalınlık-incelik uyumunu bozar¹⁹: keserıh “keseriz” (14-49), vemişıh “vermişiz” (16-22), dönerıh “döneriz” (18-69), çekdıh “çektik” (46-23).

1.1.1.3.1.2.10. Emir Teklik ve Çokluk 1. Şahıs Çekimlerinde

Çokluk birinci şahıs ve teklik birinci şahıs emir çekiminde de kalınlık-incelik uyumunun korunmadığı görülür: yerleşelım “yerleşelim” (18-68), götürelım “götürelim” (26-34), eylëyım “eyleyeyim” (9-41).

1.1.1.3.1.2.11. Emir Çokluk 2. Şahıs Çekimlerinde

Yöre ağzında emir çokluk 2. şahıs çekimlerinde de kalınlık-incelik uyumu bozulur: heķaret ëTmeyın “hakaret etmeyin” (7-11), kesmeyın “kesmeyin” (7-21), güvenmeyın “güvenmeyin” (7-81).

¹⁸ krş. Ercilasun, A. B. (2020). s. 75’te bulamedi, vurammedi.

¹⁹ krş. Ercilasun, A. B. (2020). s. 69’da deduh, bölduh.

1.1.1.3.1.2.12. İstek Çokluk ve Teklik 1. Şahıs Çekiminde

Bu ekler; ince ünlülü sözcüklere kalınlaşarak, kalın ünlülü sözcüklere ise incelererek eklendiği zaman uyumun dışına çıkarlar (Edip, 1945: 60)²⁰: kesah “keselim” (7-18), oħuyīm “okuyayım” (45-137), araştīrīm “araştırayım” (45-139).

1.1.1.3.1.2.13. Teklik ve Çokluk 2. Şahıs Eklerinde

Teklik 2. şahıs ekinin kalın ünlü almış bir sözcüğe “-sen” biçiminde eklenmesiyle uyum dışına çıkılırken çokluk 2. şahıs ekinde ise ekin ince ünlülü bir sözcüğe “-sān, -sın, -sız” biçiminde eklenmesiyle uyum bozulur: beklemeyecāhsın “beklemeyeceksin” (18-12), öleceħsān “öleceksin” (1-153), besleyeceħsız “besleyeceksiniz” (43-28).

1.1.1.3.1.2.14. Şart Ekinde

Şart ekinin kalın ünlülü bir sözcüğe incelererek eklenmesiyle uyum bozulur²¹: çħse “çıkrsa” (28-93), olse “olsa” (33-10).

1.1.1.3.1.2.15. i- Fiilinde

i- fiilinin ünlüsü, yöre ağzında, eski yapısını koruyarak kalın ünlülü sözcüklerde uyumu bozar (Ercilasun, 2020: 73-74)²²: var idi “vardı” (46-18), oğlan idi “oğlandı” (2-14), ğılan idi “kılandı” (2-16), ğurħan idi “korkandı” (2-17), bağlı imiş “bağlıymış” (9-5).

Yöre ağzında, sözcük sonlarındaki ünlüler düz-dar-ince ünlüye değişebilir. Bu durumda, i- fiili sözcükten düşse bile kalın ünlülü sözcüklerde son ünlü “-i” biçiminde incelendiğinden uyumu bozar: vardi “vardı” (41-3), varmış “varmış” (45-118), yoħdi “yoktu” (14-27), palavraydi, yalandi “palayraydı, yalandı” (45-102).

Yöre ağzında, tekil 1. şahıs bildirme eki; bazen kalın ünlülü sözcüklere düz- geniş-ince “-em” biçiminde bağlandığından kalınlık-incelik uyumu bozulur: buraliyem “buralıyım” (14-4).

²⁰ krş. Edip, K. U. (1945). s. 60’da içah.

²¹ krş. Ercilasun, A. B. (2020). s. 70’te görse, görsaz.

²² krş. Gülensoy, T. (1988). s. 31’de elleri ħarayimiş; Ercilasun, A. B. (2020). s. 73-74’te var_ıdi, suyimiş.

1.1.1.3.1.2.16. Son Hecesinde Dar Ünlü Bulunan Sözcüklerde

Yöre ağzında, sözcük sonundaki ünlülerin, bazen “i” ye kayarak kalın ünlülü sözcüklerde uyumu bozduğu görülür (Ercilasun, 2020: 74)²³: eyahÇi Karılar “ayakçı karılar” (14-29), turşi “turşu” (17-9), altı “altı” (20-10), turşi murşi “turşu murşu” (5-23), yüzbaşı “yüzbaşı” (4-34).

1.1.1.3.1.2.17. İnceltici Ünsüzlerin Etkisiyle

İçinde yer aldıkları sözcüklerdeki kalın ünlüleri incelten damak-diş “c, ç, ş, y” ünsüzleri, ara sıra sözcüklerin kök ve gövdelerinde uyum dışına çıkılmasına sebep olurlar (Ercilasun, 2020: 74)²⁴: olmiyeydi “olmayaydı” (5-39), solmiyeydi “solmayaydı” (5-40), çalışıdı “çalışıyordu” (27-25), hatırlıyem “hatırlıyorum” (26-26), bıçağ “bıçak” (45-275).

1.1.1.3.1.2.18. Orta ve Son Hecelerdeki a-e Ünlülülerinin Değişmesiyle

Yöre ağzında, sözcüklerin ikinci ünlülerindeki “a” sesinin “e” sesine değişmesi, kalınlık-incelik uyumunu bozar. Bu durum; “y, s, ş, ç, c, l” ünsüzlerinin inceltme etkisiyle görülür (Gülensoy, 1988: 33-34): sarmesi “sarması” (13-37), salçe “salça” (13-13), sareya “Saray’a” (5-3).

1.1.1.3.1.2.19. Ünlü Değişmeleriyle

Sözcüklerin köklerinde bulunan ünlülerin ve sözcüklerin eklerindeki yardımcı ünlülerin benzeştirme etkisi, sözcük sonlarındaki “-i” leşme eğilimi ve ince ünlülü sözcüklerde orta ünlünün kalınlaşması gibi nedenlerden dolayı ünlülerdeki ses değişimiyle de uyum dışına çıkılır: çağırıyem, yardım etsi “çağırıyorum, yardım etsin” (8-39), gelinimi “gelinimi” (8-48), ekın ekılmıyoş şimdi “ekin ekilmiyor, şimdi” ((9-16), ekınle “ekinle” (27-11).

1.1.1.3.1.2.20. İlgî Eklerinde

İnce ünlü barındıran bir isme ilgî ekinin kalın ünlülü biçiminin bağlanmasıyla ünlü uyumu bozulur (Ercilasun, 2020: 72)²⁵: medresenin salonuna “mesdresenin

²³ krş. Olcay, S. (1995). s. 39’da guyi, süri; Ercilasun, A. B. (2020). s. 74’te doğri, doli.

²⁴ krş. Gökçür, E. (2012). s. 62’de işiğ; Ercilasun, A. B. (2020). s. 74’te bıçağî, buriya.

²⁵ krş. Ercilasun, A. B. (2020). s. 72’de bizim.

salonuna” (7-103), senin deden “senin deden” (28-49), benim zamanımda “benim zamanımda” (36-130).

Yarı kalın ı-i arası “ı” sesi de uyumu bozar: menım “benim” (5-5), benim “benim” (1-38), şeyın ismi “şeyin ismi” (12-8), senın “senin” (21-12), dedemın ismi “dedemin ismi” (12-33).

1.1.1.3.1.2.21. İyelik Eklerinde

Yöre ağzında, iyelik eklerinin, çoğul ve tekil kullanımlarında ince ünlülü olarak kalın ünlülü bir sözcüğe eklenmesiyle uyumun bozulduğu görülür (Ercilasun, 2020: 72)²⁶: adi “adı” (1-59), parasi “parası” (3-18), devletımızden “devletimizden” (4-19), hatrimda “hatırında” < Ar. ḥāṭir (4-69), hepimizin “hepimizin” (18-38).

Yarı kalın “ı” sesi de uyum dışına çıkılmasına neden olur: evımızdeyiz “evimizdeyiz” (4-58), sebzelerimizi “sebzelerimizi” (6-1), gençlerimiz “gençlerimiz” (17-21).

1.1.1.3.1.2.22. Alıntı Sözcüklerde

Yabancı dilden alıntı sözcüklerde, benzeştirmeler aracılığıyla ünlü uyumunun sağlandığını açıklamıştık. Buna rağmen tüm alıntı sözcüklerde ünlü uyumunun tamamlandığı görülmez²⁷: meydāna “meydana” (1-26), münasīP “münasip” < Ar. munāsib (1-51), taḥsīli “tahsili” < Ar. taḥṣil (1-91), beráber “beraber” (14-40), eḥlāK “ahlak” < Ar. aḥlāk (14-70).

1.1.1.3.1.2.23. Durum Eklerinde

Yöre ağzında, bazen sözcüklerin özellikle ilk hecesinin ardından gelen hecede, “a > e” değişmesinin gerçekleşmesiyle; bazen de sözcük sonlarında görülen “-i”leşme ve incelme eğilimiyle, durum eklerinin kalın ünlülerinin incelererek sözcüğe eklenmesiyle uyumun dışına çıkıldığı görülür (Ercilasun, 2020:71-72):

“+e” yönelme durumunda²⁸: ğızime “kızıma” (3-20), ğoyune “koyuna” (5-21).

²⁶ krş. Ercilasun, A. B. (2020). s. 72’de davasi, namazi; Özçelik, S. (1997). s. 23’te taḥti, imanīz

²⁷ krş. Özçelik, S. (1997). s. 22’de serraḥ, vasvase.

²⁸ krş. Günay, T. (1978). s. 53’te yokuş-e.

“+de” bulunma durumunda: Kızılcede “Kızılca’da” (25-3), gızimde “kızımda” (20-24).

“+den” ayrılma durumunda²⁹: KurulduKden “kurulduktan” (9-2), turşedihden “turşadıktan (ekşidikten)” (8-30).

Yöre ağzında bazen “+de” bulunma durumu eki de ayrılma durumunu karşılamaktadır: terlámizde “tarlamızdan” (17-6).

“i” belirtme durumunda³⁰: “i” belirtme durumu ekinin düz-dar-ince biçimiyle kalın ünlülü sözcüklere getirilmesiyle kalınlık-incelik uyumu bozulur (Ercilasun, 2020: 71): ğumaşımı “kumaşımı” (19-13), heyatımızı “hayatımızı” (18-80).

1.1.1.3.1.2.24. Çokluk Eklerinde

Yöre ağzında, sık görülen “a”nın “e”ye değişmesi durumu, “+lar” çokluk ekinde görüldüğü zaman kalın ünlülü sözcüklerde ekin “+ler” biçimini almasına neden olur. Bunun üzerine uyum bozulur (Ercilasun, 2020: 72): tarihleri “tarihleri” (4-84).

1.1.1.3.1.2.25. Vasıta Eklerinde

Yöre ağzında kullanılan “+nen, +le” vasıta eklerinin kalın ünlü barındıran bir sözcüğe ince ünlü almış biçimde gelmesiyle uyum bozulur. Bu durum daha çok “y” ünsüzünün inceltme etkisiyle ortaya çıkar (Ercilasun, 2020: 73): buğdaynen yarmaynen “buğdayla, yarmayla” (5-28), oraħle “orakla” (9-9).

1.1.1.3.1.2.26. Bazı Yapım Eklerinde

Yöre ağzında, bazen sözcüğün son ünlüsünün düz-dar-ince ünlüye dönüştürülmesi nedeniyle kalın ünlülü sözcüklerde uyum bozulur. Dar ünlülü olan kimi yapım eklerinde de bu durum görülür (Gemalmaz, 2020: 73-74):

1. “+ci, +çi”³¹: odaci “odacı” (1-71), yardımçi ol “yardımcı ol” (8-40), yarımcin “yardımcın” (4-28). Metin dışı derlemelerden: yolci “yolcu”.

²⁹ krş.: Günay, T. (1978). s. 53’te sabah-ten.

³⁰ krş. Ercilasun, A. B. (2020). s. 71’de buni, topi; Olcay, S. (1995). s. 36’da buzi.

³¹ krş. Gülensoy, T. (1988). s. 33’te kalayci; Günay, T. (1978). s. 53’te baluk-ç’i.

2. “+ti”: sıhıntı “sıkıntı” (46-20).

3. “+li”³²: doğumli “doğumlu” (3-6), hətaliyiz “hatalıyız” (9-34), yaşlıdıf “yaşlıdır” (26-35).

4. “-i”: ğapiya “kapıya” (7-98), bati “batı” (18-46).

5. “-gi, -gi’”: çalgılar “çalğı” (8-54), sergiye “sergiye” (19-49).

6. “-uci”³³: Kōrucidi “korucudur” (3-10), yoruci “yorucu” (24-1).

7. “+lıh, +lih, +liK”³⁴: eyilih “iyilik” (14-1), hestelih “hastalık” (14-78), faKırlıh faKırlıh “fakirlik fakirlik” (14-81), hestellihler “hastalıklar” (14-83), evlilik “evlilik” (20-7).

Yöre ağzında, ekin düştüğü örneklerle de karşılaşılır: bizim gencimiz “bizim gençliğimiz” (3-31).

8.-dir: yándırıP “yandırdım (yaktım)” (8-7), evlendirdim “evlendirdim” (8-43), evlendirmiş “evlendirmiş” (20-15).

9.-ir: yatırımlar “yatırımlar” (4-63).

10.-ın, -in: ekín “ekin” (9-16), ekinle “ekinle” (27-11), gelínlerím “gelinlerim” (16-18), gelín (30-18).

11.-ím: devrím “devrim” (4-24).

12.-il, -ıl: eyilíP “eğilip” (7-96), eyilmiş “eğilmiş” (7-96), çekılmez “çekilmez” (7-146).

13. +sız: düzensız “düzensiz” (1-130).

³² krş. Ercilasun, A. B. (2020). s. 73’de pusli, Ğarsli; Olcay, S. (1995). s. 28’de atli.

³³ krş. Günay, T. (1978). s. 53’te aldat-ic’i.

³⁴ krş. Ercilasun, A. B. (2020). s. 73’de ğalleşliĝa.

1.1.1.3.1.2.27. “-maḥ” Ad-fiil Ekinde

Ek; yazı dilinde ince ünlülü bir sözcüğe “-mek” biçiminde eklenirken, yöre ağzında art damak ünsüzleriyle kullanıldığı zaman, ince ünlülü bir sözcüğe “-maḥ” biçiminde bağlanarak kalınlık-incelik uyumunu bozar: dēmaḥ “demek” (18-40).

1.1.1.3.1.2.28. “-dik, -dık” Sıfat-fiil Eklerinde

Ek; ince ünlülü bir sözcüğe kalın veya yarı kalın biçimiyle bağlanarak kalınlık-incelik uyumunu bozar³⁵: dediğin “dediğin” (26-63), sevdiğim “sevdiğim” (1-137), gētdığın (21-100), geldiği (26-65).

1.1.1.3.1.2.29. “-ken” Ulaç Ekinde

ÖT’de, kalın ünlülü sözcüklerde uyumu bozan bu ek, yöre ağzında da uyum dışına çıkar (Ercilasun, 2020: 73)³⁶ Ek, eskiden “iken” biçiminde bir sözcük olarak kullanılırken sonradan “-ken” biçiminde ekleşmiştir (Ergin, 2004: 71): okuldayken “okuldayken” (16-38), dolurken “dolarken” (16-45), uyurken (21-16).

1.1.1.3.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Düzlük-yuvarlaklık uyumu, bir sözcükte bulunan ünlülerin kendi aralarında düzlük-yuvarlaklık açısından uyum sağlamasıdır. EAT’de bulunmayan bu uyum, ET’de bugünkü gibi değildi. Yine de Türkçenin tüm çağları için bu uyum yoktur denilemez. EAT ve ET devrinde çoğunlukla uyum dışı kalındığı görülür. Batı Türkçesinin [BT], Os. T. nin sonlarına doğru uyum güç kazanmıştır. Kimi ağızlarda uyum kurala uygun bir biçimde kullanılır (Ergin, 2004: 72).

Bu uyuma göre, düz ünlülü bir sözcükte kalın ünlüler varsa düz kalın ünlüler “a, ı”; düz ünlülü bir sözcükte ince ünlüler varsa düz ince ünlüler “e, i” gelir. Bir sözcükte yuvarlak ünlüler “o, ö, u, ü” nün ardından dar-yuvarlak “u, ü” veya düz-geniş “a, e” ünlülerinin gelmesiyle uyum sağlanmış olur (Kavruk, 2010: 59). Kalınlık ve incelik bakımından da ele alınırsa “o, u” dan sonra “a, u”; “ö, ü” den sonra ise “e, ü” ünlüleri gelir. (Ergin, 2004: 73).

³⁵ krş. Günay, T. (1978). s. 58’de iş-tuk-ten sora.

³⁶ krş. Ercilasun, A. B. (2020). s. 73’de burdaken.

1.1.1.3.2.1. Düzlük Yuvarlaklık Uyumunun Bozulması

Düzlük-yuvarlaklık uyumu; bir sözcükte düz ünlülerden sonra düz ünlülerin, yuvarlak ünlülerden sonra ise dar-yuvarlak ya da düz-geniş ünlülerin gelmesidir. Bu durumun dışındaki kullanımlar, bu uyumun bozulmasına yol açar (Ergin, 2004: 72-73).

1.1.1.3.2.1.1. -dır-, -dir- Fiilden Fiil Yapım Ekinde

Yöre ağzında, ekin yuvarlak ünlüyle başlayan sözcüklerde düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozduğu görülür (Ercilasun, 2020:80): doldır̄ıȳıh “dolduruyoruz” (35-31), doldır̄up “doldurup” (35-36).

1.1.1.3.2.1.2. Geniş Zaman Ekinde

Ekin yuvarlak ünlülü biçimi, düz-dar ünlülü bir eyleme geldiğinde uyum bozulur³⁷: olırsa (39-48).

1.1.1.3.2.1.3. İkinci Hecesinde Düz-dar Ünlü Bulunduran Sözcüklerin Ünlülerinin Yuvarlaklaşmasıyla

Orta hecesi düz-dar ünlülü bir sözcüğün bu ünlüsünün benzeştirme etkisiyle yuvarlaklaşması ile uyum dışına çıkılır (Gemalmaz, 1995: 108-110): yahundur “yakındır” (7-68), aşuñnan “aşıkla” (7-86).

1.1.1.3.2.1.4. Özel Adların Kısaltma Sonucu Yapılarının Bozulmasıyla

Yöre ağzında, özel adların birinci hecesinden sonraki hecelerin en az çaba kanunuyla düşürülüp bu hecenin yerine “+o” ünlüsünün eklenerek kısaltılmasıyla uyum bozulur: süro “Süreyya” (5-9), memō “Mehmet” (14-64).

1.1.1.3.2.1.5. “Teklik 3. Şahıs İyelik Ekinde

Yuvarlak ünlülü bir ismin ardından, teklik 3. şahıs iyelik ekinin düzleşerek gelmesi uyumu bozar (Ercilasun, 2020: 80)³⁸: köpēoğli “köpeğin oğlu” (36-103), gözi “gözü” (18-74), sözi “sözü” (41-50).

³⁷ krş. Günay, T. (1978). s. 62’de anlatır; Ercilasun, A. B. (2020). s. 78’de dolanurum; Özçelik, S. (1997). s. 27’de öldirirem, otırırsan.

³⁸ krş. Ercilasun, A. B. (2020). s. 80’de suyi, günidür; Özçelik, S. (1997). s. 26’ da yoliya.

1.1.1.3.2.1.6. Son Hecedeki Dar-Yuvarlak Ünlülerin Düz-dar Ünlüye Dönüşmesiyle

Yöre ağzında, yuvarlak ünlü ile başlayan bir sözcükteki son ünlünün dar-yuvarlakken düz-dar ünlüye dönüşmesiyle uyum bozulur (Ercilasun, 2020: 82)³⁹: Kõrucidi “korucudur” (3-10), yoruci “yorucu” (24-1), üçü “üçü” (42-7).

1.1.1.3.2.1.7. İnceltici Ünsüzlerin Etkisiyle

“y, ş, c, ç” ünlülerinin inceltme etkisiyle uyum bozulur (Ercilasun, 2020: 81)⁴⁰: suyimizi “suyumuzu” (29-15), Kõnuşiler “kõnuşuyorlar” (21-49), ucini “ucunu” (33-26), ğuzuçi “kuzucuk” (26-47).

1.1.1.3.2.1.8. Teklik 2. Şahıs Emir Ekinde

ET’de, tekil 2. şahıs emir eki olarak kullanılan “-ĝıl, -gil” eki, zamanla genişlemiştir. Ek; yöre ağzında “-ĝınan, -ĝinen, -ĝına, -ĝine, -gene, -genen, -ĝünen, -yene, -ne” biçimlerinde kullanılır. (Ercilasun, 2020: 71). Ekin; “-ĝine” biçimindeki kullanımı, yuvarlak ünlülü bir sözcüğe eklenince ünlü uyumunun dışına çıkılır: Metin dışı derlemelerden: oturgine.

1.1.1.3.2.1.9. Öğrenilen Geçmiş Zaman Ekinde

Ek, yuvarlak ünlülü bir eylemin ardından düz-dar ünlüyle gelirse uyum bozulur (Ercilasun, 2020: 79)⁴¹: ulmışam “olmuşum” (3-4), olmişsa “olmuşsa” (4-20), oħuTmışıħ “okutmuşuz” (16-35).

1.1.1.3.2.1.10. Görülen Geçmiş Zaman Ekinde

Ek, yuvarlak ünlülü bir eyleme düz ve ince biçimiyle gelince uyumu bozar. (Ercilasun, 2020: 79)⁴²: ĝuruldi “kuruldu” (4-78), belde öldi “belde oldu” (23-19), oħudi “okudu” (16-31).

³⁹ krş. Ercilasun, A. B. (2020). s. 82’de dolidür, ĝuri.

⁴⁰ krş. Gülensoy, T. (1988). s. 33’te somiye; Ercilasun, A. B. (2020). s. 81’de uğriyasın, buriya, söyliyecen.

⁴¹ krş. Ercilasun, A. B. (2020). 79’da çoğumiş.

⁴² krş. Gökçür, E. (2012). s. 69’da döndi; Ercilasun, A. B. (2020). s. 79’da gitdüm.

1.1.1.3.2.1.11. Belirtme Durumu Ekinde

Ek; yuvarlak ünlülü bir ada, düz-dar-ince biçimiyle geldiği zaman uyumun dışına çıkılır (Ercilasun, 2020: 80)⁴³: suyi “suyu” (3-33), yolumi “yolumu” (1-138), bulguri “bulguru” (8-15).

Belirtme eki; “-i” leşme eğilimi gösterdiği zaman, işaret zamirlerine düz -dar-ince bir biçimde eklenir ve uyum bozulur: buni “bunu” (30-61), öni “onu” (17-22).

1.1.1.3.2.1.12. “-i-” fiilinde

Ek; sözcük içinde aslî yapısını koruyarak, uyumu bozarken geçmiş zaman kullanımında da yuvarlak ünlülü sözcüklere, düz-dar-ince biçimiyle gelerek uyum dışında kalır: hoş idi “hoştu” (14-30), yoh idi “yoktu” (19-3), oğlan idi “oğlandı” (2-14).

1.1.1.3.2.1.13. Şimdiki Zaman Ekinde

Türkçede sonradan ortaya çıkan bu ek, “-yor”, ÖT’de şimdiki zaman ekini karşılar. Bu ek, “yori-” (yürümek) eyleminin yori-r geniş zaman biçiminden doğar. Zamanla ekleşen ek, “-yor” biçiminde şimdiki zaman eki olarak dile yerleşmiş ve düzlük-yuvarlaklık uyumunun dışında bir yapı sergilemiştir (Ergin, 2004: 296). Ekin, yöre ağzında, “-yor, -yör, -yur, -yir, -yır, -yu, -yē, -yir, -ir, -ir, -er, -è, -ī, -i” biçimindeki kullanımları vardır. Ekin yuvarlak ünlülü “-yor, -yör, -yur, -yu” kullanımlarının düz ünlü almış sözcüklere gelmesiyle düzlük-yuvarlaklık uyumu bozulur (Ercilasun, 2020: 78): diyoruz (12-12), bilmiyorum (3-23), değişiyur “değişiyor” (12-1), gidiyorum (13-7), ne istiyursun? “ne istiyorsun?” (42-20).

Ekin ince ünlülü “-yir, -yī, -yir, -ir, -ir, -ī, -i” kullanımlarının, yuvarlak ünlü almış sözcüklere eklenmesiyle düzlük-yuvarlaklık uyumu bozulur (Ercilasun, 2020: 78): diyir “diyor” (1-28), oturīrih “oturuyoruz” (7-2), unuti “unutuyoruz” (26-55), Kurutuyī “kurutuyoruz” (26-74).

1.1.1.3.2.1.14: “-ma, -me” Olumsuzluk Ekinde

Ekin yöre ağzında, yuvarlak ünlülü bir eyleme ya da ada daralarak gelmesiyle uyum bozulur: görmisin? “görmüyor musun?” (37-92), görmisēn? “görmüyor

⁴³ krş. Ercilasun, A. B. (2020). s. 80’de dürbüri.

musun?” (37-94), düşünmidim “düşünmüyordum” (41-22), görmidilē “görmüyorlardı” (30-3).

1.1.1.3.2.1.15. Teklik 3. Şahıs Emir Ekinde

Ek; yuvarlak ünlülü eylemlerin ardından, düz-dar biçimiyle geldiği zaman uyumun dışına çıkılmasına sebep olur (Ercilasun, 2020: 79)⁴⁴: olsun “olsun” (39-47), olsun “olsun” (18-38), ossın “olsun” (25-1).

1.1.1.3.2.1.16. Bazı Yapım Eklerinde

Bazı yapım eklerinin düzlük-yuvarlaklık uyumunun dışında kaldığı görülür (Sağır, 1995: 43-44).

1. “-i” fiilden ad yapım ekinde: Bu ek, dar-yuvarlak ünlüyle biten bir sözcükte düzleşerek uyumun dışına çıkılmasına neden olur (Ercilasun, 2020: 82)⁴⁵: örti “örtü” (19-53), öliyi “ölüyü” (33-44).

2. “+li”: Ek; yöre ağzında, yuvarlak ünlülü adların ardından düz ünlülü gelerek düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozar (Ercilasun, 2020: 81)⁴⁶: doğumlu “doğumlu” (3-6), gülli “güllü” (19-17), köylidirler “köylüdürler” (33-63).

3. “+çi”⁴⁷: yolçi etdiñ “yolcu ettik” (8-58).

4. “+lik, +liK, +liḡ”: bölliḡ “bolluk” (14-77), köçeliK “çökelek” (8-10), çökeliK “çökelek” (47-20).

5. “-üci, -üçi”: görüci “görücü” (42-10), görüçiliḡe “görücülüḡe” (21-88).

1.1.1.3.2.1.17. Teklik 2. Şahıs İyelik Çekiminde

Ek, yuvarlak ünlülü bir sözcüğün son hecelerindeki ünlülerinin daralmaya uğramasıyla uyum dışına çıkar: oḡlın “oḡlun” (2-22).

⁴⁴ krş. Gökçür, E. (2012). s. 71’de düşsın.

⁴⁵ krş. Ercilasun, A. B. (2020). s. 82’de ğuri.

⁴⁶ krş. Bulak, Ş. (2). s. 41’de boyılı; Ercilasun, A. B. (2020). s. 81’de şehirliüdür.

⁴⁷ krş. Günay, T. (1978). s. 62’de yol-ç’i; Bulak, Ş. (2). s. 41’de nurci.

1.1.1.3.2.1.18. Çokluk I. Şahıs İyelik Ekinde

Çokluk birinci şahıs iyelik ekinde, yuvarlak ünlülü bir sözcüğün orta hecesindeki yuvarlak ünlülerin daralmasıyla uyum bozulur: sonımıza “sonumuza” (9-14).

1.1.1.3.2.1.19. Orta Hecedeki Dar-Yuvarlak Ünlülerin Düz-Dar Ünlüye Dönüşmesiyle

Orta hecesi, dar-yuvarlak ünlülü olan bazı sözcüklerin ünlülerinin, yuvarlak ünlülü bir sözcüğe, düz-dar ünlüye dönüşerek eklenmesiyle düzlük-yuvarlaklık uyumu bozulur: Konişsam “konuşsam” (14-55).

1.1.1.3.2.1.20. Yabancı Sözcüklerdeki Ses Değişmeleriyle

Arapça ve Farsçadan alıntı sözcüklerle sık karşılaştığımız yöre ağzında, bu alıntı sözcüklerin bazen ünlülerinin değişmesiyle uyum bozulur: aşuḥ “aşık” (7-86), ḥıdud “hudut” (9-3).

1.1.1.4. Ünlü Değişmeleri

1.1.1.4.1. Kalın Ünlülerin İncelmesi

Ünlü incelmelerinin oluşumu çeşitli nedenlere bağlıdır. Gerileyici benzeştirme, ünlülerde incelmenin en önemli nedenidir. Sözcüklerin son heceleri, ince oldukları zaman kendilerinden önceki kalın ünlüleri benzeştirme yoluyla kalınlık-incelik uyumuna sokarlar. Efrasiyap Gemalmaz, bu durumu eski yazının özelliklerine de bağlar. Eski yazıda ünlüler; hareke ve “elif, vav, ye” harfleri aracılığıyla gösterilir. Fakat yazıyı kullananların bu harfleri kalın ünlü olarak algılaması ve harekeleri ise ince ünlülerle (e; i; ö / ü) göstermeleri Arapça sözcüklerin çoğunda, kalın ünlülerin yerine ince ünlülerin yer almasına neden olmuştur. Gemalmaz; alıntı sözcüklerin ilk harfleri ve ilk heceleri, kalın olduğu zaman daha çabuk incelmesini; eğer sözcük dar değilse ve son hecesinde kalın ünlü varsa incelmeyeceklerini ifade eder. Bünyesinde diş-dişeti ünsüzlerinden bir adet veya daha fazla sayıda bulunması ise kalın ünlülü sözcükleri ince sıraya katar (1995: 97-98). Zeynep Korkmaz; ünlü değişmelerini, belirli bir nedeninin olup olmamasına göre iki ayrı kısımda ele almıştır: Yanındaki ünlünün ya da komşu hecedeki ünlülerin etkisiyle değişenleri “umlaut”; başka bir ünlüye dönüşümünde belirli bir ses bilgisi nedeni bulunmayanları ise “ablaut” başlığıyla irdelemiştir (Korkmaz, 1956: 41-42).

a > e değişmesi:

Yaygın görülen bir değişim olmakla beraber oluşumu türlü nedenlere bağlıdır (Ercilasun, 2020: 83). Türkçe sözcüklerde ve yabancı dilden alıntı sözcüklerde de görülür. Dönüşüm sonucunda, benzeştirme veya uyum bozulması yaşanabilir (Gülensoy, 1988: 36).

1. Yabancı dillerden alıntı sözcüklerin birinci hecelerinde yer alan “ğ, ğ, h, h, h, k” harfleri a > e değişmesinin sebeplerinden biridir (Ercilasun, 2020: 83)⁴⁸: heber “haber” < Ar. haber (1-34), hekkısız “haksız” < Ar. hakk (4-86), hestelîh “hastalık” haste-lık > Far.+T.” (5-35), mehellesinde “mahallesinde” < Ar. mahalle (7-2).

2. Yöre ağızında, bazen “ç, r, s, ş, y, z” inceltici ünsüzlerin etkisiyle, sözcüklerdeki “a” seslerinin “a” dan “e” ye dönüştüğü görülürken bazen de inceltme etkisi olmayan bir ünlünün yanında da bu değişimle karşılaşılır (Ercilasun, 2020: 83): ahşeme “akşama” (5-22), salçe “salça” (13-13), tamam “tamam” (25-13), ağçe “ağaçla” (29-9).

3. Alıntı sözcüklerdeki “ayn” sesi “a”nın “e”ye dönüşmesine yol açar (Ercilasun, 2020: 83)⁴⁹: ‘eli “Ali” < Ar. ‘Āli” (4-47), ‘ecemsiz “acem” < Ar. ‘Acem (18-81).

4. “c, ç, r, s, ş, y, z” ünsüzleri ve “b, p, m, k, v, f” ünsüzleri; ses bilgisi işlevlerinin sonucunda, ara sıra ünlüleri etkileri altına alarak a > e değişimine neden olur (Korkmaz, 1956: 42)⁵⁰: direKTörler “traktörle” < Fr. tracteur (7-63), Kaynedihden “kaynadıktan” (8-24), burye “buraya” (9-2), Kader “kadar” (18-41), eyahÇi “ayakçı” (14-29), zeman “zaman” (14-82).

⁴⁸ krş. Gülensoy, T. (1988). s. 36’da cumeyi; Korkmaz, Z. (1956). s. 42’de ğaşcez; Ercilasun, A. B. (2020). s. 83’te heyir, hençel; Özçelik, S. (1997). s. 28’de rehmet, rehime.

⁴⁹ krş. Özçelik, S. (1997). s. 28’de vez’iyet, def’a; Ercilasun, A. B. (2020). s. 83’te esger, Eli; Gemalmaz, E. (1995). s. 99’da erse, eseb.

⁵⁰ krş. Korkmaz, Z. (1956). s. 42’de bir-keş (birkaç); Ercilasun, A. B. (2020). s. 83’te peremperçe; Özçelik, S. (1997). s. 29’da eses, neylon.

5. Alıntı sözcüklerde ve kimi Türkçe sözcüklerde benzeştirme nedeniyle görülür (Ercilasun, 2020: 83)⁵¹: mesele “meselâ” < Ar. meşelâ (1-48), bereber (12-34), ‘ecem “acem” < Ar. ‘Acem (18-83), rehmet “rahmet” < Ar. rahmet (18-38), esKere “askere” < Ar. ‘asker (7-72).

6. Dudak, diş, diş-dişeti ünsüzleri, dar veya geniş ünlülere bağlandığında a > e değişimi yaşanır. Bu durum daha çok alıntı sözcüklerde kendini gösterir (Gemalmaz, 1995:100)⁵²: ‘emîcem oğlunna “amcamın oğluyla” (25-25), makineynen “makine, makine” < İt. macchina (7-67), Kaden “kadar” < Ar. kadar (16-2), Kader “kadar” < Ar. kadar (18-41), hencer “hançer” < Ar. hancer (1-107).

7. Gırtlak ve art damak ünsüzlerinin ve dudak ve diş ünsüzlerinin komşuluğunda bulunan “a” ünlüleri incelmeye karşı koyarken bunun aksi durumlarla da karşılaşılır (Gemalmaz, 1995: 102): heci “hacı” (1-116), heķaret “hakaret” < Ar. haķāret (7-10), efğanistāda “Afganistan’da” (7-127), emerika “Amerika” (45-97).

a > á değişmesi:

Bu değişim, a > e dönüşümünün yarım kalmasıyla ortaya çıkar (Ercilasun, 2020: 84)⁵³: teráfda “tarafıta” (9-24), Kāze “kaza” < Ar. kaẓā’ (4-76), sahlámbaç “saklambaç” (45-100).

a > i değişimi:

İnceltici “y, ş” gibi ünsüzlerin inceltme etkisiyle oluşan bir değişimdir (Korkmaz, 1956: 42)⁵⁴: baḫiyim “bakayım” (26-54), saḫliyemem “saklayamam” (19-4), rastlámiyalım “rastlamayalım” (4-91), maişimiz “maaşımız” < Ar. ma‘āş (4-40)

a > ö değişmesi:

Metin dışı derlemelerden: söhöre Kāḫacāz “sahura kalkacağız” < Ar. saḫūr.

⁵¹ krş. Günşen, A. (2000). s. 41’de mezer “mezar”; Ercilasun, A. B. (2020). s. 83’te encem, vede; Özçelik, S. (1997). s. 29’da dermen, sermeye.

⁵² krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 100’de hetir, hesir.

⁵³ krş. Ercilasun, A. B. (2020). s. 84’te áziz, hâkim.

⁵⁴ krş. Gülensoy, T. (1988). s. 36’da mādinöz, kōperitif; Günşen, A. (2000). s. 41’de mayış “maaş”.

ı > i değişimi:

İlk, orta ve son hecelerde görülen iki ayrı nedene bağlı olarak ortaya çıkan bir dönüşümdür. “ı” ünlüsünün “i” ünlüsüne göre zayıf olması da ortaya çıkmasını sağlayan nedenlerden biridir (Ercilasun, 2020: 84):

1. c, ç, r, s, ş, y, z ünsüzlerinin inceltme etkisiyle oluşabilir (Ercilasun, 2020: 84): çalışmış⁵⁵ “çalışmışız” (14-16), dışardan “dışardan” (4-4), yaşlanmışız “yaşlanmışız” (4-58), yazmışsa “yazmışsa” (4-92).

2. TT ağzlarının doğu grubunda görülen sözcük sonundaki dar ünlülerin düzdar-ince ünlüye değişmesi, yöre ağzında da görülür. Bu dönüşüm, iç seslerde dahi varlığını gösterir (Olçay, 1995: 21; Ercilasun, 2020: 84-85)⁵⁵:

2.1. Sözcük köklerinde görülenler⁵⁶: altı yaşında “altı yaşında” (20-10), atmış “atmış” (4-33), Kırmızı “kırmızı” (16-9), baci “bacı” (30-7).

2.2. Belirtme durumu ekinde görülenler⁵⁷: yaşımı “yaşımı” (19-4), gapıyı “kapıyı” (11-6).

2.3. Yapım eklerinde görülenler: eyahÇi Karılaş “ayakçı karılar” (14-29), gapali “kapalı” (19-10).

2.4. Öğrenilen geçmiş zaman ekinde görülenler: tahmışlar “takmışlar” (16-14), almış “almış” (7-134), Kalmışım “kalmışım” (45-51), çoğalmış “çoğalmış” (21-163), almışım “almışım” (45-210).

2.5. Görülen geçmiş zaman ekinde görülenler: Kırıldı “kırıldı” (19-37), yapıdılar “yaptılar” (8-45), tahılırlardı “takılırlardı” (41-12), bırakmazdı “bırakmazdı” (41-46), başlardı “başlardı” (42-24), kaçTılar Kalmadı dağıldı “kaçtılar, kalmadı, dağıldı” (43-32), yaparlardı. şiveme tahılırlardı “yaparlardı, şiveme takılırlardı” (41-12).

⁵⁵ krş. Olçay, S. (1995). s. 21’de altı; Ercilasun, A. B. (2020). s. 84’te topladı.

⁵⁶ krş. Günay, T. (1978). s. 65’te kırmızı.

⁵⁷ krş. Günşen, A. (2000). s. 41’de hanımı.

2.6. İyelik eklerinde görülenler: rızası “rızası” (16-20), yaşımi “yaşımı” (19-4), parami “paramı” (13-7), ğaz yağı “gaz yağı” (46-19).

o > ö değişimi:

Pek fazla örneği olmayan bu dönüşüm, inceltici ünsüzler ve benzeştirme etkisiyle ortaya çıkar (Ercilasun, 2020: 85)⁵⁸: söhbet “sohbet” < Ar. şuhbet (7-102).

o > ó değişimi:

Daha çok, şimdiki zaman ekinde görülen ve “y” ünsüzünün etkisiyle ortaya çıkan bu dönüşüm, bir geçiş aşamasıdır (Ercilasun, 2020: 85)⁵⁹: oynuyórdıh “oynuyorduk” (16-39), öldürüyóler “öldürüyorlar” (13-27), óynerdileř “oynardılar” (14-35).

u > ó değişimi:

u > ö değişiminin yarım kalmasıyla ortaya çıkar: móhebbet “muhabbet” (7-102).

u > ö değişimi:

Metin dışı derlemelerden: söhöre Kaḥacāz “sahura kalkacağız” < Ar. saḥūr.

u > ü değişimi:

Örnekleri az görülen, inceltici ünsüzlerin etkisiyle oluşan bir değişimdir (Sağır, 2002: 1-7)⁶⁰: üşaḥları “uşakları” (36-147), hüžür “huzur” (21-110)

u > ú değişimi:

u > ü değişiminin yarım kalmasıyla ortaya çıkar: hökmű “hükmü” (7-120), óḥudúm “okudum” (16-3).

⁵⁸ krş. Gökçür, E. (2012). s. 85'te oynıyaḥ; Ercilasun, A. B. (2020). s. 85'te söybet.

⁵⁹ krş. Ercilasun, A. B. (2020). s. 85'te yayór, diyór.

⁶⁰ krş. Günay, T. (1978). s. 65'te ótúz; krş. Günşen, A. (2000). s. 41'de hücum “hücum”; Ercilasun, A. B. (2020). s. 85'te Yüsüf, hüdüt.

1.1.1.4.2.İnce Ünlülerin Kalınlaşması

e > a değişmesi:

Ünlülerin kalınlaşmasında, en sık görülen dönüşümdür. Bu durum, ünlülerin ve ünsüzlerin çeşitli etkileriyle ortaya çıkar (Ercilasun, 2020: 85):

1. İlk, orta ve son hecede görülen bu durum; benzeştirme nedeniyle oluşabilir (Ercilasun, 2020: 85-86)⁶¹: barambar “beraber” (14-39), avara “avare” (1-33).

2. “h, ğ, v” gibi bazı ünsüzlerin kalınlaştırma etkisiyle görülebilir (Ercilasun, 2020: 86)⁶²: avrad “avrat” < Ar. avret (1-170), görah görecah “görelim, göreceğiz” (21-179)

3. Mastar ekinde bulunan gırtlak sesi hırıltılı “h” nın da kalınlaştırıcı etkisi, kendinden önce gelen ünlüleri, dil benzeştirmesi kuralının dışına çıkarak kalınlaştırır (Korkmaz, 1977: 58): demah “demek” (18-40).

e > á değişmesi:

e > a dönüşümünün yarım kalması nedeniyle oluşur (Ercilasun, 2020: 86)⁶³: gelecáh “gelecek” (7-88), ğardášlerimlen “kardeşlerimle” (8-10), sená “sana” (1-131), bená “bana” (1-132), bıráhmadi “bırakmadı” (8-5).

i > ı değişmesi:

İlk, orta ve son hecelerde karşılaşılan bu durum en çok benzeştirme yoluyla ortaya çıkar (Ercilasun, 2020: 87)⁶⁴: muhacır “muhacir” (7-5), ihtıyarladı “ihtiyarladı” (7-90), bilíyēm “biliyorum” (3-23), ‘arıfsın “arıfsın” (7-146), pılavı “pilavı” (6-7), gelın (gelin” (35-90), getirirdih “getirirdik” (36-32), yemmin edderem “yemin ederim” (36-137).

⁶¹ krş. Olcay, S. (1995). s. samaver, halva; Özçelik, S. (1997). s. 31’de şahana; Ercilasun, A. B. (2020). s. 86’da amanat, hacat.

⁶² krş. Korkmaz, Z. (1956). s. 46’da mandil; Ercilasun, A. B. (2020). s. 86’da havas, növat; Özçelik, S. (1997). s. 31’de avrad.

⁶³ krş. Günşen, A. (2000). s. 41’de ev áldi; Ercilasun, A. B. (2020). s. 86’da lalá (lale).

⁶⁴ krş. Gülensoy, T. (1988). s. 37’de acamı “acemi”; Gökçür, E. (2012). s. 89’da anıdan “aniden”; Ercilasun, A. B. (2020). s. 87’de nağıl.

i > í değişimi:

İyelik eklerinde daha sık görülen bir dönüşümdür. İnce ünlülerle görülen bu değişimle, en çok ‘l, r, m, z’ ünsüzlerinin komşuluğunda karşılaşılır (Özçelik, 1997: 31)⁶⁵: gidebılırdı ‘‘gidebilirdi’’ (1-55), geçebılırılı? ‘‘geçebilir miyiz?’’ (7-158), dönebılmemiz ‘‘dönebilmemiz’’ (18-67), keserılı ‘‘keseriz’’ (14-49), çekdılı ‘‘çektik’’ (14-79), vemişılı ‘‘vermişiz’’ (16-22), mesleğim ‘‘mesleğim’’ (7-36), devletimi ‘‘devletimi’’ (4-17), bılmerem ‘‘bilmem’’ (36-139), şımdidir ‘‘şımdidir’’ (36-131), şeydeydım askerılı ‘‘şeydeydim, askerlik’’ (38-21).

i > a değişimi:

Ünlülerin benzeştirme özelliği ile ‘‘h, ħ’’ ünsüzlerinin kalınlaştırma ve genişletme etkisiyle oluşur (Ercilasun, 2020: 94)⁶⁶: vallaha ‘‘vallahi’’ (5-6). Metin dışı derlemelerden: saĥaplari.

ö > o değişimi:

Diş ünsüzlerinin yer aldığı sözcüklerde ‘‘ö’’ ünlüsü kalınlaşarak ‘‘o’’ ya döner (Gemalmaz, 1995: 104)⁶⁷: kıl ‘‘göl’’ (1-80), nobetçi ‘‘nöbetçi’’ (7-9), tıraşTor ‘‘traktör’’ (9-16).

ü > u değişimi:

Benzeştirme veya eski biçimlerin korunumu ile ortaya çıkar (Ercilasun, 2020: 88)⁶⁸: nüfus idi ‘‘nüfustu’’ Ar. nüfus (30-52).

ü > ú değişimi:

Bu değişim daha çok diş ünsüzleri ve damak ünsüzlerinin komşuluğunda oluşur: üzerinde ‘‘üzerinde’’ (7-43), vücuduma ‘‘vücaduma’’ (7-134) yüz ‘‘yüz’’ (4-40), üzerine ‘‘üzerine’’ (8-24), üstüne ‘‘üstüne’’ (13-43), sılálemiz ‘‘sülalemiz’’ (2-5), dörtlül ‘‘dörtlök, mani’’ (4-28), núfuS ‘‘nüfus’’ (1-71), dört dötlül ‘‘dört dörtlök’’ (46-

⁶⁵ krş. Özçelik, S. (1997). s. 31’de demír, dilim; Ercilasun, A. B. (2020). s. 87’de geldiğ.

⁶⁶ krş. Ercilasun, A. B. (2020). s. 94’te saĥap.

⁶⁷ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 104’te akümlator, asbicator; Günay, T. (1978). s. 67’ nóbat.

⁶⁸ krş. Günay, T. (1978). s. 67’de uzum; Ercilasun, A. B. (2020). s. 88’de üca (yüce), muşdağ.

21) üstüne “üstüne” (3-43), cümlemizle “cümlemizle” (18-28), büyüdüğ “büyüdük” (20-39), türkiye hükümetine “Türkiye hükümetine” (25-29).

1.1.1.4.3. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması

i > ü değişimi:

İlk hecelerde daha sık karşılaşılan bu değişimin oluşumunda, dudak ünsüzlerinin etkisi vardır (Ercilasun, 2020: 88-89)⁶⁹. Yöre ağzında duyulan neyçün, içün, için gibi yuvarlaklaşmaların aslı şuna dayanır; “için” sebep edatı uç + isim kökünün vasıta (instrumental) biçimidir: uç-u-n.

ET’deki bu kullanımının BT’ye uçun biçiminde girdikten sonra zamanla üçün, içün biçimine dönüşmüştür. Ardından Os. T.nin son devrelerinde günümüzdeki “için” biçimini almıştır (Ergin, 2004: 370). Eski biçimlerin korunduğu bu değişimle yöre ağzında da karşılaşılır: içün “için” (9-7). Metin dışı derlemelerden: neyçündü? “niçindi?”.

i > i̇ değişimi:

i > ü değişiminin yarım kalmasıyla ortaya çıkan bir değişimdir⁷⁰: için “için”(30-24), Pisikletlen “bisikletle” (7-67).

a > o değişimi:

Bu değişim, dudak ve diş-dudak ünsüzleri ile yuvarlak ünlülerin etkisinin yanında benzeştirme yoluyla da oluşur (Ercilasun, 2020: 89)⁷¹: toyuğ “tavuk” (1-144).

a > â değişimi:

a > o değişiminin tamamlanmadığı durumlarda ortaya çıkan bu değişimin yöre ağzındaki örnekleri, daha çok “b, m, v” ünsüzlerinin komşuluğunda kendini

⁶⁹ krş. Günşen, A. (2000). s. 45’te mevlüd “mevlid”; Ercilasun, A. B. (2020). s. 89’da bülmirem; Sağır, M. (1995). s. 58’de üçün.

⁷⁰ krş. Ercilasun, A. B. (2020). s. 89’da bilene.

⁷¹ krş. Sağır, M. (1995). s. 56’da pilov; Gülensoy, T. (1988). s. 38’de popaz “papaz”.

gösterir⁷²: sāvururdīh “savururduk” (7-40), ārtah “artık” (45-123), bāmbaşkaydı “bambaşkaydı” (40-17).

a > u değişimi:

Yuvarlak ünlülerin benzeşme etkisi ve düzleşmeyi önlemesi nedeniyle oluşan bir değişimdir (Sağır, 1995: 56)⁷³: oruya “oraya” (30-70).

Yöre ağzında görülen bir örneğinde dudak ünsüzlerinin etkisi görülür: umutlar geleceğ buhara Kālīr, buhara Kālīr “umutlar gelecek bahara kalır, bahara kalır” (7-150).

ı > u değişimi:

Dönüşüm, dudak seslerinin komşuluklarında görülür (Gülensoy, 1988: 39). “ı” ünlüsünü, damak ünsüzleri, diş-dişeti ve dudak ünsüzleriyle beraber düz ünlüler yuvarlaklaştırır (Gemalmaz, 1995: 109)⁷⁴. Düzlük-yuvarlaklık uyumunun dışında kalan eklerde karşılaşılan bu durum, gerçekte Kıpçak Türkçesindeki yuvarlak biçimlerin devamıdır. Kimi örneklerde, dudak ünsüzlerinin yuvarlaklaştırmayı ya da düzleşmeyi engellemesi söz konusudur. Dudak ünsüzlerinin etkisiyle oluşan dönüşmeler, birinci hecede daha sık görülür. Bu durum, bazen benzeştirme nedeniyle bazen ise eski biçimlerin korunması yoluyla kendini gösterir (Ercilasun, 2020: 88)⁷⁵. Yöre ağzındaki örnekleri azdır: yaḥundur “yakındır” (7-68), aṣuḥnan “aşıkla” (7-86), aṣuḡa (7-92).

ı > i değişimi:

Dudak ünsüzlerinin etkisiyle oluşan bir değişimdir: unutmüşim “unutmuşum” (9-26), bīrahıp “bırakıp” (7-23).

⁷² krş. Günay, T. (1978). s. 71’de ç’âmur;

⁷³ krş. Gülensoy, T. (1988). s. 38’de burdu “burda”.

⁷⁴ krş. Sağır, M. (1995). s. 57’de artuḡ; Gemalmaz, E. (1995). s. 109’da yangun, zuggum; Gülensoy, T. (1988). s. 39’da çavış, çamır.

⁷⁵ krş. Günşen, A. (2000). s. 45’te buçaḡ “bıçak”; Ercilasun, A. B. (2020). s. 88’de vardur, başum, ḡirtina.

Arka damak ünsüzlerinin komşuluğunda ortaya çıkan örnekler de vardır: hıdudler “hudutlar” (9-3), çöcîhlarına “çocuklarına” (9-41), çöğî “çoğu” (12-29), kuyın “koyun” (13-4).

1.1.1.4.4. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

ö > e değişimi:

Ercilasun; bu değişimi, “e” ünlüsünün benzeştirme, “y” ünsüzünün daraltma etkilerine bağlarken daha çok sözcüklerin oluşumu sırasındaki kaynaşmayla ilgili olduğunu da belirtir (2020: 92): eyle “öyle” (41-17).

ö > ê değişimi:

Böyle, şöyle ve öyle sözcüklerindeki değişim; Gemalmaz’a göre, “gerileyici benzeştirme etkisiyle ortaya çıkar (1995: 107) ⁷⁶: êyle “öyle” (1-149), bëyle “böyle” (9-37), bële “böyle” (47-159), êle “öyle” (46-29).

ö > ê değişimi:

“e” ünlüsünün benzeştirme, “y, ş” ünsüzlerinin daraltma etkileri ve en çok da sözcüklerin oluşumu sırasında görülen kaynaşmayla ilgilidir (Ercilasun, 2020: 92; Sağır, 1995: 59): êretmeni “öğretmeni” (13-1), êyleydi “öyleydi” (16-12), êle “öyle” (17-20), êyle “öyle” (7-29), sêyle “söyle” (13-15), şöfêrlük “şoförlük” (1-3), bëyle “böyle” (1-14).

ü > î değişimi:

İnceltici ünsüzler ve ünlüler oluşumunda etkilidir. Son hecelerde karşılaşılan bazı örnekleri, yöre ağzında görülen sözcüklerin son seslerini daraltma eğilimiyle ilişkili gibidir. Daha çok, diş ve diş-damak ünsüzlerinin komşuluğunda görülen bu değişim; Doğu grubu ağızlarında olduğu gibi yöre ağzında da sözcük sonlarında görülen, son ünlünün “i” leşme eğilimi ve yuvarlak ünlülerin etkisiyle görülür: köprîsîni̇ “köprüsünü” (7-93), küyînden “köyünden” (8-47), böyüyîp “büyüyüp” (16-20), görüşıyûruz “görüşüyoruz” (26-24).

⁷⁶ Krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 107’de bële, êvle; Ercilasun, A.B. (2020). s. 92’de êle, bële.

u > e değişimi:

Metin dışı derlemelerden: Konuşer “konuşur”.

u > ı değişimi:

Diş, diş-dudak ve dudak ünsüzleri komşuluğunda görülen örneklerin yanında, sözcüğün eski biçiminin korunduğu örnekler de vardır (Günay, 1978: 72). Öncelikle, alıntı sözcüklerde ve dudak ünsüzlerinin yanında görülmesi dikkat çekicidir (Korkmaz, 1977: 63)⁷⁷: miteber “muteber” Ar. mu‘teber (26-51), mıhtar “muhtar” < Ar. muhtār (13-19), havlısini “havlusunu” (37-54).

u > i değişimi:

Yöre ağzında görülen, sözcük sonlarındaki “i” leşme eğilimi, değişimin nedenlerinden biridir. “n, y, r, m, l” ünsüzlerinin inceltme etkisi ve benzeştirme nedeniyle de ortaya çıkar (Sağır, 1995: 60)⁷⁸: doğmişih “doğmuşuz” (5-10), suyunir “soyunur” (16-27), keledoşi “keledoşu” (8-24), Konışmasam “konuşmasam” (14-56). Metin dışı derlemelerden: gönişsin “konuşsun”.

“u > i” değişimi görülen geçmiş zaman ekinde de “i” leşme eğiliminin etkisiyle görülebilir (Ercilasun, 2020: 90)⁷⁹: nèce oldi “nice oldu” (1-34), guruldi “kuruldu” (4-78), davuldi “davuldu” (8-53), Konuşurdi “konuşurdu” (25-27), geç oldi “geç oldu” (1-85), yorulurdi “yorulurdu” (42-24), iyi oldi “iyi oldu” (26-45).

ü > ı değişimi:

Belirli etmenlere bağlanmayan bu değişimin yöre ağzındaki örnekleri, ön damak ünsüzlerinin komşuluğundadır (Günay, 1978: 72)⁸⁰: teşekır ederim “teşekkür ederim” (13-32). Metin dışı derlemelerden: teşekıl ederim “teşekkür ederim”.

⁷⁷ krş. Korkmaz, Z. (1977). s. mıhdar “muhtar”.

⁷⁸ krş. Sağır, M. (1995). s. 60’da durdu mi?, oni, çabık; Günay, T. (1978). s. 72’de nimera; Ercilasun, A. B. (2020). s. 90’da topi, bozdi.

⁷⁹ krş. Ercilasun, A. B. (2020). s. 90’da olurmuş, soriyersin, yumır.

⁸⁰ krş. Günay, T. (1978). s. 72’de sizil- “süzül-”.

ü > i değişimi:

Yöre ağzında görülen “i” leşme eğilimi, sadece ekleri değil kök ve gövdeleri de etkisi altına alabilir (Ercilasun, 2020: 90). Bu durumla ilgili örnekler var olduğu gibi “y, m, s, n” ünsüzlerinin de inceltme etkisinde ortaya çıkan örnekler de görülür (Sağır, 1995: 60). Benzeştirmeye dayalı veya eski biçimin korunduğu örnekler görülmekle beraber, dudak ünsüzlerinin komşuluğunda dahi düzleşen örnekler vardır (Ercilasun, 2020: 90)⁸¹: öldürdiler “öldürdüler” (21-20), günī “günü” (3-21).

1.1.1.4.5. Geniş Ünlülerin Daralması

a > ı değişimi:

Ön damak ünsüzlerinin komşuluğunda görülen (Korkmaz, 1977: 59) bu değişimin oluşumunda, “y” ünsüzünün inceltme ve daraltma etkisi de vardır (Sağır, 1995: 60)⁸²: sallıyeçaḥ “sallayacak” (14-72), çihmiyesēn “çıkımayasın” (14-62), onleri ine bili külbaş “onleri anne biliyor külbaş” (21-10), ḡaynınem “kaynana” (14-74), ḡaynı^{nı} “kaynana” (14-75).

Bazı örneklerde ise diş ünsüzlerinin etkisi görülür: buḡarsaḥlarından “bağırsakları” (33-35), alarā “alırlar” (30-13), ine “anne” (21-10), mızırkenin “mazrakanın” (44-1).

a > i değişimi:

“y” ünsüzünün inceltme etkisiyle ortaya çıkan bu değişimde, benzeştirme ve “ş” ünsüzünün de etkisi görülür (Ercilasun, 2020: 92)⁸³: baḡıyım “bakayım” (26-54), maiş “maaş” (21-158).

⁸¹ krş. Sağır, M. (1995). s. 60’da gūndi, yüzine; Ercilasun, A. B.. (2020). s. 90’da götürim, yürüdi, ötüri, kün mi, sürjir, bilbil, bitün, miselman, kendizine < kendi-özüne.

⁸² krş. Korkmaz, Z. (1977). s. 59’da ızıcıḥ “azıcık”; Ercilasun, A. B. (2020). s. 92’de mandıyı, satmıya.

⁸³ krş. Gülensoy, T. (1988). s. 37’de ḳopiritif “kooperatif”; Ercilasun, A. B. (2020). s. 92’de maiş, buriye.

a > ă deęiřimi:

Örnekleri azdır. İnceltici ünsüzlerin inceltme etkisiyle görülür. Dönüşümün ara evresi olduğu için birkaç örnekte “ı” veya “a” ünlüsünün yerine kullanıldığı görülür: bağışlarlar “bağışlarlar” (16-46), alaşa “alışa” (4-59).

a >   değişimi:

Bu değişimin oluşumu, yöre ağzında gör len “i” leşme eğilimiyle sözc k sonundaki ünl n n “i” ye ve yumuşak ę sesinin “y” ye dönmesiyle “c, y” ünsüzlerinin inceltme etkisine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır: alac yım “kalacağım” (13-29), alh liy h “alkalıyoruz” (29-18).

e >   değişimi:

“y” üns z n n inceltme etkisinin yanında bu üns z n d şmesiyle ortaya çıkan örnekler de vardır. Değişim, daha çok d ş ve damak-d ş üns zlerinin komşuluğundadır (Ercilasun, 2020: 92-93): patat S “patates” (13-13), tomat S “domates” (13-14), ęaz t  “gazete” < İt. gazetta (31-24), ę n “genç” (45-80).

T rk dilinin tarihinde kapalı e “ ” ile yazılan sözc klerin yazılışı, kimi zaman bu sesin yerine “i” sesinin de kullanılması nedeniyle birlik g stermez (Semedli, 2009: 522-532). Y re ağzında,  zg n biçimlerin korunduğu örneklerle de kaşılaşılır (Ercilasun, 2020: 92-93)⁸⁴: n   decem “ne edeceğim” (14-55), d mek “demek” (1-13), y meKler “yemekler” (5-27).

e > i değişimi:

İnceltici üns zlerin etkisi görül r. “y, n” üns zleri burada da inceltme  zelliğiyle e > i dönüş m ne yol açar (Ercilasun, 2020: 92-93)⁸⁵: yidek “yedik” (36-142), inik “inek” (44-29).

⁸⁴ krş. Ercilasun, A. B. (2020). s. 92’de  l,  liyir.

⁸⁵ krş. G lseren, C. (2000). s. 62’de şiye “şeye”; G lensoy, T. (1988). s. 37’de imin “emin”; Ercilasun, A. B. (2020). s. 92’de deviye, hamliymiş.

Bir örnekte ise son seste “y” sesinin türemesi ile e > i dönüşümü görülür: neni “nene” (11-3).

e > i değişimi:

Türk dilinin tarihinde, kapalı e “è” ve i sesleri, kimi zaman birbirlerinin yerine kullanılmışlardır. Yöre ağzında, eski biçimlerin korunduğu è > i değişimi örnekleri de vardır (Kocaoğlu, 2003: 266-281)⁸⁶: yimeK de (8-21).

e > e^ü değişimi:

Örnekleri çok az görülen bu değişimin, benzeştirme etkisinin yarım kalması ile oluştuğu görülür: önümüze^ü “önümüze” (7-144), söyle^üyeceğim “söyleyeceğim” (13-24).

e > ü değişimi:

Konuşma anında, kaynak kişinin en az çaba kanunu etkisi ile hızlı konuşması bu değişimi doğurur⁸⁷: töküm “dökeyim” (14-55), söylüyim “söyleyeyim” (39-11).

u > i değişimi:

Bu dönüşüm; yöre ağzında görülen “i” leşme eğiliminin yanında, son hecelerdeki daraltma eğiliminin yuvarlak ünlülü sözcüklerde “ı” dan yana da olduğunu akla getirir. İkinci hecelerde daha sık görülür: Konişim? “konuşayım mı?” (25-1), doğdın “doğdun” (25-4).

Değişim ilk hecede de kendini gösterir: mıstafa “Mustafa” (25-27).

o > u değişimi:

Türkçede, ilk hecenin ardından “o” ünlüsünün olmaması veya benzeştirme nedeniyle oluşan (Ercilasun, 2020: 93) bu değişim; “l, m, n, v” ünsüzlerinin etkisiyle

⁸⁶ krş. Kocaoğlu, T. (2003). s. 266-281’de ni, nè “ne”.

⁸⁷ krş. Günşen, A. (2000). s. 44’te küşüye “köşeye”.

de gerçekleşmektedir (Sağır, 1995: 61-61)⁸⁸: milyon “milyon” < Fr. million (12-19), kunuya “konuya” (12-23), ununcu “onuncu” (12-35).

ö > ü değişimi:

Türkçede, ilk hecelerden sonra “ö” ünlüsünün olmaması veya benzeştirme yoluyla ortaya çıkan bir değişimdir (Ercilasun, 2020: 93)⁸⁹: küynek “gömlek” (17-18).

ö > ö değişimi:

İnceltici ünsüzler ve benzeştirme etkisiyle daralmanın yarım kalmasıyla oluşur: dördlüh “dörtlük” (16-15), öğretmen “öğretmen” (19-50), köydedir “köydedir” (42-8), sözlerin “sözlerin” (1-124).

1.1.1.4.6.Dar Ünlülerin Genişlemesi

i > a değişmesi:

Orta hecelerde karşılaşılan bu değişim, “h” ünsüzünün kalınlaştırma ve genişletme özelliği ve diş eti ünsüzlerinin etkisiyle ortaya çıkabilir (Sağır, 1995: 63)⁹⁰: vallaha “vallahi” (5-6). Metin dışı derlemelerden: sahapları.

ı > a değişmesi:

Örneği az olan bu dönüşümde daha çok ünsüzlerin etkisi vardır. Bu değişim; benzeştirme, “h, h, h, ğ” ünsüzlerinin genişletme özelliğiyle birlikte, diş veya dudak ünsüzleri etkisiyle ortaya çıkar (Sağır, 1995: 62)⁹¹: çağırınca “çağırınca” (1-170).

Yöre ağızında, eski biçimlerin korunmasıyla ortaya çıkan örnekler de vardır: Kalmışam “kalmışım” (18-33).

⁸⁸ krş. Sağır, M. (1995). s. 61-62’de unun, bumba, umuz; Ercilasun, A. B. (2020). s. 93’te urman.

⁸⁹ krş. Ercilasun, A. B. (2020). s. 93’te düman.

⁹⁰ krş. Korkmaz, Z. (1977). s. 61’de vallaha; Sağır, M. (1995). s. 63’te cahalı; Gülensoy, T. (1988). s. 37’de taħan “tahin”; Ercilasun, A. B. (2020). s. 94’te sahap, hedaya.

⁹¹ krş. Sağır, M. (1995). s. 62’de tapanmaħ, yaħan- “yıkan-”; Günşen, A. (2000). s. 43’te aħar “aħır”; Ercilasun, A. B. (2020). s. 94’te baħanca<bakınca.

i > e değişimi:

“i > e” değişiminin oluşumunun birkaç nedeni vardır (Ercilasun, 2020: 93):

1. Kimi alıntı sözcüklerin ilk hecelerinin genişlemesiyle karşılaşılır (Gülseren, 2000: 63)⁹²: hekâye “hikaye” < Ar. hikâye (21-19).

2. İlerleyici ve gerileyici benzeştirme etkisiyle de ortaya çıkabilir (Ercilasun, 2020: 94)⁹³: gedersên “gidersin” (7-71), belke “belki” (1-84).

i > ê değişimi:

Oluşumunda çeşitli etkenler vardır. Bu değişimin, en çok “h” ünsüzünün komşuluğunda gerçekleştiği görülür (Sağır, 1995: 63-64):

1. Daha çok alıntı sözcüklerde karşılaşılan bu değişim; diş, diş eti ve damak ünsüzlerinin komşuluğundadır (Sağır, 1995: 63)⁹⁴: hekâye “hikâye” Ar. hikâye (39-5).

2. Gerileyici benzeştirme nedeniyle oluşan örnekleri de vardır (Ercilasun, 2020: 94)⁹⁵: gèdende (41-8).

3. Türk diline ait tarihî metinlerde kapalı e “ê” ve “i” seslerinin birbirlerinin yerine kullanılması bu bağlamda bir belirsizlik doğurur (Kocaoğlu, 2003: 266-281). Yöre ağızında da kimi zaman eski biçimin korunmasıyla açıklanan i > ê değişimi örnekleri de görülür (Korkmaz, 1977: 60)⁹⁶: yênmiş “inmiş” (21-89), eşitsinler “ışitsinler” (39-44).

ü > ö değişimi:

Birinci hecesinde, dudak ünsüzü ile dar yuvarlak ünlü olan sözcüklerde, dar ünlülerin genişlediği görülür (Gemalmaz, 1995: 114-115)⁹⁷. Bu değişim, çoğunlukla

⁹² krş. Gülseren, C. (2000). s. 63'te ehtiyaç “ihtiyaç”; Ercilasun, A. B. (2020). s. 93'te zehin.

⁹³ krş. Olcay, S. (1995). s. 26'da hekmet, belet; Ercilasun, A. B. (2020). s. 94'te değel, belkem.

⁹⁴ krş. Ercilasun, A. B. (2020). s. 93'te hêç; Sağır, M. (1995). s. 63'de êhdimal, şekayet.

⁹⁵ krş. Olcay, S. (1995). s. 26'da hekmet, belet; Ercilasun, A. B. (2020). s. 94'te değel, belkem.

⁹⁶ krş. Korkmaz, Z. (1977). s. 60'da vèr, èl; Ercilasun, A. B. (2020). s. 94'te gèymiş, èyce.

⁹⁷ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 114-115'de möhör, mömin.

küçük ve büyük sözcüklerinde görülür: böyütmüş “büyütmüş” (20-15), böyümüşüm “büyümüşüm” (20-14), KöçüK “küçük” (20-20).

ü > ö değişimi:

ü > ö değişiminin yarım kalmasıyla ortaya çıkar: böyüK “büyük” (16-22), böyüklerimiz böyütü’irdi “büyüklerimiz büyütüyordu” (16-20).

1.1.1.5. Ünlü Düşmesi

Yöre ağızında ünlü düşmesi genellikle “en az çaba kanunu” nedeniyle görülür. Konuşmacının bu eğilimi nedeniyle birçok ünlü düşerken bazı ünlüler ise ya düşme aşamasına geçer ya da kısa bir söylenişe sahip olur (Aydın, 2011: 1-6). Bu durumun nedenleri şöyle açıklanabilir:

1.1.1.5.1. Sözcük Kökündeki Ünlü Düşmeleri

Orta hecedeki vurgunun zayıflığı nedeniyle ünlüler düşebilir ve düşen ünlünün yerine “y” ünsüzü gelebilir (Gemalmaz, 1995: 142) Bu durumun örnekleri daha çok alıntı sözcüklerde görülür (Günşen, 2000: 47-48)⁹⁸: hekkaten “hakikaten” < Ar. haķıķaten” (1-125), daKķa “dakika” < Ar. daķıķa (11-12), hekketen “hakikaten” < Ar. haķıķaten” (1-108).

İki ünlünün bir sözcükte yan yana gelmesiyle ortaya çıkan “ikiz ünlü” (diftong) olayı Türkçede yoktur (Ergin, 2004: 64). İç sesinde çift ünlü bulunan alıntı sözcüklerden bazen biri düşer (Korkmaz, 1963: 65)⁹⁹: sirtli “Siirtli” (4-73).

Türkçede iki ünlü yan yana kullanılmaz. İki ünlünün yan yana bulunduğu alıntı sözcüklerdeki konuşma güçlüğü aşımak amacıyla, en az çaba kanunu etkisiyle, “i” ünlüsü düşerken ünsüz türemesiyle ortaya çıkan yarı ünlü “y” ünsüzü “i” ünlüsünü karşılar: ‘aylenin “ailenin” < Ar. ‘aile (12-31), ayleler “aileler” < Ar. ‘aile (20-30).

⁹⁸ krş. Günşen, A. (2000). s. 48’de daġġa; Ercilasun, A. B. (2020). s. 95’te aydür, hemle; Gemalmaz, E. (1995). s. 142’ de mejdiye, eşgere.

⁹⁹ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 143’de mejma < mecmua.

1.1.1.5.2. Sözcüklere Getirilen Yapım ve Çekim Eklerinde

Sözcüklere eklenen isim çekim eklerinde, kaynak kişinin, konuşmayı kolaylaştırma amacıyla, hızlı konuşma eğilimi göstermesiyle daha çok düz-dar ünlülerde düşme görülür. Bu durum daha çok “y” ünsüzünün yanında bulunan “i” ünlüsü üzerindedir. “y” ünsüzü ile yan yana kullanılan “i” ünlüsü, iki “i” gibi söylendiğinden “i” ünlüsü düşer (Ercilasun, 2020: 97).

Yarı ünlü, akıcı, sızıcı ve patlayıcı ünsüzlerin arasındaki ünlüler düşebilir (Gülensoy, 1988: 41)¹⁰⁰: ordan “oradan” (1-77), burda “burada” (1-64).

Sözcük köklerinde ve isim çekim eki almış bir sözcüğün orta hecesinde, vurgu bulunmadığında, çoğunlukla düz-dar ünlülerde düşme görülür (Boz, 2002: 48)¹⁰¹: birni (21-48), hediye “hediye” (28-81).

Yöre ağzında, ÖT’den farklı olarak, bazen bir sözcükte görülen yönelme eklerinin düşmesi nedeniyle iyelik durumu eki, sözcükteki yönelme anlamına da vurgu yaparak, sözcükten düşen “-e” yönelme durum ekinin sözcükte bulunması gereken biçimine bürünerek “e” ünlüsüne dönüşür: önen gelen “önüne gelen” (7-143).

Fiillerin kök ve gövdelerine eklenen şimdiki zaman ekleri orta heceyi vurgusuzlaştırarak kök ve gövdelerin ardından gelen düz-dar ünlülerin düşmesine neden olur (Ercilasun, 2020: 96): alyurum, gelyurum “alıyorum, geliyorum” (13-17), baıyurum “bakıyorum” (42-30), alyörüz “alıyoruz” (33-34), gelyör “geliyor” (12-5), bılyörüm “biliyorum” (13-20).

1.1.1.6. Düşme Aşamasındaki Ünlüler

Yöre ağzında görülen örnekleri arasında, en az çaba kanunu etkisiyle söyleniş çabukluğuna bağlı olarak düşme aşamasında olan ünlüler de görülür: bur^aya “buraya” (1-53), sertleşⁱyo “sertleşiyor” (26-78).

¹⁰⁰ krş. Gülensoy, T. (1988). s. 41’de nerden, ordan.

¹⁰¹ krş. Boz, E. (2002). s. birsi, dagga.

1.1.1.7.Ünlü Birleşmesi

Ünlü ile biten bir sözcüğün, ünlü ile başlayan bir başka sözcükle kaynaşma yoluyla bir sözcükmüş gibi söylenmesine “ünlü birleşmesi” denir. Bu durum, “yen_ismi”, “saç_uzun < saçı uzun” gibi geçici örneklerden ayırdır. Bu örneklerde ilk sözcüğün son ünlüsü düşmüştür. Ünlü birleşmesi ise kaynaşma ve kalıplaşma yoluyla yaşanan bir ekleşmedir (Ercilasun, 2020: 98)¹⁰²: nêdisen, nêreye “ne ediyorsun (ne yapıyorsun?), nereye” (33-11). Metin dışı derlemelerden: neyçün “niçin”.

1.1.1.8.Ünlü Türemesi

Önseste akıcı-sızıcı ünsüzlerden birinin yer aldığı sözcükler, başlarına öntüreme yoluyla bir ünlü alır. Bu durum, Türkçe sözcüklerin belirli ünsüzleri almaması kuralı nedeniyle görülmekle beraber geçmişten bugüne bazı sözcüklerdeki ilk ünlülerin düşmesiyle de ortaya çıkar. Böylece, kurala uymayan yapılar kurala uydurulur (Korkmaz: 1963: 65)¹⁰³: ıruslar “Ruslar” (7-18), urūs “Rus” (7-7).

Çift ünlüyle biten alıntı sözcüklerin kimilerinde türeme yaşanır (Gemalmaz, 1995: 145)¹⁰⁴: teyîP çalırdı “teyp çalıyordu” < İng. tape (20-25), medihlendin “medihlendin (öviündün)” < Ar. medḥ (7-139).

Çift ünsüzün yan yana bulunduğu alıntı sözcüklerde bu ünsüzlerin arasında bir ünlü türer (Gemalmaz, 1995: 145)¹⁰⁵: firansada “Fransa’da” (1-91), dıreKTörler ekêrîḥ. he dıreKTörnen “traktörle ekiyoruz, traktörle” (7-63), tıraḥTordur “traktördür” Fr. tracteur (9-13).

yalınız (7-89) örneğindeki türemede ise eski biçimin korunduğu görülür (Ercilasun, 2020: 97).

1.1.1.9. İkiz Ünlüler

Boğumlanma sırasındaki nefes baskısı aynı olan çift ünlüye ikiz ünlü denir (Korkmaz, 2019: 159). Türkçede ikiz ünlü yoktur. İkiz ünlünün Türkçe bir sözcükte

¹⁰² krş. Ercilasun, A. B. (2020). s. 98’de neder, neçün.

¹⁰³ krş. Korkmaz, Z. (1956). s. 52’de urba, ırmızan; Gemalmaz, E. (1995). s. 143’de urum, urup; Olcay, S. (1995). s. 24’te uruba, urub.

¹⁰⁴ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 145’te şeyîḥ.

¹⁰⁵ krş. Gül, M. (2016). s. 66’da firansızlar; Gemalmaz, E. (1995). s. 145’te tıraḥdor, biryantên.

görülmesi için iki ünlü arasındaki bir ünsüzün düşmesi gerekir: hâKıKı11zı “hakkınızı” (14-86), onain “onların” (14-47).

1.1.2. Ünsüzler

1.1.2.1. Ünsüzlerin Boğumlanma ve Oluşumları

Araştırma alanı kapsamında derlenen verilerden yola çıkılarak belirlenmiş ünsüzler ve bu ünsüzlerin değişkelerindeki boğumlanma ve oluşum aşağıda açıkladığımız biçimdedir:

ḡ:

b-m arası bir sestir. Yöre ağızında daha çok “men” sözcüğünün asıl yapısıyla günümüzdeki kullanımı “ben” arasında bir geçişi gösteririr: (Gülensoy, 1988: 45): ḡen “ben” (7-92), ḡennēⁿ “benimle” (7-114), ḡennen “benimle” (7-115), ḡenim “benim” (19-45), ḡenim “benim” (19-49), ḡızım “bizim” (4-10), ḡinnem “bilmem” (1-222), ḡindirmiyîḡ “bindirmiyoruz” (44-37), ḡenim “benim” (19-49).

ḡ:

b-v arası bir ünsüzdür. Ercilasun; yarı sızıcı olan bu ünsüz için, b-v seslerinin arası bir ses verdiğini ve sızıcılaşma yönündeki bu sesin ünsüz değişiminin bir ara evresi olduğunu belirtir. DLT’de b-v arası ses geçişini sağlayan “w” nin (ew, saw), bu sesle aynı olduğunu ya da benzer bir ses olduğunu da ayrıca aktarır (2020: 101-102): ḡeriḡti “vermişti” (14-70), eḡi de “evi de” (21-30). saḡan (45-180) Kabağında (30-80).

ḡ:

c-j arası “c” dir. Ercilasun bu ses için, “ḡ” ünsüzü gibi ünsüz dönüşümünde, sızıcılaşmanın yarım kalmasıyla arada kalan bir ünsüz olduğunu belirtir (2020: 101): ḡile “çile” (19-9), ḡöḡuḡların “çocukların” (5-11), sallıyeḡaḡ “sallayacak” (14-74), neḡe “nice” (21-2). ḡile “çile” (19-9), görüḡü “görücü” (22-6), öḡreneḡen “öḡreneceksin” (22-4).

ḡ:

Yarı ötümlü c-ḡ arası bu ses patlaklığını yitirmiş “ḡ” ünsüzüdür (Gülensoy, Buran, 1992: 13). Boğumlanma noktası, katı-patlamalı-ötümlü diḡeti ünsüzü “c” ile başlayıp, katı-patlamalı-ötümsüz diḡeti ünsüzü “ḡ” ile biten bir ünsüzdür (Sağır, 1995:

76): eyahÇi Karılar “ayakçı karılar” (14-29), saÇ “saç” (1-23), farsÇa “Farsça” (1-92), neÇe “nice” (1-223), Çocuğlarımı “çocuklarımı” (4-17), ÇiftÇilihdī “çiftçilik” (7-3), nobetÇi “nöbetçi” (7-9).

đ:

Kalın ünlülerle birlikte kullanılan ince (palatal) “d” sesidir (Karahan, Ay; 2022: 25). Turgut Günay; bu ünsüzün ön boğumlanmalı, kalın ünlülerle beraber hece kuran bir “d” ünsüzü (1978: 15) olduğunu belirtir. Metinlerde yalnızca bir örneğiyle karşılaşılmiştir: davşan “tavşan” (1-81).

F:

f-v arası geçişi sağlayan ara evrede kalmış bir sestir. Tuncer Gülensoy ve Ahmet Buran; bu ünsüzü “f-v arası, yarı ötümlü f ünsüzü” (1992: 13) biçiminde tanımlar. Yöre ağzındaki örnekleri azdır: çiFt “çift” (7-21), ÇüFTnen “çiftle” (7-59), eFennım “efendim” (9-9), eFeⁿdım “efendim” (9-12), Fallah “Vallahi” (29-60), Far “var” (29-56). Yalnızca bir örnekte “p” ünsüzünün yerini aldığı görülür: Feynir “peynir” (34-40)

Í:

Kalın ünlülerle beraber kullanılan ince (palatal) “l” sesidir (Karahan, Ay; 2022: 25). Turgut Günay; bu sesin ön boğumlanmalı, kalın veya yarı kalın ünlülerle birlikte hece kuran bir “l” ünsüzü olduğunu (1978: 16) söyler. Zeynep Korkmaz; kalın ünlülerle birleşen bu sesin, kendi boğumlanma noktasının ikişer boğumlanma önünde olduğunu belirtir (1977: XV): selām olsun (1-79), Íále “lale” (1-148), kerbelāya (1-105), meselā (12-8), silāh “silah” (4-32), evlādım “evladım” (7-111), Íayılh “layık” (1-139), belālardan “belalardan” (4-32), Íafıynā “lafıyla” (20-26), Íavaş “lavaş” (29-61), Íokanta “lokanta” (30-42), Íavaşlari “lavaşları” (30-80), selām ‘alekim, ‘alekime selām “selamün aleyküm, aleyküm selam” (35-49).

P:

Zeynep Korkmaz ve Tuncer Gülensoy; bu ünsüzün patlamasını yitirdiği için “b” sesine yakın işitilen emplosif “p” sesi (Korkmaz, 1956: VII; Gülensoy, 1988: XIX) olduğunu belirtir. Ali Akar; b-p seslerinin arasında, yarı ötümlü bir ünsüz olduğunu (2004: 68); Mukim Sağır, boğumlanma noktası, katı-patlamalı-ötümlü çift dudak ünsüzü “b” ve katı-patlamalı-ötümsüz çift dudak ünsüzü “p” ile art arda gelen, “p” den çok “b” ye kayan bir ünsüz olduğunu belirtir (1995: 76): KõnuP “konup” (1-

16), oluP “olup” (1-124), muḥacır gelîPler “muḥacır gelmişler” < Ar. muḥācīr (7-5), teyyîP “Tayyip” (7-84), yolîP ekîP “yolup ekip” (7-100), Paşına “başına” (14-55).

ṛ:

Titrekliği uzatılarak söylenen “ṛ” ünsüzüdür (Karahana ve Ay, 2022: 26). Konuşma sırasında söylenilenin vurgulanması nedeniyle “ṛ” ünsüzünün titrekliği uzar: Küṛṣīnnīdīr “Küresinlidir” (13-6), urūs “Rus” (7-7), Ḳurūd “kurut” (17-3).

ṛ:

Titrekliği azaltılarak söylenen “ṛ” ünsüzüdür (Karahana ve Ay, 2022: 26): küṛṣīnnīdīr “Küresinlidir” (1-3), beraber “beraber” (1-11), yaḥTīlār “yaktılar” (16-9).

ś:

Kalın ünlülerle beraber kullanılan ince (palatal) “s” sesidir (Karahana, Ay; 2022: 26). Zeynep Korkmaz, kalın ünlülerle birleşen ancak kendi boğumlanma noktasının ikişer boğumlanma daha önünde boğumlanan bir ünsüz olduğunu belirtir (1977: XV): ḥekkśīz “haksız” < ḥakk “(4-81), śo śo, śuyda “so so, suda” (13-36).

S:

“s” ve “z” seslerinin arasında, yarı ötümlü bir “s” ünsüzüdür (Karahana ve Ay, 2022: 26): meSelā “mesela” (21-19), Söylerdi “söylerdi” (21-18).

T:

Patlaklığını kaybetmiş yarı ötümlü bir ünsüzdür. Zeynep Korkmaz; bu sesin patlamasız emplasif “t” (1956: VII) olduğunu; Turgut Günay, bu sesin katı, patlayıcı, yarı ötümlü ve t-d arası bir ünsüz (Günay, 1978: 16) olduğunu belirtir. Ahmet Caferoğlu; “t” ve “d” seslerinin arasında, daha çok “d” ye kayan bir ünsüz olduğunu söyler (Caferoğlu, XXVII): yaḥTīlār “yaktılar” (16-9), adeTler “adetler” (16-19), abdesT mabdesT “abdest mabdest” (41-11).

ṽ:

Çift dudak “v” olan bu sesin Sabri Özcan San; yarı ünlü “v” sesi olduğunu ve normal “v” ünsüzünün, yuvarlak ünlülerin ve dudak ünlülerinin yanında çift dudaksılaşmasından oluştuğunu belirtir (San, 1990: 142): ṽana “Van’a” (1-61), ṽellah “vallah” (2-4), sāvururdīḥ “savururduk” (7-40).

1.1.2.1.1. “g” Ünsüzü ve Çeşitleri

ÖT’de ön, orta ve art damakta da boğumlanabilen “g” ünsüzünün yanına aldığı ünlünün etkisiyle damaktaki yeri değişir (Coşkun, 2002: 0-0):

ğ:

Kalın ünlülü sözcüklerde söylenen ince (palatal) “g” sesidir (Karahana, Ay; 2022: 26). Turgut Günay; ön boğumlanmalı “g” ünsüzü olarak tanımladığı bu sesin, kalın veya yarı-kalın ünlülerle hece kuran bir ünsüz olduğunu söyler (1978: 15). Zeynep Korkmaz; kalın ünlülerle birleşen, kendi boğumlanma noktasının ikişer boğumlanma daha önünde boğumlanan bir ünsüz olduğunu belirtir (1977: XV): Ahmet Günşen; fonetik nedenlerin kalınlaştırdığı ünlülerle hece kuran, kendi boğumlanma noktasının ikişer boğumlanma daha önünde boğumlanan ince (palatal) bir ünsüz olduğunu söyler (2000: 54): ğinde “künde (beze)” (6-13), ğirdeneKnen açarılı “kindirekle (merdaneyle) açarız” (6-13), ğavurun “gâvur” Far. gebr (21-178), ğamış “camız” < Ar. cāmūs (47-29), dezġahnan “tezgahla” (31-11), rüzġarlara “rüzgarlara” (7-152), ğırırđi “kırıyordu” (7-48).

ğ:

Ötümlü, sızıcı, orta damak ünsüzüdür (Yıldırım, 2019: 64). Yumuşak g “ğ” ve “y” seslerinin arasında olan bu ses yöre ağzında yumuşak g sesinin yerine kullanılır (Gül, 2016: 32): eKmeġi “ekmeġi” (6-7), düġününü (8-52), geldiġini (10-11).

ğ:

Art damakta boğumlanan yumuşak g sesidir. Yöre ağzındaki kullanımında Türkçedeki kullanımının aksine hiçbir zaman “y” sesine kaymaz. AT’de olduğu gibi vurgulu bir biçimde boğumlanır: duġdum (5-4), uğraşiyām “uğraşıyorum” (45-36), şöförlüġe (43-1).

ğ:

Dip damaktan çıkarılan bir ünsüzdür (Karahana, Ay; 2022: 26). Turgut Günay, bu ünsüz için yazı dilimizde damaġın ön kısmında boğumlanan yumuşak g “ğ” ünsüzünün art damaġa kaymasıyla meydana gelen hırıltılı bir ses olduğunu belirtir (1978: 77): yağ tökirim “yaġ döküyorum” (17-4), tereyāġı yohdır “tereyaġı yoktur” (17-4), tıġda yapmışem “tıġda yapmışım” (19-42).

ğ:

Turgut Günay, artdamaklı “g” ünsüzü olan bu sesin ince veya yarı-kalın ünlülerle hece kurduğunu (1978: 15); Ahmet Caferoğlu, bu ünlünün g ve yumuşak ğ ünsüzlerinin arasında, dilin ortasındaki sert damağa dokunması yoluyla boğumlandığını ve özellikle sözcük başlarında bulunup “a” ünlüsünden önce kullanıldığını (1945: XVI); Ömer Asım Aksoy Arapçadaki (ġ) gayın sesine benzediğini (1946: 7); Efrasiyap Gemalmaz, daha çok kalın ünlülülü sözcüklerde görülen ötümlü artdamak ünsüzü olduğunu (1995: 148) belirtir: aşîğ “aşık” (7-83), Kırsâğını “kuşağını” (7-93), ğapiya “kapıya” (7-98), ğalmadı ğayrı “gayrı (7-121), ğabristan “kabristan” (7-122), ğalemlen cızmışsen “kalemle çizmişsin” (19-34), ğızetme “kızartma” (14-14).

1.1.2.1.2. “h” Ünsüzü ve Çeşitleri

h:

Ömer Asım Aksoy; bu ünsüzün Arapçadaki (ح) ha sesi gibi “boğazın daha gerisinden, boğaz kısılarak söylenen bir ünsüz” olduğunu belirtir (1946: 7). Saadettin Özçelik; bu ünsüzü alıntı sözcüklerde karşılaşılan ötümlü bir gırtlak ünsüzü (1997: 42) biçiminde tanımlar: ħasımı “hasımı” < Ar. ħaşm (7-148), ħezreti “hazreti” < Ar. ħazret (7-160), maħlede “mahallede” < Ar. maħalle (8-2), maħlesidir “mahallesidir” (8-5), ħeyvan “hayvan” < Ar. ħayvān (8-17), ħıdud “hudut” < Ar. ħudūd (9-3).

ħ:

Boğazın derinliğinde boğumlanan ötümsüz, sızıcı bu sesin (Sağır, 1995: 78) Efrasiyap Gemalmaz; “hece başlarında nispeten ötümlü, hece sonlarında ise ötümsüz” (Gemalmaz, 1995: 149) olduğunu; Muharrem Ergin, “hafif bir hırıltı ile oluşan art damak ünsüzü” (2004: 44) olduğunu; Ahmet Bican Ercilasun; “hırıltılı, sızıcı ve ötümsüz bir arka damak ünsüzü” olduğunu (2002: 100); Turgut Günay, “ötümlü, hırıltılı h ünsüzü” olduğunu (1978: 15); Ömer Asım Aksoy Arapça ve Farsçadaki noktalı “h” (ح) sesine benzeterek sızıcı boğaz seslerinden olduğunu (1946: 7); Saadettin Özçelik, AT’nin etkisiyle Türkçe sözcüklerdeki “k” ünsüzünün değişimiyle gerçekleşen sızıcı, hırıltılı, arka damak ünsüzü olduğunu ve ayrıca alıntı sözcüklerde de görüldüğünü (1997: 43) belirtir: ħamır “hamur” (14-73), keserîħ “keseriz” (14-49), çekdîħ “çektik” (14-79), vèrmişîħ “vermişiz” (16-22), geldîħ “geldik” (1-52), dönerîħ

“döneriz” (18-69), bılmırdıh ki “bilmiyorduk ki” (16-20), askerlîhde “askerlikte” (43-6).

h:

Ahmet Bican Ercilasun; bu sesin hırıltılı, sızıcı ve ötümsüz ön damak ünsüzü olduğunu ve bir çeşit Arapçadaki hırıltılı “h” sesinin incesi olan ünsüzün, öteki ön damak ünsüzlerinden hafif bir “y” sesinin duyulmasıyla ayrıldığını (2002: 100) söyler. Selahattin Olcay; bu ünsüzü Ercilasun gibi tanımlarken, ünsüzü karşılamak için “h” yi işaret olarak kullanmış ve transkripsiyon işareti olarak “yh” biçiminin de kullanılabileceğini (1995: 29) söylemiştir: heyrdır “hayırdır” (11-6), sallemirih “sallamıyoruz” (14-72), bıraħirdih “bırakıyorduk” (16-29), terk etmiyih “terk etmiyoruz” (18-34), geçiniyih “geçiniyoruz” (18-77), sürdürüyih “sürdürüyoruz” (18-80), ğılıyih “kılıyoruz” (19-53), hiç “hiç” (2-20), yihiyirih “yıkıyoruz” (3-33), Katirih, tökürih “katıyoruz, döküyoruz” (5-24), çalışmışih biçmişih “çalışmışız, biçmişiz” (8-11), ediyih (35-9), çekirih (35-10), güdürih, yarma ü güdiyih, Tuz çekiyih “öğütüyoruz, yarma öğütüyoruz, tuz çekiyoruz” (35-23).

1.1.2.1.3. “k” Ünsüzü ve Çeşitleri

ÖT’ de, “g” sesi gibi ön, orta ve art damakta da boğumlanabilen “k” ünsüzü, yanındaki ünlünün etkisiyle damaktaki yerini alır (Coşkun, 2002: 0-0):

k:

Kalın ünlülü sözcüklerde söylenen ince k sesidir. Turgut Günay; bu sesin kalın veya yarı-kalın ünlülerle hece kuran, ön-boğumlanmalı “k” ünsüzü (1978: 15) olduğunu belirtir: bekardi “bekardı” (5-16), kázımbaşa meħellesinde “Kazımpaşa Mahallesi’nde” (7-2), teşekır “teşekkür” (13-32), kırdenek “kindirek” (17-8), hekāye “hikāye” < Ar. hikāye (21-19).

k:

Kalın ve şiddetli okunan dip damak “k” sesidir. Dilin dip kısmı damağa vurularak çıkarılan bu ünsüz, arapçadaki “kaf” sesinin Türkçedeki karşılığıdır (Özek: 7): hekkaten “hakikaten” (1-125), lakabımız “lakabımız” (9-1), olarak “olarak” (9-20).

K:

Yarı ötümlü k-g arası bu ses, ince ünlülü sözcüklerle kullanılır. Zeynep Korkmaz, patlamasını yitirdiği için “g” ünsüzüne yakın bir ön damak “k” sesi (1956:

VI) olduğunu söyler: Kendi “kendi” (19-46), küçüK “küçük” (29-11), esKi (45-50), Keynata “kayınbaba” (30-20).

Ꞑ:

Yarı ötümlü “k” olan bu sesi, Zeynep Korkmaz; patlamasız bir art damak “k” sesi (1956: VI) olarak tanımlar. Bu ses, kalın ünlülü sözcüklerle kullanılır: Ꞑundağın “kundağın” (13-7), Ꞑadın “kadın” (13-26), Ꞑurban “kurban” (13-28), ꞐarágündüzlüSü “Karagündüzlüsü” (14-4), Ꞑargış édiler “kargış ediyorlar” (14-43), Ꞑuresinni “Küresinli” (43-21).

ꞑ:

Kalın ünlülerle kullanılan, katı, patlamalı, ötümsüz arka damakta boğumlanan bir ünsüzdür (Sağır, 1995: 13): ꞑuyın “koyun” (13-4), okula “okula” (18-39), başꞑa “başka” (4-5), ꞑadâr “kadar” (14-53), başꞑa ꞑaynanam “başka, kaynanam” (44-12), ꞑurtular “biter” (36-77), okıla ortaokıl “okula, ortaokula” (38-7), halk “halk” (9-17), aklıma ꞑunuyu “aklıma, konuyu” (10-16), ꞑomutanlarım “komutanlarım” (41-15), ꞑonu “konu” (41-16), hêꞑaye “hikâye” (44-19) kıyma (44-5).

1.1.2.2.Ünsüz Değişimleri

1.1.2.2.1.Ötümlüleşme

ç > c değişimi:

ÖT’ de “ç” sesi ile başlayan kimi sözcüklerin yöre ağzında “c” ile başlatıldığı görülür (Gemalmaz, 1995: 165)¹⁰⁶: çizmişsen “çizmişsin” (19-34), cileyi “çileyi” Fr. çille (19-48).

ç > Ç değişimi:

Sözcükte yer alan ünlü ve ünsüz değişimleriyle ç > Ç değişimi ortaya çıkar: nobetÇi “nöbetçi” (7-9), ÇiftÇiliK “çiftçilik” (7-38), KısꞐanÇTi “kıskançtı” (19-51).

f > F değişimi:

Bu değişim, “f” ünsüzünün yarı ötümlüleşmesiyle ortaya çıkar: çiFt “çift” (7-21), eFennım “efendim” (9-9).

¹⁰⁶ krş. Gemalmaz, E. (1995) s. 165’de cingen, culfa.

k > ğ değişimi:

Anadolu ağızlarının tümünde sözcük başında görülen bir değişimdir. Yöre ağzında AT’de olduğu gibi yaygındır (Ergin, 2004: 89) (Kartallıoğlu ve Yıldırım, 2007: 180)¹⁰⁷: ğalmadı “kalmadı” (7-120), ğabristan “kabristan” (7-122), ğuřęanā, ğāP “kuřāne, kap” < Tr. kuş + Far. hāne (8-33), ğonaĥ “konuk” (36-42), ğanaĥ “konuk” (37-42), ğapiya “kapıya” (7-98), ğalmadı “kalmadı” (7-120), ğabristan “kabristan” (7-122), ıngo ğaP “inko kap” (8-33), namaz ğılmişem “namaz kılmişım” (14-12), ğınā yaĥārdīĥ “kına yakardık” (14-35), ğaĥıplar “kalkmışlar” (14-36), ğoru “koru” (14-40).

k > g değişimi:

AT etkisi altındaki yöre ağzında “k” sesinin bazen tmlleşerek “g” ünsüzüne dönüştüğü görülür: ehmeg “ekmek” (14-14), ymeg memeg “yemek memek” (39-63), eymeg “ekmek” (47-18), ymeg “yemek” (21-153), reg “rek” (45-120).

-k- > -g- değişimi:

Yöre ağzında, iki ünlünün arasında bulunan süreksiz ünsüzler, sızıcılaşabilir (Gemalmaz, 1995: 187)¹⁰⁸. Yazı dilinde olmayan bu özellik aslında eski biçimin devamıdır (Ercilasun, 2002: 117): beşigimdir “beşiğimdir” (13-28).

-k- > -g- değişimi:

k > g değişimi hece başında iki ünlü arasında bulunmadığı zaman da olabilir: esgiden “eskiden” (9-2).

k > K değişimi:

ÇiftçiliK “iftilik” (7-38), esKerlīĥde “askerlikte” (7-73).

k > K değişimi:

Kadın “kadın” (13-26), Kızler “kızlar” (30-2), Kabil “kalıp” (30-56), Kliyiile, Klidiler “kuyuluyorlar, kuyuluyordular” (30-49).

¹⁰⁷ krş. Kartallıoğlu, Y. ve Yıldırım H. (2007). s. 180’de kadın > ğadın.

¹⁰⁸ krş. Ercilasun, A. B. (2002). s. 117’de egri, Gemalmaz, E. (1995). s. 187’de eger.

p > b değişimi:

Yöre ağızında sözcük başlarında, sözcük içlerinde ve sonlarında “p” ünsüzünün yerini “b” sesine bıraktığı görülür (Ercilasun, 2002: 109)¹⁰⁹: bağlayıb “bağlayıp” (1-79), çiçeklenib “çiçeklenip” (1-81), yiyib “yiyip” (1-87).

Hece başındaki “-b-” ünsüzü ÖT’den farklı olarak Arapçadaki biçimini bir örnekte korur (Gemalmaz, 1995: 171)¹¹⁰: mıtbaḥ “mutfak” < Ar. maṭbaḥ (14-73).

p > P değişimi:

gelıPleṣ “gelmişler” (1-50), münasıP “münasip” (1-51), ne yaPdim? “ne yaptım?” (25-8).

s > z değişimi:

zebze “sebze” (5-24), tezbēḥ etmişēm “tespiḥ etmişim” < Ar. tesbīḥ (14-13), herkez “herkes” (21-164).

t > d değişimi:

Bu dönüşümün Türk dilinin tarihinde değişken olduğu görülür. ET’de, “d” ünsüzü sözcük başında olmaz. BT’ de ise “d” ünsüzü baştadır. ET’deki “t” ünsüzleri, Os. T. den sonra, kimi zaman TT’de yeniden “t ünsüzüne dönüşmüştür (Ergin, 2004: 91). Yöre ağızında görülen t > d değişimi, AT’de görülen t > d değişimi ile benzer özellikler taşır. En sık rastlanan t > d değişimi, sözcük başında görülenidir (Ercilasun, 2020: 108): daşlamağa “taşlamaya” (7-108), daşlıyacağız “taşlaycağız” (7-112), gétđi “gitti” (14-20), atđım gétđi “attım gitti” (19-36), nuḥud “nohut” < Fr. noḥūd (17-4).

1.1.2.2.2. Ötümsüzleşme

b > p değişimi:

Yöre ağızında “b” ünsüzlerinin bazen ötümsüzleşerek “p” biçiminde kullanıldığı görülür (Gemalmaz, 1995: 175-176)¹¹¹: po pankada “bu bankada” (14-66). Metin dışı derlemelerden: lempe “lamba”.

¹⁰⁹ krş. Ercilasun, A.B. (2002). s. 109’da baha; Gemalmaz, E. (1995). s. 167’de batlıcan; s. 170’de tesbi.

¹¹⁰ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 171’de mıtbaḥ.

¹¹¹ krş. Kartallıoğlu, Y. ve Yıldırım, H. (2007). s. 182’de bütün > pütün; Gemalmaz, E. (1995). s. 176’da püse, piçaḥ.

b > P değişimi:

Yöre ağzında, b > p ötümsüzleşmesinin yarım kalmasıyla “b” ünsüzünün yerini yarı tonlu “P” sesine bıraktığı örneklerle de karşılaşılır: Pu Pirilerini “bu birilerini” (14-66).

c > ç değişimi:

“c” ünsüzü bazen ötümsüzleşerek yerini “ç” sesine bırakır. ET’ deki “+çi” biçiminde kullanılan isimden isim yapım ekinin, yöre ağzında asıl biçimi “+çi” ile kullanıldığı da görülür (Gemalmaz, 1995: 175-177)¹¹²: yolçi etdiñ “yolcu ettik” (8-58), yardımçi ol “yardımcı ol” (8-40).

c > Ç değişimi:

Yöre ağzında, c > ç ötümlüleşmesinin yarım kalmasıyla “c” sesinin yerini yarı tonlu “Ç” ünsüzüne bıraktığı örnekler de görülür: neÇe “nice” (1-223).

d > t değişimi:

ET’ de, “d” ünsüzü sözcük başında bulunmazdı. BT’de ise “d” ünsüzü ET’nin aksine “d” ünsüzünden yanadır. ET’deki kimi “t” ünsüzlerinin de Os. T. nin ardından TT’de yeniden “t” ünsüzüne dönüştüğü görülür. AT’de ise değişim “t” den yanadır (Ergin, 2004: 91). Yöre ağzında, AT’de olduğu gibi “d” sesinin yerine bazen yazı dilinden farklı bir biçimde, özgün yapısının korunarak “t” ünsüzünün kullanıldığı görülür (Gemalmaz, 1995: 175)¹¹³: tüşmişih “düşmüşüz” (14-13), tökiyih “döküyoruz” (3-33), tiKdiler “diktiler” (8-46).

g > k değişimi:

Sözcük başında ET ve BT arasında görülür (Ergin, 2004). ET. Sözcük başı “k” sesleri AT’de ve TT’de olduğu gibi “g” ünsüzüne dönüşmüştür. Yöre ağzında, ET’de ve AT’de olduğu gibi, yazı dilinden farklı olarak, “g” ünsüzünün yerine kimi zaman eski biçimini koruyarak “k” ünsüzünün kullanıldığı görülür (Gemalmaz, 1995: 174)¹¹⁴: köynek “gömlek” (1-24), kimin “gibi” (44-13), küynek “gömlek” (17-18).

¹¹² krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 177’de yolçuluğ.

¹¹³ krş. Kartallıoğlu, Y. ve Yıldırım H. (2007). s. 180’de kuzu > guzu; Gemalmaz, E. (1995). s. 175’te tükân.

¹¹⁴ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 176’da küderi, kişe.

ğ > K değişimi:

KaraçTan “garajdan” < Fr. garage (27-4).

v > F değişimi:

Fallah “Vallahi” (29-60), Far “var” (29-56).

z > S değişimi:

z > s değişiminin tamamlanmamasıyla ortaya çıkar: Söylendi (21-18), meSela “mesela” (21-19), patatèS “patates” (13-13), tomatèS “domates” (13-14).

1.1.2.2.3. Sızıcılaşma

b > v değişimi:

ET’de sözcük başında “v” bulunmazken BT’de kimi sözcüklerin başında “v” ünsüzü bulunur. EAT’de ise “b” ve “v” ünsüzlerinin kullanımında birlik yoktur. Yöre ağzında ise b > v değişimi çok azdır (Ergin, 2004: 84): şorva “çorba” < Fr. şürbā (35-3), vidona “bidona” < Fr. bidon (40-5).

ç > ş değişimi:

Yöre ağzında, örnekleri az olmakla beraber sözcük başında, ortasında ve sonunda “ç” sesi “ş” sesine dönüşerek hece sonunda sızıcılaşır (Gemalmaz, 1995: 182)¹¹⁵: üş gün “üş gün” (7-52), bışmişim, arpa bişdih “biçmişim, arpa biçtik” (8-12), genşsız “gençsiniz” (14-58).

-k > -h değişimi:

ET ve BT’de de görülen bir değişimdir. Art damak “k” ünsüzü, sözcük sonunda sızıcılaşarak AT’de olduğu gibi hırıltılı “h” ünsüzüne dönüşür (Ergin, 2004: 89)¹¹⁶: merah “merak” (1-6), yuvarlah “yuvarlak” (36-35).

-k > -ğ değişimi:

k ünsüzü, yöre ağzında sızıcılaşarak yumuşak g “ğ” ünsüzüne dönüşebilir (Gemalmaz, 1995: 180): yoğ “yok” (21-10).

¹¹⁵ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 182’de suş, üş.

¹¹⁶ krş. Ergin, M. (2004). s. 89’da ayak > ayağ; Gemalmaz, E. (1995). s. 180’de oh, ehlah.

-k > -h değişimi:

k > h değişimi yöre ağzında AT'deki gibi sözcük içinde de görülür (Kartallıoğlu ve Yıldırım, 2007: 181)¹¹⁷: faḥat “fakat” (1-151), toḥuduh “dokuduk” (31-20).

-k > -h' değişimi:

Sözcük sonunda ve hece sonunda ince ünlülerle kullanılan “k” ünsüzü, ince ünlülerle kullanılan hırıltılı “h” ünsüzüne dönüşerek sızıcılaşabilir (Gemalmaz, 1995: 181)¹¹⁸: etdih “ettik” (8-58), ÇiftÇilihdī “çiftçiliktir” (7-3), gītdih “gittik” (15-5), gididih “gidiyorduk” (30-1) .

-k > -h değişimi:

Sözcük sonunda ve hece sonunda ince ünlülerle kullanılan ön damak “k” ünsüzü sızıcılaşırken genellikle ince ünlülerle kullanılan “h” ünsüzüne dönüşmez. Kalın ünlülerle kullanılan “h” ünsüzüne dönüşür (Gemalmaz, 1995: 181): geldih “geldik” (4-12,13), terzilih “terzilik” (40-11), giderdih “giderdik” (45-138), òrenirdih “öğrenirdik” (45-130), çekerdih biçerdih “çekerdik, biçerdik” (45-161), getirirdih “getirirdik” (45-165), getirirdih götürürdüh, suyunu dökerdih “getirirdik, götürürdük, suyunu dökerdik” (36-53).

k > h değişimi:

Yöre ağzında sözcük sonunda yer alan “k” ünsüzlerinin bazen değişerek “h” ünsüzü biçiminde kullanıldığı görülür (Günay, 1978: 89): beş érkeh “beş erkek” (14-19), yémeh yiyirem “yemek yiyiyorum” (14-13).

k > ğ değişimi:

Yöre ağzında ön damak patlayıcı ünsüzünde iki ünlü arasındayken sızıcılaşma görülür (Gemalmaz, 1995: 184): nağıl “nakil” < Ar. nakl (21-18).

k > ğ değişimi:

Yöre ağzında art damak patlayıcı ünsüzünde k > ğ sızıcılaşması görülür (Gemalmaz, 1995: 184)¹¹⁹: yoğ (21-10).

¹¹⁷ krş. Kartallıoğlu, Y. ve Yıldırım, H. (2007). s. yakın > yaxın; Gemalmaz, E. (1995). s. 180'de eḥlah; Ergin, M. (2004). s. 89'da çıkan > çıhan.

¹¹⁸ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 181'de beyhmez.

¹¹⁹ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 184'te loğanta.

c > j değişimi:

Alıntı sözcüklerde görülen bu değişim, bir ünlü ile bir ünsüzün arasında ortaya çıkar: üjret “ücret” < Ar. ucret (45-289), mejburdur “mecburdur” < Ar. mecbūr (28-87).

ġ > ħ değişimi:

ħırtlağına “gırtlağına” (21-161).

t > z değişimi:

Yabancı dilden alıntı bir sözcükte görülen bu değişimde, sözcüğün alındığı dildeki sesiyle kullanıldığı görülür: kâğız “kâğıt” < Far. kâğaz (3-24).

1.1.2.2.4. Süreksizleşme

j > c değişimi:

Yöre ağızında “j” ünsüzünün iki ünlü arasında alıntı bir sözcükte süreksizleştiği görülür (Gemalmaz, 1995: 188)¹²⁰: picama “pijama” Fr. pyjma (19-16).

v > b değişimi:

ET’de sözcük başlarında “v” ünsüzü yoktur (Ergin, 1995: 84). Yöre ağızında v > b değişimi çok az görülür: ħamır işi bar “hamur işi var” (14-73).

1.1.2.2.5. Ünsüzlerde Genizli Olma ve Genizliliğini Yitirme

m > n değişimi:

Daha çok sözcük içinde görülen bir değişimdir. ÖT’de ünsüz benzeşmesi yoluyla pembe, şimdi vb. sözcüklerde genizlileşme görülür. m > n ünsüzlerinin değişimi AT’de tamamlanmamıştır (Rezaei, 2018: 59-75): şindiki “şimdiki” (17-18), nēcimek “mercimek” (44-8).

Yöre ağızında eski biçimlerin korunarak kullanıldığı da görülür (Ersoylu, 2000: 97-104)¹²¹: indi “şimdi” (14-76), ğunşuya “komşuya” (16-32).

¹²⁰ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 188’de acorli.

¹²¹ krş. Rezaei, M. (2018). s. 59-75’te ambar~anbar, komşu~qomşu.

η > n değişimi:

Nazal n ünsüzü, yöre ağzında düşer ya da “n” sesine dönüşür: bene “bana” (44-41), sene “sana” (1-203).

η > y değişimi:

Nazal n ünsüzü yöre ağzında “y” sesine de dönüşebilir: göylünü (7-138).

1.1.2.2.6. Akıcılaşma

b > m değişimi:

Ercilasun; oluşumunu, iç seste bulunan nazal n “η” ve “n” ünsüzlerinin genizsi etkisine bağlar (2002: 116)¹²²: men “ben” (14-42), mena “bana” (1-99), mennen “benimle” (1-146).

g > y değişimi:

buyún (45-266)

k > y değişimi:

meytebe gètmemişim “mektebe gitmedim” (26-7). köpey möpeyiniz “köpek möpeğiniz” (21-56), köpeylerī “köpekleri” (21-57).

1.1.2.2.7. Yöredeki Diğer Ünsüz Değişiklikleri

ğ > v değişimi:

Metin dışı derlemelerden: bızav “buzağı”.

k > t değişimi:

tolustrol “kolesterol” Fr. cholestérol (21-170).

n > l değişimi:

Türkçedeki üç nazal ünsüzden biri olan “n” nin genizsi özelliğini (Ergin, 2004: 48) yitirmesi n > l değişimine neden olur (Gemalmaz, 1995: 179)¹²³: laylon “nylon” (28-28).

¹²² krş. Ercilasun, A. B. (2002). s. 116’da maña.

¹²³ krş. Sağır, M. (1995). s. 91’de deliğanni “delikanlı”; Gemalmaz, E. (1995). s. 179’da emliyet.

r > n değişimi:

Az rastlanılan bu değişim, “r” ünsüzü ile biten sözcüklerde görülür: üçe Kaden öhudúm “üçe kadar okudum” (16-2).

ř > s değişimi:

Alıntı bir sözcükte görülen bu ses değişiminde, sözcüğün alındığı dilde kullanılan biçimindeki gibi kullanıldığı görülür: çarsıdan “çarşıdan” < Far. çār + sū (34-34).

v > y değişimi:

toyulđ “tavuk” (1-144).

v > h değişimi:

dohollen “davulla” < Ar. şabl (14-35).

y > g değişimi:

gine “yine” (9-3).

v > v̇ değişimi:

sāvururdıh “savururduk” (7-40), v̇allahi “vallahi” (9-234), v̇ursun “vursun” (14-58).

s > ř değişimi:

şünniyıh “sünniyiz” (7-35), yúz şene “yüz sene” (25-6).

z > ř değişimi:

camıřlarla “camız” Ar. cāmūs (39-19).

c > ğ değişimi:

ġamiř “camız” Ar. cāmūs (47-28).

1.1.2.2.8. Ünsüz Benzeştirmeleri

Bir sözcükte, yan yana ya da aralı bir biçimde bulunan seslerin, boğumlanma noktasının ya da boğumlanma özelliğinin birbirilerine benzemesi ya da aynı sese dönüşmesine benzeştirme denir. ÖT’de az görülen bu durum, ağızlarda oldukça sık görülür. Nitelik açısından benzeştirmeler, belirli başlıklara ayrılır (Korkmaz, 2019: 90-

91). Yöre ağzında, karşılaşılan benzeştirme örnekleri incelendiğinde, ilerleyici ve gerileyici benzeştirmelerinin kullanımının yaygın olduğu görülür.

1.1.2.2.8.1. İlerleyici Benzeştirme

Sözcük içinde, kendinden önce gelen ünsüzün, sonra gelen ünsüzü kendi boğumlanma noktasına çekmesine ilerleyici benzeştirme denir (Korkmaz, 2019: 90-91).

-nl- > -nn- benzeştirmesi:

“n” ünsüzü ile biten bir sözcüğün “l” harfiyle başlayan bir ek almasıyla ilerleyici benzeştirme yoluyla “l” sesi genizlileşerek “n” ye dönüşür (Gemalmaz, 1995:178)¹²⁴: Kazannarda “kazanlarda” (14-15), bunnar “bunlar” (14-33), onnara “onlara” (14-46), annatsın “anlatsın” (22-11).

-ml- > -mn- benzeştirmesi:

dedemnen “dedemle” (3-5). Metin dışı derlemelerden: demnik demnikdir “demlik demliktir” .

-nd- > -nn- benzeştirmesi:

önnan sonra “ondan sonra” (23-5), irannan “İran’dan” (1-65).

m-r > m-n benzeştirmesi:

AT’de geniş zamanın 1. teklik şahıs çekimlerinde kullanılan “- mar, -mer” olumsuzluk ekleri yöre ağzında da kullanılır. “r” ünsüzü ile sonuçlanan geniş zaman olumsuzluk ekindeki “m” ünsüzü kendisinden sonra gelen “r” ünsüzünü kendisine benzetir (Buran ve Alkaya, 2012: 96): Metin dışı derlemelerden: gelmenem, gitmenem “gelmem, gitmem”.

1.1.2.2.8.2. Gerileyici Benzeştirme

Sözcük içinde, kendinden sonra gelen ünsüzün, önce gelen ünsüzü kendi boğumlanma noktasına çekmesine gerileyici benzeştirme denir (Korkmaz, 2019: 90-91).

¹²⁴ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 178’de onnar, ganni.

-rl- > -ll- benzeştirmesi:

piřirellē¹²⁵ “pişirirler” (14-49), getirelle “getirirler” (14-50).

-ls- > -ss benzeştirmesi:

“l” ile sonuçlanan fiillerin emir çekimlerinin 3. şahıslarında ortaya çıkan bir gerileyici benzeştirme çeşididir (Ercilasun, 2020: 128): ossun “olsun” (20-21).

1.1.2.2.9. Aykırılmaşma

Aykırılmaşma, boğumlanma bölgesi yakın olan veya aynı olan iki nszden birinin kimi zaman boğumlanma alanını değiştirerek farklılaşması olayıdır. Bu durumun sözcük köklerinde ya da gövdelerinde görülmesi ise çoğunlukla akıcı “r, l, m” ve sızıcı “f, v” ünsüzlerinin yinelenmesini engellemek amacıyladır (Ercilasun, 2002: 130-131)¹²⁵.

Yöre ağzında Türkçe sözcüklerin ve alıntı sözcüklerin kök ya da gövdelerinde ötümsüz ünsüzlerin ardından gelen özellikle patlayıcı ünsüzler tmlleşir (Gemalmaz, 1995: 213)¹²⁶: dhđdr “doktor” < Fr. docteur (3-34).

Başında patlayıcı ünsüzlerin bulunduğu eklerin ötümlü veya yarı ötümlü biçimleri de kullanılır. Bu ekler, ötümsüz ünsüzlerle bitirilen sözcüklere eklendiklerinde ton aykırılmaşması doğar (Sağır, 1995: 120)¹²⁷: satdım “sattım” (4-5), getdī “gitti” (7-82).

Ara sıra ötümlü ünsüzlerin ardından ötümsüz ünsüzlü ekler de gelebilir (Gemalmaz, 1995: 214)¹²⁸ yoli etdīh “yolcu ettik” (8-58).

Uzak aykırılmaşma çoğunlukla akıcı “r” ve “l” ünsüzlerini konu alan aykırılmaşma çeşididir (Gemalmaz, 1995: 214). Yakın aykırılmaşma hadisesine -nn- > -nd- örnekleri de verilebilir (zelik, 2002: 131-144)¹²⁹: tandırda < Ar. tennr (21-146), tendır “tandır” < Ar. tennr (21-144)

¹²⁵ krş. Ercilasun, A. B. (2002). s. 131’de murdal.

¹²⁶ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 213’te bağdiyar.

¹²⁷ krş. Gkr, E. (2012). s. 168’de tutdiler “tuttular”; Gemalmaz, E. (1995). s. 214’te kesdiz, gatdi; Sağır, M. (1995). s. 120’de etdiz “ettiniz”; Ercilasun, A. B. (2002). s. 131’de dutdu.

¹²⁸ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 214’te tıggılti.

¹²⁹ krş. zelik, S. (2002). s. 131-144’de tennur > tandır / tandur.

1.1.2.2.10. İkiz Ünsüzlerin Tekleşmesi

İçinde ikiz ünsüz bulunan alıntı sözcüklerde en az çaba kanunu etkisiyle tekleşme görülür (Sağır, 1995: 121)¹³⁰: möhābet “muhabbet” < Ar. muḥabbet (45-131).

Birleşik sözcükler ve sözcüklerin aldığı eklerin işlevi ve türü bakımından değişik seslerin benzeştirme etkisiyle ikizleştiği ve bazen bu ünsüzlerden birinin düştüğü görülür (Gökçür, 2012: 170)¹³¹: onain < onnarın < onların (14-47), beduva “beddua” (44-48).

1.1.2.2.11. Ünsüz Düşmeleri

Yöre ağızında Türk şivesi ile ağızlarında en sık rastlanılan r, l, y, h, ğ vb. akıcı ve sızıcı ünsüzler düşebilir. Söyleyişte güçlük, en az çaba kanunu, benzeştirme gibi nedenlerle yaşanan bu durum sırasında, Anadolu’da düşen ünsüzün hecesinin bazen uzadığı bazen ise kısaldığı da görülür (Sağır, 1995: 103)¹³²:

f düşmesi:

Genellikle ötümsüz bir ünsüzün bulunduğu sözcükler de düşer (Ercilasun, 2020: 139)¹³³: Çūt, Çüte kesmeyin “çift, çifti kesmeyin” (7-21).

ğ düşmesi:

Bu ünsüz, iki ünlü arasındayken düştüğü zaman ikiz ünlünün oluşmasına neden olabilir. Ünlü ve ünsüz harflerin arasındayken kendinden sonra gelen ünlünün düştüğü ve kendinden önceki ünlünün ise uzadığı görülür (Ercilasun, 2020: 136)¹³⁴: ĩne vuriyoz “iğne vuruyoruz” (26-66), sevdīm, beğendīm “sevdiğim, beğendiğim” (18-6), nāmeler “nağme” < Ar. nağme (1-133).

¹³⁰ krş. Sağır, M. (1995). s. 121’de mörekeb “mürekkep”; Ercilasun, A. B. (2020). s. 133’te seyit, emi.

¹³¹ krş. Gökçür, E. (2012). s. 170’te buner < bunnar < bunlar; Ercilasun, A. B. (2002). s. 133’te efenim, onan < onnan < ondan.

¹³² krş. Sağır, M. (1995). s. 104’te üzük; Ercilasun, A. B. (2002). s. 134’te getimişem “getirmişim”, vurū.

¹³³ krş. Ercilasun, A. B. (2002). s. 139’da çit.

¹³⁴ krş. Sağır, M. (1995). s. 106’da düme; Ercilasun, A. B. (2002). s. 136’da aalar, ocaı.

h düşmesi:

Bu düşme hadisesi; sözcük başında, ortasında ve sonunda da görülür (Ercilasun, 2020: 136)¹³⁵: valla “vallahı” (27-23), memet “Mehmet” (26-5), selâttine “Selahaddin” (11-5).

k düşmesi:

Sözcük ortasında ve sonunda da görülebilen bir ünsüz düşmesi çeşididir: türçe (1-94), köçeli “çökelek” (3-11).

Bu ünsüzün düşme aşamasında olan, zayıf boğumlanan örnekleri de görülür: tür^kçe (1-94)

ķ düşmesi:

Art damak “ķ” ünsüzünde de düşme görülür. “ķ” düşmesinin yöre ağızındaki örnekleri fazla değildir: Kullanacāsın “kullanacaksın” (11-3).

l düşmesi:

“gel” ve “nasıl” sözcüklerinde sıkça görülür¹³⁶: gē “gel” (6-29), nasī “nasıl” (28-151).

Hece sonunda iki ünsüzün yan yana bulunduğu sözcüklerde boğumlanma sırasında doğan güçlükten dolayı “l” ünsüzü düşer (Ercilasun, 2020: 136): ğahıplar “kalkmışlar” (14-36), Ķah “kalk” (26-39).

Bu ünsüzün henüz düşmemiş, düşme aşamasında bulunan zayıf boğumlanan örnekleri de vardır (Korkmaz, 1994: 80): özā^lpta “Özalp’ta” (27-29).

m düşmesi:

Hızlı konuşmalarda söyleyişi kolaylaştırma çabasıyla düşer. İki ünlü arasındaki “m” düşmesi “çift ünlü” oluşumuna neden olur: Metin dışı derlemelerden: team “tamam”.

¹³⁵ krş. Gül, G. (2016). s. 103’te memed; Ercilasun, A. B. (2002). s. 137-138’de uzur, raatladım, zaba.

¹³⁶ krş. Ercilasun, A. B. (2002). s. 137’de nası, dey.

n düşmesi:

Yöre ağzında; daha çok sözcüklerin ortasında görülen “n” düşmesi, Anadolu ağızlarında karşılaşılan “n” düşmesi ile aynı türdendir (Ercilasun, 2020: 137-138)¹³⁷: piriç “pirinç” (14-30), geşler “gençler” (16-15).

r düşmesi:

Sık görülen bir düşme çeşididir. Daha çok son seslerde karşılaşılır. “-dIr” bildirme eki, “-r” geniş zaman eki, şimdiki zaman ekinde ve “+lAr” çokluk ekinde “r” düşmesi görülür (Korkmaz, 1994: 78-79)¹³⁸: geliyudu “geliyordu” (26-29), onan “onların” (14-47), söylesinlê “söylesinle” (14-63), ğunşuya dağıttılā, hedyesini verdile “komşuya dağıttılar, hediyesini verdiler” (16-32), patlî “patlıyor” (11-5), gidyô “gidiyor” (12-36).

Yöre ağzında, bu ünsüzün henüz düşmemiş, düşme aşamasında bulunan zayıf boğumlanan örnekleriyle de karşılaşılır (Korkmaz, 1994: 80): çııldilêr, geldilêr “çıktılar, geldiler” (7-24), pişirellêr “pişirirler” (14-49).

t düşmesi:

Hece sonunda yan yana bulunan ünsüzlerden biri “t” olduğu zaman söyleyişi kolaylaştırma çabasıyla düşürülür (Ercilasun, 2020: 139)¹³⁹: kürçe “Kürtçe” (33-62).

v düşmesi:

Bu ünsüz, bir ünlü ile bir ünsüzün arasındayken düşebilir. Bu düşme sırasında ünsüzün yanındaki ünlü uzar (Ercilasun, 2020: 138)¹⁴⁰: töbeler olsun “tövbeler olsun” (36-135).

y düşmesi:

“y” ünsüzünün akıcı ve yarı ünlü olması nedeniyle ortaya çıkar. “y” düşmesiyle sözcük başı, ortası ve sonunda da karşılaşılabılır. Daha çok sözcük içlerinde görülen bir düşme olayıdır. “l” ünsüzünden önce “böyle” ve “öyle”

¹³⁷ krş. Olcay, S. (1995). s. 30’da piriş, reşber; Ercilasun, A. B. (2002). s. 138’de piriç, geş.

¹³⁸ krş. Kormaz, Z. (1994). s. 79’da ötağ; Olcay, S. (1995). s. 30’da sep.

¹³⁹ krş. Ercilasun, A. B. (2002). s. 138’de doslar; Gülensoy, T. (1988). s. 66’da salamış, üslerine.

¹⁴⁰ krş. Gülensoy, T. (1988). s. 66’da mēzu; Ercilasun, A. B. (2002). s. 138’de töbe; Olcay, S. (1995). s. 30’da evel.

sözcüklerinde sıkça düşerken (Özçelik, 1997: 61-62)¹⁴¹ kendinden önce gelen ünlüyü de daralttığı görülür. AT'nin özelliği olan bu daraltma daha çok kapalı e yönündedir (Ercilasun, 2020: 135): éle “öyle” (46-29), sirkele “sirkeyle” (17-10), bōle “böyle” (1-211), bēle “böyle” (47-159), başlaalım “başlayalım” (19-1), buğda “buğday” (3-11).

“y” düşmesinde önceki ünlü uzayabilir (Gülensoy, 1988: 23): pēniri “peyniri” (14-40), cercer ēlirdīh ħerman ēlirdīh “cercer eylerdik, harman eylerdik” (7-44), bēle (36-95).

Şimdiki zaman ekininin “-i, -ī, -ir, -īr” biçimlerinde ek durumuna gelmesiyle de akıcı bir ses olan yarı ünlü durumundaki “y” ünsüzünün “i” harfiyle yan yana bulunmasının güçlüğü nedeniyle düştüğü görülür (Korkmaz, 1977: 107): tōkirim “döküyorum” (17-3), patlī “patlıyor” (11-5).

Bu ünsüzün de henüz düşmemiş, düşme aşamasında bulunan zayıf boğumlanan örnekleri de mevcuttur (Korkmaz, 1994: 80): Kimsē^yle (18-79), öylē^ydi “öyleydi” (25-22).

z düşmesi:

“z” ünsüzünün ardından diş ve damak-diş ünsüzlerinden biri gelince “z” ünsüzü söyleyişte kolaylık sağlamak amacıyla düşürülür¹⁴²: bilmese “bilmezse” (18-12), ölçmese “ölçmezse” (7-57).

1.1.2.2.12. Ünsüz Türemesi

Yöre ağızında karşılaşılan ünsüz türemeleri; sözcük başında, sözcük ortasında ve sözcük sonunda da görülür:

h türemesi:

Alıntı sözcüklerde yan yana bulunan iki ünlünün çarpışmaması için koruyucu ünsüz biçiminde “h” türemesi görülür (Korkmaz, 1977: 101)¹⁴³: suhat “Suat” (14-66).

Ünlüyle başlayan sözcüklerin ön sesi olarak türeyebilir: hēlbet “elbet” (14-56), hevet “evet” (33-13).

¹⁴¹ krş. Özçelik, S. (1997). s. 62’de igit, ilan; Olcay, S. (1995). s. 30’da buğda.

¹⁴² Bk. Gülensoy, T. (1988). s. 66’da acığ.

¹⁴³ krş. Korkmaz, Z. (1977). s. 101’de sahat.

m türemesi:

Örneksime ile ilgili olarak ortaya çıkan bir türemedir (Ercilasun, 2020: 141)¹⁴⁴: barambar “beraber” (14-39).

n türemesi:

Az görülen bu türeme, daha çok “gibi” edatından sonra görülür (Ercilasun, 2020: 141)¹⁴⁵: Kızlar kimindir “kızlar gibidir” (14-24), givin “gibi” (7-142), gençlerden “gençlerle” (14-39)

v türemesi:

duvalarım “dualarım” (14-41), bedduva medduva “beddua meddua” (14-42).

y türemesi:

Yazı dilinde, sonunda ünlü olan bir kökün başında ünlü olan bir eki almasıyla bu iki ünlünün arasında “y” ünsüzünün türemesi kurallaşmıştır (Ercilasun, 2020: 140). Yöre ağızında ise iki ünlünün yan yana yer aldığı yabancı dilden alıntı sözcüklerde ünlü çarpışmasını engellemek için bazen bu iki ünlüden biri düşer ve yerini “y” ünsüzüne bırakır (Korkmaz, 1977: 101)¹⁴⁶: yaşlılık mayışı “yaşlılık maaşı” (4-38), ‘aylenin şeceresi “ailenin şeceresi” (12-31).

AT etkisi altındaki, yöre ağızında, geniş zaman ekinin AT’de olduğu gibi “-(y)Ar” biçimindeki kullanımlarıyla da karşılaşılır. Bu durumda sözcükte ÖT’ den farklı olarak iç seslerde “y” sesi türer¹⁴⁷: okuyar “okur” 28-79), yarıyar “yarar” (20-41).

Yöre ağızında, sözcük sonlarında da “y” ünsüzünün türediği görülür: hastay “hasta” (11-2), neni “nene” (11-3), arpay “arpa” (13-21).

1.1.2.2.13. Göçüşme

Bir sözcükteki komşu ya da birbirine uzak seslerin yer değiştirmesi hadisesidir. Bu durumun ortaya çıkması, birbirleriyle karşılaşan ünsüzlerin söylenişinde doğan güçlüğü giderilmesi amacına dayanır (Korkmaz, 2019: 146).

¹⁴⁴ krş. Ercilasun, A. B. (2020). s. 141’de belkem.

¹⁴⁵ krş. Ercilasun, A. B. (2020). s. 141’de kimin.

¹⁴⁶ krş. Korkmaz, Z. (1977). s. 101’de fiyat; Ercilasun, A. B. (2002). s. 140’da İsmayıl.

¹⁴⁷ krş. Kartallıoğlu, Y. ve Yıldırım, H. (2007). s. 208’de oxu-y-ar.

Göçüşme olayları genellikle iki yönde ele alınır: Birincisi, yan yana olan iki ünsüzün yer değiştirmesi yani yakın göçüşmedir. İkincisi ise yan yana olmayan iki ünsüzün yer değiştirmesi yani uzak göçüşmedir (Korkmaz, 1977: 97).

Türkçedeki ve yöre ağzındaki göçüşme olayları, en çok “r” ünsüzü ile ilişkili olarak görülür (Ercilasun, 2020: 141)¹⁴⁸: merde körpü olmuşdüm “merde köprü olmuşum” (1-147), ‘eli ihsan körpüsünde “Ali İhsan Köprüsü’nde” (4-47), Kuyulırh torpağa “toprağa kuyuluyoruz” (14-52).

Akıcı “l” ünsüzü, dudak ünsüzleriyle karşılaştığında yerinin sağlam olmaması nedeniyle bu ünsüzlerle yer değiştirir (Ercilasun, 2020: 142)¹⁴⁹: melmeketimize (4-90).

Uzak göçüşmeler “r” ve “l” etrafında toplanır (Ercilasun, 2020: 142)¹⁵⁰: köçeliK yapardıh “çökelek yapardık” (8-10), Qarülye “karyola” İt. carriola (19-43), kirdenek “kindirek” (17-8).

1.1.2.2.14. Ünsüz İkizleşmesi

Ahat Üstüner, ünsüzlerde ikizleşmeleri üçe ayırır. Buna göre, ünsüz ikizleşmeleri; pekiştirme, ses düşmeleri ve benzeşmeye dayalı olarak ortaya çıkar (Üstüner, 2000: 1-18).

Yöre ağzında m, l, n, p, r, k, t ünsüzlerinin ikizleştiği görülür. Örneklerde görülen ikizleşmeler benzeştirme ve vurgu nedeniyle oluşmuş örneklerdir (Ercilasun, 2020: 131-132): çam sakkkızı (7-124), heppi “hepsi” (14-63), hestellihler “hastalıklar” (14-83), hatter “kadar” (19-65), amma “ama” (1-230), körresinli “Küresinli” (12-31), illaç “ilaç” (28-32), Qadder “kadar” (45-6).

Bu ikizleşme olayında orta hece düşer: heppize “hepinize” (14-58).

Yeterlik fiilinin olumsuz biçiminde AT’de olduğu gibi “m” ünsüzünün ikizleştiği görülür. ET’ de u- “muktedir olmak” fiili yeterlik fiilini karşılarken daha sonra BT’de olumlu yeterlikte bil- fiili kullanılmaya başlanmıştır. Olumsuz biçiminde

¹⁴⁸ krş. Korkmaz, Z. (1977). s. 97’de torpağ, yarpağ; Olcay, S. (1995). s. 35’te zehmeri, perhiz; Ercilasun, A. B. (2020). s. 141’de irgenme, körpü.

¹⁴⁹ krş. Gülensoy, T. (1988). s. 70’te cılıbak; Korkmaz, Z. (1977). s. 97’de cılıpağ; Olcay, S. (1995). s. 35’te melmeket; Ercilasun, A. B. (2020). s. 142’de gılbe, gıblinde.

¹⁵⁰ krş. Korkmaz, Z. (1977). s. 97’de zelderi; Olcay, S. (1995). s. 35’te ireli; Ercilasun, A. B. (2020). s. 142’de gılbe, yavraldım; Gülensoy, T. (1988). s. 70’te meldin.

ise eski yapının kullanımı sürdürülmekteyken olumsuz uma- biçimi ekleşmiştir (Ergin, 2004: 388). Bu ekleşmede fiilin zarf-fiil biçimiyle uma-’nın “u” ünlüsünün kaynaşma yoluyla “bil-e + umadı”, “-Uma, -Ima, -Ama” kullanımları doğmuştur. Olumsuz yeterlikte, bu birleşmede ortaya çıkan “u, i, e, (ü, ı, a)” ünlüleri önceleri uzunken sonradan bu ünlülerin kısaltılmasıyla yanlarındaki ünsüz ikizleşmiştir. Böylece, kaynaşma sonucunda uzayan ünlünün kısaltılmasıyla yanındaki ünsüzün kısalan ünlünün yükünü üzerine alarak ikizleştiği görülür (Ergin, 1971: 115)¹⁵¹: gelemmedim “gelemedim” (1-85), gelemmedi “gelemedi” (35-90).

Konuşucunun vurgulu söylemlerinde ikizleşme görülür: Kürresinnidir “Küresinlidir” (13-6), yemmın ederem “yemin ederim” (36-137), kürresinni “Küresinli” (4-7), temmiz “temiz” (28-185).

1.1.3. Hece Yutulması

Bir sözcüğün seslerinin birbirine benzeyen ya da eş seslerden oluşmuş iki hecesinden birinin erimesine hece yutulması denir (Korkmaz, 2019: 151)¹⁵²: dāḲa “dakika” (28-57).

En az çaba kanunu etkisiyle sözcük ortasında yer alan patlayıcı veya ön damak ünsüzlü heceler düşebilir: ḥansini “hangisini”, deydi “değildi” (33-43).

Yöre ağzında, şart kipinin çokluk 2. şahsında “en az çaba kanunu” etkisiyle, konuşmayı kolaylaştırmak adına, konuşucu hızlı konuşma eğilimi gösterir. Bu durumda, düz-dar ünlülerin zayıflığı nedeniyle hece düşmeleriyle karşılaşılır (Ercilasun, 2020: 97): olsāz (43-12).

1.1.4. Vurgu

Bir sözcük veya sözcük grubunda, bir hecenin öteki hecelerden güçlü ve baskılı bir biçimde söylenmesine vurgu denir (Dursunoğlu, 267-276). Türkçede vurgu, son hece üzerindedir. Yöre ağzında da vurgunun genellikle, Türkçedeki gibi son hecede olduğu görülür (Ergin, 2004: 103).

¹⁵¹ krş. Ercilasun, A. B. (2020). s. 132’de gelemmez, vurammedi; Gökçür, E. (2012). s. 169’da topliyemmersen.

¹⁵² krş. Gül, M. (2016). s. 107’de yaşda < yaşında; Gökçür, E. (2012). s. yapānız “yapanınız”.

Sözcüklere gelen yapım ve çekim ekleri vurguyu üzerine alır (Özçelik, 1997: 66)¹⁵³: tanisen‘ “tanıyor musun” (26-52), ayrılığ‘ları “ayrılıkları” (5-41), Karaçí‘men caddesi‘ “Karaçimen Caddesi” (1-105).

Ünsüzlerde ikizleşme ve yakın benzeşme gibi ses olayları nedeniyle vurgu önceki heceye kayar (Özçelik, 1997: 66)¹⁵⁴: iran‘nan “İran’dan” (1-65), on‘nan “ondan” (6-13), sen‘nen “senden” (1-111).

Yer adlarında ve yer gösteren kimi sözcüklerde, belirsiz ve soru zamirlerinde, soru sıfatlarında, bağlarda, ünlem ve kimi emir kiplerinde vurgu çoğunlukla ilk hecededir (Korkmaz, 1977: 111)¹⁵⁵: bõ‘le “böyle” (45-64), na‘sıl “nasıl” (1-35), he‘men “hemen” (23-35).

İlk hecesi ünlü harf olan yer adlarında vurgu ikinci heceye kayar (Özçelik, 1997: 66)¹⁵⁶: ıstan‘bula “İstanbul’a” (8-51), işke‘ledir “İskele’dir” (1-69).

Özel ad olarak kullanılan ve içinde ayın harfinin olmadığı alıntı sözcüklerde vurgu baştadır (Özçelik, 1997: 66)¹⁵⁷: meh‘met (14-68), eḡ‘meT “Ahmet” (14-71).

Yabancı dilden alınmış ve içinde ayın harfi olan sözcüklerde vurgu bu harfin olduğu hecenin üstündedir (Özçelik, 1997: 66)¹⁵⁸: ‘as‘linde “aslında” (1-51), ‘a‘lidir “Ali’dir” (12-35).

Yöre ağzında, AT’de olduğu gibi, kaynak kişi konuşmaya soru anlamı vermek amacıyla, soru eki kullanmadan kişi ve zaman eklerine vurgu katarak konuşur. Böylece eksiz soru yapısı kullanımı doğar (Gökçür, 2012a: 1801-1824): geçebilir‘iḡ? “geçebilir miyiz” (7-158), ac deyilsĩn? “aç değil misin?” (46-12).

¹⁵³ krş. Özçelik, S. (1997). s. 66’da sori’san, qarabi’ber.

¹⁵⁴ krş. Özçelik, S. (1997). s. 66’da dokkız, onnan, emrinnen.

¹⁵⁵ krş. Korkmaz, Z. (1977). s. 111’de ‘hemen, ‘böyle, ‘nasıl?, ‘Erzincan’, ‘Ezirgan, Özçelik, S. (1997). s. 66’da ‘urfa, ‘cidde.

¹⁵⁶ krş. Özçelik, S. (1997). s. 66’da ma’latya.

¹⁵⁷ krş. Özçelik, S. (1997). s. 66’da ‘maḡmud.

¹⁵⁸ krş. Özçelik, S. (1997). s. 66’da se’id, ze’if.

1.2. Biçim Bilgisi

1.2.1.Yapım Ekleri

1.2.1.1. Addan Ad Türetme Ekleri

1.2.1.1.1. +cá, +ca, +ce; +ça, +çe, +Ça

Ekin ET’de kullanılan biçimi sadece “ç”lidir. BT’nin başlarında da bu biçimdeki kullanımı yaygındır. “c” biçiminde kullanılmaya başlanması EAT’dan sonradır. Yöre ağzındaki kullanımı ile ÖT’deki kullanımı benzerdir. Dil adları yapmasının yanı sıra, lehçe ve şive adları yapımında da kullanılır (Ergin, 2004: 167)¹⁵⁹: farsça “Farsça” (1-93), türçe “Türkçe” (1-92), osmanlıca, osmanlıca (1-167), küresinnice “Küresince” (18-17).

Ekin “+Ça” biçiminde yarı ötümlü ünsüz olarak da kullanıldığı görülür: farsça “Farsça” (1-92).

Ek, kalın ünlülü bir sözcüğe “+ce” biçiminde bağlandığında kalınlık-incelik uyumu bozulur: osmanlıceye (1-166).

1.2.1.1.2. +ci, +cî, +çi, +Çi, +cî

Ekin ET’deki kullanımı yuvarlak ünlü almadığı gibi sadece “+cı, +çi” biçimindedir. Ekin “c” li biçimleri, EAT’nin sonlarında görülmeye başlanır. Böylelikle ekin bağlandığı ünsüze göre “c” li veya “ç” li biçimlerinin kullanımı yaygınlaşır. Bu ekin kullanımı, yöre ağzında yazı dilinden birkaç özelliği ile ayrılırken yazı dilindeki kullanımı gibi canlıdır. Ek, yöre ağzında da ÖT’de olduğu gibi adların sonuna gelerek meslek ve uğraşma adları yapımında kullanılır (Ergin, 2004: 157). Ötümlü ve ötümsüz ünsüzlerle biten sözcüklere, düz-dar-ince ünlü alarak ve ötümlü ünsüz almış “+ci” biçiminde eklenebilir (Gemalmaz, 1995: 230-233)¹⁶⁰: yabancıya (9-35), yardımcı “yardımcı” (4-90), odacı “odacı” (1-71), kırıkçı “kırıkçı” (28-22).

Ekin “+Çi” biçiminde yarı ötümlü ünsüz olarak da kullanıldığı görülür. Ek, ötümsüz bir ünsüzün ardından yarı ötümlü bir biçimde de gelebilir: nobetçi “nöbetçi” (7-9), eyahçı Karılar “ayakçı karılar” (14-29), çıkıkçı “çıkıkçı” (28-22).

¹⁵⁹ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 237’de türtce.

¹⁶⁰ krş. Özçelik, S. (1997). s. 68’de oyuncu; Gemalmaz, E. (1995). s. 231’de ziratci, çifci.

Ekin ünlüsü üstüne ek almadığında, düz-dar-ince bir biçimde sözcüklere eklenerek, ünlü uyumlarını bozar (Gemalmaz, 1995: 232): yolçi etdih “yolcu ettik.” (8-58).

Ek, üstüne ek aldığı zaman kendinden evvelki hecenin ünlüsüne uyar (Gemalmaz, 1995: 232)¹⁶¹: ekincilih “ekincilik” (4-4), arıcılıh “arıcılık” (9-22).

1.2.1.1.3. +cılıh

Bugün kullanımı işlek olan bu ek, ET’de olmayan ve BT’de ortaya çıkan bir ektir. Sözcüklere eklendiğinde küçültme veya sevgi anlamı veren bu ek kimi zaman ise bu iki anlamı birden taşır. (Ergin, 2004: 163)¹⁶². azıcılıh “azıcık” (28-55).

1.2.1.1.4. +daş

Bağlılık, eşlik, ortaklık ve aitlik anlamlarını aktaran bir ektir. Geçmişten bugüne ÖT’ de işlek olan bu ek, ET ve EAT’de ünlü ve ünsüz uyumlarına bağlı olarak dört biçimlidir (Ergin, 2004: 167). Bugün “ş” sesinin etkisiyle “kardeş” biçiminde kullanılan sözcüğün, metinlerde ekin aslına uydurularak “+daş” biçiminde kullanıldığı görüldüğü gibi (Gül, 2016: 109) bu değişimin yarım kalmasıyla “+dâş” biçiminde de kullanıldığı görülür. Ek, yöre ağzında ÖT’ den çok az noktada ayrılır¹⁶³: yoldaşlarım “yoldaşlarım” (1-11), taydaşlarım “taydaşlarım” (1-12), vatandaşın “vatandaşın” (4-43), gardaşlarımın “kardeşlerimin” (4-45), Kardaşım “kardeşim” (16-28).

1.2.1.1.5. +gil, +gül

Yazı dilindeki gibi kalın ünlülük ve ince ünlülük her sözcüğe genellikle “+gil” biçiminde bağlanarak ünlü uyumlarını bozar. Canlı bir ek olduğu için çekim eklerinin ardından da kullanılır (Gül, 2016: 110). İlgi ifade eden bu ek; her çeşit kişi, akrabalık, unvan adından aile ve ev adı yapar (Ergin, 2004: 178)¹⁶⁴: anesigil “annesigil” (26-50), muhtargil (1-67).

Ek; bir örnekte, yazı dilinden farklı olarak, dar-ince-yuvarlak ünlü alarak “+gül” biçiminde karşımıza çıkar: Keynenamgül “kaynanamgil” (30-57).

¹⁶¹ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 231’de arıcılıh.

¹⁶² krş. Ergin, M. (2004). s. 163’te şuracık, Gemalmaz, E. (1995). s. 236’da azıcılıh.

¹⁶³ krş. Gül, M. (2016). s. 110’da yoldaş; Gemalmaz, E. (1995). s. 238’de gardaş, yurtdaş.

¹⁶⁴ krş. Eker, S. (2003). s. 278’de annemgil; Gemalmaz, E. (1995). s. 241’de anamgil; Gül, M. (2016). s. 110’da bubamgil.

1.2.1.1.6. +ki

Adları, zamir ve sıfat biçiminde kullanmaya yarayan bir ektir. Bağlılık, bulunma ve aitlik bildirmesi en önemli işlevidir (Ergin, 2004: 178)¹⁶⁵. Yöre ağzındaki kullanımı Türkçedeki ile aynıdır: şindiki “şimdiki” (17-18), ordaki “oradaki” (18-74).

1.2.1.1.7. +li, +lı, +lu, +lü

Sıfatlaştırma özelliği olan bu ek; sahiplik, kendinde bulundurma ya da bağlılık belirtir (Ergin, 2004: 159). Ek; yöre ağzında, ÖT’den farklı olarak, ünlü uyumlarına bağlanmadan düz-dar-ince biçimde sözcüklere bağlanarak düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozar (Gemalmaz, 1995: 233-234)¹⁶⁶: zorlu (1-138), sütlü (8-13), rahmetli “rahmetli” (18-87), gülli “güllü” (19-17), hayırlı (21-176).

1.2.1.1.8. +lik, +lük, +lig, +liğ, +lih, +lıh, +liK, +luK, +lig, +lih, +luK, +lüg, +lih, +nük, +luK, +lüh, +luh, +lih, +li

Yöre ağzında, sözcük sonlarında “+lih, +lıh” biçimlerindeki kullanımı daha yaygındır. TT’de, ekin hem kalın hem ince ünlülü biçimleri, ünlü uyumuna uygun kullanımını sağlarken yöre ağzında bu uyumun bazen bozulduğu görülür. Ekin yazı dilinden ayrılan yönü sadece biçimseldir (Gemalmaz, 1995: 229-231): ayrılığ “ayrılık” (1-86), başlığ “başlık” (3-18), yeşillih “yeşillik” (27-15), gelinlih “gelinlik” (3-30), evlilig “evlilik” (25-10), önnük “önlük” (8-36), ÇiftÇilihdī “çiftçilik” (7-3), iyilik (9-32), fakirlik, yoKluK “fakirlik, yokluk” (14-80), jarlıK zorluK “jarlık, zorluk” (14-81), terzilih “terzilik” (19-5), nāmazlıh “namazlık” (19-53), hoşluğ ēTsīn “hoşluk etsin” (4-37), dörtlüh “dörtlük” (16-15), böllih “bolluk” (14-77), çiftçiliğ (25-8).

Ek, yazı dilinde olduğu biçimiyle de kullanılabilir. Bu kullanımda, ekin son ünsüzü yarı ötümlü olabilir: ÇiftÇiliK (7-38), iyilik (9-32).

Ek, ön sesi “n” olan bir sözcük ile bağlanınca benzeşmeye uğrayabilir (Gemalmaz, 1995: 229)¹⁶⁷: önnük (8-36).

Yalnız bir örnekte ekin son ünlüsü düşer: çiftçilile “çiftçilikle” (27-18).

¹⁶⁵ krş. Gül, M. (2016). s. 111’de şindiki; Özçelik, S. (1997). s. 69’da böğünki, ordaki.

¹⁶⁶ krş. Özçelik, S. (1997). s. 70’te yumırtalı; Gemalmaz, E. (1995). s. 233’te çamırlı, sulı.

¹⁶⁷ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 229’da çobannih, şenniyh.

bızım gencímíz “bizim gençliğimiz” (3-31), çiftçĩnle (27-11). örneklerinde ekin düřtũğũ görũlũr.

1.2.1.1.9. +^onci

Asıl sayı adlarına eklenerek sıra ve derece bildiren sayı adları yapar (Ergin, 2004: 168): birinci (1-73), ikinci (12-23).

Ekin yardımcı sesi, yarı kalın ı-i arası “ı” sesine dönüşũnce kalınlık-incelik uyumu bozulur: beşinci (18-84).

1.2.1.1.10. +sız, +sız, +sız, +suz, +süz

Yöre ağızında, yazı dilinden farklı olan “+sız” biçimindeki kullanımı hariç ünlü uyumuna çoğunlukla uyan ek; bir nesnede bir şeyin olmadığını, yokluğı, sahip olmamayı ve bağılı olmamayı ifade etmekte kullanılır. Ek, sahiplik ve bağılılık belirten “+lı” ekinin olumsuz biçimidir (Ergin, 2004: 160)¹⁶⁸: susuz (46-17), belırsız (4-54), bılğisız (4-55), belasız (16-39).

1.2.1.1.11. +düz, +nüz

İşlek olmayan bir addan ad yapım eki olan bu ekin yöre ağızında ÖT’ den farklı olarak benzeştirme etkisiyle “+nüz” biçiminde de kullanıldığı da görũlũr¹⁶⁹: gündüzden (1-134), günnüz “gündüz” (25-15).

1.2.1.2. Addan Fiil Türetme Ekleri

1.2.1.2.1. +a-, +e-

Türkçede eskiden beri var olan, zamanla işlekliliğini yitiren ekin yöre ağızında kullanımı yaygındır (Ergin, 2004: 181). Kalınlık-incelik uyumuna uyan bu ek (Gemalmaz, 1995: 255), adlardan olma ya da yapma anlamını veren fiiller yapar (Ergin, 2004: 181)¹⁷⁰: yaşamışlar (18-46).

1.2.1.2.2. +al-, +el-

Geçmişten bugüne Türkçede kullanılan, genellikle sıfatlardan fiil türeten pek kullanılmayan bir ektir (Ergin, 2004: 181). Ad ya da sıfatlarda olma ifade eden

¹⁶⁸ krş. Özçelik, S. (1997). s. 71’de parasız; Gül, M. (2016). s. 113’te dilsiz.

¹⁶⁹ krş. Gül, M. (2016). s. 110’da günüz.

¹⁷⁰ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 255’de boşa-; Krş. Gül, M. (2016). s. 118’de yaşadı.

geçişsiz fiiller türetir (Eker, 2003: 282). Yöre ağzındaki işlevi yazı dilindekiyle aynıdır: boşaldı (7-79).

1.2.1.2.3. +ar-, +er-

Pek işlek olmayan bu ek; en çok renk adlarından fiil yapımında kullanılırken olma ve yapma anlamlarını da verir (Ergin, 2004: 182): suvarêrdıh “suvarırdık” (7-58), suvarmaK “suvarmak” (9-10).

1.2.1.2.4. +da-, +te-

Yansıma sözcükleri geçişsiz fiil yapan, az görülen bir ektir (Eker, 2003: 282). Diğer adlardan fiil yapmakta çok kullanılmayan bu ek, Türkçede eskiden beri vardır. Ses taklidi sözcüklerden fiil yapımında ise canlı bir ektir. ET’de ekin “t” ve “d” biçimleri birlikte kullanılır. BT’de ekin “t” li biçimi, sadece “iste-” fiilinde görülür. Sonu “l, r, y” gibi ötümlü ünsüzlerle sonuçlanan ses taklidi sözcüklere işlek olarak eklenir. Bu ötümlü ünsüzlerle ekin bir araya gelmesiyle bugün TT’de ekin sadece “d” li kullanımı yaygındır (Ergin, 2004: 182): isteyende (< iz+de-) “istediğinde” (30-4).

1.2.1.2.5. +la-, +le-

Türkçede başından beri aynı kalmış olan bu ek, addan fiil yapım eklerinin en işleğidir (Ergin, 2004: 180). Kalınlık-incelik uyumunu koruyan bu ekin, yöre ağzındaki kullanımı yazı diliyle aynıdır: başlaalım “başlayalım” (19-1), rastlamadım (12-11), sahlamarıh “saklamayız” (14-48).

Bu ek bazen kullanımdan düşer ya da değişik biçimlerde kullanılabilir. Bu biçimdeki fiillerde bu ek, bir fiilden fiil yapma ekine ulanarak tek bir ekmiş gibi görünür (Ergin, 2004: 180)¹⁷¹: yaşlanmışıh “yaşlanmışız” “(14-14), yaşlandi “yaşlandı” (18-29), ğarşılaştılaş “karşılaştılar” (1-54), bağışlanır (16-45).

Ek; ÖT’de, şimdiki zaman ekinden önce gelerek daralır. Yöre ağzında da ekin, şimdiki zamandan önce gelmesiyle aynı biçimde daraldığı görülür. Bu durumda ünlü uyumları bozulur (Ergin, 2004: 180): söyliyem “söylüyorum” (14-38), hatirliyem “hatırlıyorum” (26-26), başlıyör “başlıyor” (26-27).

¹⁷¹ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 257’de delilen-.

Yöre ağzında, “+la-, +le-” ekinin benzeşmeye uğrayan örnekleri de görülür (Gemalmaz, 1995: 255): ännämam “anlamam” (21-15), annadım “anladım” (7-152).

1.2.1.3.Fiilden Ad Türetme Ekleri

1.2.1.3.1. -acaḥ, -eceḥ, -ecek, -ecaḥ, -eceK

Yöre ağzındaki kullanımının yazı dilinden ayrılan yönü ekin son ünlüsüyle ünsüzünün “-ecek > ecaḥ, eceK; acaḥ > -acaḥ-” biçiminde değişimiyle ilgilidir. Kalıplaşma yoluyla gelecek zaman ekinin kalıcı ve geçici adlar türettiği, fiilerden yeni adlar yapan bir ektir (Eker, 2003: 284): geleceK seneye “gelecek seneye” (9-14), geleceK yıl “gelecek yıl” (13-21), toplanacaḥ bi şe “toplanacak bir şey” (6-17), geleceḥ buhara “gelecek bahara” (7-150), örtecaḥ Kara “örtecek kara” (7-154).

1.2.1.3.2. -aḥ

Fiilin etkisinde kalan nesneleri karşılamak için kullanılan işlek bir ektir. Kalınlık-incelik uyumuna uyan ekin ÖT’den yazılışı, son ünlüsünde görülen k > ḥ değişimi ile ayrılır: yataḥ “yatak” (3-19).

1.2.1.3.3. -alaḥ, -alaḥ

Az karşılaşılan bu ek işlek değildir (Ergin, 2004: 197). Süreklilik, devamlılık anlatır (Eker, 2003: 285)¹⁷². Ek, yazı dilinden son ünlüsünün sızıcılaşmasıyla farklılık gösterir: Metin dışı derlemelerden: yatalaḥ, yatalaḥ.

1.2.1.3.4. -amaḥ

Fiilden ad yapan, pek işlek olmayan bir ektir¹⁷³: Metin dışı derlemelerden: merdiven, basamaḥ nerdivendir.

1.2.1.3.5. -an, -en

Kalıplaşmış “-an” sıfat-fiil ekiyle oluşmuştur Yöre ağzındaki kullanımı yazı dilindeki ile aynıdır (Eker, 2003: 285): ḡalan “kalan” (19-13), olan baḡan “olan, bakan” (1-107), gelen (1-44).

1.2.1.3.6. -caḥ

Kullanımı işlek olmayan bir ektir: Metin dışı derlemelerden: salıncaḥ kişkodur.

¹⁷² krş. Eker, S. (2003). s. 285’te yatalak.

¹⁷³ krş. Ergin, M. (2004). s. 196’da kaç-a-amaḥ, bas-amaḥ.

1.2.1.3.7. -dık, -dik

Yöre ağızındaki kullanımı yazı dilinden farklı değildir. Donmuş sıfat-fiil eki olan bu ekle kalıcı adlar yapılabilir (Eker, 2003: 286): bildiKlerini (10-15), dediklerini (15-22).

1.2.1.3.8. -enek, -eneK

Yazı dilinde olduğu gibi işlek olmayan bir ektir¹⁷⁴: geleneK güreneklerimize (45-229).

1.2.1.3.9. -ğan, -Kān

Eskiden beri işlek olan bu ek, ET’de “-ğan, -gen” biçimindedir. Genellikle gövdelere bağlanan ekin yöre ağızındaki görevi, ÖT’deki göreviyle aynıdır. Fiilin belirttiği işin abartılı niteliğini ifade eder (Eker, 2003: 286): çalışKandı “çalışkandı” (21-41), yapışKandı “yapışkandı” (26-73).

1.2.1.3.10. -ğı, -gi, -gī, -gũ

Eskiden beri Türkçedeki kullanımı, canlı olan bu ekin, ET’deki kullanımları “-ğu, -gü” biçimindedir. Ekin ünlü ve ünsüz uyumlarına bağlanması BT’nin son zamanlarında başlar. Ekin yöre ağızındaki kullanımı, yazı dilinde olduğu gibi yaygındır. (Ergin, 2004: 189): sayğıdı “saygıydı” (17-21), sergiye “sergiye” (19-49), görgüsüz “görgüsüz” (4-55).

Ek, kalın ünlülü bir sözcüğe düz-dar ünlüyle bağlanınca kalınlık-incelik uyumunu bozar: saygi (44-21).

1.2.1.3.11. -°h, -°ğ, -°g, -°k

Ek, ÖT’de “-°k” biçiminde kullanılır. Ekin yardımcı ünlüsünün ve son sesinin gelişimi “-lıK, -liK” eki ile benzerdir (Gemalmaz, 1995: 245)¹⁷⁵: nişanbazuğā “nişanbozuk (nişan bozmak)” (1-145), yaḥlaşıḥ “yaklaşık” (18-22), açıḥ “açık” (19-10), deyişik “değişik” (41-40).

1.2.1.3.12. -i, -ı, -ü, -u

Ek, yazı dilinden farklı olarak düz-dar-ince ünlülü biçimleriyle de karşımıza çıkar. Bu kullanımlarıyla ünlü uyumlarını bozar (Gemalmaz, 1995: 249)¹⁷⁶: batı

¹⁷⁴ krş. Ergin, M. (2004). s. 196’da gel-enek, değ-enek (> değnek).

¹⁷⁵ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 245’te tanuşuḥ, bulanuḥ, kesiyh, başbozuḡ (başbozuk).

¹⁷⁶ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 249’da gorḥi, örtüsini, örtüsü.

“batı” (18-46), örti “örtü” (19-53), ayırır (18-83), k rkuy  “korkuyor” (28-179), K r husu “korkusu” (11-11),  l n n “ l n n” (21-123).

1.2.1.3.13. -ici, - c , - c , - ci, - ci

 o unlukla, fiilin g sterdi i i i devamlı yapmayı, yapanı veya olanı belirtir (Eker, 2003: 286). Ekin y re a zındaki g revi, yazı dilindekinden de i iklik g stermezken yazılı  y n nden de i iklik g sterir: g r c  (20-14), g r c  (22-6), kesici (28-37).

Ek;  l c nl  T rk ede  nl  uyumlarına ba lanarak kullanılırken, y re a zında son  nl s n n d z-dar-ince bir bi im almasıyla d zl k-yuvarlaklık uyumunu bozar: g r ci “g r c ” (42-10), g r c li e “g r c l  e” (21-88).

1.2.1.3.14. - un, -  n, - ın, - in

Ge mi ten bug ne i lek olarak kullanılan ekin y re a zındaki kullanımı yazı dilinden sadece bi imsel olarak ayrılır. Fiilden sıfat yapan bir ektir (Eker, 2003: 286): itginlig (1-86), y r  un “yorgun” (1-120), yang n mang n “yang n mang n” (24-14), uygun “uygun” (21-137), d zg n (45-107).

1.2.1.3.15. -ma, -me

Y re a zında,  T’den farklı olarak kalın  nl l  s zc klere ince  nl yle eklenerek kalınlık-incelik uyumunu bozar. İ  adları yapımında kullanılan bu ek hem genel anlamları hem de belirli anlamları belirten s zc kler yapar (Eker, 2003: 286): sarmesi “sarması” (13-37), K vurma “k vurma” (26-69),

1.2.1.3.16. -ma , -mek, -ma , -ma , -meg, -ma 

Yazı dilindeki g revi ve y re a zındaki g revi aynı olan ek, yazı dilinden sadece bi imsel olarak ayrılır. Ek, bazen kalınlık-incelik uyumuna girerken bazen de bu uyumun dı ında kalır. Ekin son sesi, art damak  ns z  ise bir  nl yle yan yana geldi inde yumu ak g “ ” ye d n   r;  n damaklı ise “g” ye d n   r (Gemalmaz, 1995: 243-244)¹⁷⁷:  alma   ynama  “ almak, oynamak” (16-7), y mek “yemek” (26-9), y meglerini “yemeklerini” (3-27), d ma  “demek” (18-40), ya ama  “ya amak” (21-2), basma  “basmak” (7-156), suvarma  sulama  “suvarmak, sulamak” (9-10).

¹⁷⁷ kr . Gemalmaz, E. (1995). s. 243-244’de alma , dima , getmeg.

1.2.1.3.17. -^om

ÖT'deki “-^om” ekinin eşidir (Gemalmaz, 1995: 245)¹⁷⁸: doğum (20-13), doğımımız “doğumumuz” (2-1), tahımlarına “takımlarına” (8-46), geçimimiz (4-38).

1.2.1.3.18. -miş

Bu ek öğrenilen geçmiş zaman ekinin donması nedeniyle kalıcı adlar yapar (Eker, 2003: 287): geçmişim (3-30).

1.2.1.3.19. -^on

İşlek olmayan bu ek, yöre ağzında yazı dilindeki göreviyle kullanılan bir fiilden ad yapım ekidir: ekınle “ekinle” (27-11), ekín “ekin” (9-16), yığınler, yığın (45-14).

1.2.1.3.20. -^oş

Ek, yöre ağzında yazı dilindeki ile aynı işleve sahiptir (Gemalmaz, 1995: 245)¹⁷⁹: tikiş “dikiş” (19-64), ğarğış marğışları “kargış marğışları” (14-42), Kargış (19-45), dövüş “dövüş” (4-75), yaz yağışından (1-130).

1.2.1.3.21. -ti, -tı

Ekin yöre ağzındaki işlevi, TT'de sahip olduğu işlevi ile aynıdır. Ek, yöre ağzında “i” leşme eğilimi nedeniyle kalınlık incelik uyumunun dışına çıkabilir (Gemalmaz, 1995: 250)¹⁸⁰: sıkıntı “sıkıntı” (14-80), sıhıntı “sıkıntı” (27-1), sıhınti “sıkıntı” (46-20).

1.2.1.4. Fiilden Fiil Türetme Ekleri

1.2.1.4.1. -^ol-

Edilgenlik ve bilinmezlik anlamlarını veren bu ek, ET'de sadece “-l-” biçimindedir (Ergin, 2004: 204-207). Ünsüzle sonuçlanan köklere “-ı- / -i- / -u- / -ü-” yardımcı ünlülerden birini alarak bağlanır (Hacıeminoğlu: 1984: 69). Eskiden beri yaygın kullanımı olan bu ek, yöre ağzında yazı dilinde kullanıldığı gibi kullanılır

¹⁷⁸ krş. Gökcür, E. (2012). s. 213'te tahım; Gemalmaz, E. (1995). s. 245'de bahım, durum, dölüm, biçim, dönöm.

¹⁷⁹ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 245'te tanış, yazılış (kayıt).

¹⁸⁰ krş. Bulak, Ş. (20). s. 164'te sıxıntı; Gemalmaz, E. (1995). s. 243-244'de ahıntı, sıhınte.

(Gemalmaz, 1995: 258)¹⁸¹: değişilecağidi yapılmadı “değiştirilecekti, yapılmadı” (4-30), düzölürdiler “düzölürdüler” (7-8), çizildiKden “çizildikten” (9-3).

1.2.1.4.2. -^on-

Türkçede eskiden beri kullanılan işlek bir ektir. Ünlüyle sonuçlanan fiillere doğrudan, ünsüzle sonuçlanan fiillere ise yardımcı bir ünlü alarak bağlanır. Ekin aldığı yardımcı ünlüler, ET’de ünlü uyumuna bağlıyken EAT’de bu uyum bozulmuştur. EAT’dan sonra ekin yardımcı ünlüleri, ünlü uyumlarına yeniden uyar. ÖT’den farklı olarak yöre ağızında ekin aldığı yardımcı ünlü, kalınlık-incelik uyumuna ve düzlük-yuvarlaklık uyumuna bazen uyarken bazen ise uymayabilir (Gemalmaz, 1995: 257)¹⁸²: dayanır “dayanıyor” (10-4), sevinir “seviniyoruz” (14-25), evlenir “evlenmek” (16-9), geçirdi “geçindik” (46-11).

Bu ekin addan fiil yapan “+lA-” ekine bağlanmasıyla addan fiil yapan “+lAn- < +lA-n-” eki meydana gelmiştir (Gemalmaz, 1995: 257)¹⁸³: yaşlanmış “yaşlanmışız” (14-14), yaşlandı “yaşlandı” (18-29).

1.2.1.4.3. -^or-

Oldurma ve yaptırma anlamlarını belirten, işlek bir ettirgen fiil (faktitif) ekidir. Ek, son harfi ünlü olan bir fiile gelmez. Ekin aldığı yardımcı sesler, ET ve EAT’de daima yuvarlak ünlü olduğu için uyum dışında kalmıştır (Ergin, 2004: 209-211). Genellikle, kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık uyumlarına uygun olarak kullanılır (Gemalmaz, 1995: 261-262): düşürüyim “düşürüyorum” (18-7), geçirdi “geçirdik” (18-29), çıkardı “çıkardı” (21-158).

1.2.1.4.4. -^oş-

Asıl işlevi ortaklık belirtmek olan, ortaklaşmayla yapılmış eylemleri oluşturan bir işteşlik ekidir. Ekin ET’de aldığı yardımcı ünlüler uyuma bağlıyken, EAT’de sadece düz ünlüleri alınca uyum dışına çıkar. EAT’dan sonra ekin tekrar uyuma bağlandığı görülür (Ergin, 2004: 207-209). Ek, genellikle kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık uyumlarına uyar (Gemalmaz, 1995: 209)¹⁸⁴. Ek, yöre ağızında yazı

¹⁸¹ krş. Bulak, Ş. (2016). s. 172’de çıkılıp; Gemalmaz, E. (1995). s. 258’de alın-, açıl, veril-, sarul-.

¹⁸² krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 257’de dayan-, gazın-, deyişilin-.

¹⁸³ krş. Gökçür, E. (2012). s. 218’de çiçeklen-; Gemalmaz, E. (1995). s. 257’de acelan- (acılaşmak), ufaflan-.

¹⁸⁴ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 259’da gapış-, görüş-.

dilindeki gibi kullanılır: görüşüyoruz “görüşüyoruz” (26-24), yapışı “yapışıyor” (7-73).

1.2.1.4.5. -^ot-

Ekin yöre ağzındaki kullanımı yazı dilindeki kullanımı gibidir. Oldurma ve yapma ifade eden işlek eklerdendir (Ergin, 2004: 209-212). Ekin ünlü almış biçimleri, ünlü uyumlarına uyar. Birden çok heceli ünlüyle biten fiillere ve daha çok “l, r” gibi ünsüzlerle biten fiillere eklenir (Gemalmaz, 1995: 260)¹⁸⁵: anlatabilirim “anlatabiliyor muyum?” (23-5), annatsın “anlatsın” (22-11), söyletmişem “söyletmişim” (45-82).

1.2.1.4.6. -dir, -dir, -dur, -dür

Oldurma ve yaptırma bildiren en işlek faktitif eklerinden biridir. Bu ek ÖT’deki gibi kendinden sonra diğer ettirgen fiil eklerini alabilir. Yöre ağzında yazı dilinde kullanıldığı biçimiyle karşımıza çıkar (Ergin, 2004: 212)¹⁸⁶: söndüremedi (24-19), öldürdülē “öldürdüler” (4-45), evlendirdim “evlendirdim” (5-12), soldurmasın (21-177).

Ekin ünlüsünün ı-i arası yarı kalın “ı” sesine dönüşmesiyle kalınlık-incelik uyumu bozulur: evlendirmiş (20-15).

Ekin ünlüsünün düz-dar-kalın ünlüye değişmesiyle düzlük-yuvarlaklık uyumunun dışına çıkılır: doldırıyılı (35-31)

1.2.2. Adlar ve Ad Çekimleri

1.2.2.1. Adlarda Çokluk

Yöre ağzında kullanılan çokluk eki “+lar, +ler” biçiminde ÖT ile aynıdır (Özçelik, 1997: 83)¹⁸⁷: manilerim “manilerim” (21-9), irmeniler “ermeniler” (5-7), dedelerim “dedelerim” (5-10), zebzeleri “sebzeleri” (5-24).

Yöre ağzında, çokluk eki “+lar” ın ön sesi “l” nin benzeştirmeye uğrayarak yanında bulunan sese dönüştüğü de görülür (Gemalmaz, 1995: 263-264)¹⁸⁸:

¹⁸⁵ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 260-61’da annat-, düşürt-, süpürt-.

¹⁸⁶ krş. Bulak, Ş. (2016). s. 171’de doldırdı; Gemalmaz, E. (1995). s. 260-61’da aldur-, doldır-.

¹⁸⁷ krş. Özçelik, S. (1997). s. 83’te bınları.

¹⁸⁸ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 264’te cinner, onnar, bunnar, atdar, islamnar.

azannarda “kazanlarda” (14-15), bunnar “bunlar” (14-33), birbirlerine “birbirlerine” (7-9).

kürtder “Kürtler” (14-31) örneğinde ise benzeştirme tamamlanmamıştır.

Bazen ekin ilk ünlüsünün düşme aşamasında kaldığı görülür: önⁿār “onlar” (7-56).

Konuşucunun hızlı konuşma eğilimi göstermesiyle ekin ünsüzleri düşer ve ekin ünlüsü uzar: onā “onlar” (30-3), bunā “bunlar” (30-58).

Ekin kalınlık-incelik uyumuna her zaman uymadığı görülür: onleri “onları” (29-49).

1.2.2.2. İyelik Ekleri

Tekik 1. şahıs (+m, +^om):

Teklik 1. şahıs iyelik ekinin kullanımı, yöre ağzında ÖT’den birkaç noktada ayrılır. Ek, yöre ağzında “+^om, +m” biçimlerinde kullanılır. Ek; ünsüzle sonuçlanan sözcüklere yardımcı ünlü olarak bağlanırken, ünlüyle sonuçlanan sözcüklere yardımcı ünlü almadan bağlanır. Teklik 1. şahıs iyelik ekinin aldığı yardımcı sesler, bazen ünlü uyumlarına aykırı biçimde kullanılabilirler (Günay, 1978: 111)¹⁸⁹: mesleğim “mesleğim” (7-36), devletimi “devletimi” (4-17), eynānam “kaynanam” (3-2), dırağdörüm “traktörüm” (4-5).

Ekin kalın ünlülü bir ada yardımcı ünlüsü “+(i)m” dar-ince ünlüyle, ince ünlülü bir ada “+(ı)m” dar-kalın ünlüyle eklenmesiyle kalınlık incelik uyumu bozulur (Günay, 1978: 111): adīm “adım” (25-3), evım “evim” (1-8).

Ekin yardımcı ünlüsünün yarı kalın ı-i arası “ı” sesini “+(i)m” almasıyla da uyum bozulur: beyım “beyim” (30-24), belım “belim” (45-159).

Teklik 2. şahıs (+n, +^on):

Ekin yöre ağzındaki kullanımı, bazı özellikleriyle ÖT’den ayrılır. Ek; son harfi ünlü olan bir sözcüğe “+n” biçiminde bağlanırken, son harfi ünsüz olan bir sözcüğe yardımcı ünlü olarak “+(I)n, +(U)n” biçiminde bağlanır. Ekin aldığı yardımcı ünlüsü,

¹⁸⁹ krş. Günay, T. (1978). s. 111’de āl’-īm; Özçelik, S. (1997). s. 81’de kolım; Gemalmaz, E. (1995). s. 268’de közüm.

bazen düz-yuvarlak ve kalın-ince ünlü taşıyan sözcüklere düz-dar-kalın veya düz-dar-ince olarak eklenerek ünlü uyumlarını bozar (Günay, 1978: 112)¹⁹⁰: oğlın “oğlun” (2-22), ayağın altını görmez gözlerin “ayağının altını görmez gözlerin” (1-119), Kadēmīn, dizlerin “kademīn, dizlerin” (1-120), çucuğun “çocuğun” (2-13).

Yöre ağzında, ekin yönelme durumu ekinin ya da belirtme durumu ekinin görevini bu eklerin düşmesiyle üzerine aldığı ve ünlüsünün de bu nedenle genişlediği görülür: başan kül eyleyim “başını kül eyleyeyim” (9-41), kül senin başan “kül senin başına” (9-40).

Teklik 3. Şahıs (+ı, +i, +u, +ü +sı, +si):

Bu iyelik eki; ünlüyle sonuçlanan sözcüklere “+sI, +sU”, ünsüzle sonuçlanan sözcüklere ise “+I, +U” biçiminde bağlanır. Ek, bazen yuvarlak ünlülü sözcüklere yuvarlak biçimiyle bağlanmaz. Ek; yöre ağzında, yazı dilinden değişik bir biçimde daralarak ünlü uyumlarını bozar (Günay, 1978: 112-113)¹⁹¹: heyvan oğlu “hayvanın oğlu” (27-15), gözü (1-72), osmanlı tebası “Osmanlı tebaası” (23-4), iran aşuğu “İran aşığı” (7-104), oğlıdır “oğludur” (3-7).

Çokluk 1. Şahıs (+°mız, +°mız, +°muz, +°müz):

Ekin kullanımı, ÖT’deki biçimiyle aynı olabildiği gibi bazı ufak ayrılıklar da gösterir. Yöre ağzında görülen sözcüklerin son ünlüsünü daraltma eğilimi nedeniyle de ekin “+(i)mız, +(i)miz, +(u)miz, +(i)miz, +(ı)miz” biçimlerindeki kullanımlarının ünlü uyumlarını bozduğu görülür (Günay, 1978: 113)¹⁹²: elimizde “elimizde” (21-7), esâletimiz “asaletimiz” Ar. aşâlet (2-17), evimizde (1-8), maişimiz “maaşımız” Ar. ma‘âş (4-40), yurdumuz “yurdumuz” (4-14), tendirimizi “tandırımızı” < Ar. tennür (29-3).

Çokluk 2. Şahıs (+°z, +InIz, +UnUz):

Yöre ağzında, çokluk 2. şahıs iyelik ekinin ÖT ile aynı biçimdeki kullanımları görüldüğü gibi, bunun dışında olan kullanımlarının da olduğu görülmüştür. Yöre ağzında, ekin “+°nız, “+°nuz, +°nız, +°niz, +°nız, +°nüz, +°z” biçiminde kullanımları bulunur. Ekin ilk ünsüzünün, kaynak kişinin konuşmayı kolaylaştırma çabası ve hızlı

¹⁹⁰ krş. Gökçür, E. (2012). s. 229’ da evin; Günay, T. (1978). s. 112’de ev-un.

¹⁹¹ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 271’de agasi, gardaşı.

¹⁹² krş. Günay, T. (1978). s. 113’te kumandan-ımız.

konuşma eğilimi göstermesi nedeniyle eklediği görülür. Ek; bu durumda ünlüyle sonuçlanan bir sözcüğe “+z”, ünsüzle sonuçlanan bir sözcüğe ise “+(I)z” biçiminde bağlanır. Ekin “+ız, +nız” biçimindeki kullanımları ünlü uyumlarını bozar (Gemalmaz, 1995: 270)¹⁹³: sizin dilinizne “sizin dilinizle” (6-15), reḥmet sizin ataıza “rahmet sizin atanıza (olsun)” (10-1), ayleneız “aileniz” < Ar. ‘aile (28-1).

Doğu Grubu ağızlarında sözcüğün bünyesindeki damak n’sinin “ḥ” düşmesiyle ek, “+°z” biçiminde kullanılmaktadır (Korkmaz, 2010: 87-110)¹⁹⁴. Yöre ağzında da söyleyiş çabukluğu nedeniyle ekte bu durum görülür (Gemalmaz, 1995: 270): şevketize “şevketinize” (1-79), èlize “elinize” (1-79), dilize “dilinize” (1-80).

Çokluk 3. Şahıs (+ları, +lari, +leri):

Bu ekin yazı dilinden farklı olarak kalın ünlülü ve ince ünlülü adlara çekim eki almış “+lari” biçimiyle bağlanması ünlü uyumlarını bozar: çöciḥlarına “çocuklarına” (9-41), eyaḥḲabıların “ayakkabılarına” (14-85), misafirleri (26-65), yemeglerini “yemeklerini” (3-27).

Hızlı konuşmalarda ekin düşme aşamasına geldiği görülür: elbiseler’ni “elbiselerini” (19-21).

1.2.2.3. Yalın Adlar

Yöre ağzında, yalın durumdaki adların yazı diliyle bazı noktalarda ayrılan yönleri vardır. Bunlar aşağıda açıkladığımız biçimdedir:

1. Dar-yuvarlak ünlüyle sonuçlanan adlarda, yöre ağzında görülen sözcük sonlarındaki “i” leşme özelliği nedeniyle, ekin son ünlüsü düz-dar-ince olur¹⁹⁵: odacı “odacı” (1-71), bati “batı” (18-46).

2. Sözcüklerde yer alan “a” ünlüleri; özellikle sözcük ortasında inceltici ünsüzlerin de etkisiyle, “e” ünlüsüne dönüşebilir: salḥe “salḥa” (13-13), aḥşem “akşam” (13-22).

¹⁹³ krş. Gökçür, E. (2012). s. 231’de canız; Bulak, Ş. (2015). s. 87’de öninizde, babazı.

¹⁹⁴ krş. Korkmaz, Z. (2010). s. 87-110’da evizi “evinizi”, tapuzı “tapunuzu”.

¹⁹⁵ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 274’te aşşığı.

3. Yazı dilinde “a” sesi ile kullanılan ve aslı Arapçada “ayn” sesi ile karşılanan adlar, yöre ağızında bazen “a” sesi ile söylenirken bazen de “e” ünlüsüyle söylenir: ‘eyni “aynı” (3-22), ‘eyni “aynı” (9-15) ‘ecem “Acem” (18-83).

1.2.2.4. İlgi Çekimi (+ın, +ín, +in, +ín, +un, +ün; +nın, +nín, +nin, +nín, +nun, +nün)

Bu ek yöre ağızında bazı özellikleriyle yazı dilinden ayrılıklar gösterir. Ek, ünsüzle sonuçlanan sözcüklere “+ín, +in, +in, +un, +ün, +ín”; ünlüyle sonuçlanan sözcüklere ise “+nín, +nin, +nin, +un, +nün, +nín” biçimlerinde bağlanır (Günay, 1978: 107-108)¹⁹⁶: başının üstüne “başının üstüne” (3-33), tarihinin özünü “tarihinin özünü” (4-71), türkiyenin doğusunda “Türkiye’nin doğusunda” (7-6), medresenin salonuna “medresenin salonuna” (7-103), Koyunun yağınıymış “koyunun yağınıymış” (26-64), atatürkün zemanıydı “Atatürk’ün zamanıydı” (7-49), onun yerini “onun yerini” (16-5), çocuğun günün dolanda “çocuğun günü dolduğunda” (3-32), onun adını “onun adını” (8-3), ordının Kabağında “ordunun kabağını” (7-19) .

Ekte ses düşmeleri de görülür: evlerin bilmiyîh “(onların) evlerini bilmiyoruz” (26-32), İsmet inönün zemanıydı “İsmet İnönü’nün zamanıydı” (7-80), Keynim Karisi “kaynımın karısı” (31-14).

1.2.2.5. Belirtme Durumu (+ı, +i, / +nı, +ni, +nu, +nü)

ET’de, “+ğ, +g, +(ı)ğ, +(i)g, +(u)ğ, +(ü)g” ekleri belirtme durumu için kullanılırken bu ek; iyelik eklerinin ardından +n, işaret ve kişi zamirlerinin ardından ise +nı, +ni biçiminde kullanılmıştır (Gabain, 1988: 64). Ekin yöre ağızındaki kullanımları, ÖT’den birkaç noktada ayrılır. Ek, yöre ağızında “+ı, +i, +í, +u, +ü” biçimlerinde kullanılır. Belirtme durumu eki, adlara düz-dar-ince “+i” ya da yarı kalın “+í” biçimlerinden biriyle geldiği zaman ünlü uyumlarını bozar (Günay, 1978: 108)¹⁹⁷: başını “başını” (3-33), yerini “yerini” (16-5), özünü “özünü” (4-71), adını “adını” (8-3).

Bu ek; bugün AT de, “+ı, +nı, +ni” biçimlerinde kullanılır. TT’de ise bugün bu biçimlerden yalnızca “+ı” kullanılır (Gül, 2013: 39-51). AT’de yaygın kullanım alanı olan ekin “+nı, +ni” biçimindeki kullanımları yöre ağızında da görülür (Buran

¹⁹⁶ krş. Günay, T. (1978). s. 107’de yayla-nun, bey-in; Gemalmaz, E. (1995). s. 275’te ağanın, cumanun.

¹⁹⁷ krş. Gabain, A. (1988). s. 64’te yanturdaçı+nı; Gemalmaz, E. (1995). s. 275’te ağanın, cumanun.

ve Alkaya, 2012: 84)¹⁹⁸: buğdanı “buğdayı” (7-51), eçe peçeni “Eçe Peçe’yi” (36-136).

Ekin düştüğü örnekler de vardır: senin adın yazdı “senin adını yazdı” (31-6), senin gızın bizim oğlana istiyiñ “senin kızını bizim oğlana istiyoruz” (35-50).

1.2.2.6. Yönelme Durumu (+a, +e)

Ek, ET’de çoğunlukla “+ka, +kä, +a, +ä” biçiminde kullanılırken, iyelik eklerinin ardından “+na, +ne” son ünsüzü “k” olan adlar ve kitabelerdeki kimi yer adlarında “+a, +e” biçimindedir (Gabain, 1988: 63). Ek; yöre ağzında ÖT’deki gibi ünsüzlerden sonra “+e, +a” biçiminde, ünlülerden sonra ise “+(y)e, +(y)a” biçiminde kullanılır (Özçelik, 1997: 78)¹⁹⁹: üstüne (3-33), salonuna (7-103), çeyizlerine (8-43), dünyaya (25-4), isKeleye “İskele’ye” (18-64).

Ekin, kalın ünlülü sözcüklere ince ünlüyle ya da ince ünlülü sözcüklere kalın ünlüyle eklenmesi durumunda, kalınlık incelik uyumu bozulur (Günay, 1978: 108)²⁰⁰: gızime “kızıma” (3-20), yemeğa “yemeğe” (41-46), dağē “dağa” (39-94).

Yöre ağzında, tekil 2. şahıs iyelik ekli bir sözcüğün yönelme durumuna girmesiyle, yönelme durumu eki düşebilir. Yönelme eki düşerken iyelik ekinin yardımcı sesini genişletir. Yönelme eki ve iyelik ekinin birleşmesiyle “+an, +en” biçimine girerek kullanılır (San, 1990: 181)²⁰¹: önen gelen “önüne gelen” (7-143).

Yönelme durumu ekinin düştüğü örnekler de vardır: biz muradiye gidiyörüz “biz Muradiye’ye gidiyoruz” (13-44), gelmişim “türkiyā” allah bena vermiş “Türkiye’ye gelmişiz (sonra) Allah beni vermiş (dünyaya göndermiş)” (25-5).

1.2.2.7. Bulunma Durumu (+da, +de / +Ta, +Te)

ET’den bugüne kadar çok küçük değişiklikler görülen bir ektir (Özçelik, 1997: 79). Ek, ET’de “+ta, +tä; +da, +dä” biçimlerinde kullanılır. Kitabelerde ise bu kullanımlar değişebilir. Örneğin “r, l, n” ünsüzlerinin ardından “+da” biçiminde

¹⁹⁸ krş. Buran, A., Alkaya, E. (2012). s. 84’te almanı “elmayı”.

¹⁹⁹ krş. Gabain, A. (1988). s. 63’te adağ+a; Özçelik, S. (1997). s. 78’de babaya, parıya.

²⁰⁰ krş. Bulak, Ş. (2015). s. 78’de oreye, banqaya Gemalmaz, E. (1995). s. 279’da güle, köze, baciya.

²⁰¹ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 281’de ağān, kölen, even.

yazılır (Gabain, 1988: 64)²⁰²: türkiyede “Türkiye’de” (25-4), Kazannarda “kazanlarda” (14-15), memleketde (18-71).

Ek; yöre ağzında, ad soylu sözcüklere çoğunlukla “+da, +de” biçiminde bağlanarak ünsüz uyumlarının dışına çıkar (Özçelik, 1997: 79)²⁰³: memleketde “memlekette” (18-77), dörtde “dörtte” (4-8), hayatda (37-46).

Ek, yazı dilinden farklı olarak bağlandığı sözcükte bazen kalınlık-incelik uyumu ve düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyarken bazen ise bu uyumların dışında kalır (Gemalmaz, 1995: 283-285)²⁰⁴: Kızılcıcede (25-3), döneminde (18-54), evimde (19-20), tarihında (4-87), hafızamda (4-70), askerliğde (25-16).

Ek, ayrılma durumu yerine de kullanılabilir (Gemalmaz, 1995: 286)²⁰⁵: ovasında da “ovasından da” (4-88).

1.2.2.8. Ayrılma Durumu (+den, +dan)

Ayrılma durumu eki, ET’de “+tın, +tin; +dın, +din biçimindeyken; “n” ağzında seyrek olarak “+tan” biçimindedir (Gabain, 1988: 64). Bu ek, yazı dilinde ad soylu sözcüklere “+dan, +den, +tan, +ten” biçiminde eklenir. Ek, yöre ağzında sözcüklere ünsüz uyumlarına uygun olarak eklendiği gibi daha çok bu duruma uymayan kullanımları vardır (Özçelik, 1997: 79)²⁰⁶: dışardan (4-79), dağıldığından (23-3), irandan (23-7), gültepeden (26-21).

Ayrılma durumu eki, AT’de son ünsüzü “n” olan bir sözcüğe bağlandığında benzeştirmeye uğrayarak “+nen, +nan” biçiminde kullanılır. Yöre ağzında da bu gibi kullanımlar görülür (Buran, 1996: 204): önnan “ondan” (23-5), irannan “irandan” (1-65).

Ek; yöre ağzında, AT’deki gibi ötümsüz bir ünsüzle sonuçlanan bir sözcüğe ötümlü olarak da bağlanabilir: milletten “milletten” (12-19), işden (1-17), üstten “üstten” (21-110), internetden “internetten” (21-133), gètdikden (28-7).

²⁰² krş. Gabain, A. (1988). s. 64’te ağığ+ta, yir+dä; Özçelik, S. (1997). s. 79’da taşda, başta.

²⁰³ krş. Bulak, Ş. (2015). s. 79’da dašta, ocaxta; Gemalmaz, E. (1995). s. 284’te ağada, yaşde.

²⁰⁴ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 284’te yüzda, bacıda, bacide; Bulak, Ş. (2015). s. 79’da qašta, dašta, tašta.

²⁰⁵ krş. Günay, T: (1977). s. 111’de seni mahkemadā istārleñ.

²⁰⁶ krş. Gabain, A. (1988). s. 64’te ada+tın; Gemalmaz, E. (1995). s. 284’te diyereyhdən.

Yöre ağzında, ek; kimi zaman diğer durum ekleri yerine kullanılırken kimi zaman da düşer. ET’de bulunma durumu eki, ayrılma durumu eki yerine de kullanılmıştır (Buran, 1996: 232-233): zamanınnan “zamanında” (7-6), Konundan da “konuda da” (4-87).

devleTdeⁿ “devletten” (13-30) örneğinde ise ekin son harfi düşme aşamasındadır.

1.2.2.9. Vasıta Çekimi (+nan, +nen; +la, +le; +na, +ne; +lan, +len)

Bu ekin ET’deki kullanımı “+(I)n, +(U)n” biçimindedir. Ekin zamanla işlevi değişmiş ve vasıta çekimi olarak kullanımdan düşmüştür (Kavruk, Salman, Öztürk, Aydın, Uğur ve Karagöz, 2010: 95). Yaygın kullanılan “ile” edatı, “+lA” ekleşmiş biçiminin üzerine gelerek “+lAn” biçimine girer. Ekin, değişmesiyle veya benzeştirmeye uğramasıyla “+nan, +nen” biçimleri de görülür (Özçelik, 1997: 80). ÖT’deki “ile” edatı ve ekleşmiş biçimi “+(y)lA” ile aynı görevde kullanılırken ünlüyle sonuçlanan sözcüklere “+ynAn”, ünsüzle sonuçlanan sözcüklere ise “+nAn” biçiminde bağlanır (Gemalmaz, 1995: 287): buğdaynen yarmaynen “buğdayla, yarmayla” (5-28), ğirdeneKnen “kindirekle” (6-13), urūsnan “Rusla” (7-6), direKTörnen “traktörle” (7-63).

ÖT’nin etkisiyle, ile edatı ve bunun ekleşmiş biçimleri olan “ile, +yla, +yle” biçimleri de yöre ağzında vasıta eki olarak kullanılır (Gemalmaz, 1986: XXXVI): oğlavayla “oklavayla” (6-13), öküz arabasıyla “öküz arabasıyla” (18-42).

Ek, ünlü ile sonuçlanan sözcüklere yardımcı ünsüz almadan da bağlanabilir (Gemalmaz1995: 286-289): arabēnan “arabayla” (13-19).

“ile” edatının kısmi olarak ekleşmesiyle ünlü uyumuna uyup “+ıla / +ile < il+e” biçimine girmesi ve ek yığılması neticesinde “+ılan / +ilen < il+en, +lan / +len” biçimine girmesine neden olmuştur (Gülensoy, 1988: 84). Yöre ağzında bu biçimdeki örnekler de görülür: direKTörnen ekéríh “traktörle ekeriz” (7-63).

Ekin “+nA” biçimindeki kullanımlarıyla da karşılaşılır. Bu kullanım daha çok “+la” biçiminin benzeştirmeye uğramış biçimi gibidir (Buran, 1996: 236-240): íránna “İranla” (25-24).

Örnekleri az olmakla beraber, ekin eskicil biçimleri de yöre ağzında kullanılır. Bu biçim zaman adlarında daha çok görülür (Korkmaz, 2019: 245)²⁰⁷: Kışın “kışın” (26-4), yazın (28-17).

Ekin bu kullanımında kalınlık-incelik uyumunun dışına çıktığı da görülür: Kışindi (26-4).

1.2.3. Sıfatlar

Bir adın başına gelip, o adı çeşitli biçimlerde nitelendiren ve belirten sözcüklere sıfat denir (Ergin, 2004: 244). Yöre ağzında kullanılan sıfatlar yazı dilinden pek farklılık göstermezler:

1.2.3.1. Niteleme Sıfatları

Yöre ağzındaki kullanımı yazı dilindeki kullanımı ile aynıdır²⁰⁸: gülli gumaş “güllü kumaş” (19-17), çoğ temiz esâletdi “çok temiz asaletti” (2-5), çoğ temmiz sülâlêdi “çok temiz sülaleydi” (2-6), çoğ temmiz bir eş idi “çok temiz bir eşti” (2-16), eyahÇi Karılar “ayakçı karılar” (14-29), eski düğünler “eski düğünler” (16-6), Kırmızı bir elbîs^e “kırmızı bir elbise” (16-9), böyük çociğima “büyük çocuğuma” (16-22), iyi bir ortalma “iyi bir ortalma” (1-54), iyi bi araştırma “iyi bir araştırma” (12-37), esKi pıncar “eski pancar” (13-34), çoğ iyi insanlar “çok iyi insanlar” (1-66)

1.2.3.2. Belirtme Sıfatları

1.2.3.2.1. Belirsizlik Sıfatları

Nesnelerin niteliklerini bildiren sıfatlardır (Ergin, 2004: 246). Yöre ağzında, ÖT’deki gibi kullanılır²⁰⁹: her zâman (4-37), her şeyi “her şeyi” (8-46), filan Kız “filan kız” (21-19), biğaç tane äv “birkaç tane ev” (1-67).

1.2.3.2.2. Soru Sıfatları

Nesneleri soru yoluyla belirten sıfatlardır (Ergin, 2004: 252). Yöre ağzındaki kullanımı yazı diliyle benzerdir: hangi tarihde “hangi tarihte” (4-6), hangi aletleri “hangi aletleri” (6-18), nasıl bir aşiretdir (12-14), kaç sene “kaç sene” (26-12).

²⁰⁷ krş. Gabain, A. (1988). s. 64’te küri + n; Gemalmaz, E. (1995). s. 289’da baharın, dünyeyin, biznin, sabağınan, bugünneren.

²⁰⁸ krş. Gül, M. (2016). s. 233’te bîyaz darı denirdi; Gemalmaz, E. (1995). s. 292’de bir daha ey adam.

²⁰⁹ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 293’te herangi adam.

1.2.3.2.3. İşaret Sıfatları

İşaret sıfatları, nesnelerin yerlerini işaret ederek bildiren sıfatlardır (Ergin, 2004: 247): o güç (1-125), o zaman (4-2), bu işler (9-10), şu çiçekler “şu çiçekler” (28-30).

1.2.3.2.4. Sayı sıfatları

Sayı sıfatları nesnelerin sayılarını ifade eden sözcüklerdir. ÖT’deki gibi yöre ağzındaki sayı sıfatları da işlevlerine göre çeşitlilik gösterir (Ergin, 2004: 249). Bunlar yöre ağzındaki kullanımlarına göre şu biçimde gruplandırılabilir:

1.2.3.2.4.1. Asıl sayı Sıfatları

Nesneleri sayı yönünden belirten sıfatlardır (Ergin, 2004: 249)²¹⁰: bi şiir “bi şiir” (1-95), ön müşterim “on müşterim” (19-21), beş erkek beş Kız “beş erkek, beş kız” (14-19), yüz goyın “yüz koyun” (2-11), üç gün beş gün “üç gün, beş gün” (7-52).

1.2.3.2.4.2. Sıra sayı sıfatları

Sıra sayı sıfatları nesnelerin derecelerini sayı olarak belirten sıfatlardır (Ergin, 2004: 250): birinci dosyayı (1-73), ikinci konuya “ikinci konuya” (12-23), ilk çocuğımız, ilk çocuğum “ilk çocuğumuz, ilk çocuğum” (16-21).

1.2.3.2.4.3. Üleştirme sayı sıfatları

Üleştirme sayı sıfatları bölme, paylaşırma ve dağıtma gibi yollarla nesnelerin sayısını belirten sıfatlardır (Ergin, 2004: 251)²¹¹: birer çay (27-20).

1.2.3.2.4.4. Kesir sayı sıfatları

Kesir sayı sıfatları, bir birimin bölündüğü parçaları belirten sıfatlardır (Ergin, 2004: 252): on tenekeden bi teneke “on tenekeden bir teneke” (7-55).

1.2.4. Zarflar

Zarflar; zaman, yer, durum ve miktar adlarıdır. Sözcük gruplarında sıfatın, eylemin ya da farklı bir zarfın anlamını değiştirirler (Ergin, 2004: 258). Yöre ağzındaki kullanımları yazı dilinden pek farklılık göstermez. Zarfları yöre ağzındaki kullanımlarına göre şu biçimlerde ele alıp sınıflandırabiliriz:

²¹⁰ krş. Gül, M. (2016). s. 233’ te adamın yeddi devesi varmış

²¹¹ Krş. Gökçür, E. (2012). s. 234’ te üçer tene patatéz.

1.2.4.1. Yer-Yön Zarfları

Yer-yön zarfları, eylemin yönünü gösterir ve boşlukta bir yer belirten zarflardır (Ergin, 2004: 258). Yöre ağzındaki kullanımları yazı dilindeki kullanımından biçimsel açıdan ayrılır:

bırahdılā içeriye (35-80),
çoḡ_ileri getdín (7-140),
bir gün de gèriye dönersen şaşma (1-98),
bir daha geri dönüp gitme arzusu vardı (1-56).

1.2.4.2. Zaman Zarfları

Metinlerdeki kullanımı, yazı dilinden bazı farklılıklar gösterir. Yöre ağzında, yazı dilinde kullanılan zaman zarflarının dışında örneklerle de karşılaşılır. Zaman zarfları, çeşitli zaman adlarıdır (Ergin, 2004: 260):

Kışın (26-69),
hemán Kıuruyū (26-671),
indi, şimdi atirler (14-76),
niye bèle geç geldín (1-123),
ële hemen dönüyosun (23-35),
şimdi buzdulapları var (8-18),
çamur yazın şey_oluyo (26-72),
evvelin sürsümlerde çaḡıdídíh (8-8),
bu hıdud_önceden yoḡ_imiş (9-2),
imdi, şimdi şükür her şey var (14-78),
ha oğlum gelmişdi dün en gètdi (8-52),
onu da sabah_uyandıḡ mı, ya da gèce keseriz (6-25),
esgiden_ırándán cumhuriyet KıurulduḲden sonra (9-2).

1.2.4.3. Nitelik Zarfları

Yazı dilinde kullanılan nitelik zarflarından yalnızca biçimsel olarak ayrılırlar. Nitelik zarfları, fiilin nasıl meydana geldiğini sıfat ve zarfların niteliklerini belirtirler (Korkmaz, 2019:186):

ëyi geçir (14-21),

ëyle geldilër (7-29),

ba dedele^rmız_ëyle diyerdi (7-32),

ële güzel güzel_evlendirdim (8-42).

1.2.4.4. Nicelik Zarfları

Nitelik zarfları gibi yazı dilinde kullanılan nicelik zarflarından yalnızca biçimsel olarak ayrılırlar ve aynı işleve sahiptirler. Nicelik zarfları; azlık-çokluk anlatan, miktar ve derece belirten zarflardır (Ergin, 2004: 262):

çoh güzel çalışdı (4-31),

az çalış, az yè (7-32),

çoh çalış, çoh yè (7-32).

1.2.4.5. Soru Zarfları

Eylemlerin; yer, yön, nitelik, zaman, neden ve derecelerini soru yoluyla gösteren ve soru zamirlerinden faydalanılarak oluşturulan zarflardır (Korkmaz, 2019: 217):

nëce oldi (1-34),

niye almişlar? (4-73),

ama nëce yapardım (19-33),

kökümüz nasıl gelmişTir? (10-11).

1.2.5. Zamirler

Zamirler; şahısların ve canlı cansız isim grubundaki varlıkların yerini, soru sormak ya da işaret etmek yoluyla belirten isim soylu sözcüklerdir (Korkmaz, 2019: 217). Zamirlerin türleri, yöre ağzındaki kullanımlarına göre şu biçimdedir:

1.2.5.1. Kişi Zamirleri

Yöre ağızında kullanılan kişi zamirleri, yalın durumları ve çekim sırasında aldıkları biçimleri ile yazı dilindeki kullanımlarına göre bazı değışiklikler gösterir. Bu değışiklikler şunlardır:

Teklik 1. şahıs:

Yalın durumunda: men (14-42), ben (1-49), şen (45-256).

Belirtme durumunda: meni (5-4), beni (1-187), şeni (44-39). bena “bana” (7-123), örneğinde “ben” zamirinin geniş-ince ünlüsünün ve belirtme ekinin geniş-kalın bir biçim aldığı görülür.

Yaklaşma durumunda: mene (14-70), bene (22-3), bana (1-44).

Bulunma durumunda: mende (18-44), bende (26-12).

Ayrılma durumunda: mennen (1-146), menden (19-45), benden (1-148).

Vasıta çekiminde: benne (4-34), benlen (20-22), řennēⁿ (7-114), şennen (7-115).

Eşitlik durumunda: Metinlerde örneğıyle karşılaşılmamıştır.

İlgi durumunda: mením (5-5), benim (5-11), menım (7-3).

Teklik 2. şahıs:

Yalın durumunda: sen (13-24).

Belirtme durumunda: sení (13-25), seni (21-12)

Yaklaşma durumunda: sene (1-203), sana (1-18), sená (1-148).

Bulunma durumunda: sende (25-23).

Ayrılma durumunda: senden (1-85), sennen (1-111).

Vasıta çekiminde: senne (13-18).

Eşitlik durumunda: Metinlerde örneğıyle karşılaşılmamıştır.

İlgi durumunda: senín (21-12), senın (21-26), senin (9-39).

Teklik 3. şahıs:

Yalın durumunda: o (2-23).

Belirtme durumunda: oni (32-15), onu (27-23).

Yaklaşma durumunda: ona (1-92).

Bulunma durumunda: onda (36-144).

Ayrılma durumunda: öndan (11-16).

Vasıta çekiminde: onunla (3-2).

Eşitlik durumunda: Metinlerde örneğiyle karşılaşılmamıştır.

İlgi durumunda: onun (25-27), onun (1-75).

Çokluk 1. Şahıs:

Yalın durumunda: biz (1-51), bız (3-34), bız (1-66).

Belirtme durumunda: bizi (1-177), bizi (1-103), bizi (1-104).

Yaklaşma durumunda: bize (1-184).

Bulunma durumunda: bızde (45-61).

Ayrılma durumunda: bızden (39-78), bızden (4-19).

Vasıta çekiminde: bize (4-23).

Eşitlik durumunda: Metinlerde örneğiyle karşılaşılmamıştır.

İlgi durumunda: bizim (45-234), bizim (29-58), bizim (41-44), bizim (41-19), bizim (3-31), bizim (4-10).

Çokluk 2. Şahıs:

Yalın durumunda: siz (12-8), siz (1-20).

Belirtme durumunda: sizi (39-84).

Yaklaşma durumunda: size (26-9), size (14-84).

Bulunma durumunda: sizde (6-3).

Ayrılma durumunda: sizden (19-35), sizden (19-61).

Vasıta çekiminde: sizle (26-16)

Eşitlik durumunda: Metinlerde örneğiyle karşılaşılmamıştır.

İlgi durumunda: sizin (39-84), sizin (1-154).

Çokluk 3. Şahıs:

Yalın durumunda: onlar (45-13), onnar (30-41).

Belirtme durumunda: onları (1-194).

Yaklaşma durumunda: onlara (14-18), onnara (14-46).

Bulunma durumunda: onlarda (41-42).

Ayrılma durumunda: onlardan (18-28).

Vasıta çekiminde: onlarla (25-26).

Eşitlik durumunda: Metinlerde örneğiyle karşılaşılmamıştır.

İlgi durumunda: onların (7-15), onain “onların” (14-47).

onlar “onların” (1-20) örneği ise belirtme anlamında kullanılmış fakat belirtme eki düşmüştür.

1.2.5.2. Dönüşlülük Zamirleri

Yöre ağzında kullanılan dönüşlülük zamirleri “kendi” ve “öz” sözcükleridir. Bugün ÖT’de kullanılan dönüşlülük zamiri olan “kendi” sözcüğü aslında “kendü” biçimindeyken Os. T. içerisinde şimdi kullanılan “kendi” biçimine girmiştir. Yöre ağzında kullanılan bir diğer dönüşlülük zamiri olan “öz” sözcüğü ise yaygın olarak kullanılırken Osmanlı sahasında sadece “kendi”li biçimi kalmıştır. Azerbaycan sahasında ise yalnızca “öz” biçimi yaygınlaşmıştır (Ergin, 2004: 72-73).

“kendi” biçimindeki kullanımı:

Bu sözcüğe iyelik ekleri eklenerek şahıslar belirtilir. Sözcüğün başındaki “k” ünsüzünün ötümlü veya yarı ötümlü biçimlerde de kullanıldığı görülür (Özçelik, 1997: 85):

kendim (6-10),

kendi (12-2),

kendisine (3-18),

kendimizi (20-36),

Kendi (9-41),

Kendi Kendime (19-46),

kendileri (17-13),

kendini (18-11),

gendi (23-25),

men gendim (7-73),

gendisi (7-110),

sen gendın (7-143)

“öz” biçimindeki kullanımı:

gendiöz (23-25),

öz (1-124), öz (1-144), özimi (18-6), özüm (19-12), özümme (19-12),

özleri (8-45)

özünü (18-11),

özüne (7-56),

bız_özümüz (5-10), özümüze (8-16),

1.2.5.3. İşaret Zamirleri

İşaret zamirleri nesnelerin bir yerde olduğunu gösterirler. Yani varlıklar bu zamirlerle belirtildiği zaman, nitelikleri ile değil yerleri ile anlatılırlar (Ergin, 2004, 273). Yöre ağzında kullanılan işaret zamirleri, ÖT’ deki işaret zamirleri ile aynı görevi üstlenirken, sadece biçimsel olarak değişiklik gösterirler:

Teklik 1. Şahıs:

buni (30-61), bunu (8-47), bunu (1-17), bunun (2-3), bundan (21-69), bunnan (36-169), bur^aya (1-53), bura (4-68), buraya (4-21), burda (1-64), bureya (5-5),

Teklik 2. Şahıs:

şu (5-35), şurdan (23-34).

Teklik 3. Şahıs:

o (6-11), onu (6-14), onlan (6-15), oni (8-28).

Çokluk 1. Şahıs:

bunlar (1-74), bunlár (18-1), bunlári (9-41), bunnar (14-33), bunların (18-31), bunlaş (18-70), bunları (1-210).

Çokluk 2. Şahıs:

Metin dışı derlemelerden: şunlar.

Çokluk 3. Şahıs:

onlar (45-13), onlarla (25-26), onları (1-194), onları (7-40), onnar (30-41), onnarı (14-37), onanın (14-47), onlari (42-22), onleri (21-19).

1.2.5.4. Belirsizlik Zamirleri

Belirsiz bir biçimde, nesnelerin yerini tutan bu çeşit sözcüklere belirsizlik zamirleri denir. Çoğunlukla iyelik eki alarak kullanılmışlardır (Ergin, 2004, 279). Yöre ağzında kullanılan belirsizlik zamirleri yazı dilinden biçimsel olarak ayrılır: hamı “hepsi” (5-24), hamısı “hepsi” (1-52), hepsi (33-65), heppi “hepsi” (14-63), heppíze “hepinize” (14-58), hebsíninki “hepsininki” (14-46), hebsíne de “hepsine de” (14-65), çoğusu (27-46), çoğu (9-21), çoğó (12-3), kimi (12-27), herkesín (4-15), herkese (4-56), bazıları (1-55), bazıları (7-69), bazıları (9-37).

1.2.5.5. Soru Zamirleri

Nesnelerin yerini soru biçiminde tutan, soru biçiminde karşılayan, onları soru durumunda anlatan ve soru sormak için yararlanılan sözcüklerdir (Ergin, 2004, 276). Yöre ağzında kullanılan soru zamirleri, ÖT’de kullanılan soru zamirlerinden sadece yazılış noktasında ayrılırlar: kim vuracaş “kim vuracak” (11-5), ne diyi? “ne diyor” (5-23), nêreye gidisen, nê yapisen? “nereye gidiyorsun, ne yapıyorsun?” (33-11), nêreyse “nereyse” (1-35), nereye? (12-36), hangi (6-18), hangisidir? (7-65), neydi (1-96), neye (7-18), muhtarın evinde kim var? “muhtarın evinde kim var?” (26-6), kíme (5-37).

AT’de sık kullanılan “hara (nere)” sözcüğü de yöre ağzında kullanılan bir soru zamiridir (Gökçür, 2012: 243)²¹²: hardan “nereden” (41-14).

1.2.6. Edatlar

Arapçadan dilimize giren edat sözcüğü “alet” ve “vasıta” anlamlarına gelir. Dil bilgisi unsuru olarak ele alındığı zaman dahi bu anlamın karşılığını verir (Hacıeminoğlu, 1974: V). Edatlar; tek başına kullanıldıklarında anlamı olmayan, sadece ad ve ad soylu sözcüklerden sonra gelerek eklendiği sözcükle cümledeki başka sözcükler arasında anlamca bağ kuran, dil bilgisi işlevini taşıyan bağımsız sözcüklerdir (Korkmaz, 2019: 123). Yöre ağzında kullanılan edatlar, yazı dilinde kullanılan edatlardan kuruluş ve kullanılış açısından ayrı bir durum göstermezler. Sadece söyleniş ve yazılışında küçük değişiklikler görülür. Bu edatlar ve kullanılışları aşağıda açıkladığımız biçimdedir.

1.2.6.1. Yalın Durumda Kullanılan Edatlar

Bu edatlar, ÖT’de yalın durumda yani takısız kullanılırlar. Yalın durumda kullanılan edatların yöre ağzındaki kullanımlarının yazı dilinden biçimsel olarak ayrıldığı görülür:

aynı benzin gibi (24-16),

‘eyni bi şey kimin (3-22),

has Kumaş gibin (7-142),

sen de buraya bir araştırma için geldin (1-62),

bir gün sen de ölecehsân, bahacağlar senin Kibin (1-153).

1.2.6.2. Yönelme Durumuyla Kullanılan Edatlar

Bu edatlar, yönelme ekini alarak yönelme ve ulaşma belirten edatlardır (Gemalmaz1995: 308). Yöre ağzındaki kullanımları, ÖT ile aynı işlevi taşıırken biçimsel açıdan farklılıklar görülür:

bahara Kadar (26-69),

töprağa doğru (1-121),

²¹² krş. Gökçür, E. (2012). s. 243’te haraya gidirsiz.

altıya Kādār gētdīm (26-2),
direK_ösmanliya Kadar (10-7),
üçe Kaden_öhudüm (16-2),
ahşama Kader çalışırdıh (21-25),
hiç bene Toğru şey yapma (22-3),
orta okula hader_öhudim (18-39),
ahşama Kader yaramazlıh yapardıh (18-41).

1.2.6.3. Ayrılma Durumuyla Kullanılan Edatlar

Bu edatlar, ÖT’de olduğu gibi kendilerinden evvel ayrılma durumu ekini alan sözcüklerle kullanılarak ayrılma bildirirler. Fakat biçimsel olarak ÖT’den ayrılırlar:

onnan sonra (6-13),
onnan sönran (6-13),
ondan sönra (6-11),
ondan sonram (45-94),
öndan sunra (23-20),
esKiden berı (12-21),
süreyye gidenden beri daha çoğ düşüp (5-33).

1.2.6.4. İlgı Durumuyla ya da bir Eylemsiyle Kullanılan Edatlar

Bu grupta yer alan edatlar kendilerinden önce ilgi eki alarak veya bir eylemsiyle bir araya gelerek kullanılırlar:

önun_içün (4-21),
sızın_için (39-94),
onun_için (28-161),
sevdīm_için beğendīm_için (18-6).

1.2.7. Bağlaçlar

Söz içinde; birden fazla sözcüğü, sözcük öbeğini ya da cümleyi bağlayan ve aralarında çeşitli açılardan ilgiler kuran sözcüklere bağlaç denir (Korkmaz, 2019: 84). Bağlaçların asıl işlevi cümleler arasında bağlayıcılık sağlamalarıdır (Yavuz, 2011: 59-107). Yöre ağzında görülen bağlaçlar ÖT'den farklı değildir. Bu bağlaçları, kullanımlarına göre şu biçimde gruplandırdık:

1.2.7.1. Ulama Bağlaçları

Ulama bağlaçları, ÖT ile aynı işlevi taşıyan, sadece küçük biçimsel farklılıklar görülen bağlaçlardır:

sen türçe oğu ki ben de anlıyım onlaı (1-94),

diyur ben de tanımiyurum biri ikiyi bilmiyurum ki gidip Kulağından tutup getireyim (1-73).

1.2.7.2. Denkleştirme Bağlaçları

Denkleştirme bağlaçları, birbirine denk iki ögeyi bağlayan ve birbiriyle kıyaslayan bağlaçlardır (Ergin, 2004: 353):

misal diyelim hani bunlar farsı veyaıt da bunlar ö şii terafına şey yapılaı (23-8),

tayayı öküzle veyaıt da ne araç varsa o zâman artıı öküz_arabasiysa her nêyse onnan getiriyóduı (36-15).

1.2.7.3. Karşılaştırma Bağlaçları

Karşılaştırma bağlaçları, kıyaslanan iki ögeyi birbirine bağlayan bağlaçlardır (Ergin, 2004: 353):

hem heyvancılıı yapêrem hem çiftçiliı yapêrem (7-37),

men hem ne döhmişem çocóhlara ne küfr_étmişem (14-44),

ileriki neslimize de hem tarihi olaraq da ğalsın hem de nesil nerden geldiğini bilsin (10-9).

1.2.7.4. Karşı Durum Bağlaçları

Karşı durumları belirten bağlaçlardır:

eğer_acsanız bir yemek getırsin size (26-9),

heyer beyenselē birbirlerini vèrah (21-135).

1.2.7.5. Sebep Bağlaçları

Sebep belirten bağlaçlardır:

sen çünkü bu kônuya hakim bir insansın (10-12),

çünkü seferberlihde herkes dağılmışdi (18-74),

azerice gönüşamiyorum çünkü birisi olması lazım ki (23-31).

1.2.7.6. Netice ve İzah İfade Eden Bağlaçlar

Netice ve izah ifade eden bağlaçlardır:

zaten burası Kış memleketi dayı (24-7),

yo o saraydaki vefat _etmiş zaten (25-10),

bu bölgenin çoğusu eyle gelmiş zaten herhalde (27-46).

1.2.7.7. Katılma Bağlaçları

beddua etmek yabancıya dahi eyi bir şey deyildir (9-35),

telefon gelmezse ön gün telefon bile Kalsa ben _açamam (19-63),

çamaşırlarımızı bile elimizde yıhardıh (21-7).

1.2.7.8. Kuvvetlendirme Bağlaçları

anne meSela dayidan sonra dedin ya hani bële dörtlüh diyerdin ya(6-27),

mesela nasıl ekşi, diyelimki acı, tatlı hani her şeyin _ismi var (12-8).

1.2.8. Ünlemler

Korku, mutluluk, acıma ve şaşırma gibi her çeşit duyguyu ve heyecanı kısa ve etkili biçimde anlatmaya yarayan ünlemler; kimi yönlerden bağımlı sözcükler grubunda olan sözcüklerdir (Korkmaz, 2019: 237). Yöre ağızında, yazı dilinde kullanılmayan ünlemler vardır:

1.2.8.1. Asıl Ünlemler

Heyecan, mutluluk, keder, nefret, acıma, kızgınlık vb. duyguları anlatan ünlemlerdir (Ergin, 2004: 349):

vay seni tōh yèmiyesen (21-12),

vay senín allah belanı versín. (21-12).

1.2.8.2. Çağırma ve Seslenme Ünlemleri

Seslenme belirten asıl ünlemlerden değişik olarak his ve heyecan duygularını bildirmeyen, yalnızca seslenme görevinde kullanılan ünlemlerdir (Ergin, 2004: 350):

öğretmen dedi: yav (19-50),

vıle yetime de getsín ben gelëcem vurum neneynín iğnesini (11-8),

müşteri hizmetleri deyi yav diyi beyfendi diyi ben sizin şeyinizden anlamıyorum (18-14).

1.2.8.3. Gösterme Ünlemleri

İşaret sırasında birini veya herhangi bir şeyi göstermek amacıyla kullanılan ünlemlerdir (Ergin, 2004: 351):

a^{ha} men doğrusini diyim (19-57),

aha ö şekilde bi şeyimiz var (23-11),

burda ële bu mahlede böyüdüm aha mahmudiye mahălesinde (20-12).

1.2.8.4. Cevap Ünlemleri

Cevap ünlemleri, konuşma sırasında onay ya da ret belirten ünlemlerdir (Ergin, 2004: 351):

he vallah_ah (14-70),

evet semavêrdır (39-66),

he he áma önceki zaman éiydi (14-82),

yoh_ vála bedduva medduva men étmem. hayır vaşt! (14-41).

1.2.9. Fiiller

1.2.9.1. Ek-Fiil (İsim-Fiil)

ET'deki kullanımı “er-” olan yardımcı fiilin er- > ir- > i- biçiminde ek durumuna gelmesiyle meydana gelen, ad soylu sözcüklerin yüklem olmasını sağlayan ve birleşik fiil çekimlerinde işlev gören bir fiildir (Korkmaz, 2019: 124). Fiilin yöre ağzında zaman ekleriyle çekimlenmiş biçimleri aşağıdaki gibidir:

1.2.9.1.1. Ek-fiilin Geniş Zaman Çekimi

Yöre ağzında ek-fiilin geniş zaman kipinin ÖT'deki gibi ek durumuna geldiği görülür (Gemalmaz, 1995: 312).

Teklik 1. Şahıs:

Ünsüzle sonuçlanan ya da geniş ünlülü olan sözcüklere kalınlık incelik uyumuna girerek eklendiği gibi uyumun dışında kaldığı durumlar da görülür (Gemalmaz, 1995: 314)²¹³: yaşındayam “yaşındayım” (1-13), kardayam “kardayım” (1-44), mırçeyem “mırçeyim” (1-21), küresinniyem “Küresinliyim” (14-3).

Teklik 2. Şahıs:

Ek; ünsüzle bittiğinde ya da geniş ünlülü sözcüklere geldiğinde, düzlük-yuvarlaklık ve kalınlık-incelik uyumunun dışına çıkabilir. Yöre ağzında, ekin ünlüsünün geniş ve düz olduğu da görülür (Gemalmaz, 1995: 314)²¹⁴: nêrelisên “nerelisin” (41-14).

Teklik 3. Şahıs:

Yöre ağzında ek-fiilin 3. tekil şahıs kullanımları eksizdir. Bildirme, kuvvetlendirme eki “-dİr, -dUr” bu amaçla kullanılırken bu kullanım bazen ünlü uyumlarının dışında kalır (Gemalmaz, 1995: 318): evdedİR (11-7), şeydİR (14-77), KaragündüzlüdüR (14-3).

Çokluk 1. Şahıs:

Ek-fiilin çoğul 1. şahıs kullanımları yöre ağzında “-iḡ, -iḡ -iḡ, -íz, -iz, -ız” biçimlerindedir. Ekin kullanımlarında kalınlık-incelik uyumu bozulabilir (Gemalmaz, 1995: 314-316)²¹⁵: müsülmanıḡ “müslümanız” (2-6), ‘ecemiḡ “Acemiz” (2-19), küresinniyyiḡ “Küresinliyiz” (18-85), insanız (18-13).

Çokluk 2. Şahıs:

Yöre ağzında, yazı dilinden farklı olarak ekin “-sİz” biçimindeki kullanımında ses düşmeleriyle sıkça karşılaşılır. Ek, ünsüzle biten ya da geniş ünlülü olan

²¹³ krş. Kartallıoğlu, Y. ve Yıldırım, H. (2007). s. 197’de yaxşı-y-am; Gemalmaz, E. (1995). s. 314’te gardaşam.

²¹⁴ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 314’te gardassan, gardassın, sensen, sensin.

²¹⁵ krş. Gökçür, E. (2012). s. 301’de bizik “biziz”; Gemalmaz, E. (1995). s. 315’te gardaşıḡ.

sözcüklere, kalınlık incelik uyumuna girerek eklendiği gibi uyumun dışında kalan örnekler de görülür (Gemalmaz, 1995: 318-319)²¹⁶: gençsiz “gençsiniz” (14-58), ‘ecemsiz “Acemsiniz” (18-81), Karagündüzlüsüz “Karagündüzlüsünüz” (14-4).

Çokluk 3. Şahıs:

Yöre ağızında, bildirme kuvvetlendirme ekinin üzerine, çokluk durumunu belirtmek için “+lar, +ler” ekinin gelmesiyle ek; “-Turlar, -Türler, -durler, -dürler, -dırler -dîrler, -dirler” gibi çeşitli biçimlerde kullanılır. Ekin ünsüzle sonuçlanan veya geniş ünlülü olan sözcüklere kalınlık incelik uyumuna girerek, eklendiği görüldüğü gibi uyumun dışında kalan örnekler de görülür (Gemalmaz, 1995: 317-318)²¹⁷: çinidirler “Çinidirler” (8-34).

1.2.9.1.2. Ek-fiilin Görülen Geçmiş Zaman Çekimi

Yöre ağızında ek-fiilin geniş zaman kipinin ÖT’deki gibi ek durumuna geldiği görülür. Ek-fiilin rivayet, hikâye ve şart kiplerinde “i-” ünlüsü bazen düşerken bazen de korunur. Ünlüyle biten sözcüklere, “y” ünsüzünün türemesiyle bağlanırken ünlünün düz-dar-ince olması durumunda ünlü korunur (Gemalmaz, 1995: 312-313).

Teklik 1. Şahıs:

Yöre ağızında, ek-fiilin teklik 1. şahıs görülen geçmiş zaman çekiminde, ek-fiil düşebilirken ünsüzle sonuçlanan sözcüklerin ardından AT’deki gibi, ek-fiilin korunduğu da görülür. Ek, bazen ünlü uyumlarına uyarken bazen de bundan kaçır (Gemalmaz, 1995: 319-320)²¹⁸: yaşında’ydim “yaşındaydım” (5-5).

Teklik 2. Şahıs:

Yöre ağızında, çokluk 2. şahıs görülen geçmiş zaman çekiminde de ek-fiil düşebilir: Metin dışı derlemelerden: éyiydin.

Teklik 3. Şahıs:

Yöre ağızında, ünsüzle biten sözcüklerin 3. çokluk kişilerinin görülen geçmiş zaman çekiminde ek-fiilin ünlüsünün bazen düştüğü görülürken bazen de düşmediği

²¹⁶ krş. Bulak, Ş. (2015): haqlıdı / haqlıdır; Gemalmaz, E. (1995). s. 314’te gardaşdır, gardaşdur, atdur.

²¹⁷ krş. Kartallıoğlu, Y. ve Yıldırım, H. (2007). s. 197’de yaxşı-sınız; Gemalmaz, E. (1995). s. 314’te gardassız.

²¹⁸ krş. Buran, A., Alkaya, E. (2012). s. 95’te şakird idim; Gemalmaz, E. (1995). s. 322’de ağayidim.

görülür (Gemalmaz, 1995: 324): KısKıanÇTi “kıskançtı” (19-51), böyüg idi “büyüktü” (19-45).

Çokluk 1. Şahıs:

Ek, kendisinden önce gelen hecenin ünlüsüne göre çeşitli biçimlerde kullanılır. Düz-dar-ince ünsüzlerle sonuçlanan sözcüklere eklendiği zaman, bu ünlülerle uyuma girebildiği gibi, kimi zaman uyumun dışında kalır (Gemalmaz, 1995: 320-321): berdelidiḡ (17-16), görevliydih (4-29).

Çokluk 2. Şahıs:

Yöre ağzında ek-fiilin görülen geçmiş zamanın 2. şahıs çoğul çekiminin üzerine geldiği hecenin ünlüsüne göre çeşitli biçimlerde kullanıldığı görülür. Düz-dar-ince ünsüzlerle sonuçlanan sözcüklere eklendiği zaman, bu ünlülerle uyuma girebildiği gibi kimi zaman sadece kalınlık-incelik uyumuna girer (Gemalmaz, 1995: 323): Metinlerde örneğiyle karşılaşılmamıştır.

Çokluk 3. Şahıs:

Yöre ağzında ek-fiilin görülen geçmiş zamanın 3. şahıs çoğul çekiminde de ek-fiilin ünlüsü düşebilir. Eklendiği hecenin ünlüsü, düz-dar-ince bir ünsüz ise ünlü uyumlarından kaçır (Gemalmaz, 1995: 324): güçlüydiler (26-60).

1.2.9.1.3. Ek-fiilin Öğrenilen Geçmiş Zaman Çekimi

Ek; yöre ağzında, herhangi bir ünsüz ya da geniş ünlü taşıyan sözcüğe bağlandığı zaman, ünlü uyumlarına bazen uyarken bazen ise bu uyumların dışında kalır (Gemalmaz, 1995: 325) yohmiş “yokmuş” (18-61), varmış “varmış” (4-75), seferberliḡmiş “seferberliklermiş” (18-61).

ÖT’den farklı olarak ek-fiilin ünlüsünün düşmediği de görülür: var ımış “varmış” (45-234), mahmudiyeyimiş “Mahmudiye’ymiş” (4-69).

1.2.9.1.4. Ek-fiilin Şart Çekimi

Son sesinde, herhangi bir ünsüz ya da geniş ünlü taşıyan sözcüklere bağlandığı zaman ünlü uyumlarına uyduğu görülür (Gemalmaz, 1995: 331-332): yohsa “yoksa” (24-6), varsa (24-2), melmeketse “memleketse” (1-35).

1.2.9.2. Fiillerin Birleşik Çekimleri

İki çekimli fiilin yan yana gelerek beraber kullanılmasından doğan fiilere, birleşik çekimli fiil denir (Ergin, 2004: 320).

1.2.9.2.1. Hikâye Birleşik Zaman

Birleşik çekimin hikâye biçimi, asıl fiil kipinin belirttiği hareketin görülen geçmiş zamanda gerçekleştiğini belirtmek için kullanılır (Ergin, 2004: 321). Yöre ağızında, hikâye birleşik zaman eki, kimi zaman ünlü uyumlarının dışında kalır.

1.2.9.2.1.1. Şimdiki Zamanın Hikâyesi

Yöre ağızında, şimdiki zamanın hikâye birleşik çekiminde, ek-fiilin ünlüsü yazı dilinde olduğu gibi düşer: Kırırđi “kırıyordu” (35-82), çoĥ benziyodu “çok benziyordu” (26-28), geliyudu “geliyordu” (26-29), yemiyo’duĥ “yemiyo’duk” (26-68), saĥlırdıĥ “saklıyorduk” (2-9), beceremıdi “beceremiyordu” (26-26), alırdi “alıyordu” (7-55).

1.2.9.2.1.2. Geniş Zamanın Hikâyesi

Yöre ağızında, geniş zamanın hikâye birleşik çekiminde, ek-fiilin ünlüsünün, ÖT’de olduğu gibi düştüğü görülür: aparırđıĥ “aparırdık” (7-17), baĥardim, baĥardım, virerdim “bakardım, verirdim” (5-21), Tikerdim vererdim “dikerdim, verirdim” (19-22), yapardim “yapardım” (19-33), çağırırđi “çağırırdı” (1-73), bılmez idim “bilmezdim” (1-86).

1.2.9.2.1.3. Gelecek Zamanın Hikâyesi

Yöre ağızında, gelecek zamanın hikâye birleşik çekiminde, ek-fiilin ünlüsünün bazen düştüğü örneklerle karşılaşılırken bazen de düşmediği örneklerle karşılaşılır: deĥişılecaĥıdi “değiştirilecekti” (4-30), tikecayıdım “dikecektim” (19-15), edecáĥdım “edecektim” (7-99), dinleyecáĥıdi “dinleyecekti” (7-104).

1.2.9.2.1.4. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Yöre ağızında, öğrenilen geçmiş zamanın hikâye birleşik çekimi, “-IP, -mIş” eklerine “-TI” ekinin bağlanmasıyla yapılır. Ek-fiilin ünlüsü bu çekimde de düşer. Bu düşme, bu birleşik çekimin yöre ağızında kullanılan “-iP, -mIş” biçimlerinin ikisinde de kendini gösterir: gelmişdi (26-39), sevmişdi, alamamışdi (7-128), ĥalmiyiPdı (21-172).

1.2.9.2.1.5. İstek Kipinin Hikâyesi

Yöre ağızındaki kullanımında ek-fiilin düştüğü görülür. Düşen ek-fiilin yerini “y” ünlüsü alır. Bu değişimde, “y” ünlüsünün inceltme etkisiyle, ünlü uyumunun bozulduğu örneklerle de karşılaşılır: olaydin (10-13), sölaydim (1-110), Kırıleydi (19-68), göreydi (19-32).

1.2.9.2.1.6. Şart Kipinin Hikâyesi

Yöre ağızında, ÖT’den farklı olarak düşen “y” ünsüzünün inceltme etkisiyle kalın ünlülü sözcüklerde kalınlık-incelik uyumunun bozulduğu görülür: olmasaydi (18-36), olsaydi (26-20), gelseydi (9-19), dëseydi (19-15), yapsaydim (19-32), geleydiz alaydız “gelseydiniz, alsaydınız” (19-51), ölçseydi (7-56).

1.2.9.2.1.7. Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Ünlüyle sonuçlanan ekten sonra ad-fiil tamamen ekleşmez. Ve “i-” fiilinin kökü düşse dahi iki fiilin ortasındaki yardımcı ses korunur (Ergin, 2004: 322)²¹⁹: yohđdiyidi (30-46).

1.2.9.2.2. Rivayet Birleşik Zaman

Rivayet birleşik çekimi, “i-” fiilinin öğrenilen geçmiş zamanının asıl fiil kipine eklenmesiyle yapılır. Öğrenilen geçmiş zaman eki; bu kullanımda zaman bildirmez anlatma, nakil ve sonradan farkına varma anlatır. Asıl fiil kipinin belirttiği hareketi rivayet ettiğinden “rivayet” olarak adlandırılır (Ergin, 2004: 323). Yöre ağızında rivayet birleşik zaman çekimi yazı dilinden pek farklı değildir. Rivayet birleşik zaman ekinin ünlüsü, yöre ağızında görülen sözcük sonlarındaki “i”leşme nedeniyle bazen düz-dar-ince ünlülü bir biçimde kullanılarak ünlü uyumlarını bozar:

1.2.9.2.2.1. Geniş Zamanın Rivayeti

Yazı dilinden biçimsel olarak ayrılır. Yöre ağızındaki kullanımında, kalınlık-incelik uyumunun dışında kalan örnekler vardır: yaħarlarmış “yakarlarmış” (45-118).

1.2.9.2.2.2. Gelecek Zamanın Rivayeti

Gelecek zamanın rivayetinin yöre ağızındaki kullanımı ÖT’den biçimsel olarak ayrılır: duracaħmış “duracakmış” (1-225), uyanacaħmışız “uyanacakmışız” (1-226),

²¹⁹ krş. Ergin, M. (2004). s. 322’de dedi-y-idim, açtı-n-dı.

1.2.9.2.2.3. Şart Kipinin Rivayeti

Metinlerde örneğiyle karşılaşılmamıştır.

1.2.9.2.2.4. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Rivayeti

Metinlerde örneğiyle karşılaşılmamıştır.

1.2.9.2.2.5. Şimdiki Zamanın Rivayeti

Kaçıyormuş (28-175).

1.2.9.2.3. Şart Birleşik Zaman

Asıl fiil kiplerine “-i-” fiilinin şart biçiminin eklenmesiyle yapılır (Ergin, 2004: 325). Yöre ağızındaki kullanımı, ÖT’deki şart birleşik zaman çekiminden bazı noktalarda ayrılır:

1.2.9.2.3.1. Şimdiki Zamanın Şartı

Yöre ağızında, ekin yazı dilinden farklı olan kullanımları da benzer olan kullanımları da görülür: geliyösa “geliyorsa” (18-22). Metin dışı derlemelerden: istiyosan “istiyorsan”.

1.2.9.2.3.2. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı

Yöre ağızındaki kullanımı, görülen geçmiş zaman ekinin düz-dar-ince ünlülü olmasıyla yazı dilinden biçimsel olarak ayrılır: yidise “yediye” (39-15).

1.2.9.2.3.3. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Şartı

Öğrenilen geçmiş zamanın şartının yöre ağızındaki kullanımı, ÖT’ den biçimsel olarak ayrılır: gelmişse (18-99), ölmüşsa “olmuşsa” (4-20), değmişse (28-78), etmişse (41-37), olmuşsa (14-53), gelirse (7-125).

1.2.9.2.3.4. Geniş Zamanın Şartı

Geniş zamanın şartının yöre ağızındaki kullanımı yazı dilinden biçimsel olarak ayrılır: istersen “istersen” (1-97), gelirseK “gelirsek” (12-23), düşünürseK “düşünürsek” (12-24).

1.2.9.3. Fiil Kipleri

1.2.9.3.1. Haber Kipleri

Yöre ağızındaki kullanımları yazı dilindekinden çok AT’deki kullanımlarına benzer. Yöre ağızında, öğrenilen geçmiş zaman, şimdiki zaman ve geniş zaman çekimlerinin kullanımları çeşitli biçimlerde. Öğrenilen geçmiş zaman için yazı

dilinde kullanılan “-mİş, -mUş” eklerinin dışında AT’de olduğu gibi “-UP, -IP” eklerinin de kullanıldığı görülür. Çekim, kökeni zamir olan eklerle sağlanır. Bu kullanım 1. teklik ve 1. çokluk şahıslarda yoktur. Geniş zaman ve şimdiki zaman kullanımları da yine AT ile benzerdir. AT’de var olan geniş zaman ekinin zaman ekinin olumsuzluk ekiyle kaynaşmasından doğan “-mAr” ve “-mAz” kullanımları yöre ağzında da bulunur (Gül, 2015: 537-558).

1.2.9.3.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Çekimi

Görülen geçmiş zaman çekiminin, yöre ağzındaki kullanımları, yazı dilinden bazı noktalarda ayrılır:

Teklik 1. Şahıs:

Yöre ağzında; görülen geçmiş zamanın tekil 1. şahıs eki “-dım, -dım, -tım, -tim, -dim, -tım, -Tım, -Tim, Tım” biçimleriyle yazı dilinden farklı bir biçimde karşımıza çıkar: yaptım (1-3), aldım (27-3), çeKdım (5-35).

Teklik 2. Şahıs:

Yöre ağzında, görülen geçmiş zaman tekil 2. şahıs ekinin kullanımı, yazı dilinden sadece biçimsel olarak ayrılır: atdın “attın” (21-44), yiTin? “yedin mi?” (36-123).

Teklik 3. Şahıs:

Doğu grubu ağızlarında görülen ortak bir özellik olan geçmiş zaman tekil 3. şahıs ekinin düz-dar-ince biçimiyle kullanımı yöre ağzında da görülür. Bu kullanım ünlü uyumlarını bozar (Gemalmaz, 1995: 347)²²⁰: oldi “oldu” (11-10), Kaldi “kaldı” (46-6).

Çokluk 1. Şahıs:

Yöre ağzında, görülen geçmiş zamanın çoğul 1. şahıs eki, yazı dilinden biçimsel olarak farklılaşır. Ek; “-dılh, -dılh, -dılh, -Tılh, -duh, -düh, -düh, -Tuh” biçimleriyle fiilere bağlanır. Ekin bu kullanımları ünlü uyumlarının dışında kalabilir

²²⁰ krş. Gökçür, E. (2012). s. 255’de gapandi; Gemalmaz, E. (1995). s. 347’de gördi.

(Gemalmaz, 1995: 347)²²¹: geldih “geldik” (1-52), yirleştih “yerleştik” (1-53), içdih “içtik” (26-8).

Çokluk 2. Şahıs:

Yöre ağzında görülen geçmiş zaman çoğul 2. şahıs eki, “-dız, -díz, -Tíz” ÖT’den değişik biçimlerde fiillere bağlanır (Gemalmaz, 1995: 347): aldız “aldınız” (27-5), siz yemeK yemediz “siz yemek yemediniz” (26-53), ne yédiz ne içTíz “ne yediniz ne içtiniz” (39-97).

Çokluk 3. Şahıs:

Yöre ağzında, görülen geçmiş zaman çoğul 3. şahıs ekinin, yazı dilinden farklı olarak kalın ünlülü sözcüklerde düz-dar-ince biçimiyle kullanıldığı görülür. Ekin, kalın ünlü veya yuvarlak ünlü taşıyan sözcüklere “-dılar” biçiminde eklenmesiyle ünlü uyumları bozulur (Gemalmaz, 1995: 347): gördüle (1-51), garşılaşdılar (1-50), yerleşdiler (1-55), yapıdılar “yaptılar” (14-27).

1.2.9.3.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman Çekimi

Öğrenilen geçmiş zaman çekimi için ÖT’de kullanılan “-mİş, -mUş” çekimi ile birlikte; yöre ağzında, yazı dilinde kullanılmayan “-UP, -IP” biçimlerinin de kullanıldığı görülür. Bu çekim “-p” zarf-fiilinin (gerundium) biçimidir. EAT ve AT’de sık karşılaşılan bir ektir. EAT’de bu ek çoğunlukla üçüncü kişiler için kullanılır. Yöre ağzında da bu ekin kullanımı varlığını sürdürür (Ergin, 2004: 301). Ekin 1. teklik ve çokluk çekimleri kullanılmamaktadır. Diğer şahıslarda kullanımı yaygındır (Ergin, 2004: 340-341) Öğrenilen geçmiş zaman ekinin bu biçimdeki kullanımları, daha çok EAT’de olduğu gibi 3. şahıs kullanımlarında kendini gösterir (Ergin, 2004: 301).

Teklik 1. Şahıs:

“-mİş” kullanımı

Yöre ağzında öğrenilen geçmiş zamanın 1. tekil şahıslarında ek, “-mişam, -mişem, -mişám, -muşam, -müşem” biçimlerinde bağlanır. Bu kullanımlarda bazen

²²¹ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 347’de görduh; Bulak, Ş. (2015). s. 94’te geldix.

düzlük-yuvarlaklık ve kalınlık-incelik uyumları bozulur (Gemalmaz, 1995: 349): uçmuşam “uçmuşum” (1-45), yapmışam “yapmışım” (19-53).

“-UP” kullanımı

Ekin 1. tekil şahıs için kullanımı yoktur.

Teklik 2. Şahıs:

“-mİş” kullanımı

Yöre ağızında, öğrenilen geçmiş zamanın 2. tekil şahıslarında, ekin sözcüklere “-mişsan, -mişsen, -muşsan, -müşsen, -mişsin, -mişsin” biçimlerinde bağlandığı görülür. Ek, düzlük-yuvarlaklık ve kalınlık-incelik uyumlarının dışında kullanımlara da sahiptir (Gemalmaz, 1995: 351): çizmişsen ÇıKarmışsan “çizmişsin, çıkarmışsin” (19-34).

“-UP” kullanımı

veribsen “vermişsin” (45-163), duyupsan “duymuşsun” (33-54).

Teklik 3. Şahıs:

“-mİş” kullanımı

Yöre ağızında da görülen ve çoğu doğu grubu ağızlarında da rastlanılan geçmiş zamanın 3. tekil şahıslarında, ekin düz-dar-ince biçiminde kullanılmasıyla sözcüklerde ünlü uyumları bozulur (Gemalmaz, 1995: 352)²²²: yazmış “yazmış” (1-15), yapmış “yapmış” (13-15).

“-UP” kullanımı

Öğrenilen geçmiş zaman tekil 3. şahıs kullanımları, yazı dilinden farklı olarak sözcüklere “-iP, -iP, -iP, -uP, -üP” biçimlerinde eklenir (Gemalmaz, 1995: 350-351): düşüp “düşmüş” (5-33), gelmiyiP “gelmemiş” (2-2).

Çokluk 1. Şahıs:

“-mİş” kullanımı

²²² krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 352’de oğumiş, görmiş.

Öğrenilen geçmiş zamanın çoğul 1. şahıs eki, sözcüklere ÖT'den farklı olarak “-mişih, -mişih, -mışıh, -muşuh, -müşüh” biçiminde de eklendiği gibi ÖT ile benzer olarak “-mışız, -mişiz” biçimlerinde de eklenebilir. Ek; kalın ünlülü sözcüklere “-mişiz” biçiminde bağlandığı zaman, ünlü uyumunu bozar (Gemalmaz, 1995: 350): yaşlanmışız “yaşlanmışız” (4-58), yaşlanmışih “yaşlanmışız” (14-46), getirmişih “getirmişiz” (8-47), unutmuşuh “unutmuşuz” (32-13), almışız (1-165).

“-UP” kullanımı

Ekin 1. çoğul şahıs için kullanımı yoktur.

Çokluk 2. Şahıs:

“-mİş” kullanımı

Öğrenilen geçmiş zamanın çoğul 2. şahıs eki, sözcüklere yazı dilinden farklı olarak “-mişsiz, -mişsiniz” biçimlerinde eklenebilir. Bu kullanımlar ünlü uyumlarını bozar (Gemalmaz, 1995: 351): gelmişsiz “gelmişsiniz” (4-26), yapmamışsınız (24-10).

“-UP” kullanımı

Öğrenilen geçmiş zamanın çoğul 2. şahıs eki “-İpsİz, -UpsUz” biçimindedir: Metinlerde örneğiyle karşılaşılmamıştır.

Çokluk 3. Şahıs:

“-mİş” kullanımı

Yöre ağızında ki kullanımı, yazı diliyle aynıdır: gelmişler (1-45)

“-UP” kullanımı

Ekin çoğul 3. şahıslardaki kullanımı “-íplar, -ípler, iple^r, -ıPlar, -íPleř, “-uPlar, -uplar, -üpler” biçimindedir: gelíPleř “gelmişler” (1-50), vuruPlaş “vurmuşlar” (5-8), geliple^r kalıPlaş “gelmişler, kalmışlar” (5-9), göçüpler “göçmüşler” (45-1,2), gidibler “gitmişler” (45-3), gelibler “gelmişler” (45-4), gonuPlar “konmuşlar” (45-10), gitmiyiPlēr “gitmemişler” (45-13).

1.2.9.3.1.3. Şimdiki Zaman Çekimi

Türkçede sonradan ortaya çıkan bu ek, “-yor”, ÖT'deki şimdiki zaman ekini karşılar. “yori-” (yürümek) eyleminin yori-r geniş zaman biçiminden doğan ek,

zamanla ekleşerek, “-yor” biçiminde şimdiki zaman eki olarak dile yerleşmiş ve ünlü uyumunun dışında bir yapı sergilemiştir (Ergin, 2004: 296). Ek; yöre ağzında, “-yor, -yör, -yur, -yu, -yir, -ir, -ër, -ër, -î, -i” biçimindeki kullanımlarıyla dikkat çeker. Bu kullanımlarıyla ÖT’de kullanılan şimdiki zaman çekimlerinden ayrılır. Bazen bu kullanımların, kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymadığı görülür:

Teklik 1. Şahıs:

Yöre ağzındaki kullanımı, yazı dilinden biçimsel olarak ayrılan ekte ünlü uyumlarının dışına çıkıldığı da görülür: bulamıyorum “bulamıyorum” (1-38), biliyörüm “biliyorum” (1-50), bılmiyem “bilmiyorum” (35-92), ğaliyem “kalıyorum” (39-42), bıraħıyem “bırakıyorum” (44-3), işitmirem “işitmiyorum” (2-4), z’ened’irem “zannediyorum” (7-27), çalışamêrem “çalışamıyorum” (14-13), düşünemiyurum “düşünemiyorum” (1-183).

Teklik 2. Şahıs:

Ekin metinlerdeki kullanımı, ÖT’den biçimsel olarak farklılaşır. Ekte ses değişimleri ve ses düşmeleri sık görülür: göryorsin “görüyorsun” (1-28), biliyo’rsun “biliyorsun” (1-31), okuyisen “okuyorsun” (1-93), Konişisen “konuşuyorsun” (14-57) çöh zör anlı’sen “çok zor anlıyorsun” (22-14), gidirsən “gidiyorsun” (9-27), ne baħı’irsən “ne bakıyorsun?” (1-152).

Teklik 3. Şahıs:

Ekin kullanımında ses düşmeleri ve ses değişimleri ile sıkça karşılaşılır. Kalınlık-incelik uyumuna uymayan örnekleri de vardır: geliyü’r “geliyor” (1-61), diyir “diyor” (1-28), Kavı’r “kavıyor” (1-76), patlî “patlıyor” (11-5), ğaçıyur “kaçıyor” (1-200), diyü “diyor” (1-205).

Çokluk 1. Şahıs:

En az çaba kanunu etkisiyle ekte sık sık düşme olayları ve bunun sonucunda da ünlülerde uzama görülebilir: baħıyurlar “bakıyorlar” (1-200), oturı’rîh “oturuyoruz” (7-2), diyoruz (12-12), ğılıyîh “kılıyoruz” (14-53), çalışıyîh çalışıyız “çalışıyoruz” (43-2).

Çokluk 2. Şahıs:

Konuşucunun hızlı konuşma eğilimi göstermesi nedeniyle ses düşmeleri ve değişimleri sonucunda ekin “-ısız, -isiz” biçimindeki kullanımları doğar: bılısız “biliyorsunuz” (19-30), bılmsız “bilmiyorsunuz” (45-153).

Çokluk 3. Şahıs:

Yöre ağzındaki kullanımı, ses değişimleri ve düşmeleri ile birlikte kalınlık-incelik uyumunun dışındaki kullanımları oldukça çoktur: göyileş “koyuyorlar” (14-49), araştırilir “araştırıyorlar” (18-5), diyurlar “diyorlar” (12-4).

1.2.9.3.1.4. Gelecek Zaman Çekimi

Yöre ağzında gelecek zaman kip eki yazı dilinde kullanılan “-ecek, -acak” biçimleriyle karşılanmasının yanında, -(y)acağ, -(y)eceğ, -(y)eceğ gibi yazı dilinden farklılaşan çeşitli biçimlerde de kullanılır (Gemalmaz, 1995: 358). İnce ünlü bulunduran sözcüklerde ekin sadece ilk ünlüsü ince bir biçimde gelir, fakat ikinci ünlü uyum dışında kalır ve uyum tamamlanmaz. Kalın ünlülü sözcüklerde ise ek; “-ecağ, -ecağ, -ecağ” biçiminde yine uyumun dışında kalır (Özçelik, 1997: 24)²²³:

Teklik 1. Şahıs:

Yöre ağzında, tekil birinci şahıslarda ekin ünlülerinde ve ünsüzlerinde çeşitli değişimler görülür. Bu değişimler; ÖT ile uyum gösterdiği gibi, farklı bir biçimde de ortaya çıkabilir. Bu durumun sonucunda, ünlü uyumları bozulabildiği gibi uyumun yarım kaldığı da görülür: diyecāğım “diyeceğim” (9-27), bırağeceğim “bırakacağım” (13-34), ekeceğim “ekeceğim” (13-21).

Ekin son ünsüzünde düşme görülür: gıdecem “gideceğim” (27-3), götürecem “götüreceğim” (13-42), ekecām “ekeceğim” (7-64), bitirecem “bitireceğim” (19-48).

Birinci şahıs kullanımlarında gelecek zaman ekinin erimesiyle ikinci ünlüde uzama görülür²²⁴ ekecām “ekeceğim” (7-64) teşekkür edecēm “teşekkür edeceğim” (19-35):

²²³ krş. Edip, K. U. (1945). s. 54’de düşecağtım, düşecağış, Özçelik, S. (1997). s. 24’te geçecağış, diyecağış.

²²⁴ krş. Ercilasun, A. B. (2020). s. 56’da yīm, verīm.

Teklik 2. Şahıs:

Yöre ağzında, tekil ikinci şahıslarda yazı dilinden farklı olarak ekin ünlülerinde ve ünsüzlerinde bazı değişiklikler görülür. Bu değişimlerin etkisiyle bazen ünlü uyumları bozulurken bazen de uyumun yarım kaldığı görülür: çeKecen “çekeceksin” (26-59), öğreneçen “öğreneceksin” (22-4), gidecaḥsın “gideceksin” (1-122), öleceḥsān “öleceksin” (1-153), tōpliyecāḡsın “toplayacaksın” (4-33), gideceḡın “gideceksin” (13-18), Kullanacāsın “kullanacaksın” (11-3), êdeceḥsen “edeceksin” (44-22).

Yöre ağzında, ikinci tekil şahıslarda da ekin son ünsüzünde düşme görülür: çeKecen “çekeceksin” (26-59), öğreneçen “öğrenceksin” (22-4),

Teklik 3. Şahıs:

Yöre ağzında, tekil 3. şahıslarda, ekin ünlüleri ve ünsüzleri bazen değişir. Bu değişimler, ÖT ile uyumlu olabildiği gibi farklı bir biçimde de ortaya çıkabilir. Bu durumda ünlü uyumları bozulabildiği gibi uyumun yarım kaldığı da görülür: sallıyeçāḥ “sallayacak” (14-74), girecaḥ “girecek” (7-61), gelecaḥ “gelecek” (7-88), söyleyeçāḥ “söyleyecek” (7-104), vurācaḥ “vuracak” (11-5).

Çokluk 1. Şahıs:

Yöre ağzında, çoğul birinci şahıslarda, ekteki ünlüler ve ünsüzler değişebilir. Bu değişimle birlikte yine ünlü uyumlarının bozulduğu veya bu uyumun yarım kaldığı görülür: sürecaḡız “süreceḡız” (7-22), daşlıyacaḡız “taşlayacaḡız” (7-112), gıdecāz “gideceḡız” (11-15), geçecāz göçecāz “geçeceḡız, göçeceḡız” (45-8).

Çokluk 2. Şahıs:

Yöre ağzında, çoğul ikinci şahıslarda, ekin “-acaḥsız, -eceḥsız, -acaḥsınız” biçiminde kullanıldığı görülür: baḥacaḥsız, baḥacaḥsınız “bakacaksınız” (1-155) yatacaḥsınız. “yatacaksınız” (1-156), besleyeceḥsız (43-28).

Çokluk 3. Şahıs:

Yöre ağzında, çoğul üçüncü şahıslarda ek, “-acaḥlar, -eceḥlar” biçiminde kullanılır: baḥacaḥlar “bakacaklar” (1-154), vëreceḥlar “vercekler” (35-47).

1.2.9.3.1.5. Geniş Zaman Çekimi

Ek; ÖT’de olduğu gibi “-(A), -(I)r” biçimindedir. Fakat ses olayları nedeniyle ekte, bazı değişiklikler gerçekleşir. Geniş zaman eki için “-ır, -ir, -ur, -ür, -ar, -er, -r” ekleri kullanılır (Özçelik, 1997: 97-98). AT, etkisi altındaki yöre ağzında geniş zaman ekinin AT’de olduğu gibi “-(y)Ar” biçimindeki kullanımlarıyla da karşılaşılır. AT’de geniş zamanın 1. tekil şahıslarında kullanılan “- mar, -mer” olumsuzluk ekleri yöre ağzında da vardır (Gemalmaz, 1986: xliii):

Teklik 1. Şahıs:

Olumlu biçimlerinde:

Yazı dilinde kullandığımız biçimden farklı değildir: keserim (6-9), söylerim (13-21).

Olumsuz biçimlerinde:

Ekin birinci tekil olumsuzlarında, ÖT’den farklı olarak “- mar, -mer” eki de kullanılır: söylüyemerem “söyleyemem” (4-25), bedduva edimerem “beddua edemem” (14-43), söylemerem “söylemem” (14-63), Kargış etmerem “kargış etmem” (14-65). Metin dışı derlemelerden: Konuşmerem “konuşmam”.

Teklik 2. Şahıs:

Olumlu biçimlerinde:

Olumlu geniş zaman 2. tekil şahıs eki ünlü uyumlarına bağlı olarak “-(A)rsan, -^orsan, -^orsen, -(A)rsIn, -^orsin, -^orsın, -^orsun” biçiminde kullanılır (Gemalmaz, 1995: 365): gidersin (7-67), gèdersēn “gidersin” (7-69), tutarsān “tutarsın” (7-70), minersen “binersin” (7-70).

Olumsuz biçimlerinde:

Yöre ağzında; olumsuz geniş zaman 2. tekil şahıs eki olarak ünlü uyumlarına bağlanabilen “-mazsan, -mezsen, -mazsın, -mezsın” biçimlerinde kullanılır (Gemalmaz, 1995: 365): bilmezsen “bilmezsin” (1-43), tanımazsın (13-20).

Teklik 3. Şahıs:

Olumlu biçimlerinde:

Olumlu geniş zaman tekil 3. şahıs eki, “-ar, -er, -r” kullanımlarıyla yazı dilinden pek farklılık göstermez (Gemalmaz, 1995: 367): gelir (45-232), alır (8-10).

Yöre ağzında, olumlu geniş zaman tekil 3. şahıs ekinin kalın ünlülü bir sözcüğe, ince biçimiyle gelmesi ve ince ünlülü bir sözcüğe, kalın biçimde gelmesiyle ünlü uyumu bozulur: gelir “gelir” (45-232). Metin dışı derlemelerden: Konuşer “konuşur”.

AT, etkisi altındaki yöre ağzında geniş zaman ekinin AT’de olduğu gibi “-(y)Ar” biçimindeki kullanımları da vardır²²⁵: okuyar “okur” (28-79).

Olumsuz biçimlerinde:

Yöre ağzında, olumsuz geniş zaman 3. tekil şahıs eki için ÖT ile aynı olan “-maz, -mez” biçimleri kullanılır. Ekin kalın ünlülü sözcüklere bağlanarak ünlü uyumlarının dışına çıkan “-mez” biçimindeki kullanımı da vardır (Gemalmaz, 1995: 368): görmez (7-95), étmez (21-13), gelmez (14-64). Metin dışı derlemelerden: gonusmez “konuşmaz”.

Çokluk 1. Şahıs:

Olumlu biçimlerinde:

Geniş zamanın çoğul 1. şahıs ekinin yazı dilinden farklı olan “-aríh, -eríh, -aríh, -, -ríh, -ríh, -rüh, -ruh” kullanımları da görülür (Gemalmaz, 1995: 363-364): keseríh, Kurutaríh (6-11), açaríh (6-12).

Yöre ağzında, ekin ÖT’de kullanılan biçimiyle de karşılaşılır: bılıriz “biliriz” (23-19), alırız, getiririz (6-2), yaparız (6-8).

Olumsuz biçimlerinde:

Yöre ağzında, yazı dilinden farklılaşan ekin olumsuz kullanımı “-mezíh, -mazíh” biçimdedir: bılmezíh “bilmeyiz” (21-21).

²²⁵ krş. Kartallıoğlu, Y. ve Yıldırım, H. (2007). s. 208’de oxu-y-ar.

Çokluk 2. Şahıs:

Olumlu biçimlerinde:

Olumlu geniş zamanın çoğul 2. şahıslarında ek genellikle ünlü uyumlarına bağlanarak “-arsınız, -irsiniz, -arsız, -ersiz” biçimlerinde kullanılır (Gemalmaz, 1995: 366): çıkarsınız “çıkarsınız” (28-153). hatırlarsız “hatırlarsınız” (45-273), gidebilirsiniz “gidebilirsiniz” (43-14), bilersiz “bilirsiniz” (43-8).

Olumsuz biçimlerinde:

Ekin olumsuz biçimleri, yöre ağzında “-mazsınız, -mezsiz, -mezsiz” biçimindedir (Gemalmaz, 1995: 366-367): Metinlerde örneğiyle karşılaşılmamıştır.

Çokluk 3. Şahıs:

Olumlu biçimlerinde:

Geniş zamanın çoğul 3. şahıs eki olumlu kullanımlarında ünlü uyumlarına bağlı olarak “-arlar, -erler, -rler, -rlar, -rlar” gibi çeşitli biçimlerde kullanılır (Gemalmaz, 1995: 367): söylerler (9-1), dèrler (1-148), bāğışlarlār (16-46).

Olumsuz biçimlerinde:

Ekin olumsuz biçimdeki kullanımları, “-mazlar, -mezler, -mazlā, -mezlē” biçimindedir (Gemalmaz, 1995: 368): çekmezlē (30-46), ètmezler (32-10).

1.2.9.3.2. Tasarlama Kipleri

1.2.9.3.2.1. Emir Kipi

Emir ekleri, tasarlanan hareketi emir biçiminde anlatır. Emir eki, her şahıs için farklı ekler kullanılması açısından diğer fiil biçimlerinden ayrılır. Bu nedenle her emir eki aynı zamanda şahıs da belirtir (Ergin, 2004: 304-305). ÖT’de olduğu gibi yöre ağzında da emir kipi, her şahısta ayrı bir ekle çekimlenir (Gemalmaz, 1995: 345). Yazı dilinden bazı noktalarda ayrılan emir kipi çekimi, yöre ağzında şu biçimlerde kullanılmaktadır:

Teklik 1. Şahıs:

Ekin olumlu kullanımı, ET’de “-ayı, -eyi, ayın, -eyin”; olumsuz kullanımı ise “-mayın, -meyin” biçimindedir. Tekil 1. şahıs emir çekimi, ET’den farklı olarak emir kipinin tekil birinci şahısları, yazı dilinde kullanılan “-ayım, -eyim” eklerinin ekleşmiş

biçimleriyle kullanılır (Hacıeminoğlu, 1991: 42): baħım “bakayım” (1-16), baħım “bakayım” (21-23), ħıne yaħım “kına yakayım” (1-17), alım “alayım” (7-138).

Teklik 2. Şahıs:

ÖT’de olduğu gibi yöre ağızında da tekil 2. şahısların eksiz kullanımı vardır (Gemalmaz, 1995: 345)²²⁶: gel (1-145).

Yöre ağızında tekil 2. şahıs emir eki olarak ET’deki -ğıl / -gil ekinin genişlemiş ve ekleşmiş biçimleri kullanılır. AT’de de görülen ekin bu kullanımı; yöre ağızında “-ğına, -gine, -ginen, -gene, -genen, -güne, -günen” biçimlerindedir (Gemalmaz, 1986: xlii). Ekin bu kullanımı, ÖT’nin etkisiyle metinlerde çok az karşımıza çıkar: êtgine (14-39), atgene (36-122), yürügünen (39-59), êylemegine (33-46). Metin dışı derlemelerden: yapgine, yapgenen, oturgine, otirğına.

Yöre ağızında, teklik 2. şahıs emir ekinin “-ğına, -ğınan, -gine, -ginen, -gene, -genen, -güne, -günen” biçimlerindeki kullanımının dışında ekte hece düşmesiyle oluşan “-ne, -yene” biçimindeki kullanımları da dikkat çeker. Örnekleri az olmakla beraber metinlerde yalnızca “dê-” fiiliyle beraber kullanıldığı görülür²²⁷: dene “de” (5-36,37,38), dêyene “de” (36-140-141).

Teklik 3. Şahıs:

tekil 3. şahıs emir çekimi, fiil kök ve gövdelerine ünlü uyumlarına bağlanarak eklenir. Ek, “-sın, -sın, -sin, -sun, -sün” biçimlerinde ÖT’den çok az bir farkla değişiklik gösterir (Gemalmaz, 1995: 346)²²⁸: vêrmesın eTsın (4-37), etsın (4-37), vêrsın (4-56).

Çokluk 1. Şahıs:

Emir kipi çoğul 1. şahıs çekimi, yöre ağızında “-alım, -elim, -elım, -elım” biçimlerinin fiile bağlanmasıyla yapılır: başlaalım “başlayalım” (19-1), diyelım (37-51), yerleşelım (18-67), gıdelım, içelim (27-20).

²²⁶ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 345’te al, başla.

²²⁷ krş. Ercilasun, A. (2020). s. 140-141’de dênên < dênên.

²²⁸ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 346’da alsın, alsun.

Çokluk 2. Şahıs:

ÖT’de, çoğul 2. şahıs emir eki, ünlü uyumlarına bağlanarak iki ayrı biçimde kullanılır. Ekin ünlüyle ya da ünsüzle biten fiil kök ve gövdelerine “-ın, in, -un, -ün” veya “-ınız, -iniz, -unuz, -ünüz” ekleri getirilerek çekimi yapılır (Ergin, 2004: 307). Yöre ağzında ise yazı dilinden birkaç farkla, “-ın, -in, -in, -un, -ün, -in” ekleri ile yapılır (Gemalmaz, 1995: 346)²²⁹: otırın “oturun” (26-10). Kaşın “kalkın” (14-85), konuşun “konuşun” (26-32).

Çokluk 3. Şahıs:

Çokluk 3. şahıs emir çekimi; yazı dilinde, “-sınlar, -sinler, -sunlar, -sünler” eklerinin fiil kök veya gövdelerine bağlanmasıyla yapılır (Ergin, 2004: 307). Yöre ağzında, yazı dilinden farklı olan “-sınler” biçimi de kullanılır: dêsınler (14-10), eşitsinler (39-44), yapsınlar (14-52), konuşsunlar yürüsünler “konuşsunlar, yürüsünler” (27-69).

1.2.9.3.2.2. Şart Kipi

Fiil kök ve gövdelerine hareketin şart biçiminde düşünülüp tasarlandığını ifade etmek amacıyla eklenen bir biçim ekidir (Ergin, 2004: 309). Yöre ağzında şart kipi çekimi, birkaç değişiklik dışında ÖT ile aynı biçimde kullanılır:

Teklik 1. Şahıs:

Yöre ağzında, şart kipi tekil 1. şahıs çekimi kip ve şahıs ekleri fiillerin kök ve gövdelerine ünlü uyumlarına uygun olarak “-sam, -sem” biçimlerinde eklenir (Gemalmaz, 1995: 348)²³⁰: gitsem (1-118), Konişsam “konuşsam” (14-55), Konişmasam “konuşmasam” (14-56), gullansam “kullansam” (19-28), gullanmasam “kullanmasam” (19-28).

²²⁹ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 346’da alın, başlayın.

²³⁰ krş. Sağır, M. (1995). s. 190’da görsem, Gemalmaz, E. (1995). s. 348’de alsam.

Teklik 2. Şahıs:

Yöre ağzında, şart kipi tekil 2. şahıs çekimi, kip ve şahıs ekleri fiillerin kök ve gövdelerine ünlü uyumlarına uygun olarak “-san, -sen” biçimlerinde eklenir (Gemalmaz, 1995: 348)²³¹: olsan (28-13), çeKsen (7-147), gitsen (45-71).

Teklik 3. Şahıs:

Yöre ağzında, şart kipi tekil 3. şahıs çekimi, şart ekinin ünlü uyumlarına bağlanarak “-sa, -se” biçiminde eklenmesiyle yapılır (Gemalmaz, 1995: 349)²³²: olsa (1-42), gelse (1-143).

Çokluk 1. Şahıs:

Şartın çokluk birinci şahısları, şart kipi “-sA” nın fiil kök ve gövdelerine birinci çokluk şahıs ekini almasıyla oluşur²³³: dēseḡ “desek” (41-51), yapmasaḡ “yapmasak” (42-18).

Çokluk 2. Şahıs:

Yöre ağzında, şart kipi çokluk 2. şahıs çekimi, kip veya şahıs ekleri fiil kök ve gövdelerine ünlü uyumlarına uygun olarak “-saz, -sez, -sanız, -seniz” biçimlerinde getirilir (Gemalmaz, 1995: 348)²³⁴: acsanız (26-9).

Ekin yazı dilindeki, “-sAnIz” biçimlerinin bünyesinde, hızlı konuşma eğilimi nedeniyle ünlü ve ünsüz düşmeleri görülür. Ek; bu durumda, “-sāz, -saz, -sez” biçiminde sözcüğe bağlanır (Gemalmaz, 1995: 349): olsāz “olsanız” (43-12).

Çokluk 3. Şahıs:

Yöre ağzında, şart kipinin çoğul 3. şahıs çekimi, kip veya şahıs eklerinin fiil kök ve gövdelerine ünlü uyumlarına uyarak, “-salar, -seler” biçimlerinde bağlanmasıyla yapılır (Gemalmaz, 1995: 348)²³⁵: yapsalaḡ (14-15).

²³¹ krş. Gül, M. (2016). s. 204’de dudmasa; Gemalmaz, E. (1995). s. 349’da alsan.

²³² krş. Caferoğlu, A. (1995). s. 13’te düşse; Gemalmaz, E. (1995). s. 348’de alsa.

²³³ krş. Sağır, M. (1995). s. 191’de bilsaḡ.

²³⁴ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 349’da alsaz.

²³⁵ krş. Gökçür, E. (2012). s. 286’da gelseler, duysalar; Gemalmaz, E. (1995). s. 349’da alsalar.

1.2.9.3.2.3. İstek Kipi

İstek kipi; bir tasarlama, bir dilek belirten biçim ekidir. ET'deki “-ğa, -ge” (-ğay, -gey) gelecek zaman eki, BT'ye düşerek geçmiş ve böylece “-a, -e” biçiminde kullanılmaya başlanmıştır (Ergin, 2004: 310-312):

Teklik 1. Şahıs:

İstek çekiminin birinci tekil şahsı, EAT'de ekli kullanılırken Os. T.de bu kullanım düşmüştür. Günümüzde de bu biçimde kullanılan ekin BT' de birinci şahısları kullanılmaya devam etmiştir. BT'de birinci şahıs için istek işlevinde emir ve istek biçimlerinin karışımı olan “-ayım, -eyim” kullanılır. Bu kullanım, bugün Türkçede sık görülür (Ergin, 2004: 310-311). Yöre ağzında, istek kipi çekimi şöyledir: başan kül eyleyım “başını kül eyleyeyim” (9-40), biri ikiyi bilmiyurum ki gidip Kulağından tutup getireyim “biri ikiyi bilmiyorum ki gidip kulağından tutup getireyim” (1-73).

Teklik 2. Şahıs:

Ekin metinlerdeki kullanımı ÖT'den pek farklılık göstermez. Yöre ağzında ek, “-esın, -esın, -esın, -esen, -asan” biçimlerindedir: gelesın (1-141), gidesen gelmeyesen, yetim galasan. toh yemiyesen “gidesin gelmeyesin, yetim kalasın, tok yemiyesin” (21-11).

Teklik 3. Şahıs:

Yöre ağzında, teklik 3. şahıs eki için kullanılan “-(y)a, -(y)e” eklerinin de ünlü uyumlarına bağlı kullanımları vardır (Gemalmaz, 1995: 370)²³⁶: vère (21-60).

Çokluk 1. Şahıs:

İstek çekiminin birinci çoğul şahıs kullanımı EAT'de ekle kullanılırken Os. T.de bu kullanımlar düşer. Günümüzde de bu biçimde kullanılan ek, BT'de birinci çoğul şahıs eki olarak kullanılmaya devam etmiştir. BT'de birinci şahıs için istek işlevinde emir ve istek biçimlerinin karışımı olan ek “-alım, -elim” kullanılır. Bu kullanım bugün de yaygındır (Ergin, 2004: 310-311). Yöre ağzında, istek kipi çekimi

²³⁶ krş. Gül, M. (2016). s. 202'de yoğedmiye.

kullanımları şu biçimdedir: Kırkını dökelim “kırkını dökelim” (16-26), dengesiz bir şeye rastlamıyalım “dengesiz bir şeye rastlamayalım” (4-91).

Yöre ağzında ekin “-ah, -eh” biçiminde kullanımı da vardır (Gemalmaz, 1995: 368-369)²³⁷: Kabağlarına rusların kesah ordunun “Rusların odusunun kabaklarını keselim” (7-17), gurtulah “kurtulalım” (1-146), oturah “oturalım” (1-146).

Çokluk 2. Şahıs:

Çokluk 2. şahıs istek kipi, yöre ağzında “-asız, -esiz, -esiz” biçiminde çekimlenir. Ek, fiil kök ve gövdelerine genellikle ünlü uyumlarına uygun bir biçimde bağlanır (Gemalmaz, 1995: 369)²³⁸: olası “olasınız” (39-85)

Çokluk 3. Şahıs:

Çokluk 3. şahıs istek kipi, yöre ağzında, ünlü uyumlarına uyarak “-alar, -eler” biçimlerinde bağlanır (Gemalmaz, 1995: 369)²³⁹: Metinlerde örneğiyle karşılaşılmamıştır.

1.2.9.3.2.4. Gereklilik Kipi

Sadece biçim belirten ve tasarlanan hareketin yapılmasının gerekliliğini anlatan bir ektir. Bugün Türkçede gereklilik kipi olarak kullanılan “-malı, -meli” biçimleri, EAT’nin sonlarında meydana çıkmıştır. Başlangıçta ortaç eki gibi fiil isimleri yapmak için kullanılırken Os. T. döneminde ek, fiil eki durumuna geçerek gereklilik kipi olmuştur. Eskiden bu kipi “gerek” sözcüğü karşılardı. Zamanla “-malı, -meli” biçiminde yaygınlık kazanan ekin TT ve AT’de yaygın bir kullanım alanı vardır (Ergin, 2004: 312-313). Yöre ağzında gereklilik kipi çekimi “-malı, -meli” ve fiillerin mastar biçimlerine “gerek” ve “lazım” sözcüklerinin eklenmesiyle de yapılır (Gemalmaz, 1995: 370):

Teklik 1. Şahıs:

Gereklilik kipi; tekil birinci şahıslarda fiil kök ya da gövdesinin “-ma, -me” tekil 1. şahıs iyelik eki (+m) ekiyle birleşerek ardına “lazım / gerek” yapısını almasıyla oluşur. Ekin bu kullanımı “-malıyem, -meliyem” biçimlerinde kullanımları da vardır.

²³⁷ krş. Caferoğlu, A. (1995). s. 6’da olağ; Gemalmaz, E. (1995). s. 369’da alağ.

²³⁸ krş. Sağır, M. (1995). s. 188’de başliyasız; Gemalmaz, E. (1995). s. 369’da alası.

²³⁹ krş. Gemalmaz, E. (1995). s. 370’te alalar.

(Gemalmaz, 1995: 370). Metinlerde, “lazım / gerek” yapısıyla kurulan örnekleriyle karşılaşılmalıdır: Karıştırmam lazım “karıştırmam, lazım” (1-96), esKi zamanlardan Konuşmam lazım “eski zamanlardan konuşmam lazım” (26-14).

Teklik 2. Şahıs:

Yöre ağzında, ekin ikinci tekil şahsının olumlu biçimi “-malısın” ve olumsuz biçimi olarak da “-mamasaydın” kullanılır: Metin dışı derlemelerden: yapmalısın, yapmamasaydın, açmamasaydın. “lazım / gerek” yapısıyla ilgili bir örnekle karşılaşılmalıdır.

Teklik 3. Şahıs:

Gereklilik kipi; tekil 3. şahıslarda fiil kök ya da gövdesinin “-ma, -me” tekil 3. şahıs iyelik eki (+m) ekiyle birleşerek ardına “lazım / gerek” yapısını almasıyla oluşur. Ekin “-malı, -meli” biçimlerinde kullanımları da mevcuttur. Ekin üçüncü tekil şahıslarda kullanımı “-mali, meli” biçimindedir (Gemalmaz, 1995: 370-373). kalmamalı (28-160), birisi olması lazım ki (23-31), insan kendini bilmesi lazım özünü bilmesi lazım (18-11).

Çokluk 1. Şahıs:

Gereklilik kipi; çoğul 1. şahıslarda fiil kök ya da gövdesinin “-ma, -me” tekil 1. şahıs iyelik eki (+miz, +míz, +muz, +müz) ekine eklenerek ardına “lazım / gerek” yapısını almasıyla ya da “-maliyih, -meliyih” biçimleriyle oluşur (Gemalmaz, 1995: 270-273); Metinlerde örneğiyle karşılaşılmalıdır.

Çokluk 2. Şahıs:

Gereklilik kipi; çoğul 2. şahıslarda fiil kök ya da gövdesinin “-ma, -me” tekil 2. şahıs iyelik eki (+niz, +níz, +nuz, +nüz) ekiyle birleşerek ardına “lazım / gerek” yapısını almasıyla ya da “-malısan, -melisen” biçimleriyle ortaya çıkar (Gemalmaz, 1995: 270-273); gerek bilirsiniz bunları (1-210).

Çokluk 3. Şahıs:

Gereklilik kipi; çoğul 3. şahıslarda fiil kök ya da gövdesinin “-ma, -me” tekil 3. şahıs iyelik ekiyle (+ları, +leri) birleşerek ardına “lazım / gerek” yapısını almasıyla

veya “-malılar, -maliler, -meliler” biçimleriyle oluşur (Gemalmaz, 1995: 270-273):
Metin dışı derlemelerden: yapmaları lazım, yapmaları lazımdı, yapmaları lazımdı.

1.2.10. Fiilimsiler

1.2.10.1. Ad-Fiiller

Ad-fiiller, fiillerin belirli eklerle maydana gelen isim görevinde kullanılan biçimleridir (Özel ve Atabay, 1976: 127). Yöre ağzındaki kullanımları yazı dilinden sadece biçimsel olarak ayrılır:

-maḥ, -mağ:

Aynı zamanda fiilden ad türeten eklerdendir. Ek, ÖT’de kalın ve ince ünlü taşıyan sözcüklere ünlü uyumlarına uyarak “-maḥ, -mek” biçiminde eklenir. Ek; yöre ağzında, kalınlık-incelik uyumunu, “-maḥ” biçimindeki kullanımıyla ince ünlü almış sözcüklere eklenerek bozar (Özel ve Atabay, 1976: 127-128):

aḥā benim dēmağım bu (45-108),

ḥar dēmaḥ yaramaz dēmaḥdır (18-40),

çalmağ_öynamağ, saz yòḥ (16-7)

taydaş dēmek_arḥadaş dēmek ḥa (1-12),

bi táne bacısını aramaḥla geÇdi ömrü (18-58),

men heç ne oynámāğı bılıyēm ne türkü dēmāğı bılmíyem (3-23).

-me, -ma:

Ek, biçim ve işlev açısından ÖT’de kullanılan “-ma, -me” isim-fiil ekiyle benzer özelliklere sahiptir. Her çeşit fiilin kök veya gövdelerine eklenerek iş ve fiil bildiren isimler yapar (Özel ve Atabay, 1976: 128):

mendil Kıpma öynuyòrdíḥ (16-37),

türkiyede èyi bi araştırma yapsa (12-37),

bir daha geri dönüp gitme arzusu vardı (1-56).

-ış, -iş, -uş, -üş, -ış:

Ek, ÖT’de olduğu gibi fiillerden fiil ismi oluşturan diğer ad-fiil eklerinden biridir. Ekin asıl işlevi; iş, oluş, davranış ve hareket adları yapmaktır (Özel ve Atabay, 1976: 130):

men yula çıhanda yağış gelır Kar gelır (1-142),

o zaman tabi döğüş varmış. döğüşler varmış (4-75),

ğalış, o ğalış ölene ğadar burda ğaldi (1-64).

1.2.10.2. Ortaçlar

Nesnelerin hareketlerinin niteliklerini, zaman ifadesiyle birlikte karşılayan fiil biçimlerine ortaç denir. Ortaçların adlardan ayrılan yönü, nesneleri hareketine göre adlandırıp, onu asıl varlığı ile veya herhangi bir kalıcı niteliği ile değil, hareketi ile açıklamasıdır. Özellikle sıfat görevini yüklenen ortaçlar isim gibi kullanılırlar. Fiillerin kök ve gövdelerine ortaç eklerini alarak oluşturulurlar (Ergin, 2004: 333). Yöre ağzında kullanılan türleri şunlardır:

-miş:

Geçmişte yalnızca düz biçimli olan ve geçmiş zaman ifadesi taşıyan bir ortaç ekidir (Ergin, 2004: 335). Yöre ağzında yazı dilinde kullanıldığı gibi kullanılır: tükenmiş Kadēmın (1-119).

-an, -en:

Geçmişte bu ulaç ekinin “-Gan” biçiminde kullanıldığı ve ekin görevini zamanla “-An” yapısının kendi üzerine aldığı görülür (Akar, 2003: 103-115). Ek; eskiden geçmiş zaman, geniş zaman ve gelecek zamanın ortaç eki olarak kullanılırken (Negir, 2017: 23-40), bugün bu ek, yaygın kullanılan ve geniş zaman ifadesi taşıyan bir ortaçtır. Ek, sadece ortaç eki olarak kalır, biçim ve zaman eki durumuna girmez (Ergin, 2004: 334). Ekin yöre ağzındaki kullanımı yazı diliyle aynıdır:

o irannan gelen ğardeşlerımız (1-65),

bi büyük kendini daşıyan ğinsani (35-45),

osmanlıcayı çöğ güzel yazan bilen ğonuşan biriydi (10-7).

-dik, -dik, Tih:

Çoğunlukla iyelik eki olarak kullanılan ve geçmiş zaman ifadesi taşıyan bir ulaç ekidir (Ergin, 2004: 335). Birçok görevde kullanılabildiği için Oğuz grubu Türk lehçelerinde ve Anadolu ağızlarında da sık kullanılır (Üstüner, 2000: 94-95). Yöre ağzında, yazı dilinde kullanıldığından biçimsel olarak ayrılır:

bir dediklerini iki étmezdih (15-22).

ama yère Kıyuladığımız peynirlerde var (6-26).

-acaḥ, -ecek:

EAT'de pek kullanılmayan, daha sonraki devirlerde kip eki görevini de üstlenerek, özellikle BT'de yaygın bir kullanım alanı kazanarak öteki gelecek zaman, ulaç ekleri ve kip eklerinin yerini almıştır (Üstüner, 2000: 29). Hem biçim hem zaman ifadesini aynı anda taşıyan gelecek zamanı belirten bir ulaç ekidir (Ergin, 2004: 336). Ekin yöre ağzındaki kullanımı yazı dilinden biçimsel olarak farklılık gösterir:

geleceğin yulları (1-140),

səmayī dağıtacaḥ rüzgárlara ne dërsín (7-147),

ama bi gün içinde toplanacaḥ bi şe değil (6-16).

1.2.10.3. Ulaçlar

Nesnelerin hareketlerini karşılayan fiil biçimlerine ulaç denir. Ulaçların fiil çekimlerinden ayrılan yönü biçime, zamana ve bir şahsa bağlanmamalarıdır. Ortaçlardan ayrılan yönüyse nesne belirtmemeleridir. Daima zarf görevinde kullanılır, fiillerin kök ve gövdelerine ulaç eklerini alarak oluşturulurlar (Ergin, 2004: 338-339). Cümle içinde zarf fonksiyonunda kullanılan ulaçlar, fiillerin kök ya da gövdelerinden oluşturulmalarının yanında ad-fiillerden ve sıfat-fiillerden çeşitli ekler ve edatlar aracılığıyla da türetilirler (Dağlı ve Kızıltoprak, 2019: 161-176). Yöre ağzında kullanılan türleri şunlardır:

-a...-a; ...-e...-e:

Yöre ağzında, yazı dilinde kullanıldığı aynı biçim ve işlevde kullanılan ek, yalnız kullanılmayan, tekrarlı bir biçimde kullanılan zarf görevinde bir ulaç ekidir (Ergin, 2004: 339):

gele gele gele gele bir de sáraya bařıyór (1-63).

-r... -me, -maz:

Yapılan eylemde çabukluğu bildiren geniş zaman işlevinde kullanılan bir ulaç ekidir (Gemalmaz, 1995: 343):

yané ister ístemez onların diliyle başladıılāř gónuřmaya (23-22),

-anca, -inca, -ínca, -ince, -unca, -ünce:

Hareket ifadesi ve hareketin zamanını gösteren zaman ifadesi taşıyan bir ulaç ekidir (Ergin, 2004: 341). ET'nin “-gInçA” ulaçının zamanla ön sesi “g” nin erimesiyle ek, “-(y)IncA/ -(y)UncA” biçimine girmiştir (Dağlı ve Kızıltoprak, 2019: 161-176)²⁴⁰. Ekin yöre ağzındaki kullanımı, yazı dilindeki kullanımından pek farklılık göstermez:

oğlu çağıranca (1-170),

ķoparınca içindē sūt gelyór (12-5),

buędā olunca buędā bıçerdılĥ (9-11),

allā bíz_ölünce götüriyĥ mezari ğaziyĥ (33-17)

sárayın_o güzel_ínsanlarını görünce buraya gelíP, bir dilekçe veríP, burda müfti ol'ır (1-63),

latin_elfabeye geçilince babam da o ħeci müfti, allah rahmet_êtsín, onun yanına gidi (1-75),

bunları çışarınca bízímkilerde artıĥ gidecaĥ yer Ķalmiyınca bu memlekete yérleřmiřler (18-93).

-p, -(I)p, -(U)p, -(I)P, -(I)b, -(U)b:

ET'de “-p” biçiminde olan ek, BT'ye geçiş sürecinde yardımcı ünlünün eke ait olduğunun sanılmasıyla iki sesli bir yapıya bürünmüştür. EAT ve AT sahasında çekimli fiil gibi öğrenilen geçmiş zaman yerine de kullanılır (Ergin, 2004: 340-341). Ekin ET'nin “n” ağzında “-ap, -áp” biçiminde kullanımları TT'den farklıdır. EAT'de

²⁴⁰ krş. Dağlı, H. ve Kızıltoprak, ř. (2019). 161-176'da alışınca.

ise “-(y)Up” biçiminde yardımcı ünlü kullanımında bir yuvarlakşama görülür (Dilbas: 1-33):

dere tepe yoliP _ekiP yarlaşır (7-100).

ğış göçüp gidende ilkbahar gelir (1-129),

günde iki defa üç defa gidip geliyudu (26-28),

bir dilekçe veríP, burda müfti olır (1-63),

ben bunları oħuyup tercüme ediyorum (1-215).

-duħÇa:

ÖT’de olduğu gibi yöre ağzında da ekin en önemli görevi zaman belirtmesidir. Bu ek, “-dıķ” ekiyle yapılan sıfat-fiilerden türetilmiştir (Özel ve Atabay, 1976: 144). Yöre ağzındaki kullanımı ÖT’den biçimsel olarak ayrılır:

baba kervan yorulduħÇa yük ağırlaşır (7-100).

-ken, -Ken, -Kān:

Sadece i- fiilinin ulaç ekidir. “i- fiili” bu ekten başka bir ulaç ekine gelemmez (Ergin, 2004: 347). Yöre ağzındaki kullanımı, yazı dilinden sadece biçimsel olarak ayrılır:

terle ekerKen tebi tebi evvela buğda ekerdiħ (9-11).

-araħ, -eraħ, -ereħ:

BT’de olmayan bu ek, EAT’nin son zamanlarında ortaya çıkar. EAT’de, “-uraķ, -ürek, -ıraķ, -irek” biçimlerindeki kullanımı, ekin zarf-fiil eki ve karşılaştırma ekinin birbirine eklenmesiyle ortaya çıktığını gösterir. Os. T.de kullanılan “-a, -e” ulaç ekinin “-raķ, -rek” karşılaştırma ve büyütme ekiyle birleşmesinden doğmuştur. Ekin yöre ağzındaki kullanımı, ÖT’den biçimsel olarak ayrılır (Ergin, 2004: 341):

ázan oħunaraħ (16-23),

öz sáraydan heķksız ólaraħ bu ilçeliħ alınmış (4-82),

bízim adet ólaraħ éle hepımızde şimdi çoğu éle makineyle biçere verip gidiyör (9-20).

-madan, -meden:

“-ma” ad-fiil ekiyle “+dan” durum ekinin birleşmesiyle oluşmuştur (Dağlı ve Kızıltoprak, 2019: 161-176). Ek, menfiilik anlamı taşıdığı için sadece olumlu kök ya da gövdelere eklenir. Türkçenin karanlık dönemlerinde ortaya çıkan bu ek; ET, BT ve EAT’de “-madın, -medin” biçiminde kullanılır. Zamanla ayrılma ekinin “-dın, -din” biçiminden “-dan, -den” biçimini almasıyla ek, bugünkü kullanımı olan “-madan, -meden” biçimini almıştır (Ergin, 2004: 342-344)²⁴¹. Ekin yöre ağızındaki kullanımı yazı diliyle aynıdır:

cingildemededen geşdi (6-29),

gine bıhmadan dinlîdîh (40-22).

-anda, -ende:

AT’de de kullanılan bu ek, yöre ağızında da benzer işlevde kullanılan bir zarf-fiil ekidir (Buran ve Alkaya, 2012: 98):

Ƙış göçüp gidende ilkbahar gelır (1-129),

tòy_olanda taziye olanda mısafır gelır (45-231),

bunlar_ırandan gelende sarayda Ƙalmışlar (18-30).

1.2.11. Birleşik Fiil

Bir yardımcı fiil ile, bir adın ya da bir fiil biçiminin oluşturduğu sözcük grubudur (Ergin 2004: 386). Yöre ağızında karşılaşılan birleşik fiiller, ÖT’deki örneklerden pek de değişik değildir. Bunlar aşağıda belirttiğimiz biçimdedir:

1.2.11.1. İsimle Birleşik Fiil Yapan Yardımcı Fiiller

ÖT’deki gibi yöre ağızında da “-et-, -eyle-, -yap-, -bulun-, -ol-” yardımcı fiilleriyle birleşik fiiller yapılır (Ergin 2004: 386):

ikâmet_ëdiyorum (1-1),

muğaceret_ëdıpler (1-2),

şöfêrlük yaPdım (1-3),

²⁴¹ krş. Dağlı, H. ve Kızıltoprak, Ş. (2019). 161-176’da bitirmeden, yaklaşmadan.

rehmet_etsın (16-30),

devam_edirih (18-43).

1.2.11.2. Fiille Birleşik Fiil Yapan Yardımcı Fiiller

TT’de fiille birleşik fiil yapmak için “bil-, ver-, gel-, gör-, dur-, kal-, yaz-, koy-” fiileri kullanılır (Ergin 2004: 387): Yöre ağzında bunların tümünün örnekleri yoktur. Bunlardan “bil-” fiili ile yapılan örnekler metinlerde oldukça çoktur.

gidebılırsin (15-18),

gidebılırdi (1-55),

geçebilirih? (7-158),

sayabilıyurum (12-30),

dönebilmemiz (18-67).

SONUÇ

Van Saray Ağız'ının incelendiği bu çalışmada; Van'ın Saray ilçesinin ağız özellikleri, yörede yapılan alan araştırmaları sonucunda elde edilen kayıtların dinleme, çeviri yazı işaretleriyle yazıya geçirme, ses bilgisi ve biçim bilgisi incelemelerinin yapılmasının ardından şu sonuçlara varıldı:

Derlenen verilerin çözümlenmesinin yapılmasıyla Van Saray ağızında, ÖT'de var olan ünlülerin dışında belirlediğimiz ses bilgisi değerleri olan ünlüler şunlardır: 'a, ā, ă, á, ǎ, ä, ȁ, ȃ, ȅ, 'e, ě, ē, ê, è, ě, ɤ, í, ĭ, 'i, ĭ, ĭ, ĭ, ĭ, ĭ, ĭ, ĭ, ó, Ȯ, ȯ, ò, Ȯ, Ȯ, Ȯ, Ȯ, ũ, ũ, ú, ũ, ũ, ũ.

Yöre ağızında Arapçadan alıntı sözcüklerde rastlanılan ayn sesi (ع), daha çok 'a ve 'e ünlüleriyle söylenir. "a > e, e > a" ve "ı > i, i > ı" ünlülerinin arasındaki değişim, en çok karşılaşılan ünlü değişimleridir. Bazen bu değişimlerin yarım kalmasıyla "á" ve "í" ara ünlülerinin kullanıldığı görülür.

AT'den oldukça etkilenmiş olan yöre ağızında, genellikle sözcüklerin ilk hecelerinde kullanılan açık e "ä" ünlüsünün kullanımı, AT'de olduğu gibi yaygın değildir. Sıkça karşılaşılan kapalı e "è" ünlüsü, düz ünlülerden "a > è, e > è, i > è, ı > è" ünlülerinin yerine geçerken; yuvarlak ünlülerden ise "o > è, ö > è" ünlülerinin yerine geçer. Yöre ağızında kullanılan ünlülerin uzunluk ve kısalık sürelerini; söyleyiş çabukluğu, ünsüz düşmeleri, ek düşmesi gibi nedenler belirler. Manzum konuşmalarda ünlülerin normalden uzun kullanıldıkları görülür. Alıntı sözcükler; kaynak kişinin konuşma hızına bağlı olarak, bazen aslı uzunluğunda bazen ise normal uzunlukta kullanılarak kısaltılır.

Yabancı dilden alınmış sözcükler, ÖT'den farklı olarak benzeştirme yoluyla kalınlık-incelik uyumuna bağlanır. Yöre ağızında sıklıkla görülen "í" ünlüsü, sözcük kök ve gövdelerine eklendiği zaman kalınlık-incelik uyumu bozulur. Doğu grubu ağızlarının ortak dil özelliklerinden biri olan, sözcüğün son ünlüsünün düz-dar-ince bir biçimde kullanılması yöre ağızında da vardır. Bu durum, kalın ünlülü bir sözcükte görüldüğü zaman kalınlık-incelik uyumunun, yuvarlak ünlülü sözcüklerde görüldüğü zaman ise düzlük-yuvarlaklık uyumunun dışına çıkarılır.

Yöre ağızında, ünlü düşmesi ile daha çok kaynak kişinin hızlı konuşma eğilimi göstermesi nedeniyle karşılaşılr. Konuşmacının bu eğilimi, bazı ünlülerin düşmesine

bazı ünlülerin ise düşme aşamasına geçmesine veya kısa bir söylenişle kullanılmasına neden olur. Sözcük kökünde karşılaşılan ünlü düşmeleri, orta hecedeki vurgunun zayıflığı nedeniyle daha çok alıntı sözcüklerde görülürken düşen ünlünün yerine bazen “y” ünsüzü de getirilebilir. Türkçede, bir sözcükte yan yana iki ünlü (difong) bulunmaz. İç sesinde çift ünlü bulunan yabancı sözcüklerden bazen biri düşerken, bazen de “y” ünsüzüne dönüşür. Sözcüklere eklenen yapım ve çekim eklerinde, vurgu olmadığı zaman ünlü düşmesi görülür. Çabuk konuşma eğilimi nedeniyle çekim eklerinde de ünlüler düşer.

Ünlü türemesiyle, çoğunlukla yan yana iki ünsüz taşıyan alıntı sözcüklerde karşılaşılr. Önsesinde akıcı-sızıcı ünlü bulunan sözcükler, başlarına öntüreme yoluyla bir ünlü alır. Türkçe sözcüklerin belirli ünsüzleri almaması kuralı, bu durumu ortaya çıkarırken geçmişten bugüne kimi sözcüklerdeki ilk ünlülerin düşmesiyle de bu durumun örnekleri görülür. Böylece bu kurala uymayan yapılar kurala uydurulur.

ÖT’de kullanılan ünsüzler, inceleme alanında kullanılır. Bu ünsüzlerden başka ötümlüleşme, ötümsüzleşme, süreklileşme vb. ses bilimsel nedenlerle bazı ara ünsüzler de yöre ağzında görülür. Yazı dilinde kullanılan ünsüzler dışında, yöre ağzında kullanılan diğer ünsüzler şunlardır: b, c, ç, d, g, ğ, ğ, h, ħ, ħ, k, k, k, k, l, r, r, s, v, ğ, S, F, T, Ç, K, K, P. Yöre ağzında yazı dilinden farklı olarak yarı ötümlü ünlülerden “K, K” ünsüzlerinin kullanımı yaygındır.

Yöre ağzında, ÖT’deki “b” ünsüzü, yerini özellikle “ben” zamirinin kullanımında m ünsüzüne bırakırken değişimin tamamlanmadığı durumlarda ünsüzün yerini b-m arası “b” sesi alır. Yazı dilinde “ç” ünsüzü ile kullanılan sözcükler sık görülmemekle birlikte yerini “c” veya c-j arası bir ünsüz olan “ç” sesine bırakır. Bu değişim bazen yarı ötümlüleşme “Ç” yönünde yarım kalır. Sık görülmemekle birlikte “ç” ünsüzü yerine bazen “ş” ünsüzü kullanılır. ÖT’deki “h” ünsüzü, yerini özellikle alınma sözcüklerde “h” sesine bırakır. ÖT’de kullanılan art damak k ünsüzü, yerini bazen “k” veya “ğ” ünsüzüne bazen ise yarı ötümlü “K” ünsüzüne bırakır. Ön damak k ünsüzü, kimi zaman ön damak g sesine kimi zaman ise “y” sesine dönüşür. “t” ünsüzünün sözcüklerin başı, ortası ve sonunda “d” ünsüzüne dönüştüğü gibi, yarı ötümlü “T” ünsüzüne de dönüştüğü görülür. Yazı dilinde kullanılan yumuşak g “ğ” sesi yerini; ötümlü, sızıcı, orta damak ünsüzü “ğ” sesine veya “y” sesine bırakır.

Yöre ağızında, Türkçede de en sık karşılaşılan r, l, y, h, ğ vb. akıcı ve sızıcı ünsüzler düşebilir. Bu durumda, düşen ünsüzün hecesi bazen uzarken bazen ise kısılır. Alıntı sözcüklerin içseslerinde ünlülerin çarpışmasını engellemek için koruyucu ünsüz olarak “ğ, h” ünsüzü türer. İki ünlünün yan yana kullanıldığı yabancı dilden alıntı sözcüklerde ünlü çarpışmasını engellemek için bazen bu iki ünlüden biri düşer ve yerini “y” ünsüzüne bırakır.

Yöre ağızında ortaya çıkan göçüşme olayları, birbirileriyle karşılaşan ünsüzlerin söylenişinden doğan güçlüğün giderilmesi amacına dayanır. Karşılaştığımız göçüşme olayları, çoğunlukla iki yönde ortaya çıkar: Bunlardan ilki yan yana olan iki ünsüzün yer değiştirmesi yani yakın göçüşmedir. İkincisi ise yan yana olmayan iki ünsüzün yer değiştirmesi yani uzak göçüşmedir.

Yöre ağızında, vurgunun genellikle ÖT’deki gibi son hecede olduğu görülür. Yöre ağızında; m, l, n, p, k ünsüzlerinin benzeştirme ve vurgu nedeniyle ikizleştiği görülür. Yöre ağızında az görülen bir hadise olan ikiz ünlülerin tekleşmesi, benzeştirme hadisesinin etkisiyle yaşanan ikizleşmelerde ve ikiz ünlü bulunan alıntı sözcüklerde ortaya çıkar.

Yöre ağızında, ÖT’den farklı olarak genellikle bulunma ve ayrılma durum ekleri, ötümlü veya ötümsüz ünsüzle biten bir sözcüğe geldikleri zaman da ötümlü biçimde kullanılabilir. Eklerin ötümsüz ünsüzle sonuçlanan ünsüzlere eklenmesi aykırılışmaya yol açar. Bulunma ve ayrılma ekleri birbirinin yerine kullanılabilir. Yöre ağızında, yazı dilinde kullanılan belirtme durumu ekinin yanı sıra, AT’de kullanılan “+nı, +ni” belirtme durumu eki de ünlü ile sonuçlanan sözcüklere bağlanarak kullanılır.

Yöre ağızında kullanılan üçüncü çokluk şahıs eki; “-lar, -ler” biçiminde ÖT ile aynı biçimde kullanılır. Ekin “-lar” ön sesi “l” nin benzeştirmeye uğrayarak yanında bulunan sese dönüştüğü de görülür. Öğrenilen geçmiş zaman, geniş zaman ve şimdiki zaman kipinin üçüncü çokluk şahıs kullanımında, ekin son ünsüzü genellikle erir. Eriyen ünlünün görevini üzerine alan ünlü uzayabilir: öldülē “öldüler” (5-14), diyilē “diyorlar” (21-72), diyerlē “derler” (21-101).

Yöre ağızında, iyelik çekiminin yazı dilinden farklı biçimlerde kullanımları ünlü uyumlarının bozulmasına yol açar. Teklik ve çokluk 1. şahıs iyelik ekleri,

ÖT'deki gibidir. Eklerin aldığı yardımcı sesler, bazen ünlü uyumlarına aykırı biçimde kullanılabilir. Eklerin “+(i)m, +(ı)m” ve “+mız, +miz” biçimindeki kullanımları, ünlü uyumlarını bozar. Teklik ve çokluk 2. şahıs iyelik ekleri, aldıkları yardımcı ünlüyü düz-yuvarlak ve kalın-ince ünlü taşıyan sözcüklere, düz-dar-kalın veya düz-dar-ince bir biçimde alınca ünlü uyumları bozulur. Teklik 3. şahıs iyelik ekinin kullanımı, ÖT ile benzerdir. Ekin yöre ağzında, daralma eğilimi göstermesiyle ünlü uyumları bozulur. Çokluk 3. şahıs eki, kalın ünlülü ve ince ünlülü adlara çekim eki olarak “-lari, -ları” biçiminde bağlanmasıyla ünlü uyumlarının dışına çıkar. Doğu grubu ağızlarında görülen, iyelik eklerinin aldığı belirtme ve yönelme durum eklerinin bazen yöre ağzında düştüğü görülür.

Yöre ağzında kullanılan zamirler ise bazı özellikleriyle yazı dilinden ayrılır: Birinci teklik ve çokluk kişi zamirlerinin yalın kullanımlarında görülen “men, ben, ben” ve “bız, biz, bız” biçimleri, durum eklerine bağlanarak da kullanılırlar. Bağlama durumunun kullanımında ise bazen benzeştirme etkisi görülür. Dönüşlülük zamirleri ise yalın durum olarak “kendi, gendi, öz” biçiminde kullanılırlar. Bir örnek ise eski kullanımın bir devamı olan “gendiöz (23-25)” biçimindedir.

Yazı dilinde; ek fiilin ekleşip düştüğü görülürken yöre ağzında ek-fiilin AT'deki gibi korunduğu görülür. Bu korunma her zaman gerçekleşmez. Ek-fiil, ünlü uyumlarını kimi zaman bozar.

Yöre ağzında görülen geçmiş zaman eki ötümlü ve ötümsüz ünsüzle sonuçlanan sözcüklere ötümlü bir biçimde bağlanır. Ötümsüz bir ünsüzle sonuçlanan fiillere ekin ötümlü olarak eklenmesi, ünsüz uyumunu bozar.

ÖT'de kullanılmayan, fakat EAT'de ve AT'de görülen “-(I)p, -(U)p, -(I)b, -(U)b” biçimindeki zarf-fiil ekleri, yöre ağzında öğrenilen geçmiş zaman çekimi için kullanılır. Yöre ağzında bu eklerin hem fiilere eklenip onların ortaya konuş tarzını belirten zarflar oluşturduğu hem de biçim ve zaman eki işlevini üstlendiği görülür.

Bugün yazı dilinde kullanılan şimdiki zaman eki, Türkçede sonradan ortaya çıkan “-yor” ekidir. “yori-” (yürümek) eyleminin yori-r geniş zaman biçiminden doğan bu ek; zamanla ekleşerek “-yor” biçiminde şimdiki zaman eki olarak kullanılmaya başlanmış ve ünlü uyumunun dışında bir yapı göstermiştir. Ek; yöre ağzında, “-yor, -yör, -yur, -yu, -yir, -yır, -yir, -ir, -ir, -er, -i, -i” biçimindeki

kullanımlarıyla ÖT'deki kullanımlarından ayrılır. Bazen bu kullanımların da düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymadığı görülür. Yöre ağzında, şimdiki zamanın birinci çoğul kişi çekiminde düz-dar kalın veya yarı kalın ünlüler kullanılır.

Yöre ağzında, geniş zaman eki, ÖT'deki gibi “-(A)r, (I)r” biçiminde kullanılır. Fakat ses olayları neticesinde ekte “-ır, -ir, -ur, -ür, -ar, -er, -r” gibi değişik kullanımlar görülür. AT etkisi altındaki yöre ağzında geniş zaman ekinin AT'deki “-(y)Ar” biçimleriyle de kullanıldığı görülür: bağışlıyınız “okur” (28-81). AT'de var olan ve yazı dilimizde görülmeyen geniş zamanın 1. tekil şahıslarında kullanılan “- mar, -mer” olumsuzluk ekleri yöre ağzında da kullanılır. “r” ünsüzü ile biten geniş zaman olumsuzluk ekindeki “m” ünsüzü kendisinden sonra gelen “r” ünsüzünü kendisine benzetir.

Yöre ağzında; emir ekleri genellikle ÖT'deki kullanımlarla benzerlik gösterirken tekil 2. şahıs emir eki için ET'de kullanılan “-ğıl, -gil” ekinin genişlemiş ve ekleşmiş biçimi olan “-ğına, -ğınan, -ginen, -günen, -gene, -genen, -yene, -ne” ekleri kullanılır. Ek, ünlü uyumlarına uyarak kalın ünlülü sözcüklere “-ğına, -ğınan”; ince ünlülü sözcüklere ise “-gine, -ginen, -günen, -gene, -genen, -yene, -ne” biçiminde eklenir. Fakat bazen ince ünlülü sözcüklere ekin kalın ünlülü “-ğına, -ğınan” biçimleriyle kalın ünlülü sözcüklere ise ince ünlülü “-ginen, -günen, -gene, -genen” biçimleriyle bağlandığı da görülür.

Sonuç olarak yöre halkına lehçe bilimi yönünden bakıldığı zaman AT'ye yakın konuştukları görülür. Van ili ve çevresinin ağız özelliklerine göre Saray ilçesinin ağzında yoğun olarak AT özellikleri ile Os. T., Arapça, Farsça ve Kürtçe dillerinin etkileri de kendini gösterir. Özellikle Arapça ve Farsça sözcük kullanımının yaygınlığı dikkat çekicidir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, A. (2013). Dünyada ve Türkiye Türkçesinde Ağız Çalışmaları ve Yöntemler. *Turkish Studies- International Periodical For The languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/9, Summer 2013, 387-401. Doi no: 10.7827/TurkishStudies.4919
- Akar, A. (2003). -Gan Sıfat-Fiil Eki. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (14), 103-115. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/156786> (Erişim tarihi:15.06.2022).
- Akca, H. (2017). “Ağız Çalışmalarında Derleme Konuları ve Kaynak Kişilere Yöneltilcek Sorular”. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (27), 2017, 61-84. Erişim adresi: <https://app.trdizin.gov.tr/makale/TWpZNU56TTNOdz09/agiz-calismalarinda-derleme-konulari-ve-kaynak-kisilere-yoneltilecek-sorular> (Erişim tarihi: 9.10.2021).
- Akkuş, M. (1992). Van Ağızı. Abdülkerim Abdülkadiroğlu, Bekir Oğuzbaşaran, Mehmet Yiğit (Eds.), *Van Kütüğü* içinde (258-304). Van: Yüzüncü yıl Üniversitesi Yayınları.
- Aksan, D. (20020). *Türkiye Türkçesinin Dünyü, Bugünü, Yarını*. Ankara: Bilgi Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. (1946). *Gaziantep Ağızı III Sözlük ve Kullanılmayan Sözcükler*. İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi.
- Aydın, H. (2011). “Dilde En Az Çaba İlkesi” Üzerine. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi International Journal of Social and Economic Sciences*, 1, (1), 1-6. Erişim adresi: <https://ijses.org/index.php/ijses/article/view/20> (Erişim tarihi:20. 06.2022).
- Baldane, O. (2019). Azerbaycan Türkçesi Grameri. *Dil Araştırmaları*, 13 (24), 180-184. Retrieved from Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dilarastirmalari/issue/60229/875111> Erişim tarihi: 22.08.2022.
- Başarır, G. (1993). Van İli Coğrafyası. Abdülkerim Abdülkadiroğlu, Bekir Oğuzbaşaran, Mehmet Yiğit (Eds.), *Van Kütüğü* içinde (1-61). Van: Yüzüncü yıl Üniversitesi Yayınları.
- Banguoğlu, T. (1986). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Baykara, T. (1988). *Anadolu'nun Tarihî Coğrafyasına Giriş I Anadolu'nun İdarî Taksimatı*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Bayram, M. (2010). *Sarayî Dîvânı*. Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi.
- Bayram, M. (2020). *Tarihin Kuyumcusu -Cüceler Nasıl Dev Olur, Devler Nasıl Cüce?-*. Ankara: Saray Matbaası.
- Belli, O. (1975). Doğu Anadolu'da Yeni Arkeolojik keşifler: Van-Yedisalkım (Put) Köyü Boyalı Mağara Resimleri. *Tarih Dergisi*. 28-29. Erişim adresi:

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iutarih/issue/9601/119818> (Erişim tarihi: 18.01.2021).

Belli, O. (2007). *Tarih Boyunca Van*. İstanbul: Promat Basım Yayın.

Belli, O. (1986). *Urartu Başkenti Van*. İzmir: Net Turistik Yayınları.

Bulak, Ş. (2015). *Van Küresin Ağzı*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Malatya: İnönü Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Erişim Tarihi: 26.11.2019)

Bulak, Ş. (2016). “Van Küresin Ağzında Deyimler”. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (56) 837-857. Erişim adresi: http://www.turkiyatjournal.com/Makaleler/650191697_10%c5%9fahap%20bulak.pdf (Erişim Tarihi: 20.02.2022).

Bulak, Ş. (2017). “Van Küresin Ağzında Atasözleri”, *Sürt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (8), 2017, 51-78. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/319777> (Erişim Tarihi: 20.02.2022).

Bulut, S. (2013). “Türkiye Türkçesi Ağzıları Üzerine Çalışma Yapılmayan İl ve İlçeler”. *Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/1 Winter 2013*, p.1129-1149, ANKARA-TURKEY. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hikmet/issue/28252/297536> (Erişim tarihi: 18.09.2019).

Buran, A. ve Alkaya, E., (2012). *Çağdaş Türk Lehçeleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Buran, A. (1996). *Anadolu Ağzlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Boz, E. (2014). Türkiye Türkçesinde Uzun Ünlülerde Vurgu. *İlmi Araştırmalar*. 0 (14), 29-36. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/73424> (Erişim tarihi: 12.08.2022)

Bozkurt, M. (1992). Van Kronolojisi. Abdülkerim Abdülkadiroğlu, Bekir Oğuzbaşaran, Mehmet Yiğit (Eds.), *Van Kütüğü* içinde (134-158). Van: Yüzüncü yıl Üniversitesi Yayınları.

Caferoğlu, A. (1942). *Doğu İllerimizden Toplamalar I Kars Erzurum Çorum İl Baylıkları Ağzları*. İstanbul: Burhaneddin Basımevi.

Caferoğlu, A. (1995). *Anadolu Ağzlarından İlleri Ağzlarından Derlemeler (Van , Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağzları)*. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Caferoğlu, A. (1994). *Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme I Oyunlar Tekerlemeler, Yanılmaçlar ve oyun Istılahları (Balıkesir, Manisa, Afyonkarahisar, Isparta, Aydın, İzmir, Burdur, Antalya, Muğla, Denizli, Kütahya Vilâyetleri Ağzları)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Caferoğlu, A. (1945). *Güneydoğu İllerimiz Ağzlarımızdan Toplamalar -Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilâyetleri Ağzlar-*. İstanbul: Bürhaneddin Erenler Matbaası.
- Caferoğlu, A. (1943). *Anadolu Ağzlarından Toplamalar – Kastamonu, Çankırı, Çorum, Amasya, Niğde İlbaylıkları Ağzları, Kalaycı Argosu ve Geygelli Yörüklerinin Gizli Dili-*. İstanbul: Bürhaneddin Basımevi.
- Caferoğlu, A. (1944). *Sivas ve Tokat illeri Ağzlarından Toplamalar*. İstanbul: Bürhaneddin Matbaası.
- Canpolat, M., Tezcan, S., Onaran M. Ş. (Eds.). (1978). *Ömer Aşım Aksoy Armağanı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Coşkun, V. (2002). Türkçenin Öğretiminde Ünsüzlerin Sınıflandırılması. *Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (8), 0-0. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/musbed/issue/23508/250451> Erişim tarihi: 07.02.2022)
- Çelebioğlu, S. (2019). *Erciş Ağzı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Van: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (12.12.2021). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (19.03.2020)
- Çelik, H. (1993). *Görenlerin Gözüyle Van'da Ermeni Mezalimi*. Ankara: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Edebiyat Yayınları.
- Çilingiroğlu, A. (1995). *Van*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Dağlı, H. ve Kızıltoprak, Ş. (2019). Türkiye Türkçesi ile Azerbaycan Türkçesinin Birleşik Zarf-Fiil Eklerinin Yapı Açısından Karşılaştırılması. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 3 (2), 161-176. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/baksoder/issue/50871/591953> (Erişim tarihi: 15.06.2022)
- Demir, N. (1998). “Ağız Araştırmalarında Kaynak Kişi Meselesi”. *Dursun Yıldırım Armağanı*, (171-180). Erişim adresi: https://turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/nurettin_demir_agiz_arastirmalari_kaynak_kisi_meselesi.pdf (Erişim tarihi: 10.06.2022).
- Demir, N. (2002). “Ağız Terimi Üzerine”. *Türkbilg*, (4), 105-116. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkbilig/issue/52779/696897> (Erişim tarihi: 9.06.2022).
- Deniz, K. ve Demir, E. (2019). İşlevlerine Göre Bağlaçları Konu Edinen Araştırmalar. *Milî Eğitim*, Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/931223> 48 (1), 903-915
- Devellioğlu, F. (2011). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (23.Baskı). Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

- Dursunoğlu, H. (2010). Türkiye Türkçesinde Vurgu. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 7 (1), 2010, 267-276. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/31986> (Erişim tarihi: 12.08.2022)
- Dilbas, E. “Türk Dilinde Zarf-Fiil Ekleri”, Erişim adresi: http://www.academia.edu/27582365/T%C3%9CRK_D%C4%B0L%C4%B0_NDE_ZARFF%C4%B0%C4%B0L_EKLER%C4%B0 (Erişim tarihi: 06.07.2017).
- Eker, S. (2003). *Çağdaş Türk Dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Eratalay, S. (2021). “Horasandan Küresine Bir Sözcüğün İzinde”. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Van Özel Sayısı, ISSN: 1302-6879, 611-628. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1733285> (Erişim tarihi: 16.06.2022)
- Erimer, K. (1971), “Anadolu ve Rumeli Ağızları Üzerinde Bir Bibliyografya Denemesi”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten*, 18,211-236. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/belleten/issue/3836/444676> (Erişim tarihi: 4.06.2022)
- Edip, K. U. (1945). *Urfa Ağızı*. İstanbul: Bürhaneddin Basımevi.
- Ercilasun, A. B. (2008). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (2020). *Kars il Ağızları -Ses Bilgisi-*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ersoylu, H. (2000). Türkçenin Bazı Yabancı Kökenli Sözcüklerindeki Damaksı Genizleşme. *İlmî Araştırmalar*, 9, 97-104. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/73319> (Erişim tarihi: 5.06.2022)
- Ertekinöğü, S. (2014). “Van Gölü Çevresi Ağızlarındaki -gınan Eki Üzerine”. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (4), 85-94. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/diyalektolog/issue/22425/240032> (Erişim tarihi: 15.06.2021)
- Ergin, M. (1971). *Azeri Türkçesi*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi. Erişim adresi: <https://www.scribd.com/document/518932359/Muharrem-Ergin-Azeri-Turkcesi> (Erişim tarihi: 15.10.2022)
- Ergin, M. (2004). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım.
- Evliyâ Çelebi (1986). *Evliyâ Çelebi Tam Metin Seyâhatnâmesi, Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, (III-IV, 538) (Çev. Mehmet Zıllıoğlu) Mehmet Zıllıoğlu İstanbul: Üçdal Neşriyat.
- Erzen, A. (1986). *Doğu Anadolu ve Urartular*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Gemalmaz, E. (1995). *Erzurum İli ve Ağızları (İnceleme, Metinler, Sözlük ve Dizinler)*. (I., II. ve III: Cilt) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Gencan, T. N. (1975). *Dilbilgisi*. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gökçür, E. (2006). *Van Merkez Köy ve Ağızları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Van: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=gzbqnUbOBgbZjFE0kwO9XA&no=IrdcwhVM5G3tb5WA3CcNHQ> (Erişim Tarihi: 30.07.2019)
- Gökçür, E. (2012a). Azerbaycan Türkçesi ile Doğu Anadolu Ağızlarındaki Ortaklıklar Üzerine. *Turkish Studies*. 7 (4), 1801-1824. doi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.3830>
- Gökçür, E. (2012b). *Van Gölü Havzası Ağızları*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Elazığ: Fırat Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=VJCbcxOlV8ywbULCEK5DbA&no=GUpvMyTX8giTo5N_c9utsQ (Erişim Tarihi: 17.09.2019)
- Gökçür, E. (2016). “Van Gölü Havzası Ağızlarında Kullanılan Eski Türkçe ve Orta Türkçe Menşeli Sözcükler Üzerine”. *Diyalektolog- Ağız Araştırmaları Dergisi*, (4), 35-45. Erişim adres: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/diyalektolog/issue/22425/240032> (Erişim tarihi: 26.07.2022)
- Gönen, M. E. (2003). *Van Gölü Kuzey Havzası Ağızları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Diyarbakır: Dicle Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Erişim Tarihi: 15.02.2022)
- Gül, M. (2013). İran (Azerbaycan) Ağızlarında Belirtme Durum Ekleri. *İdil Degisi*, 2 (10), 39-51. doi: <http://dx.doi.org/10.7816/idil-02-08-03>
- Gül, M. (2015). İran (Azerbaycan) Türkçesinde Şimdiki Zaman, Duyulan Geçmiş Zaman ve Geniş Zaman Kullanımları. *Turkish Studies (Elektronik)*, 10 (4), 537-558. doi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7566>
- Gül, M. (2016). *Hatay Arsuz Ağızı*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Gülensoy, T. (1988). *Kütahya ve Yöresi Ağızları (İnceleme, Metinler, Sözlük)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülensoy, T. ve Alkaya, E. (2011). *Türkiye Türkçesi Ağızları Bibliyografyası*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gülensoy, T. ve Buran, A. (1992). *Tunceli Yöresi Ağızlarından Derlemeler*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Gülsevin, G. (2005). “Ağız Araştırmalarımızda Yaygınlaşmış Yanlışlıklar 2: "Değişmenin İstikameti" Bakımından Yapılan Yanlışlıklar”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi Journal of Turkish World Studies*, V, (1), Erişim adresi: <https://www.acarindex.com/turkish-studies-elektronik/turkiye-turkcesi-agiz-arastirmalari-icin-bir-yontem-denemesi-127840> (Erişim Tarihi: 5.02.2022)
- Günay, T. (1978). *Rize İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.

- Hacıeminoğlu, N. (1974). *Türk Dilinde Edatlar*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Hacıeminoğlu, N. (1991). *Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İleri, C. “Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları İçin Bir Yöntem Denemesi”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5/3, 2010, 1492-1535. doi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.1550>
- (1995). Van Vilayet Salnamesi (Van İl Yıllığı) 1315 (1899), (Çev. Salih Allahverdi-Osman Güven). Ankara: Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları. No:1, Baskı: Acar Matbaası. (Eserin orijinali (1315)1899’ da yapılmıştır.)
- İn-i Nuh (2003). *İbn-i Nuh Van Tarihi*, (Çev. Zeki Tekin). Van: Ahenk Yayınları.
- Turna, M. (2016). Saray İlçe Analizi, Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, Van. (Erişim tarihi: 14.12.2021).
- Van Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Çevre Yönetimi ve Denetimi Şube Müdürlüğü (2020). Van İli 2019 Yılı Çevre Durum Raporu, Türkiye Cumhuriyeti Van Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Erişim adresi: https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/icerikler/van_2019_cevre_durum_raporu-20200901150601.pdf , Van, (Erişim tarihi: 29.12.2021)
- İlhan, N. (2020). Türkçede Kökü Unutulan Kelimeler. «Көптілді білім беру және шетел тілдері филологиясы» сериясы, 4, (32), 220-236. Erişim adresi: <https://www.kaznu.kz/content/files/pages/folder21008/%D0%92%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%BA%201%20%D0%BD.%202021%20%D0%94%D0%BE%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%90.%20%D0%A1%D0%B0%D0%B9%D0%B4%D0%B2%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%90..pdf#page=216> Erişim tarihi: (12.10.2022)
- Kara, F. (2006). Van Ağzının Genel Ses Özellikleri. Oktay Belli (Ed.). *I. Van Gölü Sempozyumu*, (321-326). İstanbul: Güzel Sanatlar Matbaası A. Ş.
- Karahan, L. (1996). *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karahan, L. ve Ay Ö. (2022). *Türkiye Türkçesi Ağızları Atlası Kılavuzu*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kartallıoğlu Y. ve Yıldırım, H. (2007). Azerbaycan Türkçesi. Ercilasun, A. B. (Ed.), *Türk Lehçeleri Grameri* içinde (171-230). Ankara: Akçağ Yayınları. Erişim adresi: <https://turkceindirilisi.com/images/haberler/2017/12/T%C3%BCrk-Leh%C3%A7eleri-Grameri.pdf> (Erişim tarihi: 22.08.2022).
- Kavruk, H., Salman, R., Öztürk, A., Aydın, G., Uğur, H., Karagöz, N. (2010). *Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Malatya: Uğurel Matbaası.
- Kılıç, O. (2020). *Doğu Serhaddinin Kilidi Van 16. – 18. Yüzyıllar*. İstanbul: Van Büyükşehir Belediyesi Yayını.

- Kılıç, S. (Ed.). (2006). *Van 2006 Kültür ve Turizm Envanteri I Tarihsel Değerler*. Ankara: Impress Baskı Tesisleri.
- Kınal, F. (1991). *Eski Anadolu Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kırgız, A. N. (2009). *Van Ulupamir Kırgız Ağızı Üzerine Derleme Çalışması (İnceleme-Metin-Sözlük)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Erişim tarihi: 1.1.2020)
- Kocağlu, T. (2003). “Tarihi Türk Lehçeleri Metinlerinin Transkripsiyonlanmasında Kapalı è / i Meselesi”. *Türk Kültürü*, (483-484), 266-281. Erişim adresi: https://turkoloji.cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20DILI/kocaoglu_transkripsiyo_n.pdf (Erişim tarihi: 29.07.2022).
- Korkmaz, Z. (1974). “Ağız Araştırmaları ve Folklor”. *1. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri*, Ankara: Başbakanlık Yayınları.
- Kormaz, Z. (1985). Anadolu Ağız Araştırmalarına Toplu Bir Bakış. *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*. 2. C. 200. Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2005). “Anadolu Ağızları Üzerindeki Araştırmaların Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar II*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/belleten/issue/42602/511103> (Erişim tarihi: 25.04.2022)
- Korkmaz, Z. (2010). “Anadolu ve Rumeli Ağızlarının Dayandığı Temeller”. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 55 (2007/1), 87-110. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/belleten/issue/45406/569323> (Erişim tarihi:14.06.2021).
- Korkmaz, Z. (1956). *Güney Batı Anadolu Ağızları Ses Bilgisi (Fonetik)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1994). *Güney-Batı Anadolu Ağızları Ses Bilgisi (Fonetik)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Zeynep. (1963). *Nevşehir ve yöresi Ağızları I. Cilt Ses Bilgisi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Korkmaz, Z. (2000). *Türkçede Eklerin Kullanılış Biçimleri ve Ek Kalıplaşması Olayları*, Ankara: Türk Dili Kurumu Yayınları.
- König, G. Ç. (1991). Toplum Dil Bilim Açısından “Dil” ve “Dil Türleri” Kavramları Üzerine. *Dilbilim Araştırmaları*, 2, (59), 59-70. Erişim adresi: <http://dad.boun.edu.tr/tr/pub/issue/29237/313007> (Erişim tarihi: 25.07.2022)
- Küçük, M. (2013). “Anadolu Ağızlarındaki Doğu Kökenli Sözcüklerin Ses Bilgisi Açısından Görünümleri -Ünsüzler-“. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 20, (2), 39-78. Erişim adresi:

- <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/648505> (Erişim tarihi: 7.02.2022)
- Levendoglu, M. F. (2006). *Küresinliler Örneğinde Kültürel Kimlik (Küresinliler'in Sosyo-Kültürel Yapısı)*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara. Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=dYO9-TArWOUIP7ziUeLZig&no=3u6HopzgQzQ2xW6qLZAxfA> (Erişim tarihi: 15.02.2022).
- Mangaltepe, İ. (2009). *Seyyahların Gözüyle Van (XIX. Yüzyıl)*, İstanbul: Kitabevi.
- Oğur, Ü. (2019). *Van Azeri Ağzı -İnceleme, Metin (IPA), Sözlük-*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Van: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Erişim Tarihi: 15.02.2022)
- Nalbant, M. V. (2012). Üçün ve için Edatları Üzerine Yeni Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 19 (2), 87-94. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/648551> (Erişim tarihi: 29.07.2022)
- Negir, Z. (2017). Tarihî ve Çağdaş Türk Dillerinde -Gan (-An) Ekinin İşlevleri. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 56 (56), (23-40). Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/318701> (Erişim tarihi: 15.06.2022).
- Olçay, S. (1995). *Erzurum Ağzı (İnceleme- Derleme- Sözlük)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Öçalan, M. (2006). “Ağız Araştırmalarında Bilişim Teknolojilerinin Kullanılması ve Ağız Tezleri için Yenilik Önerileri”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sakarya. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/erusosbilder/issue/23753/253086> (Erişim Tarihi: 15.02.2021)
- Özçelik, S. (1997). *Urfa Merkez Ağzı (İnceleme, Metinler, Sözlük)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özçelik, S. (2002). Aykırılışma Terimi, Tanımı ve Örneklerinin Tasnifi Üzerine. *İlmî Araştırmalar*, 14, İstanbul, 131-144. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/73433> (Erişim tarihi: 11.09.2022).
- Özel, S., Atabay, N. (1976). Sözcük Türleri II. (Bağlaç, Ünlem, Eylem). Doğan Aksan. (Ed.), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Öztürk, J. (2017). Dobruca- Köstence Ağzı Zarf-Fiilleri ve Anadolu Ağızları Zarf-Fiilleri Üzerine Değerlendirmeler. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5 (4) , 758-773 . DOI: 10.16916/aded.338660
- Rezaei, M. (2018). “Türkiye Türkçesi ile Azerbaycan Türkçesi Arasında Bulunan Fonetik Farklılıklar”. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi (TÜRK LAD)*. 2. (2). 2018, 59-75. doi: <https://doi.org/10.21497/sefad.845379>

- Sağır, M. (1995). *Erzincan ve Yöresi Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sağır, M. (1997). Anadolu Ağızlarında Ünlüler. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 43, (1995), 377-390. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/belleten/issue/44473/550839> (Erişim tarihi: 5.06.2022)
- Sağır, M. (1997). Anadolu Ağızlarında Ünsüzler. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 43 (1995), 391-409. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/belleten/issue/44473/550843> (Erişim tarihi: 7.03.2022)
- Sağır, M. (2002). Ses olayları Bakımından Anadolu Ağızları. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 20, 1-7. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/32554> (Erişim tarihi: 15.06.2022)
- Salan, E. (2017). {-IcAk} Zarf-Fiil Eki ve Varyantları Üzerine. *Gazi Türkiyat*, (21), 45-73. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/gaziturkiyat/issue/67881/1052606> (Erişim tarihi: 15.06.2022).
- San, S. Ö. (1990). *Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sarıca, B. (2009). Evliya Çelebi'ye Göre Van Gölü Çevresinde Türkler ve Türkçe. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (40), 37-45. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/33442> (Erişim Tarihi: 20.02.2022).
- Sarıca B. (2003). Van Ağzının Oluşumu ve Bazı Özellikleri, *İlmî Araştırmalar* (15), 72-90. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/fsmiadeti/issue/6492/85986> (Erişim tarihi: 26.04.2022)
- Sarıca, B. (2006). “Van Gölü Çevresi Ağızlarıyla Divanü Lugati't-Türk'ün Söz Varlıkları Arasında Ortaklıklar”. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), kış Erişim adresi: https://www.academia.edu/13688042/Van_G%C3%B6l%C3%BCn_%C3%87evresi_A%C4%9F%C4%B1zlar%C4%B1yla_Divan%C3%BC_Lugatit_T%C3%BCrk%C3%BCn_S%C3%B6z_Var%C4%B1klar%C4%B1_Aras%C4%B1ndaki_Ortakl%C4%B1klar (Erişim tarihi: 22.08.2022).
- Sarıca, B. (2006). *Van Gölü Çevresi Ağızları Sözlüğü*. Ankara: Atlas Yayınları.
- Sekmen, V. Tarihte Van (Eskiçağ), *Van Kütüğü*, Türk Hava Kurumu Matbaası, Ankara, 1993, (62-74)
- Semedli, E. (2009). Türk Lehçelerinde Bir Ses: Kapalı é. *Journal of Azerbaijani Studies*, 10-12/ 1-2, 522-532. Erişim adresi: <https://jhss-khazar.org/wp-content/uploads/2010/06/43.pdf> (Erişim tarihi: 29.07.2022)
- Seydi Ertek, M. (2012). *Ağız Araştırmalarında Transkripsiyon*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler

- Enstitüsü. Erişim adresi:
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=aD-Kf9iUKSHTN94HuggdzQ&no=b3usmwW7RSqBDDaKTq6Qrg> (Erişim tarihi: 21.11.2021)
- Şemsettin Sami, (1312, 1898). *Kâmûsu'l-A'lâm*. 6. Cilt. İstanbul: Mihran Matbaası. (Erişim tarihi: 26.04.2022)
- Şeref Han. (1971). *Şerefname Kürt Tarihi Şeref Han*. (Çev. Mehmet Emin Bozarslan) İstanbul: Ant Yayınları. (Eserin orijinali 1597'de yayımlanmıştır.) Erişim adresi:
https://www.academia.edu/31600400/%C5%9Eerefhan_%C5%9Eerefn%C3%A2me_K%C3%BCrt_Tarihi_cilt_1 (Erişim tarihi: 12.12.2021)
- Şen, Y. (2018). Osmanlı Arşiv Kayıtlarında Mahmudî (Hoşab) Beyliği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Van Yüzüncü Yıl üniversitesi, Van. Erişim adresi:
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=32ibQFWbojZVOrHUDGu9Hg&no=Vh1jLZAU1wARPUJru4LYWA> (Erişim tarihi: 11.12.2021)
- Sorumlu Yazar: M. Niyazi Tanılır, (1998). *Cumhuriyetin 75. Yılında Van*, ERK Yayıncılık, Ankara.
- Talay, A. (1988). *Bizim Eller Van*, İhlas Matbaacılık, İstanbul.
- Talay, Aydın, *Yıkılan Bir Şehrin Anatomisi*, Van Belediyesi Başkanlığı Kültür ve sosyal İşler müdürlüğü Yayınları No: 2, Van, 1996.
- Şahin, Z. (2017). *Van Demek Vatan Demek (Elim Sende Kaldı Annem)*. Ankara: Laçin Yeyinevi.
- Tekin, T. (1991). Türkçede Kelime Vurgusu Kuralları. *Dilbilim Araştırmaları*. 1991, 1-4. Erişim adresi: <http://dad.boun.edu.tr/en/download/article-file/303033> (Erişim tarihi: 12.08.2022)
- Tosun, İ. (2010). *Doğu Anadolu Halk Ağzlarının Ortak Dil Özellikleri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Van: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erişim adresi:
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=e1aC9JhINMHqiUoXqaqL9Q&no=RKBv8A2ZTmDMB2uCkMmEog> (Erişim Tarihi: 16.02.2022)
- Turna, M. (2016). Saray İlçe Analizi, Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, Van. Erişim adresi:
<https://www.kalkinmakutuphanesi.gov.tr/assets/upload/dosyalar/saray.pdf> (Erişim tarihi: 15.12.2021)
- Türk Dil Kurumu. *Türkçe Sözlük (Genişletilmiş Baskı)*. Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1969.
- Uçankuş, H. T. (2000). *Bir İnsan ve Uygarlık Bilimi Arkeoloji Tarih Öncesinden Perslere Kadar Anadolu*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Üstüner, A. (2000). *Anadolu Ağzlarında Sıfat-Fiil Ekleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Van Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Çevre Yönetimi ve Denetimi Şube Müdürlüğü (2020). Van İli 2019 Yılı Çevre Durum Raporu, Türkiye Cumhuriyeti Van Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü. Erişim adresi: https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/icerikler/van_2020_cdr-20220118151334.pdf (Erişim Tarihi: 15.08.2021)

Yardım, A. (1999). *Van İli Karagündüz Köyü Küresinli Ağzı*. (Yayınlanmamış Lisans Bitirme Tezi). Malatya: İnönü Üniversitesi.

Yavuz, S. (2011). Türkiye Türkçesi Ağzlarında Bağlaçlar. (3), 59-107. Erişim adresi: https://diyalektolog.com/index.jsp?mod=makale_tr_ozet&makale_id=37068 (Erişim tarihi: 12.08.2022)

Yıldırım, Z. (2019). *İran Sahası Göklen ve Nohur Türkmen Ağzları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yücebaş, F. Millî Şuurun Sağlam Bir Vesikası: Küresünni Türkleri. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 123 (242), 73-88. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/851351> (Erişim tarihi: 28.01.2022).

Zülfikar, H. (1978). Van Gölü Çevresi Ağzlarının Özellikleri (Eds. Mustafa Canpolat, Semih Tezcan, Mustafa, Reşit Onaran). *Ömer Asım Aksoy Armağanı* (297-317). Ankara: Türk Dil Kurumu.

<https://www.atlasbig.com/tr/van-sarayin-mahalleleri>

https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/icerikler/van_2019_cevre_durum_raporu-20200901150601.pdf (Erişim tarihi: 29.12.2021)

<http://www.saray.gov.tr/ilcemiz-tarihi> (11.12.2021) (Erişim tarihi: 11.12.2021)

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr> (Erişim tarihi: 10.09.2022)

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> (Erişim tarihi: 14.12.2021)

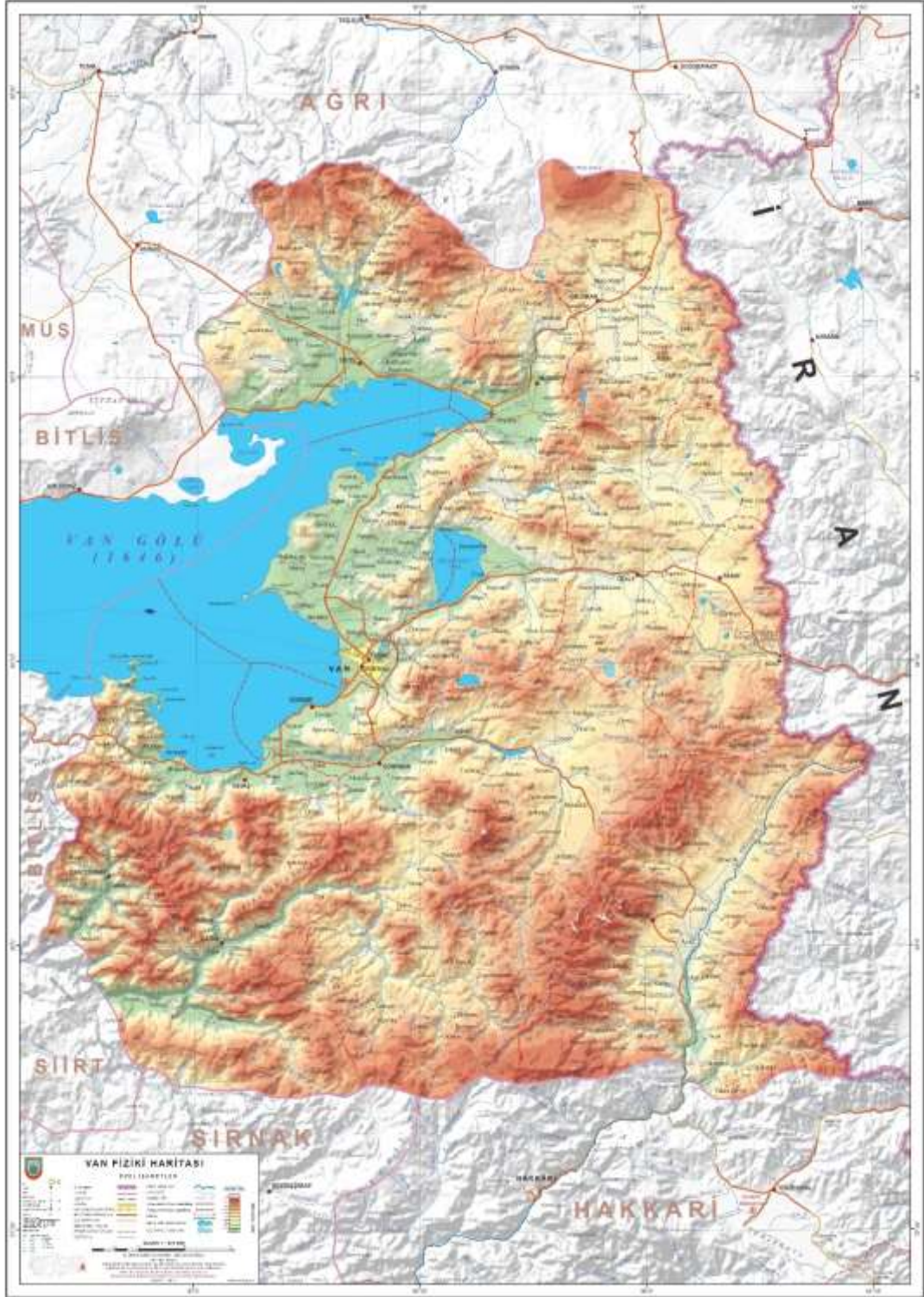
<https://sozluk.gov.tr/>

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Anasayfa>

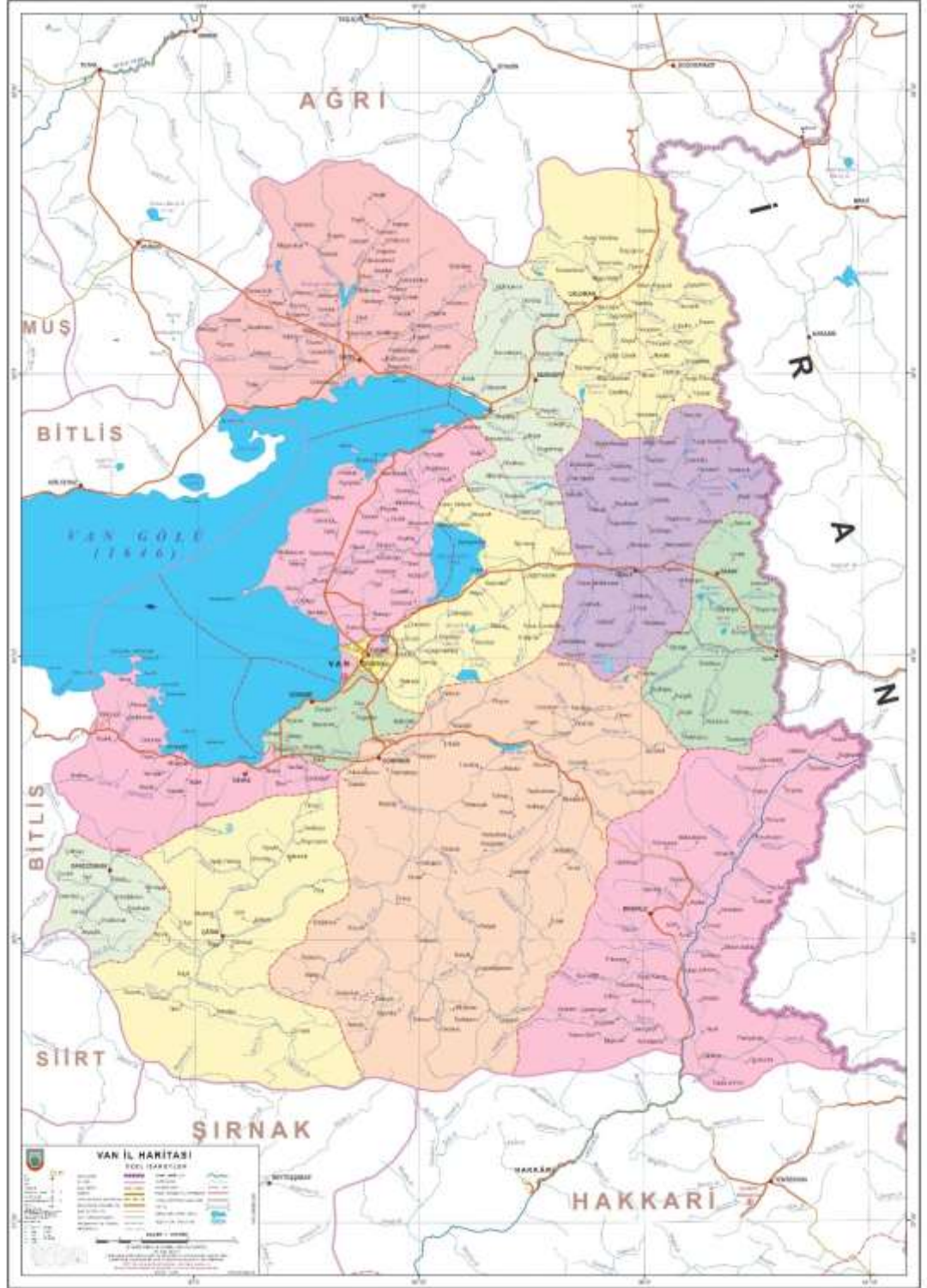
<https://www.harita.gov.tr/arama/urunler>

EKLER

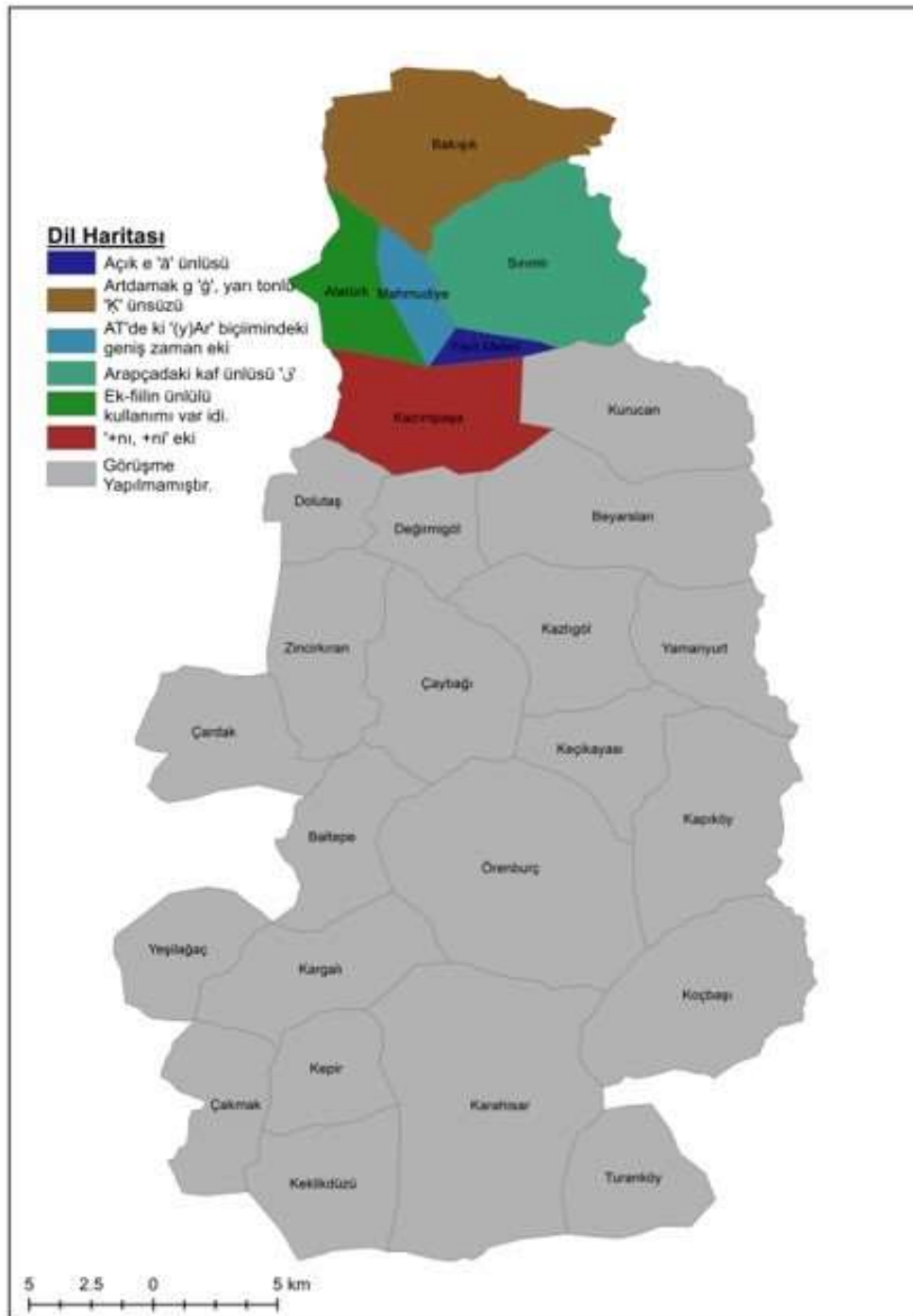
Ek. 1. Haritalar

Van ili siyasi haritası. <https://www.harita.gov.tr/arama/urunler>

Van mülkî idare il haritası. <https://www.harita.gov.tr/arama/urunler>

Saray Ağzı Dil Haritası.

Haritada belirtilen renkler ve açıklamada belirtilen özellikler yöre ağzının mahallelerinin arasında öne çıkan bazı özellikleri gösterir.

Ek.2. FOTOĞRAFLAR

Saray'ın ilçe merkezinin uzaktan görünümü.

Saray ilçe merkezi.

Saray ilçe merkezinden bir görünüm.

Saray Ovası.

Saray Ovasından bir görünüm.

Kaynak kişi Mehmet Yasin Bayram mani okurken.

Kazımpaşa Mahallesi Gül Mehmet Çiftliği.

Kazımpaşa Mahallesi Gül Mehmet Çiftliğinden bir görünüm.

Kaynak kişi Rabia Gök elinde ömleğiyle.

Kaynak kişi Adil Gök'ün evinin dışında bulunan kilerinde (zahire odası) sırasıyla kalbur (albır), yün tarağı (yün darağı) tahta kaşık (tağda öme).

Kaynak kişi şerafettin Barlık, babasının tarih  evinin misafir odasında.

Tarihî misafir odasında yer alan keçeden yapılmış kilimler.

Ek.3. Metinler

Metinlerde Kullanılan İşaretler

.	: Tam durak
,	: Yarım durak
:	: Sıralama ve açıklama durağı
?	: Soru durağı
!	: Ünlem durağı
/	: Kaynak kişi dışında başka biri tarafından söylenip metne alınması gereksiz bulunmuş ya da kaynak kişinin dışında başka birinin derlemeye katkı için sorular sorduğu konuşmalarının varlığını gösteren işaret.
//	: Kaynak kişinin dışında derlemeyi gerçekleştiren kişinin sorduğu soruları belirten işaret.
/-.....-/	: Kaynak kişinin dışında başka birinin gerekli görüldüğü için metne alınmış konuşmaların varlığını gösteren işaret.
-.....-	: Arasözlerin ve açıklayıcı ifadelerin varlığını gösteren işaret.
/~.....~/	: Kaynak kişinin konuşmaları arasında manzum konuşmaların olduğunu gösteren işaret.
↔	: Manzum metinlerin başlangıcını ve sonunu belirten işaret.
(.....)	: Kaynak kişiye derlemeci tarafından yöneltilen soruların bulunduğu işaret.
...	: Derleme sırasında anlaşılmayan, metne alınması gereksiz konuşmalar veya kaynak kişinin herhangi bir nedenle söyleyemediği konuşmaların varlığını gösteren işaret.
—	: Ulama işareti

(Gemalmaz, II. Cilt, 1995: 2), (Gökçür, 2006: 175), (Gökçür, 2012: 322), (Karahana ve Ay, 2022: 24-26).

Adı soyadı : Mehmet Yasin Bayram
Yaşı : 73
Mesleği : Çiftçilik, kamyon şoförlüğü, şair
Öğrenim durumu : İlkokul mezunu
Derleme yeri : Mahmudiye Mahallesi
Konular : a) Kaynak kişinin anıları b) Maniler c) Şiirler d) Atalarının yöreye göçü e) Babasının memur olması f) Şiirler g) Şehriyar'ın Türkçe şiirler yazmaya başlaması h) Karışık

- a)** (Nerede ikâmet ediyorsunuz?) sárayda ikâmet ediyorum. (Büyükleriniz buraya nereden göç etmişler?) irannan buraya muhaceret edípler. kökenimiz küresinnidîr. (Mesleğiniz nedir?) nasıl? he. mesleğim çiftçidir. şöfêrlük yaPdım. yirmi sene şöfêrlük yaptım. öndan dölâyı da tabî bayā çoĥ yêr gezdım. mesleğime asKerde şöfêr olerah asKerliğimi yapdım. burāya gelince o meyānda bi de ehliyet de aldım. ehliyet alıncā artıĥ şöfêrliğe merağım oldu. meraĥ basdı ördanda şöfêrlik etdim bir müddeT. yaz aylarında deġıl Kış aylarında. yazın çünkü evımızde işçiydim. evim vârdı, çiftim çubuğum vârdı. onun için, şey yanē ördān meraĥ başladı. (Hayatınızdaki önemli olayları anlatır mısınız?) / öneyli, önemli
- 10 olaylarım, sárayda böyödüm. sáraydā tabî çocuĥken de arĥadaşlarım vardı. yoldaşlarım vardı. o yoldaşlarıyla beraber onlārın hepsi, taydaşlarım gétđi. taydaş demek arĥadaş demek ĥa, he. taydaşlarım gétđi. bunların içerişinde meselā belki bī iki üç tene serayda ... Kalmadı. ben yaşlandım bayā. yetmiş üç yaşındayam. he. işde böyle. (Bize şiirlerinizin olduğunu söylemişsiniz.) **b)** manilerle kendi
- 15 yazmış olduğum şiirlerim var. he. burda maniler. bu benim öz nenemin şeyi, mānisi. /~yeri yeri aĥım yār, sen yeri ben baĥım yār, pırçekleren toz KõnuP, sırkıb ĥıne yaĥım yār. êlím işdē, üzüm güleşde, êlím işden düşdī, üzüm güleşde.~/ bunu anlıyorsun deġil mi ne demek istediğini? /~sana, saba senā nışan geli, anlıġylen kirşan gelır, gül suyī ĥenan gelır, aparmağan sultan gelır.~/ / (Kirşan ne demek?)
- 20 kirşan. kirşan meselā sürme mürme, siz şimdi oje moje diyörsüz onlar da esKiden sürmeleri vardı, ona dërleř kirşān. burda meselā diyō /~araz işTē mırçeyem, yêr bulsa köynekeçeyem, ‘aleme çirkin ölsām, öz yanıma gökçeyem.~/ burda. araz üstü

mırçeyem, he. mırçek saÇ, şeydır, sacdır. mırçek. he mırçeyem. yêr bulsa
 köynekçeyem, köynek biliyôsun kıyâfet, he he. / /~‘alemê çirkin_ôlsâm_öz yanıma
 25 gökçeyem.~/ /-gökçek de güzel demekdir.-/ güzel demek, he. / /~meydâna vār
 meydâna vār, sür_atın meydâna vār, meyden_ıçmeyen, ne bilsın meyde ne var. ↔
 ây nene ğurbân nene, iki gözüm ğurban_olsun, ğoy men ğalım kór nene.~/ bunu da
 anasına diyir. / ne güzel söz göryorsin. anneleri işde onın için Kıymetini bılın. diyor.
 /~vay nene ğurban nene, iki gözüm ğurban_olsun, ğöy men ğalıP kór nene. ↔
 30 tendúr_üsTû güneydi, şişeler dolu mëydi, yardan bir nâme gelıP,
 tamam_erzıgıleydi.~/ biliyôsun bu erzıgıle ne dèmeKdir? şıkâyetir, şıkâyet
 dèmeKdir. ... / erzıgıle èdiyir. /~bir gül_eKdım duvara, bülbül gele suvara, yazı
 yárlan yazladım, Kışı Kaldım_avara.↔ bu maniler. (Şiir okuyabilir misiniz?) ... c)
 gördün çıhannân heber geldı, doğru gün batana getdi, dèseleř yárin nèce oldı, dème
 35 tufarhana getdi.~/ tufarhan nèreyse nasıl bir melmeketse? /~dème tufarhana gètđi.
 ↔yár geldi burda durmadı, ğulun böynuma sarmadı, derdime deva ğılmadı, doğru
 tufarhana gètđi.↔ mah vurdu pervanem durdu, sarardı gül benzım soldı,
 dèseleř_abbas nèce öldi, ó da tufarhana gètđi.~/ ... benim bi Táne Kendi şiirim var,
 onu bulamıyorum. sáraya yazmışım, meseía bu. saraya. /~sárayın yulları dolan
 40 dolandır. sadaKat dünyada ancaK ğalandır. vatan hasretiyle çarpâr bu yürêĝ. başKa
 söz_ınsanı ğuru yalandır.↔ adalet_ışıĝı sönmesın gereK. hak bayraĝıdır_inmesın
 gereK. mazlumun_aħını alan_ólse da. yüreK soĝuk Taşa dönmesın gereK. ... ↔
 dèmedim ben sizê bir baĝ günderin. bir yeşil budahla yapraĝ günderin. sáraydan bu
 yana gelen_ulursâ. bana bir avuç da topraĝ günderin. ↔vaĝarlı daĝ gibi başı
 45 kardayam. güzelim_uçmuşam sanma dardayam. ben sana hasretim_uzun zamandır.
 gözlerim yol çekêr_intizardayam. (Amca buralara nasıl göç ettiniz?) d) bizim
 buralara gelmemız sene bin döküz yüz ön beşden başlar. haTdâ, he ön beşden başlar.
 ön dörtde, ön_üçde de gelenler var. bizim küresinnile. mesele benim babamgil yirmi
 altıda gelmişler. / sizinkiler_un dürtde gelmiş. ben onların hepsini çok_iyi
 50 biliyorum. un dürtde gelıPleş. gelmelerımız bu şekilde. cumhüriyet yeni Kuruldı.
 cumüriyet Kurulunca burayı daha münasıP gördüle. ‘aslında zâten biz türküz yanê,
 he. bizim bu yöre hamısı türktür. bur^aya yavaş yavaş, celeb celeb, posta posta geldıĝ,
 bur^aya yirleştıĝ, babalarımız. geldıĝleri zamanda meSela çoĝ_eyi bir şeyle
 ĝarşılaşdılar. eyi bir_ortamla ĝarşılaşdılar. eyi bir_örtamla ĝarşıladıĝlarından sonra

- 55 Te bur^ayá yêrleşdilê^r. êle buralı oldular getdi. ھاٲa bazılārî daھا içêrlerê gîdebılrdi
şêye de gîdebılrdi. buraya bu yaھında yêrleşmelerindeki sebep bir daھا geri dönüp
gitme / arzusu vardı. he burada, bu güzelliğı bu ھòşluğı gördülê, ondan sonra da
burdan getmedilê^r. bur^aya geldilê^r. burda bi, müfti vardı. ھeci müfti dêren burda. ھاcı
müfti dêrdik kendisine. kendisinin_esas_adi mela abdılkadırdi, mela abdılkadır
60 küfrevi. küfrevi şeyھlerindendi, şeyde, bitlisde. sòyadi bilgiç. bu adām şeyde,
eleھzer_üniversitinde òretim görevlisi. bu vana geliyü. geliyur_araştırmaya,
araştırma yapmağa. biliyòsunuz da senin gibi. sen de buraya bir araştırma için geldin.
araştırmaya geli. gele gele gele gele bir de seraya baھıyòr. sárayın_o
güzel_ınsanlarını görünce buraya geliP, bi dilekçe verıP, burda müfti olır. ғalış, o
65 ғalış. òlene ғadar burda ғaldi. / mezarı da burda. yăni buranın, o irannan gelen
ğardeşlerimiz, bız hepimi, çoھ_ıyi insanlardi, çoھ_ıyi insanlar. faқat şimdi bildi ki
burada çoھ_az ғaldi. meselá muhtargil, bi bizıh. bigaç tane äv burada ғaldi. bunlar,
fırsat bulanlar göçdü içêrlere doğru getdi. istanbula gêtđi. vana gêtđi. mandırvanında
çoھ var. özäpda var. / he, he iskeledir. meselá sarayın, sarayın yerlileri bile burda
70 ғalmadı, çıhdı gêtđi, ya. e) /-babanın memuriyet_işi nasıl_oldu.-/ ağam geldi.
KıymeKamda oldu odacı. baba ھê. baba. burda odacı oldu. odacılıKdan getdi nufusa.
nufusda diyòr, bir nufuS, bir müdürü bir vardı. bir gözü de saKatdı. diyòr, bana
çağırırđi dirdi: git birinci dosyayı getir, ikinciği getir. diyur ben de tanıımıyorum. biri
ikiği bilmiyorum ki gidip ғulağından tutup getireyim. o esnada latin_elfabeye
75 geçiliyur. latin_elfabeye geçilince babam da o ھeci müfti, allah rahmet_êTsın, onun
yanına gidi. oھumayı yazmayı onun yanında Kıavr^yır. türkçeyi farsçáyı hepsini
ondan_ali. ondan_aldıhdan sonra memuriyet_işi ordan başlı. işTe beLe. ... f)
(Haydar Baba şiirini okur musunuz?) heyder beba ıldırımlar çaھanda, sêller sular
şakıldıyıP_aھanda, ғızler_one sef bağlıyıb baھandâ, selam_olsun şevketize elize,
80 menim de bir adim gelsin dilize. ↔ heyder beba keklıkların_uçanda, kól dıbinden
davşan ғalھıb ғaçanda, baھçêlerin çiçeklenib_açanda, bızden de bir mümkün_olsa
yad_eyLe, açılmıyăn_ürekleri şad eyle. ↔ heyder beba gül dalını dağlasın, üzün
gülsün bulahların_ağlasın, uşahların bir deste gül bağlasın, yel gelende ver getirsın
bu yana, belke benim yatmış baھTım bu yana. ↔ heyder beba yolum senden kec oldi.
85 ~/ yan'ı ayrıldı, kec. /~ömrüm geçdi gelemmedim geç oldi, ھêç bilmedim gözellerin
nece oldi, bilmezidim döngeler var dönüm var, ayrılıh var itginlig var, ölüm var.

heyder beba kendin günü batanda, uşahların şamın yiyib, yatanda.~/ şam yani aḥşam yimeği. /~yiyip yatanda, ay bulutdan çıḥīb Kaş-göz_atanda, bizden de bir mümkün_olsa yad_èyle, açılmıyān_üreKleri_şad_èyle.~/ (Bitti mi amca?) yō çoḥ

90 varda. sırasını, sırasını şey_ediyorum_unitiyorum. **g**) (Şehriyar, nasıl Türkçe şiirler yazmaya başlamış?) bu adam tıp tahsili şeyde görüyör, firansada. Kendisi doḥdor. hiÇ şey, türçe şiir yazmaz, hep farsÇa. annesi türk olduğu için, annesi diyoş_ona diyoşdı: bala be, sen hep farsça oḥuyisen. ben farsça bilmedim_için ne bilim sen ne diyisen. sen türçe oḥu ki ben de anlıyım onları. ondan sonra başlıyP tür^kçe şiirlerde, he. ḥatTa

95 şeyden ayrıldığı zemān tehrandan_arḥadaşlarına bir şiir yazı. bi şiir yazı. o şiirin başı neydi yā. kitap_ordadış. yeḥya onu bi getirip Karıştırmam İ لازم amā. / he. ... **h**) bizim_o esKi adamlarımızin şiirleri de vardı. /~ister_ağa ol_istersen paşa, ister_elli yaşā ister yüz yaşa, dünya merdivendır çıḥarsan başā, bir gün de geriye dönersen şaşma ↔ bu mendili yar_ışlemiş, etrafını nakışlamış, selvim mena

100 bağışlamış, neyliyim mendil seni.~/ bunlar_işte bizim şeylerdir, hē. ḥa burada da heyder bebanın şeyi, tamamı. deyi. /~ heyder beba gökler ḥanlı dumandır, günlerimiz birbirinnen yamandır. ~/ / ... / bugünkü insanlara diyoş. /~birbirinizden_ayrılmıyān_amandır, yaḥşılığı elimizden_alıplā, yaḥşı bizi yaman güne salıplar, diyo ēyiliği elimizden_aldılar.~/ / kötü, bizi güne saldılar. /

105 /~heyder beba Karaçimen caddesi, çavuşların geler sesi sedasi, kerbelaya gidenlerin ḡadasi, deḡsin bu aç gözlülerin gözüne, temettünün_uyduḡ yalan sözüne. ↔ gözyaşına baḥan_olsa Kan_aḥmaz, insan_olan ḥencer beline taḥmaz.~/ ḥāncer biliyosun_erkekler beline taḥar. /~ amma ḥeyif kōr tuttuḡunu biraḥmaz. ~/ ḥekketen de bi kōr bir yeri tuttuḡı zeman daha onu biraḥmaz. /~men Kayıdı bir de

110 uşah_ölaydım, bir gül_açıP tezze başdan sölaydım?~/ /-uşah da çocuḡ demek. -/ he. / /~heyder beba yolum sennen kec_oldi.~/ ayrıldı yanē, kec_oldi. /~ömrüm geçdi gelemmedim geç_oldi, ḥeç bilmedim gözellerin nice oldi, bilmezidim döngeler var dönüm var, ayrılıḡ vār, itginlig vār_ölüm var. ↔ daşlı bulah, daşlan Kumlan dölmasın, burdan geÇen_atlı susuz ḡalmasın, çiçeklerin sararmasın sölmasın, daşlı

115 bulah ḥeyrin_olsun_aḥarsa, ḥuman ḥuman gökyüzüne baḥarsa.~/ /-ḥuman ne demaḥdi ḥeci?-/ ḥuman hanı bir şeyle baḥarsān ya. / he. zevkle baḥarsan, he. /~ esKilerin yeri burda görünür, ḥanım nenēn_aḥ kefene bürünür, dalımcadır ḥara gitsem sürünür, behişt-i zehradā allah Kōysā görünür.~/ biliyoşsun da behişt-i zehra.

/~baba hani senin inci mercan sözlerin, ayağın altını görmez gözlerin, tükenmiş
120 Kademın yorgun dizlerin, dizlerin, Kadem Kadem Kara toprağ gözetir.~/ diyör,
tüketmiş artıh şeyin Kademın Kalmadı. Kadem Kadem toprağa doğru
gidecahsın artıh. /~baba yurdu sennen evim ulmadı, ölenlerden itenlerden hiç
kim Kalmadı, bala geldin niye bele geç geldin, eskilerden kim Kırıldı kim Kaldı,
yasindir ki acı oluP sözlerin, yetmiş ildir öz yurdumu gözledim, zaman belē
125 dolaştı o güç geldi, ahbaplarım dağıldı hiç kim Kalmadı.~/ hekkaten ahbaPlarım
dostlarım dağıldı. ölenler öldü, Kalanlar da benim yaşında, ahbaplardan, dostlardan
bazen çarşıya gidiyorum, diyem çarşıda, bir arhadaş tahipda ardından
beraber oturamıyorum. he vallah. /~devamlı geçēr dilşād olmasa.~/ şad biliyōsun
ne demeK? /~bu millet Kan ağlar vatan ulmasa, gış göçüp gidende ilkbahar gelir,
130 yaz yağışından sonra gene Kar gelir, köhnedir nāmeler sazlar düzensiz, vakt döndü
vade tamam ölüm zamansız, gün döndü ahsam oldu, beşer çaresiz, sonda gördüm
taydaşlardan Kalan yoh.~/ sonda bahdım arhadaşlardan galan yoh hepsı gētdi. /~
nāmeler ve sözlerin ahengi yoh, ömrüm talan oldu, lezzeti yoh tadı yoh, ihtiyarlıh
basdı dört bir yanıma ne yaman yerde, gün döndü gündüzden eser yūh. ↔ yasindirki
135 ne belalı başın var, bu Kabır üstünde aKan gözyaşların var, ne yaman yerde göçti
kervanımız, benim de burada bir yazılı daşım var. ↔ benim sonum gurbet elde zor
gelir, bizim eller dumanlıdır sevdiğim, geçer bu kem günler, gümandır şahım. ~/
geçer bu zorlu günler. /~çöh Karanlıh bulamadım yolumi, felek Kırdı Kanadımı
Kolumi, bu genç yaşıda İayih gördün ölümü, ehvalini bir gün sōrarsan gümandır
140 baba. ↔ bahçeme dökdüğüm ağaçların dalları, çok beKledim geleceğın yulları, şakı
bülbül gibi, özlediğim, özlerem ki gelesin, acep bir gün dönüp gelsen gümandır
şahım. ↔ ... men yula çıhanda yağış gelir Kar gelir, düşmanlara bahar ulsam yaz
gelir, düşmanlara gelir Kaşı gözü sürmeli, bizim eve sōnan gelse gümandır bu
şahım. ↔ birini öz yanıma birini dōsta bağladım. ↔ tilki toyuh apardi sehere
145 yavuh apardi, gētdi nişanbazuğā, kulağın soyuh apardi. ↔ havuz başı bıtırah, gel
bir havur oturah, sen birni dē men birini, bu sevdadan gurtulah. ↔ geçdi mennēn
geçdi mennēn, oh değdi geçdi benden, merde körpü olmuşdum, namertde geçdi
benden. ↔ senā dērler subhan dağı, hiç bıtmez mi gışın senin, yanbaşında İāle
sümbül, görünmez mi başın senin. ↔ (Pıtıraklı ne demek?) pıtırak bir öt şeklīdır.
150 ēyle içinde yürürsen yapışır adama, / o pıtırak. ... o demin o şehriyarın şiiirini

oğudum ya. onun mezarına gëtdim. iranda mezarlar bële yërle düzdür. faḫat bële baştaşları, belli büyüK bi baştaşları / var. / he. baḫ_orde ne yazıyır. şehriyâr yazı buni. diyi: /~ne baḫ'irsən menım Kibin, yatacaḫsan menım Kibin, bir gün sen de öleceḫsân, baḫacaḫlar senın Kibin.~/ bi de diyör ben mezarlığa geldim, baḫdım sızın
155 gibi baḫ ben de yatıyorum. sız de baḫacaḫsız, bana baḫacaḫsız, bana baḫacaḫsınız, sız de aynı şekilde yatacaḫsınız. size de öyle baḫacaḫlar. /~hele baḫın şu feleğın işine. gocalanmış dişi düşmüş geliyör. gelmişleri bîle meydân gözetir. ḫayat köprüsünü geçmiş geliyor. ↔ herkesiyēm herkesiyēm, 'alem biler, dünya gülmüş bir kesiyem, ne Kıtıra yük_öldüm ne at terkiyēm, türk_oğlu türkem baba men türkün_oğlıyam.
160 ... (Küresinlilerin âdetleri nasıldır?) mesela bu Küresinlilerin_iranda seksen pare köyi var. seksen köyi var. burya da burya da hemen hemen_ön beş_on_altı tene köy, bızden, burda var. şeylerimiz_örfümüz_adetimiz_aynen_iranın_örf ve adetine benzer. çoḫ benzer_aynen deyil. düğünlerimiz, bilmem yemeKlerimiz çay şelerimiz, çay_içmeklerimiz. iranlılar mesela bizim gibi çoḫ çay içer. bız de o şeyi
165 hep_irandan_almışız. irandan gelme o adet. gonusmalarımız mesele. bizim gonusmalarımız şeye çoḫ benzer, irana değil de osmanlıceye, osmanlıceye benzer he. ben mesela osmanlıca oğuma yazmam da var. bazen kitaplar_oğurum, osmanlıca kitaplar_oğurum. osmanlıcaya benzer çoḫ çoḫ şeylerimiz var, gonusmalarımız. mesela bir, bî, bî gızı çağıracaḫ: gızım bi buraya gel bi görüm bi he. ḫanımına mesela:
170 gız_avrad bi buraya gel görüm bi. oğlu çağırınca mesela çağıracaḫ: úşah ḫardasan bi gel ḫa. bızde mesele bizim türkçede çocuḫ_anadan_oldu mu çocuḫ, teeee on beş yaşına gader çocuḫ. bızde eyle değil. bızde yeni olan çocuğa bala, baladan sonra betçe, betçeden sonra peser, peserden sonra ḫulam, ḫulamdan sonra cëvan. bunlar farsça, bızde ördan_almışız. cëvan cëvanlıḫdan sonra mesela evlenme çağı gelince
175 vedibeḫt, vedibeḫt. bunlar hepsi mesela bizim_eski dillerimiz, eski lisanlarımız. nasıl? eḫâ. (Düğünlerinizi nasıl yapıyorsunuz?) nasıl? düğünleri düğünlerimizde çalgı, davul, zurna bu gibi şeyler yoḫdi. esKiden yoḫdi işTe şimdi var. şimdi bizi devşirdiler. bız_esKiden mesela el_ële tutuşurlardı bir tenesi söylerdi. öbürKüsi onı, bız_ona derdiḫ gaytarya, gaytardi, gaytarma dërdiḫ_ona. birisi türkü
180 söyler_öbürü gaytarırdi. işTe ne bilim mesela ölüm sen meytebe gëtdin? sen şeye bu kuran-ı kerime bilmem ... dërdi, sen köhne yazı oğudun? Köhne yazı, eski yazı dëmeK. Kuran-ı kerime bile dërdiler_eski yazı. köhne eski demek. ḫa. işte bu gibi

şeyler. daha düşünemiyorum işTe size ne gibi şeyler yarar? azerî ağzıyla mesela
menim bi nenem vardı allah rahmet etsin. yaşlı bi nenedi. bize bazı mani oğurdî.
185 onun, o maniyi oğumuşum? mesela diyerdi mesela: /~hala nergis hala nergis,
üzündeki hala nergis mabehine mayil oldum, dü sal beni yola nergis~/ (Mabeh ne
demek?) mabeh, mabeh şimalinize yani, şeklînize. /~mayil oldum, dü sal beni yola
nergis~/ diyô: beni yola uğurla. sal yola nergis. mesela /~bir de men, bir de men,
cevan olmam bir de men, geçdi sindim çürüdi ömrüm, cevan olmam bir de men.
190 ~/ bî de şeyin vardı ya. mesela ahmet yesevinin o şeylerini yazmış mıydın sen? onları
siz oğursunuz, kitaplarda var, evet. hê? mesela şeyin gece toplanırlardı bî eve. o ev
toplanan yerde o kitap oğumuş adamlar, farsça gülistanı oğurlardı, onlar bize
tercüme ederdi. bizde gapi kenarlarında bêle bî dinleme fırsatı bulsaydı
oturur onları dinlerdiK. şey ahmediye, mahmudiye gibi kitaplar, gülistan, bostan.
195 efendim siz gülistanna bostanı hêç bilir misiniz? farsçasını bildin mi hiç. ... ne diyor
gor bî kedidir. miskin kedî diyôr bir dar yere sığışdı, onu iki tane gırbaç vurdun mu,
o pençelerini keskin giliç gibi hazırlar seni parçalamaya. onun için aman
diKKat edin onlara. sonra mesela şeyde var bizde dede babalarımız anlatırdı.
dedi: bî gurup insan bi şehirden bi şehire iltica edecek. o şehrin sınırlarına gelince
200 bahıyurlar bi tene tilki acele acele Kara bada gacıyor. soruyorlarki: ya hayvan senden
ne belâ var ne afat var. diyô: vallah şimdi yoh ilerde ulabilir. ne olur ilerde, bu şehrin
başında yaşayan hükümdar çoğ zalımdır. ben onun zulmünden gacıyorum. e zalimse
sene ne yapmış, ne yapabilir sena, sen dağdasın. diyô: duydum develeri
toplamaş ulama günderiyor. ulam birilerini zörla çalıştırırsan onun adı ulamdır. e
205 diyû götürürse develeri götürüyor sanane ... diyôr senlen devenin ne benzerliği var.
o götürse develeri götürür, sana ne? diyôr: orda fesat adamlar da var,
garez adamlar var. onlardan bir tanesi gandırır dêr, bu de devedir. diyôr ben tilki
olduğumu ispat edinceye gadâ postumu açarlar. onun için fırsat elimdeygen uzağa
gacıp gidecâm. işte bizde bu gibi şeyler ohunup dinlenirdi esKiden. mesela
210 gülistanın, oğuduğunuza göre gerek bilesiniz bunları yav. he, he, hê. benim işTe
benim de böyle bî köşede bucağdan bir şey buldum mu, aha mesela bu kitap çoğ
önemli bir kitap. bunun sahibi dokuz yüz altmış altıda vefat etmiş. bin dohuz yüz,
bin sekiz yüz seksen birde doğmuş. bu şeydir. hı? bu kitap gölay gölay bulunmaz bir
yerde he. mesela çoğ içinde farsça var, türkçe var. burda mesela oğumalarım var.

215 ben bunları oħuyup tercüme ediyor, şey ediyor ya. bu kitapların bi Kısmı
elmin önünde olanlar yanı. bunlara bahıyorum. faħat size en fazla yarayacaħ budur.
sana. sen hele edebiyatçısın bu mükemmel bi şey yav. bu mükemmel bi şey bu. (Adı
ne?) serayī. serayī. baħ burda buni mesela bu onun kendi el yazması. ama şimdi
artıħ elleride daha iş görmüyor. baħ burda meSelá diyor: /~evled-i
220 veten uyħudan irkilmedi gètdi~/ yani diskinmedi, diskinmedi gitdi.
/~ğaflet uyħusundan hele ğurtulmadı gitdi~/ diyor: ğaflet uyħusundan da
ğurtulmadı gètdi. /-binnem nece ildir ona lay lay dèyir iblīs~/ iblis şeytandır
bilyōsun. lay lay yani biz nenni dèriz ya. diyōr bilmem neÇe ildir ona lay lay
dèyir iblis. /~ğaç il yatacaħdır hele belli olmadı gitdi~/ diyōr hele bi ğaç senedir
225 yatacaħ belli olmadı. /~mèhdi geleceK sonra yerinden duracaħmıř~/ mèhdi
geldikten sonra uyanacaħmıřız bız. he. /~çòħ bekledī çòħ bekleyecek gelmedi
gètdi~/ çòħ bekledik çòħ da bekliyeceğiz gelmedi gètdi. /~geh rusya geh ameriKadan
bekleyīr imdāt. öz dinini irfanını bir bılmedi gitdi. öz adını sunni alevi şe
goyanlar, islāmı tehriyle yolun bulmadı gitdi. tek tek öyanan tezze cevanlar da
230 var amma onlar da serayīden öğüt almadı gitdi~/ serayī kendi adıdī. diyō tek yeni
yeni öyanan gençler de var. onlar da serayīden bī öğüt almadı yanè.

Adı soyadı : Güzel Soyalan
Yaşı : 89
Mesleği : Ev hanımı
Öğrenim durumu : Okuma-yazması yok
Derleme yeri : Mahmudiye Mahallesi
Konular : Karışık

- (Nerede doğdunuz?) iránda doğmışıḡ. ēvet doğımımız_ırandı. he. (Ne zaman buraya gelmişsiniz?) çuḡdān gelmişĩḡ. /-bū, nene gelmiyiP nenenin_anası babası geliP. ... bunun dedesi irandan ḡaçıp, babası da dēl. bılmıyē bılmıye, ḡatırlami.-/ işitmĩ. işitmirem. bilmirim vallah. men ḡatırlेमirem vallah. / ḡemdōlsun çoḡ şükür. çoḡ şükür bízim_esāletimiz çoḡ şükür çoḡ temiz_esāletdi. sülālemız çoḡ temiz sülāledi. çoḡ temmiz sülālēdi. çoḡ şükür müsülmanıḡ yēter. yüce allahımızın çadırının_altındayıḡ yēter. (Kaç yaşındasın?) vallah menım ḡatırma gelmiyir, babam. ben bılmırem ki. be ēmine sor_ēmin bılyir. ben bılmırem vallah. (Eskiden neler yapardınız?) ḡoyın saḡırdıḡ. ineḡ saḡırdıḡ. çöban saḡlırdıḡ. evdē, dēdi evın_işine ekmek yapırdıḡ. tendır yandırırdıḡ. ḡa, bē. bízim çöban var_idĩ. bízım úzüçümüz var_idĩ. he valla. yüz ḡoyın saḡırdım men. hē bē, he vallah, he sorabilırsē. ḡe. yoḡ vallā ḡatırlेमirem, ḡatırlेमirem. yalan diyim bu yaşımda, yoḡ. ḡatırlेमirem valā. efendım, efendım. işitmirem. /-ḡaç tene diyi çucuḡun var, dört tāne nenē üç_oḡlan_idi bi de fatma.-/ hē. /-ama nene duymĩ ona yardım_ēdin.-/ he. / üç, üç. 15 tōrunlarım_iki tene, üç tenedĩ. / (Eşin vefat mı etti?) he, evet. (Allah rahmet eylesin?) allah razı_olsun. benim_ēşim çoḡ temmiz bir_ēş_idi. namaz ḡılan_idi. allahdan ḡurḡan_idĩ. çoḡ şükür_esāletimiz çoḡ temmizdi. / he vallah_esāletimiz çoḡ temmiz_esālātı, çoḡ şükür. (Acem misiniz?) evet_‘ecemiḡ, temmiz_‘ecemiḡ, temmiz_‘ecemiḡ, be. temmiz_‘ecemiḡ. esāletimiz temizdĩ. sülālemiz temmizdĩ. çoḡ 20 şükür. he. (Hacca gittin mi?) ḡıç. yō vallā ḡaca gitmedım, áma para ḡönderdım. para ḡönderdım. hē evın? /- yoḡ, nene sen ḡēç getmedın.-/ /-heci gidip ḡāca.-/ /-babam ḡitmiş, o ḡıç gitmedi. bi tene oḡlın gidip ḡēcā. -/ he, he gitmedıḡ, yō ḡitmemişim.

3

Adı soyadı : Songül Soyalan
Yaşı : 58
Mesleği : Ev hanımı
Öğrenim durumu : İlkokul mezunu
Derleme yeri : Mahmudiye Mahallesi
Konular : a) Kaynak kişinin günlük yaşamı b) Evlilik âdetleri c) Bebek âdetleri

- a)** (Günlük hayatınızı anlatır mısınız?) ev hanımiyim. işimiz ineK sağırlı, göyün sağırlı. öni, önla ilgili diyisen? hım. Keynanam sahlıyrēm. aha. çoluğ çocuğumuz var. bi tene Kumām var. aha onla geçinirih gidih. sağ olasan teşekkür edirim. elē bakşı küyde duğmışam. serayda gelin ulmışam. (Buralara nereden gelmişsiniz?) evet küresinni buralı, ēle buralı, buralıdırılaş. dedemnen nenem irandā gelmişler. ana babam tárafıda ‘eyni yèrinde doğumlu, seray doğumlu, bakşı köyde. teyzem oğlıdır, teyzem oğlıdır, görücü usuli, he vallah, evet. eşimde galp Kırızinne allah ráhmetine gètdi. hey allah senden razı olsun. ... hayır, hayır heç, işimiz bi, ev işidī. ... yani bèle işimiz yòhdū, şeyim yòhdū. oğlūm şeydi, Kòrucidi. ... (Kış hazırlığı yaptınız mı?) evet. bizim ēle bahçe mağçemiz yòhdī Kış, tarhanā, evet, salça, pēnir, tereyağı, köçelī, o mū? köçeli şeydir, cacıh. cacık. he vallah. evet var. ineK sağıyem, göyün. evet, buğdā erkeklerin işidī, bız ona Karişmiyih erkekler getiri, erkekler. evet. evet ēle háyvan bahiyih. ēle ayni dèdiğim kimin, nesıl sena dèmişem elē. **b)** (Kaç tane çocuğunuz var?) Çöcuğum yòhdū, Kumām Çöcuğı vā^r, üç oğlan, bir kız. iki gız. bi tene. (Evlendirdiniz mi?) bi Kız, bi bi oğlan evlendirip. evet, biri bodruma vermişih şimdi geli bur^aya. biri de burda, onun da iki çociğı var, oğlan. (Yörenizde kız çeyizi nasıl yapılır?) çehiz, bizim adetimiz başlıh parasi aliyih. ha edirih cehiz. kendisine birañih gidir. altun, yatah, ev eşyaları aha onlar kimin. evet, şimdi de yapıyler. yapan yapar, yapmayan de alilē. (Kına, düğün adetleriniz nasıldır?) gızime gün aliyih, hamam, hıne gün, hıne gecesī. son iki günī de götürülē, eveT. bizim edetimiz ēle. kına Koyırē, el çalilē oynıñirlē ‘eyni bí şey kimin, he vallah aha ēyle. (Kına türküsü söyler misiniz?) bilmiyom, gız bili. vallah bilmiyorum. men heç ne oynamāğı biliyēm ne

- türkü demāğı bılmíyem_ēle başdan. he vállah. (Gelin götürülürken neler yapılır?)
- 25 gelín götürürKē mesele bíz çağırırh, hıne gicesine Kız terefı çağırĩ. götürende de oğlan terefı bızı çağırĩ. bíz gidıg yemeye, şeyē. gelını, minderiyle, gelınle beraber gidıriğ. gidıg, yemeglerini yerler. bi daha dönüyiğ geliyiğ. aha adetimiz de ēyledir. (Düğünlerde neler giyilir?) evet, fistan giyillē. fistan diyıg dediğimiz şeylē. odĩ. her_istediğın, kimse istediğini giyir_evet. he vallah. (Gençliğinde neler giyilirdi?)
- 30 geçmişim, gelinliğ yoh_idi. bi tene buydan, buydan bılısız_elbise, düz_elbise, öydi bizim gencimiz. o de ēle ayni. evet_evet_ēle ayni. ... c) (Bebek nasıl kırklanır?) evet. Kırğ günü dölir. bíz Kırğ tene buğdā, Kırğ tene Tāş, bíz küçük sele getirih çociğın günin dölanda. başını yihiyirih. oni başının_üstüne tutiyih. o suyi tökiyiğ başına. ah, o da Kırğın, yani üncedē ēleydi şimdi ēle deyil. hayır, şimdi dōhdör, şey. bız hēc.
- 35 (Bebeğe nasıl ad koyuyorsunuz?) ad göyanda da gulağında bi nenelerini getiririh. bu çocuğu tutan. / gulağında ezan_oñiyir_üç kere. sonra da oñiyir gulağında senin_ismiⁿ bũ bũ bu. aha bizim_edetimiz_ēyledĩ.

4

Adı soyadı : Osman Kurbanı
Yaşı : 76
Mesleği : Çiftçilik, eski muhtar
Öğrenim durumu : Ortaokul mezunu
Derleme yeri : Mahmudiye Mahallesi
Konular : a) Karışık b) Saray'ın yeniden ilçe yapılması

- a) (Kaç yaşındasınız?) yetmiş beş yaşında. / aslında yetmiş_alti yaşımdayım. bir yaşımi o zaman / géc gayıd_étmişler. tabi resmi yaş yetmiş beşdir. ama yetmiş_alti yaşımdayım. (Kaça kadar okudunuz?) evet. / orta okul yanı, dışardan_almışız ha. / (Mesleğiniz nedir?) çiftçilîh yapirîh. çiftçiyiz. ekincilîh.
- 5 dırahdörüm vardi satdım. rençberlîh yapıyörüz. goyın sahlıyörüz. başka mesleğimiz yoh. / ne diyî? /-diyî, diyî bizim dedelerimizi anlat. hangi tarihde gelmişler buraya, nasıl_olmuş? kürresinni olduğunu, há.-/ ... otuz_üç tarihlerinde gelmişler, tahmín_edersem. otuz_üçde. ěle miydi muhtar? /-yoh yoh_ön dörtde gelmişler heci.-/ on dörtde. / otuz_üçde buraya gelmişiz. hē, hē. ... / onnar ne anlatirîlē? onnar
- 10 diyirdi: bız_irannan, rus_irana geldi. bız, bızım çoK, bize çoK şe vērđi, telef_étđi. hepimizi telef_étđi. bū, devleti de bize sahip çıhmedi. bız_artıh o sebepTen şey_ölduğ, yanē göçmen ölduğ. bırahdıh bura, iranı bırahdıh, türkiyeye geldîh. türkiyeye geldîh. türkiyeden de çođ şükür, türkiye hepimize ana yurdumuzdır. yanē ana yurdumuz sayilir. hepimiz de çođ memnunuz yanē türkiyeden. türkiye, gerçek bi
- 15 güzel, bi devletdir. yanē allah_içinne yanē türkiye devleti güzel devletdir. herkesin ne yaptığını, herkesin ne ettiğinnen de habarı olyör. ben kendim de yanē çođ devletçi bir_insanım. devletimi çuđ severim. dört beş tene adamımı, ģardáš o, Çocuğlarımı şey_étmişim, şimdi ģoruci yapmışim devlete, asKerlerle bereber ģörev yapēlē. devletimizden memnunuz. ama esKi devletlerden_artıh bızden_önceki şeylerde,
- 20 bilmiyorum nasıl_ölmişsa onlar, anlatirler tabi. hafızamızda ģalmamış_artıh. biraz hafıza zayıflığı olmuş bende. onun_içün ben, esKiden bir generar geldi buraya. dēđi bana: yaşlıları topla, ģaç tane ģetir buraya. onlardan bi bilgi alalım. ben de ģetdim heci cimşitgilleri onların topladım ģetirdim. oturduğ, öĝle yemeyi de bize vērđiler. devrimde, onun o şeyde, devrim zamanında. onlaran, onlardan bilgi aldılar. onlardan,

25 ö böyüklermízden bilgi aldılar. bende ö bilgilerín hepside hafızamdayidi. şimdi artıh
tòparlıyamıyorum, söylüyim yanè. isterdim hepsini size anlatım. /-hòş gelmişsiz.-/
muhtar, size hòş geldin vèri. /-sağ_ol hala èlin_öperim. ... sağ_olasın. nasılsın,
èyisin?-/ /-èyiyim, sağ_olasın allah yardımcin olsun.-/ / devrimde de zaten biz
görevliydi. / bizi görevden, seçim zamanı geldi, seçim yapılmadı, ′āni bir
30 değışilecağıdi yapılmadı. tekrar göreve devam_ètdi, yetmiş yedi seksen
beş_arasında, / ö zaman devleT çòh güzel çalışdı. güzel, her şeyi düzene bırağdı. /
bize de yetki vèrdileř. bize de çòh yetki vèrdiler. bana dèdiler: sen sáraydan siláh
tòpliyecağsın. topladım siláhı. atmış yetmiş tenè, dabanca felan şu bu tópladım.
götürdüm, teslim_ètdim devlete. yanè benne yüzbaşı ortağlaşa görev yapırdı. /
35 onun_içün götürdüm. hepsini teslim_ètdim. devletimiz yanè çòh düzenli gidiyordi.
yani ö zamandan da yène, şimdi de çòh şükür_iyidir. allah devletimize, milletimize
zeval vèrmesin. cenab-ı allah bèle her zâman hoşluğ_èTsın. gelen belâlardan da allah
muhâfaza etsin. yanè geçimimiz_eyidir. yanè bu sonda da bize yaşlılığ mayışı da
bağlamışlar. benne bu da benim hanımimdir. bize yaşlılığ maişı da bağlamışlar. bizim
40 baiş maişimiz yoğ_idi. bize bir şey vèrmemişleř. şimdi de aydâ, yedi yúz yirmi, yedi
yúz_on milyon felan para veriyorlâ. yani sigortamız_ölmadi. bākurum_ölmadi.
bākurumi yatırdım da. epey de yatırdım da ulmadi. ′āni devletimiz_eyidir. devlet
millete sahip çıkıyör. vatandaşın_isteklerini yerine getiriyör. böyüklerimiz de
irândan çuh_‘acız_öldular. çòh sahipsiz galdılar. sahipsiz galdılar. hacı cümşüt dèyi
45 benim yedi tene gardeşimi benim yanımda öldürdülè. gardaşlarımın bi tenesini dèyi
söydülâ. yani bu bèle adetè göyun soyar gibi soydula, rus_askeri yani rusya. o zaman
rusyayle şeye girdilè, savaşa girdilè. ‘eli ihşan körpüsünde, orda, rusların_artıh,
şeyini, türkiye üstelindendi. yani türkiye onlardan_üstün geldi. türkiye onları bütün
bitlis delikli Taş diyörler, bitlis deresinden şimdiye rusyanın_‘eli ihşan köprüsüne
50 haTer_èle rusyayı tókdi. onun_içün serfirazlığa çığdı. şimdi güzel bi yaşantımız
vardır. sağ_olsun devletimizin, doğusundan_ölsun batısından_ölsun,
neresinden_ölursa ölsun bize çòh, hepimize de çoluğumuza, çocuğumuza,
namusumuza her şeyimize sahip çıkıyör. yani bizden sahiptir. biz devletimizden
memnunuz. artıh_allahtaala sonunu hayır_etsin. gelen çòh gelen belırsız, yani
55 bilgisiz, görgüsüz bi belâlar vardır, geliyur. allahtaala onlardan muhâfaza etsin.
mesele, bu şeyde deprem_öldi. allah yardım_etsin. allahtaala herkese sabır vèrsin.

onlar da bizim ğardeşlárımız idi. onlarda çoĥ telef oldular. ama allahın emrídır. bíz de yané şimdi iyiyiz. yané artıĥ ne yapamaz. yané yaşlanmışız evímızdeyiz. ben kendím çaláša, çalışamıyorum. yani çalış malışma yöh evdeyim men. yani

60 hep evdeyim. çocuĥlarla bereberim. sárayın şeyi güvencesi iyıdır. muĥtar çoĥ güzel çalışıyor. allah yardımcısı olsun. hepımız muĥtarımızdan çoĥ memnunuz. çoĥ güzel çalışıyor. çoĥ güzel işler çıkarıyor. a geçen burda bir yol var idi. unutulmuş, nasıl olmuştu? onu da yaptırdı. yani bize çoĥ güzel yatırımlar yapmış. çoĥ güzel çalışmalar yapıyor. dört tene muĥtarımız var. ... artıĥ ne gibi bi şeyler şey edersise,

65 benden sorulsa belki de cevaP verebilirim. **b)** (Bu yöre ne zaman kurulmuş?) / he nasıl? serây? sárây vallahı bilmiyorum bēn. biliyordim de muĥtar, ama bunlar dedim ya hep hafızamdan dağılmış. şimdi saçmalama bi şey söylesem olmaz. burda, varmış yane eskiden birde, mahmudiye, eski ismi mahmudiye olmuş buranın. bura mahmudiyeymiş. ama artıĥ ğuruluş tarihini vallahi bizim bilirdimde yanı hatrimda,

70 hafızamda şimdi yohduş. / çuĥtandır yané çoĥ eskiden gelmiş bir tariĥdir, he. bi şey bi tariĥinin özünü sūleyemem. yalnız eskiden gelmiş, gelen bi tariĥdir. yané çoĥ çoĥ uzun boyli bir tariĥdir. çoĥdan vardır yané saray Kadimidir. sárây bin doĥuz yüz Kırĥ üçde sáraydan ilçeyi almışlar. niye almışlar? bi tene sirtli devlete bilgi vermiş. demiş burda daĥda, nezer bey daĥı vardır. burda nezer bey daĥından topu

75 ğursalā sárayın içine vuraşlar. o zaman tabi dögüş varmış. dögüşler varmış. sárayı o sebeple ğaldırılmışlar, vermişler özalpa. özalpi Kāze yapıdılar. o zaman yapıdılar, Kırĥ üçde. sáray eskiden Kāze olmuş ilçeymiş yani bura, büyük bir ilçeymiş. onu almışlā, vermişlē oraya. orda artıĥ undan sonra geldi, beledye ğuruldi, bizim burada. beledye zafer dedeoĥlu vardı. bizim beledye başkanımız, dışardan getirdiĥ.

80 çoĥ saĥ olsun, bilgili bir adam idi. mahkemeye verdī. sáraya tekrar ilçe, şeyliĥ ĥakkı aldı / ... yané seraydan he, ēle deĥil mi muĥtar? sáraydan şey ĥekkı aldı yane, öz sáraydan ĥeksız ölerah bu ilçeliĥ alınmış. yanı bu bazı ilçeler vardır, yeni ilçe olmuşlar. sáray ēyle olmadı. sáray iyade ĥaĥıyla ilçe oldu. ĥaĥ iyadesi yapıldı sáraya mahKemedede. biz hepımız mahKemeye girdiĥ. ĥaĥ iyadesiyle tarihleri

85 açtırdılar. ĥaĥ iyadesi yapıldı. sáray tekrar Keza oldu, ilçe oldu. şimdi ilçedir. ilçeliĥinden de çoĥ memnunuz. devletin ĥizmetleri de iyidir. saĥ olsun devletımız var olsun. her Konundan da iyidir, her tarihında da. daĥın başından da ĥeberi vār, ovasında da vār, batısından da vār, doğusundan da vār. yané çoĥ her şeyden ĥaberi

vardır. artıḥḥallahtaala sònumuzu ḥayır getire, hepimizin. allah memurlarımıza,
90 melmeketimize, melmeketimizi yönetenlere yardımcı olsun. cenab-ı allah ḥuṣluḥ
vèrsin. sònuna ḥáTer bèle ya sòn zamanlarımızda bi dengesiz bír ṣeye rastlámiyalım.
artıḥḥallahTala nasıl yazmıṣṣá èyle ölecaḥ.

Adı soyadı : Ayşe Aydın
Yaşı : 74
Mesleği : Ev hanımı
Öğrenim durumu : Eğitim durumu yok.
Derleme yeri : Ferit Melen Mahallesi
Konular : a) Kaynak kişinin hayatı b) Yöresel yemekler c) Maniler

- a) (Okula gittin mi?) yoḧ yoḧ. Kuran oḥudum ama o, oḥul oḥumadım. men araküyde duḡdum. orda böyüdüm. beş alti yaşin, yedi yaşına geldim. geldim K̇aregündüze. he. K̇aregündüzde de on bir, on iki yaşında geldim sareya. (Evlilik yoluyla mı geldin?) he. he. beni benim dedem v̇erdi meni bunlara. men de geldim bureya. men gelende on bir, on iki yaşındaydım, benim ğucam yirmi beş yaşındaydı. men geldim vallaha daha fırtına ğāḥdi off. / benim dedem sılavdan gelip. onun için sılavlı diẏiler. ... he, dedem geliḃ oradan. / ahā, irmeniler de dedelerimizi vuruPlāř, onlar ğaçıPlāř. / irāndan gelipl̇, K̇alıPlāř K̇aregündüzde. (Etnik kökeniniz nedir?) ne diẏi ṡüro? (Azeri misiniz, Acem misiniz?) / sılavlıẏh dā. / he, babalarım dedelerim gelip. yani bıż özümüz burda doğ̇miş̇. / cān! / (Hayatını anlatır mısın?) v̇allah bacı benim heyatım K̇ucaṁ öldi. ğaldım çöcuḥların yanında. çöcuḥların da birğaç tenesini evlendirdim getdileş. ayrıldılaş, getdil̇. aha biğaç tanesi de imdi hele iki oĝlum bi ğızım bekardı. onlar da yanımdadı. ah^a odū^r ondan sonra bi şeyimiz yoḣdū. çöcuḥ çöḥ getirmişeṁ öldül̇ be. on tane oĝlan doğ̇udum beş ğız. oĝlanlarımın beşi ül̇P, beşi ğalıb. ğızlerimin da ikisi ül̇ḃ üçü K̇alıb. üçünün de iki tene verdim K̇ucaya, bi tene yalnız bekardı, aha. imdi iki de oĝlum da bekardī. aha onlar yanımdadı. (Bahçeniz bostanınız var mı?) yoḣ yoḣ vallah ne bağımız var, ne bostanımız var. /-kerdiyi sori.-/ (Hayvan baktınız mı?) he. çöḥ baḥmış̇em. K̇ucamın saĝlığında K̇ırḥ̇ ellī tene ğoyunum vař̇ idi, iki tene ineĝim vaṙ idi. /-K̇ırḥ̇ elli tane ğoyuṅ anne beş yüz ğoyun-/ K̇ırḥ̇̇ elliden çoḣi / de baḥdım. /-he işte onları deyi onlara baḥdın mı zamanında?-/ he. / ğoyune baḥardıṁ ineĝe baḥardıṁ oT virerdim saman virerdiṁ aḥşeme ğader çalışırdım. /-kerdiyi, sori, mesele diyi ... -/ K̇ucamda dükkanda durardı. ne diyi? b) /-ĝış hazırlıĝı, bız turşı murşı yapıẏih ya diyi onlari yaṗsiz?-/ he. turşuye zebze aliṙh. hamı zebzeleri K̇atiṙh, ṫöküṙh ceriķanlara.

25 aha. çarşıdan hazır_alırır. hā nesib_oldi. yalnız_et, çox_et yerir, çok_et_alırır. göyünü keserir_etini pişiririr yerir. /-ane bak sizin meşhur yemeKler keledoş, keşke onlari sorī ha.-/ ha! keldoş pişiririr keşke pişiririr_ondan sonra. / allah ne yaradıb pişiririr yani buğdaynen yarmaynen_aha bēle. /-gurud aşını da dē.-/ Qurud_aşı pişiririr. / yarma yani bulgur. he sağ_olasan. ondan sonra keşke

30 de buğdaynen yaparır. daha mübareK gelir, ramazanlır gelir ramazanlır da yaparır. yerir aha bēle. çöreK yaparır. çöçe. c) (Mani okuyabilir misiniz?) dağların_ardı menēm, yürise árdı menēm, ~/ niye ayy_unutmişem ha. he unutmişem. he. / sen bilisen, ne Kader men hestelir çeKTim, geldim? / ... he vallah. /-süreyye gidenden beri daha çox düşüp.-/ unutmişem ha. / ... unutmişem da. / he vallah / ... ne Kader

35 men hestelir çeKdım. sen bilisen ben ne Kader hestelir çeKdım? / /~şu dağlar_ölmasaydi, sararıP sölmasaydi, ölüm_allah_emridi, ayrılığ_ölmasaydı.~/ oldu? ... /-gēne dēne.-/ /~bu dağlar_ulu dağlar, etrafı sulu dağlar, kime derdimi disem, bilmiyem ulu dağlar.~/ tamam? yiter? /-yöh, èyle ne haTár bilisen dēne.-/ /-gēne dēne, dēne dēne. ahlān geldise dēne.-/... he bi tene daha. /~dağlar_olmiyeydi,

40 sararıP solmiyeydi.~/ dedim? /~ölüm_allah_emridir, ayrılığ_olmiyeydi.~/ /-sürodan_ayrılıp hep bu ayrılıqları diyir.-/ çox zor_ayrılır vallah.

Adı soyadı : Süreyya Aydın
Yaşı : 31
Mesleği : Ev kızı
Öğrenim durumu : Ortaokul mezunu.
Derleme yeri : Ferit Melen Mahallesi
Konular : a) Yöreye has yiyeceklerin tarifi b) Bir mani

- a) (Turşuyu nasıl yaparsınız?) şimdi sebzelerimizi kendimiz gideriz, burdan alırız, getiririz. ondan sonra onları yıharız, temizleriz. ondan sonra büyük büyük böyle cerkan, sizde şe derler, bidon derler, ama bizde cerkan derler. onların içine doldururuz, güzelcene turşularımızı tutarız. gışın oldu mu onları yeriz. burası biraz soğoh olduğu için işte fazla bële salça malça tarhana yapılmaz, buralarda. (Buranın meşhur yemekleri nelerdir?) buranın meşhur yemeyi: keledoş, keşke, Kurut aş, yarma pılavı derler, ama genelde bulgur pılavı diye geçer. ondan sonra tandır ekmeyimiz vardır. kendimiz yaparız. İlavaş, el ekmeyi derler. ondan sonra /-çöreg, çöreg yapardıh-/ çöreğe ne derdiz? /-çöçe diyerdih-/ heh çöçe. çöreK değil çöçe, öyle. erişteyi kendim keserim, böyle atmış yetmiş tane yumurtayla eriştemizi keserih, Kurutarih. ondan sonra o da bizim kış hazırlığımız. onlar, önce girdenehnen açarih. girdeneh şey, neydi onun türkçe ismi? ... şimdi hamuru önce ginde yaparih. he, onnan sonra girdeneKnen açarih. onnan sonran da ohlavayla açarih. yufKa hamuru yaparız, ondan sonra da onu ohlavayla açarız. ohlavadan önce bizim bi girdeneyimiz var onlan açarız. böyle yuvarla. merdane aynen sizin dilinizne. öyle açarız, kuruturuz. evvelki gün toplayacız ama bi gün içinde toplanacağ bi şe değil. öle. (Mutfakta başka hangi aletleri kullanırsınız?) girdeneK, heh. başka hangi aletleri Kullanırız? öyle hemen hemen aynı ama. (Peynir, cacık yapar mısınız?) onları da hepsini de yaparız. peynirimizi kendimiz Koyunları sağarız. Koyunu sağarız, güzelcene sütünü getiririz. süzeriz barzunlardan. evet barzunlardan süzeriz. işte şey, tülbent süzerler ya. / he. barzunlardan süzeriz. onnan sonra güzelcene mayalarız. kendi mayasını elimizde de tutanlar da var, orjinal maya. e ondan sonra onu süzeriz. burda özel öTlarımız var: sirmo, nāne, kefli otu bunlar buranın özel oTları. onlarla güzelcene o peynirimizin otunu atdıhdan sonra diğ̈er barzunda özel

- 25 bi barzunu var, onu da süzeríz. onu da sabah uyandıh mı, ya da gèce keseríz. öyle sulu peynír. ama yère uyuladıgımız peynírlerde var. onlar da ceranlarda yine. **b)** (Bildiđiniz maniler var mı?) annemín var ište. / anne meSela dayidan sonra dedín ya hani bèle dörtlúh diyerdín ya. dur ben söylüyim ... ba men bi tane diyecem, sen de bir tanesini düşün. tamam? ↔ araza vurdum teşti, cingildemeden geşti araz gē
- 30 spat ēyle, hangi günúm hoş geşti. ↔ spat yani anıtla.

Adı soyadı : Tayyip Günbaş
Yaşı : 86
Mesleği : Çiftçilik, halk ozanı
Öğrenim durumu : Okuma-yazma yok.
Derleme yeri : Kazımpaşa Mahallesi
Konular : a) Konuşucunun atalarının muhacirlik anıları b) Çiftçilik c) Yol tarifi d) Halk şiirleri e) Bir halk şairi ile atışması

- a) (Okula gittiniz mi?) həç_ohu, ohumā, ohumā-yazmām yohdū. (Nerede ikâmet ediyorsunuz?) sârayda oturvîrîh. sâray kâzımbaş mehellesinde. (Mesleğiniz nedir?) men, menim mesleğim Çiftçilihdî, verziyârdî, verziyâr. he verziyârdî. azerî he verziyâram. (Atalarınız buraya nereden gelmişler?) bızım_atalarımîz, bızım_atalarımîz_irannan muhacır geliPler bur^aya. muhacır geliPler, Tâ ısmail_ağanın zamanınnan. urûsnan türkiyenin doğısunda geliPler, urûsnan. bızım, urûs gelmişdi, bızım dedegilin kenTlerinde Kälirdî. dedelermîz diyirdi, urûs suyın başına -su az_idi- avratlar suya gèdendê Kuyruğa düzülürdilêr, suyın başına, urûs_orâya nobetÇi Koymışti, nobetÇi. nobetÇi Koyanda diyi âvratlâr birbîrrerîne
- 5 bızım_atalarımîz_irannan muhacır geliPler bur^aya. muhacır geliPler, Tâ ısmail_ağanın zamanınnan. urûsnan türkiyenin doğısunda geliPler, urûsnan. bızım, urûs gelmişdi, bızım dedegilin kenTlerinde Kälirdî. dedelermîz diyirdi, urûs suyın başına -su az_idi- avratlar suya gèdendê Kuyruğa düzülürdilêr, suyın başına, urûs_orâya nobetÇi Koymışti, nobetÇi. nobetÇi Koyanda diyi âvratlâr birbîrrerîne
- 10 hekaret_êdende, diyê o urûsun_askerleri diyirdi: yehbô yehbô, yehbô, allah var, allah var. birbîrize hekaret_êTmeyîn. bızım dedelêrmîz diyerdiler. yehbo, yani allah var. yehbo, yehbo urûs dilidîr. urûs dilidir, yani allah var. dedeleşimiz diyeğdi. irândâ urûs geldi kendê. irânda. urûs kendê geldî. kendê gelende diyirdî. bız bîr çındır bağladıh bir_ağacın başına êyledîh baydağ. / getdîh rus_ordusunun Kabağın. /
- 15 báyrağ_onların lisanıdî, dilidî êyle. he báyrağ, baydağ. gèdêrdîh. onlar_‘esas perçem diyirlê. iranlılâ perçem diyir baydağa. báyrağa diyir perçem. diyeş bir perçem_aparırdîh. bir de bir_öküz_aparırdîh. Kabağlarına rusların kesah_ordunun. diyer, diyerdileş bunı ıruslar dèdi: neye getidînz bunu. dèdi vallah ben_ordu geldi, ordınn Kabağında. yazîh, yazîh, yazîh subaylari, unlarîn subaylari,
- 20 zabuTlari. bız subay diyirîh_unlar zabîT diyir, irânlılar. zabuTları dèdilêr: yazîh yazîh Çût Çût Çût_aparın_öküzü Koşun. Çüte kesmeyîn. Koymadılâ. çiFt yani tohîm / sürecağız. tarla sürecağız. he tarla sürecâğız. he diyi birağmadılâ. diyir çoh ... merhâmetliydi, adaletliydi he öyleydi. onlar_irannan_o zaman birağıp geldiler.

he o zaman biraħıp çıhdılēř, geldilēř türkiyeye. yerleřdılē, Qaldılar türkiyede, daha
25 getmedilē. vallah men diyem, on_altıda. doQuz yüz_on_altıda herħal, doQuz
yüz_on_altıda gelmişler. he doQuz yüz_on_altıda. z'enımca, ben_ēyle
z'ened'irem. doQuz yüz_on_altıda onlar geldileş bur^aya. (Belē ne demek?) belē,
belē geldiler. belē yani bűyűr. belē belē yani belē. yani çeřmi diyir. yani gűzűm_űste
he. he gűzűm_űste he. belē onlar_ēyle geldilēř. yirleřdiler. (Dedeleriniz size neler
30 anlatırdı?) bızım dedelēmız diyerdi: bızım cānımız, malımız, evladımız,
ğurban_olsun bu devlete, bu hűkűmata. ğurban_olsun bu devlete, cānımız, malımız,
evladımız. az alış, az yē. oħ alış, oħ yē. ba dedelē'mız_ēyle diyerdi, he. perçem,
perçem, perem_ıranlılar_imdi de perçem diyir. (Perçem kelimesi Azeri
Tűrkesine mi ait?) he azarı tűrkűyih_azarı. azarı tűrkűyih yalnız řafi'iyih, sűnniyih.
35 řiye deėilih. řiye deėilih sűnniyih he. / řiye deėilih, řűnniyih. **b**) (Gençliėinde hangi
işleri yaptın?) mesleğim menim dedim da men iftiyem de. řē mesleğim iftidi,
heyvancılıhdı, iftilih heyvancılıh, he. hem heyvancılıh yapērem hem iftilih
yapērem. /-yo heyvancılıh deėil tarla sűyle./ be çiftçiliK tarla iřidi he. iranlılar diyi
verziyarih. iran diyir verziyar. buėdā, ekērdih. arpa ekērdih. biērdih, toplērdih,
40 getirērdih. onları dűėűrdih, sāvururdih. ħarman ēdērdih. biērdih. ēlimizne, oraħnan
biērdih, oraħnan. Kırh gűn, ēlli gűn, atmiř gűn biērdih, biērdih. onu bulma
getirērdih. űkűz_arabasi vardı. űkűz_arabasiyla ekērdih ħarmana. ħarmanda
cercer yapērdih. cercer, le sen bilmezsen. űzerinde bēle űstűnde, cercer dűnűrdi.
cercer_ēlirdih ħerman_ēlirdih. o ğama var_idi. ğamaynen beraber dűėirdih,
45 sāvuri, (Kama nedir amca?) kama sen bilmezsen. /-Kama da bēle bűyűK taħdaydi. -/
he, he. bin'irdih bu ğamanın_űzerine altda diřleri vardı. buėdālari ğırirdi. cercerde ű
da. cercerin bēyle uzun diřleri var_idi. /-cercerin de bűyűK diřleri vardı./ o
diřlerden ğırirdi. űkűzleri ğoř'irdih. űkűzleri, he űkűzleri ğoř'irdih. belē. sāvur'irdih,
sāvur'irdih buėdālari. bızım dedeleřim teze gelende, atatűrkűn zemaniydi.
50 iřmet_inűnűn zemaniydi. bızım ű zamanlar gedirirdih, buėdayi savur'irdih,
ıħārdirdih. gel'irdiler, buėdānı dejlirdiler. buėdānı dejlirdiler. buėdānı dejledihden
sunra ... bundan sűnra buėdānı dejlirdiler. ğal'irdi űř gűn beř gűn. ne zeman gelseler,
onu Qalle diyirdiler. Qalle yanē teřhir diyirdiler. gel'irdiler, yűzde /- Qalle yani onla
ħekkını alirdiler./ yűzde, yűzde, onda bir, onda bir_al'irdiler. onda bir
55 devleT_al'irdi. onda yani on tenekeden bi teneke al'irdi. on tenekeden bi teneke

devleT_özüne alırdı. önⁿār ne zeman gelse, ölçseydi ö zeman, verırdi bizim
 buğdamız. ölçmese èyle ğalırdıh ħermanda vallah, belè. bi tarla var, buğdā_ekèrdıh.
 bi tarla var, yonca edırdıh. bi tarla var_arpa ekèrdıh. bir tarla var suvarèrdıh. iş daha
 yapırdıh, işdi. he. (Eskiden tarlayı neyle sürüyordunuz?) öküznen, ÇüFTnen, kötan,
 60 kötan. hele / bizim vardır. hele bizim burda var. kötan burda var hele. he sahlamışem
 ántiKaya, ántiKaye girecah bizim kötan. belè. hele sahlamışem kötani. (Şimdi tarlayı
 nasıl ekiyorsunuz?) imdi. / he imdi, belè ekèríh. imdi de ekèríh, imdi
 direKTörler_ekèríh. he direKTörnen_ekıríh. (Gelecek yıl tarlana ne ekeceksin?)
 efendim! / buğda ekecām. yonca ekecām. ot ekecām. **c)** (Amca buraya en yakın köy
 65 hangisidir?) köy? ħarapsorıh. köy, köyün_ısmidı. köy. anlamını men anlamını
 bılmem ısmi ħarapsorıhdı. (Nasıl gidilir, bana yolunu tarif eder misin?) o köye yaya
 da gidebılırsın. taħsiyner de gıdersın. makineyner de gıdersin. motorlu Pisikletler de
 gıdersin. yaħındur. meħelledir, meħelle. belè? ne diyi remziye? ha sena tarıf.
 gèdersen burdān çarşı bazara. bazıları, bazar diyi çarşı dèmiyi. gèdersen bazara.
 70 bazarda bi taħsi pèykan tutarsān. bi pèykan tutarsān. minersen pèykanā, gıdersen
 kende, ħarapsorıh kendine. kenT köye diyiş. gèdersen kende. pèyķanda taħsiye diyiş.
 nasıl yanè? ne diyi remziye? /-diyi esKere giderken senin başına bi iş geldi, gelmedi?-/
 / esKerlıhde yo heç bi gelmedi. eskerlıgım benim çoħ güzel geşdi. men gendim
 ħalk_ozaniyim. ya ħalk_ozaniyim ben. çoħ güzel geşdi ya. **d)** /~gözüm görür,
 75 gözüm görür_amma her şeyi görmem. insanı incitmem gönüller ğırmem. dünya
 ħakim olsa ifadā vèrmem. benim şahıd_olan iki gözüm var gözüm. iki gözüm var.
 ↔ ah kımse bu dünyāā benim dèmesin, nèce ğahrēmānlār çürüdü getdii. bin yaşadı
 ħazretı adām bın yıllār. onun da kervanı, vanı yürüdü getdii. ah dünya Kaç bın kerè
 vèranè oldü ey. ‘aceP Kaç bın kere boşaldı doldü ey. mecnun bir bāħçıvan leyla
 80 gül_oldü ey. gönül baħçasında kurdü getdii. benden selām_olsün sevdiğim yārā
 éy. bu fanı dünyada Kabrımā varāyım ey. saķın güvenmeyin bıranāKarāyı. bir gün
 dèrlèr dağlār dağlār_erıdı getdii. bozuldu dūnyanın Kalmadı Tadı ey. heçbir
 aşığ_alamadı murādın. her nèrde söylense bir ‘aşığ_adı, dèrler bir küçüK reyħanı
 var_idi getdii. dèrler bir teyyiP günbaş var_idi getdii. ↔ **d)** (Şiir okuyabilir
 85 misiniz?) abla, sene bin dokuz yüz yetmiş_altı. irana gètdim. iranda sorduħ rızaiyede
 bi aşuħ var, aşuħnan Karılaşdıh. sorduħ_evini, getdih sorduħ_aşuħ geldi.
 sorduħ_anı ħanımnın -ıhtıyar doħsan, doħsan beş yaşında- ana aşıh dèdi getmiş_o

namaza gelecáh búyúrún_eve. getdih_oturduh. bahdih, hanımı dedi aşıh çıhdı
namazdan gelér. az bir şey yol bele rampa, az bi şey. ama yalnız yaşlı, seksen dohsan
90 yaşlarında aşuh. insan_ıhtıyarladı mı umudu bir bastona bağıır. umudu bastona
bağıır. bahdım_‘aşih gel’ir, gelmesini benim deyerlendirmem lazım_idi.
gel’ir_aşıh ben_aşuğa şöyle seslendim. dedim: /~hele bakın bû aşuğun halına ay.
Kocalanmış dişi düşmüş gel’iyör. ecel Kurşagını sarmış beline de heyat köprisini
geçmiş gel’iyör. heyat köprisini geçmiş gel’iyör.~/ ıhtıyar bastona düşe düşe gelér.
95 baston olmasa gelemes. dedim: /~baba hanı senin inci mercan sözlerin? eyağın altını
görmez gözlerin. eyilip Kâmetin yorgün dizlerin. ümit bir bastona düşmüş gel’iyör.
eyilmiş Kâmetin yorgün dizlerin. ümit bir bastona düşmüş gel’iyör, gel’iyör.~/ geldi
gapiya yanaşdı. ben bir türk çocuğuyum. şipaneyeye yanaşdı. son Katarı teslim
edecâhdım_ıhtıyar babaya. dedim: /~baba yağmur yağar selle yeller akar coşlaşır.
100 yağmur yağar seller akar coşlaşır. dere tepe yolıP_ekıP_yarlaşır. baba kervan
yorulduh_Ça yük ağırlaşır. ahşam_olmuş güneş_açmış gel’iyör. baba gel’iyör,
gel’iyör.~/ aşuhlan_oturduh ahşam söhbet etdih. móhebbet etdih Konuşduh. sabah
bızı daveT etmişler medresenin salonuna. medresenin salonu dolu hincahınÇ. aşuhlar
söyleyecáh -türk aşığıynan_ıran_aşuğu- millet dinleyecâhdi. ıhtıyar babaya döndüh
105 bigaç türkü söyledih. yalnız_o gençler cevanlar dediler, o ıhtıyarlara dediler: aşuhlar
birbirini daşlasın. birbirine daş_aTsın. e tabe ıhtıyar baba seKsen dohsan yaşında -
bin doKuz yüz yetmiş altı- benim de genÇ zamanım. bi türk çocuğuyam, ıhtıyar
babayı daşlamağa gücüm yetmez utanirem. babam yaşında bi adam. bená dedi
evladım o kim cevanlar gençler ister ki daşlıyah, birbirimize bir iki daş_atah. dedim
110 peki bi nevi gendisi izin vardi. ben de başladım daşlamağa. dedim: baba sen bir
düş_eyah ver_öne düş.dedi yo evladım sen düş. dedim peki. bahalım_ıhtıyar
babaynan birbirimizi daşlıyacağız. /~hele bakın bu dünyanın halına ay. gözlerim gan
dolmuş fiğan gözettir. yüz yaşına girmiş bizim_ıhtiyār yazıh_olsun benle meydan
gözettir. yüz yaşına girmiş bizim_ıhtiyār yazıh_olsun bennēⁿ meydan gözettir,
115 gözettir.~/ ıhtıyarı ayıpladım. yüz yaşına dedim girmiş gelmiş bennen meydan
gözet’ir. bahım_ıhtıyar bába bená Karşı ne cevaP vardi. şöyle dedi. dedi.
/~yavrum_elī ipe girem_ahretimin hēc_olmaz. aşihlar yorulmaz dünya dincelmēz.
ömür biter ama gönül göcāālmāz. yüz yaşına girse gine meydan gözettir. hey dade
gözettir.~/ ıhtıyar gelér benim peşimce. ıhtiyara şöyle seslendim. dedim ... /~baba

- 120 senín hökmü halın ğalmadı. senin peteklerin balın ğalmadı. baba bir yana gidecağ yolun ğalmadı. ğayrı sení Ğabir Ğabristan gözētür. bir yana gidecağ yolun ğalmādī. ğayrı seni bi ğabristan gözētür gözētür.~/ böyle diyince ıhtıyarı, dedim sen artıñ doñsan yaşımda, sení bir ğabristan gözetēr diyince, ıhtıyar döndü bena şöyle cevaP vèrdi. /~böyle yavrüm ğam fikrī soñma arāya. çam sañķızı mehlem_olmaz yarāya
- 125 ay. yavrüm_ázrail gelirse bañmaz sırāya benzi pir yerine civan götürür. ázrail gelirse bañmaz sırāyā āy āy. benzi pir yerine civan götürür, götürür.~/ bañdım_ıhtıyar benim íafları çürüdēr. peşimce gel'ir. efğanistāda mehrican ísmінде bir hanım sevmişdi, alamamışdi Ğırñ Ğırñ beş senedir. hatırlatdım_ona. dedim hatırladım peşimce gelmesin gel'ir. dedim /~baba aşıñlardan maşıñlara ved_olur. baba sanma
- 130 bu dünyada daT_olur. acem Ğızı şimdi sena yad_olur. imdi eller_almış düşman gözētür. acem ğızı şimdi sená yad_olur. imdi eller_almış düşman gözetir, gözētür.~/ -bırañ_orya onun_içerine- / dedim baba. ıhtıyar bená şöyle cevaP vèrdi. dedim ya şimdi eller_almış düşman gözetēr. ıhtıyar bená şöyle cevap vèrdi. dedi baba, dedi /~yavrum merħametín yoñdur, ben_ıhtıyarām, naciz vücuduma vurdun bir yarā ay.
- 135 ben o yarla söz kesmişim mezarā ay. ikrarımız ulu divan gözētür. ben o yarla söz kesmişim mezarā ay. iKrarımız_ulu divan gözētür, gözētür.~/ söyleyem mí hele? he. bañalım. ben, ıhtıyar_ağladı. ıhtıyar_ağladı. gözlerinden buram buram yaş geldi. yaş geldi. ben dedim bunun göylünü alım bu ağladı. ıhtıyar baba maşuĞasını hatırlatdım. bena dedi dur_evladım, dur. sen çoñ medihlendin, sen çoñ ğururlandın.
- 140 çoñ_ileri getdın. sen güneş_olsan gelecem senín_ışığın kesim. ıhtıyar dedi. dedim peki ıhtıyar baba. ıhtıyar baba bañalım bena ne söylédí. /~yavrum ben sení bilirdim Ğas Ğumaş gibin, sen gendın gösterdın Ğara Tāş gibin Tāş gibin, Tāş gibin. şam ğız zühre vèrse ay güneş gibin, önen gelen buludlara ne dèrsin_öy_öy, ne dèrsin_öy_öy.~/ bız olduñ Küneş_ıhtıyar_oldu bulud. geldi önümüzü kesdi. önümüze^ü
- 145 bañalım_ıhtıyarın güneş_olduğuna ne cevap vèrecem. dedim baba /~çeliKdir çekilmez feleğın yayı. sen_arıfsın_oñumuşsun_ımlāyī, imlāyī. baba siper_olsan, buluT_olsan, siper çeKsen sēmayī dağıtacağ rüzğarlara ne dèrsin_öy_öy, ne dèrsin_öy_öy_öy.~/ ıhtıyar_oldu bulud, buludun Ğasını rüzğardı. geldí mí dağıtdı, geldí mi dağıTır. ıhtıyar bana şeyle cevaP vèrdi. /~yavrum yüce dağ başını
- 150 sis duman alir. umutlar geleceğ buħara Ğālir, buħara Ğālir. bir söz var ki yel Ğayadan_alir. önen gelen bu dağlara ne dèrsin_öy_öy, ne dèrsin_öy_öy? ~/

ıhtıyar_ oldu dağ dağın ıasmı ne olabilir bağalım. dđdım /~baba annadım ki dağlar
gibin_ ulun vār. çayırın vār çimenin vār gülün vār, gülün vār. gelenin vār gidenin
vār yolun vār. üstünü örtecağ Kıara ne dērsin_ōy_ōy, ne dērsin_ōy_ōy_ōy. ~/

155 ıhtıyar bená şöyle seslendi, dđdí: /~yavrum çelíKdir çekilmez feleğin yayı. ğoca
Kuşlar yapar cansız yuvayı, yuvayı. sel olursun basmaK_ için_ ovayı. önen gelen bir
mezara ne dērsin, ōy_ōy, ne dērsin_ōy_ōy.~/ ıhtıyar baba mezarı vėrdi
bızım_ önümüzümüze. mezarı nasıl geçebilíriđ? şöyle cevaP vėrdim. ıhtıyar babaya.
dđdım /~baba ıaberin yoğ mudur perverdiyardan. bütün_ ‘alemlere yár_ olan

160 yárdan. ızreti yunusi Kıurtardı dardan. sahib_ olan o settara ne dērsin_ōy_ōy_ōy,
ne dērsin_ōōy_ōōy_ōōy.

Adı soyadı : Remziye Günbaş
Yaşı : 83
Mesleği : Ev hanımı.
Öğrenim durumu : İlkokul üçüncü sınıfa kadar okumuş.
Derleme yeri : Kazımpaşa Mahallesi
Konular : a) Köy işleri b) Yöresel yiyecekler ve tarifleri c) Dualar d) Evlilik gelenekleri

- a)** (Merhaba teyze, kendinizi tanıtır mısınız?) merheba sána da. remziye. günbaş be bunun suyadidî. ben? burda duğdum. evet, he éle bu aşağı mahlede. onu bilmiyem_önun_adını. atatürk_ülen günü duğmuşam, ahâ. he o günü ulmuşam ha, vallah. evet. éle üçe hater_öhudîm, daha vándâ çıldıh geldîh buráya, annem bıráhmadi. bura şey. ne mahlesidir deyín? / (Eskiden neler yapardın?) kázimbaşa máhlesinde galdım. göyîn sağardîm. ineK sağardîm. ekmek yapardîm, ävet. tendır yándırıP_ekmeK yapardîm. nehre çalhardıh Keynenam / vardı. (Nehre nedir?) hı? hē. sürsüm_evvelin sürsümlerde çalhdıh. şimdi makine var çalhi. éle çalhardıh. hē çamurdan tahtadan yapardılar. yō tendırı yaka^r çalhardım, ayranını çürüdüdü. yağını alır, ayranını çürüdüdü, köçeliK yapardıh, bē. /-cacıh yapardıh./ (Tarlada çalıştın mı?) he vellah çalışmışîh. arpa da biçmişîh. buğda biçmişîh. he vellah. gârdâşlerîmlen gitmişîm, biçmişîm. bi burda bunlan gētdîh. arpa bişdîh, bişdîh bē köydi. (Bulgur, kavut yapar mıydınız?) ävet. buğdâ ävet, yarma, sütlü buğdâ, yarmâ, ävet dēn hepsîni de yapardıh, döver, döverdîh dibeKde. hē. bu sütlü buğdayi düverdîh, deni döverdîh, ama bulğuri irkekler döğē, döğērdi, çoğdi, evet. **b)** (Kış hazırlığı yapıyor musunuz?) yapardıh. peynir döldururduh. yere bırağırdıh, basardıh, bırağırdıh. özümüze yağ tutardıh. özümüze heyvan kesip Kavurma yapardıh, Koyardıh kışa. et, bēle, bēle şimdi buzdulapları var, o zaman yōhTu ki, Kavururduh, Kaldırırdıh. Koyardıh serin yirde galırdi, işledirdîh. heh? peynirin mayası vardı, mayaliyîdim. ... peynir gibi mayalanidi. unnan sōnra buşaldidîh tōrbáya. biraz pēncer serpidîh. ... turbanın ağzını bağıliyidîh, çeviridîh. Kuruyidi, sunra gidip doğruyidîh. yēmeKler vâllâ her yimeK de yapıyîh. keledoş da yapıyîh, erişte aşı de yapıyîh, et yēmeyi de yapıyîh, pirinş de yapıyîh. her şeyî yapıyîh. (Keledoşu nasıl yapıyorsunuz?) /-keledoşa say, pincer.-/

keledoşı, baħ: den, nòħud, fasilye ònnan sònra Ƙaynediħden sunra / pèncer
25 Ƙaynedir_ atardiħ_ içine yeşillığı vèrmesín. / ònnan sònra cacıħ, cacıħ şe ezerdiħ.
Ƙurud_èderdiħ. Ƙurudu ezerdiħ. avşuru ğuruTnan tòkerdiħ úzerine. aha èyle
güzel_ölurdi yerdıħ. yağ tòkerdiħ_üsdine yerdıħ. (Hangi hamur işlerini
yapıyorsunuz?) yumurta eriştesi de yapıyıħ. suyıñ_eriştesi de kesiyıħ. yumurtalıda
kesiyıħ_özümüze he. ... çöreK de yapıyıħ. tendır, be tendır yandırıħ. ħamur çöreK
30 yapıyıħ. biraz süt Ƙatıyıħ, yağ Ƙatıyıħ, güzel, yapıyıħ. turşediħden sunra, eKmeĝi
yapdıħdan sònra oni da vuriyıħ tendire. (Tandırda hangi aletleri kullanıyorsunuz?)
tabi taħda, kindirèk_ävet ... mezirke, he. başka daha bi şey yuħ. (Eskiden mutfakta
hangi eşyaları kullanırdınız?) vallah: ğuşĝanā, ĝāP, çingö ĝāP, he vallah. çingö ĝāP,
şimdi hePi çinidirleş. çingö ĝāPdilař. hé? canē? he çini, çingö hēh. (Eskiden hangi
35 elbiseleri giyerdiniz?) vallah_ elbise fistan giyidiħ. ĝıydım bi zaman, daha çıħartdım,
èyle elbise giydım, he. yòħ, èle fistan diydiler. altında gömlek giyidiħ. önnük_önnük
baĝliydıħ_önümüze fistan giyidiħ, he. **c)** (Dua ediyor musun, beddua ediyor musun?)
valla^h men beddua etmeşem. yòħ yòħ yòħ. he vallah dua ediyem. men ne bılim men
duaları, şeyleri. allahi çağiriyem, yardım_etsi. rebbim bütün_āskerimize,
40 adamımıza, devletimize yardımçı ol. / ordularımızı muzaffer_etsin. cenab-ı mevla
türkiyeye yardım_etsin. büyüklerine yardım_etsin. aha. / **d)** (Kaç çocuĝun var?)
bānim şimdi sākiz tene çocuĝum var. (Nasıl evlendirdin?) èle güzel
güzel_evlendirdim. (Çeyizlerine ne yaptınız?) hı, çeyizlerine? her şeyi de aldıħ
yataĝını, ĝaryolasını tā çekyatlarını aldıħ, Ƙöyduħ. (Dantel de yapılır mıydı?) men
45 dantèl vallah ne bılidim ne de yapıdım. onlar_özleri yapıdiler, bē. dantèl yapıdılar,
taħım, taħımlarına tiKdiler. lēcek, taħı, oda taħımı her şeyi de aldıħ, ĝötürdüle. he.
(Düğün âdetleriniz nasıldır?) düyün_edetleri, bu, bunu vānın küyinden getirmişıħ. o
gelinimi de vānın küyinden getirmişıħ. / lemezgirtten bunlar nicelerini lemezgirtten.
/ (Lemezgirt ne demek?) men ne bılim, köyün adı nedir? / deĝiş mi? /-ķıraTlıdı ismi
50 esKī, esKi isimi lemezgirtti. şimdi ismi Ƙıratlıdı. esKi isim lemezgirtti.-/ iki
gelin_òrdan getimişem. bi gelin de burdan getimişem. biride ıstanbula da getdiħ.
(Düğünlerini, kınalarını nasıl yaptınız?) düĝününü yapıdıħ Ƙoyduħ_ıstanbula. ha
oĝlum gelmişdi dünən ĝetdi. düyün hōş düĝün yapıyıĝ. davul, evvelin davuldi, bu
çalĝılar yeni çıħıP. davuluni çalardılar. iki gün_üş gün bi hefta çalirdiler_evvelin.
55 (Eskiden düĝünlerde neler giyilirdi?) ben ne bılim ne giyileş. he fistan giyidileş. enteri

giydiler. ne disen giydiler tabi. elbise de giyen vardı, fıstan giyen de vardı, ävet. (Askere gönderirken oğullarınıza kına yaktınız mı?) vallah Kına yaKmadıK. yalan diyim, yalan olı. hiç Kına mına yaKmadıK. oğullarımızı yolçi etdiH getdiler. allahın izniyle vallah her dördü de güzel güzel eskerliğini yapdi, geldi. (Kızlarının kına gecesini nasıl yaptın?) Kına gicesini gice Kına yapırdiler Kına gelinin eline damadın eline biraHırdiler gididiler, aha. düğün edidiler dağılidiler, gididiler. yo vallah men bilmiyem.

9

Adı Soyadı : Hayrettin Barlık
Yaşı : 79
Mesleği : Çiftçilik
Öğrenim Durumu : İlkokul Mezunu
Derleme Yeri : Sııımlı Mahallesi
Konular : a) Atalarının yöreye göçü b) Köy işleri c) Dualar ve beddualar.

a) (Lakabınız var mı?) İakabımız küresınni söylerler. (Buraya nereden göç etmişsiniz?) ... esgiden_ırándán cumhuriyet KırulduKden sonra burye tekrar, bu hıdud_önceden yoğ_ımiş. hıdudler çizildiKden sonra millet bu, gine cumhuriyet şeyine gelmiş. önceden bizim yaşa, dedelerimiz yaşadığı yir, gine türkiye cumhuriyetine bağılı_ımiş. cumhuriyet KırulduKden sonra burdá bi hıduT tekrar çizildiKden sonra atatürk devrinde şahle beraber. o zaman bizimkiler küresınler tekrar_ırándán burye göçmüşler. cumhuriyetin, burá daha rahat daha hoş türk devleti olduğı için burye gelmişler. **b)** (Mesleğiniz nedir) mesleyim çiftçilikdir. (Eskiden nasıl çiftçilik yapardınız?) tırpan çeKerdih. orahle buğda biçerdih. eFennım terle suvarmağdı. bu işler. sürümek, sulamaK, sulamaK, suvarmaK sulamaK demektir. evet sulamaK. terle ekerKen tebi tebi evvela buğdā ekerdih. buğdā olunca buğdā biçerdih. eFeⁿdım_oT biçerdih. (Eskiden tarlanızı nasıl ekerdiniz?) eyle esKi tariğden de bız nası^l esKiden heyvanlerle ekirdih. şimdi ise tırağTordur, biçerdır. ‘eyni devam_edvirih ta sonımıza Kader. (Gelecek yıl ne ekeceksiniz?) geleceK seneye zaten gine ‘ayni buğdā ekiyoş. burda hep buğdā ekilir. arpa, buğda başKa ekín_ekilmiyoş. şimdi genelliKle tarla dedim ya bütün biçerim işi, tırağTor makine işi olmuş, genelliKle gençler halk_inşaat_işlerinden şimdi bu devirde çalışiler. (Eskiden hangi ölçü aletlerini kullanırdınız? Mesela tarlanızdaki buğdayı neyle tartardınız?) ölçü. esgi tartımız_ële tenekeyleydi. tenekeyle buğdamız ne gelseydi, tenekeyle ölçülürdi. ële esgiden şimdi bizim_adet_ölarağ_ële hepımızde şimdi çoğı ële makineyle biçere verip gidiyör, çoğı tenekeyle ölçülürdi. (Bu yörede arıcılık yapılıyor mu?) hayır burda ële bi arıcılığ yoğ. bir devirde devleT_iki üç haneye bizim köyde verdiler de yapamadiler. arıcılığ yapamadılar. (Buraya en yakın köy hangisidir?) en yakın köy_olarak güzelderedir. bu erKa terefde var. (Nasıl gidilir oraya?) araba var. erebayla gidilir, arabayla gidilir. yürüyeşeK de gidilir. esgiden.

şimdi, ... he, he. şimdi vallah_ële deġimiş, hepsini de unutmuşım vallah ne
diyecăġım? şimdi, esKiden derē sen gidirsen giT, bēle giT bi daha gelende iyi gel,
bılmem ne. işte şimdi bi türlü hepsini unutmuşız. c) (Nasıl dua edersiniz?)
duadan_állah, ya rábbım ben ħataliyim. ben yanlış yapıyörüm. ben. beni ‘affet ...
30 erĥamürrahimin. oġlum allaha deyanın, allaha diKĶat_edin, allahın emrine yerine
getirin. efennim_okuyun. dua edin. nemaz Kılın. Tebi allah sená, dua edince, allah
sene iyilik virsin. allah seni muhafaza etsin. her türlü belálerden_allahũ teala seni
Korusun. bēle hepsini çocuĥlara herkese de diyeriz. allah teala bizi ‘effet, biz
ħataliyiz. (Nasıl beddua edersiniz?) vallah, vallah beddua esas_ēyi bi şey deyildir. ...
35 beddua etmek yabancıya dahi ēyi bi şey deyildir. beddua etmemek hepsinden daha
ēyidir. ... o esgiden şimdi állah, /-kül senin başına.-/ állah sená ‘af, állah_étmesin,
bela versin, állah seni kaĥreťsin, allah bılmem ne. bēyle şeyler söylenir. aġız. bazıları
çok söylerler. ben_oni istemem_ēyi bi şey deyildir. yok yani, yani anam yani
esgiden de gine bela söylerlerdi /-kül senin başan.-/ allah seni Kaĥreťsin. efendim sen
40 kötüsün. kül senin, / bizim Kuresinler kül senin başan, /-kül baş. başan kül_ēylēyim
.-/ bunlar, başan kül_ēylēyim, bunları ufaĥdan Kendi çociĥlarına söylerlerdi.

Adı Soyadı : Zeynep Barlık
Yaşı : 35
Mesleği : Müzisyen
Öğrenim Durumu : Lise mezunu
Derleme Yeri : Sııımlı Mahallesi
Konular : Karışık

- nècesen ğardaş? / -hòşam hòşam rehmet sizin_ataıza. (Saray’a nereden geldiniz?) saraya nêrden geldih? dedelerimiz hani irandan gelmişiz dêselerde men oni Kabul_étmiyem.-/ men diyerem ki bizim soyumuz, ğardeş men diyerem bizim soyumuz ta osmanliya dayanîr yanlış miyem? /-soyumuz_osmanlı zaten bizim soyumuz_osmanlıdır.-/ he men_oni dêrem. /-yani direk_oradır.-/ men oni dêrem, he men de ôni anlatirem. dêrem bizim soyumuz çoh babayı biz sayiyih ve babadan direK_osmanliya Kadar gidirih. ki benim babam da osmanlıcayı çoh güzel yazan bilen ğonuşan biriydi. men_oni direm ğardaşlara. / evet. ses ğayıdları da vardır arşivinde. / ... mesela tamam biz şu anda iyiyih, biz biliyih, kökümüzü de biliyih. ama 10 ilerdeki neslimiz de ileriki neslimize de hem tarihî olarak ğalsın hem de nesil nerden geldiğini bilsin. ... bize bi bilgi verebilir misin? kökümüz nasıl gelmişTir? ... bize bir bilgi verebilir misin? sen çünkü bu kônuya hakim bir insansın. biz istiyih ki senden dinleyah. ... / keşke sen olaydın ğardeş vallahi ben de işin içine birden girdim. / şu an sensin. ğonuşacaK adam sensin. / peki var mıdır saray da bize önereceğin? / saray da 15 kime yönlendirebilirsin? / sen bize bi ön, ön şey ağtarabilir misin bildiKlerini? ... / vallah benim de aklıma bi, bu kûnuyu bi de sen_arastırmissın ya benim_aKlıma bi bilgili sen geldin benim_aKlıma.

Adı Soyadı : Yılmaz Yavaş
Yaşı : 43
Mesleği : Esnaf, siyasetçi
Öğrenim Durumu : Lise mezunu
Derleme Yeri : Ferit Melen Mahallesi
Konular : Bir anısı

şimdi rahmetli selāttin abēyle bi meselemizi anlataḡ sīze. şimdi nenem rahmetli ḡastay doḡdora gitmiş. abdullah leng bīzim saraylı bi doḡdorumuz sağ olsun ona bi tene, on tene ıḡne yazmış. demiş neniḡ bunu her gün bi tene Kullanacāsın. e bi tene hemşire yoḡ Kullansın. sarayda zaten doḡdoru bulmaḡı biraḡ

5 hemşireye gitdiḡin zāman ödün patlī. dedi: kim vuracaḡ kim vuracaḡ, get eczacı selāttine söyle sabahın körü gitdim ḡapılarını çaldım. sebiha abla açtı ḡapıyı. le dedi yılo ḡeyrdır, ne oluP? dedim aba, abē evdedir? gelsin nenenin ıḡnesini vursun. içerden bi ses dedi vıle yetime dēne getsin ben gelēcem vurum neneynin ıḡnesini. getdim eve yarım saat Kırḡ daKḡa bekle abē gelmedi. getdim aba dedim nēde? abē

10 dedi getmiş Kezāya. geldim eve nenem benı öyle sövi var ya acayip. sabah oldi bir gün sonra nenem dedi: get selāddini al getir, benim bu ıḡnemi vursun. nenemin Kōrḡusu var başa bela. getdim, oturdum ḡapının önünde. on daKḡa geşdi on beş daKḡa geşdi. hēç ayrılırım ordan. baḡdım sefa abla geldi dedi: yılo ḡeyrdır. dedim: vallah abēyi götürmeḡa geldim, gelsin nenemin ıḡnesini vursun. dedi:

15 vallā bu yetimden bu sefer Kḡrtuluş yoḡ gıdecaz bu ıḡneyi vuraḡ. sağ olsun geldi vurdu ama bēle ... on günlük ıḡneyi yirmi günde bitirdiḡ, allah ondan razı olsun.

Adı Soyadı : Zafer Barlık
Yaşı : 40
Mesleği : Çiftçilik
Öğrenim Durumu : Müzisyen
Derleme Yeri : Sııımlı Mahallesi
Konular : a) Bazı otların yöresel adları b) Karışık

- a) türkçede yine başKa bī ismi var ... hatTa oTların ismi bile o Kadar değişıyur ki bī kişı oTdan ben bazen, çoğu hani, ben de araştıryurum kendi çapımda ben de küçüK bir_araştırma yapıyorum bazen. mesela çođo otun ismini bız kürtçe bildiğimiz_ötu türkÇede çoğu kişı bilmez. meselē bi tene ot var huşul diyurlar, 5 koparınca içindē süt gelyör tamam. ha, çoğu kişı onu bilmez. mesela içinde süt geldiği için, türkçe ismi sütgen. yani süt_üreten bi ötdur. ... / tabi bız haşıl diyörüz kürtçede. türkçe ismi sütgen. kopardığın zaman içinde süt gelyör. / sütgendir ismi. mesela / siz kürtçe biliyörsunuz değil mi? / aha. mesela, mesela nasıl ekşi, diyelimki acı, tatlı hani her şeyin_ismi var. / Tahıl_ismi mesela Tahıl. / Tahılın türkçesi, 10 karşılığı yok. (Var. Şimdi ben dilciyim. Bunun Türkçesi var hem de iki tane var. Birisi kekredir.) yani ben çok_araştırdım daha bilene rastlamadım. báya da bir_araştırdım. ... / Tahıl Tahıl. mesela şör, Tahıl mesela Tüj_acıa bız Tüj diyoruz. Tahılın_ismini ben daha türkçede karşılığını bulamadım. / kekredir dēl mi? / b) baK şimdi köresinli nasıl bir_aşiretdir? bunu da. / baK mesela şu anda köresinli aşireti 15 birde bu yünüyle iyidir. yanē iyidir derken, hani köresinli olduğumuz_ için de söylēmiyörüm bunu. mesela hani dedim ya ertuğrudan berı gelmiş. esKiden beri savaşarah gelmiş. / özellikle osmanlı zaten osmanlının hani diyörler ya osmanlı, osmanlının belki bel kemiği köresinli aşiretidir. oni de sızē söylüyim. ikincisi bu milletden diyelimki şimdiye kadar mesela bī milyon genci toplasan_ içindē bī terör 20 çıKar^amazsın. bir milyon genci çıkarT içindē bir terör çıKaramazsın. öylede yani esKiden berı devletine, milletine sadıK_olan bī millettir. zaten devlet kendisidir_asında devletin bel kemiğidir. bugün mesela çoğu kişı bunu bilmez. ikinci kınuya gelirseK bugün çoğu kişı, mesela çoğu aşiret, özellikle kırtla köpekleri sevmez. halbuki tersini düşünürseK köresinni milletı bunu sever. mesela rahmetli

25 babam diyõdu, oğlum diyõdu. meselá esKi sanátçılardan tarķan var. meselá türkeşçiler bõle yapıyõr ya. meselá birebir araştırsanız bugün mehepe Tabi meselá kimi günül vermiş kimi şey. ama köresinni aşireti mehepenin de içine giriyor. zaten üç bayraklı şeylerin hepsí onların esKiden meselá onların sembolüydü gelmiş bugüne kadar. meselá çoğı kişı bunu bilmez. adam diyi ben köresinniym. ama senín sopun

30 nêrêye dayanıyor? ben kendim doKuz babaya Kadar sayabiliyorum. doKuz tane babayı sayabiliyorum. ve bizim aylenin şeceresi de vardır körresinli olarak. meselá dört yüz elli yıl öncesine kadar beş yüz yıl öncesine kadar ben biliyorum ki meselá benim babamın ismi dedemin ismi dedemin büyük dedelerimin ismi meselá doKuz tane dede ölyör benle bereber meselá doKuzuncu onuncu baba ölyörüm.

35 meselá ununcu baba ölyörüm. meselá ununcu babam ismi yine mustafadır, alidir. demekki nedir? bazı aşiretler var meselá sayıyorsun adam gidyò nereye? pitro, homo, öküz, polo, şemo. ele insanlar ölyor. demekki nedir? türkiyede iyi bi araştırma yapsa. yani üç yüz yıl dört yüz deyil elli atmış yıl öncesine kadar da köyde ermeniler vardı ve müslüman olanlar var. acaba hayır, hayır. bî de bu insanlar bî de

40 devlete ne Kadar sadıK, ya da halKı ne Kadar seviyör? Kimi ne Kadar müslüman olmuş?

Adı Soyadı : Hazime Barlık
Yaşı : 68
Mesleği : Ev hanımı
Öğrenim Durumu : Okuma-yazması yok.
Derleme Yeri : Sııımlı Mahallesi
Derenen Konu : a) Kaynak kişinin hayatı b) Karışık

- a)** (Okula gittin mi?) vellā bī sefer gētdim, ēretmeni düvdüm, geldīm_eve. bunlar benim çuciğımdır. (Ne işler yapıyorsun?) ekmeK, kıyın, dağa gıdecem pıncar tıpluyurum, bir şey yapmiyurum, he. / (Hayat hikâveni analatabilir misin?) e tabè: tezēk, kıyın, pēnir dağda gezim, aha ben uyum. tabi biliyurum. elli ikide ben burā
- 5 geldīm. sılópide burā geldīm. babam bu hıduTda askerlıh yapmış teğmendır. / he anam Kūrresınnidir. aha anam geldi başKa Kucaya getdi. benı de üç aylık Kundağın_ıçinde getirdi. her sene de gidiyurum, altın, parami alyurum gelyurum. / ... / he babam. anem Kūrresınni, babam dēl, / annem Kūrresınni. / babam, ben bılmıyurum, babam Kūresınni dēl. babam, ben bılmıyurum. babamı bılmıyurum, üç
- 10 aylık buraya geldīm. (Hayvan mı bakıyorsun?) heyvana da bahıyurum, pıncarada, çociğıma da bahıyım. bu da benim_öğlum, büyük_öğlum de var. üç oğlan var, iki Kız var, tırınım de var, āh. / (Ekmek pişiriyor musun?) ha şimdi de ekmek pişirdim getirdim. her şeyi de yapırim. tırşı, salçe her şeyi de yapıyurum. patatēS, tomatēS_alıyörüm. her şeyi alyörüm yapıyörüm. gelin yemek yapıyör. ben de daha
- 15 ıhtıyarım yapmiyörüm, he. ... / biliyurum, / biliyurum. söyle, söyle. he vellā yapıyurum. pēyniri mayalıyurum Parzuna bırahiyurum. bēz. / he bēzin_ıçine bırahiyurum. her şeyi de yapıyurum. (Bana muhtarlığın yolunu tarif eder misin?) he gideceğın, zaten hoştır. ben geleceyim senne ben senı götürüm. / he, he. ha. bēle git, arabēnan gidecahsın. / he, / ha, mıhtarın yolu burda. mıhtarda iyidir. / ö da tanış. / he.
- 20 he, he bilyörüm bilyörüm ben_esKıyım / sen tanımazsın. (Tarlaya gelecek yıl ne ekeceksin?) buğdáy_önca. geleceK_yıl da bığday_ekeceğım bu sene. bığday, arpay, Kóyuna aha. tezek kesiyuruz. köyuna bahıyurum, sabah götüryörüm_ahşem getiriyurum. ah benim_işim de ö. sağ_öl, állah razi olsun. **b)** / ne istersen ben senı söyle_yeceğım. bu küyde ne varsan dağda ne var sana söylerim. ... sen nēye tēz

- 25 Kāhđin_eKmek yèyin çay_ için. / ister sení iráná götürüm. gelín_ irána götürüm. /
esKide ben_ irána gütürüyurum, yüz Kadın gütürüyurdum pıncara, şimdi
gidemiyurum. gavurlar, acemler öldürüyóler. irán_askeri, bizim_askerí deyíl. ...
öraya bıraḥ_ána Kıurban. git, burdan çıḥarın gitsin. ... / bu benim sòn beşigimdir. ...
evet. ÇıfTÇılık de yapırım. yaz_ólsan ben béle burda evde Qalacèyim. yòğ yò
30 eğitim ne. allah devleTdeⁿ razi ólsın da benim ma‘aşimde her ay veryur. ... hani sen
bī şey yimedın. / ben kösdüm. / ayranaşı yaPdım. sen yè, yiseydín. / yoḥ biraz ayranaşı
için. ... teşekır_ederım. béle ólmuyór. / -hangi otları koyuyorsun ayran aşına?-/
dağda getiryūrım: pung, mendè. / senın. he yarpuz. senın_anen bılyór yapsın? ben
esKi pıncar bıraKeceğim. he. mendè mendè. / beyaz pıncar, / yarpuz. / he he sen
35 götürecaḥsın_annene. heh biraz gönderim. he. yò zaḥmeti yòḥ. ema ne pıncardır. /
he nane. / he he benim Kızım bılyór. / he sirmò, yarpuz, Pung başKá bi pıncar var. /
... kersin var dağda. ... sarmesi, sarma yapıyóruz. var_evde var_örnegi, hepsi evde
var. / -peyniri de otlı mu yapıyorsun, hangi otları koyuyorsun?-/ pènır sirmò. sirmò,
mendè, siyabo he. alo. ... siyabo diyeceKsın. / alo. / o nedir, / o nedir? / ḥa. só, só. / ...
40 súyda QòKusu gelyór. / béle yapraḥdır yapraḥ. sòdur sò. ó da bi pıncárdır. / he anen
bılıyór. annen bılyór. / he. keşke sen yazda gelseydín. / ... sız yazda béle burā gelín
teḥsiyenen. sení dağa götürecem. iran dağlarında sen ḥangısı pıncar. ... e gelín. a baK
eví de tanıyorsun. ev benımdı^r. vıy başım_üstüne. çay, ekmeK remazandā sònra. bız
muradıye gidiyóruz, çaldırana gidiyóruz. men çòḥ, sen_esKi pıncar_annene
45 götürecáğsın, béle her pıncar. / ne zaḥmeTi birez_anene götür. anen yapıyor?

Adı Soyadı : Cemile Yavaş
Yaşı : 70 yaş üstü
Mesleği : Ev hanımı
Öğrenim Durumu : Okuma-yazması yok.
Derleme Yeri : Ferit Melen Mahallesi
Derlenen Konu : a) Karışık b) Geçmiş ve günümüz karşılaştırması c) Dualar ve beddualar d) Karışık

- a)** (Neler yapıyorsun?) dünya işde ha dolaşırıh ěle. állah_ėyilíh vėrsín. bu ĥesteliğı defėTsín mılleTın_üsTúnden_inşállaĥ. / ... (Küresinli misin?) he küresinniyem. cān! he küresinniyem he. /- Ķarágündüzlüdüř faTma abla.-/ / he. valla Ķarágündüzlü değıl. sız Ķarágündüzlüsüz. ne ĶarágündüzlüSü, ben buraliyem. ne
- 5 Ķarágündüzlüsü he. / ... sen bene ģonuşturasan ben ģonuşum he. ĥa tamam, tamam. (Nerede doğdun?) ěle, ěle a burda köyde. he he. ävet, he. (Ne zaman doğdun?) vallah_oni bılmiyem_artıĥ cızdanda bılmiyem. (Kaç yaşındasın?) otuz. he, he. otuz yaşında varım. (Okula gittin mi?) vāla menı oĥur-yazarım yoĥdör. vāla menı bırahmadılar_oĥula. hayır hayır. (Hardadır evin?) ěle buradır. sarayda. ... ävet. /- äv
- 10 hanımisan dēme, äv_ablasısan dē.-/ he ěle, ěledır da. bışı olmaz dėsınler, ne dēyır dėsın. / (Hayat hikāyeni analatabilir misin?) ävet. äfendım. küresinni, küresinni. baya var. baya var. / **b)** (Bir gün içinde ne işler yapıyorsun?) valla ěle men namaz ģılmişem tezbėĥ_ėtmişēm, yēmeh yiyirem. ĥiç bi iş, başķa ĥalışamērem. he daha tüşmişíĥ daha yaşlanmışíĥ. çoĥ_işler. he valla. ne dēsen yapardıĥ he. ehmeg yapardıĥ. ģızetme,
- 15 bulğur Ķáynerdım, zılbır hē. bulğur Ķazannarda Ķaynedidíĥ he. he vāllah çoĥ şükúr ĥalışmışíĥ zamanında. ěle keledoşdü, ěrişte aşⁱ. / o daha ĥoşduř deyíl? he valla. keşkedír ah^a. ävet, ävet yapıdıla. valla ĥėĥbi_şėy, gelínler ěle yapıleş men de onlara_baĥirem. daha men yapamiyem da. gelínlerín_ėlinde, ěle ne yapsalaş yapirleş. (Kaç çocuğın var?) bėş_ėrkeh, bėş Ķız. (Evlendirdin mi?) ěvet birışı
- 20 bėkardır. (Nasıl kız istediniz?) allahın Ķaderı ģėtdiler sevdíler Kendílerí aldıla. (Kız isteme âdetleriniz var mı?) ävet. (Nasıldır mesela?) ěyi, ěyi ģėçir, he. iyi ģėçdi. ... (Kınayı nasıl yapıyorsunuz?) çoĥ_iyi yapırıĥ çoĥ. / (Kına yakarken kına türküsü söylüyor musunuz?) he ävet, ävet söylüríĥ. ěle ilahı oĥuyırıĥ ĥıne bıraĥıríĥ_ėlleřine.

seviniyîh diyîh gelîn geli da. gelîn de Kızler kimindir. / hıne elîne yaħiyîh da. be hıne
25 hıne ... / (Kına türküsü söyleyebilir misin?) efendim! oy ben türkü söylüyemerem.
Taze menim yaşım türkölük mü? türküler. gençler mi desınle? / saznān, doholnān.
önce saz yoħdi dohol zurna vardi. / çoħ_oynediler çoħ. yapdılar. yapdilaş düğün
yapdilār. hına yaħtılār ellerine. (Düğün yemeklerini nasıl yaparsınız?) çarşıda yapdıh
getirdiħ. eskiden beke evde yapardilaş, eyaħÇi Karılaş yapardilaş. yemeg yapardılar,
30 piriç yapardilaş. esKisi daha hoş_ıdi, valla. (Gençliğinde hangi elbiseler giyilirdi?)
fısTan giyirdilēř, he kürtder kimin. lıbas giyidilēř. ... ävet. fısTan gömleg, eteg be.
ävet giyilirlēř. elbise giyileş işde, çarşıde aliler. lıbas_aliler. / (Askere çocuk
gönderdin mi?) ävet bunnar heppi askere gitdiler. (Kına gecesini yaptın mı?) vallah
yoħ vallah biraħmadıh. he vaş_ıdi men biraħmadım. he valla. he eskiden hına
35 biraħardıh. ğınā, ellerine ğınā yaħardıh. dohollen zahur çalardileş öynerdileş. şimdi
daha onnar ğaħıplar. he, he valla. (Bilmece biliyor musun?) vallah_onu
bilmiyem_artıh nedir söylišēn. ävet he he, ävet he he damliye damliye göl_olur
bılırem. evet. vallah ne bılım söyliyem söylemiyem. / c) (Nasıl dua ediyorsun?)
diyirem_allah, milletine yardım_ētgine bizim gençlerden barambar. / milletini
40 ğoru, bizim gençlerⁱ de berāber / ğori. / allah sen bize araziyet vērme devletimize
zevalliħ vērme. / aha duvalarım budur benim. (Beddua eder misiniz?) yoħ vāla
bedduva medduva men ētmem. hayır. vaş! evet başkalarⁱ yapar. ne bılım ğarğış
marğışları men ne bılım. bedduva ēdimerem. / Kargış_ēdiler. ne bılım. men
bilmiyem. ēdiler, da bāzen onlar ēdiler. he vallah yoħ. vallah men_ētmemişem. men
45 hem ne dōhmişem çocōhlara ne küfrētmemişem. yoħ hēç hēç Kargış_ētmemişem aha.
onnara deyen menā deysin genşlere, hebsininki vāla. biz gıne yaşlanmışıh_onlar
gençdirle. onain çol çocuħ hele var. ğızı bi tane daha var_altı ^yaş daha. (Peynir
yapıyor musunuz?) hayır saħlamarıh_ama alarıh. ğoyun, ğoyun saħlamarıh he. / evet
gelinler pişirellēř. / pēniri keserih suda saħlarıh. / ävet_ot ğoyileş. / çölden dağdan
50 getirelle. / sırmı dirih, hēliz diyileş. hēliz de o da hēliz de pēnire atirle. alo mendē
onlari atirih. / o da dağdadır muğda. äfendim. ävet ävet he. he vallah. bız_aliyih,
Kuylirih torpağa. çok sağ_olasan hayırlı işlēř. hayırlı işlēř. bi çay yapsınlar_için. bi
çay yapsın vallah. ya ne ğusurum_olmuşsa daha ‘affedın, o kadam ğonuşmem_oldu.
/ ne yapım he vallah. sen görüsen? hele bunlar diyi anem hele Konuşemi ... / yimeği
55 Paşına töküm. ha vallah. bilmiyem men daha bu yaşTan sonra Konişsam / nē ēdecem

he Konişmasam ne edecem há. / hélbet bir, biri baş ed'ir, he dolaşir ne yapalım? /-
 Konişisen. sen bizim canımızsın.-/ yò men sene ğurbanım. men canınıza ğurbanım,
 heppize de. sizin állah deĝdiĝi canı, şeyi bize vursun. siz de genşsiz allah gorusun.
 ... amin. /-esKiden nêce Kargış edidiler, oni bi sêyle.-/ efendim. /-faTma abla
 60 esKiden nasıl ĝargış edidiler oni bi dè.-/ vallah Kargış edidiler, diyidiler:
 gidesen ĝelmêyesên, bilmeyesên. / élín kıná görmesîn tuĝ yèmiyesên, ac òlasân. /
 başan kül ē'liyēm. külden çıĝmıyesên. he e vallah men onlara söylememişem.
 baĝ orda bês Tene çöcuĝ var, söylesinlê. men hêc hec söylemerem içimden
 gelmez valla^h. /- memō dèyi anam bena çoK Kızır.-/ memō! /- he-/ ay memō, sana
 65 ğurban olum ele hebsîne de. sene da ğurbanum, / men Kargış etmerem. / ama bi
 kere böyüĝ oĝlan Kâli po, şeyde, Kâli pankada oni baĝ Pu Pirilerini. suhat baK
 Pırilerini suhat, he, suhat dîşle, dîşlemişler. bilmıyem nêyle sinir o zaman gelmişTi.
 dèdım: keşke dîşlerim heppi Kırileydi. vella şükür dîşlerim ĝırıldı, mehmet yapTi. /-
 yani dèyi hiçbir çöcuĝuma Kızmamışam.-/ yò yò vallah hiç döhmemişem. hêç
 70 Kırmemişem hêç. he vallah ah. çöĝ şükür mene de öyle eĝlaK beriPtı? állah sonuna
 ĥader eyle etsin. benı de hePsínin içinde aparsın, tórpaĝa sallasın. e de eĝmed dèyi
 bana vallah senı bız sallemirih allah için kim senı sallıyeçaĝ. **d**) (Gençliğinde hangi
 hamur işerini yapardın?) ĥamır işi bar. ... / pasta tutardıĝ bız. önce mıtbaĝ yoh idi.
 pasta tutardıĝ tendır. he. tendır yaĥardıĝ reĝmetli ĝayninem ele tendire de ba, şey
 75 ĝızardaardı pasta. bız de ĝaynınımla berábeř alışmışdıĝ ĝay^mnımlán. ele tendire
 atardıĝ sinilerī, yapardıĝ. pasta yapardıĝ. heh. indi, şimdi atirler, şimdi daha çuĝ şükür
 bölliĝ hòşduř şè, şeydır, saĝcanları yòĝduř ĝelínlerín. ò zaman saĝcan var idi. bız
 ĥeste, saĝcan ĥesteliĝ yoh idi yanè ha. he. imdi, şimdi şükür her şey var. tendire
 atmiler. ama bızım zamanımızda çöĝ jarlıĝ çekdiĝ, yani çöĝ vallah. /-jarlıK da yani
 80 fakirlik, yoKluK demek.-/ he faKirlıĝ çöĝ çeKdiĝ faKirlıĝ ha. he sıKıntı jar he. /-
 jarlıK. jarlıK. zorluK demeK yani.-/ faKirlıĝ faKirlıĝ faKirlıĝ he /- sıKıntılıK demek.-
 / he he áma önceki zeman eyiydi. vallah. önceKi zeman ne dèsen yapardıĝ. şimdi daha
 onlar yòĝdī. bölлуĝ var çöĝ şükür. áma hestelliĝler. állah pêsman eylemesin. he
 vallah. cane, men size ğurban olum, siz záhmet çektiş. bi çay da için bi bardaĝ çay
 85 da için sonra Kaĥın. mehmet Kaĥ onların eyaĝ, eyaĝKabılarını biraĝ. / siz zehmet
 çektiş ĥaKıKızı helal edin. sanmam da eyle daha ne Kusurum olsa daha áffedin,
 baĝışlayın. / ...

Adı Soyadı : Kurtuluş Yavaş
Yaşı : 41
Mesleği : PTT personeli.
Öğrenim Durumu : Lise mezunu
Derleme Yeri : Ferit Melen Mahallesi
Konular : Karışık

- unutmuşım yani Konuşmeye Konuşmeye. / ... (Kendinizi tanıtır mısınız?)
liseyi bitirmişem. sarayda otiriyem burda. burda oturuyom evet. postaħanade
çalışiyem. he. / (Askerliğinizi nerde yaptınız?) askerliğimī bursada yaptım. önce
kütahyada, sonra izmir, sonra bursada yaptım. / evet. yok izmirin ğaziemir. ... evet
5 ördan dağıtımā gıtdıĥ, evet. yani oni bilmiyorum. vallah yanı oni büyüKler bilir, evet.
(Bu yörede genelde kimler oturuyor?) yani genelde irandan gelipler, evet. yani
küresinni de var_azeri de var. biz genelde küresinniyiz, küresinnilerden. yani
genelde heyvancılıĥla, evet, evet. yani işizliK işte, iş yoĥ. yapıĥları herhangi bī şey
yoĥ. ğurbete gıdıP geliyörlar, öyle. (Bu yöredeki doğāl afetlerden bahsedebilir
10 misiniz?) doğāl_afetler pek fazla şey deĝil, bir deprem oluyoş. başKa da bir şey yoĥ.
yani. (Dedeleriniz buraya nasıl gelmiş?) vallah yani dedemī bilmiyörum, ama
babānemi biliyörum. babaannem Kaçıp da gelmiş bur^aya. işte dedemī sevmiş. vermiş
dedemīn peşine gelmiş. / he vellahi hoş gelmiş. öyle. yu ben dedelerimi hiç görmedim.
dedelerimi görmedim bir nenelerim, bi babānemi bilirim_aneānemi bilirim. ...
15 dediğim gibi babaannem vermiş dedemīn peşine gelmiş işte. yani. (Buraya en yakın
köy nerededir?) bu sıımlı var. avzeriK var, baKşıK diyörlar, evet. / yok kürtçe
ismidir. türkçe ismi baKşıK. / evet. onlar bur^aya yaĥın_ evet. avzerK_ evet. / (Yolunu
tarif edebilir misiniz?) örya vallah_araçla gidebıırsın, yaya gidilmez. yani baya
uzaK. dört kilometre sıımlıdır. altı yedi kilometre baKşıK var. örası uzaĥ. evet
20 başKa. (Eskiden büyüklere karşı saygınız nasıldı?) dört dörtlüKdü. şu anda büyüK.
büyük mesela dışardan geldiği zaman bız ayaĝa kılardıĥ. öndan sonra büyük ne
istese biz önu yapardıĥ. mesela her dediği, bir dediklerini iki etmezdiĥ. şu anda
mesela öyle bi şey yoĥ. ... şu anda göremiyiĥ.

Adı Soyadı : Cihan Aslan
Yaşı : 71
Mesleği : Ev hanımı
Öğrenim Durumu : İlkokul 3. sınıfa kadar okumuş.
Derleme Yeri : Ferit Melen Mahallesi
Konu : Eski âdetler ve günümüz âdetleri

- (Kaç yaşındasınız?) vallahi yetmiş yaşında, yetmiş bir yaşıdayım. âvet. (Kaça kadar okudunuz?) üçe Kâden, üçe Kâden_ohudüm. öndan sonra on_üç yaşında evlendim zaten. he vallaî köyde üçe Kâden ohudüm. evet. on_üç yaşında evlendim_artı. âvet. âvet vallah küçük. işte geldi, birbirimizi sevdîh, babam da vèrdi. âvet vâllah severeğ evlendi. allah öna rahmet_etsîn. allah önün yerini cennet_etsîn. / he vallaî. (Düğünün nasıl oldu?) eski düğünler, nasıl olsu. éle el çalmağ_öynamağ, saz yoğ o zaman bir şey yoğ, Kurban_olum. / (Gelinlik giydin mi?) Kırmızı elbise giydirdiler, gelinliğ yoğdu ki. âvet. / Kırmızı elbisem. âvet. Kırmızı bir_élbis^e. vallah o zaman el çalarâğ kına yağTılaş. hiç_evlenmeğ
- 10 bilm'irdim ki nedir, vallaî. o onun_ için. âvet çoh sevyördüm, ama bilmiyördüm ama vallaî çoh sevyirdim. birbirimizi çoh sevyirdîh, onun_ için. (O zamanın âdetleri nasıldı?) şimdi ki adetle ö zamanın deyişîK. o zaman iki milyon_idi başlıh, allah senden razı olsun. âvet_iki milyon. / evet, üş tene iran altını getirdileş, allah razı olsun. evet. evet. İran_altını tahmişlar. ö zeman_eyleydi gurban. şimdi çoh şükür
- 15 her şey dört dörtlü. geşler birbirlerini sev, hayır hayır. o zeman daha éyi. yemin_ederim ö zeman daha iyiydi. (O zamanki âdetlerden hangileri kaldı?) ö zamanın_adetleri iyiydi. yani hayyali, hürmetli. allah rızası için éyle çoh güzel_adetler vardi, evet. (Lohusa âdetleri nelerdir?) efendim. gelinlerim. lohusa önceki adeTler doğum yap, -abi de benim Kardeşim- doğum yaptığımızda hiç
- 20 bilm'irdi ki allah rızası için çöçü nasıldır, nasıl büyüüp büyüklerimiz büyütüyirdi. / ilk çocuğımız, ilk çocuğum_öldüğında yirmi yaşına geldim tam, evet. (Nasıl ad koydunuz?) babası asKerdi, asKer_ismi vermişîh, büyük çociğima. isim verme evet. ezan_ohunarağ, ázan_ohudî Kulağına hoca. Kaynım hocaydı, haca gitdi, ö zeman_ázan_ohudî gulağına. ismini birağTı. ezan_ohudî gulağına, ismini

25 biraħdıĥ. ocuĥ _adetleri ũnceki ũyleydi. vallah _oduş başka ne adet. (Kırkı çıkınca ne yapardınız?) ne bılım. bı sŕyľirdiler Kırĥı ıĥsın, Kırĥını dŕkelim, ne bılım. āvet ŕ zeman da bu ‘eynı adetler var _idi. ŕ zeman ne bılım gidľirdiler. suyunir getirirdiler -abi de benim Kardaşım- ocuġı yıĥıyirdiler. insanın ġucaġında diyidi, bunun Kırĥını dŕkŕyoruĥ onun için. (İlk dişi çıkınca ne yapardınız?) hediK biraħirdiĥ. hediġini
30 nŕhudlan Kaynanam biraħırdı. allah _ŕna rehmet _etsin. Kaynanam hediK biraħırdı. ismini, diyerdi bi ġŕn ocuġun _ismidiť. ... Káynim geliP _ezan _ŕhudi ġulaġına, ismini biraħTı. hediġi beř _altı ġuřsuya daġıtılā. ... hedyesini verdiler, onun _iin. ũnceki adetler _ŕyleydi. (Sŕnnet dŕġŕnlerini nasıl yapardınız?) vallah sŕnnet dŕyŕnŕ, hiç bi ocuġıma sŕnnet dŕġŕnŕ yapmadım. evet sŕnnetlediĥ,
35 mevlŕd _ŕĥutduĥ, ama. āvet vallahı. hepsine mevlŕd _ŕĥutmiřıĥ. ġayınpederemlen ġaynanam mevlŕd _ŕĥutmiř. allah _ŕnlara rehmet _etsin, / he vallah. (ocukken hangi oyunları oynardınız?) ocuKlar, mendil Kıpma ŕynuyŕrdiĥ. ne bılım her tŕrlŕ ŕyŕn vardi. ŕġuldayken her tŕrlŕ ŕyŕn vardi, ŕynuyŕrdiĥ. saĥlamba _ŕynuyŕrdiĥ. mendil Kıpma ŕynuyŕrdiĥ, onun _iin. (ocukların askere gitti mi?) āvet, altı tenesi
40 de askerliġ _etmiş. (Kınasını yaktın mı?) hayır ŕnce kına yŕĥTi ki sakince. hayır _ŕnceden Kına yŕĥTi. hayır, esKı adet yoĥduř. şimdikinler maşallah ġenler Kına biraħirler. men, ġŕzel ŕġurladıĥ getdiler, asKere. belasız _olsun. / (Biri vefat ettiġinde burda neler yapılır?) efendım. ... yasinler _ŕĥunur _adetler _eyledir. yasin _ŕĥunur. mevlŕd _ŕĥunur. herkes cŕz daġıtır cŕzler _ŕĥunur. allah
45 rahmet _etsin. baġıřlanır, mevlŕd _ŕĥunur. baġıřlanır haftasında. haftası dolurken. onun mevlidini _ŕĥuyanlať cŕzlerini bāġıřlarlar. āvet. ben de sana teřekkŕl ederim.

Adı Soyadı : Nesibe Yavaş
Yaşı : 78
Mesleği : Ev hanımı
Öğrenim Durumu : İlkokul 1. sınıfa kadar okumuş.
Derleme Yeri : Ferit Melen Mahallesi
Konular : a) Yöresel yemekler b) Karışık

- a) (Kaçınıcı sınıfa kadar okudunuz?) v̇ala men_ẽyle az_õhıdım. / inanki ẽyle bi sene õhul_õhıdım. / ... (Buranın meşhur yemekleri nelerdir?) keleduş. / başka u. / he. hı? / keleduşu nasıl? / penceş tøkiriş. Kırud tøkiriş. / hẽ pıncar, he. / Kırud, mercimey, nuhud_aha, õdır. bi de yağ tøkirim_içine. / yõ v̇allah tereyáğı yõhdır.
- 5 ẽle ne yemeg_õlsa yaparış. he, he kendimiz pişiriyiş. hemır yapırış. áha tendirimiz_urda ehmeg pişiriyiş. / unu şeyde aliyiş. / değırmende alıırış. / terlámizde alıırış. / (Tandırda neler kullanırsınız? Kindirek, mezirke...) şeye. he he he onlar hepsi de var. taşda var. kırdenek var ẽyle. mezirke var v̇uriş tendire. hẽ. he ẽyle ne ulā yaparış. he, he. turşı ne ẽyle ne sebze õlā tutarış turşıda. biber, salata, õy, tomateS
- 10 ẽyle ne õlsa, kelem he. / sirkele hẽ. yõh v̇alla erişte aliyiş. / esKiden yapıdış. / şimdi aliyiş. / daha ıhTıyar_õlmuşış, yapamıyış. / b) he gelinler de yõhduř. biz ikimiz tekiş. / he evde deyiller. / (Kaç çocuğun var?) dürt. ikisi evlıdış. / ikisi evlenmemiş. / (Nasıl evlendirdin?) bılmıyem ki onları de kendileri bıli. kendileri ıstediler. bız de getdiş_aldış. (Senin zamanında seni nasıl istediler?) daha benim_ısterem, õ gẽtdi
- 15 daha. hẽ o gẽşdi daha. he, hẽ. /-değıştirmişler, ... değıştirmişler berdeldir, berdel_usulü evlenmiş.-/ hẽ hẽ üyledirleř hẽ. berdelidış. /-ana utanma ẽyle her şeyi anlat bişı õlmaz.-/ ... / (Eskiden nasıl elsbiseler giyerdiniz?) uzın_ẽlbise giyerdış. fıstan, yelek giyerdış. fıstan giyerdış he. altda / küynek gıyerdış. şindiki de. he he. şey_ayKKabısı. / başımıza. hı hı. / şal_õrtüdiş, lẽçeK_õrtüdiş. ... (Gençliğinizde
- 20 büyükleriniz ne yapardı? Siz onlara nasıl davranırdınız?) şimdi de iyidir_ẽle önceki de. / e sayğıdı, iyidir. / gençlerımız he. (Ataların buraya nereden gelmiş?) irennan. hı hı. atalarım gelmiş. e daha men_õni bılmıyem. / hı? ayağınnan gelmişleş. / he ne zõrluñnan geldiler, õ zeman. be. geldilẽr.

Adı Soyadı : Sedat Yavaş
Yaşı : 43
Mesleği : İnşaat işleri
Öğrenim Durumu : Orta okul mezunu
Derleme Yeri : Ferit Melen Mahallesi
Konular : a) Karışık b) Kaynak kişinin hayatı c) Kaynak kişinin büyüklerinin seferberlik anıları c) Saray ilçesinin eski adı

- a) bunlar ikisi benim anamdırlar. birisi kürtdür, birisi küresinnidir. bu küresinnidir. / ikisi var ya 'eyni yani baci Kardeş böyle deyil. vallahi billahi. / ... / bu hakiki küresinnidir, he hakiki küresinnidir. he. küresinni şimdi. /-nêye sen şey yapışen?-/ / bu şimdi arhadaşlar şeyden gelmişler. / muhtar aradi. / üniversiteden
- 5 gelmişler. bizim küresinni dilini araştırılar. küresinni dilini de bizim bu sarayda, ben kendim, kendi özimi çoh sevdım için beğendım için hep ben bu milletın diline şey yapıyem / düşürüyim. ... / Kaybolmasın diye. mesela KaymaKam geli yanıma ya. millet diyi ya KaymaKamdır. ben diyem KaymaKama ne diyom bilisen? diyem rahmet senin ata babana. yani, yani öz, tabi tabi ben dilimizi şey yapmamaya
- 10 çalışıyım yani Kaybetmemeye çalışıyem. he. / yani yani işte odur. insan gerek özünü bile yani ha. / insan kendini bilmesi lazım. özünü bilmesi lazım. nêrden geldini. bir insan tarihini bilmesen ondan heçbi şey beklemeyecâhsın. önce tarihini araştıracaâhsın, ne olursa olsun. sonuçda hepimiz insanız. kürdü olsun türkü olsun. / ... ben şimdi müşteri hizmetlerini aramışım, geçen sene. Konuşiyem, şimdi. müşteri hizmetleri
- 15 deyi yav diyi beyfendi diyî ben sizin şeyinizden anlamıyörüm. ben dedim siz anlamah zorundasınız, ben türkiyeliyim. he. ana bizim dilimizle Konuş heç şey yapma. yani küresinnice şey etme tamam he Kırpme yani Kırpmá da bilmisen. / ... b) (Küresinliler buraya nerden gelmişler?) seferberlihden gelmişler. babam anlatırdı, çoh kütü durumlarda gelmişler yani. he. / ben hepsini biliyurum ya. ben araştırmışımda. yani
- 20 bizim şeyler nêrden gelmiş hepsini de biliyurum, evet. ... (Kendinizi tanıtır mısınız?) ben inşaat işleri yapıyem. ya her türlü işte, oğumadıgımıza göre her türlü, / ekmek nêrden geliyösa. ... burada yahlaşıl, benim rahmetli babam saraylıdı. tabi bunlar irandan gelmiştiler buraya. babam belli bi sene burda Kaldıhdan sonra, sonra kendisi şeydi berberdi. tıraş filan yapardı. sonra özapa yerleşdiler. bíz özâpda

25 dünyaya geldih. bin döküz yüz yetmiş döküz yılında ben kendim özäpda dünyaya
geldim. bız. iki táne, anam var menim. analarımın bi tanesi küresinnidir, bi tanesi de
kürtdür, he. ama çox hoş ta birbirleriyle yahşı bi şekilde anlaşrlar, geçinirler. çox
hoşTulaş. yani allah_onlardan razi olsun. cümlemizle birlikde. / bız belli bi sene
özäpta günlerimizi geçirdih. sonra babam rahmetli yaşlandı. yaşlandıhdan sonra,
30 döndi, ata baba yurduna. ata baba yurdi tabi, bunlar_irandan gelende sarayda
Kalmışlar. bunların babaları, anaları hep saraydaydılar. yerleri burälärdıydı sonra
geldih hep, hepimiz geldih yerleşdih buräya. bız on_iki ön_üç Kardeşih. diğer
Kardeşlerim hepsi gurbete gidiPdiler. çalışmağa getmişler. ele analarım yanında men
Kalmışam burda. memleketimizi terk_etmiyih. dilimizi terk_etmiyih. törelerimizi
35 terk_etmiyih. ata babalarımızın topraşlarını terk_etmiyih. gurban_olum
ben_onların torpağına. onlar_ölmasaydı biz heçsağdık. yani heçsağdık. yani
heçsağ demäh yani onlar_ölmasa bız heçbi şeydih. he, heçsağ. rehmet_onlara olsun.
rehmet_atalarımıza olsun. rehmet hepimizin_ata babasına olsun. ceddimize olsun. ...
vallah men kendim_orta okula hader_ohudim. çox hardım. har demäh yaramaz
40 demähdir. çox har_öldiğim_için meni okuldä atdılar. daha da ben de artih
getmedim_okula. aışama Kader yaramazlıh yapardıh, şey_ederdih. öndan sonra
artih Kader. hayatımızı bu şekilde sürdürmeğa devam_edirih. c) (Kökeniniz
Küresinli mi?) kökenimiz, babamın anlatdığına göre tabi mende biraz_araştırdım.
bızim küresinlerin kökeni çepni boylarından gelme, he. oğuz boyları. bunlar, tabi
45 bundan_iki yüz_elli üç yüz sene, yıl_ünce türkmenistanın bu batı teráfında
yaşamışlar. sonra azerbeycanın batı tarafına bunlar_ordan göç_etmişlē. orda da bi
yahlaşih yüz yüz_elli sene Kaldıhdan sonra, tabi o terefler hepsi şeydir, küresinni.
yani iranın şu anda benim_araştırmalarima göre iranla azerbeycanda yaşayan
küresinnilerin sayısı altı yüzbindir. bu da bızim_iran, iránla van_arasınna yaşayan
50 yani bu bölgede yaşayan hemen hemen_otuz bine yahın küresinni var, vanda. ya tabi
daha çoxTur da yani benim bildiğim_otuz bindir. bunlar şimdi ordan ça savaşlardır,
seferberlişlerdir. babamlar, babamın_anlatdığına göre rahmetli nenemgil gelirler bu
şeye, irána gelirler. seferberliş dönemi ölar. seferberliş döneminde yazışlar beçaräler
o hader yani şey çekmişler ki. rehmetli nenem_anlatırdı. nenem yüz beş yaşında
55 vefat_etti. anlatırdı rahmetli nenem diyerdi: biz bi gece irándan çıhdih yalın_eyah.
diyi öküz_arabalarıyla eşyalarımız, ben hatTa onların geldiğı yölları araştırdım.

gètdim onların geldihleri yollara bahdım. benim rehmetli babam hep_ömrü boyunca
bi tane bacısını aramaıla geÇdi ömrü. o seferberlıh döneminde bi tane bacısını
Kaybetmişdi. yazıhlar, yani çoh şeyler, zehmet çeke çeke geldiler, bu memlekete.
60 yolda Kaybetmiş seferberlıh döneminde. ya ö zaman seferberlıhmış. insanlar_artıh
çareleri yohmış. herkes bi terefe yerleşmiş. meselá iranın bu teresinde olan
küresinniler gelmişler vana yerleşmişler. bunlar_önce iskeleye gelmişler. yani
saraylıların yüzde dōhsani hatta yüzde dōhsan dōhuzi küresinnileri hepsi önce
iskeleye gelmişler. bizim soyumuz isKeleden gelmedir, vanda iskeledē. rahmetli
65 dedemin_orda yerleri var, şeyleri var. öndan sonra bunlar_isKeleden bi umutla
tekrar_irana dōnebilmeıleri için, yani ata babalarına tekrar demişler, tekrar_orda o
terefá dōnebílmemiz_ıçin_en yaıın_irana hıdud saraydır, saraya yerleşelim. belki
gün dōner devran dōner bız tekrar dōnerih yurdumıza, ata baba yurdumıza. yazıhlar
beçaráler bunlar ordan çıhiler, geliler burya. burda da Kaliler. sınırlar Kapani, şeyler
70 Kapani. bunlar, bunlar bi daha da dönemiler hepsí burda mahkum Kalilar. ama çoh
şükür allaha o zemandan beridir bu memleketde yani doğduı büyüdüı ata
babalarımızla. ama, bizim büyüKlerimiz kendi insanlarına hasret yaşadılar. yani
hasret galdıla onlara. nenem rahmetli vefat edende bile hep gözi irán teresindeydi.
ordaki eırabalarındaydı. çünkü seferberlıhde herkes dağılmışdı. yanē evlat anasını
75 Kaybetmişdi. anası evlatlarını Kaybetmişdi. Kardeş Kardeşı Kaybetmiş. çok zor bi
şeydir. tabi herkes bi tereften gelip yerleşmişler. artıh bu memleketde yurT
Kurmuşlar. bız gelmişiz dünyā^va. çok şükür allaha hepimiz çalışiyih. e bizim mesela
ē nas¹ söylüyim sená yani insanlarla her birimiz iyi geçiniyih. Kimsē¹le bi şeyimiz
yoh. devletle de yoh çoh şükür. allah devletimize de zeval vermesin. bi şekilde
80 hayatımızı sürdürüyih. kimse bize demí siz küresinnisiz, siz bilmiyem_‘ecemsiz, siz
bilmiyem nesiz. he burdaki küresinnere, ne yap^vır bizim çevredeki insanlar söyliler,
siz_‘ecemsiz. yani bu şekilde davrananlar var. ama küresinni ayırır, ‘ecem_ayırır.
yanē iranda dediğine göre ... şeylere ecemlere beşinci mezhep diyiler. ben mezhebini
mezhebini bilmiyem_ama bız küresinniyyih. bu şekilde hayatımızı devam_ēdiyih.
85 yani çok şükür_allaha. (Bu yöre ne zaman kurulmuş?) bu yöreyi, yoh bu yöreye, bu
yöreye geldihleri zaman ermeniler burdaymış. ermeniler burdaymış. tabi rahmetli
nenem_anlatıdı, diyidi saraya bız gelende bizi bi köşeye yerleştirdiler. yani köyün bi
köşesine bize dediler burası sizin yernizdir. gerisi yüzde dōhsanı ermeniydi. sonra

seferberlîh döneminde, bu türkiye bin doKuz yüz on dürtlerde on beşlerde o terefdan
90 bastırıp gelmiş_ermenîleri töke töke bu memleketden çıharmışlar. ermenîleri kendi
memleketlerine uğurlamışlar. tabi bu memleket bu topraqlar o zaman ermenîlerinmiş,
yani ha. van bile ermenîlerin başkentiymiş. bunları çıharınca bızım kilerde artıh
gidecah yer Kalmiyınca bu memlekete yerleşmişler. bu memleketde bızım
memleketimiz_olmuş yani ermenîler ha desin van bızımdır, ama van gine bızımdır.
95 he. c) (Yörenin adı nasıl verilmiş?) vallahî işTe oni pek hêç, hêç_araştırmadım. esKi
esKiden maħmudiyeymiş. buranın sarayın_esKi ismi maħmudiyeymiş. ermeni
döneminde maħmudiyeymiş. ondan sonra bu tabe şeyler döneminde ismet_inönü
döneminde, kemal_atatürk döneminde o zaman_artıh hangi böyükler gelmişse
burā'a maħmudiye ismini çevirmişler, étmişler sáray

Adı Soyadı : Kıyafet Haykır
Yaşı : 61
Mesleği : Ev hanımı, terzilik
Öğrenim Durumu : Okuma-yazması yok.
Derleme Yeri : Ferit Melen Mahallesi
Konu : Terzilik ve el işleri

- (Mesleğiniz ne?) evet_ıkimiz ev_ıanımıy_ıh. tabi. / sáraylıy_ıh ha. başlaalım.
... (Sen ne zaman doğdun?) aha oni bilmiyem. o_ıur-yazarım yohT_ı. o_ıkula
g_ıetmemişem. h_ıeç_o_ıkula g_ıetmemişem_ıah_ı. (Kaç yaşındasın?) atmış. atmış işim
bitiP. v_ıallah_ıatmış y_ıaşınday_ıım. men g_ıahıp yaşımi sa_ıhliyemem. h_ıeç_o_ıumamışem,
5 h_ıeç_o_ııkula g_ıetmemişem. h_ıeç b_ııra_ıhmiyiPla_ı. başda terz_ıılı_ıh yapıdim, sona v_ıerdım.
terz_ıılı_ıh, elbise tikidim. ön beş sene terz_ıılı_ıh yaptım. b_ıoydan t_ıikerdım uzun fıstan
t_ıikerdım, y_ıelek t_ıikerdım, m_ıender t_ıikerdım bunların heps_ıını men tikidim. fıstan_ıı b_ıele
b_ııra_ıhardım tik_ıeya_ıhda durardi. eskiden giyidiler fıstan y_ıeleK. áma daha imdi s_ıona
v_ıerdım g_ıetdi. mini eteg var_ıidi burdan diz boyı. e c_ıile var_ıidi eya_ıg_ıüsTi.
10 yarım_ıeteK var_ıidi, yar_ıısı a_ıı_ıh yar_ıısı g_ıapalı. millet getiridi. ben_ıalmidim.
milleT_ıalidi, getiridi g_ıumaş_ıını, men kesidim. yani sen_ıalidin, o alidi getiridi, ben
g_ıullanidim. ben_ıözüm_ıalmidim. y_ıo y_ıo h_ıeç birini özüm_ıalmazdım. tek_ıöz_ıüme
alardım g_ıumaş_ıımı. be_ığendi_ıım g_ıumaşı alardım t_ıikerdim. öndan g_ıalan_ıele bir
gel_ııırdiler, diyidiler_ı. diyidim tamam gidin_ıelbise ... g_ıumaş_ıınızı be_ığen_ıın, get_ıır_ıın men
15 de tikim. ne b_ııçım diyi tikim. ne b_ııçım de d_ıeseydi o b_ııçımı t_ıikecayıdım. ş_ıalv_ıar
diyesen, picama diyesen, pant_ıor diyesen, c_ıocuK pant_ıoru heps_ıını. aha onların
parçaları_ıını a buraya g_ıumaş_ıılar_ıını alidiler, get_ııridiler. g_ıüll_ıi g_ıumaş, g_ıüll_ıi, h_ıe basm_ıa.
basma getirerd_ıiler_ı, ma_ıhmer getirerd_ıiler_ı. K_ıád_ıife. he ma_ıhmer K_ıád_ıifedi_ı. aha bunların
K_ıád_ıifeler_ıı aha bu ma_ıhmerdir, biz diy_ııh ş_ıımdi K_ıád_ıife. (Evinde mi diktin, yoksa d_ıükkan
20 mı a_ıt_ıın?) ev_ıımdede. h_ıeç d_ıüK_ıKana g_ıetmedim. y_ıo y_ıo d_ıüK_ıKan_ıa_ımadım. g_ıünde h_ıeç
de gelmeseydi m_ıüşterim, ön m_ıüşterim_ıolardi. g_ıelirdiler_ı, elbiseler_ıını d_ııkerdim.
diyerdim filan g_ıünü gel_ıın p_ıırov_ıaya. g_ıelirdiler_ıüstler_ıını p_ıırov_ıa ederdım. T_ıikerdim
v_ıererdim. h_ıeç b_ııra_ıhmazdım da üst_ıümdede g_ıala, alardılar, giderd_ıiler_ı. (Hangi ö_ılç_ıü
aletlerini kullanırd_ıın?) ö_ılç_ıü _ıel_ıınnen_ıölçerdım. h_ıeç metreye vurmazdım.

25  lmnen_ l erdim b ller ni bel me g re. ha    man mi oldi, biraz bel mden fazla
 derd m.  l  ler  bel mden fazla olardı ha. var_ di, mezura da var_ di, metre de
var_ di, heps  de var_ di. ama onların_ l m dim. o ur yazarım yo _ di. onları
 l m dim_ le  l nen. be o ur yazarım yo  men bilmemki. mezurayı  ullansam de
'eynid   ullanmasam de 'eynid . o ur-yazar yo . tabi. aha bur ya geldim mi
30 tamam_ di. bel_ iki  ar  tır. aha bu bel var  afes, d rt  ar  tır, ah. he bura  afest .
aha bur ya geldi im zaman_ aha  lb se, aha bur ya bira ardım, tamam_ oturardı.  a
gend me yapsaydım aha bu  ade ,  afese g re herkes n  afes   z ne g reydi, ah .
yo _ l   haletım var_ di. hi  birile  l mezdim. ama n ce yapardım. heps  'eyni sen
diyesen  alemlen c zm  sen  ı arm  san. bi   y de     ızım mende s ze
35 te ekk r_ edec m. bi   y de   . / allah s zden de razı   sun. ama men     makinede
 alı Tim. he. ne? / (Eski makinen var mı?) yo  da atdım g tdi. / dah   ırıldı makine.
he. makinem  ırıldı. herif di  di gidim_ alım sena nak   TikiP. / d dim herif
v r_ allah'ın  atrına men ... ama   nev  e diyesen, ara dantel diyesen ne d seyd n
heps ni yapidim. heps ni heps ni,  imdi  imdi de ara dant llerim duri hele. h  
40 ge memi em. bi ta ım_ le sade yapmi em hele ara dant li ge memi em. imdi  lle
bira m  em sandı t   ali bi ta ım. bi ta ımı da  ullandım  ullandım_ etmi em pert.
heps ni  lde tı da yapmi em. t  namız  le ime  ade ,  ar lye battan yeme  aTe .
 ar lye battan yesi. yo yo  ar lyenin_  st ne atma _  in, battanye y r ne.  imdi
de var. hele de ev mde  ullaniyem_ oni, o battanyeyi. men burda g tdiler  ursa.
45  enim bacım_ ablam menden b y  _ di. annem meni hi  bi  ursa bi   ye  uymadı.
men_  yle evde    rendim. Kendi Kend me. men o battan yeyi yap nda bacım geldi,
d di:  ıyafet. d dim:  a. d di: vallah bize dat v riP be motif. abana on tane motifi
v r bi battanye yapacam. d d m, men c leyi aliyem. ama men yapıyem bitirecem.
battanyeyi sene t slim_ edim. sergiye ser n  enım battanyemi getir n. sergiye
50 battanyeyi bitirdim heps ni. sergi g n  bacım,    retmen d di: yav d di: sen n o bacın
ne  ade   ıs an Ti. d di: niye? d di:  rne i bize ... d di:  rne i geleydiz_ alaydız,
bacım_  z ne yapıp,  eh zine sa liyip. men yapTim  ursa serd le . namaz ılan_ ol ,
masa  rti ol  heps ni.  st nde namaz  ılıy  , n mazlı . heps ni tı da yapmi am ben.
namazlı ı tı da yaptım, battanyeyi. istersen gel b  , evde  imdi de evded r hepsi, te
55  ırlentler me  ade .  imdi bu  ırlentler  yapıyem. yanına makinede yapidim, fir fir
v ridim. hele de duri. danteller ni vurmami ım. hele de oni sa lamı am. bi daha

şimdiK, indikiler dī biz laylon bebeğiğ. biz onları beğenmiyiğ. ah^a men doğrusini
diyim. he vallah esKiden. a ha esKiden. bunlar. (Nakış yapar mıydın?) nakış cõrap
patik ne dēsen yapardım. şimdide motife patik yapıyem. patik_eyağmıza. ya şimdi
60 de oturiyem_evde. gelinlerime tõrunlarıma cõrap yapıyem, patik yapıyem. ne õrnek
de dēsen tığ_alıyem. ah yapığ diğeri hepsini de tığla alıyem. e allah sizden razı
olsun. bir şey değıl. vallah^h gızım. ikimiz_eltiyiğ. ah şimdi dışardan telefon gelirse
cevap veriyem. telefon gelmezse õn gün telefon bile Kalsa ben_açamam.
bılmıyem_açım. ... bi şey değıl gızım. bi şey değıl. ha. terziliğ hoşTır vallah^h. tikiş
65 hoşTur. men diyerdim makineye dõnsem Kalthıyım Kalthsam da õturmiyim. o hatter
ki ...

Adı Soyadı : Makbule Çakıcı
Yaşı : 49
Mesleği : Ev hanımı
Öğrenim Durumu : Eğitim durumu yok.
Derleme Yeri : Mahmudiye Mahallesi
Konular : Kaynak kişinin hayatı

- (Eski geleneklerinizden bahsedebilir misiniz?) vallah heç_ële şeylere tanıh_olmadım. / yoḥ. / güzel yani geçim güzel. çoḥ güzel geçindirdiḥ. esKilerde esKilerde yani çoḥ_acı bir hayat ne bilim zordu. şeyler geçindirdiḥ. ... anne Kırban_olsun. vallah fazla konu o ḥader bilmiyem. baḥ sená açiḥ_açıḥ Tiyim. ...
- 5 başaklı köyde duḡdum. he bakşı küyünde duḡdum. annem vefaT_etdi küçüK, çoK KüçüKKen. beni ḥala böyütdi. ḥalanın_évinde evlendim he. on sekiz yaşında evlendim. güzel bir_evlilik geçirdim, he. vallah. ḥalam beni böyüTdi yani. ḥalanın evinde çok güzel böyüdüm. evet ḥalam böyüTi bení. ... anam hiç oḥumadım annecim. oḥumadım. ... anne ḡurban şimdi ben_orde alti yaşında burāya geldik. ḥalam bení
- 10 burāya getirmiş alti yaşında. heh alti yaşında ben buraya gelmişim. burda ḥalam bení böyütmüş. burda evlenmişim. hayır hayır burda, burda ben burda evlendim. ... heh. sonra orde. burda_ële bu maḥlede böyüdüm. aha maḥmudiye maḥālesinde. hıhı. evet. heh burada böyümüşüm anne ḡurban. şimdi bakşı köyünde doğum, annem orde doğum yapmış. annem küçükken vefat_etmiş. ben burada böyümüşüm. ḥala bení
- 15 böyütmüş, burda evlendirmiş. he küresinni. anne Kırban görücü üsülen. görücü üsülen evlendim. benim de gönlüm var_idi. ḥala beni evlendirdi. çok da güzel bir hayatım var. he vallah. evet. dört tane çocuḡum var. güzel yani. üç irkek bi ḡız. ḡızım_evli, iki tane oḡlum da böyüK biri askerdi, biri üniversite bitirmiş. he. allah razzı ossun. şimdi antalyada çalışır. pisikiyatri şeyini, bölümünü bitirdi, hele ataması
- 20 gelmemiş. KöçüK_oḡlumda lise mezunu. bitirdi, bu sene üniversiteye hazırlanır. cümlemizin, allah sizin de razzı ossun ḡızzım. öyle güzel ... / (Senin düḡünün nasıl oldu?) canım yani benim güzel geçdi. yani benlen tabi ḡızımın farKli geçdi, he. yani nasıl diyim senē. he otuz sene oldu evleleli. otuS senedir baya yıl, şeyler deḡışdi, yani. hayır hayır. he. davul var_idi, benimKinde gelmedi, ama ḡızimde saz ekibi var_idi.
- 25 var_idi var. isteyen getiriridi isteyen getirmiridi davulna zurna. heh. teyip çalırdı o

zeman. yani güzel düğünler geçirdi o zaman heh. büyüklerimizin İafıynā yani
KalışıP oturıdı. kendi Kafamızla hareket etmırdı. büyüklerimiz ne deseydi
onnan. he. odur. çok güzel yani eski adet yani. eski adet. ne gibi mesele, erkek terefi
geldi. düğün salonu yok idi. işte burada düğünüm oldu. kına yakıldı. güzel mesela
30 ayleler toplandılar. eyle geçdi yani. davul zurna yokdı. TeyiP vardı eskiden. Teyip
çalınırdı men evlenerken. benim düğünüm olurken. öyle sonki günde gelin
götürdüler. öyle güzel geçdi yani gızım. vallah. yoh yoh yoh bizde eyle bir şey yoh.
yoh yoh eyle bir şey yoh. bizde sendelyenin düğünü. eyle bir şey yoh bizde. gızımda
düğün salonu tutdu. burda düğününü yaptı. bizde öyle bir şey yoh. normal böyle
35 düğün, eski adetlere göre. büyüKlerimiz çok güzel bizi yani büyüttüler. güzel
bir eğitim. oğumadı ama maşallah aklımız çok güzel. kendimizi eğitdi yani.
he vallah. güzel günlerimiz oldu, anne Kurban olsun. güzel bir ortamda
büyüdü. eskinin daha güzeldi. bah her şeyleri farklıydı. şimdi de rebbim gençlerin
bahTını güzel etsin. güzel şansınız olsun inşallah. budur gızım. anlatdığım bu
40 hatTter. sennen de ana Kurban olsun. gözlerinden öperim. / he anne
Kurban olsun. he ... inşallah güzel bir şey oldu. yarıyar sana inşallah?

Adı Soyadı : Fatma Tancan
Yaşı : 55
Mesleği : Ev hanımı
Öğrenim Durumu : Okuma-yazması var.
Derleme Yeri : Ferit Melen Mahallesi
Konular : a) Eski hayat şartları b) Beddualar c) Karışık d) Van Gölü ve Erçek Gölü ile ilgili bir hikâye e) Evlilik ile ilgili çeşitli âdet ve inanışlar f) Ölüm ve taziye g) Geçmiş ve günümüz karşılaştırması

- a) (Mani, dörtlük biliyor musun?) vallah men_èyle şeyler bilmem anam. evet. vallah menim yaşadığım èyle günlüK yaşamağ yani. nêce yanê? o hani o / köyde. köyde yaşadığ ekmeK pişirdiğ. tendir yandırdığ. ekmeK yaptığ. mesele göyun sağardığ. her işi elimizde yapardığ yani. yeni yeni bu makineler şeyler çıhdılar.
- 5 esKiden bèyle şeyler yoğ_idi. / hepsini elimizde yapardığ. göyun sağardığ. eKmeK pişirirdiğ. çamaşiri elimizde yüyerdiğ. yemeği ocağda pişirirdiğ. tip yoğ_idi. çamaşır maKinesi yoğ_idi. ocağ yoğ_idi. hepimizde elimizde yapardığ. çamaşırılarımızı bile elimizde yıhardiğ. çocuğlara böz_almazdığ hazır. elde böz yapardığ. onların hepsini bız yaşadığ. hepsini gördüğ. ama èle. he. /-gız o manileri bî dè.-/ b) manilerim_onleri
- 10 men bilmiyem, onleri ine bili külbaş. ... / /-başan kül_eyliyim ha.-/ he benim yoğ men èyle şeyler bilmem heş. ... he. / he. /-gidesen gelmeyesen, başan kül_eyliyim, yetim galasan. toğ yemiyesen.-/ / vay seni toğ yemiyesen. vay toğ yemiyesen. vay senin allah belanı versin. / men hêÇ intizar_etmem hêÇ. /-o ètmez beddua.-/ Çocuğlarıma bile hêÇ kimseye intizar_eTmem. ... c) yò yò hêÇ men_annamam.
- 15 annem_anlağ onları men_ännämam. annem bize masal anlatağdı. bizi o mesela o bizi uyurken ağşam_evde otururken annem_anlatardı men_annaTmam. bilmem men, èyle şeyler. he. / ha siz_onlardan sınava girişiz? he. ança onu esKiler, bız esKiden diyerdığ annem bize nağıl diyerdi. annem bize nağıl söyle, Söylerdi. he. meSelâ hekâye yani hekâye anlaTma. mesela nasıl_anlaTardi filan Kız gètdi işte
- 20 bèyle oldi, bèyle vurdılâğ, bèyle öldürdilêğ, bèyle getirdileğ, èle şeyler anlatardılâğ. / ama bız bilmezîğ. / ... valla bız de o gader şey ètm̃ir ki, bilm̃ir ki. yani bız de yaşamadığ hêçbi şey allaha çoK şükür. /-süreyya hoş bilerdi, manileri ha. he manileri. dè bağim nêydi o?-/ süreyya hoş bilerdi. süreyya yine bızden hoş bilerdi manileri.

süreyə yinə bızden gene hoş bılı. o annemın yanında çox Kaldı. köydi, iş çalışıdıh.
25 akşama gader çocuğış. hani şimdiki gibi böyle Kəlaylıh yoğıdi. aqşama Kader
çalışırdıh. ... /-senın abla çocuğlar ne yapı?-/ vallah menım Çucuğlarımıeyi. he he.
evlendiler getdiler ikisi de. arif, raif. / he. / he şimdi o malda çalışı. ikisi de malda
çalışıler. / he ävet ekiside evlenmişler vallah. raif gız gacırdı. he. istediğ. / on senedir
istidi. babası vərmedi. o Kadar gətdim yalvardım, yapmayın etmeyin babası
30 vərmedi. onlar da birbirlerini sevirdiler gacıdılar. o biride ebi de üstündedir evleri arif
te. ... / he allah razı olsun. cenabı haqqın emri biz nöbetçiyiz. eyle oturdular
hoşTurlar allaha şükür, çalışıler ikiside. evet. liseye gader oğudular. liseden sonra
daha oğumadılar. ... /-halit abeyle görüşisiz? iyidir?-/ he. /-ben geçen gün Konuşdum
neşesi eyiydi maşallah.-/ yoğ hoşTur allaha şükür. evi tekirdağda ben geçen sene
35 gitdim onun yanına bu sene gidemedim. /-şeyde bir gelişme yoğ inanki, ben
söramadım, durumunda değıl?-/ yoğ yoğ /-çaresi yoğ deyı doğdor.-/ /-ële allah o
Toğdorun evini yıhsın inşallah.-/ damarını kesdi. /-bi gözünü amelyat etdiler,
ikisi birden gətdi.-/ apardı çocuğa imza da atdırdılar. heç bişi de tutturamadılar. eyle
Kaldı yərde. /-mādur oldu, mazlum oldu, gözünden oldi. maşallah bizim evin şeylerini
40 o yapıdı, sıtopiyerlerini. yemin ederim daha halen sarayda ėle sıtopiyer yapan yoğ yani
ha.-/ ėle çalışKandı evine şeyine özüne bağardı. çox şükür Kardaşlerim. ayehtadır
ne diyesen bişi diyemisen allahu teala onları da inşallah onlar da onun durumuna
düşerler. dedim de doğTora da. dedim inşallah sen de benim kardaşimin durumuna
düşesen. dedi: he ben ne yapım? dedim sen kendin imzan atdın neden sen Kendin
45 girmedin benim Kardaşimin amelyatına girmedin. sen neye vərđin asistanlara.
... (Ağız konuşan başka kimse var mı?) /-yav aslında esKiden herkes bu saray ağızını
Konuşurdu şimdi git gide artıh insanlar ağız Kayıyo yani, he.-/ /-şansa irandan
ağraba mağrabamız da bu ara yoğ. burda olsaları birni Konuştururduğ rahat olurdu.-/
iranlılar hoş Konuşıler be bız Konuşemiriğ. men gətdim okula öğretmenler mena o
50 Kader fırça atdılar. viyy. sen çocuğlarına dısen men, nərden geldin, disen çocuğların
türkçe öğrenemi, alışami. /-mesela benim evde men söyliyem hep men söyleğim.-/ /-
esKiden vanın yerlisi de vanın şeysi de men Konuşuyordi, böyle Konuşuyordi, şimdi
bi Kaç senedir düzeldi.-/ /-men oldi ben.-/ daha getdiğçe her şey değışi bilgisayarlar,
telefonlar, internetler. aqşama gader o beş yağındaki uşah senden menden hoş giri
55 içine. daha azeri eski dili Kālī? allah gene sonumuzu heyre çevırsin. rabbul‘alemin.

ahh! sonumuz ne olacaḡ? ... / -köpey möpeyiniz vardı. bız ėle girdiḡ ama. baḡlıdır nedir?-/ köpeylerĩ düḡünün derdine aldılā apardı, atdı. adam madam gelidi gididi Ḳorḡdı. aha bēle dēdi getirecem dēdim hele bu uṡaḡlar gētsinler sonra. ay o ḡadar pis idi. ay insanlari tutudi, adamlari. ne ḡader da vursan Ḳorḡmĩrdi. / ... allah size de zihin aḡıḡlıḡı vėre balam. rebbim emeKlerinizi boṡa vėrmeye. allah iṡini rast getire Ḳardeṡim. ... vān gölünü aḡmıṡlar. erḡeḡiz gölüne gēde, dēmiṡ ben gētmem. ben onun anasıyım. onĩn eyaḡına gētmem. ēyiyiz iṡte buralarda köy ḡayati yaṡıriḡ.

d) (Sen yolda: Erḡek Gölü eskiden ḡok büyükmüṡ Van Gölü bile ona baḡlıymıṡ, bu ṡimdiki Van Gölü aslında İskele Gölüymüṡ, Erḡek Gölü ise Van / İskele Gölünün annesiymiṡ dedin onu anlatır mısın?) vān gölü isKeleyedeki göle gidecayidi, aḡacayidılar. ama bĩ ‘alimin rüyasına gētmıṡ bĩ ḡocanın. dēmiṡ: beni göndermeyĩn, hēc ana evladın āyaḡına gider mi? gönderme. (Niye öyle dēmiṡ peki?) iṡTe daḡa büyüK , daḡa. denizleri allah yaratmıṡ, bız yaratmamıṡıḡ ki. he he. yō o bundan üremıṡ. bu ondan ürememıṡ. yani nasıl senĩn annen nasıl doḡurmuṡ. o da burdan doḡmuṡ. yani bu onnan doḡmamıṡ. bu daḡa büyüK. he erḡek gölü daḡa büyüK. ama iskelenĩn denizi daḡa küçüK, edremitin. edremit he edremit, oraya edremit diyilē aslında. o göl erḡeḡin gölünün sonra olmuṡ. vāllā necedĩ? öyle iṡTe esKĩnin insanları öyle söylerdi. söylerdiler yani bēyle dēmiṡ, bēyle olmuṡ. dēmiṡler burayı aḡaḡ gētsin o birsine bu dēmiṡ yoḡ ben gētmem. (Göl mü göle dēmiṡ?) göl göle dēmemiṡ. bu göl bĩ ḡocanın rüyasına gētmıṡ. dēmiṡ: heḡ anne evladın eyaḡına gider mi? sen benĩ onĩn eyaḡına gönderisen. (Erḡek Gölü, Edremit Gölüne ben onun ayaḡına gitmem dēmiṡ öyle mi?) edremit gölüne dēmiṡ: ben onun eyaḡına gētmem dēmiṡ. (Masal anlatabilir misin?) masal nasıl? ben hēc masal bilmiyem ki. hē. yō vāllā hēc bilmiyem. annem ḡoṡ bilerdi. men hēc ēyle ṡēyler bilmiyem anam. vāllā ḡēḡayeler. ... **e)** (Eskiden insanlar nasıl yaṡardı?) iṡte ondan sōnra ayrılmalar olĩrdi. üstlerine ḡuma gelĩrdi. annemĩn üsdine ḡuma geldi he. üvey anne. he. benim babam ḡoḡ bēle tanınmıṡ büyüK bĩ insan idi burda. öyle. bız hepimiz övey anneynen beraber ḡaldıḡ, birlikTe yaṡadıḡ. iṡte görüci usuliynen gētdiḡ ḡocaya. birbirimizi hēc görmedıḡ. yō hēc ēṡimi görmedim. iṡte onĩ benim ḡaynetam annemın teyzesi oḡluydu. buraya bĩ teziyeye geldiler. bize de geldilē. adam bena söyledi, ḡaynetam bena söyledi ḡızım gētme senĩ geleḡēm oḡlıma alim. anne, gētdim dēdim anne o uzun adam var ya bena bēyle söyledi. dēdi: ḡızım yō yō sena

90 şaka etmiş. geldim óndán sonra bī baħdım üç gün sonra bena görüçiliğe geldilē.
 işte bız gelmişih sení istiriħ. ben. herkes ēle yēnmiş gelinliğin altında damaTi
 arīrem baħım nerededī. (Damadı hiç görmemiş miydin?) yō gördüm geldí bi sefer
 gördüm. aħa ondan sōnra. işte. o zaman işte böyükler geldilē istediler babam
 vērmedi bi ara. dēdi: bu çocuğun işi yohTū vērmevīrem. ondan sonra dēmekki allah
 kader etmişdi. nişanladılar altı ay sonra gelin oldum. oğlan geldí, ístanbuldaydı.
 benim eşim ístanbulda çalışmaħTaydı geldí. nişanlandım sonra geldí.
 95 dēdım anne vāllā yanē men annem menā dēdi. ğızım ne diyisen pazarnan ... bız
 esKiden utanardıħ söyleyemezdih. dēdım: vāllā iyidī. çō şīr olmadı da. yani iyi
 allaha şükür. o da şansına dēdim: ya acı çıher ya tatlı çıher. ēyle gētdih. he. (O
 zamanki düğünlerdeki farklı âdetleri anlatır mısın?) üzerlih yaħardılā. üzerlih
 yaħardılā. üzerlih yaħardılā nazar deĝmesin. Tabah Kırardılā diyerlē oğurlu olsun.
 100 gelin gídince ħani ğaynatanın evine ilk gētdiğin zaman ğapının önünde tabah
 çalardılā yēre diyerlē oğurlu olsun. üzerlih yaħardılā diyerlē oğluma gelinime nezer
 deĝmesin. öyle şeyler yaşıdıħ işte. öyle âdetler yaşıatdıħ. yaşmaħ tutduħ ölene ğadē
 ğaynetamıznan ağzımız ğapalı. ekmek yēmezdih yanında su içmezdih. eşimiznen
 ğonuşmazdıħ, çocuğlarımızı ğonuşturmazdıħ. esKi âdetler ēyleydi. ēyle yaşıadıħ, ēyle
 105 gördüh. ēyle yaşıadıħ, ēyle gördüh. ēyle yaşıadıħ getdi. şimdi de görünce bī tuħaf gelī
 bīze. he deyişik gelī. bizimkine göre. bizimki ħani bī taraftan çoħ iyi olvīr bī
 taraftan da sayĝı yoh. terbiye yoh, sayĝı yoh. ēyle şeyler yaşıadıħ gētdi ana ğurban.
 e) (Nasıl dua edersiniz?) nasıl dua ēdvīrem? allahım ħayırlı ölüm vēr, ħayırlı yaşama
 vēr. ħayırlı, çocuğlarımı ħayırlı ét. allahım, canıma saĝlık vēr, şifa vēr. ēyle. bize
 110 yardım ét. allahım ğardášlarımā ħerli kader vēr. hüzür vēr. evime hüzür, mutluluħ
 vēr. eşimi menā ħayırlı ét. ēyle. çocuğlarımā ħayırlı gelinler olsun. ğızlerimizin
 ħayırlı damaTları olsun. f) (Torpaĝa sallamak ne demek?) cenezeyi? mezará sallilē
 öliyi. mesele oğlanlari olvīr iki tene ya ğardášleri olvīr. ğadın olsa oğlanlari sallar.
 erkek de olsa yani oğlanlari da olmasa ğardášları sallar, mezará. ölinin birini tutā
 115 başın terefinden yēnerler mezárın içine çocuğların bir o baştan biri bu baştan. burda
 üstden sallarlar öliyi kemerlerini onın içinde açar. taħdalarını düzer. óndan sonra
 tutaşnan elinnen çocuğları çıħardarlā. aħa anası da ğalar orda. he torpaĝa sallamaħ
 odū. öliyi baĝlarlā örtadan, üş yerden. belinnen, eyaħlarınnan bi de bu Kafasinnā. üş
 tene kemeri olur. he. onnan sonra oni adamlar tutarlā o kemerden sallarlā. ama

120 onlar_orda ona dohunurlā. şimdi başhası dohunsa abdesdi gırılır. ama oğlu, ğardası
dohununca gırılmaz. abdesti gırılmaz ölinin. kemerleri açarlar, taḥdalarını düzerlē.
ondan sonra tutařlā onların_ellerinden çıkarlā. sallama ona dērlē. he. (Ölünün
taziyesinde neler yapılır?) ölünin teziyesinde üş güne ğadē böyükler_otururlar,
genşler çalışırlā. onnan sonra ğuran_oḥurlar, namaz ğilerlē. orda yēyilen yēmeK,
125 içilen çay_ölünün ruḥuna, ḥayrına gider. para atarlā, para toplanır, parayı da
getirirler, eyer fazla geldi, borc morc olmadı, adam masraf yapī ya, borcu olmasa
vēriller camiye diyīler_ölümüzün ḥayrı olsun. hē. mevlūd vērillē. meselā bī hafta
sónra mezar ğazanlara gidiller ya gēşler. aḥā. he bī ḥeyvan kesīle. meselā onları
yēmeĝe çağırılē. bızım_işte babamızı, anamızı ḥelal_ēdin, mezar ğazdız. onlar da
130 geliller, yiyillē. fatiḥasını oḥuyillē, çıḥıllē gidillē. diyillē anamızı babamızı ḥelal_ēt.
ēyle güzel şeyler_olir yani. köyde ēyle güzel şeyler_olir. ama doğuda yō. g) (başka
farklı adetleriniz var mı?) başKa adetler işte düĝünlerimiz_olī. esKiden ğızlarımızı
istemeye gelileş. ama şimdi internetden, telefonla. he. ğız he dēdi ana baba vērī. hı
dēmedi vērmi. esKiden isteme, baba vērdi mi ğız giderdi. kimi görīdi kimisi hēç
135 görmīdi. heyer bēle ğilmini allahın yolunu bilen ana babası olsaydı, diyīdi oĝlan gelsın
ĝızı görsün heyer beyenselē birbirlerīni vēraḥ. ama gör, çoḥu da babası vērdi mi, ğız
diyīdi babam vērmiş, uygun görmüş gidirdi. yarın bī sorun_oldu, baba ilgilenīrdi. ya
dövdüllē ya sövdülē ya bī işkence yapıyodulā ya diyīle bız boşiyīḥ senin ğızın
bēledir. gelīrdi ilgilenīrdi. işde ğızım bēle yapma, işde sen de onlara katlan. onlar nē
140 dēsen ses_ētme. utanardıḥ diyerdīḥ babamızın ğururu gırılır. babamızın_adı kötūye
çılḥē. işTe baḥ fēlankēsın ğızı ğetti boşandı geldī, diyerdīḥ ḥani dēmesınler. ne de
olsaydı katlanırdıḥ. yeri gelīdi fakırlıḥ çekīdiḥ, yeri gelī ḥoş_olırdıḥ. çalışīdiḥ,
ērkeklerden_ahşame ğadē mercimeye gidīrdıḥ, arpaya gidīrdıḥ, ot biçīrdıḥ, ğoyun
saĝīrdıḥ, tendır yandırīrdıḥ, eKmeK pişirīdiḥ, çamaşuru elimizde yıḥiyīdiḥ.
145 (Çamaşırı neyle yıkadınız?) he leĝende. sabunnan. yeşil sabunnar var ya. sabunna
yıḥiyirdıḥ. beyazları da atardıḥ tandırda tenekede ğayneterdıḥ. onler ğaynerdiler,
öndan sonra diyerdıḥ ğoy temiz_olsun. bit, bit bīle çoḥ_idi esKidē, herkese düşerdi.
o ğader yağ yiyerdilē, et yērdilē, tereyaĝı yērdilē. yaşlılara bit düşerdi. getirerdıḥ.
ērkeḥler başların Kırḥerler. ğarılar ğaz yaĝı vurarlā başlarına. diyerler saçımızın biTi
150 tōkülsün. ēyle şeyler yaşadıḥ hepsini yani. e ne yapaḥ. (Eskiden buzdolabı yoktu.
yemeĝinizi nerde saklıyordunuz?) yō, yō. yēmeg günlüK pişirīdiḥ. meselā bīlīdiḥ ğaç

gişi úşağın var, on tene úşağın var. óna göre yémeg pişirīdīh. bir yémeg pişirdi. herkes
bir tabağda yémeg yirdi. úş çışit, çışit çışit yèmeK nérde? hı. sabah yogurt,
tereyağınan. ğaymağnan ğāvaltı yapirdīh. ólana ólmeyen de idāre ēdirdi. çekirdi,
155 fakirlīh çekirdi. ólan_ólmayene vērīdi. ğomşuya vērīdi, ağrabaya vērīdi. ama şimdi
yō. şimdi ólan yēr. dīr_oğluma ğalsın, ğızıma ğalsın. esKiden merhamet var_idi,
esKiden allahdan ğorğma var_idi. t‘elim terbiye var_idi. yaşıye bağırdilē. şimdi
kim bağı yaşıye. aha ēle atirlē hüzür_evine. allah tayiPden razı olsun da tayip mais
çıhardı dā anayá babayá bağırlē, eskiden bağımi‘irdile. aha bēle atirlē
160 hüzür_evlerine. ... (Teyze eskiden nasıl ekmek kazanılırdı?)
esgiden_ekmek_aslanın_ağzındaydı. şimdi yēnmiş tā hırtlağına aha elin soğ ki
ordan ekmeği çıkarasın. o ğadar her şey zorlaşmış. hayat zor_olmuş. insanlar
çoğalmış. herkez_ayrı olmuş. kimse daha ana babanın yanında ğalmır. herkez_ayrı
hayatını istir. herkez_ayrı yaşıyor. esgiden_ön beş yirmi baş küflet. men yani
165 hatırlırem bız bēş gelin bī arada otururduh. annemgil_on tene eltiyle bī arada
ğalīdile. bī evin_içinde bī tendir_evi var_idi, bī tene. orda yērdilē, içirdilē,
yılanirdilē. orda ğeynana var_idi başlarında, ğeynata var_idi başlarında.
ğocalarımız_ağşama ğadē ekine gidirdiler, biçime gidirdilē, babalarımız. buğdā
ēlenen biçilirdi. bereket var_idi. hayır, heyr var_idi. şimdi ha her şey_oluP hazır.
170 o ğadē hazır ekmehler yērīh. daha hepımız şeker, tolustrol, tansiyon çıhıP_ortalığa.
hē, he. bī sürü hastalıklar çıhıP. hastasen, ölecağsan, şekerin var, tansiyonun var. hē.
öyle şeyler çıhıP_ortalığa bala. yō vāllā ğalmıyıpdi. aha. hēç ne sağıh ğalıP, ne
daha insanlıh ğalıP, ne m‘erifet ğalıP, ne terbiye ğalıP. esKiden bızım ğaynenanımız
yatmiyene ğadē gidiP yatmazdıh. esKiden ğocalarımıznan ğonuşmazdıh,
175 çocuğlarımızı anamızın babamızın yanında ğonuşturmazdıh. ama şimdi ğonuştiriyīh.
her şey diyirīh. her şey değışıP her şey. he vāllā. allah yardım_ētsin. allah bala hayırlı
yollar vērsin sene īşallah. o güler yüzünü hēç soldurmasın. hepımız yaşırlıh gidilē
balam. hele sonumuz ne olacağ rábbım bızı ğavurun_eline bırakmasın balam. hele
ğorah neler yaşayacağ, neler göreceğ. he. ha. ğurban_olam.

Adı Soyadı : Havva Yılmaz
Yaşı : 36
Mesleği : Ev hanımı
Öğrenim Durumu : İlkokul mezunu
Derleme Yeri : Ferit Melen Mahallesi
Konular : Karışık

- ablamlar ben_ondan daha açemiyim. o menden Kaç yaş büyükdür. o bilmiyorsa ben hiç bi şey bilmiyem. / he annadım. ben bilmiyom. emîn ol men Çok açemiyim. hiç bene Toğru şey yapma. yani hiçbir şey bilmiyem ben. eyle adımı adresimi öğreneceğen_anca. ... (Mani, hikaye, masal biliyor musunuz?) yok maalesef. mesela?
- 5 bizim zamanımız bundan_on sene bundan_önceydi. aynen. (Nasıl evlendiniz?) valla^h görücü usulü oldu işte. akrabaydı zaten, dayım_ogluydu. görücü usulü. işte geldiler istediler_aylemden_annem babam_uygun gördü ben de uygun gördüm Kabul_ettih eyle. nişan yapıldı. / ondan sonra / söz yapıldı. ondan sonra babam vefat etdi, araya bir yıl düştü. bir yıldan sonran tekrar nişan düğün bir_oldi. ondan sonra
- 10 evlendi gitdi. mesela? ne anlattım? / annem bilse annem manileri çok güzel bili. hı hı. annatsın. ... mesela benim şeyim burda, benim Kaynenam gil de şey, Karagündüzlüdürler. / Kaynanemi gör, Konuşmasını duy, yeni irandan gelip diyeceksen. / ne durulisen? / nereye gidisen? / he. çinin yansın tezeğiyle, meni garıştırma. tam bele iran dili yani. / çok zor_anlısın oni.

Adı Soyadı : Bilal Günbaş
Yaşı : 55
Mesleği : Serbest Meslek
Öğrenim Durumu : Lise Mezunu
Derleme Yeri : Kazımpaşa Mahallesi
Konular : Karışık

- (Siz Küresinli misiniz?) bize genelde acem dèrler. baĥ_oda köylüler de bize o şekilde hitaP_eder. ama örnek diyelim bíz yanè örnek diyelim, bíz yani irandan gelme yanè yanè osmanlı dağıldığından bu yana. orda misal diyelim hani sınırlar çizildiKden sonra atalarımız babalarımız gine osmanlı tebası olaraq buraya gelmişler, yerleşmişler. anlatabilîrim? aha önnan sonra ablama söylüyüm, üş nesil dört nesil oluyò / saray merkezdeyiz yane. ama tabi bize genelde acem dèrler. yanè acem diyorlar. yanè bu yörenin_insanları dèr yanè. misal yanè hani irandan yanè genelde hepsi göÇ etmiş. / he acem. he acemin misal diyelim hani bunlar farsî, veyaütta bunlar ö şii tarafına şey yapılar. acemin_aslında tam kelime anlamı: araP ölmeyan müslüman, müslümanları arapların yanè, arap olmayan müslümanlara acem dèrlermiş. aha ö şekilde bi şeyimiz var. tabi eski şive olarak da misalen azeri şivesine daha yaĥınız. ben misal diyeyim. yanè nasıl şimdi. işte o şeyi bulamam, tutamıyorum. nasıl diyim_anacîma bizim genelde mesela azerîlerin Konuşmuş_olduĥu dili rahatlıkla anlıyoruz, anlıyorum yani kesinlikle hiç bir şey_ëtmeden. misal diyelim ben diyecim_onlar diyi men misal diyelim. böyle yanè bu bíz anlıyoruz yanè bizim_ata babamız da yanè o şekilde. bíz onları o şekilde idraK_ediyo. türkçe tam_azeriydi. ben liseye gittihden sonra ben vanda Kürtçeyî öğrendim, öğrendim. emin_olasın. yanè merkezde kürtçe yòĥTi. yòĥTi yanè. sizler daha iyi bilirsiniz. / hepimiz biliriz. ama bu ilçe olduĥdan sonra seKsen yedilerden sonra ilçe belde öldi. ilçeden sonra tabè biraz da göç de aldı. e öndan sonra biraz da bu eeeh ... başkısı ... misal diyelim şeyde insanları sindirmeleri insanların misal diyelim Kòrĥutmalari, Kòrĥutmalari he yanè ister_istemez_onların diliyle başladılâr gönüşmaya. ö da var. ama sarayın merkezi gerçeKden türkiyenin mozaigidir. yani he vallah he. çòĥ güzel yani ĥalkı da güzeldi^r, sıcaĥdır ĥızım. èle yanè nasıl diyim: insan, misafirperver yani gendi, gendiöz_osmanlı şeyini taşıyoruz yanè, gerçeKTen de yani. müslüman

elhamdüllilah. herhangi bir sıhıntı yöh. hepsí birbirine ... (Mesleğiniz ne?) benim mesleğim genelde serbesT çalışma. elektiriKTen anlarım. ama beledyede misal diyelim aḥaryahıta baḥıyurum he. o şekilde işim, işimiz var çalışıyoruz çöh şükür. /-kamu personeli.-/ kamu. (Burada mı oturuyorsunuz?) he bu maḥalle. kázimpaşa, 30 kázimpaşa ... aha anacıma söylüyim a bizim bële yani şimdi sen dedın ya, ḡunuşamıyurum nasıl ḡonuşamıyörüm o azerice ḡonuşamıyörüm çünkü birisi olması lazımki / he yò yò yanè bir azeri olsa bële Qonuşma oluyõr bu anda dedım ya modumda deḡilim he vallah. tamam anacım. he. yo. sen onu işte benim amcam gerçeKden tam şey he. (Ne taraftan gideceğiz şimdi onların evlerine?) şurdan 35 giriyõsun. èle hemen dönüyõsun. aha burada aha èle inşaatın ordan èle dönüsen, he inşaatın ordan düz gidiyõsun demir èv var ya orda. Kapı var orda. ilerde deḡil?

24

Adı Soyadı : Mehmet Reşat Yılmaz
Yaşı : 32
Mesleği : İtfaiyeci
Öğrenim Durumu : Ön Lisans Mezunu
Derleme Yeri : Mahmudiye Mahallesi
Konular : Karışık

- şehir hayatı yorucu ama köy biraz iyi böyle, hani kafa dinlemek için. sakın ha he. hani bî geçim Kaynağın varsa çok da öyle şehirde yaşamının bir şeyi de yok açışçası. /-yok vallah./ farklılığı. /-vallahi bizim Komşımız bir bir metre yoksa iki metredir aramız?-/ ... /-iki./ /-iki metre. bayramdan bayrama birbirimize
- 5 gidemiyoruz./ evet. o da daha artı ile mecburi olmuş, yani adet yerini bulsun gibisinden. yoksa insanlar şey olmuş. ... /-Kışın burlar çok soğuk oluyor ha./ /-he burda oluyorlar hava. /- çok soğuk oluyor dayı. zaten burası Kış memleketi dayı bir Kaç ayımız var yani ile, ondan sonra yedi ay seKiz ay. /-işte, ama evlere güzel şey olsa, Kapağa olsa böyle olmaz. Kışın da güzel olur. yalıtım
- 10 yapmamışsınız evlere he?-/ /-nası?-/ yalıtım yokdur evde he? /-yok./ dışı montalama değil herhalde deyil? /-yok dedim yapacam ama yapmadı./ ... av serindir ama topraktır ya şimdi. deyil? dışarı çok sıcaktır. /-ama maşallah burayı güzel yapmışsın ha./ /-he topraktır, sıcaktır./ ya çok güzel oli dayı böyle de allah muhafaza yangın mangın da çok kötü oli. /-yangında kötü oli. /- bah sizin bu şeyin evi
- 15 eyleydi. feyridun var ya. /-he./ ben geldim. ben itfayede çalışiyem. /-he bu yuğarda idi./ allah yardım etsin aynı benzin gibi. / bu biranda naylon ya, bütün odalara geçmişdi. /-biranda değil bazı böyela var biliyo'sun?-/ yanmaz böya. /-yo. ben gördüm mersinde, adem, betonlamedir. öyle bir yangın çıldı o şeyi itfaye bile söndüremedi./ doğrudur. işte dediğin gibi boya moya kimyasal ya dayı.

Adı Soyadı : Mahir Işııkay
Yaşı : 110
Mesleği : Çiftçilik
Öğrenim Durumu : Okuma-yazma yok
Derleme Yeri : Bakışık Mahallesi
Konular : Kaynak kişinin hayatı

- allah razı ossın. rahmet babana, rahmet anana. / ... / nasıl Konişim? hani tel var? Kızılce a^h, Kızılce. ... hani şe^y. hani benim kimliğim hani? (Dede senin adın nedir?) adım? mahir_ışııkay. Kızılcede. Kızılce hoya bağılıdır. he. ... /-diyö sen ne zaman doğdın?-/ onu allah bilir, ben ne bilēyim. ben geldim türkiyede dünyaya gelmişim. iranda dünyaya gelmemişim. gelmişim türkiyā, allah bena vermiş. hı? Kaç yaşında? ēyle yüz, yüz hemān, yüz hemān yüz şene var hemeⁿ. benim_ömrim_ēyle hemā hemā yüz sene var. ... (Hiç okula gittin mi?) meytebe getmemişim. meytebe getmedim. (Gençliğinde ne iş yaptın?) /-ēle çiftçiliğ. ne yapmış?-/ ... / ne yaPdim? ekın_ekdım, oT bişdım, buğdā bişdım, ekın_ekdım. he? ... ben burda evlendim. ...
- 10 on tene uşah. hele on teneden fazladı. /-iki evlilik yaptı o, tabi.-/ iki evlilik. he? /-yo o saraydaki vefat_ētmış zaten. benim_ānām sağdır. ... -/ (Dede sen askere ne zaman gittin?) bin dokuz yüz_otuz_úc, hani kaç sene ol^yır? bin dokuz yüz_otuz_úc. / ben bilmiyem benim aKlım, başımda Kalmir. hani Kaç seneden ... heh? /-e tamam diyö askerde sen ne yaPTın-/ ... āskerde bız_atliydih. he atliydih. tē meydana
- 15 çih^yirdih. t^elime çih^yirdih. çalışmağa çih^yirdih. gece günnüz at sırtı, at çalış^yirdih. be. /-senin zamanında savaş var mıydı? asKerde-/ yoh. o zaman benim_askerlihde Kāvuh savaş var_idi. ama askerlih zamanımda savaş yoh_idi, yoh_idi. hıh? (Kaç yıl askerlik yaptın?) iki sene. iki sene. /-diyö askerliği nēde yaPTın?-/ sariKamış. he. /-diye sen başKa ne yaPTın asKerde?-/ başke ne yapacam. ēle bız_ōyle
- 20 bız_at_üzerinde çalış^yirdih, başka bir şey görmedih. ... / (O zamanki ādetler başkaydı. Sen nasıl evlendin dede?) evvelki karı bābam benı evlendirdi. / bu sōndaki Karı, ben kendi kendim_evlendim. / e iyi nedir? ... / o zaman_ōylēydi. /-aKlına gelmi. diyö allah senden razı olsun.-/ allah senin de baban anan razı olsun. allah sende de razı olsun, anam_olasın. hani sen dedin sen_ıranna Kōnuşecahsın hani. iran
- 25 telini bene ver Kōnuşim. ‘emicem_oğlunna Kōnuşim. /-yo onun ahrabaları irandadır

ya, o yüzden diyi v r ben  onu ım  onlarla, o y zden.-/ /-bi tenesi olsaydı arasaydı 
 onu urdi. yohdur?-/ /-e var  onın telefoni  ı ımi, m stafa var.-/ iran telini bene ver
ben  onu ım. ‘em cem  o lu, ‘emcem  o lu ir ndadı . iran telini bene ver. allah u
taala bu t rk ye h k metine z val vermesin. ... t rk ye h k mete z val v rmesin. ...

Adı Soyadı : Nihat Işılkay
Yaşı : 34
Mesleği : İnşaat işçisi
Öğrenim Durumu : 6. sınıfa kadar okumuş.
Derleme Yeri : Bakışık Mahallesi
Konular : Karışık

- (Eğitim durumunuz nedir?) iyidiş, iyi diyelim_ iyi olsun ya şu anda iyidiş.
(Kaça kadar okudunuz?) ben fazlá. gëtdim_ altiya Kādā' gëtdim, ama fazlá
oñuyamadım. o zaman benim babamın maddi durumu iyi deyildi. Koyunlara
gidiyoduñ. e Kışindi iki ay gidiyoduñ ama fazla oñuyamadıñ. /-burda eyle var mı,
5 küresinni kimse?-/ ... /-söngül abla dëdi memet muhtara gidin. muhtar_inanki
şeydedir. muhtarın_evinde kim var?-/ o seydi var. başKa kim var? /-he. muhtar
büyük ihtimal çarşıdadır, saraydadır herhalde.-/ muhtar yo burdadır o. az_önce
beraberdıñ. cahit_amcagildeydi. / vëllah burda beraber çay_içdiñ. /-numası var
sende.-/ he var. ... /- yo vëllah zahmet ëtdi ya.-/ eğer_acsanız bir yemek getirsın size.
10 ... vëllah. állah nasıP ne ëtdiyse. / ... oturun, oturun bi çay_için ondán sonra. ... ayaKde
durmeyin. ... (Sizin bize anlatabileceğiniz eskilerden olsun, yenilerden olsun bir şey
var mı?) yoñ ben fazla o eyle şeyleri bilmiyem. yöh bende de eyle. ... (Masal veya
hikâye anlatabilir misiniz?) yö yö. yöh. ... / yöh benim_eyle bir şeyim yoñ. / ... yö
inanki esKí zamanlardan Konuşmam lazım değıl mi? /- yo birKaç tane bulduñ öyle
15 işte amca gibi bële daha esKí gonusanlar, onlar daha iyi oli dersi için.-/ tabi tabi. ... /
ëfendim. /-yenge nasıl gonusı sizle, eyle bëyle, küresinni gibi bizim gibi yoñsa şey
mi?-/ he o de bizim gibi. /-ha. tamam şey olsa onlar da şey yapsın. eşiyle abënin.-/
áslında benim diyer_áblam burda deyil o burda olaydı o da acemKi Konuşabili, ama
ö vana gëtmış. / he yö yo benim_áblam işTe o bili babam gibi o daha iyi Konusı o
20 irana da gëtmış gelmiş. işTe evde deyil, KeşKe evde olsaydı. /-ikinci eşi teyzedir he
senin_annen.-/ he. bu gültepeden geldi. / ële dúrsún ben şeker Kullanmıyam. / hah.
/- vallah. mahır dayı çoñ gelmiş bize. /- he o gelmiş çoñ. biz_artıñ bilmiyem bi ahraba
ortadan Kañdı mı? /-he vallah gidiyör. babam zamanında sıñ sıñ geliyodu.-/ he. yo
ben muhtarı tanıyom. muhtarla görüşüyoruz biz. (Dede şimdi neler neler görmüş, bu
25 dünyada. Keşke anlatabilseydi.) ooo gençliğinde ne yapTi heyyy. eyle çalışıdı. kimse

ona beceremīdi, güçlüydi. /- baya da uzundu ha.-/ he. uzundu. /- ben hatırlıyem uzun halını hatırlıyem.-/ düşmüş. /-insanlar Kırh yaşından sonra Kısalmaya başlıyör.-/ /- doğrudur.-/ çoḥ benziyodu, çalışKandı. KaraKolon altındaydı ėle her gün günde iki defa üç defa gidip geliyudu. /-işte o gèt gel onı bēle, şükür bēle uzun şey yapmış yani. abi zahmet vèrdih ya.-/ yav zahmeti olur mu ya. ... /-afyet olsun. reşat abe nêrde? benim bī arKadaşım vardı.-/ reşit abi o istanbulda. / abem istanbulda. gedin şeyle gonusun. cahit amcayla fatma neneyle. /-e bizi götür orye evlerin bilmiyih.- / evleri şe burdāⁿ gittin mi ėle yeşil, sarıdır. he yeşil sarıdır. bi dedenin evini dē bī. /- yoK mavi sarıdır.-/ /-he seni götürelim seni orda biraḥalım geri gel. tamam? olur? /
30 mete faTma da ‘eyni Konusı. o da yaşıldı. baya düşmüşler ikisi de görmüşsün yohsa /-çoḥTan görmemişim.-/ gózel ḥalanın gızı. o da baya düşmüş. /-allah ona rahmet etsin siz gózel ḥalā^vle yaptınız demi, röportaj?-/ o benim ḥalemdir. ... benim babamın Kardaşıydı. ... /- ... geldik ya görüştüğü dedi ya benim babamdır, Kardaşıdı şey.-/ benim ablam orāya gelmişdi he? bu gün gelmişdi? ... Kaḥ git. git sen yemek
40 yedin? / git yemeyini yē. yēmiyi ya. yēmiyi ya. /-gitsin gelsin yesin. çocuḥlar şimdi hiçbi^r tanesi yemiyör ki.-/ yemiyor ėle yemeğini yemiyo. abur cubur buldu buldu, bulmadı aç.-/ git. /-abur cubur burda bakkal vardır? baKKal olsa adam.-/ yō vardır var. yemi fazla abur cubur yemi, ama bişi yemiyo fazla. /- vallah şimdi ėyle olmiş hiç yemek falan bile yemiyō.-/ yēmīle ... /-acıZ ėtdih. haḫkızı helal ėdin ya.-/ yoh yoh.
45 /-iyi oldi vallah ben çoḥdan görmemişdim. belki yirmi sene olmuş nêrdeyse, yirmi iki sene.-/ yaşılanmış. (Türkiyede doğmuş, maşallah. Demekki erken göç etmişler.) ... /-bu bölgenin çoḡusu ėyle gelmiş zaten herhalde.-/ yo burda doğmuş. /- bunlar buraya geliler bura yaḫındır diye. olursa bi şey olursa tekrar döneriz umudıyla. fazla ileri gētmiyōlar. ... ėle burda Kalityōlar bir daha gidemiyōlar. artıh.-/ ... /-baba
50 hangi Kardaşların İran’da doğmuş?-/ ... mücahid dayının anesigil. ... /- şey şey o vefat etmiş deḡil?-/ he vefat o çoḥtan vefat etmiş. /- o orda doğmuş.-/ miteber de yo zabiti tanisen /-evet-/ ḥalit dayı, onun anesidir. eḫrabadır. /-he.-/ heci abi iç doldurum. / çay iç. ... dēdim, yemek yēyin, siz yēmeK yēmediz. /-allah ziyade etsin. yo vallah.-/ / git köyün içine baḫiyim fatma neneyle Konus. /-olmazsa bi de fatma
55 nene cahit abiye de bī gidelim.-/ ... artıḥ unutı eskisi gibi deḡil. /- tabi git gide ḥafızada şey yapıyor.-/ he ḥafıza tam yerinde deḡil artıḥ. /- e yaşılıḫdır benim babam geḫen sene deḡil evvelki sene vefat ėtdi. o da yaşıldır.-/ ... /-

alzaymır_olmuşdi Kaç senedir. bi yedi sene o veziyetdeⁿ yaşadı.-/ /-dayıgil uzun yaşiler bahım sen_onlara çeKecen.-/ ben? yoğ. /-o özelliği de görmeyiz, he.-/ onlar

60 Kuvvetlidi, güçlüydiler_onlar_esKi yemeklerden. /-tabi-/ şimdiki yemekler tat vermi ki. ... şimdi de mesela güzel yemeK yiyö. biz onın Kadaş yiyemiyöz. /-maşallah.-/ ... /-esKiden tereyağı vardı. her şey şimdi.-/ e onlar_esKiden bi şey_almiyödu hep kendi üretidi. tabi /-sağlıklı şeyler hep kendi dediğin gibi yağıdır bah.-/ heyvanın varsa Koyunun yağınıymış. ... onlar esKiden Koyun kesidiler,

65 sahlıydiler yerde. misafirleri geldiği zaman çıhartidiler, yiyidiler. (Toprağın altına mı gömüyordular?) tabi tabi. daha iyiydi sağlıklılydi. e şimdiki değil. eyle olmuş ^yani. ine vuriyoz. /-bızim geyik_etinden başKa bi şey yemiyö^rduk. biz Koyun_eti yemiyorduk.-/ eskiden_ëyleydi. /-beş_altı tene o büyük Kazanlar var, Kazan var ya o baKır Kazanlar. onları dolduruyoduK Kavurma Kışın bahara Kadar.-/ tabi tabi

70 eskiden ëyleydi. / (Buralarda hiç böyle ağaç mağaç ekilmiyor mu?) burda ağaç_olmıyöş. beyaz toprağdır ya birağmı, hemán Kuruyü. burda Kaç senedir birağmış. /-o toprağdan değil.-/ hala çılmıyo^r. birağmıyo ha zayıftır ^yani ha. /-çamur yazın şey_oluyo. Kışın?-/ yazın yapışıyo he eyle bir yapışı, yapışKandı^r. beyazdır beyaz toprağdı^r yazın Kurutuyı yani hemen. birağmı çılsın. (Başka bir şey ekilemez

75 mi? Mesela belki buranın toprağı ...) ben burda bah burda çadır Kurmuşım. bostan_eKdim. toprağı çok sert_olüyö. ha sıkıştırıyo ha. yani ha vermı ha yani suyunu vermı. /-gübre verin biraz yumuşatır toprağı.-/ yumuşatı ama ondan sonra suyu çekti mi sertleşⁱyo ^yani. yapışıyo. / ... e toprağdır beyaz toprağdır. birağmiyo yani sertTır. beyaz toprağ birağmıyo çılsın.

Adı Soyadı : Adil Ayaz Güngördü
Yaşı : 52
Mesleği : Çiftçilik
Öğrenim Durumu : İlkokul Mezunu
Derleme Yeri : Bakışık Mahallesi
Konular : Karışık

- ben fazla gonusemiyem. ... bi sıhıntı varsa. yoḥ sıhıntı yoḥ babam. / ... kendine iyi baḥ_eve gidelim. Kıran. vallah benim_ev şeyin_arḥasında biliyorsun. / ben zaten seraya gidecem. şey_işim var biraz_işim var. he Kıran. malzeme aldım KaraçTan. olmadı bëyle ya. vallah_olmadı / hoş geldin başım_üzerine size de sağ_olun. hoş geldiniz. sizede sağ_olun başım_üzerine. / Kıyıld_aldız dème biraz? söyle söyle yardımcı olıyım vallah söyle / (Yaşantınızdan bahseder misiniz?) yo yaşantım. / vellā^h çalışmiyorum. çalışmıyörüm_artıḥ. / üç dört senedir_ël çekmişim. yok düz piyade. çalışmıyörüm_artıḥ. ěle evimdeyim. / he başKa nasıl bir şey? o da iyi. (Bir anınız anlatabilir misiniz? Askerlik anısı da olabilir?) yok ya öyle
- 10 bi anım_olsun ki asker felaⁿ yirmi sene, asker bile unuttum ya. allah sıhıntı felan vermesin. sıhıntı felan yoḥ allaha şükür. vellā^h iyidir çiftçinle öğraşıyorum ekınle öğraşıyorum. başKa odū^r. ot boğday başKa ne olsun ki. / ne 'ala. başKa odū^r. geşçi Kalmadı. başKa bi şey yoḥ ki. /-bu otlaKlar maşallah hepsi yeşildir ha.-/ yō bir şey yoḥ ki. /- yoḥ mu?-/ KıpKırudı o, he. yağmur yağa. yağmur yağsaydı, baya otlaḥ,
- 15 baya yeşillih vardı. /-heyvanlar yemiyolar mı?-/ yemiyo^r heyvan_oğlı hep Kırudı gètdi. kōpile Kırudı. (Siz de Küresin Türkü müsünüz?) bize, bize acem dèrler. bız_acemiz. köken_acemdir. evet_irandan gelme. bize burda acem diyō^rlar. var var tabi bu^rda arazimiz var. ayrıca çiftçilile öğraşıyoruz bi yan. Kışın yoK ta. Kışın boş geziyōz. yazın_öğraşıyōz, çalışıyoz. e nāpalım? /-hayırlısı olsun. var bi isteğın?-/
- 20 / kendine iyi baḥ. eve gidelim. Kıran. birer çay_içelim. /- sağ_olasın. teşekkür_ederim. maḥır_abiğilde içdiḥ.-/ he içdiz_orda. he he ama ne hoş Konuşilē^r. /-he onla da Kıuşdı. yazıḥ_ağır duyı. he öyle o yüzden biraz Kıuşdıḥ. valla onu da acız_etdiḥ. tamam?-/ ağır duyiler. Kıulakları duymi, he. hoş Kıuşı doğrudur. he sendeⁿ de sağ_olun. Kıulakları duymi.

Adı Soyadı : Müyesser Yavaş
Yaşı : 48
Mesleği : Ev hanımı
Öğrenim Durumu : Okuma-yazma yok.
Derleme Yeri : Mahmudiye Mahallesi
Konular : Hastalıklar, nazar ve doğum hakkında çeşitli inanışlar.

- /-ayleniz Kaç kişidir?-/ ānnemgilin. /-hayır senin aylen.-/ dürt, dört çocuğum var. he. / alti kişiyiz. evet. dört tene var. üç kız bi erkek. en büyük kızım yirmi beş, onun Küçüğü yirmi dürd, /-erkek mi, kız mı?-/ erkek. erkeğin köçüğü yirmi üç, diyeri on alti. /-aylenizde sık görülen hastalıklar var mı?-/ evet annem Kalp ameliyatı olmuş. /-... sadece annende mi var?-/ tek ānem de var. he. /-aylenizde ırsi hastalıklar var mı?-/ hayır yok. hayır yok. hayır yok. /-ayleleriniz akraba evlilikleri yapmış mı?-/ evet çok yapmış. ben ablam. bi o benden köçüğü ben. yapmışız evet. /-çevrenizde salgın hastalıklar görülmüş mü?-/ hayır hiç görülmemiş. bu şey hastalığı. /-korona-/ hayır hiç korona geçirmemişim hiç yok. hasta işde allahın işi. işde hastalık allah verĩ. evet allahdan geli. odur işte. yoh elimizde bi bi şey yoh sadece elimizdē ... /-şimdi aylenden biri hasta olduğunda ilk kimi ararsın?-/ ilk ambulāsi odur işte. evet ambulāsi arıyarsız. hastañaneye gidilir. / ben hastañaneye ambulāsi arıyarĩ. / evet ambulāsi arıyarĩ, yüz on beşi. /-peki şe eğer hasta olsan doñdora gitsen bu hasta geçmese onları seyidē, oñumuş dedelere götürür müsün?-/ evet okumuş dedelere de gideriz. muska yapar bañsın odur işte. işte allahdan gelen hastalĩ. /-peki bu yerlere sadece hastalıklar için mi gidisen seyitlere, yohsa başka bi şeyler için de mi gidersin?-/ hastalĩ için de başKa bi şe de. nasıl bi şey işde ne bilim yani işte insan gidi yani işte. / tabi hastalĩ için evet. /-peki çevrende, etrafında hastalıklara doñdórlardan başka çözüm yapan birileri var mı, mesela isĩ gibi bi şeyler var mı, örneyin ne yapıyólar, doñdórlardan başña?-/ var. kırĩ el tuti, kırık çıkık tuti, ayañ tuti. işte oni tuti. o da. / evet onlar var. /-peki onlara ne isim veriler?-/ kırık çıkık. /-kırıkçı, çıkıkçı ěle diyólar.-/ kırık için, çıkık için. /-muska yaptırdın mı hiç hayatında, hastalıklar için veya? /- hayır hiç yapmadım oni. / hayır hiç oni yapmadım. /- ... ama demin yaptım didin, hastalıklar için.-/ hayır insan hastalĩ için yapar. evet. şıfa bulsun diye allahdan

gelēn. bi seyd_olā, bi şey, hoca olar. ʔāni. / musKaları hocalar yapar. odūr işte. / oğumuş hocalar yapār. / şeyiTler yapār. işte deyişik deyişik var. /-musKanın_içine ne koyarlar?-/ ěle bi ěne bireharlar. odūr tikecā. // yoħ laylon bũkecaħsın laylona. laylondan tikecaħsın_asācaħsın. boynuna veyāt da bĩ yere. /-peki hiĉ kũrũun dũktũn

30 mũ veya řu ĉiĉekler varya onları yahıp_evde gezdĩrdĩn mi?-/ hayır_onları hēĉ dũkmedĩħ. hayır_onları hēĉ yapmadĩħ hēĉ yapmadĩħ hēĉ hēĉ bi zaman. /-peki kırık ĉıkıklar nasıl tedavi yaparlar?-/ ěle o kırıkĉiler_oni tutar. // illaĉ yapār. oni yapar biraħar_ũsdine Kırığın_ũsdine bağlıyar bir ay ʔirmi gũn. /-peki onlarda Kũllanılan malzemeler nedir, neyleler yapar?-/ onlar neyleler. sabun, yumurtā, ũzũm ā işde

35 onlarna yapĩlar. o da ěleřir. he. /-peki sen ģasta olduğun zaman doğdora gitmeden, evde yapabileceğin bir_ilaĉ var mı, bĩ şıfa niyetine bĩ řē? -/ hayır yoħ sadece bi aspirin var_atācaħsın, ārı kesici atācaħsın. /-ama o ģazır senin yapabileceğin bir şey var mı?-/ hayır benden hēĉ_ěle bi şey yoħ. hayır hayır hēĉ bi şey. / hiĉ onlar yok. bĩlemiyemde sadece bi ārı kesici. bi de ģap. /-senin yaşadığın bu saray kũyũnde,

40 etrafında, ĉevresinde bildiėin řıfalı sular var mı, gidip_iřdiėin bĩ su? -/ evet vardi. tař_iĉin_iĉdĩħ. // benim tařım vardi. // safrē kēsemde tař vardi. // oni iřdim ĉare olmadı. doKdora ģētdim. // řē bi řıfalı sudur_iřte ilaĉlı sudur. adını bĩlmiyem. sadece ilaĉlı sudur. ěyi gelmedi bana. ěvet. /-... peki sen ģasta olduėunda veya annen baban ģasta olduėunda onlar_ěleřsin diye hiĉ kũrban vėrdin mi, adaĉ kesTin mi, bĩ řĩ yaptın

45 mı?-/ hayır hēĉ vėrmedim. hayır hēĉ vėrmedim. // hēĉ hēĉ. anneme kesdik. annem_amelyat_oldi geldi. oni kesdik. // evet_ěleřtiyi iĉin kũrbani kesdik. /-peki bayramlarda, ramazanda be ģandillerde ziyaret_etdiėin şeyiTler, dedeler, yatırlar falan var mı? varsa isimlerini ... -/ evet dedem vardi. /-yani o şeyiTler fālan var mı onları ziyaret ětdĩn? senin deden dēl.-/ evet_onlari ziyaret_etdiK bayramlarda evet.

50 // isimlerini hayır vellah_onlari bĩlemiyem. hayır ziyaret_etmiřĩħ, ģētdĩħ geldiħ_ama isimlerini bĩlmiyorum. /-peki bunlar nērde? ...-/ yērler, kũydedirle onlar. // onlar řē doėutā, dũruta, dũlutā, evet doğulutay. /-sen ģasta olduğun zaman, şıfayı bulmaħ_iĉin şeyiTlere ģētdiėin zaman ne yaparsın?-/ şeyitlere ģētdim bana bĩ řē vėrdi, şıfalı topraK vėrdi. azıcıħ bağladım belıme. // aldım poşete bireħdim.

55 musKanın ũsdine bireħdim. tikdim yapdım, bağladım belıme. /-sırtına mı bağladın?-/ evet sırtıma. /-bunu ne ģadar sũre iĉinde yapdın, Kaĉ daKiKa?-/ işte bi saat, yarım saat. // he yarım saat, on beş dāKa. // /-peki bu yērlere ģētdikten sonra yine, oni

yapdıhdan sonra yine Kıurban adadın mı, adamadın mı?-/ hayır adamadım. /-peki bunlari yapTın dohdora gétmedin, bunlari yapdın baıhdın şıfasını bulmadın, dohdora gider misin? iletmek için.-/ evet giderim. iletmek için. bakşam iletmesem giderim. /-peki yahında, yani yahın bî zamanda aylenden biri hastalandı mı? ...-/ hayır hiç hastalık mastalık yohdi. yoh çok şükür hiç birinde. /-... tedavi etdirirken sakat kalan bi çocuğun oldu mu?-/ hayır yok çok şükür. // hepsi sağlamdır şimdilik. // sağlam evet. /-mesela çocuğun küçüken örneğin çocukların hastalandığı zaman, kızamık olduklarında, suçiçeği olduklarında onları nasıl şe yapardın, nasî tedavi ederdin?-/ tedavi. hastahaneyeye götürerdik. kızamığın şeyi vardı, ilacı vardı, tedavisi vardı. // suçiçeği evet, // kızılceydi, suçiçeği onlar dohdorda vardı çaresi. // hayır. onlar dohdor tedavi yapıyordu. /-... dört tene bebeğin vardı. onlar sağlıklı büyüsünler, güzel konuşsunlar, düzgün yürüsünler diye bir şeyler yapdın mı?-/ evet sağlıklıydı. güzel güzel, evet. onlari çağırdım. // normal büyüdüler. /-... bî çaba şey yapmadın mı, sarf etmedin mi?-/ hayır. yoh sarf etmedim. çok güzel büyüdüle. çok şükür. // hayır hiç onlari da göremedim. hemen güzê konuştu erken gétđi yolda. erken ... /- nazara inanır mısın? ... her şeye nazar değér mi sence ?-/ evet inanırım. evet değér yani. // işte insanlara değér. güzel olsa biri mesela diyelim biri dese bu çok güzel nazarı değér. // işte göz nazarı var. /- gözü nasıl olanın.-/ mavi. ... /- nazardan korunmak için neler yaparsın? ...-/ nazardan neler. işte. duva okurum. duva okurum işde nazar için. // başka evet sadece duvadır. / işte evet nazar için duvadır. /-... eğer senin bir çocuğuna bi nazar değmişse nazardan kurtulsun diye ona ne yaparsın? ...-/ / seyidin evine duva okur. seyidin evine hocanın evine bi duva okuyar. işte bõ. /-... senin çocuğun iyileşdi, sen o seyide para mı verirsın yoksa hediye mi verirsın? / işte bi hediye veririm. // hediye bi hediye bağışlıyoruz. /-sen doğduğun zamanda ... doğumu kimler yapidi? ... -/ ebeler de yapar. önce ebeler yapidi. şimdi şimdi doKdorlar yapı. evet doKdorlar yapı. /-... sen dört çocuğunu da ebe mi doğdu? ...-/ üçünü ebe doğdu evde. birini de hastahane de yatdim. // evet. küçük olan. hastanede yatdim. // evet en son çocuğum. // üçünü ebeler yapı evde. /-... kadın hastalıklarında ... dohdor erkek olursa bu duruma nasıl tepki verirsın? ...-/ işte. // hayır utanmiyem erkektir diye, dohdordur yani mejburdur. evet insan mejburdur. evet giderim erkek de olsa giderim. mejbur insan yani dohdordırlar. /-peki eyer allah Korusun ne bılım kaynanan olur, annen olur,

90 baban olur eğer onlar hasta olursa onların yatahda bahımı gerekiyōsa sen onları
hastaneye mi yatırırısın yohsa evde mi baharsın?-/ hayır evde baharım allah rızası
için. belki ben de eyle oldum ne bilim. belki ben de eyle oldum düşdüm. belki
ben onlara bahdığımında allah yani getire önüme de. işde biri de karşıma çıhse bir gün
ben de düşdüğümde onlar bakarlar bana. allah rızası için baharım kim olsa. annem
95 de olsa kaynanam da olsa farh etmī. ... /-hamile kalmak için bi şe yapTın mı, dohdora
gitdin mi, ilaş, tüp bebek bi şeyler yaptın mı? ...-/ hayır, hayır, hayır hēc bī şe
yapmadım, ilaç yapmadım, hayır hayır tüp bebek hēc yapmadım. /-hēc bī şī
yapmadın?-/ hayır hēc tüp bebekle ilgisi yō allah vėrdi. /-peki tüm çocuğların sağılıhla
doğdu mu?-/ evet sağılıhlı güzel dünyaya geldi. /-peki dört tane çocuğ doğurdum
100 dedin. o çocuğlar, çocuğlara hamileyken, hamile Kaldıhdan sonra düşürmek için bī
şeyler yaptın mı? hayır hēc yapmadım. // sadece istedim hayır. istedim için
düşürtmedim. onları doğuz ay Karnımda taşıdım. /-peki senin etrafında,
senin etrafında dohdordan başKa, dohdordan başKa çocuğ düşürmek için yapan
birileri var mıydı?-/ evet yapıdilē ilaçlarla. istemeyen Kadınlar çocuğlarını
105 doğurmiyan için ilaç yapıdilē. her şey yapıdilē çocuğları düşük yapıdile. kendileri
isteyereh yapıdile yani buni, çocuğları düşsün diye. /-peki hamile Kalmah isteyen
biri ...-/ evet hamile de Kalmah için de allah vėrmeseydi ziyaretlere işdē her yere
gidip allaha duva ēderdilē allah, sen bize bir çocuğ vėr. allahım. dohdorlara,
ziyaretlere her yere. ... // /-peki örneyin bi ayilde iki tane Kardeş var. birinin çocuğ
110 var birinin yohdur. o çocuğ olanla çocuğ olmayana aynı mı, şey gözle mi
bahıyōlardı, yohsa dışlıyōlar mıydı çocuğ olmayanı?-/ hayır. evet aynı gözle
bahmīle. onın diye. /-onun çocuğ olmuyor diye dışlamıyōlar?-/ hayır dışlamīle. ...
/-peki doğacağ çocuğunnun güzel olması için nasıl bī şeeler yaptın? güzel olsun
diye.-/ allaha duva ētdim sağılıhlı olsun güzel olsun // he evet. /-peki doğacağ çocuğın
115 hamileyken, sen çocuğın, cinsiyetini anlamah için bī şeeler yaptın mı, bī
uygulama?-/ hayır hēc yapmadım. hēc bī uygulama yapmadım. /-hastāneye gėtmedin
mi cinsiyetini öğrenmek için?-/ hayır hēc gėtmedim. hēc farh ētmedim. /-ēle
sonuna hadar bekledin?-/ evet bekledim. /-peki doğacağ çocuğının Kız olması için
veya erkek olması için duva ētdin mi?-/ hayır hēc ēle ahlımdan geçmidi. hayır duva
120 ētmedim. sağılıhlı olsun güzel yeter. // ... /-peki örneyin sen şe hamile olduğunda-/
gēne. he. /-ikiz doğum yapcağın, yani ikiz veya tek, bilir misin ...?-/ hayır bilmēdim.

/-yani bildin mi ikiz veya tek doğuracağsın?-/ tek evet. // /-... Kız çocuğu veya erkek çocuğu için ne tür hazırlıklar yaparsın?-/ kız çocuğu için_élbise, yelek // evet kız_élbisesi. yelek, kazağ_örürüm, etek. // evet_élimde örgünnen. /- hazır_almaz mısın?-/ hayır hazır güzel dël. aha élimde yaparım_işliyerim. /-peki bu ilk çocuğun_olcağ, ilk defa ilk göz_ağrın olcağ_onun için nasıl hazırlıklar yaparsın? ...-/ her şey yaparım. evet biliyem. // ona da işdē ... // ... /-peki doğ^udun sen, hastāneden geldin yatacağsın o çocuğ ve annenin yatağı aynı mı olur?-/ hayır_ayrı ayrı olcağ. /-yani yatağla beşik yan yana mı olur?-/ yan yana olecağ. ben burda
125 beşik burda. yan yana olecağ. // ... /-peki o çocuğa isim ne zaman koyulur?-/ isimde üç gün, dört gün sonra koyulur. /-ilk doğduğunda vèrilmiyō mu?-/ evet, yō vèrilmī. vèrilir de ēle işTē // farğ_étmī. /-peki çocuğun_adını kim koyar ... ?-/ annesi, babası, dedesi, anne anneannesi, babaannesi. /-peki nasī adlar vèrilir sizin, senín_için, çocuğların_ismi nedir?-/ benim_için. niħal , nurgül, cânér, ceylanür.
135 /-peki çocuğların_ismini sen mi Koydun, eşin mi Koydu ...?-/ babası bırağdi. evet. // hayır bırağmadım. /-peki o çocuğun Kulağına, yani adını kim söyler?-/ babası da annesi de, dedesi nenesi en çok. /-peki şe, isim Koyarken çocuğunuzun Kulağına hēç_ezan_ohudular mı?-/ hayır hēç_ohumadılar. // çağiriyih_işde Kulağında /-üç defa mı söylüyorsunuz-/ evet_üç defa isim bırağiyih. /-peki örneyin senín_en son
140 çocuğun_oldu artığ bundan sonra başğa çocuğun_olsun istemiyorsun, o çocuğun_ismini ne Koyardın?-/ artığ son. /-isim_olarğ-/ yeter_artığ. /-adını mı yeter Koyardın?-/ evet. /-peki senín Kaç_érkek çocuğun var?-/ bī tane. // evet. /-peki sen Kaç kızdán sonra bī érkek geldi?-/ bī kız_oldu sōra bī érkek, sōra érkeğín_arğasında iki kız. // ... /- ... yeni bī doğūmuş bī Kādın_ileşene ħadar ne
145 ħadar süre dinlenir? ...-/ doğumdan sōra, işte on beş gün, on gün, yirmi gün_işte ēle. /-peki bebeğimize şe bebeğinizin kırkını kutlamağ_için bī şe yapar mısınız?-/ hı işte bī şe bırağarız, bī hedik bırağiyiz. /-hedik nedir?-/ hedik de işte buğdādır. kaynatīsen bırağīsen. // ihēm. işte dağitisen birīleri de o çocuğa hed^ye getiri. // ō dişi çığdığı zaman da o zaman da he iki sefer de vèrilir. onlar da hedye gönderir. /-peki
150 sen doğum yapığın zaman senın, senı ve çocuğunu görmeye gelecek misafirler_için nasī ağırlasınız onlara?-/ çay, bi şēler_işde hazırız. // evet. aha odur_işte. evet tatlı bi şey çay vèririz_evet. otürür bi saat_iki saat işde. /-peki siz doğum yapığđan sonra sen de çocuğun da ne zaman dışarı çığarsınız ? ...-/ hayır çocuğ bir_ay sōra,

bir ay kırğ günü, kırğ gün geçecáh sōra çocuğı çıhartacáz, anne de evet bir ay doli
155 evet bir_ay doli sōra. bir ay, yirmi gün_olar hemen çocuğ yoh ... /-peki örneyin
sen yeni doğūmuşsun bebeyin de yanında sizi evde yanız bıraşırlar mı, yohsa
yanınızda bir sürü kişı olmağ zorunda mı?-/ yō bir sürü değıl bi tane iki tane. tek
hoş dēl. /-işte niye tek hoş deyil? yalnız Kalmisiz?-/ işte ēle hani yeni doğūmuşsun,
doğūmuşum. ona günah_oli da işde. // he qorhıler. günah_oli tek. // he yalnız
160 kalmamalı. yalnız kalmasınlā. /-peki örneyin mecbur_oldular kimse yohdur senle
bebeğın tek kaldınız_onun_ için ne yaparlā, mesela işte öyle olduğı zaman mecbur
Kaldın_evde tek seni nası kōrursun_evde bi şeyler yaparlar?-/ ēle bi maqas
bırakarım başımın_ucuna, bıçağ maqas. ēle kendimi qoruyacam. /-... seni neyden
qoruyacağ.-/ benı helkēdē, evet helkēdē. /-helkē nedir?-/ işde dağdā inip geli bir
165 elkedir kadınların bebeğini alıp gider, kadınları alıp gider. /-nası yani onları alıp
Kaçırır mı?-/ evet_alıp Kaçiri yiye. /-peki bu insan mıdır, canavar mıdır?-/ hayır
canavardır_ işte elkedir dağdan_inip geli görükmi, o kendisi görükmi. /-... peki
senin, sen_örneyin senın yirmi altı yaşındadır en büyük çocuğun sen o zamanlar
böyle bir olay duydun mu, birnin çocuğunu Kaçırmış mı, öldürmüş mü helkē?-/ evet
170 Kaçırtmışdı helkē yemişdi herhalde. /-yemişdi?-/ yemiş. /-peki helkē sadece yeni
doğūmuş kadınlara mı gidiyor.-/ evet sadece onlara kadınlara çocuğlara. yeni doğān
kadınlara çoğ gidi düşmanlarıdır. /-... albasmacı inancı var mı sizde?-/ bilmiyom, oni
bilmiyem. yoh_oni bilmiyem. /-mesela albasar diyiiler yani çocuğ doğunca.-/ he. /-
albasar nedir?-/ ben oni bilmiyorum. hayır bilmedim. /-ama şeydir çocuğları alıp
175 Kaçırıyormuş, hamileler.-/ ha helkē. helkēdir demın dediğim. helkē. evet. /-sız ona
helkē mi diyorsunuz? halk_arasında albasan diyōlarmış.-/ hayır helkēdir. helkē evet.
eziz_allah. /-peki helkē gelmesin sizi ve çocuğunuza bir şe yapmasın diye ne
yapıyōsunuz?-/ bız kendimizi quruyoruz, bıçağ, maqas yastığımızın ucunda, /-
maQasdan qorquyō mu helkē.-/ evet çoğ qorhi. /-bıçağa yahlaşmıyō,
180 demir_aletlere?-/ bıçağa demir_aletlere qarişmi. ay_iğne, evet. // o tür şeyler
yastığımızda gelmesinlē diye kendimizi kōruyoruz. /-peki senın sütün_az geldiğinde
sütün çoğ_olsun diye, nası besleniyōsun, ne yiyisen, ne içisen?-/ şe bal, yumurta,
bal, aha ciğer he yiyoruz qan_olsun diye. // he süt gelsin. /-peki sen, yeni doğmuş
çocuğun temiz giyinsin diye onun kıyafetlerini nası yıhiyisen makine de mi, elde mi?-/

185 / Һайр  lden leğende, sıcaK su, sabun. // temmiz, Һайр deterjan yoğ. evet sabun,
leğen, sıcaK su temmiz yikiy ruz, duruluy ruz, atıy ruz şelite.

Adı Soyadı : Gülsüm Yavaş
Yaşı : 42
Mesleği : Ev hanımı.
Öğrenim Durumu : Orta okul mezunu.
Derleme Yeri : Mahmudiye Mahallesi
Konular : Tandırda yapılan yiyecekler ve tandır işleri

- (Tandırda ekmek pişiriyor musun?) he pişiriyem önce ekmeğimi ėliyorum, sonra da mayasını atıyđđ, Tuzunu atıyđđ, ėemirini ėdiyđđ. o ėemir turşđ. sonra de tendirimizi yađıyđđ. áhá tendirimizin kđlesini birađıyđđ, tendirimizi yađıyđđ, sonra de tendirimiz sđndđđden sonra, Kızardığdan sonra ėindemizi yapıyđđ. áhá ėindemiz dđşđđđden sonra de ekmeğimizi açıp tendire vuriyđđ. (Peki sen tandırın ėindesini neyin üstünde açıyorsun?) tağdanın_üstünde, ekmek tağTasinin_üstünde. (Onu neyle açıyorsun o ėindeyi?) ... kđrdanekle açıyem, ėe. (Peki sen onu tandıra neyle, neyin üstünde vuruyorsun?) mezirgenin_üstünde. evet mezirKenin_üstünde vuriyem. (Tandırın içini neye karıştırıyorsun?) şış var, şışle Karıřtırıyđđ, tağda áėeėle Karıřtırıyđđ, he tandırın_ıçını. (Tandırın külünü neyle ėekiyorsun?) ėekendasla. şey kenarına Kanal diyđđ. he. (Tandırın bacasına ne diyorsunuz?) şey o kđėüK yerine? he ėava deliği. bız_oraya şey diyđđ. neydi unuttim. cavi diyđđ kđrtėe, he cavi diyđđ. a burda da şey diyđđ, ėava alan yer diyđđ. áha oraya oni diyđđ, bacasını diyđđ, küle, külesini diyđđ. he küle diyđđ. (Tandırda başka ne gibi işler yapıyorsun?) her işi de yapıyđđ. yemeğimizi üstünde yapıyđđ, suyimizi, sütümüzü Kaynetđđ. ayranımızı ėürütüyđđ her şeyimizi de yapıyđđ tendirin_üstünde. (Ayranı niye ėürütüyorsun?) köçelik_olsun. (Köėeliki nasıl yapıyorsun?) önce ayranımızı ėalđıyđđ. yoğurdumuzu önce tutıyđđ. sonra yoğurdumuzu tđkiyđđ makinelere. orda ėalđeliyđđ sonra boşaltıyđđ götürđđ tendirin_üstüne birađıyđđ. tendirin_üstünde ėürđ. birađđđ yire sonra da süzgeci var. o tđrbanın_ıçine tđkiđ_olđđ köçelik. ėle su atıyđđ dibine, her şeyimizi o tendirin_üstünde yapıyđđ. (Tandırda kete, ėörek yapıyor musun?) he yapıyđđ. ėe. ... řē ėöreK yapıđđ. ėöreğimize yağ Katiyđđ, süt Katiyđđ, yumurta Katiyđđ. aha onlarla beraber ėemirimizi yoğuriyđđ. ėemirimiz turşedđđden sonra da ondan sonra da ėöreğimizi vuriyđđ tendire. yo tendırde ėle řē Kavut řē yapıyđđ. Kavutumuzu buđđamızı önce döviyđđ süte birađıyđđ sonra tendirimizin_üstünde řē olđ, ėekenek

kimin_oli öndan sonra da Kavutimizi yapıyîh tendırımızın_üstünde aha. (Kavutu
neyden yapıyorsunuz?) buğdādan yapıyîh. buğdayi, buğdayi èliyîh aha güzelce
yîhiyîh, Kırıtıyîh. götüriyîh sacın_ içinde Kavurtıyîh. he Kavuriyîh. Kavurğa diyyîh
öna. he Kavurğa diyyîh. öndan sonra da götüriyîh makineyle eski şē değirmenler var
30 ya aha önda bîz Kavut yapıyîh. he çeviriyîh_ elimizle çeviriyîh TaşTe. (Sütün içinde
nasıl yapıyorsunuz?) he süt_ üç gün bekletiyîh o böğdayı sütün_ içinde. aha sonra
da tendırımızın_ üstünde èdiyîh Kavurğa yapıyîh. he ateşin_ üstünde Kavurğa
èdiyîh. he bulğurumuzı da Keynetiyîh. böğda, böğdādan yapıyîh. böğdāmızı yîhiyîh.
sonra da böyûk Kazanları bırahiyîh tendırın_ üstüne su töküyîh böğdāmızın_ üstüne
35 Keyni oli şē buğdā. buğdāmız Keynedîhden sonra hedik_oli. hediğimizi çekiyyîh
damda seriyîh. Kuruduğdan sonra ediyîh bulğur. evet. başka ėle her bi şey_ ėle işimiz
tendırın yani tendırın_ üstünde geçi. ėle ne işimiz_ olsa tendırın_ üstünde yapıyîh.
eskidē ėle yani analarımızın çağında her şey tendırın_ üstündeydi. su Keynetilidilē,
sūt, ayrān. her şeyimiz tendır. şimdiki de ėle ekmek yapıyız. ayranımızı çürütüyüz.
40 yemeğimiz_ olsa yapıyîh. odū yani. başka şē o Kadar da yani iş Kalmı
tendırın_ üstünde. her şeyi yani üstünde bitiriyîh_ altına atmiyîh. altında
ekmeğimizi bitirdikten sonra süpürüp çıhartıyîh_ artıh. çıhiyîh_ içindē artıh.
(Tandırda kullandığın başka eşyaların var mı?) he elbiselerimiz var üstümüze giyyîh.
tendır_ elbiselerimiz. şē bēzlerimiz var_ altlarına seriyîh_ ekmeklerimizin.
45 mezirgemiz var. tağdamız var. her şeyimiz var. sacımız var, borular var. her şey var.
he tandır borusu da var. böyûk saclar var, Koyîh_ üstüne duman çıhsın diye.
(Tandırda Van pastası yaptın mı?) he. (Tarifini verebilir misin?) ünçe pastamızı
yapıyîh. pastaye. süt, yumurta, şē maya. o şē mayalar var ya kağıdın_ içinde olan
maya. Karbonat. aha bacıma diyim. şē yoğurt, şeker tozi onleri de ediyîh.
50 tepsinin_ içine bas, tökiyîh. bi teneke Koyîh tendırın_ ortasına o tepsimizi de
Koyîh_ onın_ üsdine. aha öz_ özi pastamız pişi. he. yō vallah_ artıh bişi yapmiyîh.
ėle yani her şeyi de artıh dēdim. ne yapmışıh_ oni dēmişih. (Mutfakta hangi eşyaları
kullanıyorsunuz?) mutfağda her şeyimiz var. Kabımız var, Kaşığımız var, tipimiz var,
dolabımız var ne dēsen mutfağda var. he her şey Koşhanamız var, Kaşığımız var,
55 kepeğimiz var, ne dēse çömçeğimiz var. çömçek şēye diyîh Kaşığın şeyine diyîh.
kepeğe diyîh. āha bacıma diyim çömlek Far, aha ėle odū. koşhanamız var, tavamız
var. her şeyimiz var mutfağımızlarımızda. yo vallā ėle. her şeyi herkes bîli. çömçe

şeye kepçeye diyîh çömçe. evet bízîm dilimiz yani şē dilidi. bíz kepçeye diyîh çömçe.
aħa ibriġe diyîh_aftafa. aha bacıma diyim. aftafa ibriġ, ħekendas, külçihartana diyîh
60 ħekendas. aha. Fallah_artıh aħlıma gelmi ēle budır. aha şe taptapa ekmeġi diyerih.
tendir_ekmeġine diyerih taptapa. (Diġer tandır ekmeklerine ne dersiniz?) İavaş
diyîh, taptapa diyîh. ħe. çörek diyerih. ēl_ekmeyi de diyē. ama bíz taptapa diyerih.
he. aħa çörek diyerih. ēle odur başka bişi de dēmiyîh.

Adı : İffet Talay
Yaşı : 47
Mesleği : Müstahdem
Öğrenim Durumu : Okuma-yazma yok.
Derleme Yeri : Mahmudiye Mahallesi
Konular : a) Kız isteme âdetleri b) Konuşucunun evliliği c) Karışık

- a)** (Eskiden nasıl kız istenirdi?) è bíz. gididíh_élçilerín Kızleri élçilerín yani Kızleri istîdi köylerde. Kızler görüdiñ. ünçe esKidē Kızler görmehnē yani şey görmî yani damat gelmidilē, damat görmidilē. sadəcəde Qaynetasi, Qaynenasi onā gididilē, görüydilē, istiydilē. günül_isteyende véreydiler, günül istemese de zaten vermeyidiler. geliydilē. bardağ Kırıdi gelin getiren günü bardağ Kırîle. Qahven çā may getireyninde. (Kız istemeye nasıl gidilirdi?) Kız_istemeğā Keynatası gidi. babası, anası, bacıları oni toplilē, gidilē. evet. Qahve yoñdi. bi çay getiriydile. evet çay getiridile. Kızı istēnde diyem bız_allahın_emri peyğamberín_emrinde gelmişiz senin Kızın_istemeğa senin gülün var mı? oğlanla Kız birbirni sevîler bız gelmişiz_istemâğa. tabi baba evi biraz naz_ède. e tabi çoK naz_èder. naz da èder. ta altun_isteyer, para ister. ona güre de bızım_aşîretde de yani onnar da büyükler de devreye girecālar. allahın_emrínne istēler, gideşler, élçiler istēler. getirēler. gelin çihartanlā. gün_alarā. bi ay_ēle. üzük sözi kesende de zaten söz kesilē bitireylē. yirmi gün sōra, on gün sōra, beş gün sōra gine gidilē gine sóz_alilē. gine hep ...
- 15 gidilē onlā da gidilē. tabi ... gidilē. Kızler gidilē. gelín gidilē. altun getirilē heşya getirilē. altun getirilē. çerez getirilē. her şeyi getirilē. yani bízim_âdetler_esKi âdetleri getirilē. onnā bēle. şimdiki yō. şindikiler her şey gelín kendi gidi beğeni. damat kendi gidi gelinlığı beğeni gelín gēyi. bızímkiler yō. bızímkiler_önce gelín, gelinlîğ yoñdiydi. bi tâne böydā elbise giydirdilē. bî tene Kırmızı şal_atidilē başına.
- 20 gelínın Keynatası gelîdi, Keyni gelîdi. ata mindiridilē. at var_idi. araba yohdiyidi zaten. atle getirîdile. **b)** (Sen ata bindin mi?) yō yō ben_ata mínmemişem. ben Kaçmışem zaten. ben kaçmışem_ata ben mínmemişem. aha ben. işte benim Qumamdı, çocuğları yoñduyidi. yirmi seneydi benim Qumam gelmişdi çocuğları yoñduyidi. ben_önün_için benim beyím de geldi köyde alışvêriş_êdîdi. benî
- 25 beğendi, geldi élçi. mením_anam da babam da vèrmedi. ama ben de adami beğendi,

adam da meni beğendi. dēdi gel sē de bız beraber Kaçarıh. evet. bız gaçdı geldih çoh şükür. bızım dört tenemiz ğızımız var. bi tene oğlumız var. benim beyim vefat_etti. doKuz senedir vefat_etmiş. állah razi ōsun. ben de çalışiyem. Kumama da bahiyem. dört tene çocuğlarım da bahiyem. çoh şükür_iki tene ğızımız ğocaya gidip. iki tena
30 da biri_üniverste uñuyi, biri da uñul uñuyi urta uñul. oğlumuz da küçükdü_on yedi yaşındadı. vallā geçiniyih gidiyih. (Senin düğünün nasıl oldu?) yoh yō. düğün yapmadı. Kaçmışdim düğün yapmaz_idi. esKiden Kaçan kişilere zaten ğıcıK_alidiler, nefret_edidilē. bi de Kuma üstüne geldim. Kuma bırhacañdı düyün yapacayidi. ēyle deyil? (Masal / nağıl biliyor musun?) vallā masal o Kadar yani
35 normal yani bılmiyem şē edesin. ... ħadi yēter dā. canım yēter. ... ĩşallah doğru dürüst güzel de çıñecāñ. c) (Eski adetlerden bahseder misiniz?) e ben sena diyem. fehlaler zeminde çalışidilē. āneler_āneler yani. / tarla biçidilē, tarlā da zemín diyyidilē kürtçe. onā götürüdülē çay demlidler. tendürde çay_ateş bırhıdiler Kovalara. veridilē bizim_elimizde yirmi kişiye götüridih zemín_için. ekmek bizim belimize
40 bağıldile, sırtımıza bağıldile. belimize bağıldile. bız götüridih yirmi fehlane yani yemek yapıdı. Kovalarına götüridih çöle yiyidilē. onnar şey_edilē. be üncekiler hepsí bele çekiydilē. şimdikiler yō. şimdikiler lokanta hazır. ekmek hazır, sıfra hazır. hepsí gelilē otirilē yiyilē içillē. Kāñ hele, önceki Karılar çoh çekidilē. yani onlar çoh şey_èdeydilē. bız yō. bız şimdi yō hiç bi şey de çekemiy. meselā şimdiki gelin bin
45 gelin diyi yarın ben_ayrılecām. ben bu jarlığı çekerim ben bu şeyi çekerim. yō çekmezlē. bız yohsulluñ çekdih. bız mesele her şey çekdih. bız hep. yō yohdiyidi. buzdolab yohdi. meselā süt, yoğurt, meselā bi heyvan kesseydilē Kavurma yapıdilē. güzalcene Kavurmayı yapıdilē, kızartidilē. tenekeleri doldurilē. Kovalari doldurilē, Kūlidiler. yēde Kūliyile. evet yēr kaziler Kūlidiler. ‘ayni buzdolab gibi Kūlidiler
50 yērin_altına. bi bele büyük bi tendür_evin var_idi. Kūlidile altına koyidiler. diydile bu bozulmasın. mutfañ yohdi. tendür_evidi. eskidē önce dayreli yohdi zaten bi tendür_evi var_idi. yirmi tene nufüs_idi bi tendür evinde otiridilē. eskide ēyle şeyler yoh_idi oturaydılā. meselā şimdi bi on tene göz bi ev var_otıra. iki kişi oturi içinde, üç kişi oturi içinne. eskide yoh_eskide bele yohdiyidi. eskidē hepsíne bi
55 misafir geleydi elbise elinle yihiydilē. makine evet_evet_elinle yüyidi, yihiydih. meselā ħayır ħayır teterjan yoh_idi. yeşil sabun var_idi. bi Kabil sabunla, bi Kabil sabunla bir_iki şelit_elbise yihiyidilē. meselā Keynenamgül çıñartidi bi Kabil

sabun vèridi diyidi bunā sene vèriyem sen bu Qadar èlbise çihartacaḥsın bu
Qader_èlbise yihıyecáḥsın. e götüridi bulaḥda Taşın Qabāna vèridi. ağaçle dövidi
60 dövidi, yihıyidi. suya çekīdi serīdi. Qış_ële işte Qar_ulsa ulsa furtuna ne ulsa ulsa
o evin geliniydi, mecbur_ıdi. sen buni yapayidin çekecáyidi. ekmek yapıyidi. günlük
bi teneke ekmek yapıdih. èle yapidi. tendúr yaḥıdi. ekmek yapidi. lávaş yapidi. sële
ekmek yapıdiler. bi evde üç dört tene bayan var_ıdi. biri ekmek yapidi biri çamaşur
yihıyidi. biri fehlalere yemek yapidi, misafiri yolçi edidi. onne bële çekidī gididih,
65 geçinidih. (Ekmeği nasıl yapıyordunuz, hamurunu nasıl yoğuruyordunuz?) zaten
hamuru nōrmal_élinne hamur_edi. tendúru. (Hamurun içine ne katıyordunuz?)
hamurcá. önceki hazır. (Hamurca nedir?) bi tene bële gındır bi hemir yapidi. biraḥıdi
orāya sabaḥa Qadar turşıdi. sabaḥ Qāḥıdi bi teneke ekmek onāna yapidi. şimdi yō
şimdi hazır maya var. evet o bizim mayamızdı. (İçine ne katıyordunuz?) unna Tuz, şu
70 onnerne beraber yapıdih biraḥih de oruya sabaḥ Qāḥıdi oni bi hemirle yapıdiz. evet.
tendúr yaḥıdi, gırdene yapıdi, açıydı. bir kişi yapıdi bir kişide levaş yapıdi, Qolunna
çevirīdi. tendúre vurīdi yapıdih, düzētidih. (Tandır eşyalarının adı neydi?) cāne
tendúr. tezek. tezekle getiri tendúr yaḥsın. elekle un_eliydi. aha bunnarna yapıdih
yani. mızırge, kırdıkna onun_için. mızırgede lávaş yapıdi, lávaş_atidih_üstüne.
75 tandıra vurīdih. ekmeği seridi, tandıra vurīdi Qızartıdi, çihartıdi. / (Tandırın bacasına
ne diyordunuz?) baca, normal baca diyidiler. /-kulek.-/ kulek diyidilē kürtçe ... Çe
abla diyi kürtçe deyil. şey_evın, unutdım vallā şeydi. gız_unutdım ḥa. (Erişteyi
nasıl yapıyorsun?) erişteyi yumurta eriştene şimdi kesih. onun_elli tene yüz tene
yumurta biraḥi. yumurta, yumurtalari Qırīse. yumurtaya göre de su biraḥisē. aha
80 élinne lávaşlari açisē. lávaşlari biraḥi sonra güneşin Qabağında Quri. normal kesīse,
erişte yapisē. e şu eriştesi de güne makineyne kesī. sunā_‘ayni hemiri néce yapisē,
ekmek yapise de. (Eskiden bıçakla mı kesiyordunuz?) elnen kesih_evet. elde iki üç
kişi oturīdile bıçaḥna kesīdile. bir_iki kişi açīdile. bir kişi de kesīdile. iki kişi de
Qolunna çeviridi, düzeltīdile. şelit yapidi. götürüp şelitin_üstüne serīdi. aḥşama
85 ḥader Qurutıdi. tendúru üstüne Qavurīdi. büyük bir sēlde biraḥidih tendúrün_üstüne
Qavurīdi, getiridi, yapidi o zaman pişirīdi yiyidile. o şēl. önceki çoḥ şeydilē. mesēla
yarma Qaynatidilē. yarma be şē burğul. burğul ... şē edīdile. o da büyük bir tencere
biraḥırdı, buğday yihıydile. buğday tōkīdile içine Keynetidile. (Buğdayı süte de
koyuyorlarmış.) o sütlü, o sütlü buğday diyīdile. bu yō bu Keynetidilē. göndē

- 90 değirmen getiridile. b y K bir deyirm n getir dile Taş. getir dile beş  altı tane  arı topl dile bi evde. altı yedi teneke ş  bulğur Keynet dile. Kurut dile d v dile. aha getiridile  arılar etrafına topl dile bi evde. oni deyirmena da vur dile  d dile ş y. ben d  yoh.  onuşma   istemiyem.

Adı Soyadı : Halime Günbaş
Yaşı : 70
Mesleği : Ev hanımı.
Öğrenim Durumu : Okuma-yazması yok.
Derleme Yeri : Atatürk Mahallesi
Konular : Karışık

- (Teyze adın ne?) alime günbaş. he. (Nerede oturuyorsun?) bu atatürk máhállesi. (Kaç yaşındasın?) ben? bu beş senedir men maaş_alīyem. ... Kaçtan maaş_alile? vâllah ben de bilmiyem da. be oğuma yazarımız yoh ğızım. yo vâllā oğuma-yazarımız yoh. babam rahmetlīh beni yazdı oKul. ben geldim, dedim.
- 5 hep_ayle baba diyirdiler. ben geldim yazdı. babama sūledim dedim: baba bi tene esKer bi tene adam dedim geldi senin_adın yazdı dedi, dedim, benim_adımı yazdı. dedi, dedim hepsini yazdı. dedi: aha! dedi: yarın gidecam seni silim sen_oKula yazılmısan. ğuymadı gidim. allah rahmet_etsin. bi getseydim helbet_adımı bilerdim. e gidirih ne oğuma yazarımız var ne bi şeyimiz var. o yana baħiyirih bu yana
- 10 baħiyirih. bē be ğızım. (Ev hanımı mısın?) men ev hanımıyım. hali toħuyirdih. (Neyin üstünde halı dokuyordun?) dezgah, dezgahnan bēle dezgah_olūdi bēle tıvardan tahili, toħuyirdih. yani elimizne yapirdih. yapirdih bēle çaħirdih. yapdim. Kuran-ı kerim_ēleydi bēle burdan o şeyin yanına ğaTar var_idi. yapdı hePPi şahmaran çiçeg, gül ğoymışdıh, adımı ğoymışdım, Keynim Karisi adi nayilēdi, onun_adını
- 15 ğoymışdıh. bız yapdıh_üç sene çıħatdım_atdım dışariyā. gelinler_ayrıldılā. ben ne ğaldırabıldım ne ğoyabıldım. ğaldi ğaldi ğaldi. bir gün dedim şeye. gelnim dedi: anā ben bi tene arabacıya dēmişem gelsin sen vērecaħsan? dedim he gelsin_ēyle vērim. geldi dedi sen vērdin? dedim he vâllā vērdim. dedi sen ne aldın? dedim vâllā ēyle dedim götür, benim_anamın, babamın, Keynana, Keynatamın ğeyri benim
- 20 ğeyrim_ōsun. adam_ēyle şaşırdı. dedi abla kim toħudu? dedim vâllā bız toħuduħ, ben toħudum Keynim Karısı. dedi hiç_allahdan Kōrħmadız. biraz biraz şey yapaydız, Kēdrini bileydiz. dedi bu ğalıyı adam_atar dışariya. vâllā ēle adama dedi abla ne istisen. dedim_ēle al götür. he vâllah. ah. (Halının desenlerini nasıl yapıyordun?) destenler_kağız_idi. destan yapirdih. ... şey nasī ğazēteye destan var.
- 25 bızde o destenlere baħirdih, yapirdih. destenlere baħirdih, yapirdih.

Adı Soyadı : Cemal Günbaş
Yaşı : 70 yaş üstü
Mesleği : Kahvehane işleticisi
Öğrenim Durumu : İlkokul mezunu
Derleme Yeri : Kazımpaşa Mahallesi
Konular : Karışık

- (Amca bize ne anlatmak istersin?) vallahı ne annatacām ki yavrum. hayat mücadelemiz mücadeleyle geçti. neyle geçeceğ neyini anlatacaz. çalışmağla çabalamagla. evet. işde o Kadā. e tabi esKiden daha éiydi. şimdi daha kötüleşiyó. git gide kötüleşyó durum. mesleğim çaycıydim başka bi şe deyil. (Askerlik anıların var mı?) orda da çaycıydim orda da anılarım yohdü. ěle oreya da gitdim orda da çaycıydim. he yavrum. (Siz Küresinlisiniz, atalarınızdan bahseder misiniz?) bizim irandan gelmedī. Kökenimiz irandan gelmedir. evet küresinni kürt karışıldır. deymiş birbirine. he. (Eskilerin bedduaları, duaları nasıldı?) e tabi devamlı duva ederlerdi. bedduva étmezlerdi hêcbī zaman. büyüklerimiz bedduva étmezler allah için. éyīdiler çoğ değerli insanlardır. zaten o büyükler gétđi her şey de gétđi. (Büyükleriniz size neler anlatırdı?) her şey anlatırdılār. yani hayatlarını anlatırdılār başka bir şey deyil. vallahı geçmiş günleş, unutmuşuğ gétmiş yavrım. (Sizin oradaki adetlerden bahsedebilir misiniz?) vallahı gızım vallahı adetlerden hiç ben de anlamiyem. ben Kırh senedır burdayım bılmıyorum ben hepsini unutmuşım gétmiş. /-hocá oni bırağma, hocá oni bırağma.-/ beni artığ yağalamış beni bırağmi. (Büyükleriniz nasıl dua ederdi?) vallā ne duva dēsen yapardılar, dinī duvalar.

I) 33, II) 34

Adı Soyadı	: I) Mehmet Salih Aslan	II) Asker Güngören
Yaşı	: 62	66
Mesleği	: Emekli	Çiftçilik
Öğrenim Durumu	: İlkokul mezunu	İlkokul mezunu
Derleme Yeri	: Mahmudiye Mahallesi	Ferit Melen Mahallesi
Konular	: Karışık	

- (Ağız konuşan Küresinliler var mı burada?) Salih Aslan: dili yığıştırıyem. sene hoş gelsin há. he he biráz senlíh Konuşiyem yani. he he senlíh Konuşturiyorum. hê? hangisini? yığıştırıyíh he. biraz yığıştırıyíh. yani biraz topliyuruz. he topliyuruz_evet. biraz şimdi topliyuruz yani. (Adın soyadın ne amca?) benim adım
- 5 salih_aslan. (Kendinizi tanıtır mısınız?) ěle sareyda doğmışúm mahmudiye mahlesinde. atmış_iki. mesleğim ben şeyden_emekli oldum. ... ilden_emekli oldum. evet. vallah teleb, şey sınıfler temizlíh hademeciydíh. yani işçiyiz_işle görev yapirdíh. / hê? (Masal anlatabilir misin?) masal? ne masallardan_övle, övle zamanına masal olmaz ki aışem gel sana masal söylüyim. ben birez söylüyim biráz
- 10 gülesin. ävet. aışám_olse sana masal söylüyim şimdi masal zamani deyil. he yō sen haKlısın. nêdisen, nêreye gidisen, nê yapisen? zaten bunlar mecburdur. men geliyem, men gidiyem, da gē gidağ gede köpeyōli. benim dilim açıldı dā. he. vallah. he. evet evet tabi tabi. he külbaş. külbaş diyiriz ama yani başan daş düşsün ha. hevet başan daş düşsün külbaş oğlu külbaş. e ben nasıl vërecem Kabağına ben ne yapım? (Toprağa
- 15 sallamak ne demek? Bir teyze beni toprağa sallamayacaklarmış, dedi.) he. yani bíz seni toprağda Kuyulamıyacak_açığda ğalsın. he gömmeycēz. toprağa gömmeyecāz. açığda ğalsın. (Biri ölünce toprağa nasıl sallıyorsunuz?) vallah bíz_ölünce götüriyíh mezari ğaziyíh. tabi kefen mefeni yapıyuruz. onnan sunra sağ terefinde yatırıyuruz. onden sunra ğibleye ğuyūluyuruz. /-yapiríh da yapiríh Kendi öz dilince ğonuş,
- 20 küresinnice.-/ niye da. (Taziyelerini nasıl yapıyorsunuz?) teziye de üş gün sürer. üş gün_içinde teziyede fatā vërerler. yimeyini yërler. onden sonrım. fatā vërer yani ha. fatā yani fatiā vërerler. / fati^hā he. men_ěle diyem bu maışsat bu şey_êtsin dā. he. biraz da bu amca ğonuşsun. bu daha güzel ... biraz da o ğonuşsun. /- Asker Güngören: şimdi burda mezarı, yoğ mezarı, mezarın sen dëdin mezarı düz deyil bizim. mezarlar
- 25 düz deyil. bi de içinde şam var.-/ Salih Aslan: diz boyi. /- Asker Güngören: onun şamı

aha diz boyi buraya ھاTer yan tarafdá biraھāla. ucini ğibleye vērīle. ondan sōnra Taş
düzīler_ot atīler_üsdine öndan sōnra topraĝa atīler_üzerīne. aha o şekīl yapīler.
(Amca senin adın nedir?) benim_asKer güngören. ... ben küresinniym ben şeyde
ĝalıyorum / yoھ. ferit melen. benim mesleyim çifçi. he çifçiyim. e ĝoyun var. ĝuzu
30 var. geçi var. inek var. o işlerde uğraşıyoruz he. (Hayvanları nasıl çağırıyorsun?)
hooooooh. (Hayvanları nasıl sürüyorsun?) heyvanları götürüyoruھ sağırīھ sağdıھdan
sonran getirip de / peynir yapırīھ. peynirden sōnra. peyniri maya var. peyniri peyniri
peynirin mayası var_ēle maya diyōlar. (Neyden yapıyorlar mayayı?)
bilmiyorum_oni hazır_alyōruz çarsıdan. / (Eskiden keçinin bir şeyinden
35 yapılıyordu sanki.) he he buĝarsaھlarından, buĝarsaھlardan ö de var. o de eski
zaman_ēleydi. oni getiriyōrlar he geçi buĝarsaĝı-/ Salih Aslan: Kırutīdiler.
Kırutduھdan sonra. /- Asker Güngören: undan sōnra beyaz şeP. ö beyaz / ö şaP var.-
/ Tuza şaP var. Tuza benzer beyaz_evet. /- Asker Güngören: ‘eyni he ‘eyni öna
benzer. Kırıyōla birbirine bir Kavanoza biraھīrlē, Kavanozda mayalīler. öndan sōnra
40 bi Kaşīھ / Kaşīھ_atıyōlar_içine o sūtün_içine ö peynir_oli. he Feynir_oli.-/ Salih
Aslan: he maşallah_asKer hoş bıli ھا. oldi güle güle. tamam. sağ olasın. /-Asker
Güngören: he benim başım_üzerine. sağ ol.-/ Salih Aslan: (Bana o ĝün ölüleri nasıl
ĝömdüğünüzden bahsediyordunuz.) men deydi, ö diyer arھadaş_idi. men_onlari
fazlá, men_öliyi ĝörende Kırhiyem ben. hele bi İki çay ĝetīsın hele için sōnra hele.
45 vallah. benim ne annatacām annatdığımı ēle annatdım. biraz daha annatacam kōrhma
hiç meraھ_ēylemegine. hepsini sena áynetecam. yo yo şimdi onlar ĝünnüz_olmaz.
masal_ekmeyimiz bizim. un, seKiz yüz bin lirá olmiş. he turbasi. gel hisaba baھ.
zem üsdine zem geldi. bız hangi zeme baھacaĝımızı da bilemiyōruz. artıھ_almiş
başını ĝidiyōr. nēreye ĝidecáھ belli deyil. hē. yō benim terlam yoھdur. vallah ēyle hiç
50 bi şey_ēle ĝuru, ĝuru, ĝuru canli yaşıyoruz ēle evdeyiھ işte. mesleK yapmiyoruz yani
mesley çiftçiliھ miftçiliھ yapmiyoruz. emekliyim_evet. (Şimdiye gece saysanız ve
bize bir hikāye, masal anlatsanız?) vallah onlari annaTamam. benim_unum biter_ac
ĝalırım. evet. ben sene bi şey dēcem ĝülmēyecáھsın. esKiden dērdiler_aftafayı
ĝötūme ĝoy. he ĝötūme ĝoy. /-ĝötürme dēmekmiş.-/ hē ĝoy. ... hevet oni da duyupsan
55 he. (Başka atasözleri...) vallahı fazla ataların_içlerinde ĝalmamışam_atalarım da
öldi tanımadım. ben kendimi yani kimseyi ĝörīp bēle ھadiselerde duymadım.
duyduğuma ĝüre işde ĝonuşacaz işte mecburi. ēvet. vallahı ne annadım. biraz, yō

ben işdim yeni. vāllā yēni işdim. siz için afyet össún. siz gıtdīz şeye
geldīz avzeriğe, avzeriğe. he he evet hayırlısı. /-bize örenburçlu birileri lazım.-/ ha
60 baḥ o sırada vār ya. bu sırā gēt sunda bir ğapı var beyaz o örenburçludur. vāllā ben
bılemiyem ismini. örenburç, satmanısı mı? satmanısı mı olacaḥ? he örenburç
satmanısı diyóruz bız. bu yēndedir. /-kürçe ismi satmanısı.-/ satmanısı hā. baḥ buraya
baḥ. / bunlardan biraz al. bunlar yamandırlar. bunlar köylidirler buraya bağı olan
köylerdendirler. vāllā bılmıyom artıḥ. / dū baḥım hele ğonuşı da. / bızım burda çoḥ
65 vardi hepsi özāba gētdilē. he. senın aradıĝın diller hep özāba gētdi dā özāpda
ĝalıyórlar. hevet. vāllahi ben ēle eskileri ne görmişim ne taniyābılıyorum. ben
görmedih ki eskileri eskiler gētdi ĝayboldi. sen çayını iç, çayını iç. gede
ĝurumsaōluĝurumsaḥ. bunlar diyerdilē. gede ĝurumsaōluĝurumsaḥ. yani süviyór
adami, adami süviyór yani. adama íaf süyliyor. ĝurumsaōluĝurumsaḥ. iranlılā gibi
70 diyelle. çuçuĝun ismini bılmıyór artıḥ óna ĝurumsaḥ diyor. benim ismimi
bılmediĝi zaman ne yapı ĝurumsaḥ diyor. hē, vāllahi artıḥ dēdim yani ismini bılmı
ĝurumsaḥ diyór da. ismini bılmadıĝı zaman ĝurumsaḥ diyor. vāllahi ben ne diyim
yani şimdi fazlá pek bılemiyem bilsem de sen inanmazsın. ben böyükleri, çóh
görmedim kendi böyüklerimi göremedim hepsí vefat ētmişdilē. allah razı olsun. e
75 ĝarşıdakiler de işde allaha ĝanaat ēyle, allaha ĝanaat ēyle ne dēmek yani allaha
ĝüven. evet. ĝanaat ēyleki allaha. vāllah ben fazla vērdim daha yēter.

Adı Soyadı : Rabia Gök
Yaşı : 71
Mesleği : Ev hanımı, çiftçilik
Öğrenim Durumu : Okuma- yazma yok.
Derleme Yeri : Kazımpaşa Mahallesi
Konular : a) Yemek tarifleri b) Yöresel adlar c) Çuval yapımı d) Un, çörek ve kavut yapımı e) Evlilik âdetleri

- a) (Okula gittin mi?) oğıla gétmemişem. yuĥ. / bizim zamanımızda oğıl yöh idi. yöh idi. bizim zamanımızda oğıl yöh idi. ... / (Ne işler yapıyorsun?) Kuyunlari sağırem, eppek yapırem. şorva pişirirem. he. / (Nasıl şorva pişiriyorsun?) şorvā patatēs, Kārtöl doğrirem. soğan doğrirem. tāmates olsa doğrirem, olmasa biber atirem. / salçá vurirem yèriĥ. uşahlari toplirem başıma yèriĥ. uşahlari toplirem başıma yèrem. / şile pişirirem, keledoş pişirirem. aş pişirirem. (Şile nedir?) şile de bu yarmadī. yarmayı alirīĥ bazen. bazen Kēynedirīĥ, dōyirīĥ. (Yarmayı nasıl yapıyorsunuz?) / tendire biraĥiyīĥ Kāzana. tendiri ayaĥiyīĥ, / tendirin üzerine biraĥiyīĥ. /-buğdayı biraĥiler tendire.-/ Kēynediyyīĥ, èdiyyīĥ yarma. / destarānan çekirīĥ. (Destara nedir teyzem?) Taş. /-deyirman Taşı.-/ he he. he. olī bulgur. / yarma olir. yarmayı de atiyīĥ şileye. şileyi de biraĥiyīĥ yağ maĥını biraĥiyīĥ üsdine. biraĥiyīĥ tendirin üsdine. tendirde Kēynir. huşahlari yığirīĥ başımızā çekirīĥ başım, Kaşıĥlar alirīĥ, taĥda Kaşıĥlā, evet. (Başka ne yapıyorsunuz?) başka vallah ne diyim. / elçe şorvası. elçe şorvasına da birāz bulgur atirīĥ, biraz elçe atirīĥ, yarma atirīĥ, elçe atirīĥ, yağ atiyīĥ. biraĥiyīĥ Kēynir oldi elçe çorbesi gétđi. **b)** (Mutfakta kullandığınız eşyaların adları nelerdir?) cān! / he. taĥda çömçemiz vār. Kuşĥanalarımız vār. alamyon Kuşĥana ayri, çelik Kuşĥana ayri, emsal Kuşĥana ayri. ĥa. daha odur. bılmiyem yani aKlıma gelmī. ġāp, ġāp ġaşıĥlar. /-çanaĥ. çanaĥ bilisen nedir? çanaĥ tabaĥlar. he, he. çanaĥ tabaĥ demek.-/ çanaĥlari, ġāp ġaşıĥ. /-devrī, gét o devriyi getir. aftafayı getir.-/ çölmeyimiz de var. ístersen çölmeyimi getirim foturafını çek. he. çölmeyi aldıĥ. /-destarımız da var. çölmeyimiz de var. buğday döymek için toĥmaĥ vār.-/ destar o Taşlardır. /-deyirmán taşı o bu şey yapılan.-/ yarmanı, yarmanı güdīrīĥ. he yarma ügüdiyyīĥ onna. Tuz çekiyīĥ, yarma çekiyīĥ. Kalın aliyīĥ, o destardan çekiyīĥ. /-o cam tuzi var bēle kelle olanlar. kaya tuzi kelle.

- 25 onlari destarla, destarla ügidiyîh, ügidiyîh.-/ ibriğe hālî diyîrîh, vay! / hālîye diyîrîh
hālçe, hālçe diyîrler. ahan_öndan sönra. ibrih diyîle. / cecim diyîle. aha. çuval
yapîrîh. hana yapîrîh. **c)** (Çuvalı nasıl yapıyorsunuz?) / çuvali ipne. ipne yapîrîh. he.
he. göyunun yününnen. / teşi, teşi, teşinnen_eyirîrîh. he yüni yihiyîrîh. Kırpîrîh,
yihiyîrîh, eyirîrîh. önnan sonra ipleri uzadiyîh. uzatdıhdan sonra tohuyîrîh o çuwallari.
- 30 tohudîhdan sonra getirîyîh yanlarını tikîyîh, unnarımızî doldırîrîh. un, un, un
doldırîyîh. buğdā doldırîyîh. kendi buğdāmız_ulanda kendi buğdāmızı. ulmayanda
alîrîh parānan nasıl gētdi. he buğdāmız da vardır. **d)** (Buğdayı nasıl un yapıyorsunuz?)
bız önce oraḥnan biçērdîh. oraḥnarnan biçērdîlē. önnan sonram biçer çîhdi, şîmdi
biçerlen biçirle. eskilerde oraḥnan biçîrdile. ḥerman_ēdîrdile. getirîdile
- 35 ḥerman_ēdîrdile. ḥermandan sonra deyirmene götürîdile. /-ḥermani işte detayını
anlat. ... öküzle.-/ deyirmanda ögüdürdile. çuwallara doldırup da eve getirîdile. he unu.
(Undan başka ne yaparsın?) çörek yapîrem, ehmek yapîrem. / ğavut yapîyîh. aşını
yapîyîh. deni Keynedip_aşını yapîyîh. keledoşını yapîyîh. ğavudi de o daş
deyirmende çekiyîh. /-ana ilk başdā.-/ ilk başda oni ğavudi. buğdayî tendirin üsdeinde
- 40 ğavurîyîh. o buğdayi tendirin_üsdeinde sacda, ğavurîrîh. ğavurduhdan / sonra
getirîrîh, biraḥîrîh taş deyirmanları unlan çekiyîh, ūgidîyîh, ūgidîyîh. ğavut,
ğavuT_oli. yağ, yağını biraḥîrîh, yapîyîh, getirîyîh sılfaya biraḥıp yerler çocuḥlar,
uşaḥlar. (Kavutu nasıl pişiriyorsunuz?) ēle yağını biraḥ tipin_üzerîne, / tōk yine
ğavuTu içine. birez ğızāsın. / şeker_atdın şeker_at, şeker_atmadın duz at. / ḥansîni
- 45 canın_istese. **e)** (Eskiden nasıl kız isterdiniz?) dur. biráz ğapat. böyükse bi büyük
kendini daşıyan_insani bir anası babası çağırardı eve. filānkesin ğızını
gidiyîh_istēmeye. diyidi gidaḡım bi ağızlarını yohlayaḥ baḥalım vëreceḥlar
vërmeyceḥlar bîze. ana baba bi de o böyüğü önlerine salîdiler gidîdiler o eve.
selām_‘alekim, ‘alekime selām. çay vërdilē, çörek vërdilē. ne vërdilē. yëyîrdile ya
- 50 yëmîrdile. ya allahın_emrine senın ğızın bîzim_oḡlana istiyîh. he dëseydilē size
ḡurban_olsun gidîydile, istiydile. hegēr yoh dëseydilē gidîydile, otiriydile evlerinde.
ḥe dëseydile, ḥe dëseydile dönüp gelîp hazırlıḥlarını görüydilē, aliydile bi tene şal,
bir_üzük, bir üzük bir şal, ğırmızı şal_aliydilē gidiy. (Neden kırmızı şal
kullanıyorlardı?) ne bîlim_ëyleydi, edet_ëyleydi. ğırmızı şalnan_üzüklerini
- 55 alidile. bi ğaç tane de yaşı adam aliydilē, götrüydilē parmaḡına vüzüğü taḥiydi dönüp
gelîp_evlerinde oruydile tē nîşana Kader. (Âdetlerinizde bayramda nişanlı geline ne

götürülür?) /-tatlı getīriydile./ bayramlıgıdī onū bayramlıgı. bayramda /-üç metre parça./ parça, onnan sonra sabūn /-ayne, Taraḥ, daraḥ-/ onnan sonra aynē. onnan sonra şekeri şuyi, buyi daḥa ḥazırlıyīdile. gidiyīḥ gelının bayramına. bi tene tepsiye
60 bıraḥīrdile. tepsinin_üsdine de ğırmızı bi şal_örtīdile. bi gencin Kāfasına bıraḥīrdile o tepsiyi gidiydilē o eve. gelmişīḥ gelının bayramına. (Nişanı nasıl yapardılar?) nişanı da tabi be gün_édīrdile da. /-hem_oturup söybet_édē. bi ḥalay çekīydile.-/ sóḥbet_édīdile, biğaş geş götürīdile. oynuyīrdile, çali. (Gaş geş nedir?) yō ḡaç tene. /-biğaç tene genç yani. ...-/ bi on tene, beş tene, üç tene götürīdile. bi tōrba şeker
65 götürēydi. bi tōrba üzüm götürūīrdile. bi tōrba sabun götürūīrdile. ondan sonra lōḥum götürē, üzüm götürūdile. geline elbise götürīle. aḥa gidiydilē gelının nişanına. he. yimeklerini yērdilē. olsaydı biğaç altın götürīydi, olmasaydı hiç oni de götürmīydi. aḥa o ḥader. /-çocuḥla gelın birbirini görmiydi ḥa. yani gelınle çocuḥ birbirini görmezdi./ can! yo yo çocuḥ gelmezdi asla. damat tē gelını götürēne kimin gelmezdi.
70 damadı, damadı bıraḥmazdılar gele. / gızli gızli bılmiyem buluşaydılā. öndan sonra görüşmezdi tē gelın gidiydi. gelını de götürēnde o damaT, o damaT çıḥecáyidi dama. damaT çıḥecáyidi damda dura. (Geline gelinlik yerine ne giydiriyordular?) ğırmızı şal, ğırmızı şal. ğırmızı normal bir_elbise. bi ğırmızı şal üzüne atacaydılā. aḥa bi. irkek terāfi heke yaḥun_olsaydı atnan götürīydile. araba yoḥ_idi o zaman_atnan.
75 yaḥun_olsaydı eyaḥna getirīydile. Kōluna girip getirīydile. uzaḥ_olsaydı at götürīydile fazladan bi at. herkes vērīdi kendi atını. bir fazla da götürīydile, gelını mindirīydile o ata. getirīydile, ğapide yendirīrdile. o damaTnan bi tene sağduç da dama çıḥīdile. iki tene üç tene elma alīdi. o gelının Kāfasına atīydile. vurīdiler şaḥ. /-babam sena elma atdı mı?-/ he vallah_atdı. / vallah. he. he vallah düşdi he. elmanan
80 vurdulā Kāfama. damat ḡaçdı gētdi benī de götürdile, bıraḥdılā içeriye. gelını o zaman_evden, o gelını evden çıḥādanda uğlan terefi, ev saḥıbinin bir tene bardaḡını ḥızlırdi elinde tutīydi. gelını çıḥādanda eyaḡının_altında Kırīrdi. şımdı de Kırīīle. şımdı de Kırīī. şımdı desdi getirīle bılmiyem ne. o zaman desdi mesdi yoḥ_idi bi tene bardaḥ. he oydi. /-oni de ḥırḥızlıydile./ ḥe ḥırḥızlırdile be. oni de ḥırḥızlıydile
85 bardaḡı. ev saḥıbi bardaḡı vērmezdi, diyerdi ḥeyifdi. (Damadın ayakkabısını da çalıp saklamak âdetmiş.) gelīrdile geşler çalirdile, götürīdile para alīdile yēngelerine. yēnge gidīdile geline o zaman. geline yēnge gidīdile ḥınasına gidīrdile. ēle ḥınáyı vallah bılmiyem ki. ēle şımdiki Kibiydi ēle. çalıb oynīrdile. inanki ḥeç ḥıná ēle özümüz

90 Koyduh_élime. h    atırlamıyem. be kim var_ıdi gele. kimse yoh_ıdi. bi   aynım
  arisi var idi. men gel  n gelen g  ni a  şam do  um yapmı  dı. o de gelemmedi bi t  rl  .
de a  a metinin_annesı, metinin_annes  . necla olmu  du ben gel  n gelen g  ni.
  urban_olum   apat ben daha b  lmiyem diyim.

I) 36, II) 37

Adı Soyadı	: I) Gökhan Gök	II) Bedrettin Aracı
Yaşı	: 44	50
Mesleği	: Çiftçilik	Çiftçilik
Öğrenim Durumu	: İlkokul mezunu.	İlkokul mezunu.
Derleme Yeri	: Kazımpaşa Mahallesi	Kazımpaşa Mahallesi
Konular	: a) Yöreye özgü hayvan çağırma sözcükleri ve hayvan adları b) Çiftçilik işleri c) Misafir ağırlama âdetleri d) Yöresel sözcükler ve kullanımları ile ilgili cümleler	

- a) (Hayvanlarınız var mı?) Tana, ineğımız var, / göyunlarımız var, geçımız var. eşşeKmız var. oğlah var. onlari besliyörüz. onlari götürüp getiriyîh. / onlari çöle gönderiyîh. çöl, dağa meselâ dağa saliyîh. he. çöle gönderiyîh. çöban_ onlari götürî otari getiri. /-uşahlar_apar^yîr_otar^yîr.-/ (Koyunları nasıl çağırırsınız?) / ho ho hō hırı hırı. /-hırı sür dēmaḥdır.-/ hırı sürüyörüz yani dēmek. (Danayı nasıl çağırırsınız?) ho ho ho Tana. / diyerlerini nasıl çağiriyîh. / ineği ho ho diye çağiriyîh. / ho çılı. çılı dēmek ineğe. / (Köpeği nasıl çağırırsınız?) KuÇò KuÇò KuÇò diye çağırıyörüz. ismi varsa / isminen çağiriyîh. biraz biraz biraz diye çağırıyörüz. zalo, biraz diyîh, / zalım diyîh. òle, òle çağiriyîh. it diyîh. it diyîh köpeye, he. /-yavrulara tıle.-/ **b)**
- 10 (Çiftçiliği nasıl yapıyorsunuz?) / çiftçilîh. zemîyi ekiyîh. zemî tarladır. /-zemîyi ekîrîh, biçîrîh, toplîrîh, tökirîh. ...-/ zemî tarladır. ekiyîh zemîyi ondan sonra zemîyi gidip çocuḥ, uşahlarla birlikde biçēydîh_êlle. /-oraḥnan, êllerimizle yolîrîh, yolîrîh. êle yolîrîh.-/ êlle êlle he êlimizle yolidîh. / onî bağ yapıdîh, bağ_êdidîh, bağlⁱidîh. taya êdidîh. taya meselâ o yığdıḡımız yığınler. /-Bedrettin Aracı: he yığín meselâ
- 15 üst_üste biraḥdıḡlarıdır.-/ yığín taya. tayayı öküzle veyaḡıt da ne araç varsa o zâman. artıḡ öküz_arabasiysa her nēyse onnan getiriyóduḥ, / ḡermana. ḡermanda öküzlerle onun_üzerinde cercer vardi. cercer, / Kama vardi onlarla oni ezidîh, / samannan buḡday birbirinden ayrılîdi. ondan sonra yüzḡar geldiḡı zeman, yüzgar, yêl yêl geldiḡı zeman /-Bedrettin Aracı: yêl geldiḡı zâman, bılgemle savur^yidîh.-/ savurⁱdîh_oni.
- 20 savurduḡumuz zemân buḡdayı şey_onın_içersinden çıḡıyódu. saman_onın_içerisinden çıḡıyódu. saman çıḡdıḡı zeman buḡday bu terafta Kâli. buḡday_aḡır_oldiḡı için yerine düşüyódu, saman_ileriye yüzgar götürüyódu. yêl, biraz_uzaḡına götürüyódu. /-Bedrettin Aracı: bíz yüzḡara yêl diyîh.-/ ondan sonra

Qalbırle sarātle onı yine bi geçiriyóduh. Qalbırden sarāten geçiriyóduh. /-Bedrettin
25 Aracı: o zeman yihıydiler.-/ āha onnan sonra deđirmanā gótürüp_un hālinā
getiryudu. çuvallā gótürüyóduh, tórba yođu o zeman. /-Bedrettin Aracı: yihıydiler,
Qurutidiler.-/ çuval vardı. eh, āha onı o şekilde şeye getiriyóduh. /-Bedrettin Aracı:
den yapidiler.-/ buğdaydan yarma yapidih, buğdaydan /-Bedrettin Aracı: sütlü buğdā
yapidih-/ ğavurğa yapidih, ğavurğa. (Kavurga nasıl yapılıyor?) ğavurğayı ilk_önce
30 buğdayı güzelce dövīdiler. onden sonra süte biraħirdilē. süttten sonra Qurutīdile onı
tekrar. / oni güzelce yüzğar geldiği zeman yüzğara veridilē, dövduği zeman, yüzğara
veriyódulār yüzğar_onın o / Qabuğunu gótürüyódu. dövduğümüz Qabuħlarını
gótürüyódu, buğday kendisi ğalıyódu. oni sēlin üzerinde güzelce ğavuruyódular yani
bu çerez hāline geliyódu ha. sēl dediğımız / ö tepsīdir bēle tendirin_üzerine biraħılan
35 sacdır. tendirin_üzerine biraħılan yuvarlaħ bī sacdır. ona sēldir o. tendirde, tendirde.
he. oni buğdayı şeyin_üzerine sēlin_içersine dökīrdile buğdayı. bi bez_alēydilē
ēllerine oni güzelce ğarištiridilē, ğarištiridilē o kıpkırmızı ğızarıyórdú. ğızardıħdan
sonra alıp diyer bi bēzin_üzerine bi şeyin_üzerine döküyódula. tendirin kenarında,
Qırağında. c) (Misafir odanızda eskiden nasıl konuk ağırlardınız? Burası misafir odası
40 değil mi?) otah, otah. ğonah. /-Bedrettin Aracı: ğonah geldiği zeman, misafir, he.
misafire ğonah diyíz bíz. tabi tabi eskiden hē atlanan gelīdiler.-/ meselen ğonah
geldiği zeman, bi ğonah geldiği zeman. /-Bedrettin Aracı: ğonah yani misafir.-/
misafir, misafir. ğonah geldiği zeman o ğonağı alıp şeye otağa, misafir_otağına, oda
deyil_otah, otağa ha. /-sadece misafirler o otağa ğıdebilir.-/ he. otağa misafiri
45 alırdılar. güzelce bi mesele ne gerekiyósa onı ikram_ēderdiler. /-Bedrettin Aracı:
ušaħlar hayatda gelmezdi.-/ ušaħ falan_almazdılar yanına. āha ēle. (Misafir
ağırlamanın başka adetleri var mıydı?) /- Bedrettin Aracı: e tabi zaten misafir geldiği
zeman misafirin tepsisi vardı. he onun şey_abdesT_alma tepsisi vardı. ibriğe bíz
aftafa diyih.-/ ibriħ. /-Bedrettin Aracı: diyi mesela örnek: ğonah gelmiş_aftafayı
50 getir. diyi getirin diyi misafir_abdesT_alacaħ. onın hepsī ayriydi, mesela
onların_ayrı ayrı biraħīdiler. misafirler_ayriydi mesela. misafir mesela diyelim
dışari gidip_abdesT_almazdi.-/ leğen getirirdih leğen. leğeni önüne
getirirdih_abdestini alır, gótürüduh, suyunu dökērdih. /-Bedrettin Aracı:
bíz_abdesti, he leğen getirirdih. abdesTi evden_aldırırdih. ... ğavlısini ondan sonra
55 ibriğini. e tabi bízim büyükler_ibriħ demīdi, aftafa diyīdiler. getirī mesela içerde

mesela diyelim_içerde mesela diyelim misafir_içerde mesela
diyelim_abdest_alidi. yani dışarı çıharmah yohdi. hiç misafiri mesela ěle şē Kıadrini
tutidiler. eskisi gibi değildi yani.-/ bardah_iskan he bardah_iskan. /-Bedrettin
Aracı: e mesela simdi misafir gelip gider. ama esKiden yoh. eskiden bir hafta Kalırdi,
60 on gün Kalırdi. yani ěle, ěleydi yani. ...-/ **d)** o büyüK tepsiler vardi, tepsi yemek
yédığımız. mejmi, sini, /-mejmi diyirdilē aha.-/ sini, sini siniyi getir. /-siniyi yō,
mejmiyi getir. bardağa iskan diyirdile.-/ bacım diyī, gētmıştim hālamgile annemin
bacısıgile. diyō bana diyi get gızım şeyi getir, iskanları getir. gızım get_iskanları
tandırılıhdan getir. çıhdım dışarıya düşüniyem düşüniyem, bu beni iskana gönderdi
65 iskan nedir? yav diyi utaniyem de kimseye bir şey de soramiyem. /-bızim çığdem ha.-
/ yoh mevlüde. / mevlüde. diyi çıhdım dışarıya. / yav bu iskan_istedi iskan nedir?
diyō kimseye de utaniyem soramiyem. aha diyō düşündüm, düşündüm çıhdılār: yav
sen niye burda durmuşsin, durmuşsan? diyō hala beni gönderdi iskana, iskan ben
bilmiyem nedir? diyō ordan dēdiler bardahdır gētdim bardahları getirdim. aha öyle. /
70 (Eski bilinmeyen ādetlerden, bilmediğimiz isimlerden bahseder misiniz?) mesele
anagil tendirlihd ekmek yapardi. Küçük Kıardeşimi gönderirdim. bi anadan bi tene
tapatapa al getir. taptapa o yaptığı o yuvarlah o Kalın_eKmeKdir. łavaş değil de
taptapa olani Kalın_olani, o taptapaydi. /-Bedrettin Aracı: ěl_epmeyi. diyi mesela
bızim şey diyidi gēt ana ěl_eppeyi yapmış_ěl_eppeyi getir. he ěl_eppeyi getir
75 diyidi.-/ artıh daha neyini not_alacaşsān? /-Bedrettin Aracı: yani tendirde ekmek
yapmış ya oni getir. / diyi gēt gēde gēt bı dikep peynir getir. gēde çoğ getirme bi Kırtıh
getir ha. diyi bir Kırtıh getir sonra kırtular.-/ kırtular kırtular dērken yani biteceğ
anlamında. /-Bedrettin Aracı: bi Kırtıh getir, bi Kırtıh getir yani Kırtulacah yani biter
yani. az getir.-/ -az getir da Kırtulmasın da heyifdir da.-/ -Bedrettin Aracı: diyī gēde
80 sen çucuğların, uşahların diyi partalnı yıhadın?-/ heyıfdi dērken yani yazıhtır
bitmesin_anlamında. heyif. /-Bedrettin Aracı: mesela çocuğların_üstünü diyidi
gedē, Kıız diyī sen çucuğların, uşahların diyi partallarını yıhadın?-/ partal elbise. /-
Bedrettin Aracı: ya da diyī çucuğın başmağın da getir. başmah ayağKabi. / ehe aha
ablama söylüyim ī bızim mesela diyī, gēde, diyī, diğkat_ēt, diyī: senin başmağın
85 züyer. yani / züver, yani / gaymasın ha. diğkat_ēt züver yani diyī senin_eyağın.
başmah_eyahKabi dēmekdir. he diyī gēde diyī diğkat_ēt diyī züversen düşersen aha
ēyle. tuman mesela elbiseye tuman diyīdiler.-/ tuman pantolondur. /-Bedrettin Aracı:

tuman mesela diyelim pantolona tuman diyerih. diyî he gedenin tumanını getî. he. diyî gedenin yani uşah demek, çocuğ demektir.-/ gede çocuğ demektir ha, gede erkek çocuğu. gızın tumanını getî. gız başka gede başka. gede erkek olani. /-Bedrettin Aracı: diyî: gedenin tumanın getî ... diyî: tumansız Kâlıp. diyî: senin başın heyrelim gede tumansız çıhp eşKe sen hêç görmisin? körsên? diyî: başan kül_eyliyim diyî. yani başan kül_eyliyim toprağ_êlemağ demaah. / yani diyî başan, başan kül_eliyim sen_uşağı görmisên uşah tumansız çıhp dışarıya. odû bızım_eski dilimiz bunlaridi.

95 eskiden hep bële Konuşidih ama şimdi pek fazla kimse Konuşmî. millet_unutdi yani. bu dili yani gerçekden de küresinni dili unutuldi. artih pek nadir var yani. eskiden sen gêtidiğin zaman hepsi Konuşidi. yani, çoğ güzel sohbet_êdiler. ama şimdi Kalmadi yani. artih hepsi gêtmiş.-/ şimdin tarağ o zaman darağ, darağ, darağ he diyîdiler. /-he darağ diyîdiler. çocuğlara uşah diyîdiler. elbiseye partal diyîdiler. uşahların partallarını yihadîz? / he yûdüz. çamaşırı yûdünüz mü? ...-/ çantaya valiz. ... /-bızım eski büyüklerimiz hepsi êyle anlatîdilâr. şimdi artih on kişi ğaldi ya ğalmadi. bi de bızım küresinni mëllesinde bigaç kişi ğalmış. / ...-/ (Eski kargışlar / beddualar nasıldı?) Kargış beddualar. gede köpêoğli. gede yeri gêt o terefe. yeri yeri o terefe. he gidesen gelmeyesen. uşağından heyır görmiyesen. /-Bedrettin Aracı: berkin senin böğrün_altında ğala he vâllâ. yetim ğalasan gede. nasıl. berkin yani senin şapKân senin göltuğun_altında ğala.-/ bôrkün Koltuğun da ğala. bôrkün Koltuğun da ğala. /-Bedrettin Aracı: yani gêtme hege bôrkün Koltuğun da ğala, gelmeyesin. oydu bızım büyüKlerimizden_oni gördüh yani.-/ bize küçühken ğızdığı zaman diyidi: köpêoğlunun yetimi. /-Bedrettin Aracı: köpêoğlunun cırta yetimi.-/ he. bôrkün Koltuğın da ğala. yeri gêt, yeri gêt gêt_ôze. /-Bedrettin Aracı: he diyî yeri git_ûze. diyidi eskiden diyidi.-/ emoş zemîye gêtidin? emoş ğoyunları getirdin. /-Bedrettin Aracı: diyî gede gêt ğoyunu getî diyî sen hele bi gelesen benim_êlime düşesen sen şimdi.-/ get o bılağdan bi su getî mena. /-Bedrettin Aracı: get o bılağdan bi su getî.-/ bılağdan bi su getî. soyuğ olsun ha. buz gibi bi su getî. fehlaler gelipdi. / fehlelere

115 ayran yapacağî. /-Bedrettin Aracı: he bulağ da şey demağ çeşme demâğdır.-/ gêt anayan sor fehlâlere ehmek hazırliyîm? bitirelim biraz düşünelim öyle. onı bitir. gine yani demeK gine yani kabul_êt. gine kelimesi kabul êt anlamındadı ha. gine kelimesi orda geçiyô. (Nasıl dua edersiniz?) allahım canımıza, malımıza kendimize sağlîğ sıhhat vèr, vèrgine. / uşahlara. /-uşahları salih êtgine. ... o duvadî onın_için. ya allah

- 120 ben gettim.-/ uşahları salih êtgine, haram nasib êtme. heram nasib êtme. aha. bedî başla dıhandım. gızardı, gızardı meselâ o gedeyi at_eşge, at eşge. gede o gedeyi at_eşge, at_eşge, atgene_eşge. /-gede yetimler gidîp.-/ o yetimleri çağırın gelsin. o üşahları. /-o yetimleri çağırın yığın. bi parça yiTin?-/ /-Bedrettin Aracı: he rahat_olıyîh de bizim_êle ahlımıza, şu an bêle, ne diyem_êle, he vallah gelmiyô.
- 125 gelse. eskiden he bizim büyüKlerimiz bize nağıl_anlatardı.-/ eskilerde büyüKlerimiz bize nağıl_anlatardı. nağıl meselâ toplanardıh bi ihtiyarın başına. büyüklerden birinin başına. /-Bedrettin Aracı: nağıl o zâman kürsü vardı. kürsünün_üsdine bi ...- / o anlatardı bız hepimiz de oturur_onu dinlerdîh. ya tendir_evîde dinlerdîh. ya o da otahta dinlerdîh. ahan gaz lâmbası gullanîdîh. meselâ. /-Bedrettin Aracı: çıra, çıra
- 130 kulanîdîh.-/ yo benim zamanımda bız gaz lâmbası gullanîdîh. /-Bedrettin Aracı: e işte çırâydi da.-/ gaz bırahîdîh. camı vardı yahîdîh. gız gâh o lâmbayı yah. /-Kâh lâmbayı püfle.-/ pıfle, lâmbayı pıfle. söndür yani anlamında pıfle. /-Kâh o lâmbayı püfle he.-/ püfle demezler pıfle he. (Teyzem sen bize bir nağıl anlatabilir misin?) ne nağılı eçe peçeyi diyim hânsîni diyîm? yâdıma düşeydi? /-diyî sen hânsîni diyîsen dè êle da.
- 135 hêç yâdan düşmî?-/ /-yo ...-/ tøbeler_olsun. /-havoş_ağa, memoş_ağa, iboş_ağayı diyim yohsa eçe peçeyi diyîm? / eçe peçeni o hader metine demişem gidin metin size anlatsın. he yemmın_êderem. oturardı önümde nene, têt yenge sen_allah bize sôle. şimdi hêç_aklıma bi tene de gelmi. hêç biri de gelmi. şimdilîh he gelmi.-/ / ... nağıl mağıl bîlmerem, bîlsem sana dèmerem. nağıl mağıl bîlmerem,
- 140 bîlsem sana dèmerem. /-metin hırabsohîden düşîdi yola gelîdi dèyene nağıl yene, yenge nağıl dèyene. televzon var_idi sanki bahîrdilê oturidîh nağıl diyidîh birbirimize.-/ (Mani biliyor musun?) /-cân? cân? ney?-/ yoh o bîlmez, yoh o bîlmez. /-yô men bîlmiye. yô men bîlmiye. vây. oni diyer ha. oni get sana bibi dêsın.-/ bibi teyze dèmehtir. /-oni de bibi bi tene dêsın.-/ (Ben hâla diye biliyordum bibiyi.) he
- 145 hâlamız bibi, bibidir. (Amcaya ne diyorsunuz?) ‘êmi. (Teyzeye ne diyorsunuz?) hâla. êmmi. dayiya dayi diyîh. dede dededî. yô yô deyişik deyil. yô yô anne baba. / ana diyidîh, ana diyerdîh, baba diyerdîh.-/ yidek isim bırahîrdî. üşahları çağır gelsin. úşahları sesle gelsin. sesle gelsin. /-gede çığır o úşahlar gelsin.-/ çığır yani bağır çığır. /-vîle saat bir. he Koyun sağacağ. he vallah.-/ /-Bedrettin Aracı: Koyun sağacağ onlar
- 150 he vallah.-/ ... (Buna ne diyordunuz?) o ceriқан, vidondur şimdi. bidon vidon bidon şimdidir. o zâman ceriқанı getî. he ceriқанı gêtî. (Bunlar nedir?) bu galbırdi. bu

ğalbırdı. bu ğalbirle buğdayı bunlan bële ğalbirlerdiler bõle. çöpinden ayırıdıĥ. o
yün darağımızdı. ğoyunlari ğırĥdıĥdan sonra yıĥardılar. yıĥadıĥdan sònra
getırıp_onda darardılar. teşı. (Neyle kırkardınız koyunun yününü?) Kırlıĥle, he
155 Kırlıĥle. yıĥadıĥdan sònra, bunda darardılar. daradıĥdan sònra teşıyle ip ĥalıne
getırırđılar. teşıyle. ip ĥalıne getırırđılar. ip ĥalıne getirirdilē. òndan sònra çuval
yapardılar, òndan sònra còraP yapardiler. còraP yapardiler. cecim yapardiler. cecim
de eve serdıĥleri ĥalı gibi bir şeydi. he cecim. (Bu neydi?) çömçe. taĥda çömçemizdir.
onnan da düğünlerde falan yemek falan ğazanlarda pişirerdiler. ğazanımız da
160 budī.ğazancamız da budī. ğazancamız da budī. onnan. ğazança budī. he aĥa ğoyunlari
sağıĥ bunda. işte peynır yapıyıĥ, pendır yapıyıĥ. buzdòlabı yoĥ_idi. buzdòlabı o
yoĥ_idi. ğoyuni kestıĥımız zaman ğazançada güzelce ğavurma tendirin üstünde
yapardıĥ, tendirin üstünde yapardıĥ. onnan sonra küplere doldurar oni topraĥa
ğuylardıĥ. topraĥı ğuylardıĥ orda serın ğalırdı bozulmazdı, işde çıĥarıp yèrdıĥ. topraĥı
165 ğullanıdıĥ he aĥa. (Buranın adı nedir?) peynır tutıĥ. zehreyi toplıyıĥ burda. zehre
yèrimiz. zehre dedıĥın yani bütün malzememizi tòpladıĥımız yèr. zehre dedıĥın
zaman Kartòl_ıçine ğirī, soğan_ıçine ğirī. un_ıçine ğirī. yarma içine ğirī. hepsini
bu şeyde, bu kilerde saĥlıyıĥ. ĥaydi kolay gelsın. (Bu nedir?) ğantar. bunnan bütün ne
şey yapsaydıĥ. yün_olsaydi, peynir_olsaydi meselá buğday olsaydi bunnan
170 tartardıĥ. ... (Bu yığına ne diyorsunuz?) bu ğelaĥdır, ğelaĥ. ğelaĥ ğoyunların
tezeğidir. buni ğışın ğulanmaĥ için. ğışın buni sobada yaĥıĥ, kömür yerine ğulannıyıĥ.
doğal ğaz yerine ğulanıyıĥ. kalorisı düşük_olsa da ama yine buni ğullanıyoruz. bu
ğoyundan_olur. ğoyunun tezeğidir. ğoyunun dışKısıdır. (Altı niye boş?) onın ğalaĥ
olduĥu için. içindekilerini yaĥmıřlar ya onın_ıçin. bunun_ıçı de döluydi.
175 ğışın_ıslanmasın, şey_olmasın diye ğoruyoruz. içi burda da içinden çıĥarıp çıĥarıp
yaĥıyòz. he yandırıĥ. he yandırıĥ. çağırı ana çağırı.

Adı Soyadı : Emrah Gök
Yaşı : 38
Mesleği : Çiftçilik
Öğrenim Durumu : Ortaokul mezunu.
Derleme Yeri : Kazımpaşa Mahallesi
Konular : Karışık

- (Sizinle de röportaj yapabilir miyiz?) şeye gëtdim. urfa, maraş, anteP gëçen hafta oralardaydim. şeye, vana geri döndüm. vana geldim. tam şeyin orda balabanın orda dedim vallahı ben cennete geldim. ... eriyorsun ya bële durduğun yerde eriyorsun o hader bi sıcah var. / ... (Mesleğiniz nedir?) mesleğim köydeyim işde çiftçilik, hayvancılıh onlarla uğraşıyım. ben heç oğıla gëtmedim. yoh okıl yohdi, benim dönemimde okıl yohdi. yani köyde okıl yohdi. o yüzden göndermediler okıla. ama şu anda ortaokıl diplomam var. onu da açıldan kendi imkânlarımla aldım. sorun ne sormah istiyeniz sorun. anlatım size. ... (Siz ne anlatmak istiyorsanız anlatabilirsiniz?) köydeyim işte bu köydeyim. burda yaşıyorum. āni buralıyım. (Bir anınızı anlatabilir misiniz?) valla anımız zaten köy başlıbaşına sadece bu köy. her şeyimiz bu köy, her şeyimiz bu köyde, her şeyimiz bu köyde dönüyör. işte bazen böyle şehre gidip geliyoruz. ihtiyaç olduğu zaman şehre gidip geliyoruz. ihtiyaç olmadığı zaman köydeyiz hayvanın içindeyiz. Koyunun Kuzunun içindeyiz. yani ben onlara çok yetişmedim ama duyduklarım sadece var. çok göremedim ben onları. duyduklarım yani gördükleriniz başka bir şey deyil. (Nağıl, hikâye anlatabilir misiniz?) /-valla nağıl keşke, bizim ... valla anam o hader nağıl söylüydi daha. he.-/ vallah o nağıları bız duyduh ama bilmiyoruz. yō, yō. yani hakattan çok nağıl söyliyidiler bize anlatıyodular ama Kulağımızda Kaldı mı vallahı Kalmadı. hatırlamıyoh. şimdi artıh telefonlar elimizde onlar gëtdi yani onlar uçdu ahlımızdā. (Askerlik anınız var mı?) askerlik anım var. şeydeydım askerlih. şeydeydım askerlih, mardinde askerdim. askerliği mardinde yaptım çok da güzel bi şehir idi mardin. ilk defa gëtdim ilk defa gördüm. ama askerlik anıları farhı hani burayla hiç ilişkili bi durum deyil.

Adı Soyadı : Kemal Günbaş
Yaşı : 80 yaş üstü
Mesleği : Çiftçilik
Öğrenim Durumu : İlkokul mezunu
Derleme Yeri : Atatürk Mahallesi
Konular : a) Karışık b) Bir atasözünün açıklaması c) Karışık

- a) (Kaç yaşındasınız?) benim yaşı, tahminince ne KaTTer olur. / oni de aşmışım oni de aşmışım. éle hemen seksenin üzerindeyim. / valla seksenin üzerindeyim. (Okula gittiniz mi?) beşinci sınıfa Kader gëtdih başha da yuh. néce nağıl anlatım size. /-eskiden geleydin ben sene nağıl anladım. şimdi hepsini unutmüşih, gitmiş. hiç ahlımıza gelir?-/ ben hëkaye bilmiyem da unutmüşam. / benim şimdi hüşüm başımda deyil dengeyi Kaybetmişim bacı, gızım. akıl daha Kafada Kalmıyıp. / yalnız ben size bi misal anlatacām oni yazarsınız. b) geçme namert köprüsünnen. yazisen? geçme namert köprüsünnen, Kō götürsün sël seni, girme tilki deliğine Kō yesin aslan seni. buni bi tene polis Koşarah geldi benim yanıma: amca allahın seversen bu kelimeyi bana bi kere daha söylersin? didim söylüyim. bu kelimeyi söyledim o yaz. bi türlü tutamadı yazdı. ondan sonra didi amca çok teşekkür ederim. allah rızası için ne diyim bacım men diyim / ... geçme namert köprüsünnen, Kō götürsün sël seni, girme tilki deliğine, Kō yesin aslan seni. çünkü tilkiden arhadaş ölmez. tilki insani. tilki dediğin bilisen? kötü insanlar insani götürür uçuruma atar. adami uçuruma atar. Kō yesin aslan seni. aslan yidise diğerleri aslan yidi. hëç olmasa aslan yidi dërler. bi de neyi dıyım size, neyi anlatım ki size öle bi misal anlatım size? ne anlatım ki size bacım. büyükler. c) /-mesela günleriniz nasıl geçerdı?-/ günlerimiz. arhadeş bız kōtan goşardih o zaman motor motor yoh idi. kōtan öküzlerle camışlarla kōtan çift sürerdih, /-tarla Kaldırırdih. yani çift Kaldırırdih.-/ tarla sürerdih. bizim işimiz oydi. oni sürerdih. onnan sonra oni bir daha da eKmeK durumunda ekerdih biçerdih. gendi eli, emeğimiz gendi elimizin emeginnen olurdi. yani gendi işimizi gendimiz görürdih kimseye para vermezdi. yani heyvanımıza gendi işimizi gendimiz eyle görürdih. ney diyim size? yaşlı adamlar evet çok kelimeler var. hüşümde yuh başımda yoh. bazı denge Kaybi var. he valla. akıl, akıl daha Kafada yoh. hüş ağıldır. /-Hüş ne demek?-/ /-

aķıla hüř dīler da. hüşüm gēdip. Kūresinnice ēyledir. yani bu bīlisen ĩiran lisanına çekiyō. azerbeyĉan. bīz ĩirandan gelmeyiz. dedelerimiz irandan gelmedir he.-/ yani aķıl daha dengeyi bulmi. dengeyi bulmi. evet. biraz da biraz raĥatsızım. (Geĉmiř olsun.) allah razı olsun. ... / (Buralarda ne işler yaparsınız?) burada ĉiftĉilīĥ yapardıĥ, 30 ĉiftĉilīĥ yapardıĥ başka bir řey yuĥ. / kōy yēriydi. ĥeyvan saĥlardıĥ. ĥeyvan meyvannarna uĥrařırdıĥ. ĥeyvannarnan řey ēderdıĥ. benim ĉoĉuhlar bōyūdüler. ĉoĉuhlar. benim bura aĥur ĩdi. aĥā burdan bēle burdan tutā yuĥarıya ĥaTer Koyundi, inek ĩaĥur ĩdi. hepsīni satdım arabaya vērdim arabayı da terōrler vurdi. seksen milyara araba aldım. ēlli, devlet ēlli milyar bana para virdi. otuz milyar zerarına 35 gētti. arabayı gōtirdiler. allah. buradaki. allahım. oĥlum. Cenab-ı Allah ... firset vērmesin. allahın, allahutaala. / ērmeniden daĥa ērmenidir, yaĥudiden yaĥudidir, ĥıristiyandan daĥa ĥıristiyandır. bu adāmi biraĥmiler dura. bu adam bīzim başımızın tacidī. bu tūrkiyeyi tutmuş. bu ōlmasa yēmin ēderim ĩallahın birliĥine bız suriye ırāĥdan beter olacaĥ oĥlum. yani buni aķlınızdan silmeyin. oĥlum. hep bu adam, 40 bu adam bī velinimetdir, bīzim başımızdadır. bu adam hem ĩiĉimizde / ĥavĥadadır hem dışarıda ĥavĥadadır. yani bunın, bu insan nasıl dayanır, nasıl t'ab ēdär, nasıl geliş yapär? ben te'eccüb ĥaliyem rabbül'elemiĥonun yardimcisi olsun. allah o adami bīzim başımızda noĥsan ētmesin. yoĥsa kimse namusuna saĥıp ĉıĥmaz. ... olsun, olsun ēřitsinler. allahutala bana bir ruĥ vērmiř. allahutala ĥaķıĥatiyinen benim 45 ruĥumu alacaĥ. / iman, şeref, hissiyat ĩüzerinde ĥızım. bız, bız Kōrĥmaĥnan, bız Kōrĥmaĥnan, Kōrĥmaĥnan bir yere varamayız. bız ĩailaheilāllah muĥammeden resulāllah dēmiřĥ. bız müslūman ĩistersen kūrť olsun, ĩistersen tūrť olsun, ĩistersen laz olsun, ĩistersen 'ecem olsun, ĩistersen kūresinni olsun ne olırsa olsun. ĩailaheilāllah muĥammeden resulāllah diyen herkes ĥardařdır. ama bunlar 50 ĩnĥarcıdılar. bunlar bız diyōr bız zerduřūz. zerduş neye diyēler? eleyĥı, eleyĥinehlete tapi'ler. kitap, Kuran diyor oĥlum, bız Kuran oĥuyıĥ, bız namaz ĥıliyıĥ, bız ĩibadet ēdiyıĥ. allahımızı bız taniyıĥ. aman bu adam. ĥabibi muĥammed mustafa ĥatrına. ben baĥ beř vaĥıt namaz ĥılerim. baĥ beř vaĥıt Kuran-ı kerim oĥurum. baĥ biraz sizin ōnünüzde ĥuranı ĥapaTim. ĥuran oĥurum ben o 55 adama dua ēderim: ya rābbim sen o erdoĥanı başımızdan noĥsan ētme ya rebbim. baĥ şimdi beř tenesi, beř tenedī altı tenedir birleşmişler. / beř bīleřmiřler. ĥō rebbil'alemin rebbim ĩnsannan yār olsun dūnya neyār olsun. / baĥ,

rebbim_ insana yár_ olsun dünya neyár_ olsun. neyár_ olduğın bılisen? dünya hêç.
allahın_ ismine, allahın_ emrêttiği yolda sen yürügünen rebbil'elemin_ onun
60 yardımcısıdır. onı Kati sûret boş çevırmez. sen onı, ben öyle bılırım gızım. ney diyım
size anam men ney diyım. benim Kusuruma bahmayın ben biraz yaşlanmışım biraz
da rahatsızım bële halım yoħ. vallah. aħa bu da benim biraderimdir vandan gelmiş.
aħa biraz_ oturduħ. size yemek getirim yemeK, allahın seversen. yemeg memeg
hazırdır. bi de bi yemek bi de bi çayımı için. benim başım gözüm_ üzerine sefa geldiz
65 hoş geldiz. he canım? (Semaverin sizde başka adı var mı?) semavêrdır. yoħ niye başka
ismi ěle odur. evet semavêrdır. (Semaver çayını nasıl yapıyorsunuz?) onı ben
güzelcene aħa bu odunları bële gırerim. sabah_ êrkenden Kāħarım. ħanımı yatırırım.
ħanım Kāħmaz. diyerim ħanım sen yat. o da rahatsızdır. o da benim Kibi. o da ħaç
sefer anjıyo manjıyo oldu. oni yatırırım ħen ħāħarım. çayı hazırlarım. bennen o tekıħ.
70 dōrt_ oğlan var, iki ħız. üçünü evlendirmişim. ħızlerin_ ikisini de ħocaya vermişim.
yalnız bi tene bekarım var. bu ħastalıħ düşdü içimize o çocuħu evlendiremedim.
cenab-ı zülcelal diyirim: ya rebbim bız_ ülmeden_ ünçe o çocuħı da baş
göz_ êTseydih_ evlendirseydih. ülüm_ allahın_ emridir. ülüm bizim için ħaKdır.
ama o bizim vazifemizdir burcumuzdur. buynumuzun yükü yani ağır bir yükdür. oni
75 mecburi evlendirmaħ mecburiyetindeyim. allāh. (Eskiden büyükleriniz nasıl dua
ederdi?) dua nasıl dua êderdiler. ya rebbim sen bizi iman ħurandan doğruluħdan
şaşırtma allahım. bizi ħavura ħarşı, ya rābbim bizi ħavurnan ħarşı ħarşıya getirme.
getirdiħin zamanda bizi iman Kuran üzerinde amanetini bızden_ al. bız başka ne
diyecaħ ħızım. aħa duamız_ odur_ allaha. allah birdir, pëyħamber ħāk resuludur. bız
80 ne diyecaħ. cenab-ı zülcelal insanı doğruluħdan_ ayırmasın, iman
ħurandan_ ayırmasın. ölüm bizim için ħekdir. bugün varıħ, yarın yoħuħ. genç iħtiyar
diye yoħdur. insanın nefesi sayılıdır ħızım. ne fazla ne nōħsan, ne fazla ne noħsan. ne
fazla alabilırsın ne noħsan alabilırsın. zamanı geldi genç diye iħtiyar diye ħop_ orda
durarsın, dur diyelim. allahütala sizin yardımcınız_ olsun. rebbim, rebbim sizi
85 muvaffaK_ êTsin. allaha amanet_ olasız ħızım. (Bu otların isimleri nedir?) bunlar,
bunları aş maş yaparlar. baħ baħ bunlar var ya aħa bā bunlar. yapraħ. yapraħlarını
şeyler. evelik diyerler bunlara. evelik. aħa bunlar da süpürgeğiler. süpürge yapviler. /-
bunlar ceryanlı süpürgeğir. bu ceryanlı süpürgeğir. / ħapi mapiyi temizlemeħ süpürge
için. ħomşu, ħomşular gelir götürür diyerim gelın götürün. he. yani bız süpürgeye

90 para mara v ermeyiz. allahın, allahın hikmetince rebbil alemin yarattığıdır.  a
g  germi  hem ye illik hem de    . he vallah. allah sizden de razi olsun Ėızım. rebbim
sizi muvaffak  tsin. (Ba ka gidebileceğimiz ev var mı?)  le burdan yolın  stinden
g t  le a ağıda bi ev var. aha uraya gidebilirsin. / k resınnidir. gelin men s ze urayı
da g sterim. (Sen zahmet etme amca.) yo  olmaz. v le s zin   in ben dağe d 
95  ı arım. evin yı ılmes n. gelin siz de ben g sterim. allah s zin yardımcınız  olsun.
anam, benim Ėızım. b z m sl manlık. b z Ėard  lık, b z bacılık   yle bi   y yo  b zde
anam. ne y d z ne i T z. b yle olmaz ki. hi  olmasa bi e meğimi yiyeydiz, bi  ayımı
i eydiz. a . / a a ba . he k resınnidir. / a a bu sağdaki ev ba . bu yo  o ikincisi. ...

Adı Soyadı : Nihat Aydın
Yaşı : 41
Mesleği : Terzilik
Öğrenim Durumu : Ortaokul mezunu
Derleme Yeri : Ferit Melen Mahallesi
Konular : Karışık

- (Bize kumaşlardan bahseder misiniz?) bah meselâ ip renk konusunda
Kaḫverengêye veġemi diyöruz. veġemi. Kaḫverengi rengine veġemi diyöruz. e
dediġin gibi şeýe qadifeye meḫmer diyöruz. ondan sonra yanê ne bîlîm başka türlü
ġonuşduġun zaman misal o misin dërler, ona aftafa diyöruz. hê. ceriḫan dëriz
5 bunlara. bidona, vidona bîz ceriḫan dëriz. bidonlara bîz ceriḫan dëriz. ondan sonra ne
bîlîm yani o şekîl. meselâ ekmek yaparlar. yuvarlaḫ ekmek yapıdḫları zaman
taptapa dërler. bôle lavaş dërler. taptapa, lavaş gerçi normal dilimizde de var da.
ondan sonra ne bîlîm. yani aḫlîma artıḫ bi şî gelmî. /-yani gelîde şu an gelmi-/ gelî şu
an gelmî. he. aḫlîma gelî ama şu an gelmî. bîliyörüm, bîliyörüm. ondan sonra. (Rahat
10 olun, nasıl konuşmak istiyorsanız öyle konuşun.) ġonuşmayı bôle bu şekîl. şîmdi
burda ola. he. normal kendi dilimle şey yapayım. yani küresinnice. terzilîḫ yapēyem,
çalışiyem. / allaha çoḫ şükür, allaha çoḫ şükür işimiz iyidir. sarayı seviyîḫ. sarayda
güzel memleketdir. amâ tabi eskinin adamları kalmadı. bi tek üzüntümüz odur.
onı tek merak ediyîḫ. onı tek merak ediyîḫ. başka bi şēmiz yöh. (Eskinin adamları
15 size ne anlatıyordu?) ya eskiyi anlatırlardı. meselâ babamgiller. /-vallah bîzi
çalıştırıyodila. burnumuzdan getiridile vallah./ ya çalışıyordıḫ, çalışıyõduḫ.
yalnız eskinin adamı bi bâmbaşkaydı, bi bâmbaşkaydı. gerçekten bu dediġim
misal meselâ benim babam geçen sene vefat etti. allah ölmüşlerinize
reḫmet etsin. babam meselâ o ġonuşduġu zaman vallahî ben oturup bazen bôle
20 televizõndur, vay bilmem başka tür aletlerdir, bunları dinlemezdim. ḫayatda
dinlemezdim. babam ġonuşduġu zaman otururduḫ saatlerce ġonuşsaydı gine
bîḫmadan dinlîdîḫ. (Ne anlatırdı size?) eski, eskiyi anlatırdı. /-çoḫ ġızvîdiler bize.
vallah bize çoḫ ġızvîdiler./ eskide bôle ne olaylar yapmış. günü nasıl geçmiş. yani vallah
başınnan her, bütün. /-babasının adi ġadirdi. ġadir emmi dërdi. herkes burda oni

- 25 ğadir emmi b lirdi. ğadir emmi de allah reh met etsin  oh  ho  bir adamdi.-/ evet.
allah raz  olsun. rah met  lm   lernize. daha ne diyeyim allah raz  olsun.

Adı Soyadı : Adem Aracı
Yaşı : 34
Mesleği : Serbest meslek
Öğrenim Durumu : Ön lisans mezunu
Derleme Yeri : Sıırlılı Mahallesi
Konular : Çeşıitli anılar

(Masal anlatabilir misiniz?) vallah şimdi pek ahlıma gelmi. yani bu esnada sen eyle sorunca ahlımdan getdi yani. ahlıma gelmi he. sen bahım. benim ahlımda çok masal vardı. çok şey vardı ama sen eyle diyende benim ahlımdan getdi. heyecanlandım. he unutihi vallah ahlımıza. / (Nağıl biliyor musnuz?) yo nağıl
5 çoktur. var nağılda işte, şimdi ahlımdan getdi. / (Kayıt aletini unutun.) he he oni eyle KayıT doğru dısen, doğru dısen. işte oni unutamiyem şimdi. / evet evet evet. bizim esKiden merkez camimizde bi tane heci amca vardı. teravihlere oraya gédende çıhdığımızda bize çok güzel şeyler anlatırdı. o da çok ufaıdım. ancaı benim şimdi yadıma düşi. he ancaı yadıma düşi o da tam hatırlamiyem vallah. şimdi
10 bilmiyem ha ahlıma gelmi. (Hatıralarınızdan bahsedebilir misiniz?) ama işte esKerlihte bi Kaç tane hatıram var. arıadaşılar genelde benim şiveme şey yaparlardı. şivem için çok espiri yaparlardı. şiveme tahırlırlardı benim için. şivem için yorum yaparlardı. bena şaıa yaparlardı. şahalaşırdıı. vanli vanli derlerdi. haraya gidisen, hardan gelisen, nêrelisên? ben genelde eyle gonusıduğum için. hani asKerde
15 de hiç şey yapmidim. eyle gonusıdım. komutanlarım da beni çok severdi. askerliğim çok hoş geıdi yani. o konu da çok şahalı geıdi môıabetli geıdi. beni gördühlerinde diydiler: aıa vanli geldi, vanli geldi. eyle keyıfleri bi hoş oludi o esnada. (Askerlikte yaıadığınız ilginç bir anınız var mı?) vallah bi kere, ilginç değil de. ilginçTen ziyade dayalı yediğim bi kere bi ani vâ. terlikle dııarı çıııııııı. bızım
20 yüzbaşı beni gördi. aıā bēlē temizcene benı dövdi, biráz. dedi: bi daıa terlikle görsēm bi daıa çok dövecām, daıa hoş dövecām dedi. dedim: tamam komütanım. ben daıa heyatımda bi daıa terlik giymeyi düşünmidim amā abdesT mabdesT alanda daıa mejburi giyidim. yoıısa her terlik giydiğıııde komütanım benim ahlıma geli. yani benim şeyimde, yadımda bayā bi yer etti. (Sıırlılı'da yaıanan 33 Kurşun olayını
25 biliyor musunuz?) biliyēm ama nēce biliyēm duyduğum Kader biliyēm. büyüklerin

dediği Kader biliyem. büyüklerin anlattığı Kaderini biliyem. yani fazla teferruatını bilmiyem. büyüklerden duymuşdu o zaman otuz üç kurşun diye. daha detaylı yani pek bilmiyem araştırmadım açığa. (Mesleğinize nasıl başladınız?) meslek meslek vallâ meslek uzun zaman ėle alın terimizle emeğimizle, helal olsun 30 didi, ėle az da olsa helal olsun didi. özümüze bazen tarla sürüdü. bazen yeri gelidi heyvancılığ yapıdı. yeri gelidi gidi diğ gurbete. gurbetlerde çalışıdı. memleketimize hasret Kaldı sarayı zaten bız çok seviy. burda da geçim fazla şey olmadığı için çalışmağa gidi diğ. ėle diyim sena yani mesleğimiz ėle geçidi. a şimdi de devam ediy diğ yani çalışıy diğ. ekmeğimize bahıy diğ. (Bir teyze, ekmeğin aslanın 35 gırtlığına düşmüş dedi.) vallâ men o, men o teyze gibi düşünmiyem. rızlı veren allahdır. vallâ aslanın gırtlığında değil midesinde de olsa bārsağında da olsa eğer nasib ėtmişse cenab-i allah çıkaracak vire. başka mesela, mesela ben esKiden, esKiden benim diğattimi çekerti mesela. e şöyle ėē mesela bizim sarayda mesela çevreden mesela Konuşmamız deyişik idi bizim şeyimiz 40 deyişik idi biraz. mesela evde türkçeyi Konuşıdı, örnek. yani yaşamışımız biraz farlıydı. eski büyükler eski küresinni büyükler şimdi benim yadıma düşende onlarda başkaydı. bambaşka insanlardı. yani bizim şimdi babalarımız da onları anlatırlar. onlar da çok kişilikli, böyle KaraKterli, şahsiyetleri hoş insanlardı. eskiler yani bizim uşahlığımız da benim yani arkadaşlarımızın ahlımıza gel çok hoş idi, 45 çok ayrı muhabbetliydi. / Komşuya giderdi, Komşuların evinde Kalırdı, yatmağa Kalırdı. yemeğa orda Kalırdı. Komşu bırakmazdı. arkadaşlarımızla beraber Komşuların evine giderdi. çok muhabbetli geçerti. imdi o yohdur. o Kalıp artı. / imdi yani insanlı ilişkileri baya baya şey olmuş yani. epey, epeyce bi gerilemiş yani. yani hoş eski günlere. / bızda bi söz var, küresinlilerde: 50 hoş o günlere, diyi. ee imdi bizim o sözümüz, büyüklerimizin o sözi tam şey ėtdi. tam tezahür ėtdi. ėle bız da şimdi o lafi deseğ yeridir yani. hoş o günlere. (Peki şimdi nağıl, masal hatırlayabildiniz mi?) çocuğumdan bizim çok anlatırlardı bizim büyükler. ama yani bugün imdi hiç yadıma gelmi yani yadıma düşmedi hiç. yani çok vardı. çok nağıl vardı. çok masal anlatırlardı. peğ ahlıma gelmi inanki. yoh.

Adı Soyadı : İbrahim Can
Yaşı : 60
Mesleği : Çiftçilik
Öğrenim Durumu : İlkokul Mezunu
Derleme Yeri : Sııımlı Mahallesi
Konular : Konuşucunun anıları

- (Askerliğiniz nasıl geçti?) vallā askerlikde şimdi bōle oldu. bin dokuz yüz seKsen birde babamız vefat_ėtdi. bız bir babadan doğuz çocuğuz. en büyüğü de ben dēlim. erkeklerden en büyüğem. bi ablam vardı. ablam da vefat_ėtdi erken yaşlarında. şimdi dört çocuğu var. benim bi kādēřim ĥala o zaman doğmamışdı.
- 5 üç_ay sonra babamızdan sonra doğdu. aynı yılın işte bu aylarında yedinci ayında ben askere gėtdim kıbrisa. ānem işte o çocuhlara bağdı. on sekiz ay orda askerlik yaptım. geldik ĥamdōlsun işte bunların_üçi şimdi istanbulda ev sağıbi erkek_olanlari. biri vanda oturyōr. ben burda oturyōrum. bi kızkardēřim kōydedir. birīsi antalyada birīsi mersinde. evliler. sıra geldi bana seysen bir seysen_altida ben_evlendim. evlendim
- 10 he görüci usuli benim_amcam kıızıdır. benden_on_üç yaş küçüKdür. ben yirmi dūrtđüm o zaman o herĥalde ön_üç falan_idi. ön_iki_ön_üçdi. beř çocuğumuz var. ee şimdi erkek_olani birīsi sarayda Kōrucudur. ikinci erkeği de şimdi rize de oĥudu ĥafız_oldu şimdi ercişde kuran kuruşu ĥocasıdır. bi kızım_oĥudu saray da bankacı oldu. şimdi ĥazianteptedir. bi kızım_istanbuldadır, çalışıyur. bi kızım da
- 15 işitme engellidir yanımdadır. beraber ĥayat devam_ėdiyur. (Hangi işleri yapıyorsunuz?) işte bazen ĥeyvancılıĥ sektörüne bařladıĥ şimdi kaç yılımız bēle kuraĥlıĥ řu bu. geğen sēne de ĥeç yoĥ_udu. vallā yine de devam_ėdiyoruz. bunu yapmasaĥ acaba ne yaparız. bu sene de işde hem allahdan Kuraĥlıĥ var bızim hem de dūnya geneli var. şıkayetçi de deyiliz. dınya ĥali bēle. ee devam_ėdeceđiz bēle. daĥa
- 20 ne istiyursun? (Büyükleriniz size nağıl anlatır mıydı?) neğil_ışte bız cerūnK diyurduk, neğil diyurduk. tabiki geğmişimiz_ōleydi burda. bız bi ĥekim_amca vardı bi de muzaffer_amca. onlar büyüKdü raĥmetli oldular. onlari bazen gider zorla tutardıĥ_evlerinde evimız o zaman kōyin_içindeydi. işTe ĥaydi diyelim dokuz, sekiz dokuzdan başlardi gece on_iki, bire kadar daĥa yorulurdi diyerdi işte bu sade
- 25 bir tarafıdır. bilmem kaç şekli de kaldı. onun_icin ne zaman_onlari tutabilseydiĥ

getirirdiŷ yine devam_ederdi.   zaman bu k yde elektirik yoŷdu. ben askere
gittiŷimde seysen_   te k bristaydim bur  elektirik geldi. ondan sonra televz nlara
bařladıŷ. şimdi hepimiz televz nunun  sti, ş yine baŷıyuruz.  onuşmayı daŷa unutduŷ.
surv vırdır, b lmem şud r, bud r. neyse bunları bi  evireyim.  ayatımız  le bitdi. işde
30 ben de d ŷa yaşlandım. atmışa geldim.  ucuŷlara baŷıyurum  ucuŷlar da bana başsın.

Adı Soyadı : Beşir Barlık
Yaşı : 32
Mesleği : Şöförlük
Öğrenim Durumu : Ortaokul mezunu
Derleme Yeri : Sııımlı Mahallesi
Konular : Karışık

- (Mesleğiniz nedir?) şöför. şöförlüğe baba mesleğinden girmişem. işi beledyeden aldıh. beledyede çalışıyih. he çalışıyız. aha imdi de devam ediyih. aynen devam ediyih. şöförlüğe ėle devam etdih. (Askerliğı nerede yaptınız?) amasyada yapıdh. ne zaman gėtdim, iki bin gaçdi, iki bin ondu. askerde hiç mantıh yürütmedih. mantığımız olmadı. aynen. (Askerlik anılarınız var mı?) yō hiç askerliħde hiç o kader pek fazla şey anım olmadı. (Eskiden büyükleriniz size ne anlatırdı?) böyüklerimiz ne anlatırdı? böyüklerimiz ėle eskiden beri zulmü zelaleti anlatı. (Ne zulmü ne zelaleti bize anlatabilir misiniz?) bilersiz, bílmıyeħ, bílmıyız. aynen. (Böyükleriniz size nağıl anlatır mıydı?) çoğ nağıl anlatır çoħ. nağıl nasıl nağıl diyim, yani ėyi bi hatırlamam. temiz hatırlamam yani. kem kem ne diyim ben. bellı olmaz ya şimdi ne anlatım yalan olur. şimdi babam burda olsaydı dėrdı. ben bılmıyem. aha aynen. yarın burda olsāz. yarın burdadır. (Yarın gelemeyiz.) niye? e bugün burda olun. aha yarın sabah gidin. ... kal. he. vallah baş göz üstüne kalın. aha yarın size söylesin gidebılırsız. vallah. vallah kalın yarın gidersiniz. ne farħ eder. teşekkür. vallah ėle ahlımda hėç bi şey yoħ şu anda. ğonuşmam işte ben dırem. bız asıl türk küresinniyiz acem deyil. sizin ğonuşma diliniz acem şeyidir. aynen aħā. benzıı bizim benzemıı. bizim deyişikdir. esKiden beri yúz, yúz seneden fazla dedelerimiz burda. atalarımız burdadır. esKiden beri meselā bize diyırler. meselā öyle bir şey yoħdur. iki çift acem var meselā biri kürt Kuresınni var, biri acem Kuresınni var. bız diyer türk Kuresınniyiz. bizim ayale vanda da var. en çoħ zaten bizim ayale vandadır, Kuresınni asıl Kuresınnıdır. sárayda var. bizim dedelerimiz atalarımız anlattığı şimdiye ĥader onlardır. hepsi de türk küresınnıdır. ordan irandan gelmişiz zaten. (Niçin gelmişler buraya?) yā esKiden zor vardı, zelalet vardı, imdi bi şe yoħ meselā. ona ĥader Kaçmışlar. (Savaşta mı?) he savaş. bu sımKo aĥa döneminde gaçıp gelmişler buraa. e tabi. (Zulüm mü etmiş?)

zulüm_êtmîş ne êtmîş zulüm. meselâ dedelerîmiz, atalarîmiz_anlatır. bu sımKo ağa
dönemînde meselâ her_eve asKer bıraşırdı. her şê zulüm_êderdi. e meselâ dêrdi
asKerleri besleyecehsız tâ Kışa hader, yaza hader. yazdan sonra da tekrar_asKere
gidîdi. seKKız sene onların_askerliğini yapdi bi şê olmadı yan. o gün bugündür
30 kürtden gacıyîh. o ne hader_uzahlaşıyîh da. (Sımko ağa iran tarafında oturuyordu
değil mi?) iranda iranda. ... evvelden mesele irandaydi. iranda devlet gıwardi, kürt
devleti. bi şê âni olmadı. gacTılar. Kimse Kalmadı. dağıldı gitdi. fazla da sürmedi. o
hader. başha anlatacağım bi şê yoh yani.

Adı Soyadı : Nuran Barlık
Yaşı : 40 yaş üstü
Mesleği : Ev hanımı
Öğrenim Durumu : Okuma-yazma var.
Derleme Yeri : Sııımlı Mahallesi
Konular : a) Tandır ekmeğinin yapıılışı b) Yöresel yemek tarifleri ve mutfak eşyalarının eski adları c) Karışık d) Eski düğün âdetleri

- a)** (Tandırda nasıl ekmek yapıyorsun?) mızırkenin_üstünde. mayá atıyaḥ, sonra su töküyaḥ, ön_éliyaḥ. ḥamurumuzu yapıyaḥ. eşkiyî éyice. uni da götürüyıḥ tendire vuriyaḥ. tezeği biraḥıyem, tendiri yaḥıyem, tezeği biraḥıyaḥ şē éymeK oliyō. Íavaş yapıyem_odū. **b)** (Keledoşu nasıl yapıyorsun?) keldoşda beyaz pancar, ... den, su dendin, e kıyma atıyaḥ. dáḥā toraḥ vuriyaḥ odū. (Toraḥ nedir?) cacıḥ, cacıḥ he. ó kelēduş yēmeyi. den_atıyaḥ_önce buni Kariştiriyaḥ. buni iyicē şey idiyaḥ tendirin_içine atıyaḥ. bu pişî şē oli. çıḥādanda da beyaz pancarı vuriyaḥ. nēcimek_atıyaḥ. ó siyaḥ nēcimekler vār? hē. bunlari atıyaḥ. nōḥuT_atıyaḥ. beyaz pancar. aḥa bunlari atıyaḥ. odu. (Eskiden kullandığınız mutfak eşyalarının adı neydi?) 5 vāllā diyīler şē çölmek. alamin Kāblar. bunlari diyīdiler. hē. çıngō dīler. çıngō diyīler. bunlari diyīler. odū bunları men_ancaK bēyle aḥlıma geli. (Eskiden yaptığınız başka yemekleriniz var mıydı?) başka kaynanam onlari anlayatar. şē ayran_aşı var. Kaynanam yapıyū bunu. bu da aynı şey kimin_atıyaḥ: pancar, helizdi, dırşıḥ_ēle otlardā yemlik var atīler. beyáz çerēşTırler nē bunlari getiriyaḥ_atıyaḥ. aḥa buni 10 Kariştiriyaḥ_ayran_aşı olır. aḥa buni. he kēfte de kıyma. allahın kēfteyi bēle yuvālaḥ yapıyıḥ. Kıymayı şē atıyaḥ nāne, nāne, çöreḥ_otu biraz_atıyaḥ. aḥa bunları atıyaḥ. biber biraz salça aḥa, bunlari atıyaḥ. onleri ben yapmamışım. onleri şey Kaynanamgil yapıler. bunlari ben, onlari yapmamışım. **c)** (Hikaye anlatabilir misin?) hım. ḥēkaye vallah_onlari benim_anam. bilmiyem. vallah_atansōzi vallah onlā 15 annemgi, Kaynanamgil bīliler. ben bunlari hēç bīlmem. (Eskiden büyükleriniz size ne anlatırdı?) annēmgil, annēm kadir, kıymet şē tutacaḥsız_ancaḥ. büyüklerimiz saygi, saygı tutacaḥsan. onı şē édeceḥsen. éyi davranacaḥsan. aḥa bunlari bīze alişTırmişlar. he ben buraya gelin gelmişim. **d)** (Sizin zamanın düğünleri nasıl olurdu?) başlıḥ, başlıḥ. hē. yō bunlar yū unlar bizi tanvīler. babamgili tanvīlerdi. aḥraba kimin_idiler. 20

25 gididilerdi, gelilerdi. men de göcük idim. kaynatamgil geldi beni görmeğa
Kaynatam beni istedi. ben hiç buni görmemişdim. (Kahve ikram ediyor muydunuz?)
yoħ ēle bir çay veriyah. çay içiler yüzük taħiler, çıħiler, gidiler. söz? böyüg başlıħ
Konuşiler. oni şey edilerdi. veridiler şey edirlerdi. onın için şey etmiler. şimdi
o modalar ğaħtı. (Sana ne getirdiler?) he. bení? altun gertirdiler. aħan inik
30 abim aldı kesdiler. nişanda büyük şeyler dēmdi, şeker, çay, eyaKQabılar, çay
çamaşur aħa onlari şey edirlerdi. iç çamaşurlari aħa. he. ħelatde ablalarına,
aħrabalarına, komşularına dağtiler. ħelva, ħelva ... getirmişlerdi. he, hē. ħelva
çöreklerine ħedē yapidiler, getirilerdi. daħa odū. ben, gelinliħ giydirdiler be, evet. (O
zamanlar gelinlik giyiliyor muydu?) benim zamanımda kımse gelinlik giymemişdi.
35 ben tēk giydım. bunlar getirdiler. he. gelinlī. (Gelini almaya gelirken yapılan bazı
adetler vardı.) yō öyle yoħdu bizim yoħdu. öyle zamanımızda yoħ idu, he şimdi var.
kaynın. (Ata bindin mi?) ya ata bindirmiyiħ. taħsi. otobiS idi üç tene taħsi gelmişdi.
bız bindī he çağırtdı. kaynatam idi, kayınlarım idi, balduzlarım idi, komşular da,
arħadaşlarım idi, yēngelerim idi bunlar gelmişdiler. getirdiler beni endirdiler, bu
40 da damdādi. elma atirlerdi o zaman. (Size de elma attılar mı?) he ben özümü vērdim.
bi tene nene ħar kaynanamın ānesi. özümü vērdim buraya, neneye deĝdi, bene
deymedi. hī? ādet ōledi ünce. he. he bení endirende elma atilerdi. deħa hēçbi şey ēle
odū. endirdiler adamlar toplandılar, oynidılar. odū. (Eskiden düĝün yemeklerini
nasıl yaparlardı?) vāllā Kazanda yapēlerdi. et yēmeĝi, piriñ onlardi. vāllā et
45 yimēydi ve herkes te yapı şimdi de yapiler. he. (Yemeĝi kimler yapardı?) aşçi gelīdi.
neyi? ... (Büyükleriniz nasıl beddua ederdi?) etmezdiler. bız de ēle hiç
birimiz evimizde ne baba evinde Kaynatamın evinde beduva yoħ. etmeriħ. hiç ne
beduva ederih ne bi şey. bız onlari alışmamışih. hē vāllā bi şey, bi şey yoħ.
ney aynatacām. vāllā bī şey yoħ ğonuşamam daħa.

Adı Soyadı : Şerafettin Barlık
Yaşı : 58
Mesleği : Çiftçilik
Öğrenim Durumu : İlkokul Mezun.
Derleme Yeri : Sııımlı Mahallesi
Konular : a) Ataları ve aile bireylerinin göçleri b) Konuşucunun okuma anıları c) Eski zamanlarda yaşam d) Eski hikâyeler e) Karışık f) Keçe yapımı g) Bulgur yapımı h) Yöresel sözcükler ve anlamları

- a) (Atalarınız buraya nereden gelmişler?) dedemler şeyden göçüpler. giresundan göçüpler, şeye azerbeycana. ondan sonra gelibler tebrize. tebrizden gidibler malatyaya. malatyadan da vana gelmişler. aha ondan sonra ahlata gelipler, gelibler. ondan sonra vanda da durmuyıplar, gelibler şeye. van valisi hatda demiş: siz temiz insanlarsız, temiz insanlarsız, burda durun milliyetçisiniz, vatanperversiniz, burda durun ne Kadder yer istırsiz ben size yer devşirim. burda Tapu senet yaptırım size, devşirim size bele. durmiyiplar_ordan diyipler biz daha da şeye geçecaz yaylalara geçecaz. yaylalara göçecaz, yaylalara göçecaz. yaylalardan hayvancılıkla uğra, göçebe bi nevi göçebe. o zaman göçebe şe. gelibler burda şe'e eha yaylalara. eha burda gonağ yaşıblar. burlarda, burda gonuplar artı. demişle, diyiplerdeki biz artı burdan başka bi yere gitmişir. dedem hacı beşir devlet milisiymiş. bin doğuz yüz on beş seferberlik, savaş_edipler. burdan da gonuplar_artı burdan da öte irana gitmiyipler. ondan sonram Kardeřime diyim, nesilden nesile geçib_işTe onlar vefat_etiğden sonra biz burda gonmuşu, artı bi yere gitmemişi. he gitmemişi. eha ondan sonram_eha bizim_ayleler bele şimdi parçalanmış. mesela diyim ğardeşime yarısı irandadır, yarısı mehindedir, yani iranın şeylerinde koturdadır. babamın dayıları mehindedir. şimdi bizim yari parçalarımız da burdadır. ahlátda, ahlátda da vardır. aha ondan sonram diyim bele, bele, bele. şimdi bizim zuriyetlerimizden, evlatlarımızla şimdi herkes şimdi sekiz ğardeşi. hepsı burada böyüyüpler. eha ğardasıma diyim şimdi birisi öretmendır ğaziantapdadır. birisi, iki üç tenesi istanbuldadı. aha ğardeşima diyim ondan sonra ben burdayım, ğaç tenesi de vandadır. aha bizim_aylen kökeni böyle dağılıb. aha baba yurdundan ben ğalmışam. burda rençberlik yapıyem. çiftçilik yapıyem ziraatnan uğraşıyem. işte bu hadar. ...

b) (Kendinizi tanıtır mısınız?) ben bin doḡuz yüz atmış dörT döḡümlüyüm. elli sekiz
25 yaşındayım. oḡula gitmişim. ben beşinci sınıfı bitirmişem. o zaman
bízim oḡulumuz, şimdiki kimin şeyimiz yoḡdi, imkánlar yoḡdi. şimdi ilk o zamanda
yani bin doḡuz yüz yetmiş ikilerde, yetmiş üçlerde, yetmiş dürtlerde hele hele
köylerde oḡul yoḡ idi. he elḡamdüllilah bízim küyde oḡúlümüz vardı. beşinci, o
zaman kim beşinci sınıfı bitirirseydi, yani ne ‘ala, he ne ‘alaydı. / ayni şimdi, yetmiş
30 dörtden ilkoḡul sıımlı köyi ilḡoḡulundan mezun olmuşam. ondan sonra
zıraatçılıḡ üzerine öretmenlerimin tercihiylen demişler bu çocuḡ topraḡnan çoḡ
şey, ‘elekalidir, buni zıraat oḡuluna yazdırın o zamanin imkánları, o zaman darlıḡı,
o zamanin kimsenin evdene yoḡ, yoḡluḡı aḡā beni de oḡula göndermediler. yani ben
gıtseydim şimdi zıraat mezun, zıraat mihendisi olurum yā bi şē olurum. şimdi
35 emekli de olurum. eḡā şimdi ben burda bu köyden böyümüşem. zıraatçılıḡne
uḡraşmışem, aḡā şimdiye Kader de hele ḡeyvancılıḡna, zıraatçılıḡne uḡraşıyām. eḡā
elḡamdüllilah allaha binlerce şükürler olsun. allah devletimize milletimize zeval
vermesin. eḡā imkánımız da vardır şimdi, çoḡ şükür. imkánımız da vardır. çoḡ şükür
nakeslere, namerdlere mұhtaç deyiliz. kendi yaḡımıznan Kavruluyoruz işde,
40 Kavrulırılı diyim. şimdi bēle işte ḡeyat bēle. evet rençberliḡ, çiftçiliḡ. he he. c)
(Büyükleriniz size eskiden ne anlatırdı?) eskiden evet dedem şē, siret-nebi oḡurdi.
babam siret-nebi oḡurdi. dedem bi ‘alım gibiydi, yani çoḡ tekvaliydi, çoḡ bilgiliydi,
‘alım, ‘alım gibi bi insandı, babam da öle. şimdi eski siret-nebi vardı. o zamanın, o
zaman, bízim zamanımızda şey yoḡ idi, elektirik yoḡ idi. küçük radyolar vardı. o
45 şimdiki entiKa olan radyolar. ḡaberleri getirir, o da şeydi yani pille çalışıdı. yani ne
diyim tek tük evlerde bulunurdi. tek tük evlerde bulunurdi. áḡa ḡardeşima diyim. he
şimdi o zaman ḡaz lāmbası vardı. / ḡaz lāmbası var idi. löküz var idi. sonra tüpe
çevirdile. o ufaḡ piknik tüpleri vardı. seksen beşde turgut özalın başbaḡan olduḡı
zaman bize elektiriK gelmiştir. aḡa ḡardeşima diyim elektiriKden sonra. (Eskiden
50 zamanlarda nasıldı?) o zaman ḡa esKi devri diyōsunuz. esKi devirde babam ḡıkaye
anlatırlardı. aḡa bízimki ēle değildi. yani Kulaḡdan dolma ḡıkayeler anlatırdi.
rüstem-i zal anlatıdiler. bilmem keloḡlani anlatıdiler. onlar bizi iḡna etmiyōdú. yani
siret-nebi bizi iḡna ediyō, peyḡamber efendimizin ḡayati. büyüklerimiz,
dedelerimiz, babalarımız onları bize süret-nebi getirirdi ḡaz lāmbasının yanına bēle
55 bi tene şē getirirlerdi, kürsi getirirlerdi. lāmbayı bıraḡırlardı, bıraḡırlardı o

kürsinin üzerine. o ğaz lâmbasının ışığında bize sûret-nebi oğurdu. peygamber efendimiz savaşılarını, peygamber efendimizin babasını. mesela mevlüd-i nebide söyler: peygamber efendimizin babası nasıl evlenmiş, nasıl kavrana gitmiş, nasıl vefat etmiş. velhasılkelam yani baştan

60 peygamber efendimizin hayatını başlardı. tē vefatına Kadar o sûret-nebi bize osmanlıca. şimdi sûret, sûret-nebimiz var, hep osmanlıca. he o kitap bizde var. şimdi de var. ben de oğurum. yani pek nadir olmasa da anlar, anlar gibi oğurum, oğurum ben onları. eskiden eleydi yani getirirlerdi ğaz lâmbasının ışığında yani bi sa'at, bi buçuh sa'at, iki sa'at bizi böyle bilgilendirirlerdi. aha ondan sonra bu televizyonlar

65 çıhdı, radyo çıhdı, internet çıhdı, teknoloji çıhdı. dünya da değışdi. kimse şimdi sen birisine sorsan da islâmın şartı ğaçdır, bilmi. kelime-i şehadeti söylesen zor getirebilir. dünya böyle değışdi, devran böyle değışdi. şimdi olmuş teknoloji devri. şimdi bız babalarımızdan önde aKıde vardı. bi zaten nikah kıyanda da zaten önceden nikah kıyarlardıkende kim kelime-i şehadeti bilmeseydi, kim islâmın şartını bilme,

70 otuz iki farz var. otuz iki farzi vardı bunların. bu otuz iki farzi bilirdi herkes bilirdi. şimdi gitsen şimdiki gençlere söylesen, şimdiki gençlere söylersen hiç birisi, hiç birisi bilmile. (Eskiden kelime-i şehadeti ve İslâmın şartlarını bilmeyenlerin nikahlarını kıymıyorlar mıydı?) Kıymıdiler. yā. eleydi. o zaman nikah Kıyanda mesela ğaç tene şahid gelirdi. iki tene, üç tene şahid gelirdi. otururdu babam gelirdi.

75 imam Kıyardı. köyin imamı Kıyardı. veyahıt bu köyin imami da olmasa sarayda getirirlerdi. imam getirirlerdi ve nikah Kıyarlardı. adam diyı peygamber efendi, çar yar-e peygamber, peygamber efendimizin dört halifesini ismini söyleyeceksin sen. onı söyleycahsın. onı yani Kıyardı de ama dedelerimiz atalarımız bunları bize çok güzel öğretmişti. öğrenmişti. he ondan sonra şimdiki gençlere sen söylersen, şimdiki

80 gençler sabah aşıama Kadar teknoloji de devridir, milenyom devridir. şimdiki gençleri de sen şe etsen, hiç bi şı bilmile. hiçbı şı bilmiyölē. çünkü islami Konuda yine bız elhamdüllilah mesela ben evlatlarıma elimde geleni Kader söyletmişem, yani bunları öğretmişem. aha elhamdüllilah oğulda da bağ Kafası olan şimdi, Kafası da olan, meyli o yönde olanda elhamdüllilah şimdi de bağ benim küçük Kızım var.

85 şimdi o devirde bizim kitaplarımız yoğ idi. kitaplarımız yoğ idi. din kültürü vardı bizimki. din bilgisi, din bilgisi, din bilgisi var idi. şimdi din kültürü var, peygamber efendimizin hayatı var bi de Kuran-i nebi var. üç tane kitap dini Konuda devlet,

verípler çöcuKlara. ha çöcuħ da şimdi o yönden büyüKleri ona şey_etmese. õretmen
de veríP, õretmen de veríP şimdi baħ. bizim köy, meħlenin şimdi din kültüru õretmeni
90 de var. ama güzel güzel şeyler de anlatı. aħa K̄afasi olan, zihni olan bunlari ħafıza
eder. yani bizim şeyimizden daħa güzel, bizim şeyimizden daħa güzeldir, vallahı da
billahi da daħa güzeldir şimdiki imk̄anlar. ha teknoloji bi K̄onudan daħa güzeldir.
nasıl güzeldir? yanè iyiye K̄ullanırs̄an güzeldir. dini K̄onuda K̄ullanırs̄an ne ş̄
edersen vardır. yanè, yanè iyi niyetle K̄ullanırs̄an teknoloji eyidir. aħa ondan sonram
95 ģardeşime diyim, şimdiki ģeyat bēle, esKi ģeyat bēleydi. amā esKi şeyi dērsēn. bız
ħoraşek_oynardıħ. (Horaşek nedir?) yanè şimdi ámerika bēzboli var ya. emerika,
emerika bēzboli bız giderdiħ K̄ışın. K̄ışın bēle deyildi. K̄ışın bēle deyildi. K̄ışın bız
beriK̄an_oynardıħ. ģarani oynardıħ. ora ģarani de o bēzbol didiħleri emerika bēzboli
bız_oynardıħ. ondan sonra cavşırToneK_oynardıħ. iki üş ģurup_olardıħ yazın
100 şey_oynardıħ saħlambaç. şimdi, şimdiki diyīler ya saħlambaç,
saħlambaç_oynardıħ. biler_oynardıħ. cevız biraħırlardi, cevız biraħırlardi K̄ışın
şey_önüne bēle dükk̄anların_önüne büyüKler ha ģatda büyüKler de parayı
biraħırlardi duvarın díbine cevız_atarlardi. kim bi o lirayı deydirirse o bi lirayı o
adam alırdı. bi daħa bi lira başK̄asi ģuruP ģuruP biraħırlardi orda ēle oynarlardi.
105 şimdi, şimdi yoħ_ēle bi ş̄i. o esKi adetler o esKi imk̄anlar K̄āħıb. he K̄āħıb gidip,
hepsi K̄āħıb gidip_artıħ şimdi teknoloji devridir. şimdi de, eħā benim cebimde bile
akılli telefon vardır. aħa oni düzgün K̄ullanırs̄an güzeldir. düzgün K̄ulanmas̄an da
kötidir. aħā benim dēmağım bu. aħa söylēn baħım ben_artıħ ne diyim size. başka
söylersē ne söylemaħ_isterseniz. / **d**) (BüyüKleriniz size hangi nağılları anlatırdı?)
110 nağıl? nağıl dedıĝın yani ben_anlamadım oni. nağıl ne dēmağ yanè. (Hikāye.)
ħēkaye, ħēkaye dedım yani ħēkaye getirirlerdi. rústem-i zal diyerlerdi. rústem-i zal
yanè çoĝı palavraydi, yalandı. yani adam K̄ulaħdan Tolma, K̄ulaħdan K̄ulağa
getirípler oni. K̄ulaħdan k̄ulağa geçi o anlatı, o anlatı. şimdi ‘alonevereK vardı.
‘alonevereK bi tene Tırsonek varmış. Tırsık, K̄orħaħ, he K̄orħaħ. /
115 ‘elonevereK_evden çıħamı̄miş. he. ya, K̄arisi demiş ya rebbim ben nasıl_ēdim buni
evden çıħarım. yani bēle K̄orħaħmış, evden çıħmı̄miş. gitmiş_artıħ K̄arisi, evde diyi
men ya rebbim ben nasıl, bi tene K̄omşusuna diyiP. diyiP ya allah razı olsun yanè
ben. esKiyī tendir yaħarlarmış. topraħ_evlerde oturilarmış da baca varmış
tendir_evinin_üzerinde. demiş ya ben çöçe sena pişirecam sena verim sen çöçeyi

- 120 şeyine, o bacadan at aşağı. ben 'eloye diyim dışarda çöreK yağı. çöreg yağı, men belki 'eloyi ėle çıkarım dışarıya. diyim git bigaç tene çöreg geti. çıkarı 'eloyi ahır Külhandan çıkarı dışarıya gapiyi kitliyi 'elonun üzerine. 'elo ne Kader diyi şey gapiyi aç men gelim eve. diyı yoh arta, artı bundan sonra sen bu eve gelemeszen. çı git nereye gidisen git. büyüKlerin dëmağıyna yanë. ne
- 125 Kader inansan ne Kader inanmasan da o da şeydi, meşürdur. diyı 'elo gidır dëvlere arhadaş olı bilmem ne olı. ondan sonra 'elo eve gelı bağı, hanımı bağı 'eloye diyi bağı 'elo ėle olü cesaretlenib, 'elo ėle olub tam erkek olub gelib. bële anlatırlardi bële giderdi başKa Kulağdan Tolma işte onlarda ne kader gerçek ne kader essah bilmiyem yani aha onlardı. sıret bizim dedelerimiz bize sıret oğurlardi. sıret-i nebi
- 130 oğurlardi. bız onlari öğrenirdi. islami şeyler. e) gelırlardi ba, şimdi esKiden bële televzün yohdi, internet yohdi. esKiden möhabet çoı idi. belki siz ata dedelerinizde görmüşsünüz, çünkü belki orda hele sizin Komşulu möhabetiniz vardır. ama burda şimdi o Kāhı. hërkes kendi evinde ağa olub. yani o dı men ağa sen ağa peki inekleri kim sağa. yani ėle olub yani şimdi Komşı Komşinin evine gitmi. eğer bi
- 135 taziye olurse giderler, eğer bir hër şer olurse giderler. odur başKa ondan sonra şimdi sen köyin içinde gezsen bı genc bulamazsın. şimdi ha, şimdi on sekiz yirmi yaşında herkes kendi derdine düşüb. şimdiKi gencler diyô: ya rabbi ben gidim, ya ohuyım ya aha liseyi ohuyım ya üniversteyi ohuyım ya gidim kendime ekmek parası Kazanım, yani kendime bı şe rızk gapisi gezim araştırım bulım. şimdi aha bu koy, köyi
- 140 mahleyi dolaşsan yani en, en dört beş kişiyi ya bularsın ya bulamazsın. hepsi kendi şeyinin, ekmeyinin peşinde gidır. eha şimdi benim evde sekiz gâdëşim, dört tene de baci şimdi herkes dağılıb. dağılıp istanbul, gâziantep, van dağılıp herkes gidiP yani kendi ekmeyinin peşine. şimdiki çucuğ da şimdiki genc de aha şimdi sen bırağisen, oğutisen. benim mesela beş tene çucuğum var, üçü oğlandır, üçü oğlandır şimdi üçü
- 145 oğlandan da birisi yanımda yohTur. / niye, niye herkes ekmeginin peşine Koşı. çünkü rençberlıhnen artı arazi yetmi. atalarımızın dedesi, he atamızın dedemizin mesela iki yüz dönümi vardı, beş yüz dönümi vardı. şimdi bölüştürüpler, veraset veraset veraset bële bële getirmişler her birisine ya bi dönüm ya dört dönüm ya üç dönüm ya düşer düşmez, ne yapacağı bu gencim ahır. bu genç ne yapacağı bu genç
- 150 burda hayatını sürdüremezki. / şimdi iki tenesi getmiş esger olmiş. bi tenesi gitmiş inşaatda çalışı. aha ben de evde Kalmışım. bële. benim hayatım da bële, esKi

heyat da bële. aħa başKa dëmeh_istediğınız varsa. esKiden. sızın bılmeniz gereken.
(Bizim bilmediğimiz eski şeylerden bahseder misiniz?) esKidēn. yoħ bılmissiz.
artıħ_esKiden bizim, benım hatırladım Kaderiyle, hatırladım Kaderiyle bizim
155 çocuhluħ heyatımız çoħ şē, çetin geçdi, çoħ çetin geçdi. şimdiki gençler çoħ şanslidir.
bız giderdiħ. ben çocuhluğumuz, çocuhluğumu da anlaTim. eskinin çocuhluğu da
anlatım. ben_on yaşında buğdā biçmeğa gitmişim. bennen Kardaşım bële
belimiz_ağrırdı. oraħ çekerdiħ. oraħ çekerdiħ o ağıstōs_ayının sıcağın_altında
çocuħ çocuħ_on yaşında bële oraħ çekerdiħ. belım ağrırdı, durmaħ yoħ. oraħ
160 çekecağsın. ēle olurdı bazen de parmaħlarımızın_ucundan Kan gelirdi. bi gün_olsa,
bi hefta olsa kırħ gün_orah çekerdiħ, kırħ gün. Kırħ gün_oT biçerdih tırpanla.
yoncalar Kāħardi, yoncalar şimdi, şimdi topraħ da değışıP. he yonca da yoħdur. yonca
bunca emeK vèrīsen, bunca emeK vèribsen mesela getirīsen bunca emeK vèrvīsen
şimdi esKinin, esKinin lezzeti, tadi yoħdur şimdi. / çocuhluħda bız oT biçerdih,
165 getirirdih. ben o zaman_on yaşıdayıdım. getirirlerdi öküz_arbasiynan_onlari şē
iderdiħ, biçerdih. öküz_arabásiynen getirirdih ħermana, ħermana. ondan sonra
ħermanında, ħermana yığerdih. Taya ēderdiħ o kıreşi, o buğdayi. ondan sonra
bitirdihden sonra çektiħ, çekib bitirdihden sonra ħermana yayardıħ. ħermana yayardıħ
bële sererdih. öküznerne o kireşin_üzerine cercereynen gezdırirdih. Kame vardi.
170 cercere vardi. o cercereyne o Kameyne, o Kamaynē o kıreşin_üzerine gezdırirdih. tē
saman_olana Kader_ezılıp saman_ufalana Kader. ondan sōnra taPannan toplardıħ.
ēl tapani berfing diyili ya. berfingne toplardıħ, yığerdih, o ezilen kıreşi, o ezilen kıreşi
yığerdih_üsd_üsde. şimdi yēl gelectaħ, yēl gelectaħ sē o buğdaynen samani
ayıracaħsan. şimdi, babamlar savururdi. o ezdiği kıreşi savururdi ħani buğdaynen
175 samani ayırsınlar. he he. o zaman makine yoğ_idi o zāman. yani ben o zaman
çocuhdum ben hatırladığımı diyem, yani o zemanki hatırladığımı. savururlardi yani.
bazen yēl gelirdi, bazen yēl gelirdi savururlardi. yēl gelmeseydi ħa bekleseydiler ne
zaman yēl gelectaħ, o buğdayi samandan_ayırsınlā. çoħ meşakkatli bī heyatımız
geşti. bēn. yani gençliħ bız görme, gençliğimiz, gençliħ heyatımız o işlerne gitdi. yani
180 ezildiħ çoħ ezildiħ. bız gençliħ heyatımızı gürmediħ. şimdi çoħ şükür biraz heyat
yaşıyoruz yani. āħa o zemā götürürlerdi, ħa o da yoħdi direKTör de tek evlerde vardi.
tek tek. aħa öküznen götürürlerdi saħan sürerlerdi. bazilari iki ħeyvanna sürerdi.
bazilari böyüK kıtan getirirlerdi, dört, iki, dört, iki, dört_altı ħeyvanna bağlarlardi

birbirlerinin_ardından o büyüK pulluñnan toprağı Kazarlardi. ondan sonra güzün
185 serpmə götürürlerdi buğdayi. serperlerdi yani Kışın, paizin sonlarında, paizin
sonlarında götürürlerdi buğdayi sēperlerdi o toprağa, yēr donardi, yēr donardi, yēr
donardi, götürürlerdi. allah verende dēmekki veri. o ağaş Tımrıñnarna bēle
yapmışlerdi, ağēş getirmişlerdi. diş yapmışlerdi o ağēce götürmiş, götürīlerdi. o
heyvanın_arhasına bağlardi o toprağı donan toprağı ēle o şeyne Kariştiridilerdi.
190 heyvannarna Kariştiridilerdi nedir bız_ekın_ekdıñ diyidilerdi. bañarın giderdın
bañardın. yav inanmāsan? şimdi sen şimdi bañ şimdiki teknoloji aña benim ha
direKTör var. ben beş gün çalışTırdım. altı bin yüz direKTör for çalışTırdım. heTa
direKTör çalışTırdım. aña bu yüzlüñ direKTörü hele de şimdi ben götüriyem o yerin
barını yariyem o zemanki bereketi, o zámanki bereketi, o zamanki bolluğı şimdi
195 göremiyiñ. yani o zaman bereket vardı. o Karamede götürürlerdi. o buğdayi
sēperlerdi. allahım dēmekki sañlayan_allah sañlar. bañar giderdın sen , sen giderdın
bañardın_añlın dururdi. bañardın_ēyle göğērib, ēyle yeşērib. sen diyerdin ya
buğday. o Tımrıñnan göturdün heyvannarna. öküznerin_arhasında o Karamede sen
göturdün Kariştirdin oralari sen. buğday hep dişarda Kalıdı. sen_ilkbañarın giderdın
200 bañardın ya rabbi insan Kıymezdi baña. ēyle göğērirdi, ēyle göğērirdi, çimlenirdi
buğday. aña getirirlerdi, o suvarırlardi. o zaman su bol_idi. şimdi su da yohdur. aña
göletimiz de var. şimdi susuzdur ha köyümüz. şimdi esKinin suyi yoh. gölet de
yapmışlā, gölet de, gölet de yapmışlar. şimdi o imkani alamiyiñ. esKinin_imkanını,
esKinin_imkanını yani o esKinin bolluğuni bulamiyiñ. (Ne zaman askere gittiniz?)
205 yani heyatım benim, gençliğim_on sekiz yaşında asKere gētdim. tırpanı
yoncanın_içinde bırañdim. on sekiz ben şe ētdim. yani asKere gidende ben tırpanı
yoncanın_içinde bırañmışam. gelmişim yani ēle esgere gētmışim. yani bize yani
beklemēñ de yoh_idi. ha tırpanı yani benim dēmağım_odur. yani çalışıdıñ devamlı
çalışıdıñ. yani bize boş Kalmañ yoh_idi. ha tırpanı da yoncanın_içine bırañmışim
210 bēle gelmişim sülüsümü almişim_esgere gētmışim. (Sülüs nedir?) sülüs yanē
davetiye gönderiyu ya devlet diyu: sen felan fālan tarihde sen gidecañsın. senin
celbındir. sen gelmişsēn, sen filan tarihde gidecañsın birliğine. teslim_olacañsın.
sülüs o zaman sülüs dērlerdi o davetiye, asKeriyeden gelen zarf davetiyeydi mesēla
bize. sülüs dērlerdi one. ona güre bız de kağıdımızı alardıñ giderdiñ şúbeye, özalpa.
215 sarayda şube yoh. özalpa giderdiñ. bızı mu‘ane ēderlerdi o zaman. yani mu‘aneden

geçerdih. bahım bu seKatliğı vardır, yohTúr. sülüsümüzü de bize órda verirlerdi. bíz
o zaman_ asKere gëtdih. on sekíz_ ayda esKerlih yaptım. acemí birliğim sivas_ idi.
usta birliğim de istanbul maħmudbeydi. şimdi maħmudbeye gidersen aħlın dúrur. o
zeman gittimizde oralar çöl_ idi. sadece esgeri birlik vardı. şimdi sen git
220 maħmudbeye sen esKi maħmudbeyi, o çöli şimdi gez. şimdi köpri yapmışlē, bilmem
ne yapmış, ne yapmışlē, ne yapmışlē. gidersen senin aħlın durúr. aħa benim şeyim de
bu ħader, sızē dëdiğ, dëmağ istediğim bu ħader. benim gençliğim benim
çocuħluğum_ ěle geçdi. aħa çoħ da şeyē gitdih. mesela Kışın da buş durmazdih. şey
çihdi, çalışmaħ çihdi. ħani giderler ya inşaatlarda çalışırlerdi. bi beş sene alti sene
225 de ěle gittih şeylere. çay_ için çay. ya çay_ için çay. aç değilsiz, aç değilsiz? yav
size bi şeyler getirsin (Teşekkürler aç değiliz.) ... aħa benim dëmağım bu. (Bu odanın
adı nedir?) mısafir_ odası. burası ben dëdim koltuħ moltuħ biraħmiyacam, koltuħ
biraħmiyacam dëdim bēle. bunlar yastih. yastih, yastih, minder, minder yastih. aşırı.
yani geleneK güreneklerimize göre ben dëdim dayayacam. yani bu koltuħdúr bu
230 sēpadır bu šēdir, ben_ onlari istemedim, sevmedim. getirdim bēle zevkime göre,
zevkime göre bēle dayadım dōşedim. aħā. ē burda misafir_ ağırliyh. tōy_ olanda
taziye olanda mısafir gelir mesela burası misafir_ odası diyih. (Burada her evde
misafir odası var mı?) bazılarında vardır, bazılarında da yohdur. (Eskiden herkesin
varmış değil mi?) var_ imiş. ayrı mesela baħ. sen çih şimdi. aşağı evde, bizim_ aşağı
235 evler babadan kalma seKsenlerī, seKsenlerin şeyi. ben o odayı yihdirmedim. niye
babamın yadıgarı diye babamın_ odasıdır_ orası. f) (Keçe nasıl yapılır?) keçe vardır.
keçe, Kılav, Kılav kēçe. /-yünden yapılmışlar.-/ Kulavdır. ħani esKiden lipojen vardı.
gelirlerdi bēle bēle lıva dēriħ. Kuzıların, Kuzıların, Kuzılar Kırherlardi, Kırherlardi
sonbaħar mesela ağistosun başlarında, eylülün başlarında, Kuzıları Kırherlerdi.
240 Kırherlerdi yani keserlerdi o tüylerini. o tüyleri alırlardi. lipojen gelirdi. o bēle yünü
şey_ eden mükütle dōğán, döven, vanda bi şeyde belgeselde ben gürdüm hele var.
he o belgeselde mesela o yünü bēle vuriyó ya şey ħalıne, tel ħalıne getiri. o tel ħalıne
getirdiği lıvayı getirerlerdi. mesela şey getirir çadır getirirler, bez çadır. bez çadır
getirirdi. sererlerdi o tēl yapan lıvayı o yünü şey_ ederlerdi, o sererlerdi o
245 çuvalın_ üzerinē naħış yaparlardi. şimdi. orayı ben sızē gösterim naħış yapılı.
Kēçelerī üzerine mesela renK_ olsun, neKış_ olsun, desen_ olsun diye. onı da
şey_ edēlerdi o tēl tēl yapmış yünī üzerine, bor yaparlardi bēle sararlardi. posta posta

ò, o íva kèçe hálne gelene Kader_on kişi, yirmi kişi meselá gelirdi. o záman Kışın,
bu Kışın_oni yaparlardı. o yirmi kişi gelirdi o eve. yani on kişi o bori, o oni
250 eyahlerlardı. o ívayı çadira sèrerlerdi, bor yaparlardı, oni eyahliyaçahlar ki kèçe
olsun. on, on kişi bi pòsta on kişi bi pòsta o kèçe çıhane Kader bēle birbirlerini
deyişirlerdi. Kuzi, Kuzi yüninden dèdim ya Kuzi yüninde. eylülün başlarında Kuzi
Kırhmaya gelirdi. Kırharlardı Koyun yünindē olmaz, Kuzi, Kuzi yünindē. oni de o
Íipojen şey_èder. bēle tohmañnan tel tel yapana Kader. oni şey_èderlē. ondan sonra
255 sererlerdi çadırın_üzerine, bor yaparlardı. sú, sıcañ su serperlerdi. o birbirine meselá
yapışsın diye ā keçe yaparlardı. şimdi o keçeler var. aşağida ben dèmiřem_ēle
babamın_odasi serili Kalsın. seKsenlerin, seksenlerin keçesi. hele de duri ēle. g) aħā
ondan sonra bulğur yaparlardı. bulğur, bulğur Kaynatırlerdi. şimdiki gibi deyil. bulğur
Kaynatırlerdi Kazannarna. damlara sererlerdi. o bulğur Kururdi. o buğday
260 Kaynatdıñleri buğday, çadırların üzerinde damlarına sererlerdi, o Kururdi. getirirlerdi
ondan sonra tohmañlarna. evin_ortasında, tendir_evı, meselá
tendir_evının_ortasında bī çuñur Kazarlardı. o Kuruttuñlari, pişirdikleri buğdayı
getirir. Kururdi. getirirdi orāya doker, ıslatırlardı. o çuñura bez sererlerdi, meselá
palaS veya çadır sererlerdi o şeye, o çuñure. yani toprañ_olmasın buğday. o
265 çadırın_üzerinde yine o dediğım bor gibi, posta Komşular gelirdi, bēle bī nevi imece
usulü gibi. herkes yani meselá buyún felankesin_evinde řē var, bulğur var. bız
gidecañ fēlan Komşının_evine onlare yardım_èdeğ. yani o bulğuri dövecañ
mükötlerne, mükötlerne. o āğaç müköt vardı. / yani eğaç keserlerdi bēle meşe
āğacındē veyahıt řē eğacındē müköt yaparlā. / o bulğuri bēle dövenē, döverlerdi.
270 buğday Kabuñ_açana Kader. / o buğday Kabuñ_açardı. buğday Kabuñ_açana
Kader. Kabuñ_açılırdı üzerinde. / he ondan sonra yine getirirlerdi ó buğdayı řē
èderlerdi bēle yere verirlerdi o Kabuñu ayırırdı. getirirlerdi ondan sonra destara
çekerlerdi. / destar_iki tene taşdı. belki hatırlarsız. destárdır. destár iki tene taş
getirirlerdi bēle yuvarlañ. oni şimdi destara çekerlerdi. yani Kırılması için o buğdanın
275 Kırılması için. e biçañ, altı teneke ēyle yani o zamanın şeyi meşürdi, pilav yerine
bulğur geçerdı. şimdi de daħa şimdi de o şeyler o ‘adetler Kāñmiř_artıñ. hazır da var.
meselá gidisen_artıñ zehmet çekm_isen. şimdi adam deyirmanı da daħa gitmī.
meselá rencberim, şasadımı Kaldiriyem, buğdāmı satiyem gidiyem daħa hazır_un
alīyem. deyirmanı da daħa, deyirmanı da zāñmet_étmiyem yani bī zehmet yani

280 asadim gelmiş. men_üşeniyúrım / yani ben diyem_üşenīyem, diyem ben nerde
gidecēm, o tozun_içine girecēm. ē çuvallari un dolduracām, deyirmanda alacām,
sıra bekleyacām. ea  buğdayi de sen şimdi satisēn yērine azir fabriadan_adam,
adamla anlařvīsen adam diyi bu ade, / aa bu ader şeyne ben şey ēdīm. bana un
getir. o da bēle. (Teşekkürler.) allah sızden de razi olsun. **h)** (Taya ne demek?) taya
285 yani kileş getirir ya, yığarız_üst_üstTe ona taya dēriz. (Berfing nedir?) berfing ar
temizle, ar sīleceęi var ya ar küreği. (Yerin barı ne demek?) yērin barı, yērin barı
meselá asılát yeřiliyō ya, yetiřiyōsún ya o da asılátı. / yeşermek. (Karama ne
demek?) erame yani don. Ípujen o zamanın sanatçısı. o şey yapıyō ya. belli bi
üjretlen gelirdi. onı üjretle Ípujeni řē ēderdi. (Palas ne demek?) palaS_annelerımız
290 o zaman şey yaparlardı. e getirirlerdi el doğumasi annelerımız doğurdi onlari. palaS
birbirine dikerdi palaS yaparlardı.

Adı Soyadı : Feride Barlık
Yaşı : 70
Mesleği : Ev hanımı
Öğrenim Durumu : Okuma-yazma yok.
Derleme Yeri : Sııımlı Mahallesi
Konular : Karışık

(Teyze bize ne anlatmak istersin?) vallah istediğim. ne ben Kocaya geldim. on bir yaşında geldim. ... (Neden o kadar küçük yaşta verdiler?) ben ne bilim niye verib? o zaman_eyle, o zaman_eyle. on bir yaşında geldim. ben kurtçe bilmiyordum. he he. şimdi ben geldim hiç kurtçe bilmiyordum. şimdi ben geldim hiç kurtçe bilmiyorum. (Kürtlere mi gelin gittin?) he, he. he he, bunlar kürtlerindî. ben vandan geldim. aha ondan sonra, iki sene Kaldi çocuğum_oldi. beyim_esgere gétđi. iki sene esgerlîh yapđi. ben de o çocuklarnan beraber bi KüçükK_evde oturdum, tendir_evi. (Tandır evinde mi yaşıyordunuz?) he tendir_evinde yaşıyordum. çocuklarnan beraber. ... o zaman bi şey yoh_idi. hêçbi şey yoh_idi. ne elbise var, ne yiyecâh var, ne bi şe var, hêçbi şey yoh. vallah iki sene gücam_esgerlî yapđi, geldi. onnan sonra geline eve çocuklara ha ėle geçindih şimdiye hadê. şimdi sön. aha bes. allah senden de ... siz şimdi nerden geldiniz gızım? (Van'dan geldik.) ha, ha. he. ha. he. ac deyilsin? (Değiliz. Teşekkürler.) ha, he. ben çoh çoh çekdım, yani gerçekten çoh çekdım. yani gerçekten çoh çekdım. şeker yoh, gaz yoh, ceyran yoh, ışıh yoh. bî şe yoh. şey, yağ töküyördüh o bële şeylere, Kutuların içine / toprağ töküyördüh, yağı töküyördüh üstine. o bize ışıh yapıyordu ta ki yatana hader. iki, üç çocukhınnan beraber ėle Kaldih ac, susuz. kimse yoh. eh. çoh yohluğ çekdım. yoh, yoh e Kızım, Kızım ceyran var_idi yemeh? ceyran yoh_idi ki ceyran bu iki sene, üç senedî gelmiş. he yoh_idi ki o, ceyran o zaman yoh_idi. gaz, gaz yağı irandan gaz yağı getiriyordu, satıyordu, alırdih. e şeker yuh, çay yoh, ėle sıhıntı çekdih ta ki allah taala şimdi başbağandan razi olsun. şimdi her şeyimizde dört dötluğ. biz tehet yoh. he aha. ėle. vallah çoh çekdih. ... vallaha yani yemin_ederem. o zamanlari siz görseydiz. biz ne çekdih ne çekdih. şimdi her şey var. elbise yoh_idi. ben çocuklara getiridim bi çadır Kibi bi şeyi, tikirdim_elbise. çorap yoh, eyahKabi yoh. şey heyvanın şeyinnen, postunnan_onlara şey yapırdih, onlara he onlara çarih yapıyordu he çarih

yapiyorduh çocuqlara giydiriyarduh. o zeman eyle. şimdi her şey, bolluh var insan.
jarlıh var idi imdi hepsı de bolluh var ... vallā. ne ederdi. ... (Eskiden nasıl kargış
ederlerdi?) nē ederlerdi dā. yan istiklal yan ölüm. yan ölüm ya istiklal. yan. itnen
zulümata Kurtan Kıyamete bız ele geçirdih. ah ele. ben, ben doğum yaptım nē
30 ceyran yoh, lamba yoh. doğum yaptım kımse yohTur. ebe yoh bi şe yoh. doğum
yaptım. ... Karenlıh ne bī lamba var ne bī şī. aha ele. ele geçirdih. ışıh da yoh, he.
ışıh da yoh. he yohluh içinde şimdi her şey var. / her şey var. çoh şükür. ē sizinkini
de allah razi olsun gelinle dinlible. şimdi, şimdi sekız tene gelin var. bi tene de, iki
tene de gelinin gelini var. bē sekız tene, sekız tene şey oğlan vā, dört tene Kız vā.
35 onlari yohsulluhnan ele yani geçirib gėtmişih. he Kızım. aha daha başha bī şī yoh.

Adı Soyadı : Alya Acar
Yaşı : 70 yaş üstü
Mesleği : Ev hanımı
Öğrenim Durumu : Okuma-yazma yok.
Derleme Yeri : Atatürk Mahallesi
Konular : Karışık

- (Bana eski zamanları anlatabilir misin?) nasıl ben? ben, benim oğur-yazarım
yohdır ki gızım. esKiyi ne, ney anladım ki. men bılmıyorum ki. ... (Kaç yaşındasın?)
vallah bılmiyem. kimlikte yazılı. ben bılmiyurum ki. he vallah bılmiyurum, evet.
(Hasta mısınız?) hastayım gendim de hastayım yani. galp hastasiyim. evet. he vallah
5 allah razı olsun. sağ olasın. allah sana zihin açılığını virsin İşallah. işin gücün rast
getsin ha. (Bir nağıl, hikâye anlatabilir misin?) nağıl? mesel, ne diyim ki mesela? he.
vallâ ben ne diyim. yô vallah. hê. (Mani biliyor musun?) bah. /~bahçede atleS, ineler
batmaz, nişanlı gızlar geceler yatmaz.~/ evet. çöh biliyörüm ama şeyim gelmiyô
yani. evet hatırlamıyorum da. evet. uff çöh hatırlıyorum, vallah çuh, çuh, çöh.
10 /~yumurta vurdum yağa, yağ başlar gaynemağa, on beş esger içinde, yaşasın
benim oğlum ağa.~/ he, he. /~uzun uzun Kemişlar, ucuni bôyamişlar, ala gözli
oğlumi, esgere göndermişler.~/ he yavrum. be ben ne diyecem. öğrencilerim var get
onlar sena annatsın dâ men. esKi manıları diyor yani. he vallah he. evet. / (Küresinli
misiniz?) he he ben küresinliyim he. ... hey gurban olum sena. e ben diyim yâdima
15 çünine o hader daha. vallâ. (Eskiden neler yapardınız?) be bız esKiden çamaşur
yıhiyirdi. elde yıhiyirdi gızım. elde yıhiyirdi he. makine yuh idi, makine
yuh idi, ceyran yuh idi. elimizde yıhiydi. Tendirle. / sebah, şebağdan gâhidi.
Tendir yağidi. eymeg yapıdi. e fehlamiz olıdi. buğdâ pişirme olıdi. fehlaler gidı,
çöle gidıdi. aha onlar yola salır. göyin sağıdi, ineK sağıdi. ayran çahlıdi be.
20 ayrani sabah gâhıdi çahlıdi, yağ olmağ için, çökelik olmağ için. evet.
makine yuh idi o zaman. be. nece? şeyde sürsümde çahlıdi. tendirin üstinde bële,
şê tuluh gibi bële ayni çölmek şekli olıdi. onin içinde çahlıdi. beş tene ayran çahlıdi
ondan sonra bitirıdi. ondan sonra yemeyimizi yiyıdi, gâfaltı yapıdi. ha. aha
tandırın üstine birağıdi, çürıdi, süziğ. aha yağıni alıdi. be yağıni da erıdiğ
25 debölara birağıdi be. debô bële dediğim yağ debölari. (Depo mu?) evet. eh.

(Üzücümüz ne demek?) üzũç? / ğuzuçu. (Sizin de üzücünüz var mıydı) evet. evet. ğuzuçu. evet. evet esKiden ğoyunumuz da var_idi, ğuzuçımız de var_idi. ineklerimiz de var_idi. şey hizmetkarlarımız da var_idi. / be ğamiş. ğamiş o böyük ğamişler_oli, manta diyile, sağıla. ahan yoğurtlari güzel_oli. aha onlardan. 30 evet_evēt ünçe var_idi. sütündē çalidih, işte yeyidih. be yağıni tutidih yirdih onlardan_aha. eh. ğurban_olum ğızıma.

Ek 4. Alan araştırmalarında kaynak kişilere sorulan sorular

Bu araştırmada kullanılan yöntem ve sorular kaynakçada belirtilen kitap, doktora ve yüksek lisans tezleri ve makalelerden yola çıkılarak hazırlanmıştır. Çalışmada kaynak kişilere yöneltilen sorular, alındıkları kaynakların “kaynak bilgisi” başlığı altında verilmiştir.

Oğuz, . vd. (2011). *Türk Halk Kitabı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.

1. Kaynak kişinin adı ve soyadı.
2. Doğum yeri ve doğum tarihi.
3. ğrenim seviyesi.
4. Oturduğu yerin adresi.
5. Derleme yapılan yer.
6. Derleme yapılan tarih.
7. Derlemeyi yapan kişinin adı ve soyadı.

(Ekici, 2011: 430)

Akca, H. (2017). “Ağız alışmalarında Derleme Konuları ve Kaynak Kişilere Yneltilecek Sorular”. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. (27), 2017, 61-84.

A) Kaynak Kişiler Hakkındaki Sorular

1. Kendinizi bize tanıtır mısınız?

Kaynak kişi heyecanlanırsa soru açıklanır:

- a. Adı, soyadı,
- b. Doğum tarihi,
- c. Yaşı,
- d. Eğitim durumu (kaçıncı sınıfa kadar okudunuz?),
- e. Mesleği

biçiminde sorulabilir.

2. Hayatınızı anlatabilir misiniz?
3. Bařınızdан geçen bir olayı anlatabilir misiniz?

Bu soru sorulduğuunda kaynak kişi bir şey hatırlamayabilir. Bu durumda soru kaynak kişinin özelliklerine uygun olarak sorulmalıdır:

Örneğin “Tarlada çalışırken unutmadığınız bir olay yaşadınız mı? Askerdeyken başınıza unutmadığınız bir olay geldi mi?”. Bu sorular bu biçimde sorulduklarında da cevapsız kalabilirler. Bu durumda bölge / yöre ağzına özgü olarak sorunun sorulması ya da o döneme ait anılarının sorulması gerekir.

4. Hiç unutmadığınız bir anınızı anlatabilir misiniz?

Soru cevapsız kalırsa üçüncü soruda uygulanan yöntem kullanılır.

5. Eşinizle nasıl tanıştınız, nasıl evlendiniz anlatabilir misiniz?

6. Askerliği nerede yaptınız? Bize askerlik anılarınızı anlatabilir misiniz?

Cevap alınmazsa “Askerde nöbet tutarken bir şey yaşadınız mı?”, “Komutanınızın size kızdığı oldu mu?”, “Askerde dayak yediğiniz oldu mu?” gibi sorular sorularak hatırlatılabilir.

7. Hacca / umreye gittiniz mi?

Kaynak kişi olumlu cevap verirse “Hac / Umre yolculuğunuzu bize anlatabilir misiniz?” gibi sorular sorulabilir.

B) Yöre Hakkındaki Sorular

1. Bu yöre / bölge (köy, belde, kasaba, ilçe, il) nasıl kurulmuş?

2. Yöreniz bu adı neden almış?

3. Yörenin kurucuları kimlerdir?

4. Yörenin tarihini bize anlatabilir misiniz?

5. Etnik kökeniniz nedir?

Soruyu anlaşılmamışsa “Türk, Türkmen, Azerî, Yörük, Küresinli” vs. açıklamalar ile tekrarlanır.

6. Yörenin etnik durumu ile ilgili bize bilgi verebilir misiniz?

Soru şöyle de yöneltilebilir. “Hangi boydansınız?”, “Yörenizde bulunan boylar hakkında bize bilgi verebilir misiniz?”. Soru cevaplanmazsa “Yörenizde Türk, Türkmen, Yörük gibi boylar var mı?” Bu yörede size nasıl seslenilir?” diye soru açılabilir.

7. Yöre halkının geçim kaynakları nelerdir?

8. Yörede yapılan tarım işleri ve hayvancılık ile ilgili bize bilgi verebilir misiniz?
9. Yörenize özgü yemekler nelerdir?
10. Yörenize özgü yemeklerin tarifini verebilir misiniz?
11. Yörenizde hangi sebze ve meyveler yetiştirilir?
12. Yörenizdeki sebze ve meyve yetiştiriciliği ile ilgili bilgi verebilir misiniz?
13. Yörenizde sıkıntılar var mı?
14. Yörenizde yaşanan doğal afetler nelerdir?
15. Yörenizde yaşanan deprem, sel vb. doğal afetlerini anlatabilir misiniz?

Bu sorular tek tek de sorulabilir: “Yörenizde hiç deprem oldu mu?”.

16. Yörenizde yetişen otlar, bitkiler hangileridir? Adları nelerdir? Ne için kullanırsınız?
17. Yörenizde yetiştirdiğiniz hayvanların adlarını sayar mısınız? Bu hayvanları nasıl yetiştirirsiniz?
18. Yörenin kültür yapısı nasıldır?
19. Yöredeki insanların eğitim seviyesi nedir?
20. Yöredeki insanların etnik kökeni nedir?
21. Yöredeki insanların dinî inançları nedir?
22. Yörenin sosyal açıdan yapısı nasıldır?

C) Günlük Hayatla İlgili Sorular

1. Günlük işleriniz nelerdir, anlatır mısınız? (Gün boyunca neler yaparsınız?)
2. Tarla işlerini nasıl yaparsınız?
3. Tarlanıza ekim, dikim, ürün kaldırma nasıl yapılır?
4. Tarla işlerini yaparken hangi aletleri kullanırsınız?
5. Tarla işleri için kullandığınız aletler ile ilgili bilgi verebilir misiniz? (Tarla işlerinde kullandığınız aletlerin adlarını ve niçin kullandığınızı anlatabilir misiniz?)
6. Eskiden tarlada işler nasıl yapılırdı, anlatabilir misiniz?
7. Eskiden tarla ne ile sürülürdü, ekin ne ile biçilirdi, ürün nasıl toplanırdı?
8. Tarlanıza ve bostanınıza bu yıl ne ektiniz?
9. Tarlanıza ve bostanınıza önümüzdeki yıl ne ekeceksiniz?
10. Yörenizdeki bahçelerde ve bostanlarda neler yetiştirilir?

11. Yörenizde yapılan bahçe ve bostan işlerini anlatabilir misiniz?
12. Kış hazırlığı yaptınız mı? Yaptığınız kış hazırlıkları nelerdir, kış hazırlıkları nasıl yapılır?

Sorular tek tek de sorulabilir: “Tarhana / turşu / salça yapar mısınız?”,
“Tarhana / turşu / salçayı nasıl yaparsınız?”

13. Eskiden nasıl elbiseler giyerdiniz?
14. Yörenizdeki ünlü yemekler nelerdir? Nasıl yaptığınızı anlatabilir misiniz?
15. Yörenizde yaptığınız hamur işleri nelerdir, bilgi verebilir misiniz?
(Yörenizde hamurdan yaptığınız yiyecekleri nasıl yaptığınızı anlatabilir misiniz?)
16. Hamur işlerinde kullandığınız âletler nelerdir, bunlarla ilgili bilgi verebilir misiniz?
17. Tandırınız var mı? Tandırda ekmek pişirir misiniz? Ekmeğin hamurunu nasıl yaparsınız?
18. Tandırda hangi aletleri kullanırsınız? Tandırda kullandığınız aletlerin adları nelerdir? Tandırda kullandığınız aletleri ne amaçla kullanırsınız?
19. Evinizde hangi mutfak aletleri kullanılır, bunları niçin kullandığınızı anlatabilir misiniz?
20. Yörenizde avcılık yapılır mı? Yörenizde yapılan avcılık ile ilgili bilgi verebilir misiniz?
21. Siz hiç ava çıktınız mı? Avcılık ile ilgili anılarınızı anlatabilir misiniz? Av sırasında başınızdan geçen bir şeyi anlatabilir misiniz?
22. Bulgur yapar mısınız? Nasıl yaptığınızı anlatabilir misiniz?
23. Peynir yapar mısınız? Nasıl yaptığınızı anlatabilir misiniz?
24. Tereyağı yapar mısınız? Nasıl yaptığınızı anlatabilir misiniz?
25. Tarhana yapar mısınız? Nasıl yaptığınızı anlatabilir misiniz?
26. Salça yapar mısınız? Nasıl yaptığınızı anlatabilir misiniz?
27. Turşu yapar mısınız? Nasıl yaptığınızı anlatabilir misiniz?
28. Yörenizde arıcılık yapılır mı?

Soruya olumlu cevap alınır: “Yörenizde yapılan arıcılık ve arı yetiştiriciliği ile ilgili bilgi verebilir misiniz?”

29. Eskiden ölçü aleti olarak neler kullanılırdı? Eskiden hangi ölçü birimleri kullanılırdı? Mesela tarlandaki buğdayı ne ile ölçerdin?

30. Nasıl dua ettiğinizi anlatabilir misiniz?

31. Eskiden nasıl beddua edilirdi?

Kaynak kişiye doğrudan beddua edip etmediği sorulmaz. Kaynak kişiye bu soru, doğrudan sorulursa genellikle cevap vermek istemez ve sinirlenebilir. Dua ve beddualar ile ilgili sorular aracılığıyla emir ve istek ekleri derlenebilir.

32. Filan köye / mahalleye nasıl gidebiliriz?

Gidilecek yol bilinse bile kaynak kişiye yol tarifi sorulmalıdır. Böylelikle emir ekleri ya da gelecek zaman ekleri derlenebilir.

Ç) Gelenek Görenek ve Halk Bilimi Hakkındaki Sorular

1. Kız çeyizini nasıl hazırlarsınız, çeyizde neler bulunur? Eskiden kız çeyizi nasıl hazırlanırdı, çeyizde neler olurdu?

2. Eskiden nasıl kız istenirdi?

3. Eskiden düğünlere davetleri nasıl yapardınız?

4. Eskiden nişan nasıl yapılırdı? Nişan adetleriniz nelerdir? Nişanlı kıza neler götürülürdü?

5. Eskiden kına nasıl yapılırdı? Kına adetleriniz nelerdir?

6. Eskiden düğün nasıl yapılırdı? Düğün adetleriniz nelerdir? Düğünde geline neler götürülürdü?

7. Geline nasıl kına yakılır, kına yakılırken neler yapılır, neler söylenir?

8. Geline kına yakılırken türkü söyler misiniz? Bize kına türküsü söyleyebilir misiniz?

9. Düğünlerde oynanan oyunların adı nedir?

10. Doğum ile ilgili âdetleriniz nelerdir, anlatabilir misiniz?

11. Lohusalık hakkındaki âdetleriniz nelerdir, anlatabilir misiniz?

12. Lohusalıkta albastı, albasma, kırk basması gibi inanışlar var mıdır?

13. Lohusa kadının albasma, kırk basması, albastı olmaması için yapması gereken bir şeyler var mıdır?

14. Bebeğe nasıl ad verilir?

15. Bebeğin kırkı dolunca neler yapılır, bebek nasıl kırklanır?

16. Bebeğin ilk dişi çıktığı zaman neler yaparsınız?

17. Diş hediğini / bulgurunu nasıl yaparsınız, anlatabilir misiniz?

18. Sünnet için âdetleriniz var mıdır?

19. Sünnet düğünlerini nasıl yaparsınız?

20. Çocukluğunuzda oynadığınız oyunlar nelerdir, anlatabilir misiniz?

21. Yörenizdeki çocukların şimdi oynadıkları oyunlar var mı, anlatabilir misiniz?

22. Çocuklarınızı askere gönderdiniz mi?

23. Askere uğurlama ile ilgili âdetleriniz var mı, anlatabilir misiniz?

24. Askere giden gençlere kına gecesi düzenleyip kına yakar mısınız?

25. Bize masal / hikâye (nağıl) anlatabilir misiniz?

26. Bize fıkra (Nasrettin Hoca fıkrası) anlatabilir misiniz?

27. Yörenize özgü türkü var mı?

28. Türkü söyleyebilir misiniz?

29. Yörenize özgü maniler var mı, mani söylebilir misiniz?

30. Bebekleri uyutmak için ne yaparsınız? Bize ninni söyleyebilir misiniz?

31. Bilmece biliyor musunuz, bize bilmece söyleyebilir misiniz?

32. Atasözü biliyor musunuz, bize atasözü söyleyebilir misiniz?

33. Yörenizde türbe / yatır ya da ziyaret yerleri var mıdır?

34. Türbede yatan zat / zatlar ile ilgili bilgi verir misiniz?

35. Türbeler hakkındaki âdetler nelerdir?

36. Türbe ziyaretine kimler gelir, türbede ne gibi şeyler yapılır?

37. Ramazan ayı ve Ramazan Bayramı hakkındaki âdetleri anlatabilir misiniz?

38. Yörenizdeki Kurban Bayramı ile ilgili âdetleri nelerdir?

39. Yörenizdeki batıl inançları anlatılabilir misiniz?

40. Eskiden büyüklerinize nasıl davranırdınız?

41. Eskiden büyüklere gösterilen saygı nasıldı?

42. Yörenizdeki ölüm âdetleri nelerdir?

43. Birisinin ölümünün ardından kişi gömülene kadar neler yapılır?

D) Çeşitli Mesleklerle Hakkındaki Sorular

1.Mesleğiniz ile ilgili (nalbantlık, demircilik, bakırcılık, gümüşçülük, arabacılık, semercilik, terzilik, dericilik, marangozluk, çiftçilik vb.) bilgi verebilir misiniz?

2.Mesleğinize nasıl başladınız, anlatabilir misiniz?

3.Mesleğiniz için kullandığınız aletlerin adlarını ve bunları niçin kullandığınızı anlatabilir misiniz?

(Akca, 2017: 61-84)

Ek 5. Sözlük

Açıklamalar

1) Çalışma sahasında derlenen verilerden yola çıkılarak hazırlanmış olan sözlük bölümü, ÖT’ de bulunmayan, yörede farklı anlamlarda kullanılan ve sesbilimsel açıdan değişikliğe uğrayan sözcükleri kapsar.

2) Sözlükte belirtilen sözcüklerin hangi dilden alındıkları belirtilmemiştir.

3) Yazılışları aynı olan ancak anlamları farklı olan sözcüklerin ayırt edilmesini sağlamak amacıyla bu sözcükler numaralandırılmıştır.

4) Fiiller kök veya gövde biçiminde verilmiştir. Bu nedenle sözcüğün fiil olduğunu göstermek amacıyla fiilin kök ya da gövdesinden sonra “-” işareti kullanılmıştır.

5) TT yazı dilinde kullanılmayan deyimler ve birleşik sözcükler de sözlükte yer almıştır.

6) TT yazı dilinde kullanılmayan sözcükler, metin numarası ve satır numaraları verilerek açıklanmıştır.

7) Biçim ve anlam yönünden birlik gösteren sözcükler, alfabetik sıraya göre verilmiş ve ilk kullanımına gönderme yapılmıştır.

8) TT yazı dilinde kullanılmayan ancak yöre ağzında kullanılan ünlüler ve ünsüzler sözcüklerin anlamlarını değiştirdiğinden dolayı sözcükler tespit edildikleri orijinal fonetik sesleri ile verilmiştir.

a, á, ‘a, â

aba (11-9)	: Anne, abla
abè (11-9)	: Abi
abdülkadir (1-59)	: Abdülkadir
acemí birligi (45-217)	: Acemi birliği: Askere yeni alınmış erlerin eğitim aldığı yer.
acemKi (26-18)	: Acemler gibi
ac ğal- (33-52)	: Aç kal-
‘acız_öl- (4-44)	: Âciz ol-, rahatsız ol-
açıl ¹ (33-17)	: Açık
açıl ² (38-7)	: Açık öğretim
açılça (41-28)	: açıkça
adi (1-59)	: Adı
aftafa (29-59)	: İbrik
ağáš (45-187)	: Ağaç
ağec (45-188)	: bkz. ağáš
ağec 26-71)	: bkz. ağáš
ağes (45-188)	: bkz. ağáš
ağistos (45-239)	: Ağustos
ağ- (1-75)	: Ak-
áhan (44-29)	: Aha, işte
ağ kefen (1-117)	: Ak kefen
ağaryahıt (23-28)	: Akaryakıt
ağıl (39-6)	: Akıl
ağlát (45-17)	: Ahlat: Bitlis ilinin ilçesi.

aħir (45-121)	: Sonra, artık
aħraba (44-32)	: Akraba
aħret (7-117)	: Ahiret
aħşam (30-84)	: Akşam
aħşam yimeği (1-87)	: Akşam yemeği
aħsem (4-22)	: bkz. aħşam
aħur (39-32)	: Ahır
aKıde (45-68)	: Akide, inanç
akıllı tilefon (45-107)	: Akıllı telefon
aKıl (35-18)	: bkz. aħıl
allahutala (39-44)	: Allahutaala, yüce Allah, ulu Allah.
alamin (44-10)	: Aüminyum.
alamyon Kuşhana (35-17)	: Alüminyum tencere
albasan (28-176)	: Albasma: Doğumda temizliğe dikkat edilmediği için yakalanılan bir hastalık, lohusa humması, albastı.
albasar (28-173)	: bkz. albasan
‘alekime selām (35-49)	: Aleyküm selam
‘alım (45-43)	: Alım
‘alım (45-43)	: bkz. ‘alım
alışveriş ed- (30-24)	: Alışveriş yap-
alime (31-1)	: Halime
alışTır- (44-22)	: Alıştır-
alo (13-39)	: Bir metre uzunluğuna varan öz suyu yaralara sürülünce iyileştirici etkisi olan bir çeşit bitki.

‘alonevereK (45-114)	: Tembel bir gencin konu edildiği bir hikâyenin adı.
altın (13-7)	: Altın
altun (30-11)	: bkz. altın
amanet (39-78)	: Emanet
ambulās (28-13)	: Ambulans
amelyat (28-46)	: Ameliyat
ámerika bēzboli (45-96)	: Amerika beyzbolu
anagil (36-71)	: Annegil
ancaK (44-11)	: Ancak
ancaḥ (41-8)	: bkz. ancaK
ane (5-25)	: Anne
āne (42-6)	: bkz. āne
aneāne (15-14)	: Anneanne
anlad- (47-2)	: Anlat-
ánlġġ (1-18)	: Alınlık; alına bağlanılan bez, gümüş veya altından süs eşyası.
annat- (32-1)	: bkz. anlad-
anteP (38-1)	: Gaziantep
ántiKa (7-61)	: Antika
anlı- (1-18)	: Anla-
ānnā- (21-15)	: bkz. anlı-
anné (44-21)	: bkz. ane
āni (43-32)	: Yani
apar- (7-19)	: Götür-
arabaci (31-17)	: Arabacı

arabe (13-19)	: Araba
araküy (5-2)	: Alaköy: Van ilinin Tuşpa İlçesine bağlı bir mahalle.
araz (6-29)	: Suyu az akan nehir.
araziyet (14-40)	: Araziyet: Araz olma; bir varlığın, bir şeyin aslında olmayan ve ona ilişkin (koku, renk vb.).
arḥa (27-2)	: Arka
arḥadaş (45-126)	: Arkadaş
arḥádeş (39-18)	: bkz. arḥadaş
arıcılıḥ (9-22)	: Arıcılık
‘aríf (7-146)	: Arif
ārı kesici (28-37)	: Ağrı kesici
ārtaḥ (45-123)	: Artık
artiḥ (45-277)	: bkz. ārtah
artiḥ (45-276)	: bkz. ārtah
asKere gèt- (45-217)	: Askere git-
asKeriye (45-213)	:Askerlik
askerlíg èt- (16-40)	: Askerlik et-: Askerlik yap-
askerlîḥ (13-5)	: Askerlik
askerlîḥ (25-16)	: bkz. askerlîḥ
askerlíK (38-22)	: bkz. askerlîḥ
‘aslínde (1-51)	: Aslında
aşağı (45-120)	: Aşağı
aşağı mahle (8-2)	: Aşağı mahalle
aşçı (44-45)	: Aşçı
aşîḥ (7-138)	: Aşık, halk ozanı

aşĩğ (7-83)	: bkz. aşĩğ
‘aşĩğ (7-83)	: bkz. aşĩğ
aşĩri (45-228)	: Aşĩrete göre
aşuğ (7-86)	: bkz. aşĩğ
atansözi (44-19)	: Atasözü
atleS (47-7)	: Atlas: Parlak, sık dokuma ipekli kumaş; saten.
avşur (8-26)	: Tuzlu su
avzeriğ (33-59)	: Avzerik: Van ilinin Saray ilçesine bağı olan Bakışık Mahallesinin eski adı.
avzeriK (15-16)	: bkz. avzeriğ
avzerK (15-17)	: bkz. avzeriğ
ayle (28-1)	: Aile
‘ayle (12-31)	: bkz. ayle
aynat- (44-49)	: bkz. anlı-
ayne (35-58)	: Ayna
áynet- (33-46)	: bkz. annat-
‘ayni (9-15)	: Aynı
ayran aşĩ (44-15)	: Ayran aşĩ: Buğday, yoğurt ve pazı vb. otlardan yapılan yöresel bir çorba.
ayrılığ (5-36)	: Ayrılık
ayrılığ (5-40)	: bkz. ayrılığ
ayrılığ (5-41)	: bkz. ayrılığ
ayri (21-163)	: Ayrı
ázan (16-24)	: Ezan
azarı (7-34)	: Azeri: Azerbaycan Türkü.
azarı türkü (7-34)	: Azerbaycan Türkü.

azerb�ycan (18-46)	: Azerbaycan
azıcı� (28-54)	: Azıcık
b, �, �	
ba- (14-74)	: Bak-
b�ba (7-116)	: Baba
bab�ne (15-12)	: Babanne
baci (30-7)	: Bacı
ba� �d- (36-13)	: Ba�la-
ba� yap- (36-13)	: Ba�la-
ba�- (30-29)	: Bak-
ba��� (7-80)	: Bah�e
ba��e (47-7)	: bkz. ba���
b���ivan (7-79)	: bah�evan
ba�ım (28-90)	: Bakım
ba�T (1-84)	: Baht
ba���� (15-16)	: Bakı�ık: Van ilinin Saray il�esine ba�lı olan Bakı�ık Mahallesinin �imdiki adı.
ba��ı k�y� (20-5)	: bkz. ba����
b��ur (4-41)	: Ba�kur
bala (1-172)	: Bebek (0-3 ya� arası)
balduz (44-38)	: G�r�mce
b�mba��a (40-17)	: Bamba��a
b�n (8-42)	: Ben
bankacı (42-14)	: Bankacı
bar (14-73)	: Var

baş göz_èt- (39-73)	: Evlendir-
bar (44-41)	: bkz. bar
barambar (14-39)	: Beraber
bardaḥ (30-5)	: Bardak
bārsağ (41-36)	: Bağırsak
başaklı köy (20-5)	: bkz. baKşıK
başan kül ėl- (37-93)	: Başını kül eyle-: Bir kişinin ölmesini temenni ederek “kabrinde başına toprak dökeyim” anlamında bir beddua.
başan kül ėyli- (37-93)	: bkz. başan kül ėl-
başbaḥan (45-48)	: Başbakan
başḥa (28-20)	: Başka
başka (41-37)	: bkz. başḥa
başKa (45-13)	: bkz. başḥa
başlıḥ (44-24)	: Başlık parası
başlıḥ parasi (3-18)	: Başlık parası
başmaḥ (37-83)	: Ayakkabı
baştaş (1-151)	: Mezar taşı
battanye (19-48)	: Battaniye
batı (18-46)	: Batı
baydaḥ (7-14)	: Bayrak
bazar (7-69)	: Pazar, çarşı
bazi (39-24)	: Bazı
beba (1-80)	: bkz. bába
beçará (18-53)	: Biçare: Çaresiz
bedduva (14-42)	: Beddua

beduva �d- (44-48)	: Beddua et-
bedduva �t- (32-9)	: bkz. beduva �d-
bed� (36-120)	: Bedrettin (�zel ad) adının kısıltılmışı
beduva (44-48)	: bkz bedduva
behi�t-i zehra (1-118)	: İran �lkesinin başkenti olan Tahran’da yer alan bir mezarlık.
b�le (47-159)	: B�yle
bel� (7-28)	: Buyur
b��le (45-148)	: bkz. b�le
beledye (43-2)	: Belediye
belirsiz (4-54)	: Belirsiz
belke (1-84)	: Belki
benz (1-37)	: Beniz, y�z
benz- (118-38)	: Benze-
berab� (46-9)	: Beraber
beraz (36-8)	: K�pekleri �a�ırma s�z�.
bereber (12-34)	: bkz. berab�
�er- (14-70)	: Ver-
berfing (45-172)	: Kar k�re�i
beri�an (45-98)	: Y�rede oynanan bir kış oyunu<.
berk (37-105)	: B�rk: �o�unlukla hayvan postundan yapılan bir başlık. �apka
be�ig (13-28)	: Be�ik
bet�e (1-173)	: �ocuk (3-5 ya� arası)
bey�z �er�� (44-14)	: Beyaz �iri�: Pırasaya benzeyen, beyaz �i�ekli, yenilen otsu bir bitki.

b�yle (7-47)	: bkz. b�le
b�zbol (45-98)	: Beyzbol
bı�a� (30-53)	: Bı�ak
bı�- (40-22)	: Bık-
bıl- (13-33)	: Bil-
bıla� (37-113)	: Bulak: Kaynak, pınar, �e�me
bılgem (37-19)	: Tarım �leti
bıra�- (14-35)	: Bırak-
bır��(8-5)	: bkz. bıra�-
bı�a�- (7-24)	: bkz. bıra�-
bıranda (24-16)	: Branda
bırda (4-63)	: Burada
bire�- (28-28)	: bkz. bıra�-
bırlı�de (18-28)	: Birlikte
bıtıra� (1-145)	: Pıtrak: Kaba, otsu, uzunlu�u 50-120 cm kadar olabilen, bazı t�rleri dikenli olan, uzun yapraklı bir bitki.
bız (14-51)	: Biz
bı�- (25-9)	: Bi�-
bibi (36-145)	: Hala
bı�a� (45-275)	: Bı�ak
bi�a� (7-25)	: Birka�
bi�a� (35-63)	: bkz. bi�a�
bi�a� ge� (35-63)	: Birka� gen�
b�le�- (39-56)	: Birle�-
b�n- (1-222)	: bkz. bıl-

birez (33-9)	: Biraz
biş- (8-12)	: bkz. bîş-
bō (28-79)	: Bu
bōğda (29-33)	: Buğday
bōğdā (29-33)	: bkz. bōğda
bolluḥ (46-26)	: Bolluk
bòlluḥ (14-83)	: bkz. bolluḥ
bor yap- (45-247)	: Yuvarla-
boyli (4-72)	: Boylu
bōle (45-64)	: bkz. bēle
börk (36-106)	: bkz. berk
böyü- (20-11)	: Büyü-
böyüg (44-27)	: Büyük
böyüg (35-47)	: bkz. böyüg
böyüg başlıḥ (44-27)	: Büyük başlık: Yüklü miktarda başlık parası.
böyüg (14-66)	: bkz. böyüg
böyüK (47-28)	: bkz. böyüg
böyüt- (16-20)	: Büyüt-
bucaḥ (1-211)	: Kenar, köşe, yer
buçūḥ (45-64)	: Buçuk
budaḥ (1-43)	: Budak
buğarsaḥ (33-35)	: bkz. bārsağ
buğdā (29-25)	: bkz. bōğda
buğda (7-53)	: bkz. bōğda
buğday (45-259)	: bkz. bōğda

buhar (7-150)	: Bahar
bulaḥ (30-59)	: bkz. bılaḥ
bulğur pılavı (6-7)	: Bulgur Pilavı
burā (13-41)	: Buraya
burasi (45-227)	: Burası
burc (39-74)	: Borç
bureya (5-5)	: bkz. burā
burgul (30-87)	: Bulgur
burye (9-2)	: bkz. burā
buş durma- (45-223)	: Boş durma-
buşald- (8-20)	: Boşalt-
buydan (3-30)	: Boydan: Boydan elbise, yöresel tek parça kadın kıyafeti.
buyn (39-74)	: Boyun
buyún (45-266)	: Bugün
búyúr (7-28)	: Buyur
buzdulap (8-18)	: Buzdolabı

c

cacıḥ (44-5)	: Cacık: 1. Ayrandan yapılan çökelek. 2. Süzme yoğurdun içine biber, maydanoz vb. yeşilliklerin katılmasıyla yapılan bir çeşit çökelek.
cavi (29-12)	: Tandır bacası
camış (39-19)	: Camız, manda
cam tuzi (35-24)	: Kaya tuzu
canlı (33-50)	: Canlı
caṽşırToneK (45-99)	: Saklambaç

cecim (36-158)	: İnce dokunan nakışlı bir kilim.
cêhiz (3-18)	: Çeyiz
celb (45-212)	: Askerlik görevini yapmaya çağırma.
celeb celep (1-52)	: Grup grup
ceneze (21-112)	: Cenaze
cercer (36-17)	: Düven, döven, döğen, harman sürmek için kullanılan alet.
cercere (45-170)	: bkz. cercer
cerikan (36-151)	: Bidon
cerkan (6-3)	: bkz. cerikan
cerúnK (42-20)	: Hikâye
cevan (1-174)	: Civan: Yakışıklı genç erkek ya da güzel genç kadın
cevanlıh (1-174)	: Civanlık, gençlik
cevab vèr- (7-133)	: Cevap ver-
cevız (45-100)	: Ceviz
cèyran (46-18)	: Elektrik
cırta (37-109)	: Düşkün, geveze
cingilde- (6-29)	: Zil, çingirak, çingirak sesi çıkart-, çığır-.
cíle (19-48)	: Çile: İpek, yün, pamuk gibi her çeşit iplik demeti.
çile (19-9)	:Jile: Bluzun üzerine giyilen, kolsuz kadın elbisesi.
civan (7-125)	: bkz. cevan
cíz- (19-34)	: Çiz-
còrap (19-58)	: Çorap

cumh�riyet (1-51)	: Cumhuriyet
c�m���t (4-44)	: Cem��it
�, �	
�adir (45-250)	: �adır
�a��r- (36-8)	: �a��r-
�a�- (1-78)	: �ak-
�a�li- (47-10)	: �alkala-
�algi (8-54)	: �algi
�al�-	: bkz. �a�li-
�al�-	: bkz. �a�li-
�alha-	: bkz. �a�li-
�al�eli- (29-18)	: �alkala-
�alma� (16-7)	: Bir m�zik aletini �alı�tırmak.
�alı�T�r- (45-192)	: �alı�tır-
�ama��r maKinesi (21-6)	:�ama��r makinesi
�ama��r (44-31)	: �ama��r
�ana� (35-18)	: �anak
�ar�� (46-25)	: �ar�k
�ars� (34-34)	: �ar��
�ar�i (14-28)	: bkz. �ars�
�ar yar-e peyg�mber (45-76)	: Hz. Muhammed'in en yakın d�rt arkada��.
�ayci (32-6)	: �aycı
�ekenek (29-25)	: �edene, bu�day kavurgası.
�elik K���hana (35-17)	: �elik tencere
�e�mi (7-28)	: G�z�m ��t�ne

çığır- (36-148)	: Çağır-, bağır-
çıḡ- (21-4)	: Çık-
çıḡād- (35-81)	: Çıkart-
çıḡar- (37-57)	: Çıkar-
çıḡart- (30-58)	: bkz. çıḡād-
çıḡāt- (31-15)	: bkz. çıḡād-
çılı (36-6)	: İnek, inekleri çağırarak için söylenen seslenme sözü.
çılı (36-6)	: bkz. çılı
çındır (7-13)	: Eski bir bez parçası, eski elbise.
çingō ḡaP (8-33)	: Çinko kap
çingō (8-34)	: Çinko: 1- Sert bir element 2- Bu elementten yapılmış çinko kap.
çızıl- (9-3)	: Çizil-
çiçeg (31-14)	: Çiçek
çifçi (34-29)	: Çiftçi
çiftçilīḡ (39-29)	: Çiftçilik
ÇiftÇilīḡ (7-3)	: bkz. çiftçilīḡ
çiftçilīḡ (33-51)	: bkz. çiftçilīḡ
çiFt (7-21)	: Çift
çift Kaldır- (39-20)	: Tarla sür-
çocuḡ (16-125)	: Çocuk
çòcuḡ (14-63)	: bkz. çocuḡ
çòcūḡ (46-8)	: bkz. çocuḡ
çocuḡluḡ (45-155)	: Çocukluk
çō (21-96)	: çok

çoğ (43-9)	: Çok
çoh (30-43)	: bkz. çō
çòh (47-9)	: bkz. çō
çol çocu (14-47)	: Çoluk çocuk
çoluğ çocuğ (3-2)	: bkz. çol çocu
çöçe (5-31)	: Çörek
çöl (47-19)	: Dağ
çölmek (47-22)	: Çömlək
çölmey (30-18)	: bkz. çölmek
çöreg (6-9)	: bkz. çöçe
çöreh_otu (44-16)	: Çörek otu
çömçe (29-57)	: Kepçe: Sulu yemekleri karıştırmak ve dağıtmak için kullanılan uzun saplı, yuvarlak ve derin yemek kaşığı.
çömçek (29-55)	: bkz çömçe
çöreg (45-120)	: bkz. çöçe
çöreK (5-31)	: bkz. çöçe
çökeliK (47-20)	: Çökelek: Yağsız süz ya da yoğurdun kaynatılmasıyla yapılan peynir çeşidi, torak.
çucuğ (42-30)	: bkz. çocuğ
çuğ (2-2)	: bkz. çoh
çuğur (45-261)	: Çukur
ÇüFT (7-59)	: bkz. çiFt
d, d	
dā (30-93)	: Daha
dade (7-118)	: Anne

dağ (36-3)	: Dağ
dāḲa (28-57)	: Dakika
daḲiḲa (28-56)	: bkz. dāḲa
damaT (35-72)	: Damat
dantël (19-40)	: Dantel
dara- (36-154)	: Tara-
daraḥ (35-58)	: Tarak
daş (1-113)	: Taş
daşı- (35-46)	: Taşı-
daşla- (7-108)	: Taşla-
daşlı bulaḥ (1-114)	: Taşlı bulak, taşlı pınar
daT (7-130)	: Tat
đavşan (1-81)	: Tavşan
dayaḥ yè- (41-19)	: Dayak Ye-
dayi (6-27)	: Dayı
dayreli (30-51)	: Daireli
dè- (21-43)	: De-
debò (47-25)	: Depo
defèt- (14-2)	: Defet-
değī- (9-26)	: Değiş-
değıl (1-7)	: Değil
değirman (36-25)	: Değirmen
deḥa (44-42)	: Daha
dēl (12-13)	: bkz. değıl
demin (1-150)	: Demin

dejle- (7-48)	: İşaretle-: buğday ekilip biçildikten sonra ölçülerek paylaştırılması.
den (37-28)	: Yıkanmış, dövülmüş buğday
desdi (35-83)	: Testi
destān (31-24)	: Desen
destara (45-272)	: Değirmen taşı
destar (45-273)	: bkz. destara
desten (31-24)	: bkz. destān
dēv (45-125)	: Dev
devam ēd- (41-34)	: Devam Et-
devri (35-20)	: İbrik
dey- (32-8)	: Değ-
dey (33-44)	: Değil
deydir- (45-103)	: Değdir-
deyıl (26-20)	: bkz. dēl
deyil (9-35)	: bkz. dēl
deyirman (45-281)	: bkz. değirman
deyirman Taşı (35-10)	: Değirmen taşı
deyirmen (35-58)	: bkz. değirman
deyiş- (45-252)	: Değiş-
deyişik (43-17)	: Değişik
dezgah (31-11)	: Tezgah: Bez, halı ve kilim dokumak için kullanılan düzen.
dıḥan- (36-121)	: Tıkan-
dıreKTör (7-63)	: Traktör

dırşılı (44-13)	: Buğday, nohut, ekşi erik ve çeşitli otlardan yapılan yöresel bir yemek.
dışari (39-41)	: Dışarı
di- (1-182)	: bkz. dê-
dihât (41-38)	: Dikkat
dike (37-76)	: Bir parça, azıcık.
dilşād (1-128)	: Gönlü sevinçli
dinî duva (32-16)	: Dinî dua
dînya (42-19)	: Dünya
diskin- (1-220)	: Tiksin-: Bir şey, bir düşünce, bir fiil, bir kişi ya da düşünceye uzak durmak.
dışari (36-64)	: bkz. dışari
diyer (36-38)	: Diğer
diyeri (28-3)	: Diğeri
dóğ- (45-241)	: Döv-
doğî (7-6)	: Doğu
doğîm (2-1)	: Doğum
doğruluğ (39-76)	: Doğruluk
doğû- (28-53)	: Doğur-
doğulutay (28-52)	: Dorutay: Van ilinin Özalp ilçesine bağlı olan bir mahalle.
doğutā (28-52)	: bkz. doğulutay
doğumli (3-6)	: Doğumlu
doğdor (11-2)	: Doktor
doğu- (45-290)	: Doku-
doğuz (42-3)	: Dokuz

doldır- (35-31)	: Doldur-
doldır- (35-30)	: bkz. doldır-
dohsan (18-63)	: Doksan
dölutā (28-52)	: bkz. doğulutay
döğ- (7-44)	: bkz. dóğ-
döğümlü (45-24)	: bkz. doğumli
döğüş (4-75)	: Dövüş
döh- (14-45)	: bkz. dóğ-
dök- (16-26)	: Dök-
dört dötlüh (46-21)	: Dört dörtlük
dört dötlüh (16-15)	: bkz. dört dötlüh
dörtlüh (6-28)	: Dörtlük, mani
döv- (45-241)	: bkz. dóğ-
döy- (35-22)	: Döv-
duğ- (3-4)	: Doğ-
dua ʿd- (39-55)	: Dua et-
düğün (14-27)	: Düğün
duva (28-76)	: Dua
duz (35-44)	: Tuz
dünüm (45-147)	: Dönüm
dürt (1-50)	: Dört
düv- (13-1)	: Döv-
düyün (30-33)	: bkz. düğün
düzēt- (30-72)	: Düzelt-

e, ä, ‘e, è

‘ecem (18-82)	: Acem: İranlı
èd- (21-40)	: Et-
äfendim (14-11)	: Efendim: Bir seslenmeye “buradayım” anlamında verilen cevap.
eFe ⁿ dım (9-12)	: bkz. äfendim
eFennım (9-9)	: bkz. äfendim
‘effet (9-33)	: Affet-
efğanistā (7-127)	: Afganistan
eger (41-37)	: Eğer
eğac (45-269)	: bkz. ağáš
eğaç (45-268)	: bkz. ağáš
eḥā (1-176)	: bkz. áḥan
eḥlaḶ (14-70)	: Ahlak
eḥmed (14-71)	: Ahmet
ehmeg (14-14)	: Ekmek
ehmek (35-37)	: bkz. ehmeg
eḥraba (26-52)	: bkz. aḥraba
eK- (39-21)	: Ek-
ekın (27-11)	: Ekin
ekín (9-16)	: bkz. ekın
ekincilîḥ (4-4)	: Ekincilik: Ekincinin yaptığı iş.
ekmeh (21-170)	: bkz. ehmeg
ekmek taḥTasi (29-6)	: Ekmek tahtası
ekmey (45-141)	: bkz. ehmeg

ël (14-18)	: El
ëlle (19-40)	: Öyle
ëlbise (30-57)	: Elbise
ëlçe çorbesi (35-15)	: Bulgurdan yapılan yöresel bir yemek.
ëlçe şorvasi (35-14)	: bkz. ëlçe çorbesi
ël dohumasi (45-290)	: El dokuması
‘elekali (45-32)	: Alakalı
ële- (37-93)	: Eyle-
ële (46-29)	: Öyle
elehzer_üniversiti (1-61)	: El-ezher Üniversitesi
elektiriK (45-49)	: Elektrik
ël eppeyi (37-74)	: El ekmeği: Lavaş
eleyhinehlete (39-50)	: Şeytan
‘elo (45-120)	: ‘alonevereK sözcüğünün kısaltılmışı.
‘elonevereK (45-115)	: bkz. ‘alonevereK
‘eli (4-47)	: Ali
‘eli îhsan körpüsü (4-47)	: Ali İhsan Köprüsü
ëlişkili (38-23)	: İlişkili
elfabe (1-75)	: Alfabe
ema (13-35)	: Ama
emeg (39-22)	: Emek
emeriKa (45-96)	: Amerika
emeriKa bēzboli (45-97)	: bkz. ámeriKa bēzboli
‘ēmi (36-145)	: Amca
ēmmi (36-146)	: bkz. ‘ēmi

‘emīce (25-28)	: bkz. ‘ēmi
emrēt- (39-59)	: Emret-
ēnceki (30-43)	: Önceki
ēndir- (44-43)	: İndir-
enteri (8-55)	: Entari: Genellikle tek parçalı olan kadın elbisesi.
entiKa (45-45)	: Antika
ēpey (41-48)	: Epey
ēpeyce (41-49)	: Epeyce
eppek (35-3)	: bkz. ehmeg
erçeġiz gölü (21-61)	: Erçek Gölü
ereba (9-25)	: Araba
ēretmen (13-1)	: Öğretmen
ērište aş ⁱ (14-16)	: Erište aş ⁱ : Erište, mercimek, nohut ve çökelektten yapılan yöresel bir yemek.
erKa teref (9-24)	: Arka taraf
ērkeh (14-19)	: Erkek
ērken (39-67)	: Erken
ērmenī (18-86)	: Ermeni
erzīgīle (1-32)	: Şikayet, sitem
esālet (2-5)	: Asalet
‘esas (7-15)	: Esas
esger (47-10)	: Asker
esgere gēt- (46-6)	: bkz. asKere gēt-
esgerlī (46-10)	: bkz. askerlīh
esgerlīh yap- (46-7)	: Askerlik yap-

äsıl (43-16)	: Asıl
esKerlıĥ (41-11)	: bkz. askerlıĥ
esKerlıĥ yap- (45-217)	: Esgerlıĥ yap-
esgi (9-25)	: Eski
esgiden (9-2)	: Eskiden
essah (45-125)	: Esas, gerçek
esKi (45-50)	: bkz. esgi
espiri (41-12)	: Espri
eşşecK (36-2)	: Eşek
āsker (8-39)	: bkz. esger
esKer (31-6)	: bkz. esger
esKerlıĥ (45-217)	: Askerlik
eskidē (30-54)	: Eskiden
eskide (30-54)	: bkz. eskidē
eşg (36-122)	: Eşik
ēşit- (39-44)	: İşit-
eşki- (44-2)	: Ekşi-
eşK (37-92)	: bkz. eşg
èt-	: bkz. èd-
eteg (1-21)	: Etek
äv (14-9)	: Ev
evelik (39-87)	: Tohumlarından ay yapılan, yaprakları sebze olarak kullanılan ısıpanaĥa benzeyen bir tür ot.
äv ablası (14-10)	: Ev hanımı
ävet (14-9)	: Evet

äv hanımı (14-9)	: Ev hanımı
evled-i veten (1-219)	: Vatan evladı
evlenmeḡ (16-9)	: Evlenmek
evlilîK (20-7)	: Evlilik
eyağ (35-82)	: Ayak
eyaḡÇi Kari (14-29)	: Ayakçı karı: Hizmetçi
eyaḡKabi (46-24)	: Ayakkabı
eyaḡle- (45-250)	: Ayakla-
eyaḡli- (45-250)	: bkz. eyaḡla-
eyaḡKabi (44-30)	: bkz. eyaḡKabi
ëyi (16-15)	: İyi
ëyice (44-2)	: İyiçe
eyıl- (7-96)	: Eğil-
eyir- (35-28)	: Eğir-
ëyle (46-26)	: bkz. èle
ēyle (7-15)	: bkz. èle
eymeg (47-18)	: bkz. ehmeg
ëymeK (44-3)	: bkz. ehmeg
‘eyni (3-22)	: bkz. ‘ayni
eziz (28-177)	: Aziz
ẽ	
ẽle (17-20)	: bkz. èle
ēretmen (13-1)	: Öğretmen
ẽyle (17-16)	: bkz. èle

f, F

fabriKa (45-282)	: Fabrika
faḥat (1-151)	: Fakat
falán (45-211)	: Falan
farKlı (20-22)	: Farklı
farsī (23-8)	: Farslı
fasilye (8-24)	: Fasulye
fatā (33-22)	: Fatiha Suresi
fatiā (33-22)	: bkz. fatā
fatiḥā (33-22)	: bkz. fatā
faKırlıḥ (14-72)	: Fakirlik
faKırlılıḥ (14-72)	: bkz. faKırlıḥ
Fallah (29-60)	: Vallahi
Far (29-56)	: Var
farḥ éd- (43-14)	: Fark et-
farḥ ét- (28-95)	: bkz. farḥ éd-
farḥlı (38-23)	: Farklı
farḥlılıḡ (24-3)	: Farklılık
farḥli (41-41)	: bkz. farḥlı
fehla (30-64)	: Amele, işçi
fehle (36-114)	: bkz. fehla
felan (45-211)	: bkz. fálán
fèlan (45-267)	: bkz. fálán
felankes (45-266)	: Falan kişi
Feynir (34-40)	: Peynir

feýridun (24-15)	: Feridun
filan (45-212)	: Filan
firansa (1-91)	: Fransa
fırset vèr- (39-35)	: Fırsat Ver-
fısTan (14-31)	: Fistan
filānkes (35-46)	: bkz. felankes
foturaf (35-21)	: Fotoğraf
furtuna (30-60)	: Fırtına

ğ, ğ, ğ

ğabristan (7-122)	: Kabristan
ğaç (1-224)	: Kaç
ğaç- (30-22)	: Kaç-
ğadē (21-168)	: Kadar
ğader (1-172)	: bkz. ğadē
ğadir (40-24)	: Kadir
ğāfaltı (47-23)	: Kahvaltı
ğaflet uyhusu	: Gaflet uykusu: İdraksizlik, bilgisizlik, çevresinde olup bitenlerin farkına varamama, dalgı.
ğāḥ (5-6)	: Kalk-
ğāhrēmān (7-77)	: Kahraman
ğal- (31-16)	: Kal-
ğālaḥ (36-173)	: Ortası boş olan yığın
ğalbır (36-151)	: Kalbur: Tahıl vb. iri taneli maddeleri elerken kullanılan küçük ya da büyük delikli âlet.
ğalbir (36-152)	: bkz. ğalbır

ğalbirle- (36-152)	: Kalburdan geçir-
ğaldır- (31-16)	: Kaldır
ğalem (19-34)	: Kalem
ğaldır- (4-76)	: Kaldır-
ğandır- (1-208)	: Kandır-
ğalp hastası (47-4)	: Kalp hastası
ğalh- (1-81)	: Kalk-
ğama (7-44)	: Kama
ğamiş (47-29)	: Camız: Manda
ğanaat eyle- (33-75)	: Kanaat eyle-
ğanaḥ (37-42)	: Konuk
ğantar (36-158)	: Kantar
ğap (35-18)	: Kap
ğāp (35-18)	: bkz. ġāp
ğapalı (18-10)	: Kapalı
ğap ġaşıḥ (35-18)	: Kap kaşık
ğapat- (39-54)	: Kapat-
ğapı (11-6)	: Kapı
ğapī (11-6)	: bkz. ġapı
ğapi (7-98)	: bkz. ġapı
ğarani (45-98)	: Beyzbol
ğardaş (4-45)	: Kardeş
ğardeş (1-66)	: bkz. ġardaş
ğardêş (45-141)	: bkz. ġardaş
ğarez (1-207)	: Garaz, kin
ğargış (14-42)	: Kargış: Beddua
ğargış èd- (14-60)	: Beddua et-
ğargış margış (14-42)	: Kargış margış
ğariştir- (36-37)	: Karıştır-

ġarşı (39-77)	: Karşı
ġarşı ġarşıya (39-77)	: Karşı karşıya
ġaryola (8-44)	: Karyola
ġaş (35-63)	: Kaç
ġaşıġ (35-18)	: Kaşık
ġāvaltı (21-154)	: Kahvaltı
ġavġa (39-40)	: Kavgā
ġavur- (35-40)	: Gavur: Müslüman olmayan kişi.
ġavur (39-77)	: bkz. ġavur
ġavurġa (36-29)	: Kavurga: Buġday vb. tahılların kuru yemiş olarak yenilmek için ateşte kavrularak yapılmış çeşidi.
ġavurma (36-162)	: Kavurma
ġavut (35-37)	: Kavut: Kavrulmuş ve dövölmöş tahıl ununun yaġda tuzlu veya şekerle kavrularak yapılan kahvaltılık.
ġay- (37-85)	: Kay-
ġaybol- (33-67)	: Kaybol-
ġayıd (10-8)	: Kayıt
ġayınpeder (16-35)	: Kayınpeder
ġaymaġ (21-154)	: Kaymak
ġaynana (16-36)	: Kaynana
ġaynata (21-100)	: Kaynata, kayınbaba
ġayne- (47-10)	: Kayna-
ġaynema (47-10)	: Kaynama
ġaynena (21-173)	: bkz. ġaynana

ğayne- (21-146)	: Kayna-
ğaynet- (21-146)	: kaynat-
ğayneta (21-85)	: bkz. ğaynata
ğayrı (7-121)	: Gayrı
ğaynine (1-74)	: bkz. ğaynana
ğay ^{nı} nı (14-75)	: bkz. ğaynana
ğaytar- (1-179)	: Kaytar-: Halay çekerken birinin şarkı söylerken diğerlerinin oynaması.
ğaytarya (1-179)	: bkz. ğaytar-
ğaytarma (1-179)	: bkz. ğaytar-
ğaz- (21-129)	: Kaz-
ğazanca (36-160)	: Kazan
ğazança (36-162)	: bkz. ğazanca
ğazètè (31-24)	: Gazete
ğaziantap (45-20)	: Gaziantep
ğaz lāmbasi (45-47)	: Gaz lambası
ğaz yağı (46-19)	: Gaz yağı
ğaz yağı (46-14)	: bkz. ğaz yağı
gē (33-12)	: Gel
gēce (47-8)	: Gece
gēç- (38-1)	: Geç-
gēçen (42-17)	: Geçen
geçi (34-30)	: Keçi
gede (36-89)	: Erkek çocuk
ğelaḥ (36-170)	: bkz. ğálaḥ
geleceḥ (7-150)	: Gelecek
gelin (30-20)	: Gelin

gelinlī (44-35)	: Gelinlik
gelinlīḥ (30-19)	: bkz. gelinlī
gelinlik (44-34)	: bkz. gelinlī
genc (45-143)	: Genç
gencī (3-31)	: Gençlik
gençlīḥ (45-180)	: bkz. gencī
gènc (45-80)	: bkz. genc
gènc̣ (45-71)	: bkz. genc
gendı (7-110)	: Kendi
gendi (47-4)	: bkz. gendı
generar (4-21)	: General
genş (7-105)	: bkz. genc
ğev̄ (33-7)	: Görev
geş (35-63)	: bkz. gènc̣
gēş (21-128)	: bkz. gènc̣
geş- (6-29)	: Geç-
gèt (33-60)	: Git-
get- (37-50)	: bkz. gèt-
getı- (7-18)	: Getir-
getır- (37-50)	: bkz. getı-
ğeynana (21-167)	: bkz. ğaynana
ğeynata (21-167)	: bkz. ğaynata
ğible (34-26)	: Kible
ğıcıK al- (30-33)	: Gıcık al-, gıcık ol-
gıd- (36-44)	: bkz. gèt-

ğıl- (39-51)	: Kıl-
ğılıç (1-197)	: Kılıç
ğıná (14-35)	: Kına
ğinde (6-13)	: Künde: Hamur topağı, hamur bezesi
ğındır (30-67)	: bkz. ğinde
ğır- (39-67)	: Kır-
ğırbaç (1-196)	: Kırbaç
ğirdeneK (6-13)	: Kalın oklava
ğır- (7-46)	: Kır-
ğırh- (36-153)	: Kırk-: Koyun, keçi gibi hayvanların yünlerini kesmek.
ğırmızı (35-53)	: Kırmızı
ğırtlağ (41-36)	: Gırtlak
ğış (1-129)	: Kış
ğız (47-31)	: Kız
ğız (36-90)	: bkz. ğız
ğız- (36-108)	: Kız-
ğızā- (35-44)	: Kızār-
ğızar- (36-37)	: bkz. ğızā
ğızard- (36-37)	: Kızart-
gibi (7-142)	: Gibi
ğō- (39-56)	: Koy-
ğoca (21-168)	: Koca, eş, zevce
ğocāl- (7-18)	: Kocal-, yaşlan-
ğocalan- (1-157)	: Kocalan-, koca-, yaşlan-

ğölây ğölây (1-213)	: Kolay kolay
ğomşu (39-89)	: Komşu
ğon- (45-10)	: Kon-
ğonağ (37-48)	:bkz. ğanağ
ğonağ ¹ (36-42)	:bkz. ğanağ
ğonağ ² (45-10)	: Yolculukta dinlenmek, geceyi geçirmek için konaklanan yer.
ğonuş- (33-19)	: Konuş-
ğonuşma (1-166)	: Konuşma
ğonuşme (14-53)	: bkz. ğonuşma
ğonuştur- (14-5)	: Konuştur-
ğor (1-196)	: Kedi
ğorğ- (21-157)	: Kork-
ğorğma (21-157)	: Korkma
ğoru- (36-175)	: Koru-
ğoruci (4-18)	: Korucu: Kırsal bölgenin güvenliğinde güvenlik güçlerine yardım eden ivil görevli.
ğoş- (39-18)	: Koş-
ğoy- (1-229)	: Koy-, bırak-
ğöyîn (8-6)	: Koyun
ğoyîn (2-9)	: bkz. ğöyîn
ğoyîn sahlı-(4-5)	: Koyun sakla-: Koyun bak-
ğoyun (47-27)	: bkz. ğöyîn
ğoyin (47-19)	: bkz. ğöyîn
gózel (26-37)	: Güzel
göcüK (44-25)	: Küçük

göÇ et- (18-46)	: Göç et-
göğ- (39-91)	: Yeşer-
gökçek (1-25)	: Güzel
gömleg (14-31)	: Gömlek
görücü usuli (42-10)	: Görücü usulü
görücü usili (3-6)	: bkz. görücü usuli
götü- (33-54)	: Götür-
gözel (1-85)	: bkz. gózel
gözli (47-11)	: Gözlü
ğuca (46-10)	: bkz. goca
ğucağ (16-28)	: Kucak
ğul (1-36)	: Kol
ğulağ (1-71)	: Kulak
ğullan- (37-129)	: Kullan-
ğur- (4-75)	: Kur-
ğurban ol- (47-31)	: Kurban ol-
ğuran (39-81)	: Kur'an-ı Kerim
ğurs (19-52)	: Kurs
ğurtul- (1-146)	: Kurtul-
ğuru (33-50)	: Kuru
ğuru canlı yaşı- (33-50)	: Kuru canlı yaşa-: İşsiz güçsüz yaşayan insan.
ğurul- (4-78)	: Kurul-
ğuruluş (4-69)	: Kuruluş
ğurup (45-99)	: Grup

ğurud aşı (5-28)	: Kurut aşı: Kurutulmuş çökelek, nohut, kıyma ve pirinçle yapılan yöresel bir yemek.
ğusur (14-53)	: Kusur
ğuşğana (8-33)	: Kuşâne: Tencere
ğuy- (31-8)	: bkz. göy-
ğuyula- (36-164)	: Kuyula-: Herhangi bir şeyi toprağın altına gömmek.
ğuyulu- (33-19)	: bkz. guyla-
ğuzu (34-29)	: Kuzu
ğuzuçi (47-26)	: Kuzucuk
ğuzuçu (47-27)	: bkz. guzuçi
güd- (35-23)	: Öğüt-
gül (30-9)	: Gönül
güleş (1-17)	: Güleç
güman (1-143)	: Umut, ümit
günder- (1-43)	: Gönder-
günnüz (33-46)	: Gündüz
gönül (30-4)	: Gönül
gür- (45-180)	: Gör-
güre (45-229)	: Göre
gürenek (45-229)	: Görenek
gütür- (13-26)	: Götür-
güzē (28-72)	: Güzel
h, h́, ḥ, h̤	
habár (4-16)	: Haber

ḥaber (45-45)	: bkz. ḥabár
ḥaci (1-58)	: Hacı
ḥadar (28-125)	: bkz. ġadē
ḥadē (46-11)	: bkz. ġadē
ḥademeci (33-7)	: Hademelik yapmak
ḥader (14-71)	: bkz. ġadē
ḥafıza (4-70)	: Hafıza
ḥaḲ (39-73)	: Hak
ḥák (39-79)	: bkz. ḥaḲ
ḥaḳıḳat (39-44)	: Hakikat
ḥaḲlı (33-11)	: Haklı
ḥaḳ iyadesi (4-83)	: Hak iadesi
ḥaḲ iyadesi (4-85)	: bkz. ḥaḳ iyadesi
ḥalamgil (36-62)	: Teyzemgil
ḥala (26-36)	: Teyze
ḥale (26-37)	: Hala, teyze
halet (19-33)	: Alet
ḥalı (35-25)	: Halı
ḥalıt (26-52)	: Halit
ḥalçe (35-26)	: bkz. ḥalı
ḥali (31-10)	: bkz. ḥalı
ḥalı toḥu- (31-10)	: Halı doku-
ḥamam (3-20)	: Düğünden önce gelin ve bekar kızlar arasında yapılan bir âdet.
ḥamurcá (30-67)	: Un, tuz ve sudan yapılan ekmek mayası.

h�ancer (1-107)	: Han�er
h�ane (9-22)	: Hane
h�anım (39-67)	: Hanım
h�anim (31-10)	: bkz. h�anım
h�ansı (36-134)	: Hangisi
h�amur (8-29)	: Hamur
h�amurc�a (30-67)	: Un, tuz ve sudan yapılan doğal hamur mayası.
h�amır i�i (14-73)	: Hamur i�i
h�amısı (1-52)	: Hepsi
h�ar (18-39)	: Yaramaz
h�ara (1-117)	: Nere
h�arapsorih� (7-65)	: Saray il�esine bağlı Sırmılı Mahallesinin eski adı.
h�araya (41-13)	: Nereye
h�ardan(41-14)	: Nereden
h�arman (7-42)	: Harman: tahılın demetlerinin �st�nden d�venin ge�mesiyle tanelerin ba�aklardan ayrılması.
h�arman �d- (7-40)	: harman et- harman yap-
h�as (7-142)	: Bir �eyin katı�ksız, en iyi t�rden olanı, saf.
h�asret �al- (18-73)	: Hasret kal-
h�asret �al- (41-32)	: bkz. h�asret �al-
h�asta (21-171)	: Hasta
h�astalı� (21-171)	: Hastalık
h�ast�ne (28-116)	: Hastane

ḥaṣil (12-6)	: Sütleğen: Dalları koparılınca içinden süte benzer bir sıvının çıktığı birçok çeşidi bulunan bir ot.
ḥaTar (31-13)	: bkz. ġadē
ḥatıra (41-11)	: Hatıra
ḥatırlad- (7-128)	: Hatırlat-
ḥatırlat- (7-128)	: bkz. ḥatırlad-
ḥatalı (9-29)	: Hatalı
ḥātırle- (2-12)	: Hatırla-
ḥatırla- (41-9)	: bkz. ḥātırle-
ḥatırle- (2-4)	: bkz. ḥātırle-
ḥaTeř (19-42)	: bkz. ġadē
ḥatıra (41-11)	: Hatıra
ḥatr (39-53)	: Hatır
ḥatTa (18-56)	: Hatta
ḥaTTer (20-39)	: bkz. ġadē
ḥatter (19-65)	: bkz. ġadē
ḥava deliği (29-11)	: Tandır bacası
ḥavlı (37-54)	: Havlu
ḥavur (1-146)	: Zaman
ḥayır (4-89)	: Hayır, iyilik, karşılıksız yapılan yardım.
ḥayir (28-50)	: Hayır: Yok, olmaz, öyle değil anlamlarında bir şeyin onaylanmadığını belirten bir söz.
ḥáyvan baḥ- (3-13)	: Hayvan bak-
ḥayvancılıḡ (38-5)	: Hayvancılık
ḥayyali (16-17)	: Hayyallı

ḥazırlıḥ (28-123)	: Hazırlık
ḥazır (45-276)	: Hazır
ḥazretī adām (7-78)	: Hazreti Adem
hebsí (14-46)	: bkz. ḥámısı
ḥēc (2-22)	: Hac: İslâm'ın beş şartından biri.
hec (14-63)	: Hiç
ḥec (14-63)	: bkz. hec
heci (1-116)	: İslâm dininin beş şartından biri olan Hacca gitme emrini yerine getirmek için Hacca gitmiş insan.
hēc (1-70)	: bkz. hec
heçbī (32-9)	: Hiçbir
heçsağ (18-36)	: Heçsağ: Hiç hayatta kalmamak.
ḥedē (44-33)	: bkz. ğadē
hedik (29-35)	: Haşlanmış buğday ve haşlanmış nohuta ceviz katılarak yapılan bir yiyecek.
hedye (28-81)	: Hediye
ḥefta (45-161)	: Hafta
hege (37-107)	: bkz. eger
hegēr (35-51)	: bkz. eger
heyer (21-135)	: bkz. eger
ḥek (39-81)	: bkz. ḥaḲ
ḥekaret éd- (7-10)	: Hakaret et-
ḥekaret èT- (7-11)	: ḥekaret éd-
ḥékaye (45-111)	: Hikaye
heke (35-74)	: bkz. eger

hekendas (29-10)	: Ateş küreği, külçıkartan
helbet (31-8)	: Elbet
heliz (44-13)	: Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'da yetişen yemeklere ve otlu peynire konan bir bitki.
hemá (25-7)	: Hemen
hemır (29-2)	: bkz. hamur
hemir (30-67)	: bkz. hamur
hena (1-19)	: bkz. ğıná
hencer (1-107)	: bkz. hancer
heppí (14-58)	: bkz. hámısı
hePPi (31-13)	: bkz. hámısı
heppi (31-13)	: bkz. hámısı
hēr (45-135)	: bkz. hayır
herhal (7-25)	: Herhâlde
herkez (21-180)	: Herkes
hērlı (21-110)	: Hayırlı
herman (35-35)	: bkz. harman
herman éd- (35-34)	: bkz. herman éd-
heste (14-73)	: Hasta
hesteliğ (14-2)	: Hastalık
hestelíh (14-73)	: bkz. hesteliğ
hestellíh (14-83)	: bkz. hesteliğ
heş (20-11)	: bkz. hec
heTa (45-192)	: Hatta
hevet (33-13)	: bkz. ävet

ḥeyat (45-151)	: Hayat
ḥeyat köprüsü (7-94)	: Hayat köprüsü
heyder (1-87)	: Haydar
heyder beba (1-78)	: Haydar Baba
ḥeyîf (1-108)	: Hayîf: Acınma, üzülme; yazık.
ḥeyif (35-85)	: bkz. ḥeyîf
ḥeyr (1-115)	: bkz. ḥayır
ḥeyvan (39-30)	: Hayvan
ḥeyvan saḥla- (39-30)	: Hayvan sakla-, hayvan bak-
ḥeyvancılıḡ (41-31)	: Hayvancılık
hekâye (21-19)	: Hikâye
hekâye anlatma (21-10)	: hikâye anlatma
ḥekketen (1-108)	: Hakikaten
ḥelat (44-31)	: İki gencin evlenme sürecinde dünürlerin birbirilerine verdiği hediyeler.
helkè (28-164)	: Lohusa kadınları ve bebeklerini kaçıırıp yediğine inanılan bir yaratık.
ḥestelîḡ (14-78)	: Hastalık
hevet (33-13)	: Evet
ḥezreti (7-160)	: Hazret: Yüce kabul edilen insanların isimlerini başına saygı, övme ve yüceltme amacıyla getirilen unvan.
ḥıdud (9-3)	: Hudut
ḥıdud (9-3)	: bkz. ḥıdud
ḥına (14-28)	: bkz. ġıná
ḥıná (35-87)	: bkz. ġıná

hına bıraḥ- (14-34)	: Kına bırak-, kına yak-
hıncahínÇ (7-103)	: Hıncahınç
hıne (14-25)	: bkz. ğıná
hıne bıraḥ- (14-23)	: bkz. hına bıraḥ-
hıne gècesī (3-21)	: Kına gecesi
hıne gicesi (3-21)	: bkz. hıne gècesī
hıne gün (3-20)	: Kına gecesi
hıne yak- (14-28)	: Kına yak-
hıne yaḥ- (1-17)	: bkz. hıne yak-
hırabSORİḥ (36-140)	: bkz. ḥarapsoriḥ
hırḥızli- (35-84)	: Hırsızla-: Çal-
hıristiyan (39-37)	: Hristiyan
hırı- (36-4)	: Sür-
hırtlağ (21-161)	: Gırtlak
hızli- (35-82)	: bkz. hırḥızli-
hızmetkâr (47-28)	: Hizmetkâr
hiç (2-20)	: bkz. hêç
hiçbī (45-81)	: bkz. hêçbī
hisab (33-47)	: Hesap
hocá (32-15)	: Hoca
horaşek (45-96)	: Yörede oynanan Amerika beyzboluna benzer bir çeşit oyun.
hoş (33-41)	: Hoş
hòş (39-91)	: bkz. hoş
hoşluğ (1-57)	: Hoşluk

hoşluḥ (4-37)	: bkz. hoşluğ
hoşluḥ èT- (4-37)	: Hoşluk et-
hoş ol- (41-17)	: İyi ol-
ḥoy (25-3)	: Hoy: İran ülkesinin Batı Azerbaycan eyaletine bağlı bir şehristanı.
hökm (7-120)	: Hüküm
hökümat (7-31)	: Hükümet
ḥulam (1-173)	: Eli iş tutan çocuk (11-17 yaş arası)
ḥuman (1-115)	: Bir şeye zevkle bakmak.
huşaḥ (35-12)	: Uşak
ḥuşluḥ (4-90)	: bkz. hoşluğ
ḥuşúl (12-4)	: bkz. haşil
hüş (39-6)	: Akıl
hüzür (21-110)	: Huzur
ı, ı, í	
ıhtıyar (7-119)	: İhtiyar
ıhtıyarla- (7-90)	: İhtiyarla-, yaşlan-
ıhtıyar (39-81)	: bkz. ihtiyar
ıldırım (1-78)	: Yıldırım
ıne (21-10)	: bkz. ane
ırah (39-39)	: Irak: Orta Doğu' da bir ülke
ırus (7-18)	: Rus
ıstanbul (8-52)	: İstanbul
ısmail ağa (7-6)	: İsmail Ağa: Türkiye'ye göç etmeden önce, İran'da yaşayan Küresinlilere o dönemde zulmeden bir aşiret ağası.

ışpat èy- (6-29)	: İspat et-
ışih (46-14)	: Işık
ıste- (1-98)	: İste-
ī, i	
ibadet éd- (39-52)	: İbadet et-
ibríh (29-59)	: İbrik: İçine su konulan, kulpu ve emziği olan su kabı.
ibriğ (29-59)	: bkz. ibríh
ibrih (35-26)	: bkz. ibríh
id- (44-6)	: bkz. éd-
ifadá vèr- (7-76)	: İfade ver-
iş- (28-40)	: iç-
iç (39-40)	: iç
iç- (28-41)	: bkz. iş-
için (44-28)	: İçin
içün (4-21)	: bkz. için
ihtiyarlıh (1-133)	: İhtiyarlık
ikāmet_éd- (1-1)	: İkāmet etmek: Bir yerde oturma.
ikna éd- (45-53)	: İkna et-
ikna ét- (45-52)	: bkz. ikna éd-
il (1-224)	: Yıl
ilaç (28-97)	: İlaç
ilaş (28-96)	: bkz. ilaç
ilçelğ (4-86)	: İlçelik
ileş- (28-44)	: İyileş-

ilhoḡul (45-30)	: İlkokul
ilkoḡul (45-30)	: bkz. ilhoḡul
illaḡ (28-32)	: bkz. ilaḡ
imdi (41-53)	: Şimdi
īne (47-7)	: İğne
inik (44-29)	: İnek
insanlıḡ (41-48)	: İnsanlık
iren (17-21)	: İran
irkek (8-15)	:bkz. érkeh
iskān (36-65)	: Bardak
ıskelenín denizi (21-71)	: Van Gölü
iş- (28-40)	: İç-
īşallah (30-35)	: İnşallah
işde (38-4)	: İşte
itfāye (24-15)	: İtfaiye

j

jar (14-80)	: Sıkıntı, yokluk
jarlıḡ (30-45)	: Fakirlik
jarlıḡ (14-79)	: bkz. jarlıḡ
jarlıḲ (14-79)	: bkz. jarlıḡ

k, ḱ, K, Ḳ, k̲, k̄

Ḳabaḡ (7-17)	: Kabak
Ḳabıl (30-56)	: Kalıp
Ḳabír (1-135)	: Kabir
Ḳabuḡ (45-270)	: Kabuk

Ḳaç- (30-32)	: Ḳaç-
ḱaç (42-16)	: bkz. ğaç
Ḳadā (32-3)	: bkz. ğadē
ḱadār (14-53)	: bkz. ğadē
ḱadar (42-24)	: bkz. ğadē
Ḳadder (45-6)	: bkz. ğadē
Ḳade (45-283)	: bkz. ğadē
Ḳader (18-42)	: Kader
Ḳadēm (1-120)	: Ayak
Ḳadem (1-120)	: bkz. Ḳadēm
Ḳaden (16-3)	: bkz. ğadē
ḱader (43-6)	: bkz. ğadē
Ḳader (41-26)	: bkz. ğadē
Ḳádīfe (19-18)	: Kadife
Ḳadimi (4-72)	: Eski
Ḳadrini tut- (37-57)	: Kadrini bil-, değerini bil-
ḱādēš (42-4)	: bkz. ğardaş
Ḳafa (35-60)	: Kafa
Ḳafada Ḳalmı- (39-7)	: Kafada kalma-: hatırlama-
Ḳafes (19-30)	: Bel
ḱağız (31-24)	: Kağıt
Ḳāḥ (30-43)	: bkz. ğāḥ
Ḳahverengē (40-2)	: Kahverengi
Ḳal- (1-13)	: Kal-
ḱal- (40-13)	: bkz. Ḳal-

Ğalbır (36-24)	: bkz. ğalbır
Ğaldır- (39-19)	: Kaldır-
Ğalle (7-53)	: Çiftçinin ürününün onda birini devletin alması.
Ğalın (35-24)	: Kalın
Ğalın eKmeK (36-72)	: Kalın ekmek, taptapa
ğalori (36-171)	: Kalori
ğama /7-45)	: Kama
Ğama (35-17)	: bkz. kama
Ğame (45-169)	: bkz. kama
Ğamış (47-11)	: Kamış
Ğanad (1-138)	: Kanat
Ğanal (29-10)	: Tandırın kenarı
Ğáneviçe (19-38)	: Kaneviçe
Ğara (7-142)	: Kara, siyah
Ğar (1-201)	: Kar
Ğaraç (27-4)	: Karaj
ĞaraKterli (41-43)	: Karakterli
Ğaranlığ (1-138)	: Karanlık
Ğaregündüz (5-3)	: Karagündüz: Van ilinin İpekyolu ilçesine bağlı bir mahalledir.
Ğaragündüzlü (14-3)	: Karagündüzlü
Ğarágündüzlü (14-4)	: bkz. Karagündüzlü
Ğardeş (18-33)	: bkz. ğardaş
Ğardêş (45-157)	: bkz. ğardaş
Ğarenliğ (46-31)	: bkz. Ğaranlığ

Ķarġıř (36-103)	: bkz. ġarġıř
Ķarġıř èd- (14-43)	: bkz. ġarġıř èd-
Ķarġıř èt- (14-45)	: bkz. ġarġıř èd-
Ķarı (30-90)	: Ķarı
ķarıřılıĥ (32-8)	: Ķarıřık
Ķari (45-115)	: bkz. Ķarı
Ķariřtir- (44-6)	: Ķariřtir-
Ķarülye (19-42)	: Ķaryola
Ķař (1-143)	: Ķař
Ķařılıĥ (34-40)	: Ķařık
Ķat- (34-39)	: Ķat-
Ķatar (7-98)	: Ķıta
Ķatır (1-159)	: Ķatır
Ķartöl (35-4)	: Patates
Ķati (39-60)	: Kesin
Ķavanoz (34-39)	: Kavanoz
ķavran (45-59)	: Kervan
Ķavrul- (45-40)	: Ķavrul-
Ķavur- (8-18)	: Ķavur-
Ķavurġa (29-29)	: bkz. ġavurġa
Ķavurġa (29-32)	: bkz. ġavurġa
Ķavurma (8-17)	: Ķavurma
ķaya tuzi (35-24)	: Kaya tuzu
Ķayıb (39-25)	: Ķayıp
Ķaybet- (18-7)	: Ķaybet-

Ƙayböl- (18-10)	: bkz. ğaybol-
Ƙayıd (27-5)	: Ƙayıt
Ƙayıd- (1-109)	: Geri dön-
ƘayıT (41-6)	: bkz. Ƙayıd
ƘaymeƘam (1-71)	: Ƙaymakam
Ƙayne- (8-24)	: Ƙayna-
Ƙayned- (8-25)	: Ƙaynat-
Ƙaynana (16-30)	: bkz. ğaynana
Ƙaynana (44-13)	: bkz. ğaynana
Ƙaynat- (30-87)	: bkz. ğaynet-
Ƙaynát- (45-258)	: bkz. ğaynet-
Ƙaynata (44-26)	: bkz. ğaynata
Ƙaynata (44-26)	: bkz. ğaynata
Ƙaynenamgil (22-11)	: Ƙaynanamgil
Ƙaynena (30-3)	: bkz. ğaynana
Ƙaynet- (29-15)	: bkz. ğaynet-
Ƙayneta (30-3)	: bkz. ğaynata
Ƙaz- (45-184)	: Ƙaz-
Ƙazah (28-124)	: Ƙazak
Ƙazan (35-8)	: Ƙazan
Ƙaze (4-77)	: Ƙaza, ilçe
ƙázimbaşı meħellesi (7-2)	: Ƙazımpaşı Mahallesi
kec (1-85)	: Ayrılık
kec ol- (1-84)	: Ayrıl-
kêçe (45-237)	: Keçe

Kèçe (45-246)	: bkz. kèçe
Ƙedr (31-22)	: Kadir, kıymet
kefli otu (6-23)	: Peynir yapımında kullanılan bir ot.
kêfte (44-15)	: Köfte
keklik (1-80)	:Keklik: Sülüngillerden, güvercin büyüklüğünde boz tüylü, ayakları ve gagası kırmızı bir kuş.
kekre (12-13)	: Kekre: Tadı acımsı, ekşimsi ve buruk olan.
Ƙelbır (36-24)	: bkz. ğalbır
keldoş (5-27)	: Keledoş: Mercimek, nohut, buğday ve çeşitli otlardan yapılan yöresel bir yemek.
Keledoş (35-38)	: bkz. keldoş
kelëduş (44-6)	: bkz. keldoş
Ƙelbır (36-24)	: bkz. ğalbır
kelem (17-10)	: Lahana
kèlime-i şehadet (45-69)	: Kelime-i şehadet.
kelle (35-24)	: Külçe biçiminde olan tuz, kaya tuzu.
kem (1-137)	: Kötü, fena
kem kem (43-10)	: Kem küm: Anlatılmak isteneni istenilen biçimde olmaması.
kend (7-13)	: Kent
Ƙerame (45-195)	: Don, donma, havanın ısısının sıfırın altına düşmesiyle sıvı şeylerde görülen buz tutma.
kersin (13-37)	: Yemeklere lezzet katması için konulan, yaprakları geniş olduğu için sarması da yapılan bir bitki.
kes (1-158)	: Kişi

keşke (14-17)	: Keşkek: İyi dövülmüş buğday ve etin uzun bir süre kaynatılarak pişirildiği bir yemek.
Keyn (31-22)	: Kayın
Keynána (3-2)	: bkz. ğaynana
Keynena (8-7)	: bkz. ğaynana
Keynata (30-6)	: bkz. ğaynata
Keynet- (30-85)	: bkz. ğaynet-
Keynim Karısı (31-22)	: Kaynımın karısı
Keynim Karısı (31-14)	: bkz. Keynim Karısı
kıbrıs (42-6)	: Kıbrıs
Qılav (45-237)	: Keçe
Qılav (45-237)	: bkz. Qılav
kíle (29-3)	: Küle: Tandır ateşinin tutuşmasını sağlayan hava deliği.
Qına (8-60)	: bkz. ğıná
Qına gicesi (8-60)	: bkz. ğıne gècesi
Qına mına (8-58)	: kına mına
Qır- (1-138)	: Kır-
Qırağ (36-39)	: Kenar
Qıratlı (8-50)	: Kıratlı: Eski adı Lamizgirt olan Van ilinin merkezinde yer alan bir mahalle.
kırdanek (29-7)	: bkz. ğirdeneK
kırdıkna (30-74)	: bkz. ğirdeneK
kıreş (45-172)	: Buğday
Qırh (28-154)	: Kırk
kırh (45-161)	: bkz. Kırh

ķırķ (45-161)	: bkz. Kırķ
ķırķ- (45-238)	: Kırk-: Koyun, keçi gibi hayvanların t�ylerini kesmek.
ķırķını d�k- (16-28)	: Kırķını d�k-: Yeni doęmuŗ bebefin kırķıncı g�n�n dolması �zerine bebefin bir t�ren eŗlięinde g�l suyu veya su ile yıkanması.
ķırķlıķ (36-155)	: Kırķlık: Hayvanların t�y�n� kesmek i�in kullanılan makas.
ķırıl- (1-123)	: Kırıl-
ķırık�i (28-32)	: Kırık�ı
ķırlent (19-55)	: �zeri iŗlemesiz veya iŗlemeli k���k yastık.
ķırpm� (18-17)	: Kırpma: Kesinti yapma.
ķırpme (18-17)	: bkz. ķırpm�
ķırtiŗ (37-77)	: Azıcık
ķısķan� (19-51)	: Kısķan�
ķıŗın (45-249)	: Kıŗın
ķıyamet (46-29)	: Kıyamet
ķıyma (44-16)	: Kıyma
ķızamıķ (28-66)	: Kızamık
ķızart (30-75)	: Kızart-
ķızılce (28-67)	: Kızamık
ķızķard�ŗim (42-8)	: Kızķardeŗ
Kibi (35-88)	: bkz. givin
Kibin (1-154)	: bkz. givin
kimin ¹ (14-24)	: bkz. givin
kimin ² (35-69)	: Kadar

kireş (45-169)	: bkz. kireş
kirşan (1-20)	: Sürme
kitli- (45-122)	: Kilitli-
Ķō- (39-8)	: bkz. ģoy-
Ķòca (46-1)	: bkz. ģoca
Ķocalan- (7-93)	: Yaşlanmak.
ĶòĶu (13-40)	: Koku
Ķòl (1-139)	: Kol
Ķol (30-84)	: bkz. Ķòl
ķompile (27-16)	: Komple
ķoltuķ (45-227)	: Koltuk
Ķomşı (41-45)	: bkz. ģomşu
Ķomşı (45-134)	: bkz. ģomşu
Ķomşu (41-46)	: bkz. ģomşu
Ķomşuluķ (45-132)	: Komşuluk
Ķoniş- (21-1)	: bkz. ģonuş-
Ķonuş- (33-2)	: bkz. ģonuş-
Ķonuştur- (33-2)	: bkz. ģonuştur-
Ķór (1-27)	: Kör
Ķorķ- (31-21)	: bkz. ģorķ-
Ķorķaķ (45-114)	: Korkak
Ķorķmaķ (39-45)	: Korkmak
Ķòrķutma (23-22)	: Korkutma
Ķorucu (42-12)	: bkz. ģoruci
Ķoşķana (29-54)	: bkz. ģuşķana

Ꞑoş- (39-9)	: bkz. ğoş-
Ꞑotan (45-183)	: Pulluk, büyük saban; toprağı sürmekte kullanılan tarım aracı.
Ꞑova (30-38)	: Kova
Ꞑoy (45-139)	: Köy
Ꞑoy- (8-18)	: Koy-
Ꞑöy- (8-17)	: bkz. Ꞑoy-
köçeli (3-11)	: bkz. çökelik
köçeliK (8-10)	: bkz. çökelik
KöçüK (20-20)	: bkz. göcüK
köhne (1-130)	: Eski
köhne yazi (1-181)	: Eski yazı: Arap alfabesiyle yazılan eski yazı.
Köhne yazi (1-181)	: bkz. köhne yazi
köpey (21-62)	: Köpek
köpey möpey (21-62)	: Köpek möpek
köpeyöli (33-12)	: Köpek oğlu
köpri (45-220)	: Köprü
köpri (7-93)	: bkz. köpri
köresinli (12-14)	: bkz. Ꞑuresinni
köresinni (12-27)	: bkz. Ꞑuresinni
körpü (1-147)	: bkz. köpri
kös- (13-31)	: Küs-
kötan (39-19)	: bkz. kotan
kötan ğoş- (39-18)	: Saban ya da pulluk kullanarak toprağı işleyerek ekime elverişli hale getirmek.
köti (39-4)	: Kötü

köy (16-3)	: Köy
köyli (33-63)	: Köylü
köynek (1-24)	: bkz. gömleg
Ƙuca (5-11)	: bkz. ğoca
ƘuÇò ƘuÇò (36-7)	: Kuçu kuçu: Köpekleri çağırırken söylenen seslenme sözü.
Ƙulaħdan dolma (45-51)	: Başkalarından duyularak edinilen (bilgi).
Ƙulaħdan Tolma (45-111)	: bkz. Ƙulaħdan dolma
Ƙulaħdan Ƙulaĝa (45-111)	: Kulaktan kulaĝa: Gizli ya da sözlü bir biçimde.
Ƙulaħdan Ƙulaĝa (45-112)	: bkz. Ƙulaħdan Ƙulaĝa
Ƙulav (45-237)	: bkz. Ƙılav
ķulek (30-76)	: bkz. kîle
Ƙuli- (30-49)	: bkz. ğuyla-
Ƙūli (30-49)	: bkz. ğuyla-
Ƙullan- (45-94)	: Kullan-
Ƙum (1-113)	: Kum
Ƙuma (30-23)	: Kuma
Ƙumaş (7-142)	: Kumaş
ķunu (10-16)	: Konu
ķuraħlıķ (42-17)	: Kuraklık
Ƙuresinni (43-19)	: Küresinli: Horasanlı.
Ƙurtar- (7-160)	: Kurtar-
ķurtul- (36-77)	: Bit-
Ƙurtul- (36-78)	: bkz. ķurtul-
Ƙuru (45-25)	: Kuru

Ꞑurud aşı (5-27)	: Kurut aşı: Kurutulmuş çökelekten yapılan yöresel bir yemek.
Ꞑurut- (30-85)	: Kurut-
Ꞑurşāğ (7-94)	: Kuşak
Ꞑurt (46-29)	: Kurt
Ꞑusur (39-61)	: Kusur
Kuşhana (35-17)	: bkz. ğuşġana
Ꞑutlamaĥ (28-146)	: Kutlamak
Ꞑuyruğ (7-8)	: Kuyruk
Ꞑuyula- (33-16)	: bkz. ğuyla-
Ꞑuyun (35-3)	: Koyun
Ꞑuzı (45-238)	: Kuzu
Ꞑuzı (45-238)	: bkz. Ꞑuzı
Ꞑuzi (45-252)	: bkz. Ꞑuzı
küçüh (36-108)	: Küçük
küflet (21-181)	: Ailede bulunan fertler.
küfrèt (14-45)	: Küfret-
külbaş (33-13)	: Zavallı durumda olan. Başın yansın anlamında bir beddua.
külçıkartan (29-59)	: Külçıkartan, ateş küreĝi
küle (29-13)	: bkz. kîle
Külhan (45-122)	: Külhan; ev; hamamları ısıtmak için kullanılan, hamamların altında yer alan kapalı ve geniş ocak, cehennemlik.
Küneş (7-144)	: Güneş
kürçe (33-62)	: Kürtçe

küresinni (39-48)	: bkz. Kıresinni
Küresinni (13-9)	: bkz. Kıresinni
küresinnice (33-20)	: Küresinlilerin kendi aralarında konuştukları ağıza verdikleri ad.
kürsi (45-55)	: Kürsü
kütü (18-18)	: Kötü
küy (3-4)	: bkz. köy
küynek (17-18)	: bkz. gömleg

L, İ

İakab (9-1)	: Lakap
latin elfabe (1-75)	: Latin alfabesi
İayih (1-139)	: Layık
İavaş (40-7)	: Mayalanmış hamurla, tandırda yapılan ince ekmek.
İeçeK (17-19)	:Leçek: Kadınların başlarına örttükleri genellikle beyaz tülbentten yapılan çevresi işlemeli baş örtüsü.
İemizgirt (8-48)	: Van ilinin merkezine bağlı olan Kıratlı Mahallesi'nin eski adı.
İevaş (30-71)	: bkz. İavaş
İipojen (45-237)	: Ağustos ve Eylül aylarında hayvanları belli bir ücret karşılığında kırkan kişilere verilen ad.
İipujen (42-88)	: bkz. İipojen
İıva (45-238)	: Kuzu yünü
İoğum (35-65)	: Lokum

löküz (45-48) : Lüks: Tüple kullanılan aydınlatma aracı, lüks lambası.

m

ma‘aş (13-30) : Maaş

mabeh (1-186) : Şekil, biçim

mādur (21-39) : Mağdur

mah (1-37) : Ay

maḥır (26-22) : Mahir

maḥle (45-140) : Mahalle

maḥmer (19-19) : Kadife

maḥsat (33-22) : Maksat

manı (47-13) : Mani

manta (47-29) : Manda

mantıḥ (43-4) : Mantık

maşıḥ (7-138) : Aşık olunan erkek.

maşuḲa (7-138) : Aşık olunan kadın.

meḡburi (33-57) : Mecburi

medihlen- (7-139) : Kendini meth et-

mēhdi (1-225) : Mehdi: İslâmiyet’te kıyamete yakın zamanda dünyaya geleceğine inanılan kurtarıcı kişi.

meḥelle (7-2) : Mahalle

meḥin (45-17) : İran ülkesinde bulunan büyük bir köyün adı.

meḥle (45-89) : bkz. meḥelle

mehlem (7-124) : Merhem

meḥmer (40-3) : bkz. maḥmer

memet (26-5) : Mehmet

memō (14-64)	: Mehmet isminin kısaltılmışı.
mejbur (28-87)	: Mecbur
mejburi (41-23)	: bkz. meċburi
mejmi (14-76)	: Üstünde yemek yenilebilen, yuvarlak, çok kullanışlı bakır ya da pirinçten büyük tepsi.
mela (1-59)	: Büyük bilgin
mēlle (37-102)	: bkz. meĥelle
melmeket (4-90)	: Memleket
men (5-2)	: bkz. bān
mendē (13-33)	: İnce yaprakları maydanoza benzeyen peynire ve yemeklere katılan bir ot
merah (1-9)	: Merak
merah bas- (1-6)	: Merak et-
merah ēd- (40-14)	: Merak et-
mercimey (17-4)	: Mercimek
merdiven (1-98)	: Merdiven
merheba (8-1)	: Merhaba
mesēl (46-6)	: Mesel
mesēlá (46-6)	: Mesela
mesele (1-48)	: bkz. mesēlá
meselē (12-4)	: bkz. mesēlá
meselen (36-41)	: bkz. mesēlá
meslēK (41-29)	: Meslek
mesley (30-51)	: bkz. meslēK
meşakkatli (45-178)	: Meşakkatli
meşūr (45-275)	: Meşhur

mevlüd (16-44)	: Mevlit: Hz. Muhammed'in doğumundan itibaren hayatının anlatıldığı mesnevi.
mevlüd-i nebi (45-53)	: Mevlid-i Nebi: Hz. Muhammed'in doğumundan itibaren hayatının anlatıldığı eser.
mey (1-26)	: şarap
mèy (1-30)	: bkz. mey
meyân (1-5)	: Ara
meyteb (1-180)	: Okul
mezirge (29-45)	: Mazraka: Ekmeği tandıra yapıştırmak için kullanılan bir araç.
mezirke (29-8)	: bkz. mezirge
mevlid (16-46)	: Mevlit: Hz. Muhammed' in doğumundan itibaren hayatını anlatan mesnevinin okunduğu dinsel tören.
mevlúd (16-35)	: bkz. mevlid
mevlüd (21-127)	: bkz. mevlid
mırçek (1-23)	: Saç
mıstafa (25-27)	: Mustafa
mıtbah (14-73)	: Mutfak
mızırge (30-74)	: bkz. mezirke
mızırke (44-1)	: bkz. mezirke
mıhendisi (45-34)	: Mühendis
milenyòm (45-80)	: Milenyum
milyun (12-19)	: Milyon
min- (7-70)	: Bin-
mindër- (3-26)	: Bindir-

mindir- (30-20)	: bkz. mindër-
mísafir odası (45-227)	: Misafir odası
misafir otağı (37-43)	: Misafir odası
misin (40-4)	: İbrik
mòhābet (45-131)	: Muhabbet
móhabet (45-132)	: bkz. mòhābet
móhebbet et- (7-102)	: Muhabbet et-
mòhabetli (41-16)	: Muhabbetli
motorlu Pisiklet (7-67)	: Motosiklet
mu‘ane (45-215)	: Muayene
mu‘ane éd- (45-215)	: Muayene et-
muhaceret éd- (1-2)	: Göç et-
muḥacır (7-5)	: Muhacir, göçmen
múhtaç (45-39)	: Muhtaç
memet muḥtar (26-5)	: Muhtar
murād (7-83)	: Murat, istek.
muradiye (13-44)	: Muradiye: Van iline bağlı bir ilçe.
musḲa (28-26)	: Muska
mutfaḥ (29-54)	: bkz. mıtbaḥ
mutluluḥ (21-110)	: Mutluluk
muvaffaḲ èT- (39-85)	: Muvaffak et-
müfti (1-59)	: Müftü
müköt (45-268)	: Dibekte dövme işine yarayan genellikle meşe ağacından yapılan tokmak.
müküT (45-241)	: bkz. müköt

münasíp (1-51) : Münasip, uygun

n

nağıl (21-18) : Nakil: Hikâye etme

nağış (45-245) : Nakış

nakes (45-39) : Soysuz, işe yaramaz.

nakiş (19-58) : bkz. nağış

namaz gıl- (39-51) : Namaz kıl-

namazgılan (19-52) : Namazlık

námazlıh (19-53) : Namazlık

nāme (1-30) : Nağme

namerd (45-39) : Namert

namızgıleş (19-42) : Namazlık

nasī (28-151) : Nasıl

nasil (39-41) : bkz. nasī

nayilē (31-14) : Naile

neçe (21-2) : Nece: Nasıl

nēcimek (44-8) : Mercimek

neğıl (42-20) : bkz. nağıl

néd- (33-11) : Ne et-

néhre çalğa- (8-7) : Nehre çalkala-: Yayık salla-

neKış (45-246) : bkz. nağış

nèreli (41-14) : Nereli

neyár (39-57) : Düşman

nezer (21-101) : Nazar

nezer deĝ- (21-101) : Nazar deĝ-

nezer bey dağı (4-74)	: Nazar Bey Dağı
nikāh kıy- (45-68)	: Nikah kıy-
nikāh Kıy- (45-73)	: bkz. nikāh kıy-
nişanbazuğ (1-145)	: nişanbozuk: nişan bozmak
nişanlı (47-8)	: Nişanlı
nobetÇi (7-9)	: Nöbetçi
noĥsan (39-43)	: Noksan
nòĥsan (39-82)	: bkz. noĥsan
nòĥud (8-24)	: Nohut
nòĥuT (44-8)	: bkz. nòĥud
núfuS (1-71)	: Nüfus: Bir ÷lke, bölge veya evde belirli bir zamanda yaşıyan insanların toplam sayısı.
nufüs (30-52)	: bkz. núfuS
nuĥud (17-4)	: bkz. nòĥud
numā (26-8)	: Numara
o, ó, ô	
ō- (30-28)	: Ol-
odacılıK (1-71)	: Hademenin yaptığı iş.
odaci (1-71)	: Odacı, hademe, müstahdem
oğlah (36-2)	: Oğlak
òđraş- (27-19)	: Uğraş-
oğurlu (21-99)	: Uğurlu
oh (1-147)	: Ok
òĥı- (17-1)	: Oku-
ohıl (38-5)	: Okul

oĥlava (6-14)	: Oklava
ôĥu- (8-4)	: Oku-
oĥul (45-25)	: bkz. oĥıl
oĥúl (45-28)	: bkz. oĥıl
oĥuma-yazar (31-4)	: Okuma-yazma
oĥur-yazar (47-1)	: Okur-yazar
oĥıl (35-8-5)	: bkz. oĥıl
oĥıl (35-1)	: okul
oğul (31-4)	: bkz. oĥıl
ôl (1-180)	: OĞul
ôn êli- (44-2)	: Un ele-
orah (7-40)	: Orak
orasi (45-236)	: Orası
ordi (7-19)	: Ordu
oreya (32-5)	: Oraya
ortaokıl (38-7)	: Ortaokul
oruya (30-70)	: bkz. oreya
ôrya (7-132)	: bkz. oreya
ôs- (33-58)	: Ol-
osmanlıca (1-166)	: Osmanlıca: Osmanlı Türkçesi
osmanlıca (45-61)	: bkz. osmanlıca
oT (45-161)	: Ot
otağ (37-48)	: Otak: Oda, misafir odası
otah (36-129)	: bkz. otağ
otar- (36-4)	: Otlat-

otır- (30-53)	: Otur-
otir- (35-51)	: Otır-
otobiS (44-37)	: Otobüs
otuS (20-23)	: Otuz
öynamağ (16-7)	: Oynamak: Müziğin ritmine göre hareket etmek.
óyne- (14-35)	: Oyna-

ö, õ

ögüt (1-231)	: Öğüt
öküz arabasi (35-16)	: Kağrı
õle (36-9)	: Öyle
öldür- (13-27)	: Öldür-
önen (7-152)	: Önüne
õren- (45-75)	: Öğren-
õrenci (47-12)	: Öğrenci
õretim görevlisi (1-61)	: Öğretim görevlisi
õret- (45-75)	: Öğret-
õretmen (45-20)	: bkz. õretmen
örneg (13-37)	: Örnek
örneyin (28-155)	: Örneyin
örti (19-53)	: Örtü
övle (33-8)	: Öğle
öz (1-144)	: Öz, kendi
özāb (33-65)	: Van ilinin bir ilçesi.
özāp (1-69)	: bkz. özāb
öz özi (29-51)	: Kendi kendine

P

paiz (45-184)	: Kış
palaS (45-290)	: Keçinin kılından yapılan, dokuma, kabaca kilim; yaygı.
pankada (14-66)	: Banka
pantör (19-16)	: Pantolon
pare (1-160)	: Parça, tane
parmaḥ (45-160)	: Parmak
partal (36-82)	: Elbise, çamaşır
Paş (14-55)	: Baş
patatèS (13-13)	: Patates
pèncer (8-20)	: Pancar
pènceř (17-3)	: bkz. pèncer
pendír (36-161)	: bkz. Feynir
pēnir (3-11)	: bkz. Feynir
perçem (7-32)	: Bayrak
pert (19-41)	: Değersiz duruma gelme, zarar.
perverdiyar (7-129)	: Perverdigar: Allah.
pêşman_eyleme- (14-83)	: Pişman eyle-: Pişman et-
pèyğamber (39-79)	: Peygamber
pèyқан (7-70)	: Taksi
pıfle- (36-132)	: Püfle-
pılav (6-7)	: Pilav
pıncar (13-2)	: bkz. pèncer
pırçek (14-16)	: bkz. mırçek

pıtıraḥ (1-149)	: bkz. bıtıraḥ
picama (19-16)	: Pijama
Pirileri (14-66)	: Birileri: Bazı kimseler
piriç (14-30)	: Pirinç
pirinş (8-22)	: bkz. piriç
pisikiyatri (20-19)	: Psikiyatri
po (14-66)	: Bu
postaḥana (15-2)	: Postahane
Pu (14-66)	: bkz. po
pulluḥ (45-184)	: Pulluk: Toprağı sürüp parçalayan, işlemeye elverişli hale getirmek için kullanılan tarım âleti.
pung (13-33)	: Ayran aşına ve peynire katılan küçük yaprakları maydanoza benzeyen bir bitki.
r	
rabbül‘elemın (39-42)	: Rabbe’l-‘Âlemîn
radyu (45-45)	: Radyo
rahatlıḥla (23-14)	: Rahatlıkla
rahmetlîḥ (31-4)	: Rahmetli
ráḥmetli (18-55)	: bkz. rehmetli
ramazanlıḥ (5-30)	: Ramazanlık: Ramazan ayında yemek için yapılan çeşitli yiyecekler.
rampa (7-89)	: Herhangi bir arazi, yol ya da demir yolu hattının eğimli kısmı.
razi ol- (40-26)	: Razi ol-
razi os- (3-8)	: bkz. razi ol-
razzı öl- (16-13)	: bkz. razi ol-

reb (39-55)	: Rab
rebbil‘alemin (39-57)	: bkz. rabbül‘elemin
reḥmet (40-19)	: Rahmet
reḥmetli (14-74)	: Rahmetli
rènçberlîḥ (45-146)	: Rençperlik: Tarla, bahçe, bağ, toprak vb. ile ilgili işlerde gündelik olarak yapılan çalışma; ırgatlık.
rènçberlîḥ (4-5)	: bkz. rènçberlîḥ
renK (45-246)	: Renk
rızîḥ (41-35)	: Rızık
rızık ğapısı (45-139)	: Rızık kapısı
ruh (39-45)	: Ruh
rústem-i zal (45-111)	: Rüstem-i Zâl: Zaloğlu Rüstem, İran ülkesinin ulusal destanının en güçlü kahramanının konu edildiği eser.

s, ś

saḇan (45-180)	: Saban: Hayvan koşulan, demir uçlu çift sürme âleti.
sac (1-21)	: Saç
safrè kese (28-41)	: Safrâ kesesi
sağ- (34-31)	: Sağ-
sağcan (14-73)	: Sağlıklı
sağduç (35-77)	: Sağdıç
sağlîḥ (28-98)	: Sağlık
sağlîḥlı (28-120)	: Sağlıklı
sağlîḥlı (28-99)	: bkz. sağlîḥlı

sağlıhlı (28-69)	: bkz. sağlıhlı
sağlıkli (26-66)	: bkz. sağlıhlı
saħıb (1-212)	: Sahip
saħıp çıĥ- (39-43)	: Sahip çık-
saħip çıĥ- (4-11)	: bkz. saħıp çıĥ-
saħla- (36-163)	: Sakla-
saħlambaç (45-100)	: Saklambaç
saħlámbaç (45-100)	: bkz. saħlambaç
saħlambaÇ (16-38)	: bkz. saħlambaç
saħli- (7-61)	: bkz. saħla-
saĶat (1-72)	: Sakat
salçe (13-13)	: Salça
sandıĥ (19-41)	: Sandık
sarāt (36-24)	: Delikleri büyük olan bir kalbur.
serayî (1-218)	: Sarayî: 21. yy. da Dîvân şiiirleri yazan ve bir Sarayî Dîvân'ı adlı eserin yazarı olan Mikail Bayram'ın mahlası.
sarey (5-3)	: Saray: Van ilinin İran ülkesi ile sınır komşusu olan ilçesi.
sarme (13-37)	: Sarma: Lahana, üzüm yaprağı ve pazı gibi bitki yapraklarının hazırlanmış içle sarılmasıyla yapılan zeytinyağlı ya da etli yemek.
satmanıs (33-62)	: Setmanis: Van ilinin Saray ilçesine bağlı Örenburç Mahallesi'nin eski adı.
sāvur- (7-45)	: Savur-
saygı tut- (44-22)	: Saygı tut-, saygı duy-

sebah (47-17)	: Sabah
sef bağı- (1-79)	: Sıralanma, sıraya girme.
seĶatlıĶ (45-216)	: Sakatlık
säkiz (8-42)	: Sekiz
seKKız (43-29)	: bkz. säkiz
seKsen (45-257)	: Seksen
sël (39-8)	: Sel
sël (36-35)	: Üzerinde ekmek pişirilen sac.
sël (30-85)	: bkz. sël
selâm ‘alekim (35-49)	: Selamün aleyküm
selâtine (11-5)	: Selahattin
selvı (1-99)	: Servi
semavêr (39-65)	: Semaver
sendelye (20-33)	: Sandalye
sene (33-1)	: Sana
sène (42-17)	: Yıl
senlîĶ (33-2)	: Senlik
senlîĶ (33-2)	: bkz. senlîĶ
seray (3-6)	: bkz. sarey
serfirazlıĶ (4-50)	: Başını yükseltme, üstünlük.
serın (24-12)	: Serin
sēp- (45-196)	: Serp-
sēpa (45-239)	: Sehpa
seyid (28-26)	: Seyit
seyiT (28-16)	: bkz. seyid

s�yiT (28-27)	: bkz. seyid
s�yle (28-6)	: S�yle
seysen (42-9)	: bkz. seKsen
sıca� (24-12)	: Sıcak
sıfra (30-42)	: Sofra
sı� sı� (26-23)	: Sık sık
sı�ıntı (46-20)	: Sıkıntı
sı�ı�- (1-196)	: Sıkı�-
sı�ıntı (14-80)	: Sıkıntı
sım�o a�a (43-25)	: bkz. ısmail a�a
sırmıli (45-30)	: Sırmılı: Saray il�esinin bir mahallesi.
sır�- (1-16)	: Silkele-
sıtopiyer (21-40)	: Stropiyer: Ham petrolden yapılmı� sentetik bir gere�. Evlerin tavanlarında i�lemeli olarak kaplaması yapılan bir malzeme.
s�l�pi (13-5)	: �ırnak ilinin bir il�esi.
sini (14-76)	: �st�nde yemek yenilebilen, yuvarlak, �ok kullanı�lı bakır ya da pirin�ten b�y�k tepsi.
siret-nebi (45-41)	: <i>S�ret�'n-neb�</i> : Mustafa Dar'�r'in yazdı� Hz. Muhammed'in hayatını konu alan eser.
s�ret-nebi (45-53)	: bkz. siret-nebi
sirm� (13-36)	: Do�u Anadolu' nun sulak b�lgelerinde yeti�en bir �e�it yabani sarımsak.
siyabo (13-39)	: Kalın k�k� dallandık�a incelen peynire katılan ve yeme�i yapılan bir bitki.
�o (13-40)	: So: Geni� yapraklı, yapraklarından sarma yapılabilen, peynire konulan bir �e�it ot.

soğòh (6-5)	: Soğuk
soh- (7-124)	: Sok-
sohbet èd- (37-97)	: Sohbet et-
sóhbet_éd- (35-63)	: bkz. sohbet èd-
sónan (1-143)	: Sonunda
sonda (1-131)	: Sonunda
sonki (20-31)	: Sonraki
sonre (29-5)	: Sonra
sonrı (33-21)	: bkz. sonre
sōra (28-143)	: bkz. sonre
sōra (30-14)	: bkz. sonre
sòyadi (1-60)	: Soyadı
soyuh (36-114)	: bkz. soğòh
sóz (30-14)	: Söz
söhbet et- (7-102)	: bkz. sohbet èd-
sōle- (36-138)	: Söyle-
söybet èd- (35-62)	: bkz. sohbet èd-
subhan dağı (1-148)	: Suphan Dağı
suhat (14-66)	: Suat
sun (33-60)	: Son
sunra (33-18)	: bkz. sonre
súret (45-61)	: bkz. siret-nebi
súret-nebi (45-60)	: bkz. siret-nebi
survāvır (42-29)	: Survivor: Yarışma programı.
suvar- (1-32)	: Sula-

suyadi (8-2)	: bkz. s�yadi
suyun- (16-27)	: Soyun-
��t (30-47)	: S�t
s����le (2-5)	: s����le, soy, hısım, akraba.
s���le- (31-5)	: bkz. s���le-
s����- (4-71)	: bkz. s���le-
s���s (45-210)	: S���s : Askerlik davetiyesi.
s��ret-nebi (45-54)	: bkz. siret-nebi
s��tgen (12-6)	: S��tle�en: Dallar� koparılınca i�inden s��te benzer bir sıvının �ıktı�ı bir�ok �e�idi bulunan bir ot.
s��v- (33-69)	: S��v-
s��yli- (33-69)	: bkz. s���le-
�	
�ad (1-89)	: Mutlu, sevin�li
�a�ala�- (41-13)	: �akala�-
�a�alı (41-16)	: �akalı
�a�a yap- (41-13)	: �aka yap-
�ak�ıldı- (1-79)	: Ya�mur ya�dı�ında veya akarsu vb. suların akması sırasında �akır �akır diye ses gelmesi.
�ansli (45-155)	: �anslı
�am ¹ (1-87)	: Ak�am yeme�i
�am ² (34-25)	: Mezarların i�inde yer alan ���n�n g��m�ld��� be� karı�lık yer.
�aP (33-37)	: Al�minyum ve potasyum ya da amonyum al�minyum s��fatından meydana gelen, sıcak

suya konulunca eriyen, tadı buruk olan, antiseptik özellikli bir madde.

şē (4-10)	: Şey
şēy (30-86)	: bkz. şē
şebaḥ (47-17)	: bkz. sebaḥ
şehsiyet (41-43)	: Şahsiyet
şeker tozi (29-49)	: Toz şeker
şekilde (18-42)	: Şekilde
şelit (28-186)	: Şerit: ip.
şeyḥ (1-60)	: Şeyh
şifa bul- (28-25)	: Şifa bul-
şimdi (42-12)	: bkz. imdi
şī (45-81)	: bkz. şē
şīr (21-96)	: Şükür
şie (1-228)	: Şia
şile (35-6)	: Yarma, buğday.
şímdilīḥ (36-138)	: Şimdilik
şímdin (36-98)	: bkz. imdi
şindiki (17-18)	: Şimdiki
şipane (7-98)	: Eşik
şorva (35-3)	: Çorba
şöfêrlīğ (1-6)	: Şoförlük
şöfêrlüK yaP- (1-3)	: Şoförlük yap-
şēyle (7-149)	: şöyle
şúbe (45-214)	: Şube
şünni (7-35)	: Sünni

t

tabaḥ (35-19)	: Tabak
tʿab ʿed- (39-41)	: Tab et-: Tahammül et-, sabret-.
tabè (7-106)	: Tabi
taḥ- (16-14)	: Tak-
taḥda (8-32)	: Tahta
taḥda ağeç (29-9)	: Tahta ağaç.
taḥda çömçe (36-158)	: Tahta kaşık
taḥda çömçē (35-16)	: bkz. taḥda çömçe
taḥda Kaşıl (35-16)	: bkz. taḥda çömçe
taḥıl- (41-12)	:Takıl-
Taḥıl (12-9)	: Kekre, buruk.
taḥıl- (31-12)	: bkz. taḥıl-
taḥsi (44-37)	: Taksi
tāmates (35-4)	: Domates
Tana (36-1)	: Dana
tandırılıḥ (36-64)	: Evin dışında yer alan, içinde ekmek yapmak için yapılmış bir tandır ve her türlü malzemenin bulunduğu, ekmek pişirilen büyük bir oda.
tanıḥ ol- (20-1)	: Tanık ol-
tani- (39-52)	: Tanı-
taPan (45-171)	: Tarım aleti
taptapa (29-61)	: Kalın bazlamaya benzeyen, ortası delik bir tür tadır ekmeği.
taptapa ekmeği (29-60)	: bkz. taptapa
Taraḥ (35-58)	: bkz. daraḥ

Taş (35-22)	: bkz. daş
tatlı (35-57)	: Tatlı
Tapū (45-6)	: Tapu
taya (36-14)	: Buğday, arpa, saman, gübre vb. nin üstüste yığılmasından oluşan yığın.
taya éd- (36-14)	: Daya-, yığ-, üst üste yığ-, yığın yap-
taydaş (1-11)	: Arkadaş
tē (35-69)	: Ta: Bir fiil, bir hareket, bir yer veya bir şeyin başlama ya da bitme noktasını, zaman ve uzaklık açısından abartarak belirtilmesinde kullanılan dek, kadar vb. edatlarla beraber kullanılan bir söz.
teḥsi (13-42)	: Taksi
tēl (45-244)	: Tel
te‘eccüb ġal- (39-42)	: Taaccüp kal-: Taaccüp et-, şaş-.
teḥet (46-21)	: Takat
teḥran (1-95)	: Tahran: İran ülkesinin başkenti.
tēk (44-35)	: Tek
tekvali (45-42)	: Takvalı
telefon (21-133)	: Telefon
televzōn (40-20)	: Televizyon
televzūn (45-131)	: bkz. televzōn
t‘elim (25-15)	: Talim: Uygulamalı olarak yapılan askerlik eğitimi.
t‘elim terbiye (21-157)	: Talim terbiye
temam (5-38)	: Tamam

temettú (1-107)	: Şair Şehriyar'a ait bir şiir.
temizlîh (33-7)	: Temizlik
tendir (29-2)	: Tandır: Yerin yuvarlak biçimde kazılarak hazırlanmış çukurun içinin topraktan yapılmış güneşte kurutulan tuğlalarla içinin hazırlandığı bir fırın türü:
tendír (29-16)	: bkz. tendír
tendir eví (45-261)	: Tandır evi: İçinde ekmek pişirmek için her türlü malzemenin bulunduğu, evin dışında bulunan içinde ekmek pişirilen oda.
tendir evi (46-7)	: bkz. tendir eví
tendúr (1-30)	: bkz. tendır
tene (31-17)	: Tane
teraf (36-21)	: Taraf
teráf (35-74)	: bkz. teraf
teref (35-81)	: bkz. teraf
terlá (17-6)	: Tarla
terla (33-49)	: bkz. terlá
terzilîh (40-11)	: Terzilik
tèslim éd- (19-49)	: Teslim Et-
teşekír éd- (13-32)	: Teşekkür et-
teşekkül éd- (16-46)	: bkz. teşekír éd-
teşi (35-28)	: Yün eğirmekte kullanılan tahtadan yapılmış bir araç, iğ.
teşt (6-29)	: Leğen
teterjan (30-56)	: Deterjan

teyyiP (7-84)	: Tayyip
tezahür èt- (41-51)	: Tezahür et-
tezbèh èt- (14-13)	: Tespih et-: Tespih çek-
teze (7-49)	: Taze
teziye (33-20)	: Taziye
tezze (1-110)	: bkz. teze
tîle (36-9)	: Köpek yavrusu
tıraḥTor (9-16)	: bkz. direKTör
Tımrılḥ (45-187)	: Tırmık
Tırsonek (45-114)	: Korkak
Tırşık (45-114)	: Korkak
tıvar (31-11)	: Duvar
tik- (35-30)	: Dik-
tikiş (19-64)	: Dikiş
tōbe (36-135)	: Tövbe
tōḥ (21-12)	: Tok
toḥım (7-22)	: Tohum
toḥu- (31-33)	: bkz. doḥu-
toḥmaḥ (45-254)	: Tokmak
tolustrol (21-170)	: Kolesterol
tomatèS (13-14)	: Domates
topli- (33-3)	: Topla-
tōrpaḡa salla- (14-72)	: Topraḡa sallamak: Cenazenin kefeninin üzerine yapılmış bağlarla tutulup mezarın içine doğru bırakılması işlemi.
topraḥ (33-16)	: Toprak

topraḥ tök- (46-15)	: Toprak dök-
torah (44-5)	: Torak: Yağsız süz ya da yoğurdun kaynatılmasıyla yapılan peynir çeşidi, çökelek.
törin(13-12)	: Torun
tòy (45-231)	: Toy, düğün
toyuh (1-144)	: Tavuk
tök- (35-43)	: Dök-
tufarḥan (1-35)	: İran da bir yer adı.
tuluḥ (47-22)	: Tuluk: Pekmez, yağ, peynir vb. şeylerin içine konulduğu veya yayık olarak kullanılan deri tulum.
tuman (37-88)	: Pantolon
turba (33-47)	: Torba
turşe- (8-30)	: Ekşi-
turşı (17-9)	: Turşu
Tuz (35-23)	: Tuz
Tüj (12-12)	: Acı
türçe (1-92)	: Türkçe
u, ú	
uc (47-11)	: Uç
uç- (38-20)	: Uç-
ufah (41-8)	: Ufak
uḡlan (35-81)	: Oḡlan
uḣu- (30-30)	: Oku-
uḣul (30-30)	: bkz. oḣul
ul- (1-129)	: Ol-

un (1-50)	: On
unıt (1-90)	: Unut-
ununcu (12-35)	: Onuncu
ura (39-93)	: Ora
uraya (39-93)	: Oraya
urda (17-6)	: Orada
urta uķul (30-30)	: Orta Okul
urūs (7-6)	: bkz. ırus
uŗaķ (25-10)	: bkz. huŗaķ
úŗaķ (35-43)	: bkz. huŗaķ
uŗaķlıķ (41-44)	: Uŗaklık: �ocukluk
uyķu (1-220)	: Uyku
uzaķ (15-19)	: Uzak
uzaķlaŗ- (43-30)	: Uzaklaŗ-
uzaķ (15-19)	: bkz. uzaķ
úzú�� (2-10)	: Kuzucuk
�	
�gid- (35-25)	: �g�t
�g�d- (35-23)	: bkz. �g�d-
�jret (45-289)	: �cret
�l- (39-72)	: �l-
�l�m (39-73)	: �l�m
�nce (39-72)	: �nce
�nceki (30-41)	: �nceki
�niverste (30-30)	: �niversite

üreK (1-82)	: Yürek
üsd (35-11)	: Üst
üstelinden- (4-48)	: Üstün gel-
üş (7-52)	: Üç
üşaḥ (36-123)	: bkz. huşaḥ
üyle (16-25)	: Öyle
üz (1-82)	: Yüz, sima
üzerlîḥ (21-101)	: Üzerlik
üzūç (47-27)	: bkz. ğuzuçi
üzüK (30-13)	: Yüzük
üzük (35-53)	: bkz. üzüK
v, v̇	
vā (46-34)	: bkz. bar
vaḥıt (39-53)	: Vakit
vaḳıt (1-130)	: bkz. vaḳıt
vallā (41-29)	: Vallah
vallaha (46-22)	: Vallahi
valiz (36-100)	: Çanta
vanlı (41-13)	: Vanlı
ved (7-138)	: Vaad: Bir işi yerine getirmek için verilmiş söz.
vedibeḥt (1-175)	: Evlenme çağı gelmiş genç.
vefat èt- (4018)	: Vefat et-, öl-
vefat èT- (45-14)	: bkz. vefat èt-
veḡemi (40-2)	: Kahverengi
velḥasılkelām (45-59)	: Velhasılıkelam: sözün kıtası.

vellah (41-9)	: bkz. vāllā
vèranē (7-79)	: Virane
verziyār (7-4)	: Çiftçi
veten (1-220)	: Vatan
veyaūt (23-8)	: Veyahut
veyaḥıt (45-269)	: bkz. veyaūt
veyaḥıt (36-15)	: bkz. veyaūt
vidon (36-150)	: Bidon
vir- (47-5)	: Ver-
y	
yād (41-9)	: Anma, hatırlama
yanē (23-2)	: Yani
yan'ı (1-85)	: bkz yanē
yaḥ- (44-3)	: Yak-
yaḥında(28-61)	: Yakında
yaḥlaş- (28-179)	: Yaklaş-
yaḥlaşıḥ (18-22)	: Yaklaşık
yaḥşı (1-103)	: Güzel
yaḥşılığ (1-103)	: Güzellik
yaḥun (7-68)	: Yakın
yalın eyaḥ (18-55)	: Yalın ayak
yalınız (7-89)	: Yalnız
yalnız (7-105)	: bkz. yalınız
yandır- (36-176)	: Yandır-: yak-
yapraḥ (1-43)	: Yaprak

yarad- (5-28)	: Yarat-
yaramazlıḡ (18-41)	: Yaramazlık
yardimci (4-90)	: Yardımcı
yardımcı ol- (8-40)	: Yardımcı ol-
yarı (19-10)	: Yarı
yarım (28-56)	: Yarım
yarma (5-28)	: Yarma: Gelişigüzel kırılmış buğday, dövme.
yarma pilavı (6-7)	: Yarma pilavı, bulgur pilavı.
yarduz (13-33)	: Ballıbabagillerden, birbirinden ayrı çiçekleri halka durumunda, sapları kısa, tüylü, nane türünden olan yemeklere katılan, yapraklarından sarma da yapılan güzel kokulu bir bitki.
yastıḡ (45-228)	: Yastık
yastıḡ (45-228)	: bkz. yastıḡ
yaşanti (4-50)	: Yaşantı
yaşı- (33-50)	: Yaşa-
yaşlılıḡ maişı (4-39)	: Yaşlılık maaşı
yaşlılıḡ mayışı (4-38)	: bkz. yaşlılıḡ maişı
yaşli (27-34)	: Yaşlı
yaşmaḡ tut- (21-102)	: Yaşmak tut-: Yeni gelinin kayınpeder vb. aile büyüklerinin yanında konuşmama ve yüzünü açmama adeti.
yataḡ (28-90)	: Yatak
yatır- (4-42)	: Yatır-
yatırım (4-63)	: Yatırım
yavri (32-12)	: Yavru

yavuh (1-145)	: Yakın
yazih (27-22)	: Yazık
yazil- (31-8)	: Yazıl-
yè- (21-124)	: Ye-
yehbo (7-10)	: Allah var
yehya (1-96)	: Yahya
yèl (36-18)	: Rüzgar
yèlek (28-124)	: Yelek
yèmeg yap- (14-29)	: Yemek yap-
yèmeg yi- (21-153)	: Yemek ye-
yèmeḥ (46-18)	: yemek
yèmeh yi- (14-13)	: bkz. yèmeg yi-
yèmek (39-63)	: bkz. yèmeg
yèmeK (39-63)	: bkz. yèmeg
yèmin éd- (16-16)	: Yemin et-
yemlik (44-14)	: İlkbaharda yetişen; uzun, ince ve sivri yapraklı, toplanıp yenilen yabani bir ot.
yemmın éd- (36-137)	: bkz. yèmin éd-
yèn- (21-89)	: İnme, eğilmek
yèn (33-62)	: Yön
yène (4-36)	: Yine
yènge (35-87)	: Yenge
yèr (38-3)	: Yer
yèri- (36-103)	: Yürü-
yèrin barı (45-286)	: Hasılat, ürün.

yeşil- (45-287)	: Yeşillen-
yeşillik (39-91)	: Yeşillik
yeter (2-6)	: Yeter
yığ- (45-173)	: Yığ-
yığıştır- (33-3)	: Topla-
yığıştir- (33-1)	: bkz. yığıştır-
yığın (36-14)	: Yığın
yığın (36-14)	: bkz. yığın
yıha- (36-55)	: Yıka-
yıhan (21-167)	: Yıkan-
yıhdır- (45-235)	: Yıktır-
yıhı- (30-57)	: bkz. yıha-
yıhı- (30-52)	: bkz. yıha-
yıhıl- (39-95)	: Yıkıl-
yi- (21-130)	: bkz. yè-
yidek (36-147)	: Yedek
yiki- (28-42)	: bkz. yıha-
yimē (44-45)	: bkz. yémeg
yimek (35-67)	: bkz. yémeg
yimey (33-21)	: bkz. yémeg
yirleş- (18-87)	: Yerleş-
yiter (5-38)	: Yeter
yiyeçâh (46-9)	: Yiyecek
yō (44-24)	: yok
yoğ (45-85)	: bkz. yō

yoğ (21-10)	: bkz. yō
yoh (9-3)	: bkz. yō
yōh (46-14)	: bkz. yō
yohla- (35-47)	: Yokla-
yohluh (46-17)	: Yokluk
yohsulluh (46-35)	: Yoksulluk
yolçi (30-64)	: Yolcu
yolçi éd- (30-64)	: Yolcu et-, uğurla-
yoruci (24-1)	: Yorucu
yūh (1-134)	: bkz. yō
yuḥarı (39-32)	: Yukarı
yul (1-140)	: Yol
yumurtalı (8-28)	: Yumurtalı
yuṽālah (44-16)	: Yuvarlak
yuvarlah (36-35)	: bkz. yuṽālah
yuṽarlah (36-72)	: bkz. yuṽālah
yuvarlah ekmek (40-6)	: Taptapa ekmeği
yü- (37-100)	: Yıka-
yün (12-15)	: Yön
yürēg (1-40)	: Yürek
yüzbaşı (41-20)	: Yüzbaşı
yüzgar (36-33)	: Rüzgar
z	
zabıT (7-27)	: Subay
zabuT (7-27)	: bkz. zabıT

zalım (36-9)	: Zalim
zalo (36-8)	: Köpekleri çağırmak için söylenen bir seslenme sözü.
zebze (5-24)	: Sebze
zelalet (43-7)	: Zulüm
zem (33-48)	: Zam
zeman (14-82)	: Zaman
zemān (1-95)	: bkz. zaman
zeḥmet (45-279)	: Zahmet
zeḥmet çek- (18-60)	: Zahmet çek-
zeḥre (36-166)	: Zahire: İhtiyaç olunca kullanmak için saklanan tahıl, aşıklık.
zeḥre yeri (36-166)	: Zahire yeri, kiler
zelalet (43-7)	: Zillet, horluk.
zemā (45-181)	: bkz. zaman
zemī (36-10)	: Tarla
zemín (30-39)	: bkz. zemī
zemin (30-37)	: bkz. zemī
z'en (7-26)	: Zan
z'ened- (7-27)	: Zannet-
zerar (39-34)	: Zarar
zerduş (39-50)	: Zerdüş
zevallıḡ (14-41)	: Yok olma
zeval vërme- (45-37)	: Zeval verme-: Yok etme-
zılbır (14-15)	: Çılbır: Kaynatılmış suya kırılan yumurtanın pişmesinin ardından kevgirden geçirilip

sarımsaklı yoğurt ve sos dökülerek yenilen bir yemek çeşidi.

zıraatçılığ (45-31)

: Zıraatçılık. Tarımcılık.

zihin açıklığı (21-60)

: Zihin açıklığı

zıraatçılığ (45-35)

: bkz. zıraatçılığ

zörlüğ (17-23)

: Zorluk

zurıyet (45-19)

: Züriyet, soy sop, çocuk.

züv- (37-85)

: Kay-

züy- (37-85)

: bkz. züv-

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : ANKAY, Nursen

Uyruğu : T.C.

ORCID :

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	2022
Lisans	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	2016

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
.....		

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

.....

Hobiler

Kitap okumak, yürüyüş yapmak, doğa ile ilgilenmek, sevdikleriyle zaman geçirmek.

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

17/11/2022

Tez Başlığı / Konusu:

VAN SARAY AĞZI (İNCELEME/METİN/SÖZLÜK)

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 415 sayfalık kısmına ilişkin, 15/11/2022 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 3 (yüzde üç) tür.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

17/11/2022
Nursen ANKAY

Adı Soyadı : Nursen ANKAY

Öğrenci No : 1892001038

Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı

Programı : Türk Dili

Statüsü : Y. Lisans ☐ Doktora ☐

DANIŞMAN
Doç. Dr. Meltem Gül

17/11/2022

ENSTİTÜ ONAYI
U Y G U N D U R

17/11/2022

Prof.Dr. Bekir KOÇLAR
Enstitü Müdürü